B. Kovács András

BUKARESTI NAPLÓ

B. Kovács András

BUKARESTI NAPLÓ

KAIROSZ KIADÓ, BUDAPEST, 2023

© B. Kovács András, 2023
© Kairosz Kiadó, 2023

Borító: Őri Kiss István

ISBN:
A kiadásért felel a Kairosz Kiadó vezetője
1134 Budapest, Apály u. 2/D.
www.kairosz.hu

Nyomdai előkészítés: Németh Ilona
Nyomdai kivitelezés:

I.

Egy magyar riportertanonc a román fővárosban

1978–1981

Előszó

Tizenötödik éve ült főtitkári „trónusán" a román önkényuralkodók talán legkorlátoltabbja és legkegyetlenebbje, az agyafúrt manipulációk nagymestere (személyi kultusza már a Kárpátok géniuszának nevezte és a haza Aranykorszaka megteremtőjeként hozsannázta), amikor a brassói tanári létnél valamivel alkotóbbnak a reményében a román fővárosba érkeztem 1978 végén, hogy tévériporterként próbáljak ott szerencsét. Az országos magyar sajtó zömét, csúcsintézményeit ugyanis már korábban odarendelte maga mellé a hatalom. Sajátos belső száműzetésben léteztünk ott. (Összesen tizenvalahány lap, folyóirat és több kiadói szerkesztőség[1] munkatársai éltek akkor kényszerűségből Bukarestben, a kolónia több száz főt számlált, s legtöbbjük munkahelyének a tipikus kommunista tröszt, a Scînteia[2] házbeli sajtókombinát nyújtott székhelyet.)

No de azért vezetem be akkori naplóm e kiadását eme kurta előszóval és kezdem Nicolae Ceaușescu személyével, mert tizenegy évvel kivégzése előtt a

---

[1] Felsorolásszerűen az *Előre, A Hét, a Tanügyi Újság, a Művelődés, az Ifjúmunkás, A Falvak Dolgozó Népe, a Munkásélet, a Jóbarát és a Haza Sólymai szerkesztőségei, az RTV magyar szerkesztősége, az Új Élet és a Dolgozó Nő fiókszerkesztőségei, a Kriterion Kiadó szerkesztősége, a Tudományos és Technikai Kiadó magyar szerkesztője, a Politikai Kiadó magyar szerkesztője, az Electrecord lemezkiadó magyar szerkesztője, a Hivatalos Közlöny magyar szerkesztője.* Őket ellenőrizték a magyar vagy magyarul tudó munkatársak a KB sajtóosztályán, a művelődési és kultusz, a tanügyi stb. minisztériumokban. Ott dolgozott a Bukaresti Tudományegyetem hungarológiai tanszékének pár tanára, a Ștefan Gheorghiu Társadalomtudományi Akadémia és az N. Iorga Történettudományi Intézet magyar kutatói, az Ady Endre Középiskola tanárai és diáksága, Magyarország Konzulátusának munkatársai. Nos, ők alkották a nyolcvanas években, a fővárosban újabban letelepedett több ezer építőipari munkással, háztartási, kereskedelmi és ipari alkalmazottal, sok székely és nem székely mérnökkel, technikussal, nem egy íróval, nyugdíjassal, továbbá az ún.régebbi regáti, majd utóbb a húszas és harmincas években, vagy a háború után oda kivándorolt erdélyivel és leszármazottaikkal Bukarest magyar társadalmát, akiknek saját templomaik és gyülekezeteik mellett rendezvények számára még egy hivatalos kultúrintézmény is rendelkezésükre állt időnként a Cișmugiu-park melletti Petőfi Sándor Művelődési Házban. Ezt látogatta az egyetemi tanulmányai idejére ott tartózkodó több száz erdélyi diák is.

[2] Azóta helyesírási reform Scânteinak írta át e címet, legyen szabad a korhűség kedvéért a régit használnom.

kommunista diktátor, pokoli ötletei és rémtettei egyikeként éppen a magyar sajtó nyakát készült kitekerni, s én, bár az óvatosságra minden okom megvolt, azt mégsem gondoltam, hogy aknamezőre tévedtem, miközben a boldogulást és az alkotás lehetőségét kerestem. Ma már meggyőződésem, hogy a teljhatalmú főtitkár és a szolgalelkű talpnyalói segítségével akadémikussá felkent, akkor már társuralkodóként fungáló neje tulajdonképpen korábban döntött volt már a sajtó és ezzel az erdélyi magyarság kultúrintézményei fokozatos felszámolásáról. (Az 1981-ben amolyan porhintésként megjelentetett *A Romániai Magyar Nemzetiség* című kötet tulajdonképpen az asszimilációs kurzus felerősítésének előkészítését szolgálta, a kész szándékot volt hivatva ideig-óráig eltakarni a külföld előtt, mint utóbb bebizonyosodott. Sőt, amolyan névsorolvasásnak tekinthető – kivégzés előtt.) Sorsomra visszatérve, hogy pályaváltó kísérletem mégsem szenvedett hajótörést és ki tudtam böjtölni a váltást, azt annak köszönhetem, hogy egyik csapdából sikerült átszöknöm egy félig nyitva maradt másikba, ahol átvészelhettem a diktatúra további nyolc évét, hogy aztán a ’89-es fordulatot követően a Székelyföldön végre nekiláthassak az új lehetőségekhez mért feladathoz, és megírhassam riportköteteimet is.

Az alábbiakban a román tévé 1984-ben megszűnt hétfői háromórás magyar adása végóráinak eseményeibe vezetem be az olvasót, a ’79-és ’82 közti történésekbe, és némileg a fővárosban élő magyar értelmiségi kolónia életébe is. Az adás, mint köztudott, a kérészéletű 1969–70-es taktikai nyitásnak köszönhette létrejöttét 1969-ben, *A Hét* című hetilap s a Kriterion Könyvkiadó megalapításával egyetemben. Annak ugyanis, hogy a leendő diktátor megszilárdítani akarván hatalmát az 1968-as csehszlovákiai szovjet intervenciót követően éleződő ellentétek légkörében (Románia egyedüliként a szovjet blokkból elutasította a részvételt a megszállásban), új támaszokat keresett belpolitikájában, s némi engedményeket tett egyebek közt a legnagyobb nemzeti kisebbség képviselőinek is, miközben a Nyugat szemében a különutas kommunista vezető szerepében tetszelgett. A kompromisszum pár éve, minden rövidsége és ellenmondása ellenére, fontos dekádja volt a kisebbségi kultúra átmeneti megerősödésének.

Érkezésemkor a jelen problematikusságának én már tudatában voltam, de a közeli vég felől megérzésekkel sem rendelkeztem, bár a világrendszer belső válsága élénken foglalkoztatott, és a reformmarxizmus, az euro-kommunista pártok, valamint a disszidens körök hozzám eljutott magyar irodalmát valamelyest ismertem már. Felvétetve a sajtóba viszont rögtön e változás sűrűjébe kerültem. A felismerések persze fokozatosan jöttek, és kólintottak főbe, a

kép letisztulása és új meggyőződésem lépésenként alakult ki. Arról azonban sejtelmem sem volt, hogy a különben kimondottan nagyobb formátumú, kiemelkedő tehetségű főszerkesztőm, a költő, regényíró és politikus Bodor Pál, akinek felvételemet köszönhettem, s akinek gyúanyagként titkolt verseimet is megmutattam ismerkedés közben, talán éppen jobban informáltságának és a belső pártügyek behatóbb ismeretének tulajdoníthatóan akkor már két vasat tartott a tűzben. Ti. állását feladni készült és már csupán magát és családját kívánta átmenteni, mégpedig az anyaországba. A terv – amit hétpecsétes titokként kezelt– kivitelezését gondosan lepleznie kellett, mert egzisztenciális veszéllyel járt, s célját elérnie neki mint kiváló taktikusnak is csak lépésről lépésre haladva, évek múlva sikerült. Mint sokan, én sem tudtam azonban felőle semmit. Amit azonban ő mentoromként nekem első perctől nyújtott, a bizalom és támogatás, engem hihetetlen reményekkel töltött el. Igaz, alig múlt el három röpke hónap, ő lemondott, s rá kellett ébrednem arra, hogy beborulóban az ég fölöttem, s valami merőben másba csöppentem, mint szerettem volna.

E három évről szól e kötet, inaskodásom egyre mostohább körülményeiről, s olvasómat, ha velem tart, bevezethetem nemcsak sanyarú személyes beavatásom, de főleg a kommunista sajtógépezet s a román nemzetiségi politika némely csöppet sem szívderítő titkába is.

Sepsiszentgyörgy, 2021 szeptemberében

Hogyan nem lettem tévériporter?

Egy fiatal, középiskolai angoltanár hatévi viszontagságos tanítás után Brassóban ráébred, tanárként társadalmilag megengedhetetlenül kiszolgáltatott. Eddigi évtizedes törekvését, hogy az önállóságot és életismeretet, a társadalmi integrációt iskolai hivatása közvetítésével érje el, elégtelennek tartván (pedagógiai kísérletei is kifulladóban vannak), valamint felébredt íráskedvétől és harcvágyától is sarkallva, új szakmát és pályát keres. Első megjelent írásai és Bodor Pál – a tévé magyar adásának megteremtője, felfuttatója, kiváló szerkesztője és vezetője –, személyes rokonszenve eséllyel kecsegtetik. Amit még nem tud: Bodor az új politikai kurzustól, mely 1972 körül kezdődött és 198o körül új fázisába lépett, elidegenedve, saját jövőjét már nem a tévénél képzeli el. Mi több, kivándorlást forgat a fejében, amit azonban mélyen titkol. Hogy ebben mi motiválja, azt utólag a rendszerváltást követően A hisztéria szükségállapota *című kiváló könyvében fejti ki. Egyelőre és átmenetileg az Előre című országos laphoz készül átmenni (elefánttemető?), erről azonban rajta kívül még senki nem tud. Titkolt tervét lépésekre lebontva hajtotta végre, annak elemzése, akárcsak az én munkahelyváltásaim, jellemző adalék lehetne ama új jobbágyság történetéhez, melyben a totalitarizmus korában éltünk.*

Tény, hogy Bodort megérzései, információi (rokona volt a legfelső pártvezetésben) nem csalták meg: a pártkorifeusok s nyomukban egy egész, a belügyi szolgálatok által irányított propagandagépezet példátlan soviniszta uszításba kezd a hetvenes évek végén, és mint az 198o és ’84 között világossá vált: egyéb aberráns célok mellett a teljhatalmú pártvezetés a magyar sajtó és oktatás felszámolását is célul tűzte ki. A tévé magyar adása több regionális rádióadással együtt, öt évi senyvedés után például abban az évben meg is szűnt.[3]

[3] Lásd Balla Zsófia nemrég megjelent visszaemlékezéseit. Transindex, 2021.

1978

Valamikor áprilisban

Első tévéinterjúm készítése alatt az izgalom és a lámpaláz tüzében majd elégtem. Inkább magammal voltam elfoglalva, az interjúalanyra nem is igen tudtam figyelni, pedig megérdemelte volna. Egy 78 éves, mozgékony kis bácsika volt, műkedvelő színész, rendkívüli mimikával. Labdaként ült a székén, két kezét összekulcsolta hatalmas pocakján, ha kellett, kifejezően gesztikulált is. És én barom, ezt az izgékony embert nekipréseltem egy asztalnak – meg is vetette a könyökét rajta –, ráadásul, mint egy dögevő keselyű, rá is telepedtem, úgyhogy mozogni is alig tudott. Ő is izgult szegény, arca egyetlenegyszer kelt életre az egész interjú alatt, se ezt, se merevségét nem vettem észre. Miközben az operatőr a filmtekercset cserélte[4], én a magam bénultságát próbáltam feloldani, vagy legalább úgy ahogy, de úrrá lenni lámpalázamon – szegény öreget biztatni és bátorítani nem tudtam, pedig ugyancsak rászorult volna. A filmezés befejeztével, mint aki lidércnyomás alól szabadul, pattantam fel a székről, alanyomat ott felejtve a lámpák melegében. Vagy nem ezek izzasztották meg szegényt?

(Utólag látom: ez a pályaváltással járó belső lobogó tűz égette ki belőlem előző hat tanári évem minden kicsinyességét, a „szerénységként" számon tartott filiszterséget, a korábban vállalt tanári sors megannyi nemszeretem korrolériumát, melyek végül is halmozódva a döntés kényszere elé állítottak: *aut valaki, aut nihil.* Itt valaki alatt persze nem nagyravágyást, csupán egy értelmiségi plebejust kell érteni, de olyat, aki az alkotásból is ki akarja venni a részét, legyen az mégoly egyszerű vagy rutinszerű is. Múltam oly látványosan omlott össze, hogy egyik napról a másikra még szokásaimat is újak váltották fel.)

A bácsi kihasznált és eldobott tárgynak érezhette magát az interjú után, pedig pont ezt az érzést nem szabad a riportalanyban kelteni. Hogy ő mint alany eszközként is funkcionál, ez tény, legjobb esetben is az önfeltárás eszkö-

[4] Hagyományos tévétechnika befűzött filmszalaggal működő filmfelvevő géppel, amit az operatőr működtetett, külön magnót kezelő hangosítóval, reflektorokat kezelő világosítóval, egy rendezővel és egy szerkesztővel, mi több, egy gyártásvezető és sofőr kíséretében, azaz forgatásra kiszálló csoporttal. A digitalizáció ezen sokat változtatott, hozzánk jóval később, a kilencvenes években érkezett el az is.

zeként, de nem szabad abbeli hitét, hogy itt ő a fontos, itt ő cél, a célok célja, lerombolni.

Ebből a többnapos lelki tusából, lelki nyugalmat emésztő vívódásból tanulságokkal és egy szerintem rossz, a szerkesztő szerint még elfogadható riporttal bukkantam fel. Pár leszűrt tanulságom így fest egy papírlapra feljegyezve: Nézetem szerint a riporter által feltett kérdésnek kettős funkciója van:

1. A beszélgetés folyamatosságát kell biztosítania. Jó, ha minél természetesebben cseng, nem kelti a mesterkéltség, kiszámítottság érzetét, és beilleszkedik a spontánul kibontakozó beszélgetésbe.

2. Ezt a spontaneitást azonban össze kell békíteni a stilizálással, mert e nélkül nincs tévéanyag. A kérdés második funkciója éppen a beszélgetés strukturálása, tagolása – itt tehát a riporter óhatatlanul elárulja, hogy ismeri a választ, hogy a dolgot előzőleg megbeszélte töviről hegyire a riport- vagy interjúalannyal. Ha nem sikerül a spontaneitás látszatát keltő, de a második funkciót is teljesítő kérdést feltenni, akkor véleményem szerint az elsőt fel kell áldozni a második kedvéért. Nem a lóláb lóg itt akkor ki! Nem a „ez csak játék" bélyegét sütjük ugyanis itt magunkra, hanem csupán bepillantást engedünk munkánk titkaiba, feltárjuk azon igyekezetünket, hogy minél tömörebben, lényegre törőbben mutassunk be valamit. Ez a stilizálás. Mit kell ezen takargatni?

Az első kérdésfajtát inkább a partnerhez intézzük, a másodikat inkább a nézőhöz. Ajánlatosabb a partner partner voltától eltekinteni, mint a néző néző voltától.

Szerencsére, ennyire drámaian a kérdés nemigen vetődik fel. Kérdéseim (l. a műkedvelő portrét), hol ilyennek, hol olyannak hatnak. Ezt akartam megmagyarázni. Tisztelettel Kovács András.

(Levélvázlat lenne Bodorhoz? Elküldtem-e? Nem valószínű. De tisztázni igyekeztem saját dilemmáim.)

AZ ELSŐ VÁGÁS TANULSÁGAI

1978. május 9.

Kétségbeejtően erőltetett kappanhangom van. A kérdéseim mesterkéltek. Egyetlen megoldás: *speak as little, as possible*. A kérdések spontaneitási fokának növelésére ezentúl röviden kérdezek majd. Továbbá az expozíciót is a riportalannyal mondatom el (ezt a feladatot részben a cím végzi el, vagy a bemondó). Egyedüli spontánul ható kérdéstípus a közbeszólás lehet.

Továbbá: nyugodtan lehet pongyolán is kérdezni, rögtönözni, ha a válasz esetleges érdekessége ezt megkívánja. Miért? Mert a riporteri kérdések legalább fele utólag nyugodtan kivágható, és ki is kell vágni.

A vágás maga csodálatos dolog: alighanem ez tette képernyőképessé első interjúmat: a 27 percből kivágtunk 11-et. Azt állítják, általában a felvett anyag fele jut a szemétbe.

Az igaz, hogy a kérdésnek két funkciója van (l. a Bodornak írott, de át nem adott levelemet), de a beszélgetés természetes csengésének mindenek feletti jelentősége van: a kép és hang együttese elemi, az írottnál összehasonlíthatatlanabbul erősebb érzelmi reakciót vált ki a nézőből, éppen életszerűsége folytán, és ez az ítéletalkotás prímér alapja. A kérdés intellektuális „szesztartalmának" mérlegeléséig természetszerűleg kevesen jutnak el, annak igénye is hiányzik a nézők zömében, másrészt a történések, szavak vissza nem pergethetősége is korlátokat emel a boncolgatás útjába.

Marad a kurta, villámcsapásszerű kérdés vagy megjegyzés, mely akkor sikeres, ha nem vezet a néző jóindulatának eljátszásához.

Jól kell lakatni a szemeket és a füleket: a szem- és fülsértő dolgokat kell első sorban kigyomlálni, a logikátlanságokat, s a célnak meg nem felelő tévedési gyomokat másodsorban. És a szerkezetieket harmadsorban.

Ami tehát a kérdés második, ún. strukturáló szerepét illeti, az egyelőre nagyon levitézlett elvecske lett szegény, ha épp örökéletre nem szenderült. Éppen a villámkérdés az, ami az alany beszédéből bontja ki a beszélgetés struktúráját.

A vers közvetve kollektív alkotás csupán, ha az, de nem úgy a tévéfilm. Már eleve az operatőr, a riporter és az alany szubjektuma fonódik össze folyamatszerűen benne, és ehhez járul a vágó és a zenei aláfestés akaratlan szerzője is.

A MÁSODIK FORGATÁS TANULSÁGAI

Második, elfogadott ajánlatom a brassói magyar diákszínjátszók bemutatása volt. Mit tanultam belőle?

Érdemes bizonyos jeleneteket hang nélkül újból lejátszatni. Így pl. az árnyjátékra összpontosít a kamera (a reflektorokkal alulról világítunk felfele). A mikrofont egy tenyérnyire kell tartani a szájtól, feje az ember szája irányában kell hogy álljon.

A másajkú operatőrök nem értik a szöveget, és hamar beleunnak. Ha hagyod őket fejedre nőni túlzott udvariaskodásoddal, egyszer csak lármázni kezdenek.

Egy épületet filmezni lehet deskriptív módon (a gép „végiglegeli" az épületet), és lehet *flashben* is bemutatni.

„Ne szövegben, hanem képben gondolkozz!" (Bogdan, a vén operatőr)

A hétperces filmtekercseknek kisebb kazettájuk van. Mivel ez feldarabolja az anyagot, pl. színpadi produkció esetében fontos, hogy a *stop* után ne mozogjanak többé a szereplők, hogy ott lehessen folytatni, ahol abbahagyták.

Háttér (fundal). A beszélgetésnek legyen mozgalmas háttere. Sokat javít laposságán pl. ha tesznek-vesznek a színpadon, vagy az ablakon keresztül látni a forgalmas autóbuszmegállót.

Meg kell köszönni a riportalanyoknak, hogy közreműködtek. (Tulajdonképpen eltűrték, hogy eszközként bánjunk velük.)

A felvett anyag hangfelvételét valaki nevére kell leadni, megjelölve, hogy meddig ne töröljék le a szalagot.

A hangosító beállítja a magnót, és akkor ahhoz kell a hangod szabd – ti. a hangfelvételi mintához.

Főtanulság:

Mégis a riporter a fő tényezője a filmezésnek. Ragaszkodnia kell elképzeléséhez, ha az időveszteséggel, mások megsértésével jár is. A csoportmunka nyűge a többieket arra készteti, hogy próbára tegyék a riporter türelmét és céltudatosságát. Aki beadja a derekát, az elveszett (de diplomata még lehet belőle).

Ki kell dolgozni annak a technikáját, hogyan szuggerálja az ember a riportalanynak azt, amit ki akar hozni belőle: Közbe lehet-e szólni? Rá lehet szólni, hogy ismételje el, megmondva neki, hogy mit?

A MÁSODIK VÁGÁS

Július 14–15.

Sötét szoba ablakába állított alanyokra persze reflektort kell irányítani, de akkor az ablakon túli világból már nem látszik semmi. A két fény üti egymást, más-más beállítást (a gépét) kér.

Beszélgetést fel lehet *total plan* nélkül is építeni, néhány arcot mutat a kép közelről és ehhez hozzáfűzni a további közeli képeket. Sőt ha a kamera arcokon vándorol, annak külön izgalmassága is lehet.

A főszerkesztő megjegyzése: a riporter félreáll, és az egyik alany válaszát nem neki, hanem csak a mikrofonnak mondja el. A dialógus megszakad. Tény, hogy ez nagy hiba. Inkább a beszélgetés megjátszott volta lepleződött le szerintem.

Tanácsaim a kísérleti nyulaknak:

Beszélj tömören, egy kis akadozás még nem olyan nagy hiba.

Válaszod ökölcsapásként zúduljon a néző arcába.

Érvelésed akkor meggyőző, ha következtetéseidet premisszákból vezeted le.

A szöveg egyhangúsága (és bizonyos lassúságán túl az elkerülhetetlen) képileg ellensúlyozható – a szövegre visszautaló képi változatossággal.

EGY LEVÉL PISZKOZATA

Brassó. 1978. jún. 6.

Kedves Bodor Elvtárs!

A portréfilm címéül azt szántam, hogy *Fizetsége a taps!* (ti. egyedüli fizetsége a műkedvelőnek). Én magam azonban csakis félsiker címen tudom elkönyvelni.

Mentegetőzni nem fogok, hanem rátérek a hibák kíméletlen feltárására.

1. Az öreget nekipréseltem egy asztalnak, magam is túl közel ültem, szegény egyszerűen nem tudott gesztikulálni, ennél pedig semmi sem lehetett volna fontosabb.

2. Az öreg mimikája tökéletes, a felvett beszélgetés alatt azonban egyetlenegyszer kelt csak életre az arca, pedig végig élhetett volna.

3. Jól tudtam, hogy lapos közhelyeket fog mondani (pl. a színészi mesterségre mint olyanra vonatkozó kérdésekre, úgy mint mozgás és beszédtechnika), ezek ellensúlyozására a szerepeiből hozott volna fel példákat, rövidebb-hosszabb részeket mondott volna el belőlük, és ki kellett volna derülnie, hogy ez az ember ülve is tud alakítani, hogy született színész. Nem biztos, hogy ez ki is derül a filmből. A szerepeiről alig mesél. (A csángó guzsalyosból ezért kellene beilleszteni egy kiadósabb részt, ami önmagában is elég kerek ahhoz, hogy a színészi kvalitásokat bizonyítsa.)

4. Túlbecsültem az öreg és felesége rögtönzőkészségét. A felvevőgép bűvkörében a spontaneitás ha nem is megjátszottságba, de logikátlan, összefüggéstelen „mesélésbe" csapott át. Az öreg soha ennyi nyelvi hibát nem ejtett azelőtt.

5. A felvevőgép előtt ráadásul valóságos hordószónokká változott (l. a házának udvarán készült felvételeket). Ezt okvetlen ki kell vágni, mert különben a néző jóindulatát veszítjük el, ezt az utolsó mentsvárunkat is eljátsszuk.

A kérdésekért már vállalom a felelősséget, itt tudatosan jártam el. Abból indultam ki, hogy a kérdést részben az interjúalanyhoz kell intézni (azaz a beszélgetés természetességének látszatát kell kelteni, valamint folyamatosságát

is biztosítani), részben – és ez a fontosabb – a nézőhöz, a tulajdonképpeni partnerhez. A kérdés fő feladata tehát az anyagot strukturálni, ez pedig stilizálással jár. Ezért anticipálnak (ti. a választ anticipálják) is a kérdéseim. Azt kell mondanom, hogy a kérdésnek ez a két funkciója ellentmond egymásnak. (Végső kiélezettségében pedig a következő dilemmába sodorhatja az embert: a néző néző voltától vagy pedig az alany partner voltától tekintsen-e inkább el a riporter? Azt hiszem, hogy az ellentmondás ilyetén önmegsemmisítő kiéleződését sikerült elkerülnöm.)

Mindezek dacára férfimunka volt, kár – mint ahogy Lajos bácsi mondta –, hogy nem minden férfimunka való ma képernyőre. Kár, teszem hozzá, hogy nem ilyeneket mondott a felvevőgép előtt is.

MÁSIK LEVÉLVÁZLAT

Brassó, július 15.

Kedves Éva! Hüledezve néztem végig az öreg Illyésről állítólag általam készített filmet. Egyre világosabb lett előttem, hogy a tulajdonképpeni portré egyenest az ellenkezője annak, amit én akartam, amikor a végén megjelenik A komédiás felirat… Már tisztában voltam vele, hogy e portré valóban portré: a tied. Gonoszkodásod zseniális villanásaként a maximumot hoztad ki az anyagból, a lehető legadekvátabb formában öntötted, felszabadítottad a benne szunnyadó lehetőséget, ti. azt, amit el kellett már mondani, hogy a régi típusi műkedvelés merő dilettantizmus, hogy ezen a talajon csakis a ripacskodás teremhet meg. (Az öreg mint vígjátéki figura ebből a szempontból jól választott, tehát egy icipicit komolyan is veendő – engedd meg, hogy adózzam egy gondolat erejéig bár levetkőzött előítéletemnek –, hogy ma ez bizony mint a múlt kísértete csakis karikírozható – és erre te jöttél rá. (Indítékod, noha eléggé kézenfekvő, nem firtatom.) Másrészt az, hogy az öreg valójában milyen, az minket most nem izgat, a felvett anyagból kellett kiindulni, és te, aki az öreget nem ismered, ezt is tetted.

Mi több, portrém-portréd, szépen és rúton túl, egy harmadik esztétikai kategória megtestesítőjévé vált, az előbbi kettővel egyenrangú groteszkké.

A fenti levelet mutasd meg főnöködnek is, elvégre elsősorban neki kell tudnia, hogy a honorárium kit illet meg. Magam megelégszem utazási költségeim megtérítésével, a nyersanyagszállító többet nem érdemel.

Azt kívánom magamnak, kísérjen gonoszkodásod csillaga további utamon is.

Baljóslatú, de termékeny csillag jegyében utazom? Híved, ellenfeled Kovács A.

Utóirat 1. A portréban egy kicsit (jó kicsit) nekem is kijut, de úgy kell nekem. Különben is az a szemüveges fiatalember önmagában véve végtelen is, velem összehasonlítva mégiscsak egy reménytelen végesség állapotában van. Ezt a levelet pl. nem ő írta.

2. Ez a film groteszksége folytán életem brassói korszakának dokumentumává vált. A Te kezed írta. Úgy érzem magam, mint az a szellem, mely a palackból szabadult… és nem kell hálásnak lennie szabadítójának.

KOLOZSVÁRI PORTYÁZÁSOK A KÓS KÁROLY-PORTRÉ ÜGYÉBEN

'78 nyara

A riportalany kiábrándul belőled, ha készületlennek talál. A néző felé megjátszom, hogy nem tudok semmit. A riportban magam vagyok a vízre szomjazó Szahara, az optimális válaszok bábája vagyok, saját magamról teljesen lemondok, ha kell. Eszélyességem csak akkor nyilatkoztatom ki, ha az a műsorszám javára válik valamilyen értelemben, pl. ha szellemi párbajról van szó.

A kép vagy a szöveg műfaja-e a tévé?

Logikánk, egész kultúránk szövegközpontú, márpedig a tévében a képre kellene építeni a szöveget, és nem fordítva. Külön képi logikát, sőt kultúrát kellene kidolgozni, ez idővel ki is fog alakulni. Amelyben majd a szöveg lesz másodlagos, illusztrációjellegű. Te nem beszélsz, te beszéltetsz!!

Ide jutottam morfondírozásaim közben, amikor A *Hét* 29. számában olvasom Lőrincz László tollából, hogy:

1. A tévé nem film! Igenis a beszéd a fontosabb benne. (Igaza van, a tévé mostani adásainak ez a gyenge pontja), ezért előzetes próbákat javasol, és nyelvápolást.

2. A tévének törekednie kell arra, hogy a film és színház mellett saját egyéniségére találjon. Ki a tévészíndarabból a szabadba!

Első riportom sajtóvisszhangja. Igazság, 1978. július 28. „Illyés Lajos bácsit, valószínűleg legidősebb színjátszónkat a valószínűleg legfiatalabb riporterünk mutatta be, érthető tehát, hogy az alany legyőzte a riportert, amennyiben nem arról beszélgettek, ami ebből az esetből a legtanulságosabb, mégis kedves és érdemes műsorszám volt, szép ajándék egy viszonylag ritkán emlegetett csoport törzstagjának". (Krizsán Zoltán: *Négytől hétig*.)

(A bemondó bejelentette, hogy ez első jelentkezésem, ebből automatice adódik a megjegyzés. A kérdések kérdése valóban az, hogy miért vállalta a negyvenévi erőfeszítést. Tudatosságban azonban az öreg sajna elmarad önmaga mögött. Tény, hogy nem faggattam, hagytam beszélni, és abból válogattam, amit elmondott. De kérdés, hogy nem az évtizedek alatt kicsiszolódott mondanivalót kell-e meghallgatni és rögzíteni eredeti formájában? Vagy újrafogalmazásra, formaváltásra kényszeríteni az alanyt inkább? Szókrátészként új felismerésekre vezessem rá?

Hozzáállás kérdése, és itt pozitíve viszonyultam az öreghez, ezért beszélhetett, ahelyett, hogy beszéltettem volna.

Az újságbeli megjegyzés persze fullánkos, és elmérgesedhet az általa ütött seb. Epés ember lehet az írója.)

Utólag gondoltam: a riportnak talán két fő célja volt:

– A dilettantizmus kipellengérezése (nem ez volt a cél, de ezzé sikeredett – a nyolcvanéves ember sikamlós történeteket mesél, pojácáskodik, ezt az újságíró nem vette észre).

– A műkedvelés történetének szemléltetése, egy-két fordulópont kicövekelése, kritikus korok, hullámvölgyek stb. – tehát portrén túli portré volt (a 20-as évek, 1957, 1968–70)

– Tehát távolról sem az ajándékosztás családias, provinciális gesztusa vezetett a látszatok, bizonyos kijelentések dacára sem. A nézőnek a szájába kell rágni a mondanivalót egy bevezető vagy közbeiktatott magyarázatban.

– Tehát másodszor, az eredeti szándék, amely a riport felszínén nyilatkozik meg, szöges ellentétben áll a nem-szubjektív eredménnyel. A megjegyzés evidenciája a szándékból meríti erejét. Ha vágáskor pl. évszámokkal tűzdelem meg a riportot, kidomborítva szerkezetét, vagy bizonyos magyarázó mondatokkal, akkor engedtem volna bepillantást szerkezetébe. Itt tehát a ki nem használt lehetőségek esetével állunk szemben.

Fénykép: kivágás a *Brassói Lapok* júl. 29-i számából.

Nagy Károly jegyzete az adásról, benne egy mondat arról, hogy Lajos bácsi épp olyan felszabadultan mesélt, mint az életben, nekem a magabiztos fellépésemet dicséri, és tapintatosságomat, rávezető kérdéseim jó tévé-riportert sejtetnek.

A második riportot szeptember 5-én hozta a tévé.

Ahogy az első alkalommal is, az addig „békésen legelésző" „mű" egyszer csak vicsorogni kezdett – és meglehetősen lehűtött. Kivitelezése (egy délelőtt csaptuk össze) primitív, amit a műsorkörnyezet csak felfokozott. Az interjú

pedig merev és összefüggéstelen. A beállítás lólába messze kilóg… A belefércelt épületsor ötletszerű, minden jelentés híjával való. Különbség van a látni és meglátni között: tartani kell a képet, nem kell félni tőle. Vágni pedig csak merészen érdemes – s minél több zenét keverj hozzá! Holmi kis ízetlen zongorafutamok siralmassá teszik a filmet.

Egyszóval: a vágást elsietni nem szabad.

*

A költészet az állandó feszültségben élést követeli meg, és azt, hogy az ember egyetlen konfliktusos helyzetet se hagyjon ki, lovalja bele magát szenvedélyesen az ügybe, engedje az ellentéteket kiforrani, letisztulni, hevennyé válni, és a megoldás fele tovahaladni.

A hierarchiába zártság épp ellenkezőleg a visszafogottságot, állandó önkontrollt, elfojtott saját nézeteket és megjátszottságot jelent – és fokozottabban azt a kiélezett helyzetekben. Nem viharzik a lélek együtt a léttel, különben elbukik az egzisztenciáért harcoló ember.

Haj, te beékeltség!

DECEMBERI BESZÉLGETÉS A DOLGOK KOMOLYRA FORDULTA UTÁN

December 27.

Bent ülök a főszerkesztőnél, a telefonálgatások szüneteiben Bodor Pál részletesen jellemzi munkatársait. A veséjébe lát mindenkinek. Az operatív személyzet csupán töredéke az alkalmazottaknak. Három hónappal ezelőtt még azt emlegette, hogy hamarosan leköszön. Most láthatólag új erőre kapott az önbizalma. Terméketlen ellentéteire beosztottaival úgy tekint, mint felszámolható vagy legalábbis ellensúlyozható dologra. Sejteni, hogy a szerkesztőség újraszervezését tervezi, és erre lehetősége nyílt, mert legalább négy-öten távoztak az utóbbi időben. Ettől mintha szárnyakat kapott volna. Visszahozhatja-e az első évek lendületét? Bűbájos ember, a társalgás nagymestere. Alighanem tehetségesebb nem egy beosztottjánál.

Emigrációs viszonyok között dolgozunk – mondja. Ráadásul sok a belső torzsalkodás.

Engem is „szembejellemez". Elvárásait közli velem burkolt formában. Hogy: én leszek a legérzékenyebb tagja a szerkesztőségnek. (Közbevágok: ka-

tonás jellemnek tartom magam, nem vált a sértés ki belőlem bosszúvágyat.) – Ez bizonyára rendkívül sok belső energiát emészt fel – folytatja. Az ujjain sorolja, miért tart alkalmasnak a pályára. Merthogy azt is el fogom végezni, amire bizonyára nem számítottam, de vele jár az itteni munkával. Meg hogy a szerkesztőség kimondatlan céljait is magaménak vallom.

Ez jellemzésnek nem jellemzés, de célszerű. Rákérdezek az esetleges feladatkörökre. Válasza ijesztő. A szerkesztőségi munkamegosztásban rengeteg űr tátong, úgy néz ki, mindeniket velem akarja kitölteni. (1.Ha felvesz, belső szerkesztőségi munkával fogom kezdeni, csapdaként leselkedik rám a kényelmesebbek álma, a *Napirenden* rovat. Hogy ezt kis fantáziával milyen érdekessé lehetne tenni! Ő például így és úgy járna el. 2. A műsor gyártásvezetője épp most ment át a *Munkáséletbe*z. Szerelmetesen kacsingatna ez is rám? 3. A postarovat, amit halottaiból kell feltámasztani, s amit már egyszer megtárgyaltunk. (Riporteri tanonckodás számára ennél jobbat elképzelni sem tudnék.) 4. Csép Sándor vetélkedősorozata sántít, mert egyedül csinálja. 5. Csáky Zoltán *Kollégium* rovatában lehet szintén beválnék. Miért ne!

Mindezek, valamint a remény, hogy filmezni is megtanulhatok, felvillanyoz. Ezt ő rögtön megérzi. Felugrok, kezet szorítunk. Ölelem, uram! – búcsúzik.

Remek ember. Vajon miért hullott szét a szerkesztőség? Ő lovagolta volna halálra és most lovat akar váltani? Akkor is én ráteszek. Amije nincs se Boros Zoltánnak, se másnak, nekem kettős hátország kínálja tápláló erejét, és hajt egy hatéves kísérlet kudarca is. Az anonimitás, a szabványmunka, a szabvány kötelességteljesítés lehetőségei kimerültek. És a kollektív sorsfolyamat is fordulóponthoz érkezett.

(Aznap éjszaka Brassóban megpróbáltak betörni a garzonházban a szomszédomhoz, aki épp a tévét nézte.)

*

Az újságíró meghatározása: 1. az, aki a személyestől fel tud emelkedni a szociálishoz, és 2. kiapadhatatlan esetkíváncsiság van benne, azaz az elvonással, elvonatkoztatással csínján bánik.

1979

Február 7.

A diadalmámor, amit a versenyvizsga hírére éreztem.

Január 24-én a nagyobbik Majtényi lány, Ágnes társaságában ácsorgok a folyosón. Másodiknak szólítanak. Bodor elmondja, hogy esszékkel stb. árasztottam el a hazai magyar sajtót, apám illegalista is volt (ami lódítás), mire az elnök – fejét féloldalasan tartva, mert nemrég műtötték, és nem hall jól – arra kéri – némi humorizálás után, hogy nősítsenek már meg és vétessem fel magam az angol nemtudommibe ugyancsak a tévénél – én mindezt szerény, de értő mosollyal hallgatom – szóval végül arra kér, esszé formájában mondjam el, hogyan függ össze a gazdaságfejlesztési politika a nemzeti kérdés megoldásával. Előadom annak egy részét, amit előkészítettem. Sekélyesnek találja, számba rágja, hogy a munkásság társadalmunk uralkodó osztálya ugyebár, márpedig a góbék munkássá válnak a székely megyék iparosítása nyomán… Vagy kétszer közbevágok némi ingerültséggel, de főleg aggodalommal a hangomban. Románságom szerencsére nem viselte ki magát, de a lóláb lehet, hogy kilógott.

Bodor irodájában a Majtényi lány felsüléséről, hebegéséről zajong, őt is *tovarășu* Bodorra bízták, mint engem, hogy foglalkozzék vele némi utóképzés céljából.

Bodor – Mag Péter duó következik a pártgyűlésről, amin Bodor nem vett részt, Mag Péter képviselte őt. Vári Attila néz be, kilencest kapott, a rendezőire jár Bukarestben, ezt ő Pesten Kósa Ferencnek nem mondhatja el, kiröhögné, nála mindig ötöse volt (?)…

Vegyes érzelmekkel eltelten lépek le, utazom haza Brassóba. Legkevesebb még egy hónap a várakozás, de több is lehet.

Február 7-én anyám táviratozik: megvan a jóváhagyás, felvettek.

Február 16.

Ma a következőket akartam elmondani Bodornak telefonon. A tehetségtelenség gyakran látszat, a kötelezően viselendő egyenruha és kényszerzubbony.

Mégpedig a tehetetlenség megnyilvánulási formája. Mit szóljak azokról, akik Isten akarata végrehajtóivá tolják fel magukat? (December 11-én történt párt-felvételem megyei jóváhagyása még késik.)[5]

Február 28.

Az akadályversenyben újabb győzelem: a municípiumi pártbüró jóváhagyta felvételemet. Kereken egy év és egy hónap telt el a kérvényem beadása óta. Megvan ennek a halogatásnak is a maga haszna. Időközben vagy kiderül valami tényleg az ipséről, vagy nem, de az önfegyelemnek, hogy rosszabbat ne mondjak, jó kis próbája.

Március 11.

Beszélgetés telefonon apámmal[6]. (A tévé átküldte a megyei tanfelügyelőségnek és a líceumnak áthelyezésem iratait). Én esetleges ellenállásra számítva, kérem, hogy ne menjenek bele további halasztásba, mert mi sem könnyebb, mint arra hivatkozni, hogy tanév közben nem engedhetnek el. Egy nap nem sok, annyit sem maradok itt tovább. Ha lehet – teszem hozzá, de úgy látszik csak magamban, mert apám nagy megrökönyödve, de azért kíméletesen mondja, hogy „nem fogják az asztalt verni, mert mindennek megvan a maga hivatali útja".

Két malomban őrölünk. Én egy még nem valós akadálynak rúgtatnék neki, ez belőle mindig is – és joggal – a józanság olyan felfokozott formáját váltja ki, hogy a dialógus csakis ingerültségbe torkollhat. Következnek a jó tanácsok, hogy a 7 évnyi „régiségemet" meg kell őrizni, nehogy valami meggondolatlanságot tegyek stb. Bosszankodom, de ugyanakkor látom magam kívülről is, és igazat adok neki, s azon töprengve teszem vissza a kagylót, miért is kell nekünk mindig másról beszélni, hogy már egy időben kerültük is egymást, anyám volt a közvetítő közöttünk, mert a tulajdonképpen tárgytalan vitáknak mindig szóváltás lett a vége, s ez mindkettőnknek fájt. Anyámnak részletesen el tudtam mindent mondani, az ellenérzését ezzel le is szereltem, mert egyből kiderült, hogy nem az a hebehurgya ugrifüles fenegyerek vagyok, akinek mutatom magam, illetve akinek látszom.

---

[5] A párttagság feltétele volt az alkalmazásnak, az iskolai és megyei illetékesek sokáig húzták a dolgot.

[6] *A Hét* című lap szerkesztőségének főtitkára volt akkor., a családdal Bukarestben éltek 1969 óta.

Érvelésem mozgatórugója gyakran az indulat, érvelési készségem és nyelvi alakja azonban csiszolásra szorul…

Mementó. Kis kronológia: tanárkodásom második évében letettem a féléves katonai szolgálatot, 4. évében véglegesítő vizsgáztam a tanügyben, osztályfőnökséggel bíztak meg, következett egy csúnya munkahelyi konfliktus tavasz végén, születésnapom előtt egy héttel. A 5. év a várakozás nyarát és a első közlések őszét hozta meg a sajtóban , miután tavasszal megjártam a külföldet is. A 6. év a sajtóba való felvétel telével zárult december 11-én, s a következő télvégen megszületett a jóváhagyás is február 27-én.

1979. március 31.

Öt nap múlva kiszállok a tanügyi játékból.

A kilencedik osztályok, az én lányosztályommal együtt, táncdélutánt adtak. Zárás előtt öt perccel némi színpadias mellékízzel éreztem, hogy vége. Lezárult.

És alighanem épp idejében. Lelki riasztókészülékem jókor szólalt meg tavaly februárban. A nyomában fakadó erő egy olyan csapdává szűkülő életformából tépett ki, amelyben legjobb esetben is lassú haldoklás lett volna a sorsom. A hatalomnélküliség szintjén ugyanis közéleti elkötelezettségemnek, meggyőződésemnek önként vállalt magánnyal, általam megteremtett távolságtartással kellett volna együtt járnia. Akiktől nem magam zárkózom el, azokat egész rajokban felröpített rágalmak idegenítették volna el tőlem. Légüres térben pedig minden néven nevezendő egyéni fejlődés, lett légyen elméleti, erkölcsi vagy bármilyen más, teljességgel illuzórikussá válik. Az alkalmi közeledés, a megmaradt kapcsolatok túlfűtött művelése pedig – mint kiderült – fölöttébb kétes kiút. Lehetséges szövetségesektől elszigetelve élni, valós ellenfelekkel szemben tehetetlenségre ítélve élni nem lehet. Ha csak a hierarchián belüli helyzetemet változtatom meg, az csak időleges megoldást hozhat, habár korántsem mindegy, hogy mivel véded ki a bokszkesztyűbe rejtett patkó csapását. Az új típusú alkotó munka az, amihez tehát foggal és körömmel ragaszkodni fogok– mindkét alakjában, melyek nekem megadattak. És ha bizonyos munkamegosztás, időleges súlypontáttolódás jön is létre közöttük, kellő erkölcsi érzékkel és tisztánlátással alighanem elkerülhetőek a becstelenség csapdái.

P.S. Nyersanyag. Kész röhej. Bizonytalan ítéletű kollégám, aki hogy megmaradjon, „interiorizálta" a végig nem gondoltságot, megbotránkozva vette tudomásul, hogy farmerben is befogadnám a diákokat az érettségi bankett-

re. Különben hasznos, sőt kifejezetten küldetést teljesítő, építő ember. Persze többrendbéli rágalmaknak felült már velem kapcsolatban.

EGY KALÁKÁS[7] KISZÁLLÁS UTÁN CSÁKY ZOLTÁNNAL

Április 19.

Bodor Pál szigorúan bizalmas, de nem bizalmaskodó. Igenis megválasztottam, kinek szolgáltatom ki magam, de ez a kiszolgáltatottságon még nem változtat.

Pro primo: egy átjáró szobában élek anyámék bukaresti lakásában, ahol ráadásul tévéznek is, vendéget is fogadnak stb., már három hete nem tudok egy kicsit félrevonultan gondolkozni. A szerkesztőségben egy átjáró szobánál is rosszabb irodában, szemben a leghangosabb, állandóan pózoló, telefonálgató, különben joviális kartárs íróasztalával, ráadásul az üvegfalon minden áthallatszik a titkárságról is.

Pro secundo: dinamitot (verseimet) bíztam rá, és már második hete nem szól egy szót sem. Márpedig nem mindegy, hogy én robbantom és bennem legalább kárt nem tesz, ha hasznom nem is származik belőle, vagy felrobban „magától", és időnek előtte kinyír engem is.

A szerkesztőség kávézó nagyüzem. Mondanám neki: mindent egy lapra tettem fel és erre a lapra az Ön szatírarcát nyomták.

Április 24.

Írtam egy lelkendező, bővített mondatokból álló élménybeszámolót a désházi kiszállásról. Meg kellett mutatnom Simonffy Katinak, aki Csákyval közösen csinálja a *Kaláká*t, már csak az esetleges tárgyi tévedések miatt is. Másnap visszakaptam azzal, hogy nyers (!), továbbá közli, Kallós Zoltán[8] botrányai után Bodor nem veszi jó néven, ha az ő részvételét külön kihangsúlyozzák. Márpedig én büszkén rögzítettem. Kutya rosszul esett, megingott önbizalommal vallomásos-izgatott állapotba kerültem.

Később jutott eszembe – ugyan nem valószínű, de lehet –, hogy kenyerét félti, hogy gyanakodva figyelte felbukkanásomat, s hogy tartózkodásomat,

---

[7] A *Kaláka* cím alatt futó sorozat a táncházmozgalom erdélyi felkarolását célozta egyebek közt.

[8] A neves folkloristát az állambiztonság szabályosan vegzálta, sőt üldözte, rossz hírét költötte.

amit nem tudok levetkőzni, rejtett rosszindulatra magyarázta, s arra, nekem talán Bodorral különalkum van a Kalákára, s hogy én is részesülni akarok a dicsőségből. Ma mindenesetre megtudhatta, hogy más pászmát művelek majd, s remélhetőleg megnyugodott.

Tanulságos abból a szempontból, hogy még az élménybeszámolót is eszszének kell álcázni, mert különben együgyű fickó hírébe keveredik az ember.

Még kellemetlenebb lenne, hogyha hízelgőre magyarázta volna az egészet.

Mégiscsak a nyíltság a legjobb taktika, ha naivnak tűnik is az ember – vagy ha tényleg az, még akkor is.

Szét kell kürtölnöm, hogy senkit nem veszélyeztetek, új rovat, az *Irodalmi Körkép*[9] lesz a vadászterületem.

BODOR PÁL LEVELE A NEKI KORÁBBAN ÁTADOTT VERSEK KÉZIRATÁRÓL

Drága jó uram,

Úgy tűnik, én komolyabban vettem a nekem megelőlegezett bizalmat, mint Ön, én úgy tekintettem ezt a kéziratköteget, mint majdnem kész Forrás-kötetet, s jómagamat afféle baráti előszerkesztőnek léptettem elő (hiszen ilyen előszerkesztője voltam Hervay Gizitől XY-ig sok mindenkinek –)[10]*, ami azt jelenti, hogy hetekig rágódom a kéziraton, újra meg újra elolvasom, akár a sajátomat, és azután végigjegyzetelem, minden megjegyzésemet papírra vetem, természetesen válaszkötele-*

---

9 A rovatból nem lett semmi Bodor Pál távozása miatt, amit különben az adás egész rovatszerkezetének összeomlása követett.

10 Bodor Pál (1930–2017) „előbb a *Romániai Magyar Szó,* majd a kolozsvári *Igazság* szerkesztőségében dolgozott (1948–51), 1951 novemberétől az *Utunk* rovatvezetője, majd 1967 februárjáig szerkesztőségi főtitkára. Közben a *Gaál Gábor Irodalmi Kör* irányítójaként a második *Forrás-nemzedék* új törekvéseit támogatta.1967-től 1970-ig az Irodalmi Könyvkiadó *nemzetiségi* részlegét, majd a *Kriterion Könyvkiadó* magyar szerkesztőségét vezette; nevéhez fűződik ebben az időszakban a *Magyar Klasszikusok*, a *Téka* és a *Fehér Könyvek* sorozat, számos *folklórkötet* megjelentetése, *nyelvészeti* és *művelődéstörténeti* sorozatok megindítása s hazai műfordítók bevonása a *Horizont* című világirodalmi sorozatba." 1970-től a bukaresti tévé magyar adásának főszerkesztője, nagy hatású műsort szerkeszt (Wikipédia). A nyolcvanas években kivándorolt, Magyarországon fényes pályát futott be, Diurnus aláírással megjelent publicisztikáját a Magyar Nemzetben az egész ország olvasta, utóbb durva támadások érték, halála után meg is rágalmazták, többek közt volt munkatársa, Csáky Zoltán, védte meg a Szabadság hasábjain.

zettség nélkül… Hervay utolsó és utolsó előtti köteténél ez minden esetben két-három hónapot vett igénybe.

Nos, Ön türelmetlen, és felvetette kettőnk parlamentjében a bizalmi kérdést.

Hogy tehát a félreértés ne húzódjék tovább, lemondok a lektori munkáról, és baráti véleményt mondok:

1. *Ön jó költő – ami azonban nem azt jelenti, hogy költő marad.*
2. *Amíg azonban a vers a fő kifejezési formája, költőként kell élnie a szellemi jelenlétet, azaz ki kell pld. adnia a verseit.*
3. *Jó, baráti lektor azonban sorról sorra át kellene vegye Önnel minden versét, mert*

– még mindig akad rímkényszer, a hívó rím parancsára kibicsaklik a vers, s nem belső logikája szerint lép tovább, hanem váratlanul félrelép, a szomszéd ösvényre lép, visszatoccsan a vers;

– félek, hogy helyenként a vers lényege, a tömörítés „túlsúlyba" csap, amit csak egyetlen lektor ért meg a Földön, a szerző, a magamagával közölt egyezés, kód, konvenció ismeretében használ szavakat, fordulatokat, amelyek jelkép értelme nem nyílik meg az olvasónak;

– Ön sem mentes az immár mindannyiunkat magával sodró antikonformista divattól, a lázongásnak és (nemzetközi, filozófiai, társadalmi stb.) célzás-rendszernek híve, s rabjaként ujjongva jár a kitaposott úton: erről persze nem beszélem le, hiszen e nélkül bizonyára nincs költészet, vagy ha van, semmi igaza, értelme;

– A múltkoriakkal együtt e versekből rövid idő alatt igen jó Forrás-kötet készülhet. Kemény, okos, mély versek.

Üdvözli Bodor Pál

(A kéziratot visszakaptam, a döntést átmenetinek tekintettem, mondtam is neki, hogy alkalomadtán újból felkérem, de erre már nem kerülhetett sor. Pár hónap múlva otthagyta a szerkesztőséget, s megszakadt a kapcsolatom vele. Egy képtelen űr támadt utána. Nagy kár.)

Május 16.

A zsidóságot éppen az elakadt asszimilációs folyamat, ezt megelőzően pedig a még folyamatban lévő beolvadás predesztinálta arra, hogy a kommunista mozgalom kezdeti, anacionális korszakában támasza legyen a mozgalomnak, egyik hordozójává váljon az eszmének. Az elnemzetiesülés korában pedig helyzetük a lehető legélesebben veti fel a teljes beolvadás (önfeladás) vagy kivándorlás

(disszimiláció) alternatíváját. Az ezekre képtelen 40–50 évesek sértődöttsége, begombolkozottsága érthető. Az első csoport harciasságának fokozódását is ez indokolja, és ebben a tekintetben újból a kovász szerepét játsszák – hányadszor már a szükség vasmarkának szorításában?

Ebből látni, hogy a zsidók mindenütt jelenvalósága mit jelent, valamint azt is, egységes népcsoportként való kezelésük a mítoszok mítoszára épül, mert van mit meglovagolni. Egy rendkívüli külső és belső nyomás alatt élő népréteg értelmiségi tagjai ezért válnak a baloldal radikalizálódásának előharcosaivá. (Habár meglehet, hogy tömegeiket csak a cionizmus tudta megmozgatni.)

*

Az irodalom (Csehi Gyula szerint: kézműipar maradt) autonómiájáért folyó harc modellértékű. A zsarnok uralmának letörése, az író célkitűző szerepének az elismerése, illetőleg ezen küzdelem állása fokmérője az eszme tisztázódásának – ebből azonban semmiképpen sem lehet az autonóm emberi cselekvés elterjedtségére vagy társadalmi elfogadottságára következtetni.

(Megjegyzés: azzal bíztak meg, hogy a Csehi Gyulához – professzorom volt az egyetemen 1967–68-ban – fűződő emlékeket és értékeléseket gyűjtsem össze, ezzel beindult volna a saját működésem és rovatom. El is készült, be is vágtam, de soha nem ment adásba, mert Bodor közben lemondott.[11])

Július 10.

Kolozsvári filmezés egy pszichopata operatőrrel, akire felváltva jött rá a patológiás bizalmatlanság – amikor is a legváltozatosabb és legillojálisabb utakon-módokon folytatta aknamunkáját a szerkesztő ellen – és a szégyenből, megbánásból, kijózanodásból fakadó barátkozási, jóvátételi rohamok. Milyen

[11] A feladatra alkalmasnak véltem magam, némi távolságtartással készítettem volna el mind a Csehit bíráló, mind az őt védő táborral szemben. A hozzá fűződő emlékeket és értékítéleteket Robotos Imrétől, Láng Gusztávtól, Gál Ernőtől stb. gyűjtöttem össze. Csehi példája kiválóan alkalmas volt arra, hogy a korszakváltás és saját múltjuk problematikus kérdéseivel az alanyok szembesüljenek, tehát állásfoglalásaik, jellemzéseik nagyon a máról szóltak, s elmélyedhettem egyúttal a ’45 és ’53, az azt követő évtized, valamint a hetvenes évek sajátos gondjainak taglalásában. Csehi Gyula mélyen megélte valamennyit, a Gaál Gábor-ügyben játszott szerepe és késői kötetei, a *Klio és Kalliopé,* de főleg a dogmatikus esztétikai tételek lerombolásához való hozzájárulása (*A kritika jelentése és utóélete,* 1977.) voltak az interjúk fő vonatkozási pontjai.

megalázó tud a megvilágosodás pillanata lenni! Csakis az önmegtagadásba átmenő önfegyelem tehette elviselhetővé az együttlétet.

*

Mai beszélgetésem anyámmal: szerinte közéleti és absztraháló hajlamom apámtól örököltem. Tízévi különélés után látom, nem is annyira én, inkább a család többi része tért új utakra, ami ugyan az én kiközösítettségem formáját látszik ölteni, de milyen egység a többieké? Húgom iskoláztatása (ötödiktől román osztályba íratták) maga a nevelés csődje, értelmiségi öngyilkosság, hiszen természetes nyelvtehetsége, esetleges íráskészsége elfojtásával egyenlő, azon kívül, hogy egy más közösség kénye-kedvének szolgáltatta ki és önfeladásra ítélte. – Kinek, minek a kezét, milyen kényszercselekvést ismerjek ebben fel? Bírái nem tudom milyen mértékben, de szenvedő alanyai többedíziglen vagyunk és leszünk.

Július 21.

Folytatása az előbbinek.
Anyámnak sokszor az az érzése, mintha üldözési mániám lenne. Az lehetetlen, mondja, hogy mi állandóan a nemzetiségről beszéljünk. Folyton ezt nyúzom, kifecskendezem magamból a mérget. Ne higgyem, hogy pl. Gáll Ernő[12] szüntelenül ezen töpreng, ő megírja, és ámen… Én folyton keresek valami nagyot, és nem találok… Miféle közösség, miféle eszmények?… Inkább társat választanék, őket apuval ez emészti… Az olvasásom? Hogy tisztán szeretnék látni? Nagyon steril dolog az, mert nem írok semmit… Ha ő magáévá tenné az én elfogultságom, akkor állandóan lelkiismeret-furdalása kellene hogy legyen stb.

Ebből mi szűrhető le? Hogy vajon értelmes dolog-e az, hogy 1. az ellentétek végigharcolását a megoldás útjának tekintjük? 2. Az elszigeteltség kortünet, egy nemzedék sorsa vajúdik bennem: ezt meglátni csak belülről lehetne? Hogy még nem nőtt hozzá a „rend”? Hogy az eszközök készen állnak az elme műhelyében, és mivel nem lehetnek külsővé, nem kaphatnak nyilvánosságot, folyton élezzük, amíg agyon nem élezzük őket? 3. A már készen álló írásokról, úgy látszik, nincsen nagy véleménye.

---

[12] Ebben hitelesebb Gáll Ernő saját vallomása a rendszerváltás után megjelent *Számvetés*ben. *Huszonhét év a Korunk szerkesztőségében.* Komp-Press — Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 1995.

Számomra nincs más hátra, mint újabb terhet vállalni: az itthoni hallgatás terhét. És van-e magalázóbb, mint amikor a „szeretném magam megmutatni” indulatára, vágyára a leghevesebb elutasítás épp a szülők részéről érkezik? Az érzelmi kivetettség „gyönyörű” példája!

*

Egy különben jámbor operatőr füstölgései, dohogásai: Lungu Emil, a Besszarábiából származó, magát a magyar adásnál száműzetésben érző ember:

– ide csak az kell, hogy a kép folyjék, a minőség le van tojva;

– itt nem az számít, amit az ember megtesz, hanem amit nem tesz meg;

– nem elég, hogy a tegnap egész nap dühös volt, ma ráadásul közölték, hogy azért valamilyen büntetést csak kell kapnia;

– nemsokára ül össze a nagytanács, amelyen kinyilvánítják teljes egyetértésüket a párt politikájával;

– itt pénzt keresni csak évekkel ezelőtt lehetett, amikor Bodor kedve szerint osztogathatta a honoráriumot;

– a terepjárás nyomorúságai…

És így tovább.

*

Az elveszett magnószalag ügyében írásos nyilatkozatot kért tőlem Mag Péter. Úgy írtam meg, hogy lehetőleg ne rúgják ki a szájtáti hangosítót miatta. Pedig… Mag ugyan titokzatoskodott, nem közölte mi a szándéka, azt pedig, hogy nem vagyunk jótékonysági intézmény, többször is a tudomásomra hozta. Rideg, hivatalos érvelés. A visszavétel hősi gesztusáról nem sokat elmélkedhettem, mert most inkább a jó viszonyt keresem. Kár, hogy szerinte ezt csakis alávetettségem hangsúlyozott, a hivatali fegyelmet messze meghaladó vállalása révén lehet elérni. Némi halvány kéjelgés a „hatalomban”. Ha gazembernek tartanám, persze nem teketóriáznék – magammal!

Augusztus 11. szombat

Hat órára leadtuk az adás négy tekercsét és vörösborra voltunk „hivatalosak” a leköszönő Bodor Pál szobájába. Ő beszél:

Mit sikerült elérnie közel tíz év alatt? Úgy érezte, hogy tehet valamit a közösségért, és ezért vállalta. Fő eredményként talán azt könyvelheti el, hogy kialakult a lugosiak és a vásárhelyiek stb. egységtudata. És ez nem kis dolog. Másrészt

pedig ma már legalább tízen vannak a szerkesztőségben, akik tudják, hogy az adásnak milyennek kellene lennie. És kialakult egy olyan csapat, amelyből ha kiszakadna valaki, az a többre törekvés centrumává válna, bárhová vetné a sorsa.

Egyik fő kudarca, hogy a mi magyar filmgyártásunk központjává nem sikerült válni, és még rengeteg egyéb.

Visszavonulásában szerepet játszik persze a szívbaj, mért féljünk a nagy szavaktól, a halálfélelem, a közeledő infarktus árnya. De mindez nem számított volna, ha valódi klubcsapattá tudtunk volna alakulni. Nem áldozatul esni a lustaságnak, önzésnek, gyarlóságnak, félelemnek, elszakítottságnak, tehetetlenségnek – ez az, amit nem sikerült elkerülni. Ügyszeretet: sajnos, nem funkcionált kellőképpen. Állítja, hogy legalább 85%-ban rajtunk állt, tőlünk függött, hogy milyenek az anyagaink. És ezzel nem tudtunk élni.

Ő maga különben, elismeri, nem jó vezető. Ha neki valaki hazudik, ő szégyelli el magát, és nem meri az illetővel közölni, hogy hiszen átlát rajta. Ha kérnek valamit tőle, nem tud ellentmondani, pedig – és példákat sorolt arra, hogy a kérések mennyire abszurdak sokszor (a gráciák részéről főleg!), sőt embertelenek. És rühelli, meg képtelen is rá, hogy kényszert alkalmazzon bárkivel szemben is… Bezzeg Csép Sándor: őt nem kellett soha semmire kényszeríteni.

Büszke arra, hogy 57 embert hozott ide be – de elismeri, hogy ez megosztott érdem.

*

Augusztus 10-én kezembe nyomták az első nézői vélekedést tartalmazó levelet. Bukaresti nyugdíjas állítólag. A *Petőfi futása* című filmemet nem kellett volna műsorra tűzni, kirítt az ünnep hangulatából. Sőt: az meglehet, hogy Petőfi kivont karddal a kezében szaladt az ellenség felé és úgy esett el, vagy megsebesült és menekülni kényszerült, de az, hogy gyáva módjára úgy szaladt el, hogy hazáig meg sem áll, szóval ilyet csak ellenségei állíthatnak róla. Zárójelben megjegyzi, hogy az utálatos lihegést elhanyagolhattuk (sic!) volna. És így tovább a kioktatásig, hogy P. műveit a népnek írta stb.

(A forgatásban különben Dan Popa és a moldáv operatőr, Emil Lungu segített, Szilágyi Domokos *Petőfi futása* című versére építettük, Cs. Gyímesi Éva magyarázatait ékeltük a versszakok közé, kukoricásban futó alakot, hullámzó kukoricást filmeztünk, a naplementét ábrázoló papír felgyújtásával, a futó zihálásával stb. illusztráltuk. –Nem kizárt, hogy Bodor vicce volt az egész levél.)

Válaszom másolata:

Kedves Papp Elvtárs!
Megkaptuk levelét, melyben a Petőfi futása című kisfilmhez fűz megjegyzéseket.

Önt, kedves néző, egészen biztosan az a körülmény vezette félre, hogy mivel a filmet beépítettük egy nagyobb montázsfilmbe, a cím-képek számát kénytelenek voltunk kettőre csökkenteni, különben megbontotta volna a keretműsor egységét. Valóban ki kellett volna hangsúlyoznunk azt a tényt, hogy tulajdonképpen Szilágyi Domokos Petőfiről szóló verseit illusztráltuk különféle zenei és hangeffektusokkal, valamint képi anyaggal.

A film tartalma a szerkesztőségben osztatlan egyetértéssel találkozott, már csak azért is, mert Petőfi halálának hősi voltát nemcsak hogy nem kérdőjelezi meg, hanem éppenséggel a heroikum vállalásának elkerülhetetlenségéről szól. Ugyanakkor, noha nem tekintette feladatának a halál körülményeinek pontos reprodukálását, nem rugaszkodott el a történelmi tényektől sem, fő tanácsadónk tudniillik Dávid Gyula és Mikó Imre „Petőfi Erdélyben" című könyve volt (ajánljuk figyelmébe).

A kivont kardot, amit levelében említ, mi is szívesen adtuk volna a költő kezébe, Önnel együtt sajnáljuk, hogy az a kard éppen akkor hiányzott Petőfi kezéből (különben civil ruhában volt és teljesen fegyvertelen).

Kedves Papp elvtárs, valahányszor Petőfi jó hírének a megvédéséről lesz szó, kérem, értesítsen és – kardosan vagy anélkül– rögtön ott termek magam is. Egészen biztos, hogy a barikádnak ugyanazon oldalán fogunk találkozni mi ketten.

Tisztelettel stb.

Másik levél augusztus 15-i keltezéssel:

Kedves Bodor Pál!
Mivel ügyemet hamarosan dűlőre kell vinnünk, itt megpróbálom legnyomósabb érveimet felsorakoztatni:

Meg tudok-e állni a magam lábán: megvan-e a témát kiválasztó és megfogalmazó képességem, kellő szociális érdeklődésem és az erő bennem, hogy mindennek utánajárjak és ki is vitelezzem a terveimet? Rábízható vagyok-e önmagamra? Vajon nem kellene-e előbb szépen, tapintatosan rávezetni bizonyos fogások nyitjára, segíteni nekem, hogy saját adottságaimat kipuhatoljam, megismerjem, birtokba vegyem? (A tapintatot különben hálásan köszönöm.)

Ez két okból kifolyólag is kivihetetlen, nevezetesen: 1. Mert lakásviszonyaim már elviselhetetlenek, jóformán naponta kell csitítgatnom, győzködnöm magam, hogy na, még egy-két napig, na, még egy hétig stb. (Albérletbe hogyan költözzék

az, akinek lakása van? (Ti. Brassóban van egy garzonom.) Hát még ha szívesebben maradna vidéken?

A Mag-ügy részletei (szigorúan bizalmas!):

Mag ellenszenvét bizonyára hallgatagságom és az váltotta ki, hogy mindjárt az első héten bekerültem a főnök figyelmével kitüntetettek közé, ahogy ők, azt hiszem, nevezik: a kényeztetettek közé. Soha nagyobb megütközést nem tapasztaltam, mint amikor a Csehi-megbízatásnak híre ment (ez különben nagyon érdekes lesz, akárki meglátja.) Mag úr meg is teoretizálta az ellenszenvét, szűzlánynak meg ki tudja mi mindennek mondott még el. De ha engem sem kavart túlontúl fel, mért érdeklődtek volna iránta mások? – Elég az hozzá, hogy ennek az embernek kellett nekem az ön szinajai szabadsága interregnumában bebizonyítanom, hogy ki tudok jönni vele. Nem volt könnyű, de ment. Mert jól láttam, hogy rosszindulatról végső soron nem volt szó, mert azt hiszem, rendes, sőt megbízható ember, komolyabb okom tehát arra, hogy összerúgjam vele a patkót, nem volt. Hazudnék viszont, ha azt mondanám, hogy különösebb örömöm telt benne. Mégiscsak egy világ választ el tőle – ha ezt soha nem is fogom közölni vele. E mellett az ember mellett kellene nekem inaskodással megszolgálnom, szolgálataim árán kiérdemelnem azt a jogot, hogy önállóan dolgozhassam, hogy egy-két tervemet is valóra válthassam? Ízléséhez, modorához igazítanom magam állandóan, mivel ő is így kezdte, vagy egy sakálnak így kell kezdenie stb.? A szerkesztőség jó néhány sanyarú hónapra vagy évre nyerne bennem egy hangyát és elveszítené egy teljes értékű alkotó tagját.

Hogy handabandázok? Persze: elő a bizonyítékokkal! 1. A Petőfi elkészült, merem állítani, hogy sikerült. A többi? 2. A Józsa hangszalagja eltűnt. 3 A Csehi interjúsorozat még nincs meg. (A többi apróságot nem hozom itt fel.) Ezenkívül lenne itt még egy s más, azóta is várom, hogy átbeszélhessük.

Nahát! Ezért fogom én a Csehit még most tető alá hozni, ha a fene fenét eszik is. De sajnos döntési alapként már nem szerepelhet. De ez a pokoli sakkban tartottság csak időleges lehet. Azzá fogom tenni, de ezt közösen is megtehetjük. Tisztelettel K. A.[13]

A piszkozatban még egyes kihúzott mondatok kiolvashatóak: Nem tartozom a gyenge emberek közé, a magam helyét mindenképpen ki fogom vívni… Az ütőkártyák az ön kezében vannak, ne éljen vissza helyzetével… Úgy érzem, gúzsba vagyok kötve… Meg kell beszélnünk a dolgokat. A megoldás minden lehetséges változata szóba jöhet.

[13] Bodor távozott, utolsó szívességként még lakásért folyamodott számomra a pártgazdasági osztályon, kaptam is egy mások által nem igényelt panellakást.

Október 14., vasárnap

Most vágom be első riportom, kis iskolai ankétnak is nevezték. Rengeteg kérdést hagytam ki, mert a szétosztogatott szerepekre és nem az alany válaszaira figyeltem, a mikrofonláz pedig végig hatalmában tartott. Továbbá a filmezést előkészítő beszélgetések sem voltak eléggé mélyre hatolóak, átfogóak, kimerítőek. Ráadásul ezt az éppen csak a felszínt karcoló anyagot előzetes megállapodással lemerevítettük. Tanulság: szerepek szétosztásához nem szabad folyamodni. A riporter második stb. kérdésének, hozzáfűzésének kizárólag az alany válaszából szabad fakadnia. A riporteri lojalitás tágabb fogalom, ha a tapintat érdektelenné teszi a beszélgetést, mit sem ér. Vállalkozó kedvű alanyokat kell keresni, az extravagancia bizonyos fokát a képernyő nemhogy elbírja, de kifejezetten igényli. A beszélgetés fésületlensége nem rossz pont, a felolvasott válasz pedig öl, gyilkol, butít és unalomba dönt. Hanghordozásbeli stb. merevségem sajnos tény. Vagy lesz bennem színészi hajlam, vagy elvesztem.

*

Az alanyokat úgy választottam ki, hogy két osztály tanulói írásban válaszoltak a kérdéseimre, és ezek közül a különben alá nem írott válaszok közül választottam ki a beszélőket. Hatalmas hátránya e módszernek, hogy 1. a három lányból az egyik kifejezetten csúnya volt, 2. az íráskészség még nem beszédkészség. Különben is jobb többet beszéltetni, hiszen tartalékra mindig szükség lehet. A riport is csak nyerhet azáltal, hogy sok benne a gyerek, akik esetleg a riporter szerepét is átvehetik.

November 10.

Megvan egy hónapja annak, hogy Aradits László[14] valahol a Fekete-tengeren hajózik. Rendkívüli riportot készített a botfalusi cukorgyárban. Mivel a cukorrépa feldolgozása februárig is elhúzódik a kapacitáshiány miatt, utasították a gyárat, kezdje el korábban a munkát. Erre a téeszek az éretlen, már augusztus-

[14] Ő valóban vérbeli riporternek bizonyult, nem akármilyen sorozatok álltak a háta mögött. Az adás másfél évtizedes léte alatt komoly tévés egyéniségeket, műsorvezetőket és riportereket, szerkesztőket gyöngyözött ki magából, én Aradits mellett Csáky Zoltánt, Boros Zoltánt, Józsa Erikát, Mag Pétert, Labancz Fridát, Forró Lászlót stb. tartottam a legtöbbre, és persze Bodor kedvencét, Csép Sándort, akik addigra már komoly teljesítményekkel bizonyították rátermettségüket.

ban kiszántott répáért nem kaptak jóformán semmit, mert cukortartalomról beszélni sem lehetett. A növény éretlen volt. A répát persze annak rendje és módja szerint leszállították – a tervgazdálkodás nagyobb dicsőségére. A veszteségek megtetéződtek az üzemben, kereken napi (?) egymilliós veszteséggel működött a gyár. Az interjúalany szerint viszonylag azzal csökkenthették a veszteségeket, hogy a feldolgozást már januárban befejezték. Tavaly tehát több volt a kár.

Bánjunk gazdaságosan a veszteségeinkkel.

Innen már csak egy lépés a veszteség szép és okos beütemezése és– legyártása.

*

November 8-án történt. Medgyes fele robogtunk a kocsival, a Fekete nevű világosító Bogdan Mircea operatőrnek meséli „malackori" kalandjait holmi temesvári szállodában, ahonnan végül is kirúgták – és hozzáteszi, hogy azóta bizony sokat „komolyodott". B., a kishitűség reves egészségbe oltott útszéli prédikátora, felrikácsol: „Ugyan, te és az érettség! Sose lesz belőled gálickó!" Fekete összehuppanva mond valami olyasmit, hogy hát nem is érdemes. Úgy látszik, ő sem hisz saját megkomolyodásában. – mert az embernek a tapasztalatszerzésről kellene lemondania ennek érdekében… A sekélyesek beszéde is üzenethozó.

November 25.

Bodor Pál helyére ideiglenesen áthozták a rádió magyar adásának vezetőjét, M.-et, akit innen annak idején ő helyeztetett el. Ő a főnök most[15]. Munkáslevelezőként kezdte valamikor az ötvenes években. Tegnap ügyeletes volt, és egy fél órát beszélgettünk a kihalt szerkesztőségben. Témajavaslatomra: csakis akkor lehet szó a iași-i magyar egyetemisták tánccsoportjának a bemutatásáról, ha őket valamilyen szervezet hivatalosan is a magáénak vallja – a diákok ugyanis teljesen önállóan, önkéntesekkel működnek, és ez enyhén szólva szokatlan Romániában. Valóban az!

Hogy partizánakciókba – azokba mi nem kezdünk! Mert őt ne fogja karon és tessékelje be valaki a szobába, és ne kérdezze meg tőle szép finoman, hogy mit is akar maga, uram?

Különösen most a kongresszus után!

[15] Átmeneti döntésnek tekintettük, nem is sejtettük, hogy 1984-ben majd ő oltja le utolsóként a „villanyt", az adás felszámolásakor, amit akkor még elképzelhetetlen lépésnek tartottunk volna, pedig minden jel arra vallott, hogy bekövetkezhet.

Hogy ő a múltkor is tanácsot adott nekik, hogy szépen elmentek és szóltok stb., mert ő nem hiszi, hogy bármi akadálya lenne az elismertetésnek,

mert amikor ő zenei szerkesztő volt a rádiónál, a románok éppen hogy nem hordozták a tenyerükön, annyira szerették,

neki azóta is azok az igazi barátai, akármilyen nagy magyarok vagyunk mi,

mert pl. amikor ott „viza" (vizionare) volt, és valaki műsorszámában valami hiba akadt, akkor a többiek elterelték a főnök figyelmét, nem úgy, mint a Bodor-féle „vizionare"[16]-kon, ahol képesek voltak még fel is kacagni az ember rovására, még erre is képesek stb.

Szegény!

*

Emberi minőség és nemzetiségi hovatartozás. Hogy a fajelmélet korából kifele jövet az elsőre teszik a hangsúlyt (agyon is hangsúlyozták), az természetes.

Hogy a „homogenizáció", az erőszakos közösségképzés korában – amit ráadásul másodlagos sovinizmus súlyosbít – mint közösségkonstituáló tényező előtérbe nyomul egy másik fogalompár, a román és a magyar, amelyre nézve a régi anakronisztikusnak és veszélyesnek minősül – ez még „természetesebb".

És nyilvánvaló, hogy akinek a fogalmai a '45–'60-as évek között alakultak ki és szilárdultak meg, az a '70–'80-as évek feladatait csakis rossz lelkiismerettel vállalhatja, ha vállalja. Fogalmi rendszert kellene cserélnie. – Ki lesz az a Kolumbusz, aki az új k00rdináta-rendszert a maga leplezetlen igazságában meri meglátni?

*

Tegnap Jeni Silișteanu vágó megtanított vágni.

1. lépés: a hang és kép szinkronizálása,
2. lépés: a szerkesztő megjelöli a szalagon a kivágandó részeket, a vágónő ennek alapján megtisztítja a szöveget, és megőrzi a szinkronitást,
3. a tulajdonképpeni illusztrálás, nem a szemléltető anyag fedőképpé való visszaminősítése, nem az első lépés nyomán támadt ugrások elrejtése, az űrök betöltése, hanem a kép és hang harmonikus „ellentmondásának" megteremtése.

[16] Vizionare: az anyagok megszűrésének utolsó lépése adásba küldés előtt, tk. a cenzor jelenlétében vagy tudtával. Bodor kedvelte az előzetes közös megbeszélésüket, elemzésüket is megejteni okulás céljával.

December 12.

Nincs megalázóbb, mint a leereszkedő dicséret, joggal sejt mögötte az ember számítást. Mag Péter szerint, aki elvből vallja magát szkeptikusnak: úgy néz ki, lesz belőlem valami, szorgalmas vagyok, megbízható, az aprómunkát is elvégzem, ami nagy erény. Így tanulja meg az ember a szakmát. Jó ez meg az az anyagom, például a szaktantárgyak oktatásáról szóló, de azért sablonos, azaz csontváza csupán a téma feldolgozásának, nem nőtt rá még a hús. (Magyarán vázlatszerű, amiben van valami, amennyiben a részkérdések nem tudták kifutni magukat, másrészt azonban bődületes hülyeség, mert a feszültségkeltés érdekében szántszándékkal folyamodtam az éles vágásokhoz).

Egyszóval, úgy bánt velem, mint egy elemistával. Túlzásba vittem volna a konformizmust? Ez az alak prostituálná az egész szerkesztőséget, ha tehetné, minden jó szándéka ellenére. Tanulni eddig mindig csak a saját kezdeményezéseimből tanultam, sohasem a szerkesztőségi muszáj feladatokból. Ezentúl méltatlankodni fogok, illetve kérni, hogy igazi riportjaim melléktermékei legyenek a gazdasági tudósítások.

*

Majtényi Évával vágok második napja. Éles esze és beteg lelke végleteiben hányódva hol felismeréseivel lep meg, hol érzékenységemet sérti félreértéseivel. Mindezt pedagógiai mániával tetézi, amitől néha már elviselhetetlen.

A riport a vízaknai magyar oktatás hiányzó láncszeméről, a nem létező öt-nyolcadik osztályról szól, egy történelmileg is érdekes szórványvidéken történt bentlakás-alapítási kísérletről a negyvenes évek végén, az intézményépítés hőskoráról, egy idős tanító emlékeire építve. Narratív szerkezetű lett volna, a hiba nem is ebben, hanem abban van, hogy előkészítő utam eseményeit akartam reprodukálni és ennek folytán diszfunkcionális elemek (a Petőfi-emléktábla, a városka utcái, a tanító kölyökkutyája) is bekerültek volna. Tény, hogy csupán élménykörön elemeiből építkezhetek, de újraszerkesztésük nélkül semmire sem jutok velük: a szociális felismerések átütő erejét veheti el, a bátorságot teheti értelmetlenné, a meggyőződés tiszta voltát kérdőjelezheti meg.

Mennyivel könnyebb lett volna mindezt megírni!

December 14.

Mag ma behív magához, és Tolcsvai titkár és Feczkó Zoltán zenei szerkesztő jelenlétében vigyorogva, bonhómiával megkér, hogy lenne egy kis piszkos egyéni ügye is, Várad fele menet térjek le édesanyjához Szapáryfalvára, a bánáti faluból pálinkát és sült kacsát küldene számára. Vannak emberek, akik egyszerűen nem tudják elválasztani a hivatali és a piszkosan személyes viszonyulásaikat. T. és F. láthatólag semmi kivetnivalót nem találtak ebben, sőt a befogadottságom jelének tartották, és akként is viselkedtek.

Jó lesz vigyázni. Mégsem szolgálhatom meg cselédként a bátrabb riporteri fellépés jogát.

Újabb dilemma: a vízaknai ankét az én szövegemmel ér véget és az sokat markol, legalábbis nagyobb célt tűz ki. A tanító bácsi csak fakultatív magyarórákat kér, én ezt elhagytam, és ami különben szervesen következik az anyagból, a hiányzó láncszem, az öt–nyolcadik osztályos tagozat visszaállítását kérem. Az a helyesebb, ha a nagyobb közösség érdekét tartjuk szem előtt.

December 22.

Fejedelmi gesztussal vet véget a *Kollégium* című többéves sorozatnak a szerkesztője, Csáky Zoltán. Teletömi szomorú nép- és diákdalokkal, az én vízaknai riportom kissé kilóg belőle. Sejtetni és sugalmazni! Továbbá elszerénykedi azt is, hogy tulajdonképpen ő a magyar adás, szembedicséri saját magát az eltelt tíz év sikereiért és újabb tíz évet kíván ügyszeretetből, őszinteségből, és hogy a képlet még világosabb legyen, kislánya fényképét is közszemlére teszi. Amúgy mellékesen: a riportom végén én a tanítót megdicsérem, mire M. megjegyzi: miért nem azt dicsérem, akinek az anyanyelvi oktatást köszönhetjük? Ti. a pártnak. Egy szava sem volt a riport védelmében, Magnak tetszett meg, és fejelte meg egy stréberkedő, de helyeslő összegzéssel, és ezzel az anyag leadhatónak ítéltetett. Különben az utolsó *Kollégium*ból ömlik a szomorúság… És a számító önzés. A kompromittálódott jóhiszeműség újbóli jelenésére, visszatértére várnak – vagy csak én képzelődnék?

Igazi otrombaságra vall az a megjegyzése M.-nek, hogy miért nem mutattam meg előbb Magnak a riportot. Hiszen éppen miatta nem tettem.

1980

Január 1.

A vágás (montázs) fegyver. Értelemmel feltöltő tényező. Nem szabad erőtlen összeragasztássá válnia.

*

Egy létéért reszkető intézményrendszer akadozó működésének módszertani kérdéseit felvetni pozitíve nem lehet. Marad – az apológiát elkerülendő – a példás esetek felmutatása.

A jó riportot lábbal írják. Ami megjelenik pl. a Brassói Lapokban, a napisajtóban, az csak nyersanyag, vagy még az sem, ráadásul megírva sincs sokszor rendesen.

*

A vezetőt hibáival, a beosztottat erényeivel mérik.

Január 15.

Tegnap sugározták Labancz Frida Zsil-völgyi riportját. „Elsízett' a téma fölött, ha engedik, önfeledten pancsol benne.

Isten tudja, hányadszor kértem ma, hogy bevághassam a Csehi Gyula-emlékműsort. M. szerint nem ezt kérik tőlünk most, meg hogy ő szkeptikus a témát illetően.

Persze, ez a legkényelmesebb mentalitás.

Ha tudná, hogy én negyedik hónapja mást se csinálok, csak fütyülök az ő skepszisére! (Megjegyzés: 22-én és 23-án csak sikerült bevágnom. Viszont sose ment adásba.)

Január 24.

Vannak koránjött forradalmak is, nemcsak forradalmárok. Lásd Iránt.[17]

*

Az útlevelemet a tévé vezérigazgatóján keresztül kell kérnem. 1. Ki kellett tölteni egy űrlapot, amit a párttitkárnak, a főszerkesztőnek és a szakszervezeti bizalminak is alá kellett írnia. 2. A szakszervezeti csoport gyűlésen kellett hogy megvitassa a kérésemet, ott három embernek kellett ajánlania, hogy jóváhagyják. Jegyzőkönyvi kivonattal bizonyítom. 3. A kölcsönpénztár igazolja, hogy nincs tartozásom. 4. A pénzügyi osztály, hogy részleteim sincsenek. Ezen kívül Maggal még az ez évi minősítésemet is megcsináltatják. 5. Továbbá a személyzeti osztályon a „referátumot" az én jelenlétemben kiegészítik a legújabb adatokkal.

Három hónapot kell várni az útlevélre.

*

Sütő András a Nagy Sándor elrendelte *szúzai menyegzőről* írt darabot. Lehet, hogy *a népek mesterséges kitenyésztéséről van benne szó.* Mániákusan gazdaságközpontú társadalmunkban az állattenyésztés is modellként funkcionálhat. Csupán az azonosságigénnyel nem számolnak sem a tenyésztők, se a másik véglet: a politikus hadvezérek.

A vegyes házasság, mint egyéb jelek is bizonyítják, egészen különleges helyet foglal el a román nemzeti mitológiában: az eredetmonda tengelyében áll a dákok és rómaiak házassága, az előbbiek vélt asszimilációja, amit évszázadok múltán is a gondok megoldásának fő eszközeként kezelnek. Pedig ez egy születetten „együttélő" nép lenne, és önmagát tagadja meg, ha tiszta nemzeti államra vágyik.

Január 31.

A kollektív interjú készítésének algoritmusa:

1. Összehívni az embereket és elbeszélgetni velük – a kérdéseket már korábban, legalább egy nappal azelőtt lehet közölni. 2. Azaz szükséges a gon-

[17] Megdöntötték a sah uralmát, kikiáltották az Iszlám Köztársaságot.

dolkodási idő, plusz fel kell lazítani a talajt is. 3. Közvetlen az interjú előtti beszélgetés. 4. Maga az interjú: a riporter kérdései minél számosabbak, annál jobb. Kérdezni csak a 2. pont teljesülése esetén tud, mert az érlelési időre neki is szüksége van.

Február 7.

Mag mint M. helyettese vizionálta a Csehi-emlékműsort. Egyetlen megjegyzést sem tett – *a priori* leadhatatlannak tartja. Egyetlenegyszer állította le az asztalt, amikor *Fey László* a Csehi-féle önrevízióról beszélt, és elmesélte azt a *Titulescu*-anekdotát, mely arról szól, hogy T. ügyvéd korában egy bizonyos dologról kijelentette, hogy fehér, majd ugyanarról máskor, hogy fekete. Mikor egy bojtárja figyelmeztette rá, azt válaszolta. – *Da ce, eu sunt bou să nu-mi schimb părerile?* (De hát ökör vagyok én, hogy ne változtathassak a véleményemen?)

Verb. sap.

Meg fogja úgymond, nézetni Domokos Gézával, Gálfalvi Zsolttal, Szász Jánossal mint irodalompolitikusokkal. Egyelőre persze még ez is korai lenne.

Persze.

Persze: az új főszerkesztőt még nem nevezték ki. Persze: egy kis erkölcsi-szakmai karantén csak használhat nekem. Persze, hogy persze a persze. Mi más lehetne? Baróti Pál persze zsidó volt, Csehi persze nem volt „népi". Mag persze csak „középiskolai fokon" (saját szavai) ismeri a kérdést. Én persze nem tudom okát adni annak, miért épp Csehi az, akivel foglalkozom[18]. Ott van Nagy István, Kós Károly, azok igen!…

Egyszóval: Csehi… izé… nem… (?)

*

Az interjú megújítása szellemi intenzitásának fokozásán és a beszélgetés spontaneitásának, természetességének megőrzésén kívül, a kérdés-válasz korreláció áttörése révén is lehetséges. A beszélgetésből kitépett (vagy a nyilatkozatokból kivágott) szövegtöredékek egy, a prímér összefüggésen és párbeszéden túli másodlagos, jobbik esetben lényegi feleselésbe kezdhetnek egymással, magukba fogadva a szöveg értelmezését is, a szerkesztő belevetített, illetve jelentéskiemelő munkáját is.

[18] A témát Bodor Pál vetette fel, Csehi Gyula munkásságának kiértékelése, úgy érezte, elmaradt, én láttam benne fantáziát.

*

Toldalék: a motívumok „körtánca” (ahogyan az egyveleget elneveztem a riport stb. végén) a tartalomjegyzék meg- és felerősítő szerepét játssza: ha a műsorszámot ezzel indítom, akkor kíváncsiságébresztő, a riportnak pedig belőle mint „sűrítményből” kell kibontakoznia. A riport belsejében is felbukkanhat leit motívumként – amiben a riport önmagának jelez vissza mint önálló életre kelt alkotás.

Február 8.

Mag ma vizionálta a csíkszeredai almérnöki esti tagozat első végzős évfolyamáról készült riportomat – „lógásból” kifolyólag – távollétemben. Agyba-főbe dicsérte. Lélektani hadműveletének a február 7-i manőverek után ez a következő logikus lépése. Nemcsak a zsarolás vagy a terror – a dicséret is leszerelhet. Én igazán csak hálás lehetek a tapintatos terelgetésért, a cseppet sem otromba huzavonáért, a finom bánásmódért. Különben valószínűleg tényleg tetszett neki az alapbeállítás, a lehetőség maximális kiaknázásának, a nagy erőfeszítéseknek a bemutatása. Ún. „negatívizmusba” nem lendült át a riport, az erőfeszítések és a cél (a diploma megszerzése) egymással arányosak maradnak, a törekvés nem aránytalanul nagy, a cél érdemes voltát nem kérdőjelezik meg.

Február 9.

Mégis egyensúlyvesztéssel vádoltattam a második vizionáláson. Merthogy „túlhangsúlyoztam” volna a legyűrendő nehézségeket. Miért lovagolunk mind a nehézségeken? Hogy nincs jegyzet, hogy a családot elhanyagolják, s gyerekeik emiatt idegenként néznek rájuk, éjszakai váltásban is dolgozniuk kellett stb. stb.

Bosszankodtam is, nem is. Nagy a hűhó – és érdemtelenül az.

Díszlépésben el!

Február 11., hétfő

Sugárzott riportom vegyes fogadtatása. Szkeptikus lenne, állítja apám. Úgy tűnik, tényleg ellentmondás van az első – az almérnökit „csak azért sem” eszményítő (pedig kimondottan apologetikusnak hittem) – és esti tanfolyam vol-

tában nem is eszményíthető, már eleve behatárolt – és a második rész között, amiből a messzebb látók szívós ragaszkodása derül ki ehhez a kezdeményhez.

Nagy elégedetlenséget, sőt rosszallást szülhet – akkor pedig mehetek még egyszer helyrehozni a hibát egy jóvátételi új riportban, olyasmik kiderítésével, mint pl. az, hogy miért vállalták mégis? Apám: a hiányzó egyéni perspektíva, ami lehet, nem azonos a rájuk váró utólagos munkahelyi előnnyel, előléptetéssel. Ettől ódzkodtam, de valószínűleg nem volt igazam. Mert hátha az motiválta őket, az öröm, hogy bejutottak, mert annak idején nem tudtak továbbtanulni. Milyen vágyuk vált valóra?

Formailag: 2-3-4 diákkal beszélgetek, a legőszintébben feltárom kételyeimet, vagy belátom, hogy tévedtem.

*

És a mikrofont nem a sorrend, hanem az állandó ide-oda-vissza, hol jobbra, hol balra elv szerint táncoltatom, bokáztatom, felszabadultan tomboltatom. Nagy dolog a keresetlen hangnem. És micsoda vágási lehetőségek rejlenek a régi és az új riport elemeinek keverésében. Nincs se végleg elrontott, se végleg befejezett riport!

Február 11.

Szegény Bodor Pált már annyira befonta az ellenszenv hálója, hogy minden új szerkesztőségi tagot ellenérzéssel fogadtak, a felvételről ugyanis csak Bodor dönthetett.

Február 24.

Begyében vagyok a kopasz pofának. Telefonon kérdi, hogy felírhatja-e a híradó költségeinek tételei közé a hozott nyolc nyilatkozatomat. Mondom, persze. Utána merő véletlenségből megtudom, hogy csak négyet íratott fel, mert a képi tételek száma a híradó hosszúságához képest aránytalanul nagy volt. Rögtön külön költségvetést csináltattam, hogy megkaphassam mind a nyolc interjú honoráriumát, és boldogan elutaztam terepre. Hétfőn a szállodában nézem a műsort, némi csodálkozással veszem észre, hogy csak hat megy adásba. Szombaton, már Bukarestben, kérdem, ki vetette ki a két utolsót. Gyanúsan pislog (te jó isten, ő volt!), és ráadásul szemrehányást tesz nekem, hogy

úgymond megszegtem a megállapodásunkat, miért állíttattam össze külön költségvetést.

Ez már tényleg több a soknál. De kisszerűségében persze önemésztő praktika is. Humor vagy gúny lehet az ellenszere. És a tizedrangúként kezelés.

Február 28.

M. önnön fontosságát növelendő, sejteti velem, hogy a két interjút ő dobta ki, de nem ő, hanem Mag a ludas érte. Így már mindjárt más!…

Csáky Zoltán a *Kalákát* vágja a képmagnós vágóban. Az üldözési mánia tüneteit véltem felismerni viselkedésében. Őskeresztény szindróma. Szektakór.

Február 29., csütörtök

Vágónőiáda. Tegnap este fél tízkor hazament, én bent maradtam lejegyezni az interjúk szövegét. Háromnegyed 11-kor cseng a telefon, ellenőrizni akar, mondja, méghozzá az egyedül indokolható tréfás hangnemben. Ha durván visszavágnék, hogy mi köze hozzá(m), (amit persze nem tettem meg), akkor arra kért volna, hogy majd szombaton korábban mehessen haza, mert L. telefonálni fog. Ezt persze csütörtökön este háromnegyed tizenegykor kellett megkérdeznie. És mégis micsoda finom, de liánerős, drótkötél-kemény és szilárd szövete a gyöngédségnek! Csak ne volna olyan átkozottul bonyodalmas az egész! Rajta a kislány*kór*, rajtam a kamasz*kór* ütött ki.

Mag tanulmányi szabadságot vett ki. Kiderült szegényről, hogy noha történelmet végzett, államvizsgázni nem államvizsgázott, ezért kénytelen-kelletlen be kellett iratkoznia a pártegyetemre, és azt végzi most kínos-keservesen Józsa Erikával együtt. Nagyobb baj az, hogy olyan hírek keringenek, melyek szerint nem csupán ideiglenesen adta át ügyvezetői munkakörét, hanem végleg le akar mondani róla. Boros szerint vagy azért, mert letett arról, hogy ő lehet Bodor Pál utóda, vagy pedig a döntést szeretné kierőszakolni. B. borúlátó, több legyet ütöttek egy csapásra, állítja: 1. a mostani főnöknek van aláírási joga, 2. még a rádiótól hozta, fizetését már eleve nem emelhetik, mert a rádiónál az övé volt a legmagasabb beosztás, 3. a rádiót azóta rábízták Kónyára (eddig is ő csinálta), 4. ráadásul, teszem hozzá én, abszolút megbízható, mert abszolút önállótlan. A lányok szerint különben még stilizálásra sem vállalkozik. Labancz Fridának felment az árfolyama, sürög-forog, fontoskodik. Egyszóval van

is, és – amennyiben valakinek a sarkára kellene állnia néha a szerk. érdekében– nincs is ötös találat!

Március 5.

Zs. kiszól a folyósóra Csáky Zoltánnak, hogy hova mész „te kékszemű, szőke, magas fiatalember"? (Bodor állandóan ismételt szavai) – mire ő az önhittség hangján: Honnan tudod, hogy milyen színű a szemem? Nem jössz el velünk (ti. vele és Borossal) vacsorázni? Csapnivaló kacagásával kíséri.

Megjegyzés: a „felsőbbrendű" ember nem jár a nők után, csak elfogadja hódolatukat. Kész, mehettek! A felsőbbrendű erkölcs ilyen. Olyan, amilyen.

Zs. elmeséli, hogy a tegnap is jöttek valakik utána az utcán, mikor ment haza, és hogy minden este fél hazamenni –Na és? Mi rossz van abban, ha megkettyintenek? – Igen, de hátha nem csak azt akarják?

Március 18.

Hitványságom anatómiája és röntgenképe.

A csoda az lett volna, ha a számítás önzetlenségbe csap át. Micsoda téma!

Nem az a csalás, ha elhagyunk valakit, hanem ha nem hagyjuk végleg el.

Március 19.

Kolozsvári kiszállás. Szörnyű álmot láttam az éjjel. Valakikről riportot készítettem, onnan is néztem végig, onnan sugároztuk. Hát amikor beindul, látom, hogy egészen más valami megy adásba, az, amit ők titokban csaptak össze. Kirohanok és felragadom a mikrofont, világgá kiáltom, hogy ehhez a giccses, hamis stb. dologhoz semmi közöm, nem az enyém, és – mintegy magamra találva a haragban –követelem az ügy kivizsgálását. Mondják bent a szerkben, hogy így eltussolhatatlan a csalás.

Milyen szép lenne tiszta megoldásokat találni mindig.

Az álom háttere: otthagytam az M. karmai közt a kovásznai líceumistákról szóló riportomat azzal, hogy majd megbeszéljük. Attól félek, hogy feltrancsírozzák, amíg visszaérek. Ezért lenne jó közben produkálni valamit.

Március 29.

Elképesztő fejlemény.

M. behív egy szinopszist megbeszélni. Ne az önigazgatási törvényről akarjak én riportot készíteni, hanem inkább a városiasodásról, és kész! Különben is olyat hallott rólam, hogy még! – Ugyan mit? – Hogy azt mondtam volna, hogy a szerk. prostija vagyok, annyi nyilatkozatot hozattak velem. Erre csak hebegni tudok. Nos, vigyázzak, sokféle ember van a szerkesztőségben. Ő különben nem tartja olyan súlyosnak az egészet, rögtön szólt volna. De legyek résen!

Ő mint a jóság megtestesítője! Vagy a beismerést akarta kicsikarni.

Hiba részemről, hogy nem kértem ki magamnak: Ki volt az? Álljon elő!

Ravasz róka.

Jellemző a poszt-bodori megváltozott légkörre. Mondjam, hogy igazuk van?

Rettenetesen nehezen teremtek új kapcsolatokat. A főnökeimtől különösen viszolygok, hát még az ilyenektől. Itt saját riporteri arcélt kialakítani csakis ésszel lehet, de azzal sem biztos, hogy sikerül. Meg kell toldanom írással, és témát kell keresnem hozzá.

*

A kovásznai líceumról szóló riportomat jónak találták. Annyit aggódtam miatta.

A figyelmeztetés aljas, övön aluli ütés volt, legfeljebb annyiban „ügyes", hogy egy megadás előtt is nyitva hagyta az ajtót. Kétlem azonban, hogy honorálni tudnám „emberségességét".

Csak az a „hülye Bodor" ne teremtett volna családias légkört a szerkesztőségben, hogy az apai vagy a baráti szerepben tetszeleghessen. Mennyire méltatlan dolog az is, hogy ezt a szeretet minden utódjára is át kelljen ruháznunk!

Április 12.

A kovásznai líceumról szóló riportom apolitikusnak találtatott a második, döntő vizionáláson, egy KISZ-tag sem szerepel benne, és a „fehérhajú" (Fábián Ernő, a filozófus tanár) is túl „bokrosan" fogalmaz. Nem tetszett a sajtóosztályról lejött P. Ferinek. – De önnek, ugye, igen? – fordul Molnárhoz. – Nem értettem én sem mindennel egyet, de azt hittem, leadható azért. –Le is adjuk majd a pártkongresszus után (ez már a negyedik!, a párté, az egységfronté, és a tanügyi kongresszusok után), de alaposan át kell fésülni.

Szóval a politizáltság foka, az bizonyos sallangoktól függ, amelyek különben csakis a legteljesebb amorális közönyt vagy a meglapuló szolgalelkűséget leplezik, semmi egyebet – nem az anyagból kisugárzó elkötelezettségtől. Amikor mindent kipiperéznek, a valóban eszményeknek élő ember átallja egyenruhába öltöztetni – lejáratott egyenruhába – a legszentebb gondolatát. És itt kezdődik a kifogást keresők embertelensége, hiszen a legőszintébben megvallható és meg is vallott célok vezetnek.

Sejtelmeidnek engedő szerencsétlen, ingoványos talajra tévedtél. Ne sejts, hanem gondolkozz!

Július 1.

Egy héttel ezelőtt jártam a „nagy" szerkesztő udvarában. Szilágyi Dezső, országos napilap, az egyetlen[19]. Kéziratomat ma beszéltük meg. Hogy a tévé felületességre csábít (meggondolatlanságot akart mondani, és népszolgálatot értett rajta, lásd a máramarosi tanárokról írott riportomat). Meg hogy *scripta manent*, a tévés anyag pedig elszáll. Ott lehet felületesnek lenni (magyarán népszolgálatra törekedni), mert elszáll. Ez a kultúrsziget-felfogás, ezek divatos témák, de… (a cikket mások is elolvassák).

Itt kénytelen voltam közbeszólni, mivel a kifogásolt kéziratot másutt kell majd elsütnöm már csupán erkölcsi hitelem megőrzése végett is, no meg aztán nem is olyan gyenge az. Csak éppen nem oda való, ahova vittem.

A Nagy Redaktor különben kimerítően érdeklődik az élet, a magánélet apróbb részletei iránt is, vélekedéseket csihol ki (pl. Létszámcsökkentés a tévénél? Bodor csaló, ugye? –Elképesztő a kisszerű taktikázás. – Lakásgondok emésztenek-e?– Vajon mi a célja? Milyen rúgókra jár a világ, az ő külön szemenszedett világa?) Kettő témát sugallt (dehogy húz vagy javít bele a kéziratokba!), megmagyarázza és megrendeli, ami neki kell, elvégre finomodott a világ, vagy mi a szösz!

– Maga a tanügyben dolgozott, ugye? Tehát a tizediket vagy tizenkettediket végzettek elhelyezkedése az iparban (dömpingjük van mindenütt!), de ne a divatos informatikát válassza, (mit ér a szakmunkásdiploma?) és főleg a munka kultusza! Az a témák témája. Sikerül-e ezt a munkáscsaládokban a gyerekeknek átadni? Pozitív és negatív példák, de ne utazzék külön az utóbbiakra – mindezt egyéni hangon előadva persze.

---

[19] Az Előréről van szó.

Minden más adott, a hang, az lehet egyéni. Variációnisz.

*

Fogtam hát a kéziratot, és átvittem egy másik nagy redaktorhoz, Huszár Sándorhoz. A Héthez. Falfehéren fogadott. Valami másra számított, mert felesége kolleganőm, de hiába könnyebbült meg, egy szóval sem biztatott. Mondom, ne vegye tolakodásnak, ha még majd küldök kéziratot postán.

–Ebből élünk.

Kész, leléptem.

Július 15.

Valami 10 napja elemezték a munkámat. Az anyag addig a szerkesztő-riporteré, amíg „vizonare"-ra nem terjesztik fel.

Mégis letolni kit tolnak le? Na, kit?

Szétfolyó, értelmetlen, illogikus, lakkozó, túlfűtötten üresjáratú, megszerkesztetlen stb. stb. Szóval elárasztott dicsérettel. – *Igaza van. A szétzilálódó szubjektum, a középszint levegőtlenségében fuldokló egyén, a kezdeményezőkészségét elfojtó egyén „tökéletes", hű képét nyújtja – ezennel a változatosság kedvéért – a kép.*

A jég különben töredezik. Ma Medgyesre megyek monográfiázni, onnan pedig Székelykeresztúrra.

Augusztus 1.

A Hét Bodor Pált köszönti. Közli Bodornak egy beszélgetését önmagával. Önterjú. „Hiszek az egyéni opció jogában – nem hiszek a közösség önmagáról való lemondásának jogában. Nem minden egyéni jog vihető át gépies szorzással a közösségre." Ti. a kisebbségi egyén önmagáról való lemondásának joga a közösségére.

Disztingváljunk csak. Elismerem az egyéni opció jogát – de nem hiszek benne. Jogosnak tudom, de jogtalannak érzem, és adott helyzetben gazemberségnek tudom is. Különösen, ha a közösség önmagáról való lemondása egyéni önfeladás formájában zajlik le, a lemorzsolódás útján.

Különben is milyen szembeállítása ez az egyénnek és a közösségnek? Vannak a közösségért élők és vannak a csak magukért élők? (És ezek tehetnek, amit akarnak?)

Miféle elleplezése a külső kényszernek, amely a belső döntésben, „önkéntes belátásban" nyilatkozik meg?

De jó fogalmazás, nyílt állásfoglalás.

Augusztus 8.

Tegnap este lefekvés után elégedetten gondoltam vissza arra, hogyan „védtem meg" és fogadtattam el a díszelvtárssal a kovásznai riportomat (ő üzent, hogy beszéljük meg: április óta még mindig ezen rágódom!), szóval meg voltam elégedve magammal – amikor egyszer csak a másik hangulatba siklottam át, a nagy tisztánlátás, az önmagam lehetőségein való átlátás pillanata jött el, és megvilágosodott előttem, hogy taktikai tévedések sorozatát követtem el, az alkalmazkodásnak nagystílűbbnek, a lázadásnak okosabbnak kellett volna lennie. Az elvtárs jóindulatát alighanem elveszítettem – a nem elég okos bátorság sértő. M.-et meggyőztem arról, hogy viselkedni nem tudok, noha nehezen tudná megmondani, miért nem, de a hatás neki elég is volt.[20]

Nem kell kiakolbólítási nagyjelenetre számítani. Vakvágány, félreállítás, mellőzés, érzelmi zsarnokoskodás, az apró-cseprő ügyek hercehurcája, rágalmak tűszúrásai, a szerkesztőségbeli senyvedés – ha mindez ráadásul elbizonytalanodással jár együtt, valóban elviselhetetlenné válhat az életem.

Ápolni tehát a kapcsolatot azokkal, akikkel még fennáll, „semmibe venni" a többieket, kiépíteni az utakat a lapok felé – két vagy több vasat tartani a tűzben, úgy viselkedni, mintha az az egy lap a legfontosabb lenne, de nem feltenni mindent rá – hiszen végtelen lehetősége van a szenvtelen vagy éppen jóindulatú hivatali hatalomnak arra, hogy elvegyen mindent tőled, például elég, ha megígér mindent, de semmit vagy valamiként felkínált semmit tart meg belőle. Az elszigetelő erők lassú játéka, összekapcsolódása a biztos elmagányosodás fele visz. Bírni kell idegekkel, de főleg ésszel.

*

Érvényesülés vagy alkalmazkodás? Mi dőre kérdés!

---

[20] A kovásznai riport elleni fő kifogás tulajdonképpen az volt, hogy benne Gazda József tanár éles hangú bírálatot fogalmazott meg az oktatás valamely gondja kapcsán, a hangütés mindenképpen szokatlan volt, én örvendtem neki, de a riportból végül megkérdezésem nélkül kivágták. A cenzor nem vitatkozott felhozott érveimmel, csak lesújtó pillantást vetett rám, bevonult M.-mel az irodába, és én már csak az adásban láttam viszont a megcsonkított riportot.

*

Vakációs téma után kutatok, mondom M.-nek, hogy mit találtam. Nem jó. Jobb ötlet a következő: ő azt olvasta a Hargita Népében, hogy borvíz-expedícióra mentek holmi gyerekek, és hogy milyen érdekes volt, ő meg is írta a román rádiónak, be is olvasták már. Ez igen! Ez téma. Le is jegyeztem. (Remélhetőleg sikerül kicselezni valahogyan.)

Tegnap félelmetes sztálinistái a ma jámbor mellébeszélői! A holtbiztos céltévesztés, a leplezetlen jelentéktelenség nagymesterei. Ezért nem kapok én forgatócsoportot már idestova egy fél éve, mert annak idején első javaslatát elutasítottam. Azóta is attól koldulok.

Más. A kovásznai riportom benne volt már a műsortervben, szóval ő leadta volna. Nem értette volna meg? A másik viszont igen? Azóta van megakadva velem. Léteznek konformisták, akik értik fogalmi apparátusunk, és birtokolják azt, tudják, mitől kell óvakodni. De van, aki ezt képtelen felérni ésszel – ez ölt spilhóznit, ez kezd el pancsolni, vonul a jelentéktelenség fedezékébe.

Szeptember 7.

A hülyeség lefőzhetetlen.

Én: A szept. 8-ára készült vakációs riportom kissé furcsán fog festeni, ha szeptember 15-én, tanévkezdés napján közvetítjük.

Ő: Egyáltalán nem lesz furcsa. Különben is azt mondtam, hogy a fele szóljon az évkezdésről és fele a vakációról (Ez sajnos hazugság.)

Én: Az évkezdésre való készülést csak érintenem kellett.

Ő: (másodszor is hazugnak nevez indirekte.)

Én: Én igazán megbízható vagyok…

Ő: Nahát, vegye tudomásul, hogy én is. Azért vagyok ott, ahol vagyok.

Én: Akkor menjen 15-én adásba! (Mit bánom én!)

Zsarnoki hanghordozás. A lába kapcája vagyok, vegyem tudomásul.

A megbízhatóság mindenesetre valami más.

Október 22.

Lakásügy. Felső elvi jóváhagyás és a Gospodaria de partid (Pártgazdaság) gyakorlati hozzájárulása. A szerkesztőségnek a vezérigazgatóhoz felterjesztett kérvénye három hónapja áll. Miért? Mert Mag fogalmazta meg, és az áll benne, hogy a tévé ad lakást, azaz addig bejelentkezem a szüleimhez. Megkérdezésem

nélkül csinálták meg, amíg külföldön voltam, nehogy Brassóba korcsolyázzak az ő pénzükön. Háromnapi udvarlás a titkárnőnek, külön levél a vezérnek – végül rohanok vele a polgármesteri hivatalba, a polgármester titkárnőjéhez magához. Iktatószáma 3o19., X. 9.

Egy hét múlva telefonon nyomozok: átkerült egy alelnökhöz, új iktatószáma 53006! A tévé-alelnök továbbadta egy beosztottjának, akinek persze tudnia kellett, hogy mi a teendője, rögtön ráírta, hogy garanciát kér a Gospodăria de partidtól. Így múlik el a kérvények dicsősége. És ilyen Iulius barátunk (Iuliu Fejes alias Gyula alelnök volt a tévénél, Bodor kiválóan tudta kezelni), aki bicskával küldi az embert a hétfejű sárkány ellen, mert előbb fővárosi személyi igazolványa legyen meg a delikvensnek, utána akarjon lakást. Hogy ahhoz lakásszerződés kéretik? Na és?

A rövidzárlat szükségessége égetővé vált, tehát folyamodtunk. Pillanatnyilag a csattanóra várunk, és a nagy sötétségre.

(A lakást végül Bodor protekciójával kiutalta nekem a Gospodăria de partid úgy, hogy átengedett egy nagyon gyenge, külvárosban fekvő kétszobást a városi lakáshivatalnak a külvárosi Berceni negyedben. A korábbi bérlő még a kilincset is magával vitte.)

December 7.

A. heherészget: Majd megcsinálod (ti. a riportot), és erre feloszlatják (ti. a magyar műszaki értelmiségiek körét). –Tessék! Használjunk hallgatva! Hallgassuk el, hogy tudunk róluk, és helyeseljük a kör létét. Riporternek való fegyver-e az absztrakt – szövegen kívüli – csend? Abszurditásán túlmenően nem parafrazálhatjuk-e Babitsot: áldozatok közt áldozat marad, aki néma?

*

Tanár koromban engedtem a félelem pszichózisának, nem éltem teljes értékű tanári életet, amely végső soron a szakmai kötelezettségeken túl a közösségteremtés, a kollektívumok szervességének megteremtését jelenti – méghozzá a létfontosságú életkorban és a legkisebb társadalmi – azaz a családnál nagyobb – nagycsoport, az osztály- vagy tánc- stb. együttesek esetében. A társadalmi érintkezés prímér élményei, ábécéje, elsődleges szubsztrátuma ebből alakul ki.

A spiclifóbia pszichózisa, amely undorkultuszként már-már kezdi önmagát is felülmúlni, tulajdonképpen önmagunk keresésének ellentétes formája és identitásunk meghatározásának lehetséges segédeszköze, amennyiben téte-

lezünk egy olyan ellen-ént, non-ént, aki végletes immoralitásában olyan fokú undort vált ki belőlünk, amely a megigazulás útjára lök(het) bennünket. Ez a spicli-kép azonban feltűnő hajlandóságot mutat arra, hogy elszakadjon a valóságtól. A megvásárolhatóságnak, az elvetemültségnek olyan már-már a morálisba átmenő hitványsága, amit feltételezünk róla, valószínűtlenné teszi alakját. Hiszen ha jobban szétnézünk, a besúgók nyomorult, megzsarolt vagy alacsonyrendűségi érzésüket, egyéb komplexusaikat ilyen módon levezető, vagy önző, önös érdekeiket érvényesítő, soron kívüli előnyökért önmagukat áruba bocsátó, megzsarolható zsarolók, tehát kisszerű figurák is.

Szóval, hogy szavamat ne tévesszem, ha a spiclitől való félelem fölnagyítja, elvonttá teszi a besúgó alakját, ha ezt a félelmet szinte fájó gyönyörűséggel vagy riadalommal még kultiváljuk is, vagy hagyjuk elhatalmasodni, ha elszakad a valóságtól – vajon nem fenyeget-e az a veszély is, hogy tetteink, morális énünk keresése és megtalálása is csupán vélt keresés és megtalálás legyen? Az egyik kép torzulása nem vezet-e a másik torzulásához?

(Fenti érvelés persze esik, ha az énkeresésnek ezen a szomjjellegén, a besúgó-„kultusznak" a fenti stádiumán túljutott már az ember. Boldogok, akik csupán átsiklanak rajta, termékenyebb álláspontok felé tartva. De a cselekvésképtelenség, a tehetetlenségre kárhoztatottság állapotában tényszerűen problémává válnak a fentiek.)

Fontos a distinkció a bénultság belső és külső okai között –, de a saját cselekvés – noha közvetlenül csak az első esetben terápia – elvégzése, vállalása alól fel nem ment semmilyen magyarázat.

Én tehát nem félek! S ha félek is – nem úgy félek.

1981

Február 10., kedd

Az operatőrök lázadásának napja. M.-et preinfarktussal kórházba utalták. Az általa összeállított jelentést ma olvasták fel. A sok disznó a szerkesztőségben csülökig áll a kihányt epében. Néköm is kijutott – de kivédtem.

Február 21.

A világos szembenézés perce:

Az írás és a tévé mind-mind egy kitörési kísérlet eszközei voltak. És nem csupán Brassó vagy a tanárság bizonyult szűknek, hanem énem, önköröm szűkült ijesztően be. Most pedig azt látom, hogy a régi mederbe terelődik vissza életem, a kitörési szándékon úrrá lesz az elmúlt tíz év tehetetlenségi nyomatéka. Ezek szerint nem is az elnyomó főnök az, aki lebéklyóz, hanem önnön természetem átkos öröksége, amelyen tehát nem sikerült – eddig legalább – úrrá lennem. A rossz főnököt szinte keresem már.

A harc folyik. Életkorom is olyan, hogy vagy most, vagy soha. Egyelőre több kísérlet kudarcba fulladt, de nem a KÍSÉRLET maga.

Szolgálati kötelességem nagyobb erőbevetéssel kell végeznem. Megéri. Hogy gyengébb teljesítményt is elfogadnak? Ez tény, de nem megoldás.

*

Megfutamodás lenne-e egy esetleges munkahelycsere?

Március 22.

A hatalomfosztottság, a propagandaszféra fokozott manipulációérzékenysége, a manipuláltsága, a kultúrnívó vagy jellemferdeségeket inkább felszínre hozó körülmények folytán a szerkesztőségben a *dörzsöltség* vált a belső körhöz tartozás fő ismérvévé. Tehát egy már eleve teljesítményidegen tényező. Sőt ezt tekintik ők teljesítménynek, az igazinak.

Ez kb. még egy évig eltarthat, ha nem tovább, annyira elhúzódik az új főszerkesztő kinevezése.

A savanyú uborkákban éltető nedvek ecetesedtek meg.

Ugyan miért is akarhatna bárki főállásban írni? Mert a szöveggel való kényszerfoglalkozás is szülhet szabad szöveget, mert a szöveg szüli a szöveget, és nem a nem-szöveg.

Március 30.

Anyám haragszik, és önérzetemet rettenetesen sértő lenézését érezteti velem. Hogy a TV teljes holtvágány számomra, hogy a főnökeimmel sose tudok kijönni stb., stb. Érdekes, hogy nekem épp ezek a presztízsszempontok nem

jutottak eszembe. Habár fordítva áll ez rám is: hiszen mivel ún. musz-feladatokat kapok, ezek annál szélesebb nyilvánosság előtt járatnak le, és ettől „bizuny" magam is tartok. És a rengeteg időpocsékolás! Amikor a fogalmazás, az írás a fényviszonyoktól, az operatőrök szeszélyeitől stb. teljesen függetlenül bármikor kínálja magát jóformán mindenkor. És micsoda inspiráló ereje van, akkor is, ha nem az ihlet adja kezembe a tollat.

Hogyha már eleve elpályázom, akkor is ki kellett volna használni hírnév szerzésre, véli ő. De nem állíthatja senki, hogy teljesen kiaknázatlanul hagytam, noha bűnösen hanyag voltam sokszor, és vártam, hogy megtörténjen az új főszerkesztő kinevezése, amit rögtön bekövetkezhetőnek, mert halasztthatatlannak tartottam több hónapi várakozás után is, pedig tisztában kellett volna lennem azzal, mire megy ki mindez a késlekedés. De hát én és a hírnév! Állítólag nem férek meg vele.

Anyám a nagy lehetőség elszalasztóját látja bennem, és nem a fiát. Ő még túl fiatal, én meg már idősebb vagyok (31) annál, hogy ez serkentőleg hatna rám. Nekem más kellene, ezért vádolom szeretetlenséggel. Isten látja, hogy nincs igazam.

De mit tehettem volna a három vagy négy hónapos bojkott idején, tavaly nyáron és ősszel? Ne viselkedjünk úgy, mintha minden csupán rajtam múlott volna.

Április 14., kedd

Íme a világraszóló *phárbheszédh* ! Közben szabadságon voltam, M. pedig felgyógyult és visszatért:

Én előadom, hogy két témám van: a *Szülők Iskolája* című sorozat terve, a családokban dívó büntetésfajtákról felmérést is végeztem, a másik az iskolatelevíziós *Irodalmi Pótóra* középiskolások számára. Az elsőre azt mondja: Kolozsvárt? Már megint Kolozsvárt? Szóval ez a Csép Sándor vadászterülete, azt hagyjuk. A másik gondolkodóba ejti.– Sok sorozatot ígértünk már a nézőnek, és aztán akadémikusan szólva, fingtunk egyet, és nem lett belőlük semmi. Most év vége van, ezt tehát őszire kell halasztani. Ellene vetem: ha sorozat, azt elő kell készíteni… több részt kellene leforgatni belőle…– Igen, megint Kolozsvárra akar menni, a szabadságát is ott töltötte, nem? (Tényleg, Grószit kellett lehozni Bukarestbe.) Na jó, hívja fel Fejes Gyulát (aki közben a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Országos Tanácsának titkára lett) és vele beszélje meg ezt az egészet, ő ért az iskolai kérdésekhez! (?)

Erre látván, hogy 1. időben is halogat, 2. másokhoz utasít, felelősséget elhárítandó, s hogy a közvetettség mintegy hierarchikusan is „kiteljesedik" viszonyunkban, megjegyzem, hogy a szerkesztőségi feladatokat is elvállalom természetesen. Hogy nehogy valaha félreértsem, valaha is félremagyarázzam a másfél éve dühöngő terápiát, aminek alávetett, csupa nagybetűvel kéne ideírjam válaszát:

–Na, úgy látom, érik már a gyümölcs…

A rothadásról látja. Szegény *John Steinbeck*.

Fejes Gyula pénteken fogad.

Április 19.

A lengyel események (a Szolidaritás mozgalma sztrájkot indít[21]) a szociális-politikai epigonizmus korát zárják le végérvényesen, és világtörténelmi jelentőségűek. Látszólag a párt gyengeségének okából jelenik meg a színen egy újabb hatalmi intézmény, pedig valójában ennek a gyengeségnek a formájában a hatalmi megerősödés, a nemzeti talajba való erőteljesebb meggyökerezettség nyilatkozik meg, amely egy ilyen kompromisszumot a kényszeren túlmenően (külső-belső) lehetővé tett. A programtalanság magyar útja járhatatlan volt, kiúttalan válságba vitt, illetve az a feszültség a mai gazdasági reform és a polgári gyarapodás politikát és ideológiát nem érintő formájában nyert levezetést. A nyílt politikai reform, amit a mozgalmon belül kezdeményeztek a szomszédban, túl korán jöttsége (?) és nyíltan politikai, valamint belső jellege folytán fő veszélyforrásnak ítéltetett és ezért elfojtatott. Az eltékozolt, ajtón kidobott '45–48-as demokratikus örökség azonban „visszajött az ablakon", kicselezhetetlen módon külső-belső formában született meg újra. Külső, mert nem a kommunista mozgalom kezdeményezte, ezért ideológiailag ha kevésbé haladó (ebből tanulni kell), hagyományos tudatformák reaktiválódását idézi elő, külső továbbá, mert eleven tagadása a tömbösödött és egyneműsítő centralisztikus intézményrendszernek, a monopóliumot megtöri, de polarizálódást idéz elő. (Ez önmagában még nem okvetlenül veszélyes, de azzá lehet.) Belső, mert nemzeti és népi, sőt munkástömegeket mozgat, továbbá azért is, mert párttagok is belépnek és beléphetnek.

---

[21] Az 198o-ban a gdanski hajógyárban született, országos mozgalommá nőtt Szolidaritás Független Szakszervezetet 1981 végén betiltották ugyan, de a katonai diktatúra sem tudta felszámolni, és végül 1988-ban a kormány kénytelen volt kerekasztal-tárgyalásokba kezdeni vele, mely elvezetett a rendszerváltáshoz. A közbeeső időszakban is a szervezet állt a munkabeszüntetések mögött. Rokonszenvvel kísértem a mozgalmat, de belső reform lehetőségét láttam benne.

Nagymértékben tanulságos, arra int, hogy menjünk a reformkísérleteknek elébe, ne engedjük a kezdeményezést kicsúszni a kezünkből, hogy ne kelljen utólagos asszimilációval küszködnünk és vesződnünk, hogy a történelmileg elavult tudatformák megújulásának elejét vegyük, hogy az ifjú nemzedék nonkonformizmusát a magunk számára használhassuk, aknázhassuk ki, hogy eszményeket is nyújthassunk nekik.

Meg fognak jelenni – az ijedelem elültével – az ellenőrzött erjedés elméletei és a reformmozgalom megerősödik majd, mégpedig érthetően a SZU-n kívüli európai szocialista államokban főleg. Ez a Nyugat tekintélyének hanyatlásával és a nemzeti öntudat nagyfokú megerősödésével fog járni, amennyiben a nemzet a demokrácia visszavételének alanya, porondja lesz, de a dicsősége is őt illeti.

Ennyit az erőről. A gyengeség pedig a megújulás mint elszenvedettségben van. Kezdeményezettségében lesz hatalmunk, erőnk gyarapítójává. A győzelem formailag vereség egyelőre, a történelem rossz, de megérdemelt vicce folytán.

'56: a koránjött válság, a puszta epigonizmus, a teljes felkészületlenség megoldására, a szétmálló hatalom példája.

'68: a kiforratlan belső reform.

'79: a felkészületlenség és belső kezdeményezésre való alkalmatlanság – de a kívülről jött elfogadására már van némi készség, azaz az önbírálatra is.

Május 14.

Hogy is gondolhatják, hogy az ember a tétlenséggel beérheti?

*

Gyűlés. M. beszámol arról, amit fent a főnökségen mondtak neki. Az elvek, utasítások továbbítása helyett elmeséli, mi történt, ki mit mondott és hogyan. Hallatlanul szórakoztató – lenne, ha lehetne. 1. A zenei adásokat ellenőriztetni kell. Rögtön megkérdezi: ki által? Leteremtik: ha tud olvasni, akkor nézze át a működési szabályzatot. (Ez láthatólag felkelti az érdeklődését, ezt szereti, az alárendeltséget és a paragrafusokat.) Erre elhallgat, mert erről nem tud semmit. Gyűlés után kérdi X-től („miután úgy veszekedtünk, mint a vakok"), hogy hozzá mért nem juttatta el a szabályzatot, és kiderült, hogy szabályzat nincs is, a tervezete van meg csupán, tehát a főnök sem tudja, hogy nincs. (Erre Mag feláll és a falat nézi.) 2. Honorárium- és cikkdíjreform lesz: havi normát állapítanak meg, a fizetés 10–15 százalékát teheti ki, és csak az a feletti honoráriumot fizetik ki. A tévé volt az egyetlen intézmény eddig, ahol ezt még nem alkalmazták.

Mag közbeszól, hogy aki ezt mint kötelező normát nem teljesíti, annak a fizetését sem adják ki teljes egészében, mire S. után kérdezősködni kezd, Magot végül is letácsolják. 3. A munkatársi „karton" túlteng a műsorszámokban, még a gyártásvezetők nevét is feltüntetik sokan. Ne halmozzuk a neveket, valakinek egészen „fent" ez nem tetszik. A vezérigazgató jó tanácsa: már csak azért se halmozzuk a neveket, mert egy szép nap meg találják kérdezni, hogy mit keres a tévénél ez a rengeteg ember? Nehogy tegyenek róla, hogy kevesebben legyünk. (Ez aztán a jellemzően lényegláttató megjegyzés.)

Önleleplezés is, hiszen egyedüli igyekezete, amit ökör módra közhírré tesz, hogy minél több akadályt, ellenőrző közeget gördítsen az utunkba.

Május 18., hétfő

A francia választásokon a Szocialista Párt jelöltje, Mitterand lett az elnök. A két nagy jelentőségű esemény, a SZU be nem avatkozása Lengyelországban és ez, túl közel van egymáshoz időben ahhoz, hogy ne gyanakodhatnánk még ok-okozati viszonyra is.[22]

*

Ma elhangzott Gálfalvi Zsolt Sütő András-interjúja a tévé magyar adásában. Kérdései:

– Állandó törekvései '45-től errefele (miben nem csalódott tehát)?

Válasz: – a közösségi elkötelezettségében.

–Mi lesz velünk? – döbbenetes élességgel felvetve.

Válasz – egy három majmot ábrázoló szobrot tartva a kezében –: Ha nem mondjuk ki… ha nem cselekszünk… (akkor majmok leszünk). Különben az, ami bennünk van. – Az Úr végszózata a Tragédiában a küzdésről, ő is csak azt ismételheti.

Elhangzott továbbá az is, hogy az osztályharc élezésének elmélete idegen volt a mi társadalmunk természetétől, nem felelt meg neki. A hatalom meg-

[22] Akkor még hittem a szocializmus belső megreformálhatóságában. Tévedtem több tekintetben, Jaruzelski tábornok (államelnök és pártfőtitkár) végül 1981. december 13-án hirdette ki a hadiállapotot, addig, noha erre készültek, folyton egyeztettek a tízmillió taggal rendelkező szakszervezeti mozgalommal. A katonai kormányzás bevezetése a lehető legrosszabb üzenet volt, a SZU nyílt beavatkozásánál azért egy fokkal jobb. Egyben a valódi erőviszonyokat is bemutatta.

szállottjai a valóság hű érzékelésére képtelenek, náthában szenvednek… A közösséget nem csupán egyéni, de kollektív jogok is megilletik…

Az interjú azzal kezdődött, hogy Ádám siratja fiát az *Ábel és Káinban*: „Miért adtál nekünk észt, ha egyszer rabszolgáknak kell megmaradnunk?"

Csodálatosan ért véget. Miután elmondta (és megmutatta), hogy mi lesz belőlünk, ha nem beszélünk és teszünk is az emberség érdekében, és miután kijelentette, hogy az lesz, ami most (még) bennünk van, hozzátette: és sok egyéb, amit nem láthat előre – és hosszan belenézett a néző szemébe.

Egy lényeges mozzanat: 1948-ban elmenekült abból a szerkesztőségből, ahol elő akarták írni neki, hogy mit írhat és hogyan. A *Romániai Magyar Szó* volt-e vagy a *Világosság?*

Május 29.

Noha soha *kétlelkűbb* nem voltam, mint éppen most, életemnek mégis ez az egyik mélypontja. Önérzeti fogyatékosságra vall, amit csinálok. Ezzel szakítani csak egyik napról a másikra lehet, hirtelen kitépve magam belőle.

Életem a halasztásos önelfojtás boszorkányköréből nem tud kitörni. Érvényesülés és önrepresszió jellemet, lelkierőt felőrlő harca újul ki bennem már ijesztően rövid szünetek után. Maelström. Pedig belátás dolga is, hogy az önérvényesítést az önelfojtás árán megvenni nem lehet. Még szerencse, hogy kettős életet élek.

Egy Martinovics-tanulmány használja a kulcsfogalmaiként az önérvényesítés és önazonosságra törekvés fogalompárját.

Június 8.

Meghalt Bányai László. Költőként indult és állítólag történészként halt meg, de inkább a peremre kiszorult, nyugalomba vonult vezércikkíró politikus pótcselekvéséről van szó. Lázadása a katolikus egyház ellen a politikai mozgalomba sodorta, és művészi hajlamait jelentésekben élte ki, a szubjektív azonosulás és a legtisztább eszmények imádatának legmagasabb hőfokán. Így lett szikofanta – a merő elvontságában tiszta ideál nevében.

Június 12.

A lengyel gazdasági reform egyik fő célkitűzése állítólag a decentralizáció és a vállalati önállóság fokozása. A köztulajdon jelenlegi formájában alkalmas volt a kizsákmányolás felszámolására és egyben az érdektelenség általánossá tételére. Ezért kell közelebb vinni most a tulajdont a kisebb termelői csoportokhoz, differenciálni a nemzeti-állami tulajdont, konkrét közösségek konkrét tulajdonává tenni – ez érdekeltséget fog eredményezni, és közösségek kikristályosodásához vezet majd, az elvontság egyetemes levetéséhez, hatalommegosztáshoz stb. A szocializmus konkretizálódásának magasabb szintjét eredményezi majd.

Például válság idején a gondok megosztása a gond, vállalják minél többen őket magukénak, ne csupán a hatalom birtoklói. De hogy ezt elérjük, a döntés jogát meg kell osztani.

Tulajdonképpen a közösségek kiforrása megelőzte a hatalmi és a tulajdonformák fejlődését. A közösségi szervezkedés új formái akkor válnak veszélyessé, ha elutasítják a válság megoldásában való részvételt, vagy ha kirekesztik őket belőle. De akkor aszociálissá válnának, önmagukat lennének kénytelenek meghazudtolni, gyökerükben romlanának meg. A kirekesztés pedig politizálódásra kényszerítené őket.

Június 26.

Grószi valami két hete, mikor még feküdt anyáméknál a nappaliban, azzal fogadott: Szaporodás van a családban. Kibújt ugyanis a tojásból a 3. kanárifióka.

*

Kongresszusi hűségnyilatkozatok. Noha nem gondolkozik és meggyőződése nincs, mégis minden tette egy tagolt, jól kialakult egész része, abba illeszkedik bele. Két dolgot vétetett ki: 1. „Pártunk régi törekvése az anyagi ösztönzés fokozása, de mindenféle adminisztratív gáncs eddig megakadályozta ezek bevezetését". (Szerinte ebből az derül ki, hogy valaki megakadályozta a pártot…) 2. „A dolgozók tanácsainak egyik fő feladata ezentúl a köztulajdon védelme lesz." (Merthogy rossz a fogalmazás. Miért? Fosztogatták eddig nálunk a köztulajdont?)

Június 27.

Szellemi szeméthordó.
Gondolkodási elvonókúra.
Jellemtörő pozdorjajáték.

Július 8.

Egyszerűen nem akar fogadni. Nem létezem a számára, nem hajlandó főszerkesztői „szolgálatokat" nyújtani nekem. – Szerezzen egy főszerkesztőt, akkor majd lesz időm magával foglalkozni. Ha akkor még mindig szüksége lesz rám! – kiáltja utánam a folyósón.

Szegény fejem, nem tudok meglenni nélküle! – Engem nem kell kényeztetnie – jegyzem meg. Riportmegbízást kaptam. Olyat.

*

Rendkívüli formaszegénység a fő baj – mondtam. Lehet-e igaz ez a formák tobzódása idején, amikor minden új intézményről stb. kiderül, hogy a régi fő mozgató új álarca csupán és annak átviteli szíja? Éppen külső, ráaggatott forma voltában, illetve hazugul új forma voltában utasítjuk el, mert az új tartalmat csak hazudja, de nem adja meg. Ezért igaz a formaszegénység vádja –csakhogy tartalmi szegényességként kell értelmezni. A másik, a formagazdag világ egy tartalmi differenciáltság kifejezője. Egyelőre a cégér merő átmázolásában rekedtünk meg.

Július 12.

Lengyelország két nappal a rendkívüli pártkongresszus előtt. Tulajdonképpen arról van szó, hogy az új rendszer saját alapján lendül mozgásba, saját dinamikáját kibontakoztatandó! Ami menthetetlenül önmagával való szembesüléssel és bizonyos megosztottsággal és szakítással is jár.

Hogy milyen tudati tartalmak kísérik? Természetesen tévhitek is, reaktiválódott régiek is, de 1. ne tudatából ítéld meg a kort, 2. mást jelent a régi tudatforma is ma.

Július 18.

Székelyföldről visszatérve két érdekes kísérletről számolnak be a vonaton és a buszon az útitársak. Egy maroshévízi földet bérel a kollektívtől, évi 60 valahány lejével árját. A földet a kollektív szántja és trágyázza, ő azt ültet bele, amit akar (krumplit), és a termés az övé. Ezt tehát a veteményeskerten és a háztájin felül kapta. Gyergyóditróban kiadják kapálni a krumpliföldet a termés tíz százaléka fejében. Gyári munkás meséli, hogy a családtagjai 1-2 hektárt vállaltak. Talán nem csak a kapálásban, hanem minden ültetés utáni műveletben segédkezniük kell, a betakarításban is. Meséli, hogy a szénakaszálást harmadában adták volt ki már évekkel ezelőtt – véleménye szerint nem érdemes belemenni.

Ez az igazi gazdasági forradalom.[23]

Július 25.

A demokráciára éretlen népek diktátorokra támaszkodnak, mint gyerekek a járókára.

Július 31.

L. barátságába fogadott. Ugyanazzal a lenéző sajnálattal viszonyul hozzám, mint önmagához. Úton-útfélen híreszteli, hogy együttérez velem És részletezi, hogy miért. Nagy az Isten állatkertje.

Augusztus 1.

Bodor egy csomó állására, tudására, tehetségére veszélytelen embert gyűjtött maga köré fiatalok támogatása címén. Vagy – megengedem – fordítva is állhatna az ügy, ha nem most derülne ki, hogy tehetetlenségében mindenki lefekszik, behódol. Nem hinném, hogy csupán a bürokrata módszerekkel szembeni fegyverletétel lenne (ezt ugyanis valóban nem vagy csak részben ismerhették ki korábban). Csődhalmazt hagyott hátra.

[23] A közös brigádmunkának rég lejárt az ideje, a tagok elidegenedtek a közöstől, így próbálták érdekeltté tenni őket anyagilag a munkavégzésben, tulajdonképpen a valamikori jobbágyi felébe-harmadába végzett robot jött vissza. Mi persze az anyagi érdekeltség jelentőségének elismerését láttuk benne, szemben a csupán erkölcsivel vagy a rendőri és adminisztratív kényszerítéssel.

Augusztus 2.

A nagy protokollosdi a csúcson tulajdonképpen ugyanannak a semmittevésnek az újjászületése, ami lent nem termel, fent pedig nem vezet.[24]

Augusztus 4.

Lengyelországban most két folyamat van kibontakozóban. 1. Az össznépi ellenőrző mechanizmus kiépülése (amit a párt fokozatosan át kell hogy vegyen a szakszervezetektől!) 2. A csoportérdekek képviseleti rendszerének elismertetése (ami a szakszervezeteké maradhat).

Mivel mindkettő egyelőre a szakszervezeteket terheli inkább, nem egyszer groteszk módon ütközik ki ellentétességük a szakszervezeti mozgalomban.

Hátra van az egyéni érdekvédelem institucionalizálódása. (Fogalmak: döntési-vezetési rendszer; érdekvédelem és képviselet; az össztársadalmi melletti többi érdek legitimálása.)

Augusztus 15.

Megszűnt a kolozsvári *Igazság* ifjúsági oldala, a *Fellegvár.* Állítólag ellehetetlenítették, már csak a zagyvaságig menően értelmetlen formában mehettek le a fő anyagok, úgy pedig már nem volt érdemes csinálni. Szimptomatikus lenne mindkét félre nézve?

*

Jenei Dezső[25] nagyformátumú ember. Meglátogattam Kolozsvárt. Elmeséli a távirat történetét: értekezletet kell összehívni, kérték. Mivel készül? 1. a tanfelügyelőségek önállósítása (azaz külön magyar tanfelügyelőségek), 2. a magyar

[24] Az eszement vezérkultusz, amit személyinek becéztek, azt jelentette, minden döntés és esemény egy, majd két vezető körül forgott, akiket különböző nevekkel illettek a polgárok, hogy ne kelljen mindig néven nevezniük, az alábbiakban tehát a Nagyfőnök, Ő, El és Ea, az Elvtárs, a Conducator, a Neki, a C. vagy N. C. , a fáraó, az Akadémikus, a nagy építő, a Kárpátok géniusza stb., illetve a név nélküli célzások mind-mind ezt az egy vagy két személyt jelölik.

[25] Jenei Dezső (1919–2004). Főmérnök, egyetemi tanár a kolozsvári Műszaki Intézetben, a magyar tagozat egyik alapítója, művelődéspolitikus, műszaki szótárszerkesztő, unitárius egyházi főgondnok, lásd B. Kovács András: *Szabályos kivétel,* Kriterion Kiadó, 1997, Bukarest.

tannyelvű műszaki főiskola visszaállítása, mert minden szakmának 30-40 ezer saját műszava van, azt megtanulni csakis szövegben lehet, az pedig a kurzusok stb., nyelvében él. Létezik egy magyar szaknyelv, nem egy harmadik (romániai magyar) kidolgozása a mi feladatunk, kb. 200 mérnöktanári hely is kell, ezt megindokolja. 3. műszaki tankönyveket kell íratni.[26]

Meséli, talán 1965-ben Ion Gheorghe Maurer miniszterelnöknek kifejtette, hogy egy megalakuló magyar szervezet nem lehet a párt alvállalkozása, kultúrautonómiára gondolt tehát. Ki is számította, hogy egymilliárd lejből minden magyar intézményt pénzelni lehetne. Akkor Maurer azt felelte, hogy nem fogadnák el, és ezzel ő kimaradt a további tárgyalásokból.

Én: túl sokat markolt volna?

Augusztus 17.

Hadd kezdem, stílszerűen, a munkahely és szakmaváltás megindoklásával. Először is a munka természete olyan, hogy rövid időszakokban maximális csúcsteljesítményt követel, amit az átlagos szintű, de kifejezetten tétlenségi szakaszok is követnek. Ezt könnyeden és elégedetten azt hiszem, csakis más jellemképlettel és életstílussal lehet csinálni. Hiszen készen álltam én erre is, de az áttörés itt nem sikerült, a csupa hátrány elviselését pedig nem tartom érdemesnek. Ki tartaná annak az én helyemben? Elég az hozzá, hogy az egyenletes terhelést és az abból kicsapó lángnyelvszerű ihletet „szeretem".

Augusztus 20.

Sztranyicki Gábor, *A Hét,* aug. 14. Elmélet és gyakorlat összhangja = a fennálló dicsőítése lenne, de túllép rajta:

---

[26] 1980. december 18. Kovács Zoltán festőművész, Kacsó Sándor ny. szerkesztő, az MNSZ 1947–49 közti elnöke, Takács Lajos és Nagy Géza ny. egyetemi tanárok, valamint Jenei Dezső elektromérnök táviratot küld Nicolae Ceauşescu államelnöknek címezve. Ebben kérik, hogy a megyei tanfelügyelőség által novemberben megszüntetésre javasolt magyar tannyelvű 3. sz. Matematika-Fizika Líceum fennmaradhasson. Arra hivatkoznak, hogy 1948-ban még 9 kolozsvári magyar középiskola volt, melyből már csak kettő maradt (a 3. sz. Matematika-Fizika és a Brassai Líceum). Az érdekelt szülők ezreinek kívánságát tolmácsolják – írják a távirat aláírói. Azt is kérik, hogy szervezzenek országos tanácskozást „az RSZK magyar nemzetiségi fiataljainak iskolai perspektívájával kapcsolatban". (Vincze Gábor: *A romániai magyarság kronológiája.* Transindex. Adatbank.)

Minden gyakorlat kitermeli a maga spontán ideológikumát, hamis tudatát, korlátoltsága megnyilvánulásaként. Ennek meghaladása a marxista elmélet, ami az új, a más, az eleven (az „önmagát megragadó gondolkodás") tevékenységet jelenti, s az objektív viszonyok fölötti uralomhoz hozzásegítő gyakorlat kiindulópontjává lehet – azzá kell tenni.

Az elmélet legyűrése: 1. a technicista-prakticista igények felülkerekedése, 2. az elmélet és az ideológia azonosítása, az általános behelyettesítése a partikulárissal, a sajátossal, a partikulárisnak az egyetemes hordozójaként való feltüntetése, 3. az ideológia művelése (az ideológia a gyakorlati korlátozottság érvényesítése).

Az árutermelés mint alap és a nyereség mint világgazdasági törvény megteremti egy szocialisztikus mázú kapitalisztikus ideológia uralmának feltételeit, amely a mozgás visszájára fordultságát elrejti, tagadja…

Világtörténelmi perspektívák – a mindennapok ideologikus közegében való feloldódás.

Tehát: nem változott meg varázsütésre a lét, spontaneitása elleni állandó és nem egyszerűen deklarált vagy deklaratív harcra van szükség. A túlsúlyos mozzanat – egyelőre nem kétséges, hogy melyik az.

Augusztus 21.(folytatás)

A marxizmus maga is ideológia egészen addig, amíg a társadalmi tudatnak ez a történeti formája még fennáll (=amíg a fizikai és szellemi munka megosztása is fennáll), amíg még a munkásosztály ideológiája, tudata – tehát épp korlátozottságának tudatában kell felvennie a harcot a többi ideológiával. Azaz a séma módosul? Két gyakorlat, két ideológia, viszont mindenik meghasonlott önmagával szemben, a marxi ideológia esetében ez a meghasonlás valamilyen tudatosság és önbírálati úton a belső ellentétek pozitív kihasználását is lehetővé teszi, tehát a meghasonlás leküzdésének állandó tendenciaszerű jelenlétét. Feltéve, ha…

Summa summarum: az ideológia heterogén szféra.

Augusztus 29.

A 16. *nemzetközi tudománytörténeti kongresszus* Bukarestben aug. 27. és szept. 23. között.

Koromsötétben, lidérces álomból ébredek. Álmomban egy hancúrozó gye-

rek úgy kihozott a sodromból, hogy megütöttem, leesett és ájultan hevert a cementen. Elsiettem onnan, mondogatva magamban, hogy hamarosan magához tér, és viselkedhetem úgy, mintha mi sem történt volna, mert minden magától rendbe jön. Innen a fokozódó szorongás. Végül már szaladtam egy dombon lefele, amikor gyerekcsapat zúdult elém, hogy: „*X. zace pe cap*!" (Fejre esett.) Sic! Lelkiismeret-furdalás és szégyen, erkölcsi hitványságom érzetével ébredek, abban a lelkiállapotban, amikor nagy távlatokat tudok ésszel egyszerre átfogni, tudatomban pedig ott zajlik minden megaláztatásom emléke, erőszakkal tudat alá szorított megalkuvásaim, minden „meg-nem–történtnek" tekintett sérelem. Zaklatottságomban órákig képtelen voltam visszaaludni. Hajnal felé ólomnehéz, álomtalan öntudatlanságban, föl-fölriadva aludtam még vagy egy órát.

Reggel fele bemegyek a szerkesztőségbe (TV), jelentem, hogy minden idők egyik legnagyobb fizikusával, D.D. Ivanyenkóval[27] megállapodtam interjúügyben, lesz még egy keletnémet is… – Nem a mi profilunk. Mondtuk mi magának, hogy idegenekkel állapodjon meg? Na jó, megkérdem Podoabă elvtársat, ma be kell jönnie. Alig mondja ki, jön. P. Másfél óra múlva a salamoni döntés: csináljam meg, de a Bacalu műsorában, állapodjak meg vele. Rohanok a jogi karra, elkapom Bacalut. Van egy eladó interjúm – mondom. Köszöni, de ő tud oroszul, neki angolul nem kell. Hogy ne sértsen meg, mégis megkérdi: miről szól? Az elvtársról vagy a kongresszusról? Megrökönyödve válaszolom, hogy magáról beszélne természetesen a nagy fizikus. (A józan ész teljesen használhatetlen, minden orientativ erejét elveszítette). Ja, ők precíz utasításokat kaptak, teljesen reménytelen az ügyem.

Szegény. Igazi jóindulat csengett a hangjában és a határozott elutasításban. (Érdemes utánanézni: egyedül *A Hét,* Ágoston Hugó és Rostás Zoltán jóvoltából tudta érdeme szerint kezelni az eseményt és a lehetőségeket.) Ezek után röviden, amit Ivanyenkóról tegnap esti előadásán megjegyeztem: jovális, sokat mosolygó, ugyanazt a gondolatot többször hangsúlyozó ember, kis történeteket sző előadásába. Angolul pocsék kiejtéssel és hibásan, de érthetően beszél, noha nüansztalanul. Előadásának címe: *Az egységes fizikai térelmélet.* Ezt majd máskor fejti ki, most a kérdés történetét mesélné el. Egyetemi szintű előadás lett belőle, nekem érdekes. Fölírt néhány nagybetűt M(atter), V(acuum), C (fénysebesség) T(ime) stb. Ezek az alapkategóriák. Einstein még

[27] D.D. Ivanyenko (1904–1997) szovjet ukrán fizikus, „Werner Heisenberg és D.D. Ivanyenko egymástól függetlenül felállították az atommag új elméletét: az atommag protonokból és neutronokból áll, elektron viszont nincs az atommagban" (egy Ratherfordról szóló cikkből).

halála előtt is ezeknek az egységes térelméletbe foglalásán dolgozott, sok életrajzírója szerint erre semmi szükség (nem volt akkor legalábbis), ezért Einstein elpocsékolt életéről beszélnek. I. szerint azonban továbblépni most csakis egységes elmélet (*unified theory*) alapján lehetne, ezért időszerű a kidolgozása. Ő most csak a M-ről fog beszélni. Fölírta Niels Bohr nevét, továbbá egy I. betűt (ez ő), aztán a Heisenbergét. Kevésbé ismert tény, hogy az atommodell kidolgozásában Heisenberg mennyit vacillált, az n=p+e modellt tekintette egészen 1933-ig érvényesnek, és csak utána tért át a proton plusz neutron plusz elektron modellre, amit I., úgy tűnik, már előtte vallott. *Niels Bohr* furcsaságai közé tartozott, hogy nem akarta elfogadni a később felfedezett-kikövetkeztetett elemi részecskék gondolatát (mezonok stb.) Egy zseninél furcsa ez a konzervativizmus. Később fedezték fel a *quarkokat*, most pedig úgy néz ki, el kell fogadni egy (korlátozott számú *sub-quark* szintű elemi részecske létét is. Heisenberg egész munkássága tévedések sorozata, azaz helytelen levezetésekből levont helyes következtetésekből áll.

Mondta mindezt általános jóindulatú figyelem, valamint két barátja, egy idős orosz és egy –….kadze végződésű másik honfitársa hangos helyeslése közben. Egy román megkérdezte, hogy „a *heisenbergi*-i első képlet most már esik akkor?", mire hasonló mai törekvésekre hozott fel példát, sőt egy '79-es nagy összejövetelen, ahol Wigner is ott volt, szintén tárgyaltak erről.

A fizika volt egyetlen élményem „Historiológiában".

*

Ki a bürokrata? Az, aki szerint minden helyzetből van hivatali kiút. Aki a labirintust megoldási lehetőségekben kimeríthetetlennek tartja. (Van, aki nem tartja annak, de úgy él, mintha annak tartaná.)

*

Van egy másik, egy dionüszoszi lelki valóság is. A történésekre való ráhagyatkozásnak a valósága, amely szinte keresi már azt, hogy lemondhasson a tervéről, hogy rajta kívül álló okokra háríthassa át a sikertelenségért a felelősséget, mi több, önpusztítóan perverz, titkos vágya teljesül, ha gáncsot vetnek neki, szomjazza a kudarcot…

*

Pártgyűlésen hangzott el, hogy a lengyelek most annak levét isszák, hogy náluk évtizedekig nem folyt hazafias nevelés. Bezzeg nálunk!

Szeptember 3.

Lengyelországban vita folyik az önigazgatásról.

A kongresszusra készülő szakszervezetek bizalmatlanságukban a végletekig mennének el: lebontanák a központosítást, a tervgazdálkodást és felaprózná vállalatokra az állami tulajdont. Az üzemek stb. 60 százalékában megalakultak a munkástanácsok, amelyek a teljhatalmú tulajdonosi jogcímre tartanak igényt, és például az igazgatót is ők neveznék ki. –A szocializmus érthető módon nem szolgáltathatja ki magát ennyire a piaci mechanizmusoknak. Lényege éppen az ellenőrzött kapitalizmus, a szociálpolitikája javára „kizsákmányolt" kapitalizmus, a munka kényszerjellege, az árutermelés és a pénzviszonyok, a termelést üzemeltető egész elidegenedés kiaknázása az életszínvonal, de főleg közösségteremtő-művelődési céljai érdekében, az ember történelmileg lehetséges visszavezetése önmagára. (A dolgok természetéből fakadóan ezt főleg a szorosan vett termelési szférán kívül próbálja elérni.)

+ a termelési szféra humanizálása –?

Szeptember 4.

Újabb főtitkári munkalátogatás. Millió és millió kiesett munkaóra, a művi lelkesedés nagyipara. Nagy, egészen az.

Szeptember 6.

Slapaj: szellemi segéderő egy szerkesztőségben.

Állandó görcsbe rándultságom és rövidzárlatos kapcsolataim régi-új fordulata: hogy eleve elutasító és minden rágalomnak hitelt adó, már nyíltan sértegetésben kitörő rohamainak elejét vegyem, mondom neki, hogy 1. kettőnk viszonyát valaki állandóan mérgezi, 2. hogy azért én bármit mégsem engedhetek meg magamnak, elvégre a munkahelyemről van szó (értsd: hogyan is adhat hitelt minden rágalomnak?), és én éppen hogy szolidaritásra törekszem a szerkesztőséggel szemben. Mondtam ezt feszültségoldás és időnyerés céljával. Bakalódásnak vette. Képtelen a mások fogalmaiban gondolkodni. Most konzervgyári riportra küld.

*

Kovács János, a *Művelődés* főszerkesztője rossz hírrel fogad: beadta lemondását, mert nem helyezik el az őt állandóan jelentgetőt. Nagy erkölcsi nyomás alatt él, mindenki arra kéri, maradjon, az ismerősök telefonon hívják… Én is azt mondtam, hogy ő tette kultúrintézménnyé ezt a lapot. Hiába, másfél évi harc felőrölte az idegeit, pedig a sajtóigazgatóságon (?) hivatkozott az én esetleg fölszabaduló állásomra is. A vezérigazgató azt válaszolta volna, hogy nem tartja szerencsés dolognak egy embernek az akarata elleni felvételét a tévéhez. E mögött Mag mesterkedései húzódnak meg, aki fél a drágalátos M.-től.

Szeptember 11.

Balog Edgár 75 éves. Fodor Sándor szellemes és gyilkos sorai *A Hét*ben a kétbalkezes tábornokról, aki hibát hibára halmoz. Domokos Géza pedig az ártatlan bajkeverőről, vereségek akaratlan megidézőjéről ír…

Tételesen nem mondták ugyan ki, de főleg teljesen megalapozatlan, patológiás optimizmus jellemzi őt. Ma. De ez a múltakra nézve nem mérvadó.

*

A jelszavak kútfeje, az első mozgató újból és állandóan biztat, ostorozza a transzmissziós szíjakat, amelyek pedig derekasan „erőszakosodnak el". Érthetetlen, hogy mégis miért fityegnek petyhüdten. A harmadik lépcsőfok, a „horda" pedig minden biztatást elenged a füle mellett.

*

Újabb homokpogácsát készítettem: ezúttal a chiajnai konzervgyárban. Riporteresdit játszik a fiú.

Szeptember 20.

Az *Ifjúmunkás*nál már túl vagyok az űrlapok kitöltésén is.

Nits Árpád főszerkesztő helyettes (titkár) szerint a szerkben egyetlen dolgot kifogásolnak: miért rejtőzködöm és rejtegetem az alanyok neveit is riportjaimban?

– Sok alkati stb. ok mellett azért, mert egy kevésbé a tárgyra, inkább a a témára simuló riporttípust művelek, amely tehát a hagyományos, konkrétságában magán alig túlmutató riport és egy világnézetből leszűrt feladatrendszer között áll, tehát egyszerre társadalmi látlelet és önkifejezési forma.

– Különben is, miféle alpáriság a konkrétságot a helymegjelölés és a nevek meglétén lemérni! Az igazi konkrétság az értelmezett, „átlelkesített" valóság, nem a nyers valóságdarab. Ezért az újságíró utólagos beavatkozása, az anyag átformálása, sőt: kiegészítése – mert a valóság nagyon fantáziaszegény tud lenni: a felvett anyagot, ha kaloda, nem vagyok hajlandó még büszkén viselni is! – jogos újságírói művelet. (Akkor pedig a nevekről le kell mondani. A nyereség nagy, megéri ezt a kis áldozatot.)

– Harmadsorban pedig: a riport nyelvi tény. Ezért a nyelv közegellenállásának engednie kell. Az a közegellenállás és jótékony formaadás kölcsönösen áthatják egymást.

– Mindehhez – paradox módon pl. az önkifejezési többlet viszonylatában – járul az objektivizáló újságírás újabban elharapózó divatja, a dokumentarizmus, amely persze az obligát megfejelés, a kötelező függelék, a tanulság szájbarágása elleni tartalmi (!) és formai tiltakozás.

Szeptember 23.

Teljesen átírva jelent meg a cikkem a süketnémák iskolájáról az *Előre*ben. Hihetetlenül felbőszítő tud lenni az illetéktelen „lelki" beavatkozás. Jellemző a jezsuitára – meddig rontja még a levegőt? *Ad maiorem Ceaușescu gloriam.*

M. nosztalgiázik, ma sorozatáról beszélt, aminek nekimentek volna akkoriban a sajtóban. Egy bútorgyár igazgatója bojári (!) módra vendégelte meg őket az üzem üdülőjében. Minden korty italra, a felszolgált őzsültre stb. remekül emlékszik. Most, hogy a kinevezések küszöbén állnak, mintha nosztalgiája erősödött volna fel irántuk. De a legmegdöbbentőbb az, hogy mennyire hiányzik ebből a „népi káderből" a helyes „osztályösztön" (ha már tudatról, erkölcsökről szó sem lehet), amire pedig majd két évtizedet építettek az elvtársak, ha nem tévedek. Vagy többet? Nem levitézlett obsitos ez még!

Szeptember 24.

A társadalmi összérdekek diktatúrája – fura módon családi uralomban testet öltve. Itt.

A lengyel események az ez elleni lázadást jelentik – és kísérletet a hatalom albérleti megosztására, egy pluralista kezdemény bevezetésére. Visszatérve: az egyén- és csoportérdekek elnyomása, „elnapolása", nem létezőnek tekintése vagy méltatlannak bélyegzése vagy sportőrületben stb. való levezetése. Az ösz-

szérdek első transzformációja manipulatív szándékkal: ún. nemzeti érdekké tétele. (Másutt: országos, pl. Magyarországon.) Második transzformáció: az egyszemélyi centralizmus. Ez a túlhajtás momentuma, amely – míg a vezetés hatékonyságát növeli (?) – leleplezi az összérdekek meghatározásának dilettáns alapjait, szaktudástól idegen természetét.

A muszáj-egység nagyfokú hajlandóságot mutat a meghasadásra, ezért folyik 1. konzerválása, amit 2. azonban csakis új tartalmakkal való feltöltése tesz lehetővé. Ezek az új tartalmak kísértetiesen régiek lehetnek, pl. a nemzeti eszme. Érzelmi egységet pedig nagy rendezvények sorozatával akarnak teremteni, kezdve a sportrendezvényekkel és folytatva a művelődési rendezvényekkel. A *panem* nyújtása sántít, a *circenses* megvan.

A nemzet öndefiníciója két relációban valósul meg: 1. önmagához való viszonyában és 2. másokhoz való viszonyulásában. Ha a második negatív (túlnyomóan uszító), lehet-e az első egészségesen önigenlő? Nem önmegtagadás-e, nem kizárása-e önmagunknak az emberiség magasabb fogalmából?

Feczkó Zoltán ott volt a román–magyar meccsen (világbajnoki selejtező), amit 90 ezer szurkoló jelenlétében játszottak le, és kifütyülték az Erkel-muzsikát, a magyar himnuszt. Mindamellett a román fölény mellett is null-null volt az eredmény. F. szerint a sovinizmus nyíltan megnyilvánult, zöldséggel dobálták meg a megdobálandókat, kifütyülték a másik trikolórt, amit 4 ezren hoztak el. F. szerint az ötvenes-hatvanas években ilyesmi nem fordulhatott volna elő, sőt a román és magyar fiúk és lányok r. és m. fiúkkal és lányokkal barátkoztak, vegyes házasságok születtek, miegymás. Most – amióta olyan „nagy" barátságban vagyunk – a szomszéd falvak is gyűlölik egymást, mondja. Mindezt egy új felfedezésnek kijáró hangnemben.

Szempontok és pofonok. Adrian Păunescu udvari költőnek külön a szemére veti, hogy Nagy Máriát és Domokos Árpádot, akiket futtat, sértő módon mutatta be, mintha azt állította volna: nézzétek, ezeknek is öt ujjuk és két szemük és egy orruk van, mint nekünk, hát nem érdekes?

Október 1.

Láttam: Jean Annuilh: Poggyász nélkül (emlékezőképesség) elveszett ember
Fábri Zoltán: Fábián Bálint találkozása Istennel.
Marin Sorescu: Există nervi (14 éve íródott, tehát még '68 előtt**).**
Samuel Beckett: Godotra várva. (Ez az egész abszurd irodalom a középkori

allegóriák, látomások, példázatok leszármazottja. Estragon és Vladimir a lélek kettőségének kivetülései, Pozzo és Lucky pedig a történelem keresztmetszete akarnak lenni.) (?)

Október 4.

Kávéért álltam sorban. Előttem egy fehérhajú férfi mondja: ő ehhez hozzá van szokva. Két világháborút végigcsinált, 1922 után valami 6-7 évig nem kellett sorban állni, azután meg szinte állandóan, nem bánja, hogy megöregedett, hiszen még a vizet és a levegőt is megmérgezve kapják a mai fiatalok…

Október 6.

A szegény rendező és a szegény szerkesztő szerves egészként létrehoz egy művészi értékű portrét, például a Vadász Zoltán színészét. Akik elbírálják egy, a formai (tehát esztétikai) és a szervességtől, összefüggéstől, kontextustól is eltekintő, primitíven tartalmi és szocializáló szemlélet alapján, már eleve földarabolhatóként tekintenek rá. És ezek után mi mást tehetnének: nem csupán földarabolják, hanem úgy tekintik, mintha már szét is esett volna, az egyes részek kiszigetelten jelennek meg előttük és nem a struktúrán belüli értelmességük- és meghatározásukban. Ez nagy hibák forrása, hiszen egy másik kontextusba helyezik a műből önkényesen kiragadott részletet. (Ez a kontextus sokféle lehet: a szociális, a politikai, a mindennapi, hogy az, amit ők ebből megértettek, vagy amit tőlük elvárnak, hogy vallják azt, amit vallaniuk kell. Ezeknek mind csak áttételesen van közük a mű részeihez, a közvetlen agressziót tehát nem igazolják, és nem teszik jogossá.) Ezért minden cenzúra hallatlanul problematikus, és csakis az esztétikai értékszűrőnek van létjogosultsága. A mű autonóm világ, abban minden rész más, mint külső „megfelelője".

Ellenkező esetben különben a valódi alkotónak az ellenőrt kell tekintenünk, hiszen újraalkotja és megmásítja a művet.

Portrénk a Dănuț Popa rendező szikrázó eszének és ragadós lelkesedésének köszönhetően még a magnósnak is szívügyévé vált. Annál többek közös élménye most a frusztráció. „Érdemes volt?" – mondják lemondóan.

A cenzornak művésznek – művész voltát fel nem adó művésznek – kellene lennie. Mindent a maga mértékével kell mérni, nem méterrel az embert és nem literrel az édességet.

*

Hüledezve olvasom újra a fentieket, mintha nem tudnám, hány óra. A naivitás bűn.

Október 7.

Csehi Péterrel beszélgettem az engedmények elutasításáról. A tévében dolgozik. Apja példájából tanult – állítja.

Nekem utolsó mentsváram a tévénél a monopólium, egy rovat állandósága lett volna. De ezt a parcellát elvették tőlem, két parcella közt a semmiben vergődöm. Nagy ésszel nem, de annál nagyobb hivatali tapasztalattal rendelkezik Metternichnek ez az elfajzott utóda, epigonja, szegény-szerény követője, majmolója (a főnököm, M.).

Október 9.

Állandóan visszazavarnak a rajtvonalhoz, pedig én egy nagyobb lélegzetű munkának és egy összefüggő feladatrendszer szolgálatának szeretném szentelni magam. Éppen ideje lenne nekilátni. Meg is illetne.

*

A lengyel párt lapja koalíciós kormány alakításának lehetőségéről ír. Tegnap ért véget a Szolidaritás kongresszusa a Walesa vezette mérsékeltek győzelmével. Úgy tűnik, hogy a pártlap egy titkos ígéretet vált be. Ez azt jelenti, hogy konszenzus jött létre a két mozgalom között, és az jól funkcionál immár hónapok óta. Különben a Szolidaritás szociáldemokrata mozgalomnak néz ki. A hatalom átbillenése után miért ne restaurálhatnák a pluralizmust? Éppúgy elképzelhető egy szocializmust támogató egyház is, legyen az mégoly harcos és önálló. Egy ilyen struktúra kiépülése felmérhetetlen jelentőségű lenne Nyugat-Európára nézve (baloldali pártszövetségek) – és végső soron összhangban van a Szovjetuniónak azzal a törekvésével, hogy leválassza Nyugat-Európát az USA uralta szövetségről.

Október 13.

Paul Everac: Bill, optimistul (öngyilkosság elhárító telefonszolgálat.) Beleszeret a segélykérőbe, és rájön, hogy bártáncosnő.

Október 14.

Ma Gálfalvi Zsolt azzal jött, hogy a Csehi portré végéről el kell hagyni Gaál Gábor képét és alatta a karosszéket a Korunk szerkesztőségéből, amelyen Csehi meghalt, miközben Gáll Ernővel beszélgetett. Mert legfeljebb 40-en értenék meg, és mivel kifejezetten félreérthető, mintha a Gaál széke maradt volna üresen mind a mai napig… Erre fel én a következőket mondtam (baromian pontatlanul fejezem ki magam): én ugyan egy számonkérő nemzedék tagja vagyok, de attól félek, nagyon kilúgozzuk az anyagot. Aztán rátértem arra, hogy mivel hálás vagyok neki és emancipativ jelentősége van annak a számomra, hogy ez adásba menjen, azért rá bíztam, tegyen, amit akar, ha lehet, Gaált hagyja azért benne, metssze ki csupán az üres karosszéket. Kezet nyújtott, elégedett volt.

Sok fejtörést okozott neki ez a „riport”…

A Láng Gusztáv által beígért öt forgatókönyv még mindig nem jött meg. Döntöttem, sorra felhívtam őt is és a többieket is, a Szilágyi István feleségét pl., és visszamondtam mindent. Persze Lángot terheli a felelősség jó része. Irodalomtörténeti iskolatévé-sorozatom dugába dőlt.

Október 17.

Tegnap M. rám nyitja az ajtót, hogy a Csehit kivették, ehhez ugyanis Gálfalvinak új rovatot kellene nyitnia, mert semmi apropója nincs, mert csupa évforduló az adás, mert egy felolvasott versben is a halálról van szó – persze csakis elhalasztás történt, majd sorra kerül egyszer, és közben odaveti, hogy ő erről az anyagról nem is tudott. Kérdem tőle: kinek magyaráztam el egy másfél hónapja, amikor az utolsó interjú, a Szász Jánosé elkészült? Jaj, lehet, de neki olyan zűrzavar van a fejében! November 9-re pedig előjegyzett egy olyan témára, ami persze nem fekszik nekem, de kell stb. stb.

Érvek nélküli zavaros magyarázatai kivédhetetlenek, teljesen fegyvertelen vele szemben az ember, meg csak az ingatja, ha hasonló ürügyek felsorolásába kezdesz, és ebben nem nehéz lefőzni, mert fantáziaszegény. Zavaros szövegeiből mindig csak a szándékot lehet kiolvasni, ahogy az amúgy nyersen, csiszolatlan durvaságában felmerül a meztelen érdekek közül.

Nyilvánvaló, hogy a kopaszon kívül benne van a keze a hajas „jellemnek” is – de mindennek már semmi jelentősége nincs. Teszek róla, hogy ne legyen.

Október 25.

Minden nap van az embernek egy-két termékeny perce, negyedórája. Akkor kell résen lenni, akkor születik az ÖTLET. Ha azt elszalasztja az ember, hagyja feledésbe menni, akkor f-szmihály lesz egy f-szkalap szerkesztőségben – és kiég, mielőtt egyáltalán égett volna.

Egy újságírónak állandóan terepen kell tartózkodnia, hol vidéken, hol pedig a könyvtárban. De mi az, hogy vidék? Az újságírónak ott a főváros, ahol a téma székel. Annál fontosabb helység számára nincs. – A kiszállásnak legalább egy hétre kell rúgnia, mert különben legfeljebb sablongyártásra alkalmas anyagot tud csak összeszedni, és belső élmény híján vagy szegénysége folytán nem tudja a leggyengébb szervességgel sem felruházni.

Október 30.

Továbbképző tanfolyamon a marxizmus –leninizmus fellegvárában (Ştefan Gheorghiu Akadémia). Szerdán a nemzeti kérdésről Elena Florea és Boda Iosif alias József értekezett. Fölteszik a kérdést: van-e elvi jelentősége és oka annak, hogy a *maghiar és ungur* szavakat megadott helyzetekben használják csupán? Dehogy van, csupán jelezni kívánják, hogy az ottaniakról vagy az itteniekről van éppen szó. Leszögezik, hogy az asszimilációt a párt elítéli, és hogy csakis társadalmi homogenizációról lehet szó. Szépen megmagyarázza, hogy mit tesz az, hogy a nemzeti kérdés meg van oldva: megvannak a törvényes-szervezeti keretek és punktum.

Părăluţă gazdasági szakember szerint az élelmiszerelosztási dekrétumra (a „tudományos" étkezési fejadagokat megszabó rendelet) azért volt szükség (októberben), mert robbanás következett be a piacon, a kereslet megugrott. Ezért a fogyasztást és nem az áruhiányt kellett szabályozni. Az esetleges áruhalmozás veszélyét egy szóval elintézte. Ezelőtt évi 300 ezer kilogramm cukor is elegendő volt, most 600 ezer mellett is állandó hiánycikk a cukor. Rengeteg az új fogyasztó és azok igényei egyenként is megsokszorozódtak. A kérdés az: miért nem lehetett ezt így megmagyarázni nyilvánosan is. Miért kellett az *egészséges* étkezésre hivatkozni? A halmozók elleni kampány nyilván ürügyjellegű. További állításai: a jugoszláv gazdasági modell csődöt mondott, mert a bürokrácia, a közvagyonból való lopás, az infláció megmaradtak. Románia kereskedelmi nehézségei a kőolajválságnak tulajdoníthatóak, abból fakadnak. 36 millió tonna feldolgozási kapacitásunkból csak 20 működik. Két éve egy tonna bruttó kőolaj többe kerül, mint egy tonna

feldolgozott, finomított. Miért? Mert az öt világmonopólium alacsonyan tartja az árakat, hogy tönkretegye Románia stb. és az OPEC országok feldolgozó iparát, kiküszöbölendő a konkurenciát. Világkereskedelmi paradoxon.

A válság (élelmiszerhiány) megoldása az árak emelése lenne, amely szabályozná a fogyasztást, pl. Amerika az idén a tavalyihoz képpest feleannyi kávét hoz be, megemelte az árát – és a fogyasztás ehhez igazodik, és pász. Mi elnöki rendeletet hoztunk, mert nem akartuk az árakat emelni. A lengyel elvtársak emelték, de hibát követtek el, nem egy átfogó koncepció, reform keretében jártak el, mint azt a magyar elvtársak teszik, ahol mindenki elfogadja (megmagyarázták és elfogadtatták velük), hogy az árakat évente kiigazítják. (Nem mondta, de ezt ott állandó fizetésemelés kíséri.)

*

Estefele borzalmas szorongás fogott el: betartja-e tegnapi ígéretét Podoabă? Olyan magabiztos voltam eddig, ezért most keserves percekkel fizetek. Nem gondolta-e utólag meg magát? Az, amit mondtam másodszori átdolgozásban, átszerkesztésben, nem fordul-e ellenem? Hogyan értelmezze azt a baromságot, hogy „örvendek, hogy megismertem". Nem fogja-e félreérteni? Ha mindez nem minden alapot nélkülöző rémlátás, akkor a dac dühébe kell minden reményemet vetnem.

November 1.

Termés Napja. Nagy beszéd. És gyertyák…

November 4.

A továbbképző tanfolyamon Furo Iuliu *shaw*. Az új magyar tanügyi államtitkár. Soha elfeledni nem szabad. Voltak még: Boda Iosif (nemzetiségi kutatóintézet), Benkő Samu, Bodea (Kolozsvárról) és Gergely a minisztériumból, Furo kollégája. Szóval Furo jól fúr: a nemzetiségi oktatásnak külön kérdései nincsenek, azonosak az iskolahálózat egészének gondjaival. A tannyelv kérdéséből nem kell problémát csinálni, de ne is hanyagoljuk el persze. Adatok az itt és ott tanulókról. Felajánlották nekik, hogy bizonyos egyetemi szakokon külön beiskolázási számokat kapnak a magyarok – de ezt ők nem tartják helyesnek, mert nálunk a főiskolai oktatás nyitott. Különben az egyetemisták 5,4 %-a volt magyar a '8o/'81-es tanévben, azaz 9 ezer fő fölött. Lediktálta, hogy az iskolahálózat kü-

lönböző szintjein ki felel a minisztériumban, mert ő nem akarja monopolizálni a kapcsolatokat, forduljunk hozzájuk (és ne hozzá). A nyelvbotlásokat elkerülendő, Gergely néha kisegíti. Helyesli a líceum és általános iskola szétválasztását, ezért nem indul magyar osztály az idén a 45o éves vásárhelyi Bolyaiban (?).

November 5.

Holnap döntenek állásom felől az *Ifjúmunkás*nál. Este felhívtam Nits Árpád főszerk-helyettest, hogy hangsúlyozzam ismét hajlandóságomat a vidéki állások elfoglalására. Utálatosan körülményeskedő, szükségtelenül alázatoskodó, szolgaian szellemeskedő módon viselkedtem. Mindent el fogok újból rontani. A görcsös igyekezet befullad. Az át nem gondoltság, meggondolatlanság következtében a jellem zűrzavarba vész. Ha nem bízom a lélekjelenlétemben, már az előidézheti a csődöt.

Felszabadultság, pontos célok, ihletett találékonyság, leszerelő karakánság – zilált idegeim megajándékoznak-e velük?

November 9.

Egész délelőtt ólmos esőt sodort a szél, délután pedig nagy pelyhekben lehullott az első hó.

A kiújuló szégyenérzet és M. jellemsilánysága a leszámolás önveszélyes vágyát ébresztette fel bennem.

Türelem, türelem!

Össze kell fognom önmagammal.

November 12.

Tesztnap, a továbbképző tanfolyamon egy kolléga munkáját elemeztük.

Ehhez Csáky Zoltán készített egy levelezési rovatot. Tárgyalt kérdések: miért nincs a 45o éves Bolyaiban az idén első osztály? Az általános iskolát és a líceumot szétválasztják – ezt felelték a megyei tanfelügyelőségen. A riporter különvéleménye: tekintve a tradíciók nevelő hatását, a döntés nem helyes. Csép Sándor hozzáteszi: lásd a kolozsvári 11-es líceum esetét, aminek tavaly kegyelmeztek meg. Felvinci iskolások: Bodor Pált kérik fel, válaszoljon néhány kérdésükre: írás és közéletiség viszonya, hol járt legutóbb, tanácsai (úgy legyünk jó hazafiak, hogy az ne menjen magyarságunk rovására). Egyvalaki

tudatja levélben, hogy X bácsi, aki vöröskatona is volt, 90 valahány éves. Riporter szerint tényleg meg kellene látogatni.

Két csoportba oszlunk, és szóvivőink összesítik a véleményeket. Csép kimérten elemez, a Bolyai ügyében helyteleníti a különvéleményt, minisztériumi főmufti meginterjúvolását tartja szükségesnek. Helyteleníti, hogy az év és sorszám megnevezésével idézett határozattal szemben a riporter különvéleménnyel él. Léteznek kivételek, teszi hozzá, például a kolozsvári 11-es, az enyedi Bethlen kollégium stb. Hiányolja az ezekre való hivatkozást. (Ügyes, taktikus exponálás.)

Az apró és jelentéktelen hibák felsorolása következik, és ahogy egyre többen szólnak hozzá, valami történik: hangulatváltozás. Tolcsvai: ez az egész átejtés. Mag: kétszeresen is hibás politikailag az iskolaügy tárgyalása. M.: háromszorosan az! (Úristen, pogromhangulat.) Csáky arcán kényszeredett kifejezés: denunciálják, övön aluli ütéseket kap.

Szakmai huszárvágásának bája elenyészik. Az, hogy itt ő egy eltűnt rovatot támasztott fel és ezzel megleckéztette az új vezetőséget, az bátorság helyett csapásként hull vissza saját fejére. Szellemessége, amivel Bodort – a száműzöttet – visszahozta a képernyőre, riporteri ügyessége, amivel létkérdést vetett fel, a tabunak számító tanügyi gondhoz mert nyúlni, a remek, hármas határkérdésre épült koncentrikus szerkesztés (levelezési rovat, azaz néző – szerkesztő – író-olvasó találkozó és Bodor, aki ráadásként az írás-szépírás határairól beszél) mindmind varázsát veszti, és fonákjára fordul. Nyomorultul érzi magát, és gyáván viselkedik: mindez igaz, ezt is akarta, jelenti ki. Mag hangosan kételkedik ebben az ártatlanságban: Nagyon így viselkedsz te a rendes anyagaidban is. (Nem kellett volna mindent szándékos hibának elismerni!)

A próbálkozás végül is fordítva sült el: a tanügyi problematikát és vele együtt a létkérdéseket maga a szerkesztőség bélyegzi meg, egymásra licitálnak a hiba nagyságának ecsetelésében. Szép kis finálé ja a háromhetes munkának. Saját munkastílusát is kompromittálta. Az a benyomása támad az embernek, hogy rútul becsapták: hagyták, hogy saját magának állítson csapdát. Magabiztossága meginog. A következő órára annyira összeszedi magát, hogy kivágja a magyar vezérigazgató-helyettes előtt: nem igaz, hogy bárki is megakadályozna bennünket a lényeges kérdések tárgyalásában, a „sorompó" valahol bennünk van. Kihangsúlyozza, hogy „bennünk".

A szerkesztőség morális állapotának pontos fokmérője, röntgenképe.

Ui. Amit kínosan dadogva a játékról mondott, nyilvánvaló lódítás. Játszani könnyebb fajsúlyú dolgokkal lehet igazán. Ha tényleg azt tette, megérdemli

a sorsát. Valószínűbb azonban, hogy villogni akart, megjátszotta eddigi nyerő lapjait, merészségével és ügyességével elkápráztatni kívánt – és akkor mi a vezetőség szeme láttára felpofoztuk és leköptük, megtagadtuk. Vége a Bodor-érának és mindannak, ami a háta mögött állt.

November 13.

Rövid beszélgetés Csákyval, amiből kiviláglik, hogy ő igenis adásképes anyagot kívánt készíteni, némi szándékolt hibákkal megtűzdelve. A „belemagyarázás" (háromszoros politika hiba!) letaglózólag hatott rá.

*

Irénke néni levele Pestről. A keresztényi önzetlenség az önzés legbiztosabb iskolája – azok számára ti., akik az illetőt kihasználják. Az öncélú önmegtagadást.

November 14.

A legjobb propaganda a bírálat. Amíg ezt nem értjük meg…

Félgőzzel dolgozunk. Mit is jelent ez? Ma békeharcos nyilatkozatokat fűztünk össze, és „vizionálás" közben azon kaptam magam, nem csupán nem érdekel, de nem is figyelek oda. Arra vártam csupán, hogy az „ettől eddig esik" kinyilatkoztatás a szerkesztő részéről elhangozzék. Fütyültem rá, hogy miért és hogy ez árt vagy használ-e az anyagnak. Na most, itt következik az a lépés, ami az autonómia föladásából logikusan folyik: tegyük fel, hogy tényleg tanulni akarok a főnöki döntésből – végleg összezavarodhatok, és a látszattudás mondvacsinált elveinek árnyékvilágába lépek át, mint T. A teljes visszahúzódás önmagunkba, vagy a tudni tudom, de mégis az ő akaratát teljesítem feltétlen engedelmességgel – nos, ez tévút. A legkisebb exteriorizáció hihetetlen belső visszhangot kelt, és erőfölfokozó-megsokszorozó tényező. A félgőz hát nem önkímélet, hanem önelvesztés végső soron.

November 16.

A közéleti és sajtószervek élén bekövetkezett változások nyilvánvalóvá teszik, hogy új éra köszöntött ránk. Ez nem a dekadens bürokratizmus már (amit ma különben mint a diktatúra meghosszabbítását definiáltam, az antidemokrácia adminisztratív formájaként, szemben a nyíltan militarisztikus és erőszа-

kos módszerekkel). 1975-re a heterogén egységfront felbomlott, most pedig megindult a kihívóan pökhendien az árral szemben úszóknak a letörése. Mi a sajtó-laboratóriumban mindezt külön és jobban, ha nem előbb is érezzük.

Az én fáziskésésem: lekéstem a fellélegzés pár évét a hetvenes években, élményem a represszió elleni lázadás. Egy csődbe jutott céghez vétettem fel. Innen most egy lejtőre került másikhoz megyek át. Életem újabb 5-10 termékeny éve erre mehet rá. Lőhetem magam főbe. Tíz (vagy öt) évvel később kezdtem mindent. Esetleg a „direkt" műfajok helyett az irodalmiabbakra kellene átállni, ha sikerülne (esszé, publicisztika). Vagy az írásról lemondva, a szervezésre-szerkesztésre. De semmiképpen sem a janicsárkodásra vagy a bürokrata terméketlenségre, felelőtlen lébecolásra. Művelhető „műfaj" marad a könyv (és a szájkosár.)

November 17.

Janicsárokat ültetnek a nyakunkba. Miért nem szabad csak végső esetben – és akkor sem a kétségbeesés miatt – hadat üzenni nekik? Mert az identitását lángolva kereső világban a janicsár is tisztában van – vagy tisztába jön – tarthatatlan helyzetével. Minden eshetőséget meg kell ragadni a *modus vivendi* kialakítására, bűn eleve elzárkózni az együttműködéstől, állandóan új és új „ló" után kell nézni, ha régiek kidőltek. Ne is fontolgassuk azt, hogy a kihívást elfogadjuk-e vagy sem. Nem akar együttműködni velünk? Hadat üzen nekünk? Majd mi megmutatjuk neki, hogy nem csupán együtt muszáj és kell neki dolgoznia velünk, hanem érdemes is neki ezt tennie.

*

A halál és az élet végessége szolgáltatja a forradalmak, a lázadások végső okát. Mert miért ne vállalná a kockázatot és áldozatot éppen ez a nemzedék különben? A halál erkölcsiségünk megrendíthetetlen fundamentuma. Avagy a boldogságvágy – ami ugyanaz. Ha…

*

Föntjártam az ifiknél *(Ifjúmunkás),* hogy egyeztessük kölcsönös elvárásainkat. Úgy tűnik, főleg szerkesztőségi, belső bukaresti, de nem annyira szerkesztői feladatokra kellett nekik új ember. Cseke Gábor, az előző főszerkesztő egy nagyon, sőt túldifferenciált munkamegosztást hagyott rájuk. Egyesekkel még beszélni sem lehet, amikor a „köztehervisel" dolgát vetik fel – mondja a főnök. Velem akarják kezdeni? Persze, elmondtam, hogy írni, írni, írni akarok. Két

témakört (osztályközösség, munkahelyi beilleszkedés) említettem, és azt, hogy a hagyományos riport módszereit szociológia felmérésekkel, alapos irodalmi dokumentációval, szakemberek elemzéseivel ötvözném. Mire ők kirukkoltak azzal, hogy nekik tisztafej kell pl., és hogy a nevelési rovathoz leszek beosztva. – Ebből persze még minden más is lehet, heje-haja-huj! És mindennek az ellenkezője is, pl. sztrájktörés.

*

Késő estig kvaterkáztam Csehi Péterrel. A meg nem érdemelt – mellesleg vélt– előnyök, az apja bűnös voltának tudata elől Sulinára menekült, lipovánok, románok, görögök, ukránok, oroszok közé. Mindenki lenézi a lipovánokat, és láncszerűen egymást. Egy érettségizett lipován fiú volt a barátja. A hajdani 20 ezres szabad kikötőnek, amely a Levante igazi gyöngyszeme lehetett, ma csupán a romjai állnak, és kb. 4 ezer ember lakja. A hely egzotikumának megragadása a képességeit meghaladja, mondja, különben is a nyomor, a téli bezártság, elszigeteltség szét is foszlatta annak minden varázsát. Másik menekülési kísérlete: harmadév után öt hónapra munkásnak szegődött Szatmáron. Most is kacag azon, hogy csak protekcióval vették fel, mert egyetemistaként csakis a törvényt megszegve tudták megtenni. Apja ártatlanságában, jellemességében nem hisz, ez rettenetesen nyomasztja, állandó gyötrelmeinek forrása. Mire leülhettek volna beszélgetni és feloldani a görcsöket, ő már az ország másik sarkában élt, aztán apja meghalt. Neki senki ne mentegesse az apját! Mert Gáll Ernő ugye szabadságra ment, elbújt, amikor felkérték, hogy a Gaál Gábor-ellenes kampányban részt vegyen… (hol itt a pozitívum?) Anyjának az őrültségében egy irracionális érzelmi (és mindenható) ragaszkodás logikáját véli kibomlani. – Saját házassága felbomlott, ő egy darabig egy 2-szer 2-es szobácskában nyomorgott, ahol dolgozni nem is igen lehetett, most azt is el kellett hagynia, és jellemző, mondja, hogy amíg újat talál, volt felesége befogadta magához. – Zsidó komplexusa rendkívül erős. Váltig ismételgettem újdonsült érveimet: 1. Nyelvi hovatartozása miatt eleve kérdéses az egész zsidó nemzetiségűség (elődei asszimilatív-integratív törekvéseit adottságként fogadhatja el). 2. A zsidó közösség szemünk előtt szűnt meg. Azt pedig ne várja senki, hogy kizárólag a hátrányait vállalja az ember. 3. A magyarságtudatot gyengíti a zsidó komplexus (vagy elviselhetetlenné fokozza). Végső soron pedig magyarként is ugyanazt lehet megélni, akkor pedig minek? – Persze, neki beépült az énképébe a zsidóság, nekem nem, ezért nekem könnyű, és az hogy „vérségi összetétel" és nemzetiség közt disztingválni kell, az ő számára nyilván nem elég meggyőző. – Szegény nálam keményebben küszködik az „ak-

tivista apa gyereke vagyok” komplexussal, idegei is ziláltabbak, de az engedményeket elutasító mechanizmus ugyanaz.

*

Amit évek óta nem láttak Bukarest utcái: vezényelt béketüntetés a bulvárokon. Ötletes, hmm…

November 20.

A vizionálónk két jellegzetes reakciója: M. meséli, hogy G. brassói riportalanyai számára a megyei pártbizottság írta meg a szöveget, azt a Brassói Lapoknál lefordították, a fordítást és az eredetit a pártbizottságnál összevetették, és azzal adták át G.-nak, hogy egy jottányi eltérés se legyen az interjú és a szöveg között. (M.: jól megvágtuk persze, már csak azért is!). Mire Podoabă megjegyzése: ez csak mély demokratizmusunkat bizonyítja, mert rengetegen működtek közre! (Nevet.) 2. Még valami képtelenségről mesél, mire félbeszakítja: „Singurul nostru avantaj.” (Egyedüli előnyünk.) – Gurulnak a nevetéstől.

November 23.

M. kivétette a Bodor békenyilatkozatát, mondván, neki ez túl magas, és hogy olyat, hogy lett volna már atomháború (Bodor ti. a természetes atommáglyát említette), még nem hallott. Megpróbáltam megvédeni. Erre megjegyezte: Látom, hogy mégis van remény. Milyen remény? Nem válaszolt. Nyilvánvaló, tud a szándékomról, és nem kellett volna ezt elárulnia (Csépnek igaza van), és hogy felette nagy engedetlenségnek nézte azt, ami csupán lemondó mértéktartás – átnyergelés előtt.

Nem az lázad, aki menni akar, hanem aki szeretne maradni és itt boldogulni, de mióta lázadás a tanácskozási szándék?

November 26.

A személyes érdekeltség a legjobb felügyelő. Különben az ellenőrző apparátus felduzzasztásának nincs határa.

*

A nyelvi-gondolati-érzelmi-akarati elsivárosodás tájain hurcolkodók szánalmas hordája – megmaradt szegényes szavaik gönceiben és a megszerzett új szavak talmi díszeivel a sivatagban, hőségsújtottan és szomjúsággyötörten – vám és rév között, de a vámon túl, a réven egyre reménytelenebbül innen és egyre távolabb.

November 28.

Érdekes: nyár végén és ősszel hatalmas sorok állnak olajért, cukorért, tojásért, húsért. Kampány a sajtóban és a tévében a halmozók ellen – végül elnöki rendelettel olaj és cukor fejadagot állapítanak meg. Persze, mindenki arra gyanakszik, hogy az élelmiszert kiviszik, innen a hiány. A továbbképző tanfolyamon (okt. nov.) mondja Părăluță elnöki gazdasági tanácsos, hogy keresleti robbanás következett be, néhány évvel korábban feleannyi cukor is fedezte a keresletet, most az akkori duplája is kevés. Plusz a felvásárlási hisztéria ezt növeli. November 26-án a plenárison elhangzott főtitkári beszédből kiderül, hogy csökkent az állami alap, kevesebbet adtak le, mint tavaly, (Vigyázat: a cukorrépa később érik!?), más szóval, alighanem a termés kisebb. Négy ok, fokozatos közelítés az igazibbhoz. Szó szerint: „ez ellátási nehézséget okozott."

November 29., vasárnap

Kossuth Rádió: Lengyelország 90 városában megkezdték munkájukat az ún. katonai operatív csoportok, pl. megállapították, hogy a közszállítási kocsipark fele a dolgozók és a vezetők hanyagsága miatt áll. A KB tegnap befejeződött plénuma elhatározta, hogy 1. nem engedik meg a pártszervezetek kiszorítását a munkahelyekről, 2. a sztrájkokat ideiglenesen betiltó törvényjavaslatot terjesztenek a Szejm elé. Közben folynak a tárgyalások a nemzeti összefogás frontjának (Szolidaritás + kormány + egyház) megalakítására. Konzultatív érdekegyeztető fórum lenne, a párt hatalmi hegemóniájáról tehát nem mond le. Emelni fogják dec. 1-től a szeszes italok árát. Walesa: Nevetségessé akarnak tenni bennünket, vodka-sztrájkba akarnak hajszolni, kedden összeülünk, és benyújtjuk a számlát!

December 2.

Kiújultak a kamaszkori magatartásformáim. Kétségbeejtő vallomás helyzetemről.

December 3.

Egy új törvény szerint a vezető káderek és az összes értelmiségiek, akik falun dolgoznak, kötelesek családtagjaikkal együtt falura költözni. Erre mondták a liftben ma, hogy akkor válni fognak. – Nyilvánvalóan a parasztság városra özönlésének megállítása lesz a következő lépés.

*

M. meséli pártgyűlésen, amit a vezérigazgatótól hallott: a KB-ülésen egyszer csak azt kérdi Ceao: X. megyei első titkár elvtárs, X. megyében hogy állunk a munkafegyelemmel? X. feláll, igyekszik talpraesett választ adni, kisebb hibák még vannak, teszi hozzá. Jó, hol a belügyminiszter? Másnap felolvassák a belügy éjszaka megejtett X. megyei ellenőrzésének a jelentését: a 3. éjszakai váltásba járóknál pálinkás butykosokat találtak, sok helyen aludtak a munkások stb. Képzelhetni, milyen hatást váltott ki. Ráadásul megtoldotta azzal, ha ezt Bukarestben ejtik meg, még rosszabb állapotokra derült volna fény. Mindenütt ezt találtuk volna – állította.

(Miért? Hogy X-et ne kelljen agyoncsapni? Szúrópróba? Hogy mások is találva érezzék magukat?)

December 5.

300 ezres békenagygyűlés Bukarestben a Palota-téren. Jelszavak: Ceauşescu – Pace! C. – PCR!, C. vrea pace/ îl urmăm orice ar face! (C. békét akar, követjük bármit tegyen is!), Stima noastră şi mândria/ C., România! (Tiszteletünk, büszkeségünk: C. és R.), C. şi poporul! Partidul – C. – România! Dezarmare – Pace!

December 11.

Ülésezik a Szolidaritás vezetősége, a vagy-vagy kérdéséről döntenek. Konfrontáció vagy megegyezés? A Nemzeti Egyetértés Frontja nem kell nekik. Általános sztrájkkal válaszolnának arra, ha a kormányt a parlament rendkívüli hatalommal ruházná fel. Van, aki – ha a megegyezés lehetetlennek bizonyul – ideiglenes kormányt és általános választások kiírását javasolja, valamint a gazdasági hatalom átvételét aktív sztrájkok segítségével (ez azt jelentené, hogy a közigazgatást kiiktatnák, bebizonyítják, hogy a kormány nélkül is meg tudnak lenni.) Ez a „marginalizálás" alighanem utópia. De a tanácskozás még tart. Pattanásig feszült a helyzet.

*

A halogatás tart még áthelyezésem ügyében. 18o fokos fordulatot vett a lelki és lelkiismereti állapotom, minden ellentétébe csapott át. De a mélyponton már túl vagyok, lassú moccanások a szívem alatt.

December 13.

Másfél napig az apám frissen megjelent könyvét (*Vallomás a székely szombatosok perében.* Kriterion, 1981.) bújtam: saját magányának, különös természetének 350 éves történelmi külön úttal való igazolása, magyarázata. Azzal tettem le, hogy akkor az enyémet mivel magyarázzam? A tudat alá süllyedt gátlások, komplexusok művészeti, majd később a kisebbségiségiség intenzív átélésének formáiba ömlöttek mint keresett és adekvát formákba. Ha lehet, még nyilvánvalóbb, hogy teljessé teendő az elődök és apám törekvéseit, egy tudatos jellemátgyúró lelki fordulatra, egy típus uralma alóli önfelszabadításra van szükségem, és talán még nem késő. (Kíváncsi vagyok, hogy ez lelkileg-lélektanilag meddig lehetséges és honnantól lehetetlen már.)

Az asszimilációtípusok enciklopédiája a családunk: önkéntes – erőltetett – önerőszak útján végbevitt – kereskedőből parasztttá levés (nagyanyám) – földműves, fuvaros, foltozóvarga, munkás, napszámos stb. mesterség, asszimiláció (nagyapám) – székelyből zsidó – zsidóból székely – áttérések és az első „szabad" áttérés 1945-ben, de zsidó temetés – apám munkásmozgalmi frigye és magyar asszimilációja gyermekeiben – a kivándorlás mint végső megoldás – 1868-ban csak öt család maradt szombatos – van-e vége?

Pontosabban: unitárius – szombatos – zsidó –zsidó zsidó – magyar ateista – román asszimilált – „közmagyar".

Vagy: vallási – kulturális – vérségi – népi plusz állampolgári (mindez visszafele is). Én tehát a Péchi-féle kezdemények visszacsinálója vagyok, a zárókő, a kör velem lesz teljes.

A szombatosság feloldási kísérletei – ellentétben apró és elszigetelt szekta voltukkal –hallatlanul sokfélék, és nagy világtörténelmi áramlatokba torkollanak: vallási emancipáció és emberi 1868-ban, majd osztozás a zsidók sorsában, ebből kivezető utak: az Ígéret Földje, bözödújfalusi magyar, a munkásmozgalom, az internacionalista pártsajtó, a következő nemzedék pedig a magyar vagy a román asszimilációval kísérletezik, tehát ágas-bogas történelem vagy magába tér vissza bizonyos indákon, vagy folytatódik a repressziónak engedés vonalán,

most már tehát vallásiból főleg nemzeti jellegű szétágazássá lesz: magyar, román, zsidó, sőt cigány (Dicsőben) oldalág bekapcsolódásával.

*

Ma reggel Lengyelországban kihirdették az ostromállapotot, a hadsereg vette át a hatalmat. Nem érezték vitaképesnek magukat.

December 16.

Az autóbusz ablakából látom, foltozzák a Magheru bulvár aszfaltköpenyét. Egy jól öltözött fiatalember fel-le jár az öt-hat idősebb piszkos aszfaltozó munkás mellett. A szakadék itt tátong: a szociális forradalom után a közvetlen munkahelyen is fel kellene már számolni a minden továbblépést megakadályozó, ráadásul a keleti basáskodás szellemével beoltott polarizálódást, amely gúzsba köti mindkét felet, elidegeníti őket egymástól és saját jobbik énjüktől, és mindkettejüket a demokráciától. A mérnöki panaszoknak, hogy ők felügyelők, adminisztrálnak, diszpécserek stb. szintén itt van a forrása, azaz: saját mesterségük gyakorlásában is megakadályozza őket. Hogy a melósokról ne is beszéljünk – szubszociális helyzetben tartja őket.

December 17.

Kényszerű, másfél éves amerikázásom végéhez közeledik.

December 18.

Mit várok az újságírástól? Főleg azt, hogy a mondanivalót, a kifejezést mint olyat felszabadítsa a kifejezés eszközeinek – és az azzal járó ráoktrojált ellenőrzésnek – az uralma alól. De vigyázat, mert alulmaradni mindenütt lehet.

December 19.

Apró-cseprő ügyek, a napok hozadéka: kedden jelent meg a román tv-program, abban a két hete rám bízott rovat (körkép) a következőképpen szerepel: Agenda culturală. Rubrică redactată de Aradits László. Tényleg szó volt róla, hogy A. egy temesvári riportot szállít a rovatnak. Tolcsvai magyarázkodik: M. csütörtökön döntötte el, hogy a múlt hétről elmaradt szavalatos anyagom – amit M.

rendelésére csináltam, akit a szavalók egyikének apja, a rádió karmestere kért kollegiális alapon, hogy a színire felvételiző fiát támogassa (Bács Miklós) – bemegy. A közben eltelt idő több mindenre volt elég, pl. annak ellenőrzésére, hogy nem kaptam-e pénzt a két gyerek szerepeltetéséért, vagy hogy az esetleges botrány kirobbanjon, vagy hogy engem bizonytalanságban tartson (amivel felsültek, mert későn szereztem róla tudomást), vagy hogy rovatom más név alatt szerepeltetésével önérzetem „növeljék" stb. stb. Pedig a múlt hét végén szándékosan nem tiltakoztam az elhalasztás miatt. Kérdem a tegnap A.-t, hogy illő-e a rovatba a riportja. Nem! – vágja rá. Megállapodok M.-mel, hogy akkor a Kriterion legújabb köteteit ismertetem, és hozzácsapjuk a szavalatokat. Közben szombaton megjelenik az Előrében a heti műsor, ugyanúgy, ahogy a románban is volt. Eldöntöm, hogy hétfőn meg fogom tiltani Tolcsvainak, sértő hangon, hogy a nevem az összekötő anyagban benne legyen. Szombaton reggel Emil Lungu újból feljön fedőképeket készíteni, ugyanis szerdán elszámítottuk magunkat, a könyvismertető szövege több fedőképet kér. Ezt gyorsan előhívatom és Rostás Liával gyorsan bevágjuk fél egyre. A könyvek egyikét *(A romániai magyar nemzetiség)* A. elkéri, és persze benne egyből a Bodor-féle beszámolót keresik a tévé magyar adásáról. Bejön Frédi, és felháborodik azon, hogy M. nincs névileg benne, és viszi megmutatni. M. borzasztó levert lesz. Tolcsvait letolja minden kis dologért, nagy lehangoltan, de szó nélkül vizionálja a könyvismertetésemet, Tolcsvai, mint mindig, apró álnokságokban igyekszik levezetni dühét, persze másokon töltve ki bosszúját. Hát ilyen a világ a *trash*-dombon.

*

A nyugati kommunista pártok sorra ítélik el a lengyel Nemzetmentő Tanács tevékenységét.

December 20.

Nem hiszek az asszimiláció sem ember-, sem nemzetgazdagító hatásában.

December 22.

A polyák hadseregnek azt kell bebizonyítania, hogy *tertium datur,* és hogy ő egy harmadik erő. Hogy harmadikutas.

Az udvari költő (Păunescu) egyik cikke szerint országunk két alapkérdése a parasztság és a munkásság anyagi érdekeltségéé. Nem tudom, eszébe jutott-e,

hogy Caragiale egyik hősének nevezetes szállóigévé lett megállapítása az iparról[28] ma a parasztságra és a mezőgazdaságra is érvényes.

December 23.

Graham Greene-novellából készült film a tévében a sikkasztó angol üzletemberről, aki Mexikóba szökik, ahol nem tartóztathatják le ugyan, de a totális jellegű hatalom nem hajlandó kiadni az útlevelét, egyre feljebb srófolná az árát. Egyedül a kutyája marad vele, a hídon hal végül meg, a Scotland Yard kocsija üti el, amikor a kutyáért menne – hogyan vonul vissza egyre inkább önmagába, hagy fel mindennel az egy rögeszméjén kívül: a legnagyobb kiszolgáltatottság az önlemondó bezárkózás. Különben emberi, hősi halált hal.

December 25.

A szüntelen protokoll-esemény-áradat, az állandó szereplés stb. tulajdonképpen a hatalom részleges sztrájkjával egyenértékű, az égető kérdésekkel való foglalkozás elutasítása. E helyett csüggünk a rögeszméinken, és ezeket besulykoljuk a tömegekbe.

December 26.

Két és fél éve egy döntési űrben élek többedmagammal. Ez a vákuum a hatalomhiány következménye, az pedig a hatalom mérhetetlen felhalmozódásáé a másik póluson – ami bénultságot, lemerevedést idéz elő a mechanizmusban.

December 27.

Ma ünnepelte a család a karácsonyt, lévén vasárnap. Négyszemközt, amúgy futtában anyám elmondta, hogy az én tévékarrierem a rugalmasság hiányán futott zátonyra. Az odavetett megjegyzésre nem szóltam semmit. Nyilván a már régen kipróbált jelzőket most rám alkalmazza. Mindezek az anyai szerepre mint olyanra rácáfolnak, de összhangban vannak az ösztökélő sarkantyú vagy a könyörtelen önismeretre ébresztés szerepével. Mint rendesen, ezek is csak

[28] Industria romînă este splendidă, dar lipseste cu desăvîrşire. (A román ipar ragyogó, de teljességgel hiányzik).

féligazságokat képviselnek, de nem az igazság ellentétét. Most sem a szívére, inkább az eszére hallgat, amikor nyilatkozik. Hálátlan szerep – micsoda erőfeszítésébe kerülhet szegénynek.

*

A lengyel események: a katonai tanács azt állítja, testvérgyilkos polgárháborút hárított el, az amerikai propaganda szerint az ostromállapot közvetlen szovjet megszállásnak tekintendő.

*

Rostás Zoltán A Hét *Könyvbarát* című rovatában megírta, apám könyve egy közösség elmúlásáról szól, sejtetve, hogy némi köze lehet a kisebbség egzisztenciális aggodalmaihoz. Ez sem a szerzői szándék, sem az objektív tartalom szerint nincs benne a könyvben. Épp ellenkezőleg: nem baj, hogy ez a történelmi zsákutca felszámolódott. Csakhogy a szerzőnek saját sorsa volt, és ma is fáj neki. Persze, mivel tényleg nincs semmilyen ún. „mondanivalója", minden olvasója számára az ossziáni bánatot fogja közvetíteni. És még csak nem is lehet állítani, hogy ez így ne volna rendjén való. Mellesleg egy ellenpropaganda éppúgy felhasználhatná, mert értelmezhető úgy is. Ha nem fejezi be a történetet, és folytatja máig, akkor persze jóval egyértelműbb lenne, mert a dicsői beolvadt rokonok a diszkontinuitás folyamatosságának eleven példái.

December 28.

M. behívott, hogy közölje: a sajtóosztály kérdi tőle, belegyezik-e abba, hogy átmenjek az Ifikhez? Láthatólag csak az izgatja, hogy őrá ez rossz fényt ne vessen. Igyekeztem megnyugtatni, de nem voltam elég határozott. A szerkesztő bizottság dönt majd, közölte végül, azt pedig csak az új évben hívhatja össze. Püff neki! (Azzal kezdte, hogy „lassú víz partot mos". Örök időkre titok marad, hogy ki a part és ki a víz.) Rögtön beszéltem Borossal és Maggal. Mag végtelenül sajnálja, de ha nekem így jobb, akkor támogatni fogja. Mag mint vén róka azzal kezdte, hogy ő jó emberismerő, ő engem alkalmas és rátermett riporternek tart, illetve lehettem volna, de félszeg vagyok. Tud a szándékomról, mert Koppándi már szólt neki hetekkel ezelőtt, említette Vilinek is. – Summa summarum, mindenki tudott már róla, váljunk el békében és egymást becsülve, vagy legalábbis játsszuk meg mindezt. Ilyenkor azért sok igazság is elhangzik.

*

Apám könyve tk. A magányom története és történelme címet is viselhetné.

December 31.

A fogalmazás, a nyelvvel való intenzív érintkezés önérzetes öntudattal tölt el. Ezt az állapotot a süket bénultság helyett állandósítanom kell.

1982

Január 1.

Az 1982-es év nevezetes eseménnyel kezdődött: anyám lekicsidisznózott telefonon, mivel nem szilveszteréztem velük, sőt, elsejei főztjére sem voltam kíváncsi.

Január 4.

A nyugatiak antikommunista propagandája végső soron arra lyukad ki, ezek nem igazi kommunista, hanem csak politikai pártok. Ebből annak kellene következnie, hogy elfogadják, holott ők éppen hogy elutasítják őket.[29]

Január 7.

Fölvettük az utolsó két anyagomat. Forró Eszti segített, mivel a képmagnóhoz még mindig nem értek. Hogy mennyire csudabogárszámba megyek a szerkesztőségben, meglátszik abból, hogy mivel napokkal előbb híre ment, hogy F.E.-nek udvarolok, összegyűltek mind a nők a titkárságon, ott somfordáltak körülöttem, és alig leplezetten somolyogtak stb. Ilyenkor tényleg érzelmi idiótának érzem magam, nem mintha igazuk lenne, hanem mert érzelmi rövidzárlataim hasonló híresztelések hitelét keltik. Nagyon ideje már szakítani bizonyos beidegződöttségeimmel. Női környezetben eddig mindig így jártam.

[29] Legális pártok voltak, tehát nem volt igazam. (2021)

Január 8.

Kínos, hosszú álomból ébredek: valami vizsgára készültem, nem lehetett pontosan tudni, mit fognak kérni, innen is, onnan is kimásoltam egy-egy fél oldalt, jegyzeteimet elhagytam, egy mellém sodródott arctalan nőtől tanácsokat kaptam, de egyáltalán nem lettem tőlük nyugodtabb, a vizsgai reform elveit ugyanis sehogyan sem tudtam felérni ésszel stb. stb. – A szorongás nemcsak figyelmem fő tárgya, hanem állandósult életformám lett. A romboló, pusztító, fuldokoltató bizonytalanság érzetének egy csapásra kell véget vetni, és ezt csakis önmagamból kilépve, az engem megillető külső „birodalom" elfoglalásával, cselekedeteim határozottsági fokának növelésével és olyan célrendszer kidolgozásával tehetem meg, amiről aztán nem mondok folyton le azon a címen, hogy mindez úgyis csak EGY átmeneti helyzet lényegtelen veresége… Minden halogatásnak egyszer véget kell érnie, különben…

Január 10.

Tegnap azzal feküdtem le, hogy mindenféle tekintélyben való kételkedésem szombatos tulajdonság.

Ma, vasárnap, ünnepelték meg az apám születésnapját, családi körben. Kávézás közben telefonál Iduka, hogy nagyanyám Dicsőszentmártonban de. 10 órakor örökre elszenderedett. Apám kivörösödött arccal ment ki a szobából. Egyedül kell hagyni gyászában – jegyzi meg anyám. Visszajött és töprengeni kezdett: a gyergyói író-olvasói találkozót le kell mondania. Szegény anyja, még a könyvet sem tudta elolvasni, de megérte legalább. Anyám szerint valakinek, pl. nekem, vele kellene mennem. Ő: Hiszen nem is ismeri. Én: Ha már az élet nem hozott össze, legalább a halála tegye meg. Ő: Ez egyedi aktus, és az utolsó. Én: Igen, utolsó alkalom. Anyám: Ekkora a családod, és akkor egyedül menj, mint egy kutya?…

Igaz, 1. ebben a családban az érzelmi rövidzárlatok miatt kísért a rokonok elidegenedésének veszélye. 2. A kötet, mint az eddig ki nem beszélt dolgok kibeszélése, tehát intim aktus (mert paradox módon az is, „nem mondhatom el senkinek, elmondom hát mindenkinek") tényleg hozhat fordulatot is kettőnk és a többiek viszonyában. Amúgy is másként akarok élni ezentúl, nem?

(Alig két napja kaptam meg nagyanyám első és utolsó hozzám írott levelét.)

Január 13.

A temetés az elhunyt kívánsága szerint zajlott le, a rítus minden előírásának betartásával: földdel tele zsák a feje alá, csuporcserepek a szemhéjára, gyalulatlan deszkakoporsó, rá nem szegezett fedél, egy fehér szemfedővel takarták le, héber imák, majd egy román szövegnek a fölolvasása, a halott dicsérete, némi éneklés, föltett kalapok, tor, kézmosás a templomból kijövet. Lányai maradéktalanul betartották végakaratát, de egyiket sem nevelte zsidónak.

Marika: Én mondtam is a kolléganőimnek a gyárban, hogy a kisujjával sem érek föl édesanyámnak.

Iduka: December 20-án itt voltam az anyám 80. születésnapján és olyan okos tanácsokat adott, mondtam a nővéreimnek, még mindig ő a legokosabb köztetek, rá hallgassatok.

Irénke: Minden vasárnap délutánomat nála töltöttem.

Lukács István, az öreg: Már ülni sem tudott rendesen, a könyökére támaszkodott, de a kötést nem hagyta abba.

Az unokatestvéreim mind hetekig-hónapokig laktak nála kinn Újfaluban, míg három éve a ház végleg tönkre nem ment, és be nem költöztették Lukácsékhoz Dicsőbe.

Helénke Ádámosra férjhez ment lánya: Miért temetik zsidó szokás szerint?

Szerén: Olyan írási tehetsége volt, olyan szavakat használt, például a Helénke (ő tavaly lett öngyilkos második férje halála után) halálára ő írta a búcsúztatót, nagyon-nagyon szép volt. Pedig csak 3-4 osztálya ha volt. Ha iskolába járhatott volna, lehetett volna belőle valaki.

Iduka: Annak idején a faluban ő írta mindenkinek a leveleket. Egyszer, emlékszem, egy cigány jött hozzá, hogy fiát hívja haza. Csak egy szót kellett mondani neki, ő abból már levelet tudott írni.

Szóval:

Beleélő készséggel bírt, öröm volt számára a kifejezési készség gyakorlása, méghozzá írásban.

A népi folklórhagyományok ismeretében a hagyományos formák művelése (versek?).

Intellektuális nívó.

Önfeláldozásig menő „krisztiánus" hűség a saját zsidó hitéhez a teljesen székely parasztasszonyi sorsa ellenére, de lányainak nem adta tovább.

Lánykori botlása(?), kiszolgáltatottsága(?) – és egy életen át tartó vezeklés érte.

Egyszóval egy írásra vergődött, megtépázott népi hagyomány, egy kifejező teremtőkészség vergődése.

Egy egész füzetben megírta életét, a számadás, a megtalált forma. A füzetet Józsi elhozta és elveszett.

Önmegtagadó hűség saját népe iránt – első és utolsó zsidó a családban.

Levelei: fő műfaja, száz meg száz maradhatott fenn, össze kellene gyűjteni, nem grafománia, hanem egy istápolásra szoruló család szükségletei kívánták meg.

Családja Vásárhelyen élt, őt egy nagynénje nevelte …en, aki gazdagnak számított, minden vagyonát ráhagyta. Szülei neheztelnek rá, ő végig kitart mellette. A lányok emlékeznek mindenféle állatra, jó földekre a lapályos részeken – aztán az éhezés idején pl. kebelében hozta haza az eldugott kenyeret napszámadó gazdáitól, és sorra etette őket…

Apámról azt mondta, megtért hozzá utolsó éveiben.

A temetés a férfiaknak inkább lapátolás, pálinka és borivás, a koporsó leeresztése.

Unokatestvéreim: itt 13 plusz Kisattila plusz Józsi plusz Enikő.

Helén nagynéném két fia Dicsőben pünkösdista, egy lánya Ádámoson él, Dicsőben dolgozik.

Szerénke (Lukács István felesége) egyik fia, Sanyi Dicsőben almérnök, Annus a felesége konfekciógyárban dolgozik, ő gálfalvi. Öccse, Öcsi román feleséggel. Két kisebb „dekrecel" kislány, ők román iskolába járnak, a családfő ugyanis „fordulatot" vett, Lucaci lett talán a mesteri cím kedvéért.

Mariska nagynéném (férje Löpring), Medgyesen élt, Két gyereke van, Tibi az egyik.

Irénke, szül. 1939-ben (férjezett Szabó), egy fia Aradon, egy másodikos kislány, Margit vele él. Rendkívüli forrongásban – gyarapodásban és pusztulásban–felbomlásban lévő család, az elképzelhető minden irányban széledtek szerte, mindenféle határok áthágásával igazolja, illetve tagadja meg magát. Neoprotestánsok – zsidóság – bevett vallások –KP tagság. Sanyi öt éve készül a református esküvőre, de előtte a katekizmusból kell vizsgáznia. A Bibliából nem minden érvényes már ma – mondja szégyenlősen nevetve. Lukácsék: irány a többségi lét, méghozzá vallási, nem csupán iskolai úton. Lukács I. legkisebb lányával már románul beszél. Szakmunkások és betanított munkások utódai, Sanyi esti almérnöki tagozatra jár Marosvásárhelyre, naponta ingázik. Minden műveltségi és képzettségi fok együtt. Egyáltalán nem mindegy a közös nevező, a kiszolgáltatottság tudatára való ráébredés, a nyomorból való kilá-

balás, vagy a nyelvi-vallási-nemzeti szétrajzás és elszakadás. Helyrehozhatatlan, orvosolhatatlan lesz-e a megosztottság?

Január 14.

Az újságíró ne küszködjék személyiségzavarral, mert az gátolja a téma tárgyilagos szemrevételezésében.

Január 16.

M. a következő megjegyzést írta az Ifjúmunkás átiratának sarkára: „De acord cu transferul la Ifjúmunkás. De aproape trei ani de cînd este la televiziune, redactorul Kovács A. nu a reușit să se adapteze specificului muncii la televiziune și disciplinei de redacție. A avut și are un aport f.f. mic" (Jóváhagyom áthelyezését az I.-hoz. Közel hároméves itteni munkaviszonya alatt K. szerkesztőnek nem sikerült a tévés munka igényeihez és a szerkesztőségi fegyelemhez idomulnia. Mindig is nagyon kicsi volt a hozzájárulása.)

Édes Isten! Mindezt rózsaszínű filctollal. Zavar támadt szegénynek a fejében? Én kértem, nem ő rúgott ki. Szabályos diszkreditálás, méghozzá a gyávábbik, hát mögötti fajtából – de túl messze ment el ahhoz, hogy hasson is.

II.

Nem egészen önkéntes száműzetés

1982–1988

Előszó

Az alábbi alcímet szántam könyvem II. kötetéhez, de túl hosszúnak ítéltem, és a diktátor szóhoz még magyarázat is kívánkozott, amit szintén nehéz lenne rövidebbre fogni:

Riporteri örömök és bánatok a román fővárosban és Erdélyben,
avagy hogyan sodródott a diktátor,
vezényelt hozsánnák hullámain, egyre közelebb a kivégzőosztaghoz

> A paroxizmusig és onnan tovább, a monomániával rokon szociálpszichológiai rögzültségig fokozott eszményítés, amit személyi vagy vezérkultusznak neveznek, olyan sajátos jelenség együttest teremtett, melyben a dicsőítés tárgyát nemcsak a médiában és közéletben, de a leghétköznapibb beszélgetésekben sem lehetett megkerülni, az rögeszmére emlékeztetető módon unos-untalan, gúnyos vagy kényszeres hangsúllyal előjött, és valósággal tobzódott az elnevezésekben is, így a napló szövegeiben a Nagyfőnök, a C., az N.C. , az Ő, a El, az Elvtárs, a fáraó, a császár, a despota, a bölcsek bölcse, a Kárpátok Géniusza, az Aranykorszak megalapítója, a Neki, az Okos, a Conducator, a Haza Atyja, az első szónok és a hasonló megnevezések mind a funkciókat is halmozó (pártfőtitkár, államelnök, hadseregparancsnok stb.) személyre utalnak.

*

Több szálon fut bukaresti naplóm második kötete is, akárcsak az első, a közéleti eseményekhez fűzött megjegyzéseim, elemzéseim párhuzamosan bontakoznak ki a sajtóberkek belső életének leírásával, harmadik szálként magánéletemről, párkeresési kísérleteimről vallok, miközben leírom az átlagpolgár mindennapjainak, közhangulatának alakulását is, családon belüli nemzedéki nézeteltéréseimet szintén. Kiszállásaimon, riportútjaimon az erdélyi közvélemény változásának folyamatába is bepillantást nyertem, a szóbeszédek lejegyzését külön feladatomnak tartottam. Kiemelt figyelemmel kísértem a kisebbségi intézmények sorsát.

Szorosan vett szakmai gondjaim, témáim és feldolgozásuk módja, maguk a sorozatok, jegyzetek, glosszák, ankétok stb. sora azonban nem szerepelnek kellő súllyal a naplóban, márpedig ezekért a nyomdafestékig eljutott írásaimért volt érdemes végigcsinálni ezt az egész, nem sok elégtétellel, de annál fontosabb, az olvasókkal is megosztott tapasztalatokkal járó tíz évet a román fővárosban. Riportjaim, publicisztikám ott alusszák álmukat a sárguló kollekciókban, higgye el nekem a mai olvasó, amit a korabeli olvasók visszajelzései hitelesítettek, hogy legjobb írásaimban a lap nívósabb riportereinek szintjén mozogtam, egy időben a különben olvashatatlan propagandaanyagokkal elárasztott lapszámokban másod-, harmad-, negyedmagammal mi nyújtottuk az olvasmányt a szerencsésebben szerkesztett oldalakon. Sajnálom, hogy riporteri munkám legjavát nem csatolhattam függelékként a kötethez, de ezek túlontúl megterhelték volna az amúgy is terjedelmes köteteket. Ha majd digitalizálják az *Ifjúmunkás* kollekcióját – márcsak a hatvanas, hetvenes évekért is érdemes lenne felvinni a világhálóra–, bebizonyosodhat, hogy nem egy tekintetben a nyolcvanas évek lapszámai is figyelemre méltóak voltak valóságábrázolásban, emberséges eszmények közvetítésében és a történelmi rendszerváltásra való felkészítésben.

1982

Január 19.

Munkába állásom óta az első teljes ülés az *Ifjúmunkás* szerkesztőségében, ún. plenáris, az összes vidéki tudósító részvételével. Bemutatkoztam, mint újonnan felvett munkatárs, felolvasták az évi minősítéseket, az enyémet nem – de nem baj, én majd leleplezem magam, mondtam: 32 éves vagyok. Ha dolgozom valahol, jól meggondolom, hogy vegyem-e a kalapom. Azzal jöttem ide, hogy ha a fene fenét eszik is, nekem ez a szerkesztőség kedvemre való lesz. Engem ne egyenlő elbánásban részesítsenek – mert ebben a mezőnyben, ahol már többeknek kötetük jelent meg, az rám nézve csakis hátrányos és előnytelen lehet –, velem kivételezzenek. Maximális érvényesülési lehetőségeket kérek. Kívánom magamnak, hogy kerüljön el a bizalmatlanság és a pályatársak gőgje, mivel csupán újságírói ambícióim vannak, de azok nagyon.

Január 21.

A főszerkesztő, akit ezentúl Aktívpistának fogok nevezni, de emlegethetném Mozgalmi Félszegként is – majd kiderül, miért – elmesélte nekem tegnap az életét. Egy kézdiszéki faluban született, Brassóban járt szakiskolába, a cementgyárral szembeni vállalatban dolgozott, talán 1976-ban történt, hogy kiemelték, pártiskolába küldték. Elvégezte az almérnökit, a pártiskolát abba akarta hagyni, de rábeszélték, azt is fejezze be. A brassói KISZ-bizottság felelőse, majd egy év múlva a KISZ bukaresti központjába kerül ('77–'78), és 1979-től főszerkesztő Cseke Gábor utódaként, egyben a KISZ KB-büró tagja – az utóbbi nagy megterhelést jelent számára. Szóval két éve főszerkeszt. Elmeséli, hogyan zajlottak a belső értekezletek, amikor idekerült, „mindenki elmondta minden évben ugyanazt". A terv betartása (!) a vezetés szempontjából teljesen áttekinthetetlen volt, ezért az idén új módszert vezetett be: szombatig a bukarestiek kidolgozták májusig az összes lapszám kötelező témáit, ezt kedden a plenárison szétosztották „vállalásos" alapon, és egyben megajánlották a szív-szerinti témákat is egyénileg, de mindent dátumszerűen rögzítve. Új

típusú főnök – új típusú lapszerkesztés, amiben a terv a kulcsszó. Másutt a sajtóban az aktualitásra esküsznek, itt azt is előre lehet ismerni, mert időzített.

Normám havi 12o lej, számszerűen négy írás és jegyzet, kisebb vagy egész oldalas riport.

Február 4.

Gáll Ernővel, a *Korunk* főszerkesztőjével utaztam Kolozsvárról Székelykocsárdig. – Olvassa az apám tavaly megjelent könyvét, a *Vallomás a székely szombatosok perében*t. Hogy miket fojtott magába! „Igazságos"[1] korában olyan merev volt, hogy nem lehetett semmire menni vele. Legutóbb Kolozsvárt Rácz Győző és az ő jelenlétében – tehát nem volt oka rá – olyan dogmatikus-cinikus kijelentést tett, hogy „ez van, ezen nem lehet változtatni" –, hogy őt megdöbbentette. (Hideg irtózat minden szavában.) Anyámról: ő figyelte ezt a házasságot, az ügyetlen fiú és a polgárlány közöttit. Ő (anyám) is olcsón akart utazni újságíróként, az *Előré*nél betett bármilyen idézetet a riportjaiba, nem erőltette meg magát. A kötet elolvasása után felhívta apámat, gratulált neki, és azt találta mondani: „el kellene beszélgetnünk a továbbfejlődésedről", mire apám rávágta, hogy az övé már befejeződött. Ti. a fejlődése. Erre Gáll lecsapta a kagylót. „Hallja, egy 52 éves hogyan lehetne befejezett ember? Besavanyodott ott *A Hét*nél? Kezdeményez-e ott bármit is? Barátja, társasága van-e?"

Ez a kegyetlen őszinteség egész valómban felkavart.

Február 5.

A szerkben Müller Ferenc és egy másik kolléga – őt Fröccsnek fogom ezentúl szólítani – ministrálása mellett, a hátsó szobában levizsgáztatott. A lakmuszpapír nem mutatott vörös elszíneződést.

A legidősebb kolléga az alábbiakban a Bizalmi névre hallgat majd, jó tanácsokkal látott el, hogyan bánjak Fröccsel, aki nagyon érzékeny ember, két-

[1] Az *Igazság* az RKP Kolozs megyei, majd a néptanács napilapja volt 1945-től az 1989-es rendszerváltásig, jogutódja a *Szabadság* című napilap. Apám, Kovács András a kezdetektől 1969-ig dolgozott ott, 1949-től 1969-ig mint főszerkesztő. Húsz év egyetlen kinevezett vezetői tisztségben ritka dolognak számított, és sokat elárul mind az illetőről, mind a kinevező hatóság szempontrendszeréről. Tapasztalatainak sajnos csak a töredékét írta meg *A hűség csapdája* (Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 1999) című apologetikus emlékiratában.

féleképpen lehet kezelni: ha van hatalmi háttere az embernek, keményen és erősen, ha nincs: diplomatikus módon.

Február 9.

Egy regény első fejezete lehetne a tegnapi napom. Első megbízatásom nem véletlenül az, ami. Szombaton leadtam Furo Iuliu (sic!) új tanügyi államtitkárnak a kérdéseket (haladási százalék a tavalyi év végén és az első évharmadi eredmények; igaz-e, hogy vannak 100%-osak is; a bukók számának csökkentésére hozott intézkedések stb.) Anélkül hogy tudtam volna róla (lásd a *Flacăra* hetilap tavalyi vitája arról, hogy miért nem szabad a tanároknak buktatni, és hogy miért fetisizálja a minisztérium a jegyeket az elbírálás egyedi kritériumaiként), darázsfészekbe nyúltam, ráadásul Furo azt gondolta, hogy tavaly az utolsó helyen végzett Kovászna megyeiek uszítottak rá. Hétfő reggel a titkárnő annyit közölt velem, hogy forduljak Gergelyhez (a nemzetiségi iroda vezetője, aki egyik igazgatóságnak sincs alárendelve, csak a miniszternek és az államtitkárnak közvetlenül, azaz nagyon labilis, így is, úgy is értelmezhető helyzetben van, de gyakorlati befolyása külső tényezőktől függ). Gergely egy újabb telefonszámot ad meg, közben a vonal megszakad. Rögtön hívom Furót, hogy baj van, ha ez így megy, a kapusnál fogok kikötni. Ott helyben intézkedik, és elutasítja, hogy ő maga nyilatkozzék: ő ezzel nem foglalkozik. (Szombaton annyit mondott még nagy ingerülten, hogy ő gazdasági ügyekkel van megbízva – ez nyilvánvalóan nem igaz –, forduljak az elemi, az általános iskolai és a líceumi igazgatóságokhoz, aztán megígérte, hogy segít interjúalanyt találni.) Mindegy. Felmegyek Gergelyhez, akinek arcán ott a zavar (ő van zavarban, miután én jelentettem fel), asztalán Mikó Imre legújabb könyve (a nemzetiségi jogról), és egészen jó szövege van. Okos a nő, akit kijelöl – mondja. Csöng a telefon, a nő nem tudja vállalni, Gergely az államtitkárhoz utasítja. Öt perc múlva diadallal mondja a nő: a Szervezési és Ellenőrzési Igazgatóság igazgatóját pécézték ki interjúalanynak. Gergely ragyog. Elmondja, hogy nagy jelentőségű tanügyi propagandakiadvány jelenik meg a nemzetiségi törvényről, mi lenne, ha lehoznánk belőle részleteket, de egyben közölném észrevételeimet is, amit én stilizálásra való felkérésnek értek, ő nem helyesel, de a fordítást meg fogom kapni, mondja. 11-kor elbúcsúzom, 2-re kell visszajönnöm az interjút elkészíteni. Lötyögök a városban, átnézem a *Tanügyi Újság* két számát, 2 után öt perccel a titkárnő csodálkozva fogad, 3 perce ment el a főnöke ebédelni, fél óra múlva jön vissza. Háromnegyed 3-kor még mindig sehol. Szorongás fog el: mit fogok a főszerkesztőnek mondani, miután a szom-

bati gyűlésen is kikeltem nagy hangon a termelési szemlélet ellen, amely a bukót selejtnek tekinti és erőlteti a 100%-os „promovabilitást" (haladási arány), ki fogja elhinni nekem, hogy nem botrányszagú kérdéseket tettem fel és amiatt nem álltak kötélnek a tisztviselők. Háromnegyedkor a titkárnő fogad, nemrég beszélt a főnökével, útban van a minisztérium fele. A gépírónő elment ebédelni, emiatt a főnök, aki végül 4-kor fut be, nem tudta, hogy várom, és méltán számított rá, hogy már leléptem. Leírhatatlan arckifejezéssel fogadja bemutatkozásomat, igen, tudja, ki vagyok, említette Furo elvtárs, hogy jönni fogok. Szépen előveszem a kazettás magnót…

Közben rájövök, hogy a minisztériumban sajtóundor és ostromállapot van, új elbírálási kritériumokat dolgoztak ki, de ezt úgy állítják be, mintha mindig is így lett volna.

A szalagról a felvételt öt és fél hat között Furo is meghallgatja telefonon, utána megkérdi, meg vagyok-e elégedve, és hozzáteszi: *Trebiue să combatem iluzia falsă, că ști, nu ști, trebiue să treci*. (Le kell számolnunk azzal az elterjedt téves nézettel, hogy akár tudsz, akár nem, felsőbb osztályba léphetsz. – Őurasága könnyebben fejezi ki magát románul, mint magyarul.) És egészen megszelídülve (!) felajánlja, hogy csütörtökön, ha még tisztázni akarok valamit, forduljak hozzá bátran. Ilyet se mondott még újságírónak. Ebből is látni, hogy a lehetőséget nem aknáztam ki – az interjú végül is arról szól, hogy a minisztérium pályakorrekciót hajtott végre.

Megjegyzés: a kérdéseket mellékelhetném, azért okoztak gondot nekik, mert 1. nem állítottak össze még munkatervet a január 22-i Politikai Végrehajtó Bizottsági ülés után, 2. sajtókampányban bírálták őket a mennyiségi szemlélet miatt. Két tűz közé fogtam őket, a minden hájjal megkent hivatalnok és a felháborodott közvélemény, a bürokrata és a barikádharcos voltam egy személyben. Ez utóbbi pedig agyafúrt módon, mint aki nem tudja, itt miről is van szó, értetlenül kérdezősködve a számok felől, hogy a végén ők védjék meg a helyes, humánus álláspontot velem szemben.

Minden gyenge pontom, felkészületlenségem javamra vált, tudatlanságom jól átgondolt kelepceállító tervnek nézett ki, egyenességem agyafúrt ravaszságnak. Bárha soha rosszabbul ne járnék! És mégis: mintha ennek ellenére kiérdemeltem volna![2]

[2] Minden elégtételem mellett rájöttem, ezzel a bürokráciával nincs mit kezdeni, és más irányban kerestem a riporteri kibontakozást.

Február 15., hétfő

Az új rend szerint hétfőn tartják a heti kiértékelő ülést. Müller Ferenc, a bukarestiek legtekintélyesebbike leszedte a keresztvizet a minisztériumi interjúmról, mert 1. kérdezni tudni kell, 2. az én helyemben nem örvendett volna annyira az új értékelési rendszernek stb., 3. az igazság az, hogy a vezetők rádióhullámokon érintkeznek csak velünk, nem hajlandók a bajokat tudomásul venni, holott a tanügy maga a megtestesült panaszáradat.

Úristen! Ennek az erkölcsileg makulátlan, egyebekben már-már nem is evilági igényességnek a szemszögéből micsoda egy parány vagyok én! Micsoda egy taktikázgató törpe! Micsoda egy nyelvi tökéletlen!

Mellesleg hírzárlatot rendeltek el (de úgy kell viselkedni, mintha nem az lenne), mintha Magyarország helyén egy lyuk tátongana. A lapot pedig rentábilissá kell tenni. A főszerkesztőnek azt mondta a legutóbbi tanácskozáson maga az ifjúsági miniszter, hogy mondjon le öt állásról, ezzel megtakaríthatja azt a 200 ezer lejt, amennyivel többet kell majd költeni a lapra, mint amennyit hoz, ha 30 baniról 1,50 lejre emelik az árát. Tehát kb. 23 ezres példányszám mellett a 200 ezer lejes hiányt úgy fogjuk kihozni, hogy rejtvényújságot adunk ki, évi négy darabot, mondja Aktívpista.

Megkérdeztem, a *Scînteia tineretului*[3]-jal mi a helyzet. Annak 30 baniról 50 banira emelik az árát, és a félmilliós példányszámnak köszönhetően négymillió lej többletbevételük lesz. Nem lehetne ebből kapni valamennyit? – kérdem. Nits rám szól, hogy akkor viszont csatolnának minket is hozzájuk. Na, bumm!

A *system* a következő: vagy 1,50 vagy 2 lej, válassz! Nekünk: kettő kollégának menni kell. Szóval leépítés lesz! Jól kezdődik!

---

[3] Az *Ifjúmunkás*t a KISZ KB hetilapjaként mint román megfelelője, a *Scînteia tineretului* országos napilap magyar párját hozták létre, de önálló szerkesztőséggel. Munkatársai közül érkezésem idején a főszerkesztőn és a szerkesztőségi titkáron (Nits Árpád) kívül tagja volt a bukaresti központban Bodor Tamás rovatvezető, valamint Müller Ferenc, Gergely Tamás, Hadházi Zsuzsa, R. László Ferenc, Nagy Róbert, vidéken pedig tudósítói vagy szerkesztői státusban Molnár H. Lajos, Bodó Barna, Kovács Nemere, Tar Károly, Lázár László és Mirk László, további négyen pedig a titkárságon. Áremelésre évtizedek óta nem volt példa. Korábbi főszerkesztőinek (Domokos Géza, Dali Sándor és Cseke Gábor) és tehetséges munkatársainak – nagyon imponáló a névsor— szakmai és erkölcsi hagyatéka búvópatakként tovább élt pár kolléga írásaiban és mentalitásában.

Február 17.

Kihasználva, hogy Nits Árpi nincs benn, behívott Aktívpista, hogy négyszemközt beszélhessen velem: ne keseredjek el az alapos mülleri fejmosás miatt, én csak dolgozzak tovább szorgosan, nincs semmi vész, ők azért nem elégedetlenek velem. Közben félénksége hol gátlásosságba, hol szorongásba ment át, de azért villant is egyet-egyet. Mert ugye, a Müller igényességének igaza van, de ő (Müller) nem menne el a minisztériumba, ha küldené se… Jé, tényleg?

Február 20.

Évi pártalapszervezeti választások. Aktívpista az áremelés hatásáról (*A Het*et 1 lejről 5-re drágítják, a mienket 30 baniról 1,50 lejre stb.) Konkurencia lesz, és aki jobb, az marad meg. Továbbá: ő addig főszerkesztő, amíg a megbízatása tart. Punktum. Elsősorban kommunistának tartja magát, csak másodsorban főszerkesztőnek, kollégának stb. (Tessék továbbgondolni.) E szöveg sajnos, nem csupán a KB jelenlevő képviselőjének szólt.

(E nyilatkozat lélektani alapja az, hogy az ún. apparatcsikokban az előléptetés reményét állandóan ébren tartják. A káderek állandó ún. rotációja már nagyüzemként működik. Itt derül ki a turpisság.)

Különben kihangsúlyozta: ő kommunista aktivista. (Mi másodrendűek vagyunk-e a számára?)

Nagyszabású konfliktus kirobbanása előtt állnánk? A kellékek adottak, csak a gyújtogató hiányzik (?) A fentiekhez még annyit, hogy Fröccs mint pártalapszervezeti titkár két nappal ezelőtt Nits Árpi jelenlétében mondta Aktivpistának, hogy azért nem ad jellemzést róla évi beszámolójában, mert azt, hogy bizalmatlan mindenki iránt, mégsem írhatja.

*

Árpi kedvetlenül vizsgálgat. Úgy tűnik neki, hogy csak hírnévre vágyom, és kíméletlenül odadobnám a gyerekeket a közvélemény csámcsogásának (az osztályfelelősökről szóló első ankétomban[4]), az őszinteségükből magamnak építek piedesztált. Tisztáznom kell vele, hogy a magamfajta rosszcsontban az önér-

[4] Megjelent írásaim címeit lásd a továbbiakban. Mindjárt dokumentumriport-eszközökkel készült ankéttal kezdtem, az osztályfelelősök tekintélyének természetét vizsgálva, az osztálytársak őszinte vallomásaira építve. Olvasmányosnak nevezték a szerk-ben.

vényesítésnél az ügyszeretet fontosabb, hogy tk. ez az én énérvényesítésem. S hogy Mozgalmi Félszeg kijelentései után csak őrá mint szaktársra építhetem terveimet, ha nem is mindig találom a megfelelő hangot vele.

*

A lapárak emelése: mindenik lapot külön-külön teszik kifizetődővé, anélkül hogy a lap és olvasói közti viszonyon változtatnának (illetve a lap és a tulaj közti viszonyon). Ami azt jelenti, hogy az olvasóra hárítják át a tulaj tőkeberuházási kötelezettségét, de a rendelkezés jogát fenntartják maguknak. A kisebbségi lapok helyzete pedig kritikusabb az alacsony példányszám miatt. Ha a költségeket az olvasók viselik, a képlet világos. (Az *Ifi* 26 ezres példányszámnál válik önellátóvá.) Szembeszökőek az árdifferenciák az azonos terjedelmű, de más nyelvű lapok közt. A kisebbségiek jóval drágábbak lettek. Több évtizedes gyakorlattal szakítottak ezáltal.

Március 4.

Ma szerkesztőbizottsági ülésen kellett dönteni arról, hogy ki menjen az előirányzott 10%-os leépítés kampányában. Tagok: Hadházi Zsuzsa, Fröccs, Bizalmi és a két főnök. Ki az öreg és ki nem párttag? Müller Ferenc. (A másik leépítendő a grafikus betöltetlen állása.) Zsuzsa felajánlotta, hogy akkor inkább ő. Megmosolyogták, gúnyt űztek belőle, de a kérdés annyira felkavarta őket – végső soron megkerülhetetlenül–, hogy Bizalmi a második szavazáson tartózkodott, Árpi Müllerre szavazott, Fröccs Zsuzsára, Aktívpista tartózkodott. Patthelyzet. Bizalmi kijelentette, mint idősebb menne ő, de nincs hova. A főszerk végül azt mondta: majd dönt a KISZ. Ennek a „bolond lánynak" köszönhetően lelkiismereti ügy lett a dologból. Ezt este a Petőfi Házban mesélte el nekem, és megkérdezte, hogy én holnap beadnám-e a lemondásomat. Ő sorra vette a szerk. tagjait, hogy ki hogyan döntene, ugyanis kollektív lemondással visszakozásra kényszeríthetnék a KISZ-t. Ötöltem-hatoltam, végül megmondtam kereken, hogy nem. Itt akarok új életet kezdeni… (Különben végig attól tartottam, hogy engem menesztenek.)

Vajon csak az értetlen gyermeki természet lehet-e igazán tiszta erkölcsű és lelkiismeretű?

Hogy micsoda választások elé állítanak!

Március 17.

Egyhetes reklámkörút: Csík, Gyergyó, Udvarhely. Nagy élmény, habár a lap sorsa bizonytalan.

Fröccs jópofa dolgot mesél. A sajtótröszt párttitkárainak gyűlésén kemény dolgok hangzottak el, a küszöbönálló leépítések felkavarták a kedélyeket. „Eddig tudtad, hogy mit szabad és mit nem szabad mondani! Most már mondhatsz, amit akarsz, úgyis mindegy" – hangzott el nyilvánosan. Azzal érveltek, hogy értsük meg, vannak gazdasági prioritások is, és slussz! – Ebből látni, hogy baj van.

Tenyésznek a rémhírek: tandíjat kell majd fizetni, a líceum második fokozatán (a 11.-ben és a 12.-ben), hetven százaléka a diákoknak estibe jár majd, a világításra szánt villanyenergia-fogyasztást 40%-kal kell csökkenteni (= de. 11 óra és du. 4 között áramszünet van) stb. Nits Árpi hallgat. Nyugtasson meg – mondom neki. Elmeséli, 1962-ben azt mondták nekik az *Igazság*nál: Ne kényszerítsék a megyei pártbizottságot arra, hogy egy magyar napilapot kelljen megszüntetnie. Mesélem apámnak, nem emlékszik rá. (Szelektív a memóriája!) Ez a vezetés stílusának szerves tartozéka, állítja. (Ő mindig tudta, mit mondanak taktikázásból és mit kell komolyan venni?) A pionírok *Jóbarát* című országos lapja ezentúl állítólag a testvérlap fordítása lesz, az alkalmazottak felét kiteszik. Fröccs azon kesereg, hogyan tanuljon ő új szakmát 30 éves fejjel, eltartandó gyerekkel és feleséggel a nyakán…

Március 18.

Mi is történt velem az utóbbi három évben? A tévénél *zwei* dolgot tanultam ezalatt (más egy hónap alatt is rájött volna!) 1. hogy a vezetői struktúra, amit a tanügyben megtapasztaltam, mindenütt egyforma, ezzel tehát ki kell egy *modus vivendit* alakítani, mese nincs (tény, hogy emitt épp most következett be a fordulat, tehát egy mozgásban lévő valamit kellett kitapasztalnom), 2. hogy a nyílt, kiélezett kérdésfelvetése a közösségi létérdekeknek, a problémák megoldásának való nyíltsisakos, direkt nekirúgtatás nem célravezető, sőt lehetetlen. A kettő összefügg. Ezért kezdtem ifiéknél írásaimban egy szociológizáló szemléletnek és egy nem hivataloskodó, szubjektív hangnak az ötvözésével foglalkozni, apolitikus módon írni. Technikám kialakítása is megköveteli ezt az átmenetet, a közvetettség közegében való mozgást.

Március 20.

18 éven keresztül egy lelki felépítésemnek, alkatomnak meg nem felelő magatartás-ruhát viseltem vajon?

*

Az hibáztatható (és okkal!), aki önvizsgálatra készteti azt, aki felismeri, hogy a baj forrása a külső struktúraváltásban van.

Arra törekednek, hogy a középszintű vezetést engedelmessé tegyék, és ennek érdekében a lelki autonómiáról, a tapasztalatérlelő erőről, eszességről stb. is lemondatnak. Ezáltal kialakul a felszínen úszó, azt teljesen beborító olajréteg – mely időnként leszorított vasfedő! Olyan idők jönnek pedig, amikor csupán az eszesség menthet meg, ugyanis viharban minden egyik percről a másikra megváltozhat. Az apparátus bornírtságát további centralizációval próbálják ellensúlyozni. Ez akkor se lehet indokolt, ha „lángész"-ről lenne szó ott az élen. Az önállótlan apparátus az *ilyen* „vezérkultusz" melegágya, táptalaja. A centralizáltság az apparátus lelkiismerete, személyisége – de annyira külsőségesült formában, hogy a valódi alkalmatlanságot a vezetésre elrejti, elkendőzi, az alanyokat tárgyi szerepkörben rögzíti, alanyként pedig – lefelé – személytelen módon cselekedteti. Ő nem személy – ő egy szerep, méghozzá olyan, akit ez és ez és ez jellemez (l. fennebb). Személyként nem érdekes – mindez a legnívótlanabb hangnem és magatartásmód felülkerekedésével jár.

A vezér kettős támasza: az apparátus (az egyre homogénebbé váló) és az ettől irtózó, a vezérben a megmentőt látó csoport, amely benne épp az apparátust megfékező erőt véli felismerni, noha tudja, hogy azt ő hozta létre.

A döntéshozó erő felhalmozódása egyfelől – a bornírtságé másfelől. És egy hatalomnélküliségi szféra harmadfelől. A közbülső réteget rá kell ébreszteni részesedési illúziói alaptalanságára, illetve el kell söpörni.

Március 27.

Pop-füzetet tervezünk, és felmegy a cukrom a kollégák kelletlenkedése láttán. Müllert például a lelkiismeretessége bénítja meg. Visszafogják az ember lendületét. Sőt, rossz néven veszik, hogy kishitűségüket, utálatukat, lehangoltságukat nem vagyok hajlandó átvenni. De ha egyszer nem úgy érzek? Ha egyszer döntő élményem a személyi felszabadulás? Szinte három évig vegetáltam tehe-

tetlenül egy megbénult másik szerkesztőségben! Nem hiszik, egyebet gyanítanak mögötte: azt, hogy a létveszélyt (átszervezés, megszűnés?) nem érzékelem.

Április 2.

Mindent rentabilizálunk: bélyegilleték, portóköltség 55 baniról 2 lejre, tévé előfizetési díj 40-ről 12o lejre, lapunk példányonkénti ára 30 baniról 1,5 lejre nő, pusz 30 bani, ha házhoz hozza a postás. Tegnapi főtitkári beszéd szerint eddig a terv nem teljesítéséért az alkalmazottak fizetésének 20, ezentúl 50%-át kell visszatartani, mert annyira megnőttek volna a fizetések, hogy a 20% nem tesz kellőképpen érdekeltté. Szó szerint így! Rémhírek: bevezetik a tandíjat, beiratkozási díj lesz az egyetemre stb. Egyszóval minden szociális vívmányt érint. Az állami érdek nyílt leválasztása történik az egyéniről. A párttagok 55, az aktivisták 77%-a volt munkás ezelőtt, de ezek ma már fölérnek bármelyik értelmiségivel, állítja a vezér, mi több, előnyük, hogy az üzemi életet is jól ismerik. További toborzásuk is innen és az ifjak, egyetemet végzettek közül fog folyni (munkás + ifjonc). Fő világprobléma nem a gazdasági válság, hanem a háborús veszély, jelenti ki. Ezért nem az a fő kérdés most, hogy egyesek a szocializmus jobb, magasabb rendű formáját dolgozták-e ki, hanem hogy összefogjunk a háborús veszély elhárítására.

Hát erről szó sincs.

Április 4.

Magyarország felszabadulását ünneplik[5]. A román tévé képtelen „önmaga" fölé kerekedni: ottani áremelkedésről, energiaválságról, lassuló gazdasági fejlesztési ütemről beszél.

Más: a katasztrófapolitikusoknak létszükségletük a hidegháború. Ha nincs, tesznek róla, hogy fennálljon.

Április 6.

Hol vannak már azok az idők, amikor a rémhírek terjesztése a megbújt, rejtőzködő reakció monopóliuma volt? Azóta az urak kijárták a szociálpszichológia erkölcstelen, mert cinikus tudatú gyakorlatának iskoláját.

---

[5] 1945. április 4-én űzte ki az utolsó német csapatokat Magyarország területéről a szovjet hadsereg.

Április 14.

Tegnap reggel C. Ázsiába utazott. Este a tévé *A vihar*t adja Shakespeare-től. A második részt ma este sugározták. Nem találok szavakat: a csoda, a fellélegzés, a megvilágosodás és a segélykérés (lásd Prospero epilógusát) csodája egyszerre? Nem tudni, mi lesz, de kitörölhetetlen nyomot fog hagyni, az biztos. Történelmet csinálhat a tévé. A józanság újból sínjeire emelheti vissza a kisiklott szerelvényt.

Április 17.

C. még mindig úton van, ma az északi *Koryo*-ban ünnepelteti magát, viszont az itthoni érzelmi interregnum egy napig tartott csupán. Gyáva kísérlet volt: lázadjatok, mi segítünk… Nem így kell ezt csinálni.

Április 18.

A nagyfőnök távollétét arra használták fel, hogy *Cuvînt despre Transilvania* címen kihozzanak egy könyvet Ion Lăncrănjantól a magyar „revizionizmusról". A „revizionisták" azt merik állítani, egyenjogúság dolgában most ugyanolyan rossz a helyzet Erdélyben, mint a harmincas években. Méliusz József és Kádár János megkapják a magukét. Sem népi, sem polgári összefogás nem létezett soha, a két „faj" örök időktől szemben áll egymással. A marxista ítéleteket felül kell vizsgálni, a hazafiságot pedig a jobboldaliság bélyegétől megtisztítani. (Lásd a *Luceafărul* vagy a *Contemporanul* hetilapok áprilisi szemléjét. A kötetet márciusban adták nyomdába, április 1-én jelent meg, egy hétre rá recenzálják.) A nemzetiségtől egyvalamit követelünk meg, mondják: a feltétlen lojalitást A két nép között a háború volt és maradt a természetes állapot.[6]

---

[6] Szabó Gyula, Beke György, Méliusz József válaszát a cenzúra nem engedi közölni, az írók egy csoportja, köztük Huszár Sándor levélben tiltakoznak a könyv megjelenése ellen júniusban. Fazekas János május 20-án a KB Politikai Végrehajtó Bizottsága ülésén nyíltszíni vitát folytat a főtitkárral, és fasisztoid tartalmúnak minősíti Lăncrănjan könyvét, mire Ceauşescu pártszakadás előidézésének kísérletével vádolja meg. A vita végén kéri Fazekas, egészségi állapotára hivatkozva, hogy helyezzék betegnyugdíjba. A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának Bürója ülésén Eugen Florescu, a KB osztályvezető-helyettese kijelenti: a kötet nem a párt álláspontját képviseli, bár Ceauşescu Fazekassal vitázva példamutatónak nevezte azt korábban. (Mindebből akkor csak töredékes hírek szivárogtak ki, hozzám is csak annyi jutott el.)

Április 21.

A vezetés gőgjében létbizonytalanságba taszítja a sajtót és a propagandaszerveket. A társadalmi feszültségek közben fokozódnak. Előbb-utóbb rá kell jönniük, hogy nem lehet az erőszakra támaszkodni, a szellemi meggyőzés *alias* propaganda eszköze pótolhatatlan és tartósabb uralmi formákat eredményez. Ehhez azonban a szocialista társadalmi érdeknek fölébe kell kerekednie a csoporturalmi forma érdekének.

Április 24.

A Lăncrănjan könyve rendelésre készült – kiderül az idézetekből. Válasz egy kb. másfél-két éves magyar „támadásra", azaz nem kell/kellene mellre szívni[7]. Nehéz is lenne. De támadás volt-e Száraz György könyve?[8]

Április 27.

Mesélik, hogy az ún. Nemzetiségi Kutatóintézet a pártfőiskolán tulajdonképpen fordítással foglalkozik: a Romániáról szóló külföldi cikkeket fordítják, valamint a hazai magyar lapokat, különösen a *Korunk*at, szinte teljes egészében. Egytől egyig románok a tagok, kivéve az igazgatót, Boda Iosif *alias* Józsefet, aki a főiskola párttitkára is, és ezért ő reprezentál. Elődje Lőrincz volt, mielőtt államtitkárrá lett volna (amióta leváltották?). Fordításaik gyengék, megbízhatatlanok, sőt mintha szándékosan ferdítenének. De az igazság az, hogy nem ismerik jól a nyelvet. B.J.-t hallotta valaki, amint előadáson arról panaszkodott, kénytelen volt magyar iskolába járni, mert román abban a faluban nem élt más. Érdekes.

Április 30.

Beszéltem Árpival. Elmondtam, mit szeretnék tenni a tanügy körül, hogy a levelezési rovatot nem kívánom (ne féljek, nem fogok verebekre lövöldözni, mondta), és megkérdeztem, hogy a nyári néprajzi tábor ügye, amit kezdeményeztem, hogyan áll. Beleegyeznek, a tantárgy-olimpiások néprajzi gyűjtéséről

---

7 Nem lett igazam, brutális kurzusváltást jelzett a kötet.

8 Száraz György: *Erdély múltjáról, jelenidőben.* Magvető, Budapest, 1988.

van szó, jutalomként kapják, amit nyárára ütünk nyélbe. Kérdem, a szatíráimon miért ül immár egy másfél hónapja. Nem jött el az idejük. És egy nagy marhaság a tengerparti üdülésről írott anyagomról. Azt nem állította, hogy nem tartja őket közölhetőnek, viszont alighanem arra vár, hogy más törje meg a jeget. Bizalmi sem támogatja, úgy látszik. Mert sejtem, hogy titokban megmutatta neki is.

Elővettem a *Szatírokok* rég megírt kéziratait. Kész kötet!

Május 3.

Hadházi anyáskodása mögött ott az ugrásra kész vágy a nagy szerelemre. Micsoda vérfertőző szubsztrátum!

Május 4.

Kolozsvárt találkozom az utcán ifjú Szikszai Jenővel. Apja kollégám volt a brassói líceumban, öngyilkossága máig sok kérdést vet fel, a magyar szülőket biztatta a tagozat védelmében, emiatt vetették alá retorziónak. Fia negyedéves az orvosin. Kilencedikes volt, amikor Brassóban megkezdtem a tanári pályám. Mondom neki, pont ott vagyok, ahol 10 évvel ezelőtt: új lapot kezdtem. (Tiszta lappal indultam-e?)

Május 17.

Hadházi Zsuzsa szavalóestje a Petőfi-házban. Nagy gesztusokra vágyik, hogy szemünkbe vághassa az igazságot. Ez a dilettáns versmondás a legadekvátabb kifejezési eszközének látszik – a szerencsétlen! A kizárólag jó ismerősökből álló közönség udvariasan tapsol. A követhetetlen szavalás, az ijesztő hév, a magával ragadni képtelen izzó és monoton szenvedélyesség vajon milyen hatást vált ki? Madame Lélek!

Ez minden egyebet csakis gyávaságnak tarthat, tehát az esztelenségre hajlamos. Másfelől, mint minden nő, nem annyira alkotásra, hanem inkább érintkezésre vágyik. Bukarestben és mostani beosztásában a bizalomnak valóságos záporában él, egy érzelmi vérkeringés szívének lehetne nevezni. Ezért szereplési alkalom kell neki, és egy organizációs góc közelében kíván élni, illetve magát azzá tenni.

Május 21.

A KB reggeli határozata alapján és a rögtön utána megtartott államtanácsi ülés határozata nyomán a parlament elfogadta Verdeț[9] miniszterelnök kormányának lemondását. Utána a főnök új miniszterelnököt javasolt, lakonikusan indokolta, a Nagy Nemzetgyűlés egyhangúan elfogadta, mire az új miniszterelnök felolvasta az új kormány névsorát és a kormányprogramot. A mezőgazdaságot pl. „konkrétabban" fogják fejleszteni. – Érdemes volt megfigyelni a képviselők és a KB-tagok arcát, és azt, hogy senki sem jegyzetelt. Fazekas János betegnyugdíjba vonult, állását Fazekas Lajos vette át. Most ő az a bizonyos magyar %. Ma hozza a tévé a Mihai Viteazul-film második részét *(Buzduganul cu trei peceti).* Hazafias háttérzaj.

A tévébeszámolókból az derül, ki, hogy senki semmit nem magyarázott, indokolt meg, a szervek pedig csak jóváhagytak.

Május 22.

Az új kormányprogram nem az érdekeltség hiányából a termelésben, nem a demoralizáltság tényéből indul ki, hanem a lustaság, a faluról való elmenekülés, az elégtelen munkavégzés, a nép hitványsága miatti bűntudata hipotéziséből indul ki, és ezért a fegyelem adminisztratív úton való fokozását helyezi kilátásba. A túlfűtött nemzeti öntudat az esetleges népi indulatot önmagába zárja és fullasztja, az állítólagos elemi kultúrigényt kielégíti, a tömegszerűséget konzerválja, ebben a személyi kultusz is segítségére van. A paternalisztikus fegyelmezés pedig az így előállított közhangulatot és -véleményt „kiaknázza", hatalommá szublimálja.

A hatalom „pancsersége" soha jobban fel nem tárult. Érdemes a tegnapi eseményeket pontról pontra elemezni. A régi programú új kormánynak freudista (lásd a lélek fonákját) belpolitikája van. Elválik, hogy hipotézisük helyes volt-e.

---

[9] Ilie Verdet (1925–2001) három évig volt az ország miniszterelnöke a válság súlyosbodásának éveiben 1979 és 1982 között. C. bizalmát többek közt azzal nyerhette el, hogy a Zsíl-völgyi bányászsztrájk alatt annak küldötteként tárgyalt a munkásokkal, akik Dăscălescu miniszterelnököt időlegesen túszul ejtették. Kormányfőként, az államadósság törlesztésében halasztást kért a nyugati hitelezőktől, e célból járt Cornel Burtică külkereskedelmi miniszter Brüsszelben. A pártfőtitkárral fennálló vitái miatt végül lemondásra kényszerült, de az államtanács elnökhelyetteseként dolgozott tovább. A rendszerváltás zűrzavarában 1989. december 22-én jelen volt a KB épületében, és a Dăscălescu lemondatása után egy mindössze húsz percet megérő új kormánynak lett a feje és — kifütyültje. A rendszerváltás után több kísérletet tett a kommunista párt feltámasztására.

Május 30.

A Hadak Házából kiszállt fehérnépben nagyobb az igazságszomj, mint az alkotókedv. Emiatt az igazságot sem fogja tudni szolgálni. Bejelentettem neki, rám ne számítson. Két kishitű alak, Fröccs és Szarka élére állt, hogy majd ő…– De mit is akar? Karrierje szédületes emelkedés példája: senkiből egyszerre csak költők avatója, levelezési rovatvezető, élriporter, maga is költőnő, fővárosi főorganizátor stb. stb. lett – hogy mindez egy egyszerű vidékre visszahelyezéssel foszoljék szét.

Június 3.

Kultúrforradalom vette kezdetét. A főtitkári beszéd a napi, kiélezett kérdésekről a történelemre irányítja át a figyelmet. A nemzet zászlaja fölötte áll a párt zászlajának. A nép egysége most már nemcsak nemzetiségre, hanem eredetre való tekintet nélkül is megvalósul, illetve ahogy a tévében nyilatkozta egy magyar alany: *születésre* való tekintet nélkül Az üzemek állóalapjainak 1/3-át át kell adni a munkásoknak, mert a társadalmi tulajdon nem azonos az állami tulajdonnal! 10–50 ezer lejre részvényeket lehet majd jegyezni. A feszített befektetési politikát folytatni kell, mert a jövőnket nem hanyagolhatjuk el.

Szóval államkölcsön – valószínűleg áremelés helyett vagy annak mérséklésére, és nemzeti egység a tetejébe! Kísértetiesen hasonlít a *curbă de sacrificiu*-ra.[10] (Fizetéscsökkentés.)

Június 4.

Hallatlan dolog történt: a KISZ KB megrendelte román ateista szépirodalmi antológián töprengtünk (szépirodalmi szemelvényeket kívántak kiadni az ókortól napjainkig) az állami könyvtár előcsarnokában, pár szót a szerkesztőségbeli feszültségről is szóltam, amikor a Hitetlen névre kereszteltem kolléga kitört: Senkiben ne bízzak meg, benne sem, ne mondjak el neki semmit… (Én bolond, azt hittem, barátkozni akar!) Folytatta: Ebben a szerkesztőségben sose állítsam, hogy nem értek valamihez, ezt itt nem szokás bevallani, a főnökök előtt ne tár-

[10] 1931–32–33-ban a román állam három 10–20%-os fizetéscsökkentést hajtott végre gazdasági bajait orvosolandó, a Nicolae Iorga kormányfőt mamaiai villájában felkereső panaszosok durva elutasításban részesültek: „Ha elégedetlenek lennének, nem hozzám fordultak volna. Itt van önök előtt a tenger” — mondotta a neves történész.

gyaljak az antológiáról. (Tegnap azt találtam mondani, hogy a román fejezethez igénybe kell venni egy újabb valaki segítségét, mert nem bízom a szerkesztőben.) Ne gondolkodjam hangosan, a főszerk szemében én vagyok a szakember, viselkedjem ennek megfelelően. (Tényleg kiábrándultan hallgatott tegnap.)

Csak annyit tudtam hebegni, hogy őszinte ember vagyok, s hogy a román fejezetet illetően meg akarom osztani valakivel a felelősséget. Mire ez a „bátor" ember letorkolt, hogy a felelősséget már vállaltam, rám itt mint szakemberre van szükség.

Szóval: 1. megmagyarázta nekem, hogy az őszinteség műfaji kihágás és naivitás, 2. szemében a szerepek rögzültsége mintha egyedüli meghatározottsággá lett volna, és úgy alkalmazkodik ehhez a féloldalas lebéklyózottsághoz, hogy a másik kezét is megköti önként (?). Volt már eddig is olyan érzésem, hogy az elidegenültség állapota (lásd Kafka) lévén a fő létélménye, azt akarja kiélni, és ezért közvetlen környezetében a szabadságot, a szerepkörök áthágását és keverését rosszallóan nézi és – tessék! – ha teheti, a megszokott rossz kerékvágásba tereli vissza az embert, súlyosbítja a bajt. Az idegenség az otthona, abban mozog otthonosan.

Pár nappal ezelőtt kijelentette, hogy ő annak köszönheti mindazt, amit elért, hogy jól tud kalkulálni…

Nekem viszont a felszabadulás volt a fő élményem, amikor ide kerültem. „Fegyelmezzem" meg?

Szóval őszintén figyelmeztetett, hogy a nyíltságot nem tanácsos vállalni, sőt valószínűleg lehetetlen is. Eddig félembernek néztem, több annál: háromnegyed.

Június 7.

Fröccs durva hangot üt meg velem, elhatározta vagy – ták, úgy látszik, ők hárman (Zs. + Szarka és ő), hogy felmondják velem a barátságot – ami sosem volt köztünk. Szegény a mások érzelmeit kéri kölcsön és éli át, hogy az ő életében is legyen egy kis határozottság és indulat. Zsuzsával ellenzéket alapítottak, és bejelentették, hogy márpedig ők azok.

Június 13.

Nem a Hitetlen-féle titkolózás, nem az intrikálás, hanem végső soron a vitális energia fog dönteni és győztesként kikerülni ebből az egész kalamajkából. Ezért

Zsuzsa nem maradhat alul hosszabb távon, és ezért fog rövid távon vereséget szenvedni. Feltéve persze, ha az idegei közben fel nem mondják a szolgálatot.

Június 24.

M.! Udvarhelyt három nap egyfolytában simogattam, nagyon feldobott önbizalmilag. Némi nyárspolgáriság arra késztetett, hogy per hecc kijelentsem: a melltartószaggatás sportját nem szeretem, élesen hozzátéve – lásd: bosszantás –, hogy nem azt mondom, sosem gyakoroltam, hanem azt, hogy nem szeretem. Ettől aztán a nyárspolgári óvatosság kötelességteljesítési görcsbe rándult, és feloldhatatlannak bizonyult. Az én törekvéseimet is a számítás csatornáiba terelte, a szándék tartalma és formája ugyanis a másiktól is függ. És ezzel vége is lenne a történetnek, ha…

Június 25.

Ma a Titoknoknak becézett titkárnő beült hozzám és beszélgettünk. Magáról: ő onnan jön, ahol három kategória van: *șef, șefuț* és *futuți (a* nagyfőnök, a kisfőnök és a leb-szottak, szójáték). Tele van a főváros az ötvenes években ilyen oda menekült magyarokkal. Nem tud nem a harmadikként viselkedni most sem, pedig rangban nagyot emelkedett.

Július 6.

Két héttel ezelőtt a matematika–fizika líceumok (tehát elméleti, elit) nagy részét ipari és mezőgazdasági szakközépiskolákká minősítették vissza. Ezzel az oktatási ágazat egész egyszerűen elutasítja, hogy a szociális mobilitás csatornája maradjon. Egy csapásra befagyasztották az egész társadalmat, leállították a kiemelkedést, a társadalom zárt kasztokra osztottságát rendelték el.

Tegnap hirtelen vágyat éreztem, hogy felhívjam M.-et. Nem hívtam fel. A hangjára sem emlékszem már. Ma kiszámítottam, mikor kell megkapnom a válaszát, és az jutott az eszembe, hogy rájön-e vajon, bár nem vallomás, de annál többet érhet a levelem.

Július 12.

Felhívtam és megígértem neki, hogy naponta keresem majd – egészen addig, amíg egy kis melegség költözik a hangjába.

Július 15.

Egy beszélgetésből leszűrték: az élelmiszer-fejadagok elrendelése[11] nem a mezőgazdaság csődjéből fakad, hanem a kivitelből, lévén az az egyetlen kelendő áruja az országnak. Főleg Iránba stb. – ipari nyersanyagokért cserébe. A Közös Piac országaiba nemigen viszünk ki élelmet. A mezőgazdasági termelés és a lakossági fogyasztás között nincs semmilyen kapcsolat, azaz az élelmet megvonják tőlünk, „mesterségesen" támasztott élelmiszerhiányról van szó. Az egész dolog új megvilágításba kerül, a tavalyi sorbanállási hisztériák, az azóta sem szűnő sorok is. A jegyrendszer bevezetése és az ún. tudományos táplálkozási normák kidolgozása egy rendszeres, jó előre megtervezett fogyasztás-behatárolási és -csökkentési stratégia részei.

A mezőgazdasági termelés tehát az exportigényekhez képest alacsony. A termésátlagok azért persze a szomszédokéinak csak 50-60%-át érik el. Igazat mondott tehát beszédében a haza bölcse: az embereknek túl sok a pénzük. Kibeszélte a titkot, hogy azt el kell venni tőlük áremeléssel, az állami tulajdon részleges kiárusításával, a mesterségesen előidézett áruhiány után!

Július 15.

A Ștefan Furtună úti diákszállóban, immár másodszor. A földszinti ablakon át másztunk be, összehívnak vagy tíz magyar lányt. Jól megbámultak, de vállalni fogják egyesek. Mondom: párkeresés, párra találás, tapasztalatok közkinccsé tétele, olvasmányosság. Azért riportnak sem lesz utolsó.

Július 17.

Az utolsó vizsga napja. Kiálltam a vegyi kar elé várakozni. Tanácstalanságomban végül nem tettem semmit. De mivel pályám felfele szálló ágában vagyok, e

[11] Szabályos háborús fejadagrendszert rendeltek el, méghozzá „tudományos táplálkozási" elvekre hivatkozva.

kísérlet sem fulladt szégyenbe. Nem túl harsány módon, de azért megmutattam valamit: nem csupán azt, hogy nem tolakszom én azért, hanem azt is, hogy van itt emberség, mély érzés és komolyság. Nem replikának, hanem a folytatás előkészítésének szántam – elvégre ősz is lesz még az idén, ha minden jól megy, márpedig eddig ebben nem volt hiba. Az 1972/73-as év párja kerekedik és teljesedik lassan ki. Jól indult akkor a tanári pályám. Ma gratuláltak az első humoreszkhez. (*Ifi*/29.)

Július 19.

Bent a szerkben Petúr bános a hangulat: Szarka csepül mindent és mindenkit, Zsuzsa helyesel neki, én meg nem értem ezt az értetlen, éretlen, besavanyodott morgolódást. Sehogy sem tudok közös nevezőre jutni velük, ahogy egy szűk életszeletre visszavonulva saját lelkierejük megcsapolásán, kiégetésén, elapasztásán dolgoznak. Meg vannak ezek őrülve? Életem felfele szálló ágában más világok kulcsa rejtve lenne a számomra? Különösképpen, hogy ujjongó meglepetéssel veszem észre magamon egy életmód és alapközérzet, egy érintkezési stílusváltás már-már újjászületésbe átcsapó jeleit: egy derűs ember, akinek derűvel igyekeznek fizetni a környezetbeliek. Aki a maga helyén van, jól érzi magát, és kellemes élmény vele érintkezni. A szorongás, a bumerángként visszavágó szégyenkezés, a kudarcok emléke mintha kiveszőfélben lenne életemből…

Július 23.

Ma nagy vitára toppanok be anyámékhoz: apám szerint szívbaj, infarktus, vérnyomás-emelkedés veszélye áll fenn nála a lakásviszonyok romlása miatt. Húgom ugyanis férjét is magával hozta a negyedik szobába. Hat ember a csecsemővel, ahol azelőtt négy volt, és kényelem. Valójában egy régóta fokozódó feszültség robbant ki. Húgom szerint őt ki akarják rúgni. Apám: a pénzen inkább vegyen lakást, ne kocsit. Anyám: ő az egy szál unokáját nem hagyja el, bármi legyen is! Apám állítólag még azt is felajánlotta, hogy ő és öcsém költözzenek külön. Te jó ég!

Július 24.

Megjelent Zsuzsának Hervay Gizella halálára írott verse[12]. A kifinomult sznobizmus, a hiú irodalmiaskodás „jópofa" példája. Irodalmi kapcsolatait ápolgatja állandóan, a beküldött verseket is rokonszenv és eszmei barátságnak álcázott szívügyi alapon közli, mindent megtesz, hogy bekerüljön az exkluzív körökbe, részt akar venni annak minden szertartásában. Most a Hervay fölötti gyászban osztozik. Sose látta a költőnőt – de versében letegezésen túlmenő bizalmas viszonyt sejtet. Olvasottsága elég szegényes, ez azonban nehezen és ritkán derül ki ebben a szerkesztőségben, ahol mindenki titkolja, hogy mit nem tud. Az utóbbi időben riporteri vénája teljesen elapadni látszik, délelőtt a levelekre válaszol, délután barátait látogatja, bölcsen hallgat, és a felszedett véleményeket sajátjaiként adja tovább. Egy alkalommal vélekedésemet mint sajátját mondta vissza nekem.

Augusztus 3.

Föntjártam Hitetlenéknél. A dialógus mint műfaj nem létezik számára, a térdét ütögeti és a háttérzenét hallgatva a dallamot dúdolgatja. Patologikus tünet, vagy valakit csak annyira akar megismerni, hogy magát elhatárolhassa tőle? Hogy elkülönülési ösztönét kielégíthesse, nyersanyaggal lássa el? Mindebben a rangrejtett szellem arisztokrata gőgje is megnyilatkozik? Vagy egy, a világban csak csetlő-botló figura így kompenzálgat? Begombolkozottságában már-már diabolikus.

Augusztus 7.

Megjelent a Felszeghy Ödön, a Magyar Népi Szövetséget képviselő volt tanügyi államtitkárral (1946–48) készült interjúm (*A Hét*/ 32) – Ha nem is az írásművészetnek, de a ravaszságnak mindenképp „mesterműve". A Vasilichi miniszterről szóló részt kellett kivenni, mert az illető összeveszett volt a mai nagyfőnökkel (C.) annak idején[13]. Apám szerint: a fekete macska.

---

[12] Hervay Gizella, Szilágyi Domokos volt felesége 1982. július 2-án lett öngyilkos Budapesten.

[13] Nagyobb vállalkozásba kezdtem, az 1945–48-as idők erdélyi magyar tanügyi viszonyait kívántam interjúkban, visszaemlékezésekben és sajtószemelvényekben felvázolni, ehhez átolvastam a korabeli sajtót, a *Világosság,* a *Romániai Magyar Szó,* az *Igazság,* az *Utunk* stb. kollekcióit a bukaresti Akadémiai Könyvtárban, célom a ma indirekt szembesítése volt a lehangoló akkori állapotokkal. A gyűjtést a saját

Augusztus 24. – szeptember 1.

Néprajzi gyűjtőtábor a Kászonokban középiskolásokkal és Faragó Józseffel: az év neves napjainak költészete, rigmusai. Végig szoros megfigyelés alatt voltunk, gyanús alakok keringtek körülöttünk, próbáltam figyelmeztetni, óvatosságra inteni a gyerekeket.

Mellékelem Jakabffy Tamás *Szatmári Hírlap*-beli beszámolóját. (szept. 7.)

Mondókáért házaltunk

Lelkes, hátizsákos csoport indult el augusztus 24-én a Hargita megyei Kászon felé néprajzi gyűjtőútra. Négy szatmári társam az 5. számú Ipari Líceum „veteránja", Ábrám Zoltán, Kujbus Csaba, Panek József és Panek Sándor, jövendőbeli orvosok, fizikusok, mérnökök, jómagam pedig az iskola tizenegyedikes diákja. Expedíciónkat dr. Faragó József, a kolozsvár-napocai folklórintézet főkutatója és B. Kovács András, az Ifjúmunkás szerkesztője vezette.

Célunk a nevekkel, ünnepekkel, mezőgazdasági munkával és általában a kászoni emberek életével kapcsolatos mondókák gyűjtése volt. Öt faluban kutattuk fel a meglevő, vagy a már majdnem elfelejtett szólásokat, versikéket: Kászonaltízben és Kászonfeltízben, Impéren, Jakabfalván és Kászonújfaluban. A „termés" előzetes számításainknak tökéletesen megfelelt, kitartó munkánk jókora csomó mondókát és variációt eredményezett.

Nagybányai, kolozsvári, csíkszeredai, brassói és sepsiszentgyörgyi társainkkal a munkán kívül természetesen igen jól szórakoztunk a közös ebédeken és a kászoni borvízforrásokhoz tett kirándulásokon.

Gyűjtőutunk alatt rájöttünk arra, hogy a népi kultúra, az élőszóval terjedő és fejlődő, irodalmi értékű hagyomány szoros és elszakíthatatlan összefüggésben van a mindennapi kemény munkával, és enélkül nem is létezne.

Munkánk arra szolgált, hogy ezeket a kulturális kincseket az elkopástól és a felejtéstől megmentsük és megőrizzük az utánunk következőknek.

Jakabffy Tamás

szakállamra végeztem, célom sem osztottam meg senkivel, naplómmal is alig. Ami megjelent, egyedi és véletlenszerű beszélgetésnek tűnt, a kötetet csak jóval később, tíz év után tudtam összeállítani.

Szeptember 4–5.

M. lejött bemutatkozni a szüleimnek, ügyesen megrendezte. Modora erőltetettségében – a kultúrlényt játssza – elviselhetetlen. A feltörési szindróma nyugtalanító. Mert miért lenne az, ahonnan jön, egy másik világ? Vagy kudarcai miatt játssza meg magát? Ha nem sikerül a pózokat leoldani róla és igaz valójához elhatolnom, pózos voltában nyilván nem sokra megyek vele, és végső soron ő sem magával. Céloztam rá előtte, hogy vendégi szerepkörén túli önmaga érdekel, hogy a meghittség az, amire vágyom, és hogy nem anyám a lényeg ebben a dologban. Aki elutasítóbb nem is lehetne különben.

(Csak ne jött volna vele és ne lett volna olyan természetes a csendes Mari, a barátnő!)

Szeptember 9.

Nagy botrány. Hogy Huszár Sándor, *A Hét* főszerkesztője pártellenes lenne.[14] Érvek nélkül, mert akkor ő nem sokat tehetne. Így nyílt botrány lesz, kivizsgálás mások bevonásával stb. Bizonyítani akar? Családi okai vagynak rá: nyilván maga ellen irányuló támadást és provokációt lát benne. Ezt apám szem elől tévesztette. Huszár épp levelet diktált a felső szerveknek. Énrám is terelődhet a figyelem, habár riportom szavahihetőségét nehéz lenne kétségbe vonni.

Szeptember

*A Hét*nél alapszervezeti gyűlésen tárgyalták meg a sérelmet. Apám meséli, meghívták Illést, először a kultúra kongresszusáról volt szó, dicsérték a lapot, majd a különfélékben Huszár elmondta, mi történt, és az alapszervezet elhatározta, hogy bepanaszolja Koppándit. (Nem lett belőle semmi.) Az egy Gálfalvi Zsolt volt más véleményen, mert hátha Koppándi elvtárs másként emlékszik

[14] Egy évek óta tartó rossz viszony vezetett nyílt kenyértöréshez, illetve hát feljelentéshez a kor erkölcse szerint. *A Hét* le kívánta adni a Nagy Gézával készült interjúmat a Bolyai Tudományegyetem 1945-ös alapításáról és fennállása első éveiről. (Az interjú végül csak 1990 februárjában jelenhetett meg az újraalapított Romániai *Magyar Szó*ban, az alany halála után, s mely megtalálható a *Szabályos kivétel* – Kriterion, Bukarest, 1997.– című kötetben is). Koppándi Sándor a KB sajtóosztálya magyar részlegének vezetője az utolsó pillanatban vetette ki az írást a lapból, személyes támadást azért látott benne, mert Nagy Géza az apósa volt, és a téma épp akkor egyáltalán nem lett volna főnökei ínyére való.

(ti. a pártellenes jelzőre). Az ügy Traian Ștefănescuhoz, a Szocialista Nevelés és Kulturális Tanács alelnökéhez került, akit *tovarășu ministrunak* szoktak szólítani. Lefordították Semlyén István demográfiai cikkét is[15], tk. ebből indult ki a dolog, Horváth Andor jegyzetét Féja Géza egy 1943-as nyilatkozatáról, mely a *Termés*ben jelent meg annak idején, az én interjúmat Nagy Gézával stb. Semlyén miatt határozták el már pár héttel korábban, hogy Rădulescu Júlia mellett, aki a Tanácsnál dolgozik, a kefelevonatot ezentúl Koppándi is olvasni fogja megjelenés előtt. Traian Ștefănescu semmi különösebb vizsgálatra nem látott okot, az én írásomat pedig adják át a párttörténeti intézetnek, egy-két passzus kivételével megjelenhet.

Közben érezvén, hogy Koppándi fenekedik és fegyverkezik, valamint egy másik hármasban lefolytatott beszélgetés hatására (a néprajzi táborról volt szó), fölhívtam Koppándit, hogy a személyes támadás vádja alól tisztázzam magam. Lejött a szerk-be, arra számított, hogy följelentek valakit, ezért csalódást kellett okoznom neki. Ki kezdeményezte az írás megjelenését? Felcsattant a hangom: Én! Erre a leghülyébb bunkósbot-szöveggel állt elő (hogy még megfizetek ezért), és kiment. Másnap, amikor a béketárgyalásra került sor a KB sajtóosztályának vezetője, Florescu, továbbá Koppándi mint beosztott és Huszár jelenlétében, Huszár már úgy tálalta a dolgot, hogy az ő állításainak helyességét bizonyítja az is, hogy én visszavontam volna az írást.

Holott én csak annyit mondtam, hogy nem ragaszkodom a megjelentetéshez, mivel Nagy Gézára, a „család állítása szerint", rossz fényt vethetne (haha!), amivel én persze nem értek egyet, de tekintettel vagyok rá.

Szeptember 18 – október 2.

Pest és Buda várában.

Ahogy Ferihegyen a repülőről leszálltam, és Irénke nénivel, valamint Krisztikével váltott buszokon hazafele cocókáztunk, egy tinédzser társaságba botlottunk, akik borosüveget adtak szájról szájra és hangoskodtak. Ez az élmény nyomta rá bélyegét az egész látogatásomra. A felnőttek infantilizmusáról volt szó *Korniss Mihály Halleluja* című darabjában, amit megnéztem. A felnőni képtelen politikai akaratgyengeség jele mindenfele, az önmagában fulladó kamaszindulat *Gothár Péter Megáll az idő* című filmjében is (mind ünnepelt produkciókról van szó) – egyszóval valamennyi valamilyen módon rokon té-

[15] Ebből az aggodalomra okot adó kisebbségi adatok jelentették az újdonságot.

mája a különálló szféraként konstituálódó tinédzseri életkornak. Sőt, mintha történelmi korszakká szélesbedne…

További felfűzhető élmények: *Nyikita Mihalkov: Etűdök gépzongorára* az értelmiségi tehetetlenségről,

Jirzi Menzel: Sörgyári capriccio, egy Hrabal-regény és forgatókönyv nyomán (poétikus, tündéri változatában),

Nyikita Mihalkov: Oblomov néhány napja és

Csurka Istvántól a Deficit, a feleségcserés darab.

És az ellenpéldák: *Vitézi László: Vörös föld, Tarkovszkij: Andrej Rjublov és Fellini: A nők városa.* Ez nem illeszthető be sehova, de minden pesti utam egy-egy Fellini film jegyében állt eddig.

Október 10.

A sztálinizmus úgy is értelmezhető, mint a hatalom megszilárdításának az az útja, amely felszámolja azokat az erőket, amelyek uralomra segítették – akik tehát teremtőkként rombolni és újat teremteni is tudnának, akik tehát keletkezésének titkát is bírják – és olyan új támaszok keresése, akik már a hatalom teremtményeiként mindent neki köszönhetnek és olyannak fogadják el, amilyen. Ezért volt a tisztogatás tömeges méretű.

Október 12.

Mesélik, hogy hazai megyei potentátok kérdezték meg a külföldi magyar látogatótól: nem csorbítja nemzeti büszkeségüket, hogy személyautót nem gyártanak országukban? Jellemző, kibontható belőle a gazdaságfejlesztés egész modellje.

Más: a részvény-szocializmust bevezető törvénytervezet a lapokban. A maga nemében zseniális kiagyalmány.

Október 16.

Eljött a főnöki kudarc nyílt bevallásának korszaka a szerkben: a vezetés formális kellékeinek kihangsúlyozása (ajtónál előreengedés, személytelen hangnem a beszélgetésekben, hirtelen félbeszakítása a beszélőnek, apró parancsjellegű utasítások: add ide, vidd oda, nyisd ki stb.) A nagy példakép leutánzása. Velem szemben nyilván kompenzatív jellegű is – egyedüli helyes válasz az el nem zárkózó önérzetes mérték- és távolságtartás.

Más: a szerk-beli honfoglalás, önmagam elfogadtatásának korszaka lejárt. Dinamikusan, lendületesen teremtettem magamnak egy olyan státust, amit csakis az elbizonytalanodás és viselkedészavar kizárásával tudok megőrizni – a kitartó munka mellett persze. A lendület alábbhagyhat, az alkalmankénti határozott fellépés és az állandó higgadt önbizalom és a másokkal való bánni tudás azonban nélkülözhetetlenül fontos. Mivel ezt így együtt huzamosabb ideig nem volt alkalmam gyakorolni még, önépítő munkám most lépett a valóban kritikus, jövőmet döntően meghatározó stádiumba. (Továbbá a szorongás és főnökfélelem legyűrése, ötletességem, játékosságom, szellemi mozgékonyságom kultiválása, újabb barátok szerzése.) És az érzelmeim?

*

Az *Ifi*ben eddig megjelent írásaim, sorozataim jegyzéke:

A mérnök visszatér. A mérnöktanárok és a műszaki oktatás kérdései. Riport. 1980. május 18.
Államvizsga '80. Jegyzet. 1980. júl. 6.
Csodafegyver. J. 198o. IX. 28.
Az egypólusú planéta. R. 1981. aug. 30.
Átmegye-e az, aki nem tanul? R. 1982. febr. 14.
Osztályfelelősökről őszintén. Ankét. I. 1982. febr. 21.
II. 1982. márc. 7.
Fütyültek-e már ki? J. 1982. márc. 7.
A szelep. J. 1982. márc. 28.
Visszhang. 1982. ápr. 4.
Földrengésbiztos vendégvárás. 1981.
Ifi vezető tekintélye. Beszélgetés a székelyudvarhelyi dr. Petru Groza Líceumban. A. 1981. okt.
Két évszám: 1907 és 1962. 1982. márc.
Salto mortale – salto vitae. 1982/16. szám)
Országos magyar irodalmi olimpia. Beszámoló. 1982./16.
Osztályfelelősökről őszintén. III. Neki azt állva kell végighallgatnia. A. 1982. május 9./19.
IV. Elpocsékolt őszinteség. A. 1982/21
V. A választás. A. 1982/23.
Mérleg és egy tanulság. 1982/19.
Latolgassuk esélyeinket. 1982/20.
Vizsgáláz. J. 1982./22.

Répanadrág. J. 1982/23
A hangyaboly. 1982/27.
Az igazgató muzsikál. Hogyan nem lett Szép Gyulából bürokrata? Interjú. 1982/28.
A házasság rejtelmei. 1982/29.
Három lány a metropolisban. R. 1982/30.
A nagyváros küszöbe. 1982/31.
A földalatti kihívás. 1982/33.
Új rajzás. Mi az igazság cirkusz-ügyben? 1982/36.
A kiskanál és az óceán. 1982/38
Trükk és becsület. A felvételi kulisszatitkai. 1982/38.

Október 17–23.

Nagy „zsákmány" a szatmári és bihari riporteri portyán. Váradon a szülő-gyerek viszonyról gyűjtöttem a magyar líceumban, Szatmáron a lelkifröccsről, a munkarendről és időbeosztásról, valamint a csaj-srác kapcsolatról ugyancsak a magyar líceumban, egy interjú az iskolapszichológussal, valamint egy mélyinterjú a kamaszszerelemről, alias vallomás egy nem akármilyen viszonyról és a bulik, a középiskolás szubkultúra egy perifériális, de életerős szegmentumáról.

*

Megtárgyaltuk a táborügyet Faragó Józseffel, telefonon tájékoztattam, hogy megkerestek és kikérdeztek. Ő megdöbbentett azzal, hogy elmondta, mi mindenről kellett neki beszámolnia és mi mindenről számolt be. Például arról, hogy a húst az élelmezéshez a két kollektív gazdaság adta, vagy hogy én a megyei propagandatitkárnak említettem, hogy jövőre megint jönnénk, mire ő se bűt, se bát nem felelt. Hát ez azért már sok! Nyilván csak magában bízik, és fő törekvése, hogy kellemetlenségei, pl. a publikálást illetőek, ne legyenek. Ezek után repeta nemigen leszen. Ő sem hisz benne. Ők meg, akik megfigyeltek, megalkothatják a vállalkozás elemzése alapján a modellt és az ellenszereket. Hol szivárog a víz?

November 3.

Árpi azzal adta vissza a diákszerelmi történetet, hogy ő most nem tudja jóváhagyatni, de próbáljam meg a főszerknél akár most is. Nem akar velem külön vesződni, elég neki a maga három-négy embere. Hát ezt pedig nem fogadom

el! Aktívpista, látva, hogy a folyósón beszélgetünk, rossz néven vette a titkolózást, elkérte az írást és továbbadta Bizalminak. Ítélethirdetés holnap.

November 4.

Decemberben lehozzuk az *Egy diákszerelem történet*ét.

November 7.

Engem soha senki nem fog bosszúból feljelenteni, mert rám van írva, hogy nem vagyok besúgó.

*

Olvasmányom *Augustin Buzura: Fețele tăcerii. (A hallgatás arcai).* Kollektivizálási rémtörténet, előtérben egy mai újságíró állandó, erdélyies lelkiismeret-furdalásai amiatt, hogy hazudik, s a látszatok összefüggő rendszerét építi.

*

Olvasmányaim*: Eszterházy Péter: Függő* és *Ki szavatol a lady biztonságáért?* Ez a szerteindázó, az idősíkokat, a szándékokat és tetteket egymásra rétegező, a történetet hagymaszerű szerkezettel helyettesítő stílus, amely egyszerre fennköltt, tragikus, groteszk, humoros, hétköznapi, hivatalos, gúnyos, komoly és minden egyéb – végső soron a rendszeres, áttekinthető előadásmód elleni lázadásban életszerűbb minden eddiginél… A *Függő* a tudatfolyamat módszerének Eszterházy-féle változata: harmadik személyű függő beszédű korlátlan áradása a tudatnak.

November 8.

A szerkesztőségi plenárison meséli Bodó Barna, hogy olyan 16 éves, tíz osztályt végzett fiatalokra bukkant, akiknek ha szakmájuk van is, akkor sem vehetik fel őket csak időszaki munkásokként, mert még nem 18 évesek! Molnár H. Lajos pedig találkozott egy ismerősével Vásárhelyt, akit az áramgazdálkodás miatt pénteken és szombaton hazaküldtek az üzemből – azaz a héten csak x kilowatt energiát volt szabad elhasználniuk, és a lemaradást csak a következő vasárnap dolgozhatták le!

*

Az államtanács új rendelete szerint a kitelepülők valutában törleszthetik az oktatási stb. állami kiadások rájuk eső részét. A kivándorlók vevői: Izrael és Nyugat-Németország.

November 11.

Tegnap meghalt Leonyid Iljics Brezsnyev[16], a SZU Kommunista Pártjának 4. főtitkára, Hruscsov félreállítója.

Gyermekkori reakcióimat leltározva egy érdekes ötletem támadt. Tom Sawyer-i zabolátlanságú gyermekkorom tulajdonképpen abban a kísérletezgetésben, amit az ötödikes koromban rám szakadt nagy szabadság miatt – én már nagyfiú voltam, ugye –az önfegyelemmel folytattam, s ami hol kényszerzubbony volt, hol fejlődési forma – az én egész rangrejtett „úrfi" attitűdöm kulcsát adja… A túl korán jött önállóság nagy átok. Ezen kívül még az olvasás szenvedélye és a sejtjeimből perzselő erővel kilobbanó szerelem, mely a dantei Beatrice-féle szenvedélyhez való hasonlatosságában elég baljóslatú volt már akkor is, ha transzcendenssé sok okból nem is válhatott és nem vált később sem. Negyedikként társul ezekhez egy olyan felnőtti modell követése, amit alapjában csak 30 éves korom körül értettem meg. A példakényszer oldódását meg tudom-e újabb felszabadulásként élni? Ez mind a mai napig kérdés marad.

November 18., csütörtök

Ezt a hetet az autóvásárlásra fordítottam. (Miután a Trabant helyett csak a román gyártmányú Dacia 1300-ast hagyták jóvá.) Hétfőn beszereztem a bukaresti igazolást arról, hogy az utóbbi másfél évben nem vettem kocsit, kedden Brassóból ugyanazt (Dante poklának le nem írt bugyra a pénzügyigazgatóságon), szerdán a bankba befizettük a pénzt, ma pedig átvettem annak rendje és módja szerint a Dacia 1300-ast. Holnap a rendőrséget fogom járni.

Összegek: 76.800 lej plusz 750 huzat és 320 adó és biztosítás erre az évre, plusz 450 plusz 390 benzinre. Eddig. Fogom-e bírni?

*

[16] 1964 és 1982 között volt pártfőtitkár stb., felszámolta a hruscsovi reform maradványait, utolsó éveiben nem egy alkalommal a szellemi leépülés jeleit mutatta. Különben egy házban lakott az utódával, Jurij Andropovval.

Átvételi baklövések sorozata. Én meghívtam Árpit, apám is ott volt, ezzel átháríttottam a felelősséget másra. A pasas kinyitotta a csomagtartót, felkattintotta a motorház tetejét, és sebes mutogatásba kezdett. Ott volt a kezében a leltár, senki el nem kérte tőle. Árpit beültettem, de csak később vettük észre, hogy a dudája nem működik. Akkor elindultam a szerelőt előkeríteni, a kocsit hátravitte, mire visszahozta, egy reflektorszerű valami hiányzott a csomagtartóból. Hát ez előre ki volt tervelve. A morális érzékre hatni is megpróbáltam, mely úgysincs, de hátha van. Messze a legsvihákabb kinézésű pasas volt. A dudát szándékosan vette le, mert úgy hátraviheti, és mikor visszahozza, a leltár már nincs nála.

Plusz 1000 lej beíratási illeték, 69 lej számtábla, 200 ACR autósklub, plusz 2300 járművezetői iskola, plusz 600 vizsgadíj.

Egyhavi kiadásaim: élelem, autóbusz, rezsi 1130, plusz 230, ha lazítunk a gyeplőn, tehát 1500–1600 lej. Volt 32 ezer lej megtakarításom, tartozom apámnak 45 ezerrel.

November 28.

Döbbenetes élmény: „Egy mindenkiért, mindenki egyért" – olvasom a szocialista jelszót. Annyira nem emlegetik újabban, hogy én pl. nem is tudtam, hogy az alapjelszavak egyike volt. Pedig a „gyakorlatát" ismerem: az egyén belehal a közösségbe, a közösség pedig valóban csak egyért – egy bizonyos valakiért – van. Ez lenne a történelmileg első alakja a csak vágyott, a még el nem ért valódi közösségnek? De mintha leszoktatna a valódi közösség keresésének szenvedélyéről ugyanakkor…

*

Az államfő és vezér a maláj fővárosban a maláj miniszterelnökkel légügyi egyezményt írt alá. Törünk az ég fele.

December 4.

Egyenjogúsági kampány folyik a memóriumok és a Magyar Szocialista Munkáspárt titkárainak itteni tárgyalásai után. Minden lapban, a központiban több napon át tart az utasításnak megfelelően, nem a tárgyra, hanem az elvekre irányulóan, azaz a nyílt polémiát kerülve. Gere Mihály[17] a dec. 4-i lapban pl.

[17] Gere Mihály a Magyar Dolgozók Tanácsának elnöke volt, a KB pártgazdaságának is vezetője, különben Bodor Pál sógora.

December 5. vasárnap

Megindultam a lejtőn. Testileg is egyre renyhébb vagyok, rendezetlen, mozgáshiányos életvitelem miatt közérzetem és erőnlétem hanyatlik, a belső izgalmakban keresek menedéket. Legfőbb ideje lenne gyökeresen szakítani mindezzel: 1. fix órában felkelni, pl. 6.30-kor, és lefeküdni, 2. reggel tornászni és 3. a vasárnapokat nem itthon tölteni, 4. az első lendület kimerültével napi munkarendet bevezetni, 5. intenzív terápiába kezdeni, 6. keresni a kapcsolatot az emberekkel, így nőtlenül is.

December 10.

Levizsgáztam a közlekedési szabályzatból.

December 11.

Négy hete lépésről lépésre haladva közelébe kerültem, eljutottam egy licista lány szívének tőszomszédságába: a siker jele, hogy ma a döntő találkozás elől megfutott, elrejtőzött. Kitanultam, hogyan kell a szívügyekre a legnagyobb óvatosság és egyben tapintatosság módszerével ráterelni a szót, a vallomásra ráhangolni a partnert. Ha nem érezte volna úgy, hogy nem tud kitérni a gyónás elől, nem folyamodott volna ehhez a kétségbeesetten modortalan – és ezért modoros – megoldáshoz.

December 13.

Az otthoni állandó irritáltság és ezért feszült hangulat oka, azt hiszem, a vérmérsékleti különbség, ami ráadásul lelki felszabadulásom nyomán csak hangsúlyozódott az utóbbi időben. Apám viszont egyéb okokból is egyre ingerlékenyebb. Kamaszos szembehelyezkedéssel vádol – ami már nem nosztalgiát ébreszt, hanem a gyomrom fájdul meg tőle…

December 17.

Müller ma bejött elintézni a két hónapja felbontott munkaszerződése ügyét: le kellett adnia még a poliklinikai belépőjét is, és ez teljesen tönkretette. Elmesélte, hogy a katonai orvos is felmentette (13 féle betegsége van), nagy kő esett le

a szívéről, mert állandóan nyomasztotta, hogy egy háborúban mit tétetnének vele. A fölmentés megszerzése után azonban két napig búskomorságba esett, mert most már nemcsak a sajtónak, hanem íme, a hadseregnek sincs szüksége rá. Ilyen az idegbaj – mondja, és a hátamon végigfut a hideg.

A pártkongresszuson elhangzott főtitkári jelentés szerint ne tévesszük szem elől, hogy milyen állampolgárok vagyunk (ti. román), és vegyük tudomásul, hogy a jólét majdani kibővülésével mindenki – különbségre való tekintet nélkül mindenki – gondjai megoldódnak. Szóval felér egy inszinuációval. A gazdaság a teljes bezárulás és önellátás + az aktív külkereskedelmi mérleg szolgálatában áll, a törlesztés tavaly 300 millió, az idén 1,8 milliárd dollár volt, az adósságok és kamatok esedékes részletének összegével azonos bizonyára. Maradt még 8 milliárd a felvett tízből. A beszéd nevezetes képzavaros hajóhasonlata: a viharos tengeren, orkánoknak kitéve vezetjük hajónkat a kommunizmus csúcsai felé.

Megjelent a Domokos Géza-interjú az *Ifi* 50-es számában: a fiatalok beilleszkedését szerinte nem utolsósorban egy lejáratott kompromisszumfogalom nehezíti meg, mert tudni kell, van jó és szükséges kompromisszum is. Rátelefonáltak, hogy fel kell szólalnia.

December 19.

A magyar gazdasági modell világtörténelmi jelentősége talán abban áll, hogy bebizonyította: a gazdasági jólétet el lehet nagy politikai engedmények és reformok nélkül is érni, lekötve egyénileg is az állampolgárt, hűségét-megbízhatóságát garantálva, és az ostromállapotot belülről fel lehet ennek nyomán oldani. A lengyel a fordított sorrend miatt bukott meg, ha akkor sikerül demokratizálniuk társadalmukat, csak a szegénységet oszthatták volna el. A SZU számára a magyar kísérlet ezért mérvadó. Magyarország egy eléggé fontos világtörténelmi kísérlet műhelye lett: a (viszonylagos) fogyasztói bőséget politikai-ideológiai engedmények nélkül érték el. Kiindulópont: a gazdasági mechanizmus reformja.

*

Anyám ma riasztó híreket kapott nagyanyám felől, Grószi szinte felrobbantotta Kolozsvárt a házat, égve hagyta a fürdőben a gázt, reggelig égett, eleredt a víz is, átázott az egész vakolat és kilószám mállik. Így összegezte nekem az anyja életét: Sosem az emberekhez, mindig a tárgyakhoz ragaszkodott. Szép

lány volt, 29 éves korában hozzáment az apámhoz a házért és a kertért. 40 éves kora után, amikor rájött, hogy mindennek vége, kapott egy idegösszeomlást, olyan volt mindig a légkör nálunk, hogy én összecsaptam egy-kettőre a leckéimet és menekültem otthonról, Attila öcsém akkor lett a technika bolondja… Amikor leköltöztünk Bukarestbe, megpróbáltam meggyőzni, de nem, ő maradni akart. Most itt van a gyerek – nem mondhattam Zsókának, hogy várjon a szüléssel, amíg a nagyanyja meghal –, a bölcsődébe be nem adhatjuk, kegyetlen dolog, de választanom kell…

December 24.

Sötétedett már negyed hat fele, amikor a tisztafej-szolgálatom véget ért. Esőben – karácsonyi eső – jöttem haza. A buszon egy szőke lány állt mellettem, hajából egy drága, de silány szappannak a szaga áradt (három hónapi szünet után végre ismét kapni lehet). Végigjártam az üzleteket, zsíros disznóhús is kapható, vajat is vettem, láttam egy télapót, akit kérleltek, hogy öt percre fáradjon fel egy lakásba, de nem akart kötélnek állni… Híg habarékban caplattam haza nagy csattanások közepette, mert a gyerekek riasztópisztolyaikból pukkantgattak mindenfele.

December 27.

Huszár Sándor új könyvében (*Egy bűntelen nemzedék elkárhozása* – emlékirat) szerepel apám is egy levéllel, amit még annak idején küldött el neki egy, az *Igazság*ban megjelent bírálatának (apám írta) nyomán támadt bonyodalom tisztázásaként, és amiben többek között arra buzdítja Huszárt, hogy „most, a kollektivizálás idején" ne nemi (? ejsze szerelemről?) kérdésekről írjon… Ennek kapcsán eltűnődöm apám sorsán: a munkásmozgalomhoz csatlakozás felkínálja neki az utált múltjával való szakítás lehetőségét, érzelmileg, sőt rokonilag amúgy is levált már arról a világról, nem hiába jött fel Kolozsvárra munkát keresni. Mindezt azonban igazodásként, másokkal való azonosulásként és a hasonulás állandó kényszereként – önmagát kényszerítette – élte meg, és mindebből kimaradt egy új individuum kibontakoztatásának igénye és gyakorlata. Funkcionáriusnak is azért volt ideális és örökké megbízható, de riporteri tehetsége ezt óhatatlanul megsínylette. A tehetség az individuális képességek szélsőséges kiélése, és semmiképpen nem az önkorlátozás. Az alkotás a kiélés formát adó változata. Innen az elfojthatatlan ellenszenve azok iránt, akik

vezetőként is „szubjektívek", nem tudnak nem emberien hiúk, érzékenyek, nyíltak stb. lenni. Ennek az önként felvett kényszerzubbonynak a viselője ő.[18]

1983

Január 2., vasárnap

Anyáméknál ebédeltem, és Sanyi azzal ment lefeküdni, hogy csak váltsam meg a világot, ha nincs jobb dolgom. Pedig már hónapok óta csak bekapom az ebédet, felhörpintem a kávét, bámulom a prücsköt – aki miatt különben sem lehetne beszélgetni – és jövök is el.

Szabó Dezső emlékiratait olvasom (*Életeim I. II.)* már napok óta egészen megbódulva. Micsoda vallomás a korabeli Kolozsvárról, Székelyudvarhelyről!

Január 7.

Járművezetői tanfolyamra járok.
A kulturális műsorszámok fele nyitás a sajtóban és a tévében tk. a témaválasztás beszűkítésének kényszeréből fakad többek közt, tehát van a hírközlés természetében rejlő oka is.

Január 10.

*Huszár Sándor Sorsom emlékezete*ben szerepel apámnak egy hozzá írott levele 1957-ből, amit Huszár most név nélkül tett közzé. Szörnyű, hogy valakinek

[18] Hiányzik a naplómból, bár tudtam róla, e hónapok legfontosabb magyar vonatkozású híre, az *Ellenpontok* szamizdat folyóirat szerkesztőinek *Memoranduma és programjavaslata,* melyet a madridi konferencia résztvevőihez intéztek, s mely a későbbiekben és máig hatóan mintaszerű elemzést és elvárásokat fogalmaz meg (többek közt a kulturális és területi autonómiát) egyenjogúsításunk feltételeként. A dokumentum világnyilvánosságot kapott, a legnagyobb amerikai, francia, angol lapokhoz is eljutott, megvitatták az USA kongresszusában, és mihozzánk a Szabad Európa rádió adásain keresztül jutott el. Szerzőit e napokban fogták le és hallgatták ki.

mennyire óvodista világnézete volt még mindig. De óvoda volt az egész társadalom, Huszár pedig – Hitetlen szerint – öngólt rúgott a kötetével. Akkor pedig, akiket dehonesztálni akar – felmentenek.

Január 18.

Halálos mérget tartalmazó rágalmat terjesztenek rólam: hogy főszerkesztő akarok lenni. Mivel se szerkesztői, se szépirodalmi ambícióim nincsenek, ezzel a híreszteléssel el lehet vágni alattam a fát, ugyanis éppen azokat a kapcsolataimat teheti diszfunkcionálissá, amelyek riporteri szándékaim véghezvitelében segítségemre lehetnek, sőt melyektől függ ezek realizálása. Ma Szarkától kérdeztem, hogy hallott-e róluk, azt mondja igen, és „atyai" jó tanácsot kaptam tőle, hogy úgymond: végezze mindenki a dolgát, és ne törődjek azzal, mások mit beszélnek. – Diabolikus egy alak.

*

Apám esete a Szocialista Kultúra Tanácsának alelnökével: szombaton szolgálatos, betelefonálnak, hogy vigyen fel egyet *A Hét Színjátszó személyek* című évkönyvéből. Fogadja egy beosztott, aki meg akarja győzni, hogy augusztusban hagyták jóvá megjelenését, amikor ő – a beosztott – szabadságon volt. Bemennek a *„ministru*"-hoz, aki lefordíttatja a címet, káromkodik, hogy nem ért semmit, hogy *„sunt un pachet de nervi*" (robbanok fel az idegességtől), a címlap alatti második címlapot rászorítja a következő lapra (és átüt egy arckép!), s faggatja apámat, hogy hányan mentek ki vagy maradtak kinn a bemutatott színészek közül. A kivándorolt vagy disszidált művészek ugye tabunak számítanak. Nem tudják azonosítani őket, akit név szerint keresnek, nincs benne, erre a miniszter türelmét veszítve utasítja titkárát, hogy a kolozsvári propaganda titkárt hívják fel és tudják meg tőle. A feljelentés útja. A *ministru* magához veszi az évkönyvet azzal, hogy délután majd kideríti ő. Végül a beosztott kíséri ki, megjön a bátorsága, „engem akarnak szankcionálni", árulja el. Hétfőn apám beszámol az ügyről, felhívják Domokost is, ő és Gálfalvi Zsolt helytelenítik, hogy Huszár és Horváth közben levelet kezdtek írni a Tanácsnak, hogy ők egy szép ügyet akartak szolgálni, és íme, ilyen nemtelen gyanúsítgatás gáncsolja el őket – és azt tanácsolják, hogy hagyni kell az egészet aktivista pártvonalon megoldódni, azaz a jóváhagyást megadó aktivistát büntessék meg, és kész! Onnan még megpróbáltak egy szerkesztőségi bűnbakot találni,

de Huszárral beszéltek telefonon, aki azt mondta, hogy ő felel mindenért, úgyhogy lemondtak a tervükről, és valakit ott fenn szankcionáltak.

Január 20.

Csütörtökön *A Hét*nél a vezér születésnapja előtti előzetes ünnepi szám készül. Megjön a friss *Contemporanul,* felmerül a gyanú, hogy ezek orvul egy ünnepi számot hoztak ki. Megjön a *Flacăra,* ebben a 24-ből 14 oldal adózik a nagy eseménynek. Erre Huszár dönt: a jóváhagyott 3 oldal mellé – *A Hét* összesen 16 – még további 2-öt be kell lőni a kultusztartalékból. Késő délutánig benn maradtak és tördeltek, szerkesztettek.

Közben Huszár meséli, hogy megkérdezte egyszer Fazekas János volt belkereskedelmi minisztert, hogy a főtitkári piaclátogatások esetében ő nem tudja-e, hogy azokat azelőtt való nap töltik fel áruval. „Dehogynem! Különben én lennék a hibás." Nemcsak tudja, de ő rendeli el. – Látom, apámat az rázta meg a legjobban, hogy „akkor leváltják a felelősöket", mint legutóbb is Fazekast.

A január 21-i számban Molnár Gusztáv cikke Hitlerről, aki hatalma csúcsán elvárta, hogy a bürokrácia intézményei egymással versengve anticipálják szándékait. A kívülről látszólag egységes intézményi gépezet a lehető legnagyobb fejetlenség és káosz állapotában volt a Führer antibürokratikus vezetési gyakorlata következtében.

Január 24.

Fizetésnap.

A születésnapi számot dicsérjük a gyűlésen és Fröccsöt, aki a filozófiai cikket írta. Azt a szakot végezte szegény. F. megdicsőülten ül és szerényen békétlenkedve mormog az orra alatt. – Ilyen jellegű feladatot még nem kaptam – mondja. Szegény!

Szabó Dezső: Életeim. I. II. Zseniális.
Garcia Marquez: Száz év magány.
Örkény István: Bevégzetlen ragozás.

Már vagy két hete tudok kocsit vezetni.

Január 25.

A kőolajfeldolgozó, a kohászati, vegyipari ágazat nyersanyagforrásokkal nem számoló felfuttatása az ipar fetisizálásából fakad. Az államadósságot is ebből akarták visszafizetni, a haszon pedig sose látott jólét forrása lett volna – mint extraprofit. Érdekes kísérlet lett volna az ugrásra a harmadik világból az elsőbe. De hiba csúszott a számításba.

Január 31.

Tegnap volt 50 éve, hogy Hitler hatalomra került. Ma letettem a sofőrvizsgát, illetve az elővizsgát, és ezzel a járművezetői tanfolyam lezárult. Nagyszabású terepjárás következik.

Február 1.

Aktívpista ma berendelt: hol voltam tegnap (az utolsó vezetői órámon), lefordítottam-e a kötelező penzumomat? Ezentúl 9-re kell bejárnom. Ezek után találkoztunk lenn a nyomdászok étkezdéjében, és feltettem neki a kérdést a rágalmat illetően: Hol akarok főnök lenni? Mint akit áramütés ért, beismerte, hogy hallott róla, és elmondta, hogyan spekulált magában: annak idején a KISZ-nél kérdezték tőle, hogy a *Jóbarát*hoz kit ajánlana főszerkesztőnek vagy helyettesnek, és ő rám gondolt. Első gondolata az volt, hogy közölte-e ő ezt Árpival? Nem. Akkor eltűnődött azon, hogy milyen körökből érkezett a hír. (Nem akarta elárulni, de Zs. lehetett a hírharang, aki elhűlt, amikor ő nyugodt maradt és nevetett a hír hallatán. De amikor a székéről van szó? Igen – válaszolta – de ismeri az embert, mármint engem.) És most már sejti, kitől származhatott, az illető szándéka felől sincs semmi kétsége, figyeljem meg én is, hogy ki hogyan vélekedik az írásaimról.

Szóval szerkesztőségen belülinek tartja ő is.

Meg kéne írnom a rágalom természetrajzát: hogyan lehet kikövetkeztetni a rágalomból kiötlőjének jellemvonásait, megrajzolni erkölcsi arculatát. Itt például azt, hogy ügyetlen rágalmazóról van szó, aki nem számolt az én őszinteségem és nyíltságom hitelével, mégpedig azért nem, mert ő nem hisz benne. Rossz diagnózis rossz taktikát szül, illetve mindkettőt a ferde gondolkodás és jellem szüli. Ki a machiavellista? Aki másról a kétkulacsosságot el akarja hitetni: azt, hogy amíg szemben nyal és hízeleg, addig hát mögött fúr-farag.

Ez a jellemkép csak egyvalakire illik rá. Persze, hogy ennyire aljas legyen, azért nem gondoltam volna. Ezentúl majd gondolom.

Más eljárás: az irigy titokban azt teszi, vagy arra vágyik, amit a rágalmazott nyakába varr: nyalna, ha tehetné, ármánykodna és teszi is, a másnak jutó elismerést a tőle magától elvett elismerésnek tartja, a másokat ért dicséretet frusztrációként éli át. A rágalom kiagyalójának kétségbeesett, kificamodott kiáltás a fény, az elismerés, a léleképítő sikerélmény, ami másnak jut. A másik bemószerolása az önbizalom hiányának ördögi csele, amely a lelkierő visszaszerzésének reményével kecsegtet, de amely még mélyebbre taszít a fénytelen verembe, a feneketlen sötétségbe, ahol az ember legkegyetlenebb bírájával, önmaga meztelen őszinteségű képével van összezárva. Csupasz, leplezetlen önmagával.

Aranykezű tűzszerészek, pillangókezűek, szétszerelték, ártalmatlanná tették a pokolgépet.

Február 5.

Táviratözön az Örök Ünnepelthez. Egyirányú hömpölygés.

Február 7.

A lapelemző ülésen Fröccs a következő mondatot böki ki a diákszerelmi sorozatom második részéről: Ha nem lenne aláírva, akkor azt gondolhattam volna, hogy egy tizedikes tanuló írta. Bizalmi szerint épp ez az erénye. A durva jelenet után a szobánkban Fröccsel, „kegyelmi" állapotban nagy igazságokat mondtunk egymásnak a megnyílt őszinteség öt percében. (Ránk jött az ötperces.) Ő, hogy amikor a felvételem fölmerült, Árpi azt mondta, hogy ő semleges lesz, mert volt apámmal, egykori főnökével egy afférja, a főszerk, hogy ő nem ismer, és akkor ő vállalta, hogy Jakab Maritól megkérdi, milyen pasas vagyok. És Jakab Mari azt mondta, remek gyerek vagyok. És hogy ő akkor csalódott bennem, amikor a 12 oldalas első szám megjelent – nekik senki sem szólt semmit, és ő tisztafejként szerzett tudomást róla –, szóval hogy akkor én kerek-perec kijelentettem, hogy elhatárolom magam minden akciótól, amit ők kezdeményeznek. Én, aki velük egyidős vagyok! Végül kibökte, hogy el akar menni tőlünk, jöjjek ki majd az utódjával. Próbáltam neki azt sugallni, hogy itt nemcsak Aktívpista manipulál, mint ő véli, hanem őt is manipulálja valaki.

A főszerk-féle rendreutasításból különben az derült ki, kifogásolták azt is, hogy én elit munkát kapok, ők a „szeméthordók". Érdekesen fordított a helyzet, hülye egy kétszeresen fonák helyzet.

Február 11.

Az országos diákszövetség konferenciája a Nagy Nemzetgyűlés épületében. Micsoda kisfilmet lehetne forgatni a tapsfajtákról és arról, ki hogyan tapsol. Láttam egy ülésvezetői forgatókönyvet, még az is benne volt, hogy „Ki van ellene? Senki, tehát egyhangúan megszavaztuk…" Ott volt a tanügyi minisztérium, Furo, Ursu stb. Csire Gabi kolléganő elmesélte, hogyan húzta ki a fia lábon a tüdőgyulladást bakáéknál. Egy másik alkalommal szinte vérmérgezést kapott, egy napig adtak tetraciklint neki, ez alatt a vörös vonal már elindult fel a karján. Éjszaka felkelt, hogy a fürdőben tanuljon, mert ha nem kap legalább hetest, akkor valamitől elesik… Úgy látszik, az ellenkező végletbe lendültek a dolgok.

*

Az áporodott gyűlölet és irigység árad a két „szétvert" összeesküvőből. Hogy is ne irigykednének rám: nekem sikerült, aminek ők a felét is győzelemnek tartották volna ott, ahol megalázták és kisemmizték őket, ill. ahol teljes kudarcot vallottak. Nem ismerhetik el, hogy van érvényesülési lehetőség ott, ahol nekik semmi sem sikerül – mások miatt. Ez az érv megdől, ha nekem mégis megy. Nekem tehát csakis becstelen eszközökkel sikerülhetett vinnem valamire, ettől nem tágítanak.

Február 14.

Van, aki a diákszerelmi történetben saját életem egy mozzanatát látja. Mondtam nekik, hogy a riporter – és a feljelentő – sosem magáról ír. Ha viszont magáról ír, az lehet feljelentés…

Napok óta hivatalos pöfeteg-mondatok és vízfejű gondolatok pötyögtetésével vagyok elfoglalva. Komolyan stílus- és nyelvérzékrontó gyakorlat.

Február 15.

Fröccs barátunk nemcsak hogy egy rész bor és öt rész víz, hanem újabb bizonyságok szerint tisztára olyan, mint egy boldogtalan és kisszerű nő – a női

finom ösztön nélkül. Nőiesen kisszerű abban, hogy önállótlan, valaki erősebbet követne állandóan melegségigényében, pletykaéhségében, nyájszelleműségében, irigykedő voltában, ítélőképességét teljesen elhomályosító rosszhiszeműségében, sajnálatigényében stb. stb. Nőies szeretet- és melegségéhsége miatt képtelen szellemi vagy jellembeli teljesítményt nyújtani, sőt, esze ágában sincs ilyesmire törekedni. Mindig egy erősebb fennhatósága alá helyezi magát, és attól kölcsönzött véleményekből él.

Február 19.

Hosszú séta a napfényes déli fagyban a Herastrău-tó partján. Hitetlen hógolyókat dob a kivékonyodott sötét jégre, a porhó puffan, és szétterülő levélformát rajzol a jégre. Nagy sértés számára, hogy az *IM*[19]-et újból Lazics szerkeszti, elvették tőle és a másik kettőtől. Nem érti, hogy nem a vele szembeni bizalmatlanság, hanem egész egyszerűen a Lazics Bizalmira nézve megnyugtató tekintélye az, ami itt igazából számított a döntéskor. És rákezdte fújni példákon szemléltetve, hogy itt „nem lehet". A régi mese: egyik a cselekvési lehetőségek beszűkülésén búsong, a másik azok maximális kihasználását tartja fontosnak. Elégedetlen volt velem, amikor elváltunk. Nem fogom az ő nótájukat fújni, arra hiába számítanak.

Március 1.

Egyhetes portya Temesvárt, Aradon és Nagybányán.

A vonaton hallottam: Váradon új polgármester (?) van, a magyar Feder Éva helyett egy Tulai nevezetű román vezeti ezentúl a várost. A dolgok a városban egyből 189 fokos fordulatot vettek: lehet szalámit kapni, mosószer is van mindenütt, akárcsak szappan. Az új polgármester pedig Harun al Rasid-i hajlamokat árul el. Biztos forrásból tudja a mesélő, egy szekustól (!) a következőket: 1. Az új polgármester beállt egy hússorba, és pont az orra előtt fogyott el a hús. A hentes elküldte őket, de egy rendőr ott maradt és várt. Ő miért nem megy? Mi köze hozzá! Takarodjék. A rendőr meg is ütötte volna a polgármestert kísérő szekust (!) Rögtöni igazságtétel, salamoni. – 2. Felkötött karral jelentkezik egy kórházban, a kapusnak tíz lejt ad és beengedik. A két asszisztensnő is elküldené, de 25–25 lej fejében mégis előkerítik az orvost. Ime

[19] *Irodalmi Magazin,* havi rovata a lapnak a szárnypróbálgató tehetségeknek fenntartva.

– mondja a polgármester –, így dolgoznak a beosztottak! Munkaszerződés-felbontás „fără drept la muncă”(munkahelyhez való jog nélkül!). Ezen az utóbbi kitételen megdöbbenek, a bosszú diadala lobog a szemekben, a kupéban ülők helyeselnek. Úgy kell nekik, jól tette! – Micsoda gyúanyag halmozódott fel az emberekben. Micsoda történetekben élik ki magukat, illetve vezetik le a feszültséget, akik ilyeneket terjesztenek. A 3. történet gyári vezetőkről szól, akikhez nem lehet bejutni, de a kapus lekenyerezhető, bent az irodán az állítólagos értekezlet helyett konyak és egyéb italok borítják el az asztalt.

A történetek mind szemtanúk közeli rokonaitól származnak, mondta a nő és abszolút megbízhatóak. A „női” vezetés idején Váradon minden a „feje tetején állt.” Volna.

*

Kaland a nagybányai szállodában: fél tízkor nyílik az ajtó, és bejön a szobatársam egy nővel. Kétágyas szoba. Hogy ne nézzek olyan furcsán, itt fognak aludni. Rokonok. A rokoni kapcsolatot fogják ápolni egész éjjel. Ne nézzek úgy, én őt nem ismerem, ő impresszáriója a Maramureșul népzenei együttesnek. Azelőtt pedig „solist” volt (nagy reményeket fűzött ehhez a szóhoz), és elvégezte az aeronautikát is. Előkerült a cujka, töltött nekem, zavarni nem fognak, persze pityókosnak hiszem, de nem az, telefonálnia kell még, helló, jé, meghalt a nagybátyja, nahát, sopánkodik a nő – sovány, lóg a haja, lóarcú, egy fertelmes sáros, sárga nadrágban. De ne nézzek úgy, ő sem akárki, táncosnő, noha most így van öltözve –, de mi ütött belém? Miért veszem a dolgaimat, tegyem vissza azt a párnát, de igazán ne menjek el, ilyen későn mit kezdek a városban, igyunk még egyet, ő a magyarokkal jóba akar lenni, de igazán…

Füstbement gruppen szex Nagybányán.

Március 3.

Balogh Edgár-est a Petőfi-házban. Anekdoták estje. Balogh elmeséli nevezetes Groza Péter történetét: 1955-ben fölmennek hozzá (államelnök volt) Csőgör Lajossal megköszönni, hogy kiszabadította őket a börtönből, de az amnesztiát mind a négyen visszautasították és rehabilitálást kértek. Groza úgy érvelt az érdekükben, hogy azért nem lehettek irredenták 1945-ben vagy ’46-ban, mert a békeszerződés akkor még nem volt megkötve (?). Nekik volt egy egyezségük a dutyiban, hogy felváltva mesélgetnek egymásnak. A börtönben Balogh a következő esetet mesélte el: amikor Károly király serege megindult Pest felé

1919-ben, a csehszlovák minisztérium kiadta a rendeletet, hogy a Felvidéken, ahol ő akkor élt, mindent, ami a Habsburgokra emlékeztet, romboljanak le. Egy nap alatt ledöntötték a kassai Petőfi-szobrot, másutt a Klapkáét, leszedték az emléktáblákat stb. Volt, aki tiltakozott, mire felolvasták nekik a rendelet szövegét. Nos, Balogh és három társa így emlékezett az irredentákra. Irredentizmussal vádolták a románok– mondta.

Szász János vicce: híre megy, hogy Sztravinszkij Moszkvába látogatva kapott ajándékba egy Csajka gépkocsit. Hamarosan helyesbítenek: nem Csajkát, hanem Moszkvicsot, és nem kapta, hanem ellopták tőle. Hát ennyi köze van a vádaknak Baloghhoz.

Balogh a maga megszállott módján prédikált, termelte az unalmat, de van egy pár ötlete, pl. hogy a második vásárhelyi találkozót meg lehetne tartani, mert a nézetkülönbségek mára minimálisak a magyarság körében, vagy más természetűek, mint a '40-es évek elején. Persze, mindezt mások mondták el helyette, úgy kellett kihúzni belőle az értelmességeket, az okos humort. Molnár Gusztáv az iróniát Balogh jellemző tulajdonságának kiáltotta ki, Szász János derűre korrigálta. Fazekas János megijedt, hogy Balogh megírja az MNSZ történetét, és feltett egy otromba kérdést. (A két világháború közti idővel kezdi? A nemzetiségi kérdés vagy csak az MNSZ történetét?), mire Balogh azt felelte, hogy ő csak az emlékiratait írja meg, a történészeknek kell a másik feladatot elvégezni, pl. Fazekas Jánosnak[20], aki mellett Demény Lajos[21] történész bölcs hallgatásba burkolózva ült[22].

Kész kísértetjárás volt a Petőfi Házban.

Március 9.

Három és fél hónapos kaland zárult le a tegnap, átmentem az úrvezetői vizsga negyedik próbáján is. A külön negyedet, ahol vizsgáztatnak, azt megelőzően bejártam gyalog, megbuktak ketten mellettem, ezt követően én kétszeresen jónak tűntem. Össze kell szednem magam, hogy visszatérhessek a kocsi vásárlása előtti napok lendületéhez és munkakedvéhez. Helyzetem a szerk-ben lényegében nem változott – minden látszólagosan nagyobb befogottság el-

[20] Élt 1925 és 2001 között, a jobb emlékű kommunista kisebbségi politikusok közé tartozik.

[21] Demény Lajos (1926–2010) a legkíméletlenebb viták idején tanügyi államtitkár is volt rövid ideig a rendszerváltás után.

[22] A Fazekas neve alatt megjelent nem egy politikai célú tanulmányt tk. közösen írták.

lenére. Különben, aki tudja, szerezze meg hamarabb a hajtásit és bonyolítsa le rövidebb idő alatt a vásárlást! Itt ez van: a költekezés az összeggel egyenes arányban időigényes, ahelyett hogy fordítva lenne. (Nem az összeg megkeresése, előteremtése, hanem elköltése! Ugye, abszurdum?)

*

A nemzetközi nőnapon az Országos Nőtanács táviratot intézett a szeretet örökös címzettjéhez. Tévedések elkerülése végett: nem Angliában történt.

*

A sikeres vizsga, mint minden bevett akadály, fölhatalmaz arra, hogy újabb 300 lejt pengessek le állam bácsinak. Jogaim szaporodnak.

Március 12.

Rettenetes sötét indulatok gyűltek fel és kavarognak bennem Nits ellen, mert egész egyszerűen nem közöl hónapokig, heverteti az írásaimat, az utóbbi fél évben három valamire való dolog jelent csak meg tőlem, viszont egyre szaporodnak a musz-anyagok, amiket nagyrészt egy fél óra alatt ütök össze.

És leültem gondolkodni.

Cím: A pác, amiben Nits Árpád leledzik.

Kifejtés: Vagyon neki négy szerkesztői oldala a lapban a nyolcból. Ebből az első és a másodiknak a fele olyan, amin változtatni nem lehet. Állandó tétel Molnár H. Lajos sorozata a maga háromnegyed vagy 2/3 oldalával. Nits monogám természet, egyet szeret, de azt nagyon. Marad tehát kb. két oldal, ami hol másfél, hol valamivel több kettőnél. Erre pedig a következők pályáznak: Zsuzsa, Bodó Barna, Tar Károly, Kovács Nemere, én, László Frici, Mirk László, közölne még itt Lazics, Nagy Robi, valamint az *Ifi* társult részei, az újságíró növendékek a Ștefan Gheorghiuról, a tehetséges levelezők, nagymenő külső munkatársak stb. Mindezek férjenek meg két oldalon. Csoda-e, hogy Árpi élete egy hárításfolyam, állandó ürügyeket és kibúvókat keres, hogy halogatásait megmagyarázhassa vagy egész egyszerűen: nem is magyarázkodik! Csoda-e, hogy a havi egyszeri 12 oldalas számok számára az adósság- és ígérettörlesztés számai? Kiút a slamasztikából: a) Molnár H. vagy gyérebben vagy kisebb terjedelemben közöljön, b) a lap jegyzetanyagát dúsítsa fel, kultiváltassa a rövid, frappáns műfajokat, c) szabja meg a nagyriport terjedelmét.

Mi történik velem? A két oldalon csak néha jutok szóhoz. Betagozódtam a rangsorba – távolról sem az elsőrendű csillag mellé kerültem, egyre szűkülő körben fokozódó kétségbeeséssel látom, hogy ez a lap egyre kevésbé az enyém. Kiszorultam az első másfél oldalra. Műfajilag lemondtam a riporton kívül mindenről. Megjelentek a vergődésnek most már nem csak a szimptómái, visszatértek a görcsök a viselkedésemben. A Zsuzsa levelezési oldalán osztozkodáskor nem a legjobb rovatot választottam. Megkezdtem a kilátástalan hadakozást ezzel az állandóan hitegető, hazudozó, taktikázó, kibúvókat kereső szerkesztővel.

Megoldás: több irányba is kínálkozik kiút: a) betörni a hatos oldalra és az ötösre egy-egy jegyzettel, esetleg új rovattal, b) a rövid és csattanós riport műfaját kellene művelnem inkább, c) állandó rovatteremtési kísérleteimet meg kellene újítanom, d) kitágítani a közlés terét, más lapokhoz is fordulni, e) egy nagyobb szabású, könyvvel viselős vállalkozásba fogni, f) olyan riporteri teljesítményt nyújtani, amely „túlragyog" mást a téma, a stílus erejével…

És minden beszűkülés, megkeseredés, besavanyodás elől a rugalmas és mozgékony munkába menekülni.

Különben e hibás körbe kerülve csúnyán megjárhatom. A terjedelmi egységre eső „tehetség" és „közlésvágy" jelenlegi helyzete miatt ennek a lapnak pillanatnyilag nem tehetségekre, hanem ún. kenyérmunkásokra van szüksége, és a bukaresti munkatársak belekényszerítése ebbe a munkakörbe X vagy Y főnök törekvéseitől függetlenül nem a szubjektív jó szándékok szerint, hanem a terjedelmi megoszlást is megszabó erők akarat szerint alakul. És főleg: tény.

A tipikus szerkesztőségi székrekedés esete…

Március 14.

Szerkesztőbizottsági ülésen, meghívottként. A területi elvvel kapcsolatban, a megyék lefedéséről volt szó, kisütötték, hogy én és Fröccs ezentúl sűrűn járni fogjuk a Regátot, hogy onnan is tudósítsunk. Kétségbeestem. Bizalminak szerencsére nemcsak humorérzéke van, mint Árpinak (hideg részvétlenségű ember), hanem lélekjelenléte is, és a veszélyt nagyrészt kivédtük. Fordítani fogunk, meg besegítenek a tudósítók is, és átutaztunkban Erdély fele fogunk majd kiszállni az Ókirályságban – meg ilyesmi.

A dolog kezd tényleg súlyosbodni: nem elég, hogy itt élünk, elszigeteltségünket az ilyen ötletek keresztülkényszerítése csak fokozhatja. A vidéki tudósítók alkotási feltételeinek fölénye behozhatatlanná lesz: se bejárás, se musz-anyagok, se musz-kiszállások nem nyomasztják őket.

Március 17.

Tanügyi riporternek lenni itt és most fából vaskarika. A lényegi kérdéseket felvetni, bíráló hangot megütni se nem szabad, se nem lehet. Morálisan nem engedhetem meg magamnak, hogy belenyugodjak. Ráadásul, aki nincs állandó kapcsolatban alanyaival, az riporterként nem létezhet. Ezeken a feltételeken próbálok kifogni a magam írásos vélemény-gyűjtésével, ami az anonimitást (iskola és gyerek) is jelenti, és eleve a szociológiai feldolgozás irányába tolja el az anyag megformálását. Viszont a viszonylagosan intenzív tárgyalás ellenére – amit ez a témakörcentrikus feldolgozási mód lehetővé tesz –, számot kell vetni azzal, hogy nemsokára ez a tárgy kimerül, és másra kell átnyergelni. Iparira?

Március 19.

Benézett az *Ifi*hez, én kísértem át Fazekas Jánost *A Hét*hez. Kifaggatott főnököm felől: kicsoda, végzettsége mi, jó-e a tolla? A Petőfi Ház-beli Huszár esten – mondja mosolyogva – Huszárt a nemzetiségi politika felől faggatták, pedig voltak ott nagyobb főnökök is, akik viszont mélyen hallgattak. Ti. ő. Amikor ’5o valahányban Gheorghiu-Dej kijelentette, hogy a nemzeti kérdés meg van oldva, megszűntek a magyar lapok. Sejteni engedte, hogy neki volt szerepe az újraindításukban. „A *Korunk*nak én vagyok az anyja és az apja.” Küldjük el neki a lapot, mert most nem fizethet elő rá. Megvan-e még az irodalmi rovatunk? Az fontos, mert akár akarják, akár nem, itt felnő egy intelligencia, az agy, aki majd vezetni fog. Hát csináljuk meg jól.

Apám úgy hallotta, hogy ideológiai kérdésekben még mindig a veterán Vincze János (alias Ion Vinţe, Constanţa Crăciun férje) véleményét kérik ki a pártközpontban, pl. arról is őt kérdezték, Féja Géza fasiszta volt-e[23].

[23] According to journalist *Pál Bodor,* Vincze organized secret meetings between Rákosi and the emerging Romanian leader, Gheorghiu-Dej, which t00k place in Romania's *Bihor County.* As a result of these, Gheorghiu-Dej and Rákosi agreed that the Romanian leadership was to arrest and prosecute various ethnic Hungarians who were charged with having supported Rajk's policies· Among these were Gyàrfás Kurkó; *Áron Márton,* the *Roman Catholic Bishop of Alba Iulia;* the urban planner *György Sebestyén;* and the academics *József Méliusz, Lajos Csögör* and *Edgár Balogh.* Pál Bodor believes that Vincze may have played a personal part in the purge. (Wikipedia). (B.P. újságíró szerint, V. titkos megbeszélést szervezett Rákosi és Gheorghiu-Dej román pártvezető között Bihar megyében, aminek eredményeként a román pártvezetés üldözni kezdett és letartóztatott erdélyi magyarokat, akiket azzal vádoltak, hogy Rajk törekvéseit támogatták, köztük az angol szövegben említetteket. Vincze 1996-ban halt meg Bukarestben.

Március 26.

Vásárhelyi Géza, *Utunk* 1983/11. Huszár, *A Hét,* 1983/13. Az utóbbi válasz az elsőre. Huszár teljesen eltévedt az önigazolás útvesztőjében, becstelenségre ragadtatta magát. Egy magánlevelet így felfújni csak azért, hogy a dogmatizmus ellenfeleként örökíthesse meg magát – több mint aljasság. – A kötet különben jellemző reakciót szült. Öngól.

Koppándi kibékült Huszárral, aki korábban megfenyegette, hogy meg fogja írni. Koppándi a tévénél megnézte a Mag Péter-féle sótlan Balogh Edgár-interjút. Mag dühösen lépett a terembe, nem tudván, ki van ott, hogy ki az az a „szarevő", akinek meg kell mutatni, mire Koppándi felállt és kiment azzal, hogy ilyen körülmények közt ő nem tud dolgozni. Az interjúban azt kifogásolta, hogy Balogh szerint a román–magyar együttműködés fontos dolog. Itt ugyanis nem államok közötti viszonyról, hanem a kisebbség és a többség viszonyáról van szó, tehát így is kell fogalmazni. – Minden jel arra vall, hogy folyik ellene a kivizsgálás, attól olyan szemfüles.

Egyszer hopp, máskor kopp(ándi).

Március 30.

A hitvány patkány visszajött terepről, és folyton puhatolózik, provokál, faggatózik, bizonykodik, kelleti magát – egyszóval elviselhetetlenül undorító. Dolgozni sem lehet mellette. – A konfliktust most nem fogom engedni kirobbanni. Megjátsszuk a közömböst, humorral kezeljük a dolgot, kibúvunk minden „kenyértörési" kísérlet alól – csak nem fogom megengedni, hogy megdicsőüljön! –, elbagatellizáljuk őurasága dühét, egész jelentőségét, ráhagyom, ha kell, ellentmondok, ha kell, de főleg nem veszem komolyan. Jó gyógyszer.

Április 4.

Első „komoly" karambolom a hátsó sárhányó bánja. A rendőrkapitányság baleseti osztályának faunája. A kiéhezett, alázatos delikvensek, amint sorukra várnak. Szerencsére be vagyok biztosítva.

Április 14.

Szóváltás ebédnél arról, hova adjuk a gyerekeinket iskolába. Danit nyilván. Anyám, hogy ő megtanulta 1940 és '44 között, hogy nem az számít. (Nem számít a tannyelv?) Anyja szerint nem magyarrá nevelünk valakit, hanem pl. mérnökké stb. Onnan (a magyar iskolából) nem jutnak be az egyetemre. (Ezt honnan szedi?) Megadatott, hogy elnöki véleményeket hangoztatnak a családi asztalnál[24]. Az ajtót erősen találtam betenni magam után, anyám utánam szaladt, hogy nem felejtettem-e ott az ernyőmet. Kutya hideg eső metszi ketté az április.

Megnéztem az este *Chalderode* belga expresszionista szerző *Vörös mágia* című darabját a színművészeti főiskola növendékeinek silány előadásában.

Április 16., szombat

A Románia–Itália futballvisszavágó napja: zászlós felvonulás a fő útvonalakon, pityókos oltyánok éltetik hőseiket, egy színes füzetet árusítanak reggel óta a központban, kis háromszögletű zászlókat kapni, a válogatott tagjainak színes fényképét mindenfele. Az este 8-kor kezdődődő mérkőzésre már 3-kor be lehet ülni a stadionba. Égig ér a nemzet dicsszomja: fönn akar maradni a történelemben egy emlékezetes alkotással, a győztes alakításával. Isszák a lőrét előre a medve bőrére. A hatóság ezekben a happeningekben a felszított dicsőségvágyra játszikś rá. Ez a lelkiállapot adott, és hetente, havonta táplálni kell valamivel, világra szólónak kiáltva ki mindegy melyik eseményt. Azonnali kielégülésre vágynak, mint a szerelemben.

Bölöni László rúgott az első félidőben egy gólt a világbajnoknak – ezzel nyerték meg a párviadalt. Beleköpött a levesükbe?

Április 20., szerda

15-én meghalt Illyés Gyula[25], ma pedig a Tanácstól azzal küldték vissza Szász János nekrológját, hogy az „poéma", márpedig szigorúan csak lexikonszócikk-szerű megemlékezést szabad közölni.

---

[24] Ceaușescu pár nappal korábban ajánlotta figyelmünkbe a vegyes házasságokat mint pozitív példát a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának plénumán.

[25] Illyés (1902–1983), azzal hívta ki maga ellen a román hatóságok ellenséges indulatait, hogy a *Magyar Nemzet* 1977-es karácsonyi és 1978-as újévi számában *Válasz*

A futball és általában a teljesítménysport a lelkét fejezi ki ennek a kornak, amelyben az egész stadion szurkol és csak egy pár játszik. A vasárnapi nemzeti győzelem után ma a craiovai Universitate alulmaradt a lisszaboni Benficával szemben, s a döntetlen miatt kiesett az UEFA kupa elődöntőjéből. A bemondó a bírót hibáztatta, de a mérkőzés után ablakom alatt hallom, hogy a csapat gyenge játékát tárgyalják. A kijózanodásnak is megvan a maga mechanizmusa.

*

Bodor Pál az *Előre* és a betegség (halálos?) védősáncai mögül előbújva pesti gyógykezelésre kap engedélyt. Ezzel a mentor lehetőségét is elveszítem.

Április 22.

Ma járt a kezemben a *Sportul*nak a 17. vagy 18-i száma, amiben *Au invins…dacii* címmel ünnepli a válogatott csapat győzelmét: olyan volt – mondja –, mint az iu. 1o5-ös vereségért (Traianus császár győztes csatája a dákok fölött) vett revans. Remek példaanyag arra, mi mindent és hogyan akarnak kiélni a sport által.

Április 29.

Beszélgetés Hitetlennel az elbocsátott Müller Feri sorsáról. Miért vagyunk valamennyien bűnösök? Ő azzal áltatja magát, hogy felajánlották a felesége áthelyezése nyomán felszabadult muzeológusi állást neki – de itt nem is az a kérdés, hogy Müllert megillette volna-e a *Kriterion* szerkesztői állása, amit a feleséggel töltettek be. Hanem az, hogy mivel nem teljesen beszámítható, kényszeríteni kellett volna vagy a szerkesztőséget, hogy ne bocsássa el (és csavarodjék be itt, mert ha kilökjük, nyilván sorsára hagytuk, mivel mások nem vennék fel), vagy őt magát kényszeríteni arra, hogy a muzeológusi állást elfogadja. Van-e jogunk bárkit kényszerrel „boldogítani"? Hát egy énhasadás felé haladó embert megállítani a lejtőn? Ahogy a huzavona során egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy ez az ember nem egészen ép elméjű – le kellett volna az elbocsátásáról mondani. Vagy legalább a betegnyugdíjazását megvárni, illetve siettetni.

Mindezt én akkor nem láthattam világosan. – Magam különben nem voltam tényező benne. Kik döntöttek?

Herdernek és Adynak címmel publikált írást a határon túli, elsősorban Erdélyben élő magyar lakosság helyzetéről és jogairól.

Április 30.

Nagyon elmagányosodtam újból: a délutánjaim vészesen hasonlítanak a brassóiakra. Az alkotási láz is annyira alábbhagyott, a közlés ritmusához alkalmazkodva, hogy muszáj lesz más munkával vagy időtöltéssel elfoglalnom magam. A szerk-ben az áporodott irigység gyűrűje is vagyogat, szerencsére nem ez a döntő. Ma Sanyi hívott, hogy menjek vele és apuval a Deltába – csak férfitársaság lesz, mondta. Volánfóbia hatalmasodott el rajtam.

Május 1.

Köztem és Zsuzsa közt a fő különbség és az összekülönbözés oka a következő: Én kétszer is olyan feloldhatatlan konfliktusba keveredtem az *Ifi*hez kerülés előtt, ami világossá tette előttem, hogy harmadszori áthelyezéshez nem folyamodhatom, ezért nonkonformizmuson konform érvényesítésének kísérlete logikus, a kedvező feltételek miatt sikeres is volt. Ő azonban egy elveszett játszma nyomán a fokozódóan szélsőségessé válás, a radikalizálódás folyamatában van a kétségbeeséstől és a már semmit sem veszíthető ember vakmerőségétől fűtött indulatok hatása alatt. Lényegileg tehát a „gépezet" befolyásolásának két eltérő taktikájáról van szó, amit ő stratégiai különbséggé mélyít, és erkölcsi ítéletet formál ennek alapján.

Május 3.

Önérzeti csúcsteljesítmény: megjelent az apám válasza Huszár gyalázkodásaira (fafejű, dogmatikus stb.) az *Utunk*ban. Huszárvágás a maga nemében, a minősítések felsorolásával és a névtelenségből való kilépéssel a dagadtat lehetetlen helyzetbe hozva. Kár lenne azonban, ha főszerkesztői helyzetében bántaná.

Május 10.

Riporteri módszertani krédóm: az anyag tömörítése és szervesedése. Valamint rendezésének többszörisége. Először akkor szintetizálódik, amikor magam a témát megfogalmazom és mozzanatokra bontom. Másodszor akkor, amikor gondolkodási időt hagyva az alanyoknak, lehetővé teszem, hogy koherenssé tegyék mondanivalójukat („a kutakban éjjel meggyűlik a víz"). Harmadszor akkor, amikor a fölvett anyagot magam rendezem, stilizálom. Negyedszer ak-

kor, amikor egy tágabb ölelésű ankétban, pl. részként, beillesztem annak kontextusába.

Tehát az alanynak igenis el kell mondanom, mit akarok, ha a módszertani fogásokkal nem is kell őt untatni. Társszerzővé kell avatni. Csak semmi lekezelés!

Május 15., szombat

Tegnap este nagy feldobás volt a Petőfi Házban, Szász János konferált, Kenéz Ferenc, Farkas Árpád, Illyés Kinga és egy Crăciunescu nevű remek román színésznő-költőnő.

Ott volt az én energetikus alanyom is – szépen felöltözve. Tíz óra körül, amikor véget ért a kultúrcécó, odamegyek hozzá, hogy van-e egy kis ideje pótbeszélgetésre. Ő ki van merülve. Mintha fejbevágtak volna. Megesett rajtam a szíve, jó, ha sürgős, akkor holnap, szombaton hétkor a Ház előtt.

Én tíz, ő tizenöt percet késett. Megjön teljesen kifestetlenül, egy fehér blúzban és kék szoknyában: hódítás, elbűvölés nix. Van egyénisége. Mindez talán annak a nevetésnek szólt – pedig nem cinikus volt –, amivel tegnap esti ajánlatát fogadtam. Aztán jó két órát beszélgettünk a tóparti kertvendéglő teraszán, szirmok hullottak ránk a rózsabokorról. Céltudatosságához egyre újabb vonások társulnak. És kezd a lelkemben életre kelni. Másfél hét múlva első vizsgája után hajlandó velem szóba állni.

*

Egy kifestetlen nő olyan, mint egy kivilágítatlan sétahajó.

A kifestetlenség összetett jelentése: hódítani nem akarok – nem is vagyok főnyeremény –, nem akarok senkit félrevezetni. Micsoda lelki küzdelem dúlhatott benne!

Május 20.

Apám szorongásos egyéniségét a vonalasság látszatának álcája alá rejtette. Elsáncolta magát magányába, és ezért örök aszonkronitásban van a közhangulattal, közvetlen környezetéből messze kirí. Könyve szerint egész életében igazodott (mit jelenthet ez számára?) – most azonban úgy látom, hogy szinte krédóként vállalja a disszonáns hang szerepét. Lásd Balogh Edgár bukaresti látogatásán tett megjegyzését. Lásd azt, ahogy a gratulációkat fogadta könyvéért.

Május 23.

A *Lityeraturnaja Gazeta* nekiment *D. Popescu Pumnul și palma* című regényének „szovjetellenessége és történelemhamisításai" miatt. A *România Literară*ban keményen válaszoltak rá. Nem irodalmi vita – ami nincs benne, ne keresd.

Június 13.

Aktívpista négyszemközt kérdi, akarok-e szerkesztő lenni. Írni akarok, mondom. De az ő állásáról van szó! Ajánlásokat kértek a belső emberek közül, és ő rám gondolt. Mondom erre, hogy noha mindenképpen karrier vár rá, ne siesse el, és ragaszkodjék ehhez az állásához, mert most már úgy játszik a szerk-en, mint más az írógépén. És belejött. Erre elmeséli, hogyan került ide: szóltak, hogy olvassa a lapot, majd közölték vele a végzést. De ő nem ismeri a nyelvet! – védekezett. Ceaușescu Nicu KISZ-titkár: Majd megtanulod. És megnyugtatták, hogy Cseke Gábort nem azért váltják le, mert valami hibát követett volna el. (Szóval szó sincs bosszúról.) Nem tudom, akkor mivel indokolták, de a fiatalítás megfellebbezhetetlen szabály: „nem tárgyalnak az emberrel."

Mindenképpen nyugtalanító hír. Ráadásul ő sem biztos benne, hogy nem Árpi és Bizalmi leváltásáról van-e szó.

Június 19.

*A Hét*hez újabb kéziratot szándékozom leadni és a fogadtatáson töprengve újból tisztáznom kellett, milyen szerepet játszottam én a Huszár–Koppándi botrányban.

Koppándi azt állította, hogy én visszavontam a Nagy Géza-interjút – ami hazugság, mert annak a beismerésével egyenlő, hogy azon volt visszavonni való. Én rokoni kérésnek engedtem – saját beállításom szerint. A becstelenségre viszont, hogy Huszár ellen mint összeesküvő, ellentanú legyek, nem tudott rávenni.

Kafka: A per.

*

Fröccsben dühöng már a csökkentértékűségi komplexus. Olyan keveset beszélgetek vele, hogy minden szavamra éhes kutyaként veti rá magát, hátha annak segítségével tudja igazolni azt az ördögi ellenérzést és ellenszenvet, valamint rá-

galomba hajló téveszmét, amit rólam táplál. Nem a színvallás-e a tulajdonképpeni megoldás? Nem a nyílt kenyértörés – hiszen az a háborúskodás terheinek a vállalását jelentené, és különben sincs összeveszésre ok, hisz nincs barátság sem, amit felrúgjak –, hanem a hideg közöny és csendes megvetésnek a megszüntetése vezethet célhoz. Megakadályozná abban is, hogy állandóan bennem lakjék, hogy én legyek a rögeszméje, a közönsége, a lelki szemétládája, a lexikona, lefigyeltje és lehallgatottja – egész nyomorult életének a kiélési lehetősége.

Június 20.

Apám finomnak szánt iróniával megjegyezte ebédnél a hírről, hogy a szerencsétlen Könczei Ádám leesett egy fáról és meghalt, hogy fia azzal hívta fel magára Kolozsvárt a figyelmet, hogy magyar nyelvű házasságkötési szertartást kért az anyakönyvezetőnél. Némi huzavonával meg is kapta. Utána órákig füstölögtem és felment bennem a pumpa többször is a délután folyamán. Ennek a rögeszmeképződésnek valahogyan útját kellene állni.

Megjelent a *Korunk*ban a *Tantárgyak tantárgya?* – a 12-dikesek irodalmi olimpiájáról és a magyar mint tantárgy helyzetéről szóló ankétom és fejtegetésem.

Június 29.

Fröccs: két lábon járó idegklinika. Szarka: fantáziátlan donjuan. Zsuzsa: fél-ravasz. Hitetlen: Franz Kafka, még számító „kizsákmányoló" korából. Bizalmi: a nagy csirketenyésztő, praktikus családfő.

Június 22.

KB-határozat született arra, hogy 1985-ig a női vezetők arányát a központi szervekben és intézményekben 6-ról 27%-ra, vidéken pedig 14,4-ről 30%-ra növelik. A „forradalmak" társadalma nem nyugszik.

Június 26.

A Benkő Samu-interjúmban az áll, hogy a Móricz Zsigmond kollégiumban 1945–46 között nagyon őszintén tárták fel belső gondjaikat, mert a kollektív ellenőrzés nem nyúlt a kiközösítés fegyveréhez. A kizárás módszere az '50-es években lett aztán jellemzővé, amíg a „bentiek" – viszonylag nagyszámúak –

és a „kintiek” közt éles határ húzódott, és ezzel a kintieket sakkban lehetett tartani. Illetve a se kintieket, se bentieket még jobban.

Érdekes fejlemény, hogy a bentiek száma szűkült, a másik kettő pedig összeolvadt, de úgy, hogy ma már lehetetlen kintinek lenni. Tehát csak első és másodosztályú benti van. A kifele gravitálókat peremhelyzeti elszigeteltségben tartják. De még jellemzőbb az, hogy mivel az ellenőrzés mindent átfogóvá és az összességet behálózóvá vált, már nincs szükség arra, hogy a kirekesztés rémével ijesztegessünk bárkit is, nem is lenne hová száműzni az illetőt. A belső Szibériák fölszámolódtak. A valamikor inkább egzisztenciális fenyegetettség előidézését felváltották a kifinomultabb, inkább az érvényesülési lehetőségekből való részeltetést illető félelemkeltés eszközei, amelyek a lehetőségek beszűkülése esetén persze felhasználóik ellen fordulhatnak.

Az „Ők” kisszámúak, ha a döntéseket, és nagyszámúak, ha a gépezetbe besoroltakat, beszorultakat nézzük. A „Mi” pedig egy arctalan, szétfolyó, éles határok nélküli kavargó massza, a maga módján szintén zsarnoki, személytelen, de mindenki által hangoztatott „közvélemény”, mint a szintén türelmetlen nem-hivatalosság formája.

A hatalom terjeszkedésében, kiépülésében tehát eljutott odáig, hogy már nem túl nagy az ország (és lakossága) a számára, már nem „lötyög” rajta a ruha. Ez az utóbbi 35 év igazi folyamatossága.

Megjegyzés: Van a sovinizmusnak is egy ilyen vonatkozása, hogy a nemzeti érzület fonákjaként azt sugallja a többséginek: milyen jó, hogy én bent vagyok! Minél feketébb a kép, amit a másikról festünk, minél keményebb a hang és a bánásmód vele szemben, annál inkább támad a többséginek egy relatív öröme, elégtétele, amit tulajdonképpen negatív erkölcsi „juttatásnak” kell nevezni, hisz nem arról van szó, hogy kap is valamit, hogy előnyöket élvez, hanem arról, hogy újonnan létrehozott hátrányokból nem jut neki is. A relatív „helyzetjavítás” példái tehát nem helyzetének valódi javulása, hanem mások helyzetének romlása által. A tömeggel ezt azonban úgy akarjuk meg- és átéltetni, hogy valóban erkölcsi és gyakorlati gyarapodásban van része – lásd az eufória kultuszát.

A feladat az, hogy a gyűlölet propagálásáról kimutassuk, hogy hamis konszolidáció az, amit eredményez.

*

Spiró György: *Az ikszek*. Egy olyan hatalmi képződmény az 1815-os Lengyelországban, amely a kormány és az ellenzék „összefogásából” keletkezik a sorozatos impériumváltások által erkölcsileg „képlékenyé” tett emberek és vezetők országában.

*

Az ’50-es években a dogmatizmus valláspótlék volt, és az a mai személyi kultusz is. Ott a tétel, itt a személy szentsége teszi megkérdőjelezhetetlenné a fennállót.

Június 27., hétfő

A mai lapelemző ülésen nagy elégtétellel konstatálta a főszerk, hogy az *IM* öt kezdő költőt bocsát szárnyára. Tinédzser versenyzők. És nem akadt senki, aki bár egy elbizonytalanító vagy fullánkos megjegyzést tegyen. Ilyenkor derül ki, hogy baj az, ha nincs egy Zsuzsa is köztünk (hazaköltözött Kolozsvárra), akinek a nyílt harcából a többiek is hasznot húzhatnának.

Június 29.

Bejött N. Z. a főiskoláról azzal, hogy az „ötletek elméletét” húzta a vizsgán Platóntól. Az ötletek elméletét! A barlanghasonlatról stb. kellett beszélnie, magyarázta. Magyarán az ideatanról. És ez készül írónak.

*

Gazdag, sűrű szövésű regény *Spiró György Az ikszek*je. A *Kritika*[26] (3?) szerint azért sántítana, lévén nagyepikai mű (a műfaj újbóli feltűnése a magyar irodalom egén), mert tisztázatlan viszonya a rendszerhez. Holott megírását éppen a hivatalos ideológiával – a mindenkorival – való szakítása tette lehetővé. A hatalommal való dacolás mint humanizáló tényező benne a lényeg.

Július 1–17.

Kolozsvárt töltöttem a szabadságomat. Hallgattam a végtelen történeteket, hogy „milyen volt az élet”. Grószi, nagyanyám az ipari főfelügyelőségen és a bőrgyárban dolgozott. Öccse, Jóska bácsi a vasúti műhelyekben volt lakatos, ahonnan ’40-ben mindent elvittek a románok és ’44-ben teljes fölszereléssel kapták vissza.

---

[26] Bukaresti száműzetésünk talán fő előnye és kiváltsága az volt, hogy a nagykövetség informális csatornákon keresztül ellátta a bukaresti szerkesztőségeket a hazaiakhoz képest kiváló magyar újságok és folyóiratok, a *Népszabadság,* a *Magyar Nemzet,* a *Kritika,* az *ÉS,* a *Kortárs,* a *Világosság,* a *Valóság* stb. példányaival, ezeket rendszeresen olvashattuk, s jutott belőlük az erdélyi ismerősöknek is. Ez persze vajmi keveset javított a tiltás helyzetén.

Nekifogtam a Kovács Pali-féle anyagnak, élettörténetének, anélkül, hogy bárkit bepaliznék, remek dolog kerekedhet ki belőle. Fele megvan.

Főtitkári beszéd szerint a kollektív szerződésen kívül ezentúl mindenkivel egyéni fogadalmi szerződést is kötnek a munkahelyén, és a munka nélküli jövedelmet nem garantálják (a globális akkord szellemében).

Kolozsvárt elővették a künnlakó egyetemistákat, hogy biztosan azért laknak albérletben, mert utálják a többségieket. És válaszolniuk kellett arra, hogy ismerik-e a székely himnuszt. Itt a lényeg nyilván a feltehető második kérdés, illetve a dossziéba helyezhető „valuta". Keszthelyi Andrást kizárták puskázásért a vizsgán. Az ún. csövesek elleni kampány minden nagyobb városban folyik. A történelmi egyházakra feladatok várnak a szekták ellensúlyozása és visszaszorítása terén – döntötte el a hatalom –, a gyerekek ezentúl járhatnak vallásórára.

Balogh Edgár-interjú a 27-es *Ifjúmunkás*ban: az aprómunka dicsérete, nagyszerűen kiegészíti a Domokos Géza-interjút a kompromisszum vállalásának elkerülhetetlenségéről (lásd egy korábbi számban).

*

A tanügy prioritást érdemlő kérdései azonban a távlatiak. A távlattalanság korában ez a fő sürgősségi ügy. A legközelebbi cél a távlati.

Július 26–28.

Tengerparti riportút. Látogatás a mamaiai rendőrségen. A szállodások trükkjeinek fölfedése: a turisztikai hivatal nem ad cédulát, ha nincs diagramja, a szálloda nem fogadhat be, ha nincs beutalód. Valójában a hivatal körül ólálkodó maszek hiénák malmára hajtják a vizet, akik saját lakásukat kínálják. A másik helyt pedig a rendőrség és a titkosszolgálat összefonódása az érdekes. Kezdetben azt hittem, hogy hibáztam, amikor visszatértem, pedig őket ismertem meg jobban. Úgy vélték, kémhistóriák érdekelnek, holott én az ifjúsági bűnözésre voltam kíváncsi. Nagyot néztek, mikor a végén kisült, hogy magyar a lap. Különben a szállodaiparban teljes az ostromállapot.

A KISZ falusi titkára búzahozam-felmérési akcióban vesz részt. Az állami alap keveset kapott, erre újból elszámoltatják egyenként a gazdaságokat, és csak a szigorúan szükséges részt hagyják meg nekik…

Leszerelt munkaszolgálatos katonák danolásztak és kurjongattak hazafele menet az állomáson. Új népdal: „Am venit pe malul mării, / construind canalul mării,/ să se plimbe cu bărcuța/ Nicu și al lui Lenuța". (Lejöttem a

tengerpartra / csatornát építeni,/ hogy csónakázhasson rajta / Nicu és az ő Lenutája.) Benne van a népi öntudat minden naivitása és zsenialitása.

Augusztus 5.

Az új beszédben az alkotók felszólíttatnak a valóság megszépítésére – nevelő céllal, és a forradalmiság úgy határoztatik meg mint az utasítások maradéktalan végrehajtása, amit az ún. technicizmusnak (a szakmai körültekintésnek) nem szabad gátolnia![27]

Augusztus 8.

Végleg le kell mondanom arról, hogy sikerül megúsznom ádáz és kibékíthetetlen ellenfél nélkül. Kisszerű és engesztelhetetlen – mert riválist lát bennem. Innen a híresztelés, hogy főszerkesztő akarok lenni, innen az állandó uszítása ellenem vidéken, ezért figyeltet állandóan a szerencsétlen öntudatlan Fröccsel, és ezért nem érdemel kíméletet. Vidékre távozásom persze mindent megoldana. A gyanúba keverés – mindenféle gyanú – nagyon következetes munkásának látszik őgorillasága. Egy tőr, ami hátulról bármikor leszúrhat és örökös sújtásközelben tartózkodik.

Augusztus 9.

A vezércikket a következő szavakkal rendelte meg ma nálam: „Legyenek benne a párt körüli egység, nemzetiségre való különbség nélkül és a testvéri egységben szintagmák. Alá kell húznom a titkárnak őket a szövegben”[28]. Tegnap egész délután hatig volt fönn, a Firtos kerékpártúra botránya elmérgesedett: szervezőjét a Hargitai KISZ-től kirúgják, Márk pártszankciót kap. Odaátiak (magyarországiak) keveredtek a biciklitúrázók közé. A lapból a pozitív példák hiánya miatt esett Bodó Barna *Éretlen menyasszonyok* című sorozata.

---

[27] Augusztus 2. és 3. A hírhedtté vált ún. mangaliai ideológiai tanácskozás és az új kultúrforradalom bejelentése. A kisebbségellenes sovinizmus megerősödését is magával hozta.

[28] Azt nem közölte, hogy Tom Lantos augusztus 4-én felolvasta az *Ellenpontok* szerkesztőinek memorandumát az USA kongresszusának ülésén.

Augusztus 11.

A vádpontok egyenként: 1. odaátiakat vittek be gyárlátogatásra, holott ezt csak bizonyos intézmények tehetik, 2. műemlékek címén mind templomokat látogattak, 3. a KISZ és mi, a lap egy politikai demonstrációnak nyújtottunk hivatalos fedezetet, 4. csak lónyelvűek vettek részt a túrán. Harmadik napon fújták le, amikor már Maros megyében kerekeztek. Egy KB-tag vezeti a vizsgálatot.

A vezércikkemről kisült, hogy nem jó. Nem „gondolatfuttatás". Igaz, az összetétel mindkét része hiányzik belőle. Bizalmi áldásával azonban valamivel előnyösebb színekben tündököl.

Augusztus 13.

Pártgyűlésen dolgozták fel a főtitkár mangáliai beszédét. A főszerk nekiszegezte Illésnek (sajtóosztály) a kérdést, hogy a pozitív példák felmutatása most már azt jelenti-e, hogy egyáltalán nem szabad „morális-állampolgári" jellegű negatív jelenségekről írni? Mire Illés: tudtával a bírálatot nem tiltotta meg nekünk az államfő, sőt. Nemzetiségi kérdésről szólva jó a pozitívumokat hangsúlyozni, mert úgy helyes, de a lógást például nyugodtan lehet ostorozni. Aktívpista: ő személy szerint nem hiszi, hogy a biciklisták nacionalista cselekedete része lenne egy átfogó országos akciónak, de a vizsgálat még folyik. A KISZ-küldött erre rádupláz: még nacionalista jellegében sem hisz, inkább a templomlátogatást kifogásolta. Illés a magyar zászló kitűzésében sem lát nagy ügyet, inkább a két államét kellett volna, de úgy se jó: egyes odaátiak magatartása miatt veszélyes az ilyesmi. Summa summárum: napirendre készülnek térni felette, a vizsgálat pedig alighanem befejeződött, mert tovább nem lehet menni. Csak AKTÍVPISTA EZT még nem tudta. Kereken kijelentette, hogy amíg ő áll a szerk élén, egy akciót sem szervezünk többé. Tehát az én mondókagyűjtő táborom volt tavaly az utolsó előtti. Az elvtársak nem szóltak semmit.

Augusztus 14.

Az 1825–48-as reformkori szakadék fiúk és apák közt lehetett legfeljebb ekkora. Csakhogy ott egy felívelő mozgalom sodrásában. A viták mechanizmusa a következő: ne mondd ki a felismerést, mert úgysem lehet tenni semmit. Holott a hatékony védekezésnek, nem csupán a cselekvésnek ez a fő feltétele.

Az eredmény a felbomlás, a család sorsának megpecsételődése, amit együttélésként szenvedünk és tűrünk el.

Augusztus 20.

Tegnap egy sportstadioni monstre ünnepségen vettem részt. Kész Észak-Korea. 60 ezer ember nézte végig felülről, ahogy a több ezer közt pár gyerek összecsuklott a gyepen, amíg a beszédek folytak. Kezdetben a klakkőrök, majd a főnök kiáltva fölolvasott beszéde hatására, no meg a helyeslés bevett ceremóniája folytán a hangulat megfordult, a botrány elhárult – illetve éreztették, hogy a veszély elmúlt, sikerült a… mi is? Különben tobzódó színek, ezrek fölvonultatása, zene, mozgás, színek összehangoltsága, az „istentisztelet" rítusa és a mozaikképek giccsessége. Aktivisták közt ültem, akik a beszéd alatt végig neki drukkoltak még azzal is, ahogy kiejtési gondjain úgy segítették, hogy gyöngéden kimondták hangosan azt a szót, aminek többször nekifutott vagy aggódva figyelték, amikor elakadt és megkönnyebbültek, amikor mégis sikerült kimondania. Csupán két mondatot nem olvasott fel. Jókedvűen oszlottak szét az emberek, jókedvüket a látványosságokkal, a tűzijátékkal stb. hozták kapcsolatba.

Fül és szemtanúja voltam tehát annak, hogyan viselkedik C. veszélyhelyzetben: valami keserű dühroham önti el, hangerővel stb. adott esetben a tömeg nehezítését semlegesíteni tudta.

Egyvalami nem hagy nyugodni: vajon a dísztribünön kívül is ilyen szorongva figyelték, hogy nehogy fönnakadás legyen, szurkolva, hogy nehogy alápottyanjunk a dicsőségnek ebből az egéből a szégyen és felsülés hétköznapiságába? Kinek drukkoltak vajon?

Johann Huizinga: *A középkor alkonya. Ford. Szerb Antal*
Spiró György: *Negyvennyolc és a nemzetiségek*
Cseres Tibor: *Én, Kossuth Lajos. Fiktív önéletrajz*
Fábián Ernő: *A tudatosság fokozatai*
Montaigne: *Eszék. Téka sorozat, válogatás*

*

A permanens ünnep a társadalom befagyasztásának leghatásosabb eszköze.

Örök vasárnap: képzeljünk el egy kikeményített, hibátlan, mert kivasalt fehéringet. Ragyogó, ránctalan, öröm ránézni. A gondos feleség jut róla az ember eszébe. A társadalomból is ki lehet vasalni minden ráncot, ellenkezést a félelem nagy vasalójával, ami melegét, a tüzét az elégett önérzetből kölcsönzi.

*

Aronson: *A társas lény*. Arisztotelész *zoon politikonját* lehet társas vagy politikus állatnak is fordítani, de ő nyilván nem erre gondolt. Még csak városlakó állatként sem lenne helyes.

Augusztus 25.

Üzentek az bözödújfalusiak, apám szülőfalujának lakói, hogy küldöttséggel jönnek a főtitkárhoz megfellebbezni a megyei döntést, mely gyűjtőtavat hoz létre falujuk helyén. A falusiakat felszólították, hogy költözzenek át Erdőszentgyörgyre. Ki-ki lebonthatja a házát és 37 ezer lejig terjedő kárpótlást kapva az újat felépítheti ott (vagy másutt). Telket stb. adnak. Kétségbe vannak esve. A falu elöregedett, téesznyugdíjasok – építeni képtelenek. Kész házat kérnek. Apám ma tanácstalanságában kikérte véleményemet. – Ahol a párhuzamosságok fölszámolása címén egyirányúvá tették a hivatal közvetítő képességét és az ellenőrzés alól felszabadították, ott a népi visszajelzés az elnökség önállósult intézményén keresztül próbál szóhoz jutni. A bírálatra persze eleve hangfogó kerül: mert csakis tévedésből dönthettek a közbeeső vezető szervek a felülről várt kegyelem tulajdonképpeni akaratát keresztező módon…

Augusztus 27.

Azt, hogy miért jöttem el a tévétől, kissé részegen úgy is elmesélhetném, hogy azért, mert olyan bányariportot készítettem, amelyben az igazgató irodájában beszél – lásd Balánbányát – és olyan mezőgazdasági riportot a tejfelvásárlási árak emeléséről, amelyben egyetlen tehén sem volt, de paraszt sem – lásd a Kisbaconon túli világvégi falut. Utána Vaslábon vadásztunk tehénre, de nem volt a kábelünk elég hosszú… Megértettem, hogy nem vagyok oda való…

Augusztus 28.

Apám szerint a Lăncrănjan válaszában a magyar szemrehányásra „nincs semmi, csak az, hogy ő nem azt mondta, hanem egyebet.” Felháborodásom láttán még hozzáteszi, hogy lehet, nem tartotta érdemesnek nagyon beleélni magát… Ezzel vív ki állandóan ellenérzést maga ellen. Az állást nem foglalás, a közömbösség, az önkímélet nem érv. És főleg hozzánk méltatlan. Ezért nem tudott hatáskörével úgy bánni, mint tette volna más. Tehát száz szónak is egy

a vége: az elszigeteltség elszigeteltséget szül, az elviselendő, ő pedig ráadásul a „tudatos” vállalással kísérletezik, az önigazolás cselét bevetve.

Sokszor az az érzésem, mind a ketten egy más világon élnek.

*

Aronson: *A társas lény:* A gondolkodás, az önbecsapásnak ez az útvesztője…

Augusztus 31–szeptember 2.

Brassóba kocsival, az első országúti gépkocsizásom. A Kárpátokon át az nem is út, hanem gyilokjáró, istenkísértés arra járni a keskenysége és a rengeteg hajtűkanyar miatt.

*

Beszélik, hogy a munkásőrséget 16 órás csőszködésre vezényelték ki az üzemekből. 1–2 napos fölmentéssel éjszaka a kukoricaföldeket őrizni vitték ki az egyenruhába bújtatott munkásőröket, de puszta kézzel. Erre a Zsuzsa ismerősei begyalogoltak Snagovra, ott aludtak a motelban, és reggel visszagyalogoltak a maguk kukoricatáblájára…

Szeptember 3.

Anyámnak szívrohama volt ma reggel. Az első.
A diagnózis vegetatív idegrendszeri rohamot állapított meg utólag.

Szeptember 4.

A szemközti tömb második emeletén a „cop” (rendőr) házaspár kollégákat látott vendégül, öt órától kezdve elviselhetetlenül hangosak lettek, szellemeskedtek („te hülye vagy, ha policájnak érzed magad!”), bőgették a magnót, egymás szavába vágva üvöltöztek, éltették a Rapidot, ittak a főnöknő háziasszony egészségére, letorkolták a szomszédokat azzal, hogy 10 óráig azt csinálnak, amit akarnak, utánozták a rajzfilmbeli Woody harkály éles kacaját – mindezt tárt ablakok mellett. 35 év körüli kopók. „Voi beți în orele de program?!” (Ti munkaidőben vedeltek?) – rontott egyikük a szobába. A legidétlenebb kamaszüvöltéseket eregették ki az ablakon.

Szeptember 5–18.

Kolozsvári fizetéses szabadság, jutalom a kötetért. És egy valóban kivételes érzelmi fellángolás.

Szeptember 20.

Kisattila unokatestvérem is beállított Kolozsvárt Grószhoz. Udvarhelyre került, 90 évfolyamtársa közül ha 4-5 jó mérnök van, 10-15 közepes, a többi gyenge. A lányok eleve nem érnek semmit, föl sem venné őket dolgozni. Ő számítógép-karbantartó Udvarhelyen. Nem a termelést számítógépesítik, hanem az adatnyilvántartást. Jellemző. (Amilyen gond az elhelyezkedés Kolozsvárt, nincs munkásfelvétel! A termelést szándékosan tartják rudimentáris szinten. Kényszernyugdíjazás, munkaidő-csökkentés várható – habár az utóbbitól jobban félnek a szociális bonyodalmak miatt, mint a „kőkorszak" visszahozatalától a termelésbe.) Kelemen Árpádot, az egyetemi dékánt szidja, hogy kisajátítja mások munkáját. Inkább a „szimata" zseniális – véli.

Grósz közben beteg. Első éjszakám feledhetetlen. Este kilenckor beadom az orvosságait, és papírba csomagolva a párna alá kikészítjük az éjjel beveendőket, fél csupor vizet viszek be a székre, és lefekszem. Három fele borzalmas nyögés ébreszt, mindkét ajtó nyitva, ami szempillantás alatt felajzza minden idegszálam. Kellő jajgatási bemelegítő után kijön égszakadásos-földindulásos padlórecsegés közben, és kotorászni kezd a hűtőben, amit az íróasztalra állítottak:

–Döglök meg, olyan éhes vagyok.

Ez megismétlődik még egyszer.

Hajnali hét fele kimerülten elszenderülünk. Fél nyolckor kelek.

Azelőtt való nap délután beszélgettünk–Anyád gyáva. Fél. Eldugta Végvári (Reményik Sándor) verseit, most pedig azt a lapot.

Később:

– Nem ilyen pályát képzeltem neked. Komoly hely az az *Ifjúmunkás?*

Mindenkivel elégedetlen.

Biztosítom, hogy végtelenül komolytalan hely. De milyen pályát szánt nekem?

– Olyat, hogy megmaradj tanárnak, és úgy haladj a létrán előre.

– Miféle létrán? – kérdem mulatva magamban. Más világ, más értékek.

– Hát a… szamárlétrán, ahogy mondani szokás – húzódik gyötrött mosolyra a két vértelen ajka.

Vet szét a jókedv. A gúny. Folytatjuk.

– Te már nem nősülsz meg, úgy látom – süti ki. Nem firtatom, hogy ki az a három, akit összezárna. Kijelentem, hogy igazságtalanul tartja anyámat kőszívűnek, említem a szívrohamot, s hogy az unokával sok baj van, ráadásul mindenki beteg, Danit és Dant kivéve, apám otthon is dolgozik.

Az éjszakai kísértetjárás annak a darabnak volt a második felvonása. Utána szépen megneveltem, és még tizenvalahány napig éltünk békésen egymás mellett, én az éjszakákat átaludtam szépen.

Szeptember 23.

A fiatal költő (Szőcs Géza) ügye úgy látszik, megoldódott: közölhet újból. Lenyelték a békát. Oka: a nyilvánosság védelme alá helyezte magát. Itt járt Bukarestben, és rengeteg családot végiglátogatott. Szándékosan. Ez történhetett nagyban is. Emezek azt, hogy ki írta a *Memorandum*ot, nem is firtatták: eleve azt akarták bizonyítani, hogy külső koholmány vagy sugallat műve volt.[29]

Más. Örök szerelmeim újabban másfél hétig tartanak. De az a kislány állandóan az eszemben jár. Hol kedvesnek, hol számítónak, hol naivnak, hol dörzsöltnek látom. Jól nézünk ki.

*

Fellini: *Cabiria éjszakái.* Selyemfiúja belöki a tóba, és elrabolja a pénzét. Zárójelenet: a férfi, aki házassággal hitegette, kicsalja a szakadékos partra, de fél belökni. Cabiria rájön szándékára, kéri, követeli a halált. Kissé megdöbbentem, amikor azt válaszolja a kezét számításból megkérő szélhámosnak, hogy: Hiszen nem is ismersz!

Szeptember 25.

Aktívpista hazajött Kézdialmásról. Anyjától 50 baniért vásárolják fel a hullott almát a hatóságok, 70 baniért a szedettet, amit 6,50-ért adnak a zöldséges üzletekben.

[29] Szőcs Géza végül 1986 augusztusában távozik Romániából, egyik társa már 1983-ban elment.

Szeptember 28.

Négy napig kocsit festettem.

Kis másodikos barátom, akivel a kocsit mázoltuk, meséli, hogy őt és padtársát megfenyegették, visszaküldik az elsőbe, ha nem hagyják abba a folytonos bakalódást. De miért veszekedtek? – kérdem. Ők tulajdonképpen nem veszekednek, hanem karizmaikat fejlesztik, hogy erősek legyenek. Hogy ki tudja lenyomni a másik karját. – Íme, a megoldás. Az állandó szidás és fenyegetőzés helyett a racionális feloldás lehetősége. Csakhogy ahhoz előbb el kell beszélgetni a gyerekkel, vagy megérezni, hogy miről is van szó. Erre azonban nincs érkezése a tanító néninek. Mire van?

Október 3.

Ún. egyéni beszélgetések folynak a pártalapszervezetekben. Megdöbbenten hallom, hogy titkárunk szerint megsértettem egy tanárt, engedély nélkül bementem egy osztályba és ígéretem ellenére közzétettem valaki nevét. Ez a hülye kémkedik utánam vidéken. – Miért nem tudtam én eddig erről? – kérdem. – A vezetőség tudta – feleli. Legalább féléves ügy, most tartotta alkalmasnak elővenni. Ütődöttsége még sokba kerülhet egyszer neki. Bizalmi hárított. A főszerk felolvassa a KB határozatát a Firtos biciklitúra ügyében: fő vádpont az, hogy ahelyett, hogy az 50 ifjú román, magyar, német stb. nemzetiségű lett volna, csak magyarokból állt a társaság. Tűrhetetlen. Megrovásban részesítették őt magát is. Ceaușescu Nicutól maga az apja kérdezte, hogy mi is történt. Minden akcióról lemondunk, jelenti ki végül, csak írunk, és kész! Örvendjünk, hogy a nyolc oldalból csak kettő az övék, és hat még mindig a mienk.

Október 7. (éjjel)

Ma éjfél után egykor nekiálltam írni a Pali szövegét. Hányadik hete dolgozom rajta?

Fröccs fizetésemelést kért főnökétől. Válaszképpen közölték vele is, Szarkával is, ha valahol nagyobb fizetést kapnának, rögtön hajlandó áthelyezési kérvényüket aláírni. Kifogásolták, hogy Molnár H. Lajos milyen kényelmesen él,

csak beszélget,[30] és ebből lesznek az anyagai. Mire Árpi szükségesnek tartotta beismerni, hogy az ő fizetésének a felét Molnár H. keresi meg, mert őérette veszik a lapot.

Ezeknek egy dicső programjuk van: gürcöljön hozzájuk hasonlóan mindenki! Szenvedjen mindenki! Legyen boldogtalan és elégedetlen, ha már ők azok. Elvégre mindannyian egyenlők vagyunk.

Október 7., délután

Aktívpista elmesélte a kettők összeesküvését. Szarka szerint ő olyan fizetést kap, mintha középiskolai végzettsége lenne csupán. Egy nő a *Femeia*tól, akinek az összes adatai megegyeznek az övével, 3200 lejt keres, míg ő 2600 valamennyit. Erre A. fölment a személyzeti osztályra, és kiderült, hogy annak a nőnek 2600 lej az alapfizetése. Különben a lapok A és B, ezen belül 1, 2, 3-as kategóriákba vannak sorolva, tehát 5-6 (?) osztályba a példányszám és a szerkesztőség nagysága szerint. A *Scînteia* mint pártlap az élen, utána az *Előre,* a *Flacăra,* a *Neuer Weg,* a *Romînia Liberă* stb. Mi talán az 1-es vagyunk, és ezért a Scînteia tineretului és a mi főszerkesztőnk fizetése között 1300 lejes különbség van (amazé 6 ezer valamennyi.) Szarka továbbra sincs megelégedve. Honoráriumot is keveset kap – véli. Tavaly 3000 lejt vágott zsebre külpolitikai rovata után, az utána következő 1600 vagy 1700 lejt, és még neki áll feljebb. Molnár H. egész nyáron nem írt semmit, csak a fizetését vette fel. Árpi: De ő adja el a lapot! Erre ők: De ők is írnak úgy!

A nagy tragédia az, hogy ennél a lapnál a két legfiatalabb kiégettségben és morális érzék hiányában is élen jár.

Ebben a két szegény nagyokosban homályosan ott él, hogy ők becsapottak. De mivel ez csak homályosan él bennük, csak sejtik, ezért minden igyekezetükkel azon vannak, hogy ne legyenek balekok, és a közvetlen környezethez viszonyítva nem akarnak azok lenni – ezért kapálóznak olyan esztelenül, a bűnösöket ott keresve, ahol nem találhatók. Így lesznek valóban balekok.

Árpi válasza arra, hogy Fröccs is ír úgy, mint Molnár H. : „Ja, hogy úgy fogod te is a tollat, az meglehet…"

---

[30] Molnár H. új sorozata egy kiváló ügyvéddel készült pompás jogi esetmagyarázatokból állt, fordulatosan elmesélve és olvasmányosan megírva, mely egyszerre volt jogszabály-ismertetés, az igazságszolgáltatás berkeibe is bevilágított, és az egyes esetek révén társadalmi hátterét is adta egy-egy történetnek, méghozzá mind a hivatal, mind a jogász, mind az alperes szemszögéből.

Október 11–17.

Csíkban a Kamaszt „gyóntattam”. Nagyszerű gyerek a maga nyíltságában. Tíz szalagnyi felvétel.

Október 19.

Szüleimtől az első nemzedékiség, mozgalmiság stb. miatt – az volt minden oktalan vágyuk, hogy nulláról induljanak minden tekintetben. – a légüres teret örököltem meg társadalmi kapcsolatok dolgában. Ezt betömni, kitölteni, az elveszett valóságot visszaszerezni lettem újságíró. Egyénileg azért belerokkanhat az ember, ha sikerül is.

Október 21.

Az *Ifi* fordított *Előre.* Ahelyett, hogy a bukaresti belső, életidegen stb. normákat rákényszerítenék a tudósítókra, hagyják őket érvényesülni, a riporteri érzéket nem fojtják el, a valóságot beengedik a lapba. A lap vidéken készül – itt csak összeállítják.

*

Némi lelkiismereti tisztázatlanságra vall, hogy keresem a jogalapot, a morális alapot az *Egy kamasz vallomásai* című sorozatomhoz. Mi jogon avatkozzam be az életébe? Az nem elég, hogy a szüleire és a középiskolára vonatkozó részeket érettségije utánra halasztom, egyéb is kell. Hogy 1. szerelme megszilárdításához nyújtok segítséget, és megerősítem abbéli hitében, hogy jó úton jár. Hogy 2. szüleivel szemben nyújtok támaszt – abszolút helyes módon, nem szembeállítva őt velük. A rossz lelkiismeret onnan van, hogy nem egészen értem, miért tárják fel ezek a lelküket előttem. Nem a zaklatottsággal való visszaélés-e az, amit teszek?

HUSZÁR SÁNDOR, HORVÁTH ANDOR, *A HÉT*

Október 22., szombat

Főhullás, a két H.-t kirúgták *A Hét* éléről. „Pár héttel ezelőtt Huszár fölment Ștefănescu elnökhöz a Művelődési és Nevelési Tanácshoz (a lap ennek az or-

gánuma), hogy azt beszélik, Lázár Edit vagy Barabás István lesz az utóda, szeretne tisztán látni. Legyen nyugodt, titkársági határozattal nevezték ki, csak a titkárság válthatja le. Persze senkinek sincs monopóliuma a beosztására. Erre tegnap, pénteken az egyesülési cikk illusztrációs anyaga megfordítva, fejjel lefele jelent meg, ma pedig a két H.-t menesztették".

Közben kiderül, hogy apám számfelelős volt, és ő jól adta le és küldte át a nyomdába az illusztrációt, megvan róla a kefelevonat. Tehát a képet, a klisét lenn a gépen fordította meg valaki.

Ma reggelre berendelték a szerkesztőséget, Ştefănescu felment a KB Titkárságára és megváratta őket, majd megjött a döntéssel. A Tanács elnöke felolvasott egy indoklást: nem csupán a kliséügy a baj, hanem már pár hónapja csapnivalóan dolgoznak, sem a mangaliai beszédet[31], sem a fejedelemségek egyesülését nem ünneplik és taglalják kellőképpen, elharapózott az intellektualizmus a szerkesztőségben. Országos botrányt váltott mindez ki, állandóan csengenek a telefonok. (Holott lefoglalták az egész példányszámot még a postán, és ma reggel újranyomták a lapot a visszafordított klisével. Még azelőtt a kivizsgáló bizottságot Huszár megkérdezte: Ha román lapról lenne szó, ugyanígy járnának-e el? Mire Ştefănescu: Ilyesmi román lapnál nem fordulhat elő!) – Ki akar hozzászólni? Hosszú csend után apám: Ő nem vezetőségi tag, de kéri, hogy szankcionálják őt is, különben súlyos hibának tartja, ami történt, ő mint aktivista továbbra is a pártot szolgálja, és véleménye szerint az egész szerkesztőség, élén a főszerkesztővel levonta a megfelelő következtetéseket az esetből.

Több önkéntes jelentkező nem volt, felszólították hát a párttitkárt, valamit dadogott, erre leültették. Belekapaszkodtak abba, hogy apám szerint az ellenőrzést fokozni kell. Végül Huszárt is felállították. Lírai volt: Ő nagyon örvend ennek a 13 évnek, hasznosan telt el. Jó, de a hibák?! – szóltak közbe. Okosan válaszolt – mondja apám. Engedjék meg neki, hogy mostani feldúlt állapotában ne beszéljen róluk. Elismeri, hogy változtak az idők, ő nem tudott mindenben lépést tartani velük… Ştefănescu szerint a fejlődés persze dinamikusan halad

[31] Ideológiai fordulatként hivatkoznak azóta is rá. Korábban a főtitkár észak-koreai látogatása után, a keleti példától is ihletve talán, új kurzust hirdetett, szakítva a '68–72-es évek közti enyhülés és szövetségeskeresés szellemével. Az 1971. év júliusi tézisei után a művészet szoros pártellenőrzés alá került, a neototalitarizmus hivatalos irányzata beszűkíti a témaválasztást, annak középpontjába a Conducátor személyi kultusza, a szélsőséges nacionalizmus kerül történelmi allegóriák és monstre politikai, szociális és sportrendezvények formájában. 1983-ban Mangalián ismételten ezeket kanonizálta egy indulatos beszédben.

előre, s ezt követni és tükrözni kell. Horváth kijelentette, hogy propagandistának tekinti magát a továbbiakban is, és azt kérdezte, hogy aláírási (közlési) jogukat érinti-e a leváltás. A válasz: nem. Aztán az utód nagy kínosan vállalta önmagát. A Lazics volt felesége, Lázár Edit lett az új főszerkesztő, Barabás a helyettese.

Apám szerint ilyen hangnemben még nem volt soha része, nem hitte volna, hogy egy ismert íróval ezt megtehetik, főleg nem épp a főtitkár egy külföldi látogatása kellős közepén. Ami arra vall, hogy a döntést korábban hozták meg.

Gálfalvi szerint a Huszár–Koppándi meccs nem ért még véget. Huszár szerint neki így a jó, ahogy történt, az lett volna rettenetes, ha maradnia kell.

Otthon anyám: „Huszár arra ment rá, hogy nem hallgatott rád!". Ez egy kicsit erős volt. A beszélgetés oda konkludált, hogy ezekkel nincs mit kezdeni, magunkat őrizzük meg. Apám már nem reméli, hogy megéri a végét, és igaza van. Anyám kizárólag mindent csak a család szemszögéből ítél meg.

Érdekes megjegyzése Ștefănescunak, hogy „most, amikor teljes ozmózist akarunk a nemzetiségekkel, épp most…" Nocsak. Az értelmező szótár szerint: „Ozmózis: *Fiz.-Biol. Folyadékoknak porózus válaszfalon való átáramlása Vegy. Két oldat egymásba áramlása a csak az oldószert áteresztő hártyán át".* Szép!

Apám végül töprengéseibe mélyed: hogyan ítélik meg őt (nem számít tehát tapasztalt kádernek sem, ha nem kapott bár ideiglenes megbízatást, de csak két éve lenne a nyugdíjig!), és mivel a politikai ideológiai rovatért ő felelt, jó lenne most azt leadni valaki másnak és a tulajdonképpeni szerkesztőségi főtitkári teendőkre szorítkozni ezentúl. Spekulált, spekulálgatott…

Közben cseng a telefon. Az új főszerkesztőnő. Hogy apám az egyetlen fix pont az életében, rendeljen még egy egyesülési cikket erről és erről a kötetről, és legyen benn hétfőn fél kilencre. Na, bumm! Mikor neki fő gondja, hogy kiálljon a buliból, és ne kelljen a várható politikai és ideológiai harcból kivennie a részét. „Olyan zavarosan látok az utóbbi időben…" De ő legalább morális lény, anyám már egy évtizede legszebb törekvéseimben hibáztat állandóan azon a címen, hogy félt. Holott másról van szó. Azt nem veszi észre, hogy morális tartalékok nélkül nem tudnám kibírni az előttem álló pár évtizedet.

Tehát fölvázoltak egy bizonyos vonalat, és a nagy napilaptól hozták át az ottani szellem reprezentánsait. Ilyenkor mindig hiba csúszik a számításba, lévén a legbonyolultabb alkatrészről, az emberről szó. De egyre kevésbé hibáznak az utóbbi időben.

Újabb. A gyűlés után a két újonnan kinevezettet, Lázár Editet és Barabás Istvánt félrevonta Traian Ștefănescu. Elmondott egy példázatot: van objektív bűnösség is, nem csupán szubjektív – vélte –, pl. ha valaki kocsijában kioldódik a fék

más hibájából, de ő üt el valakit, akkor őt teszik felelőssé érte. Huszárnak kellett-e vajon ebből értenie? Miért nem neki mondta el? Vagy magát mentegette?

Minden magyar szerkesztőség számára adtak leckét, az biztos.

Október 24.

Nálunk fizetésnap.

*A Hét*nél az új főnökasszony nem hívott össze gyűlést, mondván hogy „mi dolgozunk, nem beszélünk". Egyenként hívta be a kollégákat és adta ki utasításait. Az összeállított lapszám minden egyes írását maga fogja elolvasni. Pontosításokat kapott Enachétól (KB propaganda titkár), hogy főleg hazai tudomány és hazai politika legyen a lapban. Apámnál maradt egy kor- és kórdokumentum, az új lapterv: ezentúl 4 oldal politika, 2 tudomány és 2 művészet, de az kizárólag a *Megéneklünk, Románia!* fesztivál rendezvényeiről. A kis X szerint: Hetente megjelenő *Előre* leszünk. Ha kell, mind a 12 oldal politika. Verseket rendeltek az egyesülés tiszteletére…

Okos-e ez a 180 fokos, átmenet nélküli fordulat?

*

Aktívpista meséli, hogy egyszer felterjesztett Ceaușescu Nicunak egy tematikus tervet, és abban az állt, hogy a falusi és a munkásifjúság mellett a fiatal értelmiségiekkel is foglalkozni kell. „Azok mik? Azok nem sorolhatók be máshova?" – szólt közbe Nicu. Látom rajta, hogy lecke volt a számára.

*

Az új főszerkesztő aranyköpése: Stilizálni nem kell, a szerkesztőnek kötelessége nyomdakész kéziratot leadni. Apám: ő ceruzával a kezében szokott olvasni… de ha nincs szükség szakmai tudásra…

Apám szerint a lap nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket és ezért indítottak új kurzust. A tévéhez állítólag Gyarmat Jánost helyezik majd ki, szintén az *Előré*től. Mindenüve bizalmi emberek és szellemi tizedrangúak rajzanak szét. Tehát eddig tudatosan engedtek meg bizonyos önkifejezést – de amikor az már önvédelembe ment át, „objektív okokból lecserélik a mikrofonokat és hangszórókat". Átszerelik a szerk.-et.

Rendkívül jellemző, amit Ștefănescu megjegyzett: a magyarországi lapokból való átvétel dolgában vigyázni kell, mert ott más a rendszer, a lapok nem mind tükrözik a hivatalos álláspontot. Ezek után ezzel is számolni fognak?

Október 25.

A teljhatalmú úr a taktikát felesleges fényűzésnek vagy kacatnak tekinti.

Október 26.

Rányitom apámra az ajtót. Elmélyülten tesz-vesz az íróasztalán. Volt egy komoly beszélgetése az új vezetőséggel, talán sikerül a lapot megmenteni, kap azért valamit az olvasó is. Az *Előré*től márkás neveket kértek, kölcsöncikkeket. Az első szám, a 44. nem is lesz olyan rossz. Látom, hivatástudata is megszólalt. Valóban rá várt az a feladat mint a régi vezetőség egyetlen megmaradt tagjára. „Nem vagyok azon a véleményen, hogy hagyjunk mindent összeomlani, mert minél rosszabb, annál jobb". Ő maga olvasószerkesztői munkakört is kaphat. Ez kedvére való lenne, úgy hiszem. A többiekre meg terepmunka és utazgatás vár. Írjanak! – ez a főnökség álláspontja. Nekik az úgy jobb.

Az új helyettes teljes letargiában. Neki ez a kinevezés lecsúszás. Ráadásul rajta röhög a fél világ, mert felesége már egy fél éve kiszivárogtatta, hogy ő lesz a főszerkesztő. Mindenki a Kenéz Ferenc-ügy kapcsán figyelt fel rá, amikor annak nonkonformista riportjait, amiket Bitai Ödön adott ki a Politikai Kiadónál, megtámadta. Rossz ízű dolog volt, felsorakozott akkor ellene sok mindenki, Beke és mások is.

Október 30–november 5.

Csíkszeredában életem nagy alanyával. Címe: *Kamasz kiáltvány*
Hogy annak is megvannak a maga gyalogjáró percei, bizonyítják a kedves korallzátony ma reggel elmondott intelmei, miközben éppen a Patyi lakása felé trappoltunk, hogy ott a kislánnyal is elkészíthessem az „őszinteség csodáját": 1. ne jegyezzek felvétel közben, mert az őt rettenetesen zavarta, 2. akárcsak az, hogy a letörlendő szöveg pár szavát meghallotta, miközben bekapcsoltam a magnót, és 3. tegyek fel minél több kérdést. Ezek után következett a teljes csőd hármasban, majd a feloldás a kislánnyal kettesben.

Hallatlan tiszta lobogás, lelkes okosság, finom érzékenység a lélekrezdületekre – félelmetes lesz, ha mindehhez a jellem teljes megszilárdulása után a biztos ítélőerő kérlelhetetlensége vagy akár „megbocsátó" telitalálata társul majd.

Valahogy az az érzésem, hogy a vesémbe lát.

November 5.

Hosszú, többéves korszak zárul le a szüleimhez fűződő kapcsolatomban. Anyám megdöbbentő dolgot mondott: úgy látja, jobban tenném, ha kitelepednék. Pedig én mélyebben gyökerezem itt, és nagyobb szükségem van erre a világra, mint nekik. Tisztánlátásomat ők elidegenítő tényezőnek tartják lényem legbelső alapjától, amit félreismernek ezek szerint.

November 7.

Megjelent *Molnár H. Lajos: Falra hányt esztendő* című kötete. Lapunk „megdicsőül" benne. Mindenki szinte egy az egyben benne van, és megkapja a magáét. Lajos, aki a világi hatóságokkal alulmaradt kutyatartás, házgondnok és egyéb ügyekben, most az irodalomhoz fellebbez. A vérbeli riporter! Mást nem tehet már?[32] Számomra újdonság, amit a riporter és a szerkesztők pár évvel korábbi viszonyáról megtudok, lesújtónak nevezném a szolidaritás hiányát, ha nem vágnának egybe megfigyeléseimmel. Minden hízelgéstől ment jellemképek – elviselik-e akiket eltalálnak?

---

[32] A Kriterion 1983-ban adta ki a nyilván már legalább másfél-két éve elkészült kéziratot, Egyed Péter volt a szerkesztője. Írója, Molnár H. (1946–2016) 1971-ben végzett pszichológusként az egyetemen. A Wikipédia rendkívül szűkszavú szócikkéből idézem: „Pályáját mint üzempszichológus a Resicai Kohászati Kombinátnál kezdte, itt 1971 és 1976 között dolgozott. Innen került az *Ifjúmunkás*hoz riporternek és közírónak. 1981-ben elnyerte a Romániai Írószövetség irodalmi díját. 1987-ben elhallgatás helyett a kitelepülést választotta. Magyarországon előbb a Magyar Nemzet munkatársa, 1988-tól 1990-ig a szolnoki Szigligeti Színház dramaturgja, ugyanott az Új Néplap szerkesztője, majd 1990 és 1992 között a Jászkun Krónika szerkesztője. Riportjai És akkor átmentem a tűzön cím alatt 1978-ban ugyan még megjelentek, amikor azonban a kritika rá akart mutatni a kötetben foglalt tanulságokra, a cenzúra ezt már megakadályozta. K. Jakab Antalnak a kötet erkölcsfilozófiáját és valóságfeltárását értékelő tanulmánya csak 1990-ben jelenhetett meg. *Donki Ákos* című regényéről, mely egy munkás lelki életébe nyújt őszinte bepillantást, Szőcs István ezt írta: „Az izgalmas, roppant izgalmas cselekmény arról szól, hogy ez az igénytelen fiatal fémmunkás […], akire mindig ráján a rúd, aki mindig a rövidebbet húzza, miként – *nem* Riportjai *És akkor átmentem a tűzön* cím alatt 1978-ban ugyan még megjelentek, amikor azonban a kritika rá akart romlik meg." Lélektani hitelességével, a munkásfiatalok rétegnyelvének sajátosságával s reális korrajzával az erdélyi munkásirodalom itt érte el csúcsát."

November 8.

Anyám teljesen megment, muszáj lesz apámmal megbeszélnem. Nagy a vész, mert a családi hátország forog veszélyben. Fura, hogy egybeesik a következő jelekkel: Hitetlen kaján vigyorával, Fröccs kérdéseivel (pl. csajokkal miért nem beszélgetsz el?) Megy ugyanis az Egy kamasz vallomásai folytatásokban. Bizalmi a gyűlésen: a kamasz miért nem saját névvel vall a riportban? Talán kettőből dolgoztad össze? (Ez segítségnyújtás, de nem akartam élni vele.) Szomszédasszonyom a Berceni negyedben: kérdezte tőle valaki, hogy nők járnak-e hozzám? És ezek után jön anyám azzal a gyanúsítással felérő tanáccsal, hogy telepedjek át. Különben valószínűnek tartom, hogy rutinakcióról van szó, no meg némi „gossip" (pletyka) elszórásáról.

November 9.

Az alapszervezeti titkároktól táblázatot rendeltek meg arról, ki börtönviselt, illetve kit ítéltek el, kinek van külföldi rokona, ki idegbeteg, ki elégedetlen állandóan.

Árpi szerint Molnár H. kötetéből[33] óriási botrány lehet, magával ránthatja a kiadót, lapunkat és minden egyebet. Ő mintha már készülne is…

Nyikita Mihalkov: Rokonság (Rubedeniile) című filmje a nagyvárosba látogató anyáról a filmmúzeumban. Zenei aláfestés helyett mindenütt a rádiózenét, a stadionok moraját, az utcazajt, a repülőgépzúgást használja.

[33] A másik regény, a *Donki Ákos,* az általam is felkarolt dokumentarizmus kapcsán érdemes idézni Láng Gusztáv 2018-ben publikált észrevételét: „Az erdélyi irodalom méltán… dicsért stílusgazdagsága… nem tudja elleplezni a valóságot is ismerő olvasó elől a folyamatos nyelvromlást, a lassú nyelvi asszimiláció tüneteit, melynek egyik oka éppen a mesterséges izoláció. Nem az irodalom nyelvére, hanem a köznyelvre, a beszélt nyelvre gondolok. Megíratlan terveim között szerepel egy összehasonlító elemzés Molnár H. Lajos *Donki Ákos* című regénye és Markó Béla szonettjei között. Hogy mi köze a kettőnek egymáshoz? Egyazon attitűd két vetületét látom bennük. A regény hőse nemcsak az embertelenül ellenséges hatalom szervezte külvilággal áll szemben, nemcsak ezzel kell megküzdenie valamilyen átlagemberi szinten, hanem élményei kifejezhetetlenségével is, azzal a ténnyel, hogy nyelve immár szegényebb, mint a tudata. És talán az is bizonyítható lenne egy tüzetes stíluselemzéssel, hogy tudata is kezd hozzászegényedni nyelvéhez." (Kántor Lajos —Láng Gusztáv: *Száz év kaland.* Bookart. 2o18.15. o).

November 10.

Árpi ma azt válaszolta nekem szarkasztikusan, hogy ne „helyezkedjek" (vidékre településnek), mert úgyis elhelyeznek. Nagy rendcsinálástól tart. „Sokat nem adnék azért, ha egy pár ember nem tudna olvasni". Hogy a Molnár H. könyve valóságos feljelentés: az derül ki belőle, itt mindenki azt csinál, amit akar. Sok az ellensége a lapnak, pl. „Dézi" és a sajtóosztály. „Ha a főszerk helyében lennék, most rögtön kötelességemnek tartanám, hogy informáljam a főnökeimet." „És ez a bátorság! – mármint a Molnár H.-é. – Amikor vén tapasztaltak is óvakodnak, akkor ő ilyesmikkel jön ki?" Ti. kimondott nyílt leleplezésekkel. A kötet kész följelentés, véli, 1. a Maros megyei pártbizottság, 2. a szervek és 3. a szerkesztőség ellen.

Zsuzsának krónikus hazudozás miatt fel akarják bontani a munkaszerződését. Két hónapon át az anyagai, „mind jöttek, de nem érkeztek meg."

November 12.

Banditizmus: mióta 1,80 lejre emelték az árát, újra lehet tojást kapni.

*

Hajnali fél hatkor keltem, hogy az ún. ifjúsági békemenetből kihalásszam a csodálatos szempontok szerinti illetőket. Dühöng a békeharc. A menet elvonulása után szemeteskocsik, kocsiporszívók szedik össze a hulladékot, az utcaseprők pedig visszafele jövet a fáknak, falaknak támasztott elhagyott képeket, tablókat, zászlókat… Kész ellenmenet.

November 16.

Kisattila járt nálam. Jópofa.

A fönnálló állapotok fő gyökerét a külföldi adósságok[34] visszafizetési kényszere jelenti. Emiatt a dolgozói érdekeltség fokozásának anyagi eszközeit ama-

[34] Az évtized egész története és a pártpropaganda az adósságok kérdése körül forog, különféle számok röppentek fel. Mai összegezés szerint a Varsói Szerződés országai összesen 80 milliárd dollár adósságot halmoztak fel 198o-ra. A többi szocialista országhoz hasonlóan gazdasági nehézségein nyugati kölcsönök felvételével próbált Románia is segíteni, egyben a fejlesztés új céljait is megvalósítani. A többi államtól eltérően azonban Ceauşescu teljesen értelmetlenül az adósság egészét törleszteni

zok törlesztésére fordítják, a többlettermelés többi része (illetve a haszon) a befektetésekre megy el, amit szintén képtelenség leállítani. Ezért ezek a gazdasági ellátási gondok tartósabban fönn fognak maradni és az általuk megkövetelt vaskezű, ill. paternalista vezetési stílus szintén. Érdekes kettősség: vaskezű, mert a *matéria és külső, aktív* – egyedül üdvözítően cselekvő és kezdeményező – *forma* viszonyában van egymással az irányító és a végrehajtó néprész. Paternalista, mert politikailag a nyílt elnyomásról lemond, ugyanis az ellentétek elmosása, kirobbanásuk megakadályozása, eltussolásuk a lelki tűzszerészek feladata. Visszagyömöszölni mindenkit a zsákba, a polgári demokrácia játékszabályainak a fölszámolásával stb. – de nem a nyílt represszió eszközeivel, amely az ellenfelet, az ellenzéket konstituálódott erőként ismerné el. És nem is annak cselekvési teret nyújtva.

A *tartalom–belső forma* viszonyának kialakulásáig még nagy utat kell megtennie a *matériának* is – el kell jutnia önmaga tudatának tartalmáig és „gyakorlatáig". Megtalálni és kifejezni! Addig a *matéria* állapotában megtartani a külső formának is érdekében áll.

Vaskezű – egy jobb meghatározás –, mert a jogi kényszer a külső forma, a méltányosságra, észszerűségre, szakszerűségre, közérdekre való hivatkozás, a törvényesség nevében való cselekvés a mozgósítás formája: a belső motívumok elhanyagolása a gazdaságban és átgyúrásuk a politikában.

Minderre rakódik rá egy másik jelenség: az adósságtörlesztés olyan mérvű, hogy nem csupán az állami, hanem az egyéni jövedelmek egy részét is elvonják e célból, amit már csak azért is indokolt megtennie a hatalomnak, mert a fogyasztási cikkek mennyisége csökkent.

*

Anyám szegény kotkodácsoló tyúk a vízparton, mert vízre keltek a csibének hitt kiskacsák. Fülsértő hamisággal idézi Sütőt, hogy egyetért vele: Cselekedjünk úgy, hogy megmaradjunk. Illetve, hogy úgy kellene. Pokoli félelem emészti.

---

akarta tíz év alatt, mérhetetlen szenvedéseket zúdítva a lakosság egészére. 1989-es beszéde szerint az 198o-ban 11 milliárd dollárra rúgó kölcsön visszafizetése 21 milliárdba került, amiből hétmilliárdot a kamatok tettek ki. Akkor már alighanem ő volt az egyetlen, aki ennek örvendeni is tudott. Egyebek mellett az erőltetett, eszement törlesztésbe végül személyes hatalma, de maga a rendszer is beleroppant.

November 17.

Fröccs ma musz-feladatot kapott, én a *Kamasz jegyzetei*be mélyedve ültem, hát egyszer hallom félhangosan: Mi az, te nem írsz? Azaz, hogy csak őt dolgoztatják már megint? Később újból csepülni kezdte Molnár H.-t, hogy amíg az ifjúkorú bűnözőkről egy évig közölhetett, addig Kovács Nemerét a második után leállították. És hogy ő is meg tudná ugyanazt úgy írni. Protekció!

Mintha a téma tenné az újságírást. Szegény fiú. Amit más kirekesztettségként és megaláztatásként él meg, azt ő negatív oldaláról, a tehetségesek összeesküvéseként éli át. Ha viszi valamire a sajtóban, komolyan veszélyessé válhat. Máris dicséri az országos napilapnál uralkodó egyenlő bánásmódot és méltányosságot…

November 19., szombat

Megkérdeztem a főszerkesztőtől, olvasta-e a Molnár H. regényét? Nemcsak olvasta, hanem még gratulált is az írónak, aki azt kérdezte tőle: Te most őszinte vagy? Sőt – teszi hozzá Árpi – neki még azt is mondta a főszerk, hogyha netán valaki főnökei közül piszkálni próbálná, ő érveket gyűjt, hogy megvédhesse a könyvet. (Van egy értelmes román felesége?)

Én ezt nagyon okos magatartásnak tartom, habár oka érthetetlen. Nem értené? Vagy éppen azért nem veszélyezteti karrierjét, mert megbízhatóságát bizonyítja a leírt magatartás? Vagy egy botránynak veszi így kezdetét – tehát kíméli meg magát is a következményektől –, hogy a legérintettebb félként semmi kivetnivalót nem lát a könyvben? Mindenképpen okosabb mindenféle felháborodásnál.„.[35]

Árpi azt mondja, hogy ő azért a könyvet „megvédeni már nem merné". Azt nem.

*

Kétségbeejtő robottá vált a munkám: szombat-vasárnap a *Kamasz vallomásai*n dolgoztam, szombat reggel a menetet szondáztam, hétfőn megírtam, kedden

[35] A kötetben egy az egyben belekerült egy olvasói és egy hivatalos panasz nyomán beindult szerencsétlen kivizsgálási ügy szánalmas története, annak antihőse egy főszerkesztő. Az eset a korabeli sajtó külső és belső kiszolgáltatottságának valóságos röntgenképe. A szerk több tagja méltán ismert magára és az érkezésem előtti évek nem egy eseményére.

musz-feladatom volt, pénteken a 12 oldalas szám tisztafeje voltam, szombaton, ma és holnap fordítani fogok – a *Kamasz*t meg írjam *l'art pour l'lart*. A düh vet szét a méltánytalan feladatmegosztás, a hülye sajtóhibák, a marha, engem fedezetlenül hagyó húzások miatt.

November 20.

Credo:
A közlésig még vagy már el nem jutottak íródeákjának lenni… egy csomó anonim élettapasztalatot közzétenni… (és különben miért ne valódi névvel?)

November 22.

Fröccs ma elmesélte Zsuzsa egy kalandját: egy reggel táska, pénz és személyi nélkül jött be a szerk-be. Aznap este kikezdett egy egyetemistával a Petőfiben, és a pasas egy parkban rá akart térni a tárgyra, mire Zsuzsa valószínűleg futva menekült. Fröccs szerezte vissza táskát a diákszállásról. Letolták Zsuzsát Szarkával a sárga földig, mire ő kifakadt: De ha nem tudok emberek nélkül élni? Értsétek meg, nem tudok!

November 23.

Hosszú beszélgetés Titoknokkal. Aktívpista kifakadt előtte, hogy Molnár H. hazudik a könyvében, nem igaz, hogy ő vodkát ivott, nem is szeret inni, E.-vel sem úgy folyt le a tárgyalás, tudja, hogy Lajos lenézi őt, ő észrevette, hogy amikor tárgyaltak hármasban, többször rákacsintott Árpira. „Fekete volt a dühtől." *Negru de supărare*, tehát nem a dühtől, hanem a megbántottságtól, megaláztatástól.

Domokos Gézától tudta meg, hogy a Tanács azt kifogásolta megjelenés előtt a kéziratban, hogy az újságíró állandóan piál benne, ebből húztak is. Érdekes.

November 24.

Alkotási módszerem? Ha nem tudnék írni, azzal vigasztalnám magam: mások viszont tudnak mesélni… Rágyüttem.

November 25.

A Molnár H.-regény – titokban, de forronganak a kedélyek körülötte – erkölcsi radikalizmusa a tudósítói függetlenséggel is magyarázható. Árpi is zokon vette, látom rajta. Egyikük sem fogja „megvédeni", igaz, Árpi szerint: „úgysem tehetnék érte semmit, ha odakerül a sor."

Feljött Zsuzsa Kolozsvárról, hogy megrekcumozzák.

Hitetlen visszajött terepről, és azzal hárította a kérdezősködésemet, hogy a szervek is azt teszik. Megjegyeztem élesen, hogyha ő beéri, én nem érem be magammal. Azok az extrovertált szerepek, amikbe beleéltem magam mellette, e mellett a nálam is zárkózottabb ember mellett, borzasztó sértésnek tartják szorongó titkolózását, erőltetett kedélyeskedését.

November 26.

Hitetlen. A nyomorult egy kényszerhelyzet foglya, kiszorult a perifériára, és be szeretne evickélni a kultúra belső vizeire. De ebben szorongása, kóros idioszinkráziái, lelkialkata, mindene akadályozza, nem is beszélve tehetsége természetéről. Szabad-e ilyen emberre fellépést és szervezőkészséget igénylő szerkesztést bízni?! Félelme az antropofágiától antropofóbiává vált nála.

*A Hét*nél az új vezetőség bejelentette a normarendszer reformját a la *Előre:* csak az obligón felüli írásokért jár honorárium. Egy flekknek 150 lej az ára, ára van a tisztafej-szolgálatnak stb., ezekből kell a fizetésnek kikerekednie, különben azt sem kapod meg. Apám szerint úgysem lehet ilyen mereven alkalmazni. Anyám az igazságosság diadalát látja benne, merthogy annak idején az *Előré*nél is ezzel csillapították le a kedélyeket. De kik lázadtak fel? A kenyérmunkások – ahogy a középszer magát nevezte. Azóta jó lap az *Előre* szerinte. Erre az „érdekszövetségre" épül a vezető ottani uralma. Szóval a forradalmi újítás terjed – csak be ne vezessék mindenüvé!

Persze minden az igazságosztás örvén folyik. Rábizonyították Huszárra, hogy teljesen önkényesen osztogatta a beosztásokat, sokakat nem dolgoztatott stb. És egy ilyen, egyeseknek kedvező, de senkit sem elnyomó rendszer helyett most bevezetik annak az ellentétét.

*

Rendkívüli tüzelőanyag- és áramfogyasztási megszorítások. Éjszakai műszakok felduzzasztása, vándorvese-vasárnapok stb. A NATO középhatósugarú rakéták telepítését kezdte meg Olaszországban, Németországban és Angliában.

November 30.

A tévé magyar adását áttették hétfőről szerdára, tartama háromról egy órára csökkent, fél négytől fél ötig. Hétfő délután tíz, ha nem százezrek nézték a hetvenes években, egész családok ültek le a képernyő elé, valódi, hetente ismétlődő kultúresemény volt, eddig sose látott nagy közönséget hozott létre és hangolt az önvédelemre, vagy legalábbis a kollektív önérzetre.

Szegény Bodor Pál és hagyatéka!

December 1.

Az egyesülés 65. évfordulója.
Új rendelet a munkatermelékenység tervezett megduplázásáról! egészen 1990-ig. A ’83–’85-re előirányzott 1,7-szeres növekedés gyakorlatilag az egyéni és csoportnormák megkettőződését jelenti. Mesélték vidéken, a kötöttárugyárban a kötőnő az eddigi 8 gép helyett most 12 gépen dolgozik – azonos fizetésért.

Idézet: „Örök dicsőség neki! Ő adta vissza jogunkat a történelemhez!”.

December 2.

Garda Dezső járt itt Gyergyóból, elhívtam magamhoz. Meséli, felesége néha kitör, hogy más férje bezzeg nem ilyen marhaságokkal foglalkozik, mint ő. Két könyve kéziratát egyik napról a másikra tologatják, magát Egyed Ákos neopozitivista és Imreh István gazdaságtörténeti irányzata folytatójának tartja. Nagyot röhögött, amikor Imréhné kifakadt előtte legutóbb: Inkább lett volna részeges a férjem! Az legalább néha jókedvű lenne!

December 4.

Egy remek könyv: *Buda Béla: A szexualitás modern elmélete*. Tankönyvkiadó, Bp. 198o. 4. kiadás. Több szociálpszichológiai irodalmat kellene olvasnom.

*

Rossz álmok, elfojtott veszteségtudat, a félresiklott élet érzete gyötör már napok óta. Erre ma kisütöttem, hogy személyes életem rendbetétele előtt tulajdonképpen azzal, hogy szakmailag sikereket értem el, némi tekintélyt vívtam ki – elhárult a fő akadály! Az utóbbi öt évben – '79 áprilisától legalábbis – az bénított meg barátkozásaimban és kapcsolatteremtéseimben, hogy önbecsülésemet a sorozatos szakmai sikertelenségek aláaknázták, csorbították, kikezdték. Részben ezek késztettek önkéntes visszahúzódásra. Ennek vége, ergo offenzívebben kell viselkednem és többfele eljárnom.

December 7.

Harmadik napja járok a pártegyetemre, mert beírattak.
Méliusz József: Horace Cockery darabokra tört elégiája. Avantgardista köpet a világ és a jelen arcába. Szakítás mindennel és felrúgása minden kompromisszumnak – a sokértelműség, a kétszeresen-háromszorosan bebiztosított gúnyos és leplezetlen „félrevezetés", a travesztia fedezékében.

J. Stuart Mills: A szabadságról. Téka.

December 9.

Rostás Zoltán (diáktársam a pártegyetemen) logikája érdekes. Mondom neki, hogy híre kelt a Gáll Ernő leváltásának[36] (nyugdíjba menetel?), ami most már a kádermozgás lavinájának a jele (*Igazság,* a tévé, *A HÉT* stb.), mire megjegyzi: ő nem is bánja azt, mert így legalább felgyorsulnak az események és világos helyzet teremtődik. Ma pedig egy hozzászólásában elítélte egy iskolának a tanárnőjét, aki műhelyóráról a gyerekeket elkéreztette, és matematikát tanított helyette nekik, hogy bejussanak az egyetemre. Rostás szerint ez a nő „katasztrófa", mert a rendszer fenntartásához járul így hozzá… (ti. így elviselhetőnek tűnik a műhelyórák felduzzasztása). Meggondolkodtató logika: milyen tettek igazolója? Az előadótanár nem értett vele egyet, különben is tarthatatlan Az ördög tűjébe fűzött cérna.

Nagyon izgalmas dolgokat mondanak, igyekszem végigülni a 6 órát, habár nehéz.

[36] Lemondását a *Korunk* főszerkesztői állásáról 1984 szeptemberében fogadják el.

December 10.

A KISZ KB a párt 13. kongresszusa előtt egy évvel új első titkárt választott a főnökfi Nicu Ceaușescu személyében. Készül a trónöröklés.

December 16.

A kísérleti lapot szerkesztgetjük a pártfőiskolán, a botoșani-i főszerkesztő a 16 oldalt írásokra lebontott (cím, interjúalany stb.) tervével töltené fel – jó megyei országos lapot csinálna. Nagyszerűen kiderült, mik a totalitárius szerkesztés rákfenéi. Végül a *Scînteia* főszerkesztő-helyettese oldalterveket kért be, és azokból állítják össze lapszámot. Szerencsés kimenetel. Különben ők csak két dologgal nem számolnak: hogy amíg világ a világ, az írás minősége megírójától fog függeni, és hogy az olvasó akármit nem vesz be. Ahol a sajtó nem létszükséglet, ott persze írhat, amit akar büntetlenül.

A rugalmas és alternatív rovatszerkezetnek még a gondolata is idegen egyesektől.

Hűségtől epedő képünket felöltve szorultunk be a filmekbe, tévébe, mindenüvé. Szerepelünk. Egyesülünk.

December 19.

Lejött M. Bukarestbe barátnőstül végső orvosi állást választani a három gyakornoki év letelte után. A Botoșani megyei Ungureniben jutott neki körorvosi hely, a 9,31-es jegyével a 450 pályázó közül kb. a 250. volt a sorban. *Nomen est jójel* – mert hamarosan kivándorol férje hazájába, Budapestre.

December 27.

Utazás a 25-ös villamoson. Felgyurakodik egy pasas, mindenkinek felhívja figyelmét, hogy tojást vásárolt, vigyázzunk. Egy nővel összeszólalkoznak. Ingerültségében egy másik nőt is leteremt, hogy szépen megnevelte a férje, ő bezzeg megtanítaná, hogy szabad-e feleselni. Fölszáll egy részeg, csúnyán káromkodik, be nem áll a szája: Szent István, Sfîntul Stefan napja van, neki névnapja, senkinek semmi köze ahhoz, ha becsiccsentett, az az ő dolga. Éles, fültépő hangon fölsír egy karonülő gyerek, valami ételt követel. A részeg kéri, hogy adják oda neki, ő majd lecsitítja. Sokan mosolyognak, de hátul kevésbé

élvezik, kirobban az elégedetlenség, valaki kiált, hogy igazán befoghatná már a száját, az embernek a munkahelyén éppen eléggé igénybe veszik az idegeit, szóljanak a vezetőnek, hogy gyújtsa fel a villanyt. A 25-ösön ugyanis egyetlen lámpa sem égett.

*

Második városomban, Brassóban komoly vizsgálat folyt. letolták a kölyköket a rádióhallgatás, zeneszámok magnóra vétele stb. miatt. Mindezt a csövesség elleni harc címszava alatt foglalták össze – pedig az ifjúsági szubkultúra vajúdásáról van szó. Többségi megfelelőjét a „Páva"[37] kanalizálja, tölti fel nemzeti tartalommal – a mienket vajon mi?

Amott, túl a határon nagyszabású szociálpszichológiai kísérlet folyik a szubkultúra ellenőrzés alatt tartásának megszilárdítására. Amit a család és a szülők veszítenek hatalomban és befolyásban a gyerekek felett, azt az állam akarja elnyerni, pótolva mintegy a kiesést. (Az ifjúság természetes internacionalizmusa?) A generációs ellentétet kordában tartják ezáltal. Pozitív, lelkesítő eszményeket vagy azok pótlékát nyújtják tehát az ifjúságnak: aki ebbe nem illeszthető be nemzetisége miatt, annak az elrettentés, a szájkosár jut – és belevetítik a sovinizmus vétkét legártatlanabb cselekedeteibe is. Ezért tűnik téves diagnózis alapján végzett kezelésnek, amit tesznek.

A nemzeti eszmét az isten is arra teremtette, hogy a jelenkor belpolitikájának jelszava legyen, mivel a differenciálatlan egység legadekvátabb kifejezője. Az új rend kitölti már és totálisan átfogja a társadalmat, nem úgy, mint, mondjuk, 1955-ben, amikor az „osztályharcos" megosztás szolgálta ugyanazt a célt. (Persze az ellenfél elhallgattatásán alapuló megosztás.) Akkor a kirekesztéssel, ma a befogadással forrasztjuk a polgár torkára a szót.

Másutt, a szomszédban a nemzeti eszme vezéreszmévé emelését a szocialista szövetségben elfoglalt hely akadályozza, ezért amott az más tartalommal mindig egy kicsit ellenzéki jelszó is.

A kettő összevetéséből kidolgozható egy emberséges nemzet eszme, amely a nyájszellem fölé emelkedve az egyéni szabadságot a megtisztított kollektív értékekkel összebékíti. Amelyben tehát nem az önmagamról való lemondás, nem az önmegtagadás a hazafiság mércéje.

---

[37] Adrian Păunescu (1943–2010) „udvari" költő *Flacăra* (A Láng) hetilapja által indított *Cenaclul Flacăra* néven futó rendezvénysorozata, mely mozgalommá nőtte ki magát a hatóságok messzemenő támogatása mellett, a folkzenét, a nacionalizmust és a vezérkultuszt hirdetve vehemensen.

(Ebből látni, hogy a nélkülözés korának hasonlatosságára teremtett „eszménnyel" van dolgunk.).

E nemzeti eszme tehát a közösség mai megnyomorítottságának és felemásságának önarcképe, leképezése.

*

Az egyéni gazdaságok, háztáji gazdaságok szerződéskötésre kötelezése útján akarják javítani a lakosság élelmiszerellátását. Ez nem egyéb, mint a mezőgazdaság ipar általi kizsákmányolása, 25-30 év politikájának folytatása, illetve kiterjesztése a háztájira.

*

Visszatérve a nemzethez: ez az „eszmény" nem 100 százalékosan apologetikus, hiszen a csapások, nélkülözések elviselésére, kiheverésére akar felkészíteni, ezért a nehézségeket elismeri (Lásd a „Páva" „bátor" írásait), csakhogy azokat a külső és belső ellenség, de nem a vezetők rovására írja. A vezetőség különben maga a megtestesült jó szándék a szemében. Ez az eszmény mindazonáltal bizonyos valóságismeretet azért engedélyez.

December 30.

Maholnap itt a szilveszter, és újból felmérhetem, hogy életem miben változott és miben maradt változatlan.

Tegnap anyámmal az anyagi szorultságról beszélgettünk, amibe kerültem – elszámítottam magam, nem tudok megélni, kocsit fenntartani és terepre is járni, ruhát venni és a különkiadásokat is állni, főleg a takarékoskodást, havi 600 lej adósságtörlesztést a havi 1600-ból – mire ő az óraadást javasolta! Fogalma sincs, mit csinálok itthon. A napi 3-4 óra autóbuszozás mellé is csak ez hiányzik.

Éjjel fél négykor felébredtem. Családom egész szemlélete a tehetség, az alkotóerővel szembeni bizalmatlanságra épül. Apám megírta, hogyan gyilkolta, fojtogatta, titkolta, szabta-vágta saját tehetségét, belepréselve magát a hivatali fegyelem kényszerzubbonyába. Ilyen értelemben az anyám létformává vált szorongása tétetett normává. Ezzel nem tudtam magam sem teljesen szakítani. Pedig a bennünk lakozó erő szabad szárnyra bocsátásánál van-e fontosabb? Én magam valóságosan is kevésbé vagyok kiszolgáltatott helyzetben, mint ők, a legalább félig mindig inkompetens „kiemeltek". Kettejük szövetségében nyil-

ván nem az eszmei-világnézeti mozzanat játssza a fő szerepet, de míg apám a mankurt-lét felismeréséig is eljutott, anyám a tehetség elvi megvetését és utálatát vallja előttem

1984

Január 1.

Visszatérve december 27-i bejegyzésemhez: A fennálló kétszeresen is be van biztosítva: egyrészt a nemzet-vallással, a túlhabzó neonacionalizmussal, másrészt a személyi kultusz által, ami a centralizáltság egyik formája. A nemzet-vallás ugyanazt az egységet és központosítottságot szolgálja, ugyanarról a tőről fakad.

Más: ahol állami alárendeltség áll fenn, pl. Magyarországon, ott a nemzeti ideológiát görbe szemmel nézik, és ezért az egyén érdekes módon nagyobb szabadságot élvez, mert a pártonkívüliséget legális állapotnak fogadják el.

Január 2.

Most értettem meg, min ment át másfél hete a Kamasz Brassóban: lassacskán ráébredt, hogy én akármennyire barátja vagyok is, a Barát nem lehetek az életében. Kijózanodva kezdte el mondani, hogy igényt tart az átolvasásra, hogy persze, nem adhatok minden alanyomnak kölcsön, és tett egy „kétségbeesett" kísérletet, hogy magához kössön. Nem ártana, ha ezeket még azon melegében megérezném.

*

Háromévi itt lakás után tettem egy kis sétát a Luica úton túli „utcában". A nyomor stílus nélküli családi házai, siralmas szűkölködés és összeeszkábált viskók mindenfele. Cigányok, koszos gyerekek. Egy pár blokk, legénységállás, szemetes utcák, sár. Emlékmű a Şerban Vodă község hősi halottainak az 1916–18-as évekből.

Január 5.

Néha úgy érzem, ezt a lapot a nem-újságírók írják a nem-olvasóknak.

Nem igaz, hogy a sajtó manipulál. Vajmi kevés ugyanis a hatása. És tulajdonképpeni gazdái közömbösek a hatékonyságával szemben. Ezért az van benne, amilyennek ők magukat és a világot láttatni szeretnék másokkal. Két dolgot nem tűrnek: önmagukról alkotott valódi képüket és a nép reális önszemléletét. Az újságíró választhat: azonosulhat mindkét féllel – tulajdonképpen 77 félről van szó, mert ahány ember, annyiféleképpen ismerheti félre magát, képviselhet külön „zsurnaliszta" álláspontot, de fő funkciója akkor is a látszatok gyártása, kulissza- és paraván- és álarcgyáros, illetve lehet az önismeretre ébresztés harci – sajnos – kakasa. Ingázása a látszat és a lényeg között, izgalmas és nyaktörő, illetve lélekölő mutatványokra ragadja.

Január 6.

Szerkesztői rémtettrekord: a Kamasz szerelmi történetébe (4 folytatásból áll) kéthetes szünet ékelődik be.

Különben azért szorult ki, mert felívelt a második csillag[38] is politikánk egére: tavaly kezdtük, most teljes erővel zendített rá Őnagysága hozsánnája. Születésnap. Január, első szám.

Január 7.

Rémületteli éjszakai élmény: fél háromkor őrült kacaj. Ismétlődő trillák, éles hangon faltörő, teljesen örömtelen nevetési roham. Görcs. Nyugtatót vett be szegény és hogy leplezze – a falon minden további nélkül áthallatszik – mély hangon beszélgetni kezdett önmagával. Aznap fel akart tartóztatni a lépcsőházban, de én siettem. *Nightmare neighbour*. (Pokoli szomszéd.)

*

Apámmal megállapodtunk, kapok három hónap törlesztési moratóriumot, utána pedig átütemezzük az adósság visszafizetését. Teljesen kivoltam már, mint édes hazám is különben. Adósrabszolga, aki minden kapcsolatteremtési lehetőségét is elveszíti ráadásul.

[38] A főtitkár „akadémikus" neje társuralkodó lett.

Január 8.

Szemtanú mondja:

1. Nagy tisztogatás készül, Petru Enache, a KB propagandatitkára jelentette be a Molnár H. Lajos könyveinek ügyében, de előbb kivárják az ünnepek végét.
2. Domokos Géza azzal védekezett, hogy ő nem olvasta, de figyelmeztette Egyed Pétert, a kötet kolozsvári szerkesztőjét, hogy vigyázzon.
3. Igazság szerint ő is, és Cseke Gábor is olvasták. Ő kérdezte Csekétől, hogy olvasta-e, és az nemmel válaszolt.
4. A kolozsvári propagandatitkárt már leváltották emiatt.
5. Szerinte a *Falra hányt esztendő* nem regény, mert egy az egyben meséli el a történetet. Azaz nem fikció.
6. De azt se hűen, mert ő ott volt, amikor a KISZ első titkára átadta Lajosnak azt a díjat, és amikor Goczella felsült. Lajos lódít – nem igaz, hogy annyira talpraesetten válaszolt volna. (Tehát mégis fikció.)
7. Állítólag infarktusa sem volt valójában (?), csak megjátszotta, mert kellett neki a… betegszabadság.
8. Szerinte Lajos egy politikai következetlenség áldozata, mert akkor a nagyfőnök biztatására kezdtek kritikai hangot megütni, de mire a művek elkészültek, megváltozott a széljárás.

Január 9.

A külpolitikusunk a Molnár H.-regény hatására és a bejelentett fiatalításra spekulálva „rohamot" indított. Kegyetlenül nyal Aktivpistának. Állandó szorultságából Bizalmival szemben, és feleségét is lehozandó, támadásba menekül. Mivel egy aljas rágalmazó és egy fúró-faragó ember, és mivel kenyérbe kerülve pozíciója védelme lesz a fő foglalatossága, kinevezése nem lenne kívánatos.

Január 10.

Az élményszegénység alapvonása egy egész tömegnek. A fantáziátlanul eltöltött pihenőszabadságok. A szórakozni nem tudás. A robotból a munka „felemelő kultuszába" menekülés. A bezártság. Az itthoni szemétdomb kultiválása. A tehetség felszabadulni nem tudása, lebéklyózottsága, csírában elhalása. Hamvukba holtak társasága.

Január 12.

A mediokrata hipokrita hipochonder is ráadásul.

Január 15.

Árpi a póztalanság betegségében szenved. A „betegség" annyira elhatalmasodott rajta, hogy már lassan gesztustalanságba megy át.

Fröccs feminin. Sose viszi semmire, mert egy teljesítményre orientált világban ő csak arra vágyik, hogy szeressék. A sztárokat is azért irigyli, mert azt hiszi, odaadás övezi őket. Az ambíció lényétől idegen. „A szolgálati kötelességen kívül a kisujjamat sem vagyok hajlandó mozdítani" – vágja oda, amikor egy levél megválaszolására kérem. Azt hiszi, ezzel megbüntette az őt nem méltányoló szerk-et. Megtagadta tőle hasonlíthatatlan közreműködését. A férfias leszámolás pózában tetszeleg önmaga előtt. Pedig csak a szeretetmegvonás önpusztító női taktikájáról van szó, aminek a mélyén csak annál telhetetlenebb feszültséggel izzik a sóvárgás a szeretetre. Kelletlen, rossz közérzetének talaján könnyen megfogant az, ami az alapjában nemtelenül irigy hipokrita mediokrata rögeszméje tulajdonképpen: hogy itt egyesekkel kivételeznek, s az igát másokkal húzatják, s őt az elismerésből kisemmizik. Ezt tehát belecsepegtették. Így lett járulékosan bár, féltékeny irigyem is ráadásul. Ha őt szidják, mint a bokrot, szidjanak engem is. Ha ővele robotmunkát végeztetnek, sorok számáig menő pontossággal ugyanannyit írjak és fordítsak én is. Ha ő ünnepnap utazik, töltsem én is vonaton az ünnepeket. – Pedig kuliként nélkülözhetetlen, igénytelenségében megfizethetetlen. Így csak lerántani szeretné az embert, és állandóan akadékoskodik, úgy azonban zokszó nélkül dolgozna helyette. De igazából nem a megbecsülést irigyli tőlem, hanem a munkakedvet és jó kedélyt. Inkább legyek én is olyan levert, mint ő. Lesve lesi minden panaszszavam: na, ugye!

Január 17.

Harmadik napja gyúrom itthon a *Kamasz* folytatásait.

Fél három fele a kinti kék ég és szelíd napsütés visszfénye árad el a szobán: kamaszkorom eksztatikus délutánjainak emléke üzen. Egy hangulat visszfénye. Lehetséges-e, hogy az ott megszakadt folytonosság, a semmibe kifutott élet visszatérjen, és onnan forrjak szervesen át a boldogságba? Elszántság, eltö-

kéltség, akarat kérdése-e csupán? Sejtelmek simulnak, kiválnak. Fénybevonta házfalak, amiken alulról kúszik fel az árnyék. Kamaszkorom napimádó sétái a Csillagvizsgáló körül Kolozsvárt, lángoló kora délutánokon és tűzvészes alkonyatokban…

Mindezekre a kéziratból fölmerülve csodálkoztam rá.

Január 18., szerda

Ugyananak a délutánnak fakó, hideg, kietlenül fénytelen párja.

Telefonhívás a Kamasztól, hogy a következő részletet ne adjuk le, mert rettenetes dolog történt a kislány családjában – küld helyette egy másik családról valamit. Azt se tudom, mire gondoljak.

Riport a tévé magyar adásában a festőnövendékekről. Estibe járnak és úgy érzik, nagy öröm és hasznos számukra, hogy délelőtt maltert keverhetnek.

Január 19.

Össze-vissza furikáztam a városban. Még passzionátus autókázó lészen belőlem.

Intézményszemléletű riportot írni lehetetlen. Az nem riport, ami nem az egyén személyes véleményére épít – hanem közlemény.

Az újságírás két tűz közé szorult (l. január 18.): a bürokrácia ráerőltetné magát (ráoktrojálja magát), az egyén (alany és író) pedig megtagadja tőle őszinteségét, bezárul előtte. A sajtó lélektelen szövegelése, uralkodó hangneme, a kettős tudat egyszólamúsága tehát az egyén és a szervezet cinkos együttműködésének eredménye. A sajtó áldozata az összeesküvésnek.

Újságírói krédóm: az egyéni civil vélemény felszabadítása. (Van benne egy adag a-szociologikum.)

*

Rendeletben szabályozzák, hogy a magángazdák és a téesztagok saját gazdaságaikban hány tehenet, tyúkot stb. kell hogy tartsanak, hány árat kell bevetniük cukorrépával, kukoricával stb., mennyit kötelesek a termésből beszolgáltatni, persze megszabott felvásárlói áron, tehát a piaci áron alul. Kilátásba helyezték a háztáji földek elkobzását is. Két kiindulópontja lehet a rendeletnek: nem tudják téeszföldeken megtermelni a szükségeset, az embereket pedig lustáknak tartják.

Január 22., vasárnap

Napok óta *A pestist olvasom Camustól*. A francia aktivizmus még ebben a szkeptikus változatában is felszabadítóan hat rám, átjárja minden porcikámat. Ki kell tépnem magam a családom belenyugváson és elfojtáson alapuló „kiegyensúlyozottságából". Eszembe jutott, a leszerelés utáni (1973 decembere) zilahi vonatra szállás a szemerkélő esőben, melytől az öröm tüze csak még féktelenebbül lángolt bennem, s a korlátlan önuralom érzete kiáradt, és betöltötte egész jövőképemet. A tanügyből való kitörés idézett még elő hasonló hangulatot és eltökéltséget bennem 1978-ban. Most pedig úgy döntöttem, hogy abban az esetben nősülök meg, ha ehhez a küzdelemhez csatlakozó társat találok. A földre nehezült, gyanú lebéklyózta M. ezért nem volt alkalmas barátnő, és eddig más sem.

Január 23.

Hosszú beszélgetés a főszerkkel arról, hogy milyen baráti körbe járok és ott milyen kijelentéseket teszek. (Nem is lenne rossz egy baráti kör.) A Molnár-H. *büblosz-áról (Falra hányt esztendő)* hírek szerint öt referátumot kértek be, amik tulajdonképpen fordításokból álltak, és azok alapján egy torzképet és vádat fogalmaztak meg és terjesztettek fel az anyaintézményhez. Ő pedig vezényszóra termel. Lásd az idei első két számot.

Február 2., csütörtök

Kolozsvárt töltöttem egy hetet.
Egyedül utaztam el, hétfőn hajnalban jöttem meg. „Szökőév" volt a kalotaszegi Mákófalván, járványként terjed a szöktetés, az ötödik lányt vitték, mikor ott jártam. Tulajdonképpen amolyan próbaházasság, vagy esküvő, vagy elválás követi. „Reguta" bál volt, föntsöröztünk a színpadon, nyélbe ütöttem egy beszélgetést a lányszöktetővel és egy másik legénnyel. Beke György és Bajor Andor hozott egy-egy felviendő kéziratot, amikor híre ment, hogy Kvárt vagyok, Bajor elmondta, egy bizonyos Drakuláról írt eposzt (?) Nocsak!

Február 2.

Bernád Gusztáv szerint kevesen tették volna meg azt, hogy Huszár leváltásának nagyjelenetében kérjék a saját szankcionálásukat is. Mesélem ma apámnak, mire megjegyzi: Így is lehet értelmezni, de csak a kliséért vonhatták volna felelősségre, mert ő volt a számfelelős. Ez nem hőstett, hanem okos szó, hogy ne lehessen később ráolvasni. Másrészt emberileg is kellett neki egy ilyen állásfoglalás a korábbi viták után. Ráadásul semmi sem terheli.

*

Aktívpista kifejtette nekem, hogy egy kizsákmányolt ország vagyunk, adósságaink törlesztése és az azok törlesztése végett fölvett újabb hitelek mit szülnek? Kamatos kamatot, újabb kölcsönfelvételt és egyre mélyebben nyomnak a víz alá. Miért nem beszélünk róla?

Olvasom C. születésnapi köszönő beszédében, hogy arra kell törekednünk, hogy a „fizetések korlátlanok legyenek az egyik és a másik irányban is". Nocsak! Egy újabb KB ülés az építőiparban „vállalkozó vállalatokat" hoz létre (ún. komplex brigádokat, melyek felvállalnak egy-egy műveletsort teljesítménybérben). Elnézve, hogyan dolgoznak sok fele, mindig sejtettem, hogy valami baj van körülöttük. Teljesítmény visszatartás. De vajon miért?

Február 4.

Ágoston Vilmos. Tegnap Méliusz Józsefnél Vilka kijelentette Molnár H. könyvéről, hogy gyenge regény, stílusa újságírói. Tíz évvel ezelőtt lett volna értelme kiadni mindkettőt (a *Donki Ákos*t és a *Falra hányt esztendő*t)[39]… Szávai Gézuka,

[39] A *Donki Ákos* rendkívül olvasmányos, jól megírt, fordulatos és a hetvenes évekbeli fiatal munkáslét mélyeibe világító kiváló kötet, véleményem szerint fikciónak álcázott szociográfia. Molnár H. harmadik kötete volt, magnós technikával készült nyersanyagra épült dokumentumregény. Közönségsikerét valóságfeltáró bátorságának és stílusának egyaránt köszönhette, mi több, ez írószövetségi és KISZ-díjat is hozott számára. A riportert mindez a folytatásra ösztökélte, ez vezetett el a *Falra hányt esztendő*ben leírt, valóságos eseményeken alapuló bonyodalmakhoz. Ezek fikciós fátyollal takarása már csak amolyan fügefalevélnek minősült, tulajdonképpen a leginkább vesékbe világító leleplezése a sajtó és hatalom, a nyilvánosság és a titkosrendőrség belső viszonyainak mely az előzőnél is jobban megérdemelné amannak alcímét, mely így ajánlja az olvasó figyelmébe a *Donki Ákos*t: „Egy búsképű fiatalember bizalmas beszámolói körülményeinek változásairól. *Azonossága létező*

a sznob ráduplázott (nem is olvasta), hogy ilyen silány dolog miatt a kiadó fog megbukni. Én a kutyás ügy relevanciáját magyarázgattam, de a legfontosabb érvemet nem mondtam el: képtelenek megérteni, hogy ez nem regény, hanem a fikció védelme alá helyezkedő, szépirodalmi kényszerpályára tévedt riportregény. Sőt: újságírókról szóló újságírói szociográfia. De hiszen benne van a Lajos *ars poeticaja,* kimondja, hogy mennyire nem pályázik irodalmi babérokra!

Palotás Dezső átjött *A Hét*től – fölvétele épp folyamatban – hogy a Bajor küldte *fünf* százast átvegye. Vizsla pillantást vet rám, megjegyzem, milyen szép szál legény, mire feloldódik, visszazökken kedvenc szerepébe: ő. Mértéktartó gesztus- és szó-ökonómiával meséli jobbnál jobb anekdotáit, amikből kiderül, hogy ezt is, azt is, amazt is ismeri. Elmondja, nem vették fel az *Utunk*hoz (Létay Lajos kijelentette volna, amíg ő a főszerkesztő, Palotásból nem lesz *Utunk*-szerkesztő), hogy Bajornak ő szerzi be a bogyókat, tehát ő a felelős, hogy Bajor nem dolgozik (idegnyugtatókat szed), hogy ő nem verekedhetett össze Mózes Attilával, mert az csak 40 kilós, s neki 30 kiló fórja van vele szemben, hogy… Szóval barátkozik, piál, él, zajlik az élete. Néha talán még ír is, ki tudja. Most szófogadó riportokat körmöl, „bízzátok csak rám', tudja, mit kell tennie, tudja, mire kell ő *A Hét* új vezetőségének.

*

Az imádat és a szerelem közti különbség, hosszú fantáziálgatások után: az első maga a kiszolgáltatottság (végtelen), ami, ha akarom, nincs, nem létezik, megszűnik. Édes és nyugtalan kívánság. De hol az az akarat?

Február 6.

Egyszer csak akad egy ember, és abban egy egész kultúrára nézve veszélyes rövidzárlat következik be. Nem ismeri fel, hogy egyéni sorsánál sokkal értékesebb dolgok függenek tőle.

De a kép árnyalásra szorul. Huszár idejében apám bármit javasolt, Baróti Pál be volt szervezve, hogy leszerelje és elszigetelje a nemkívánatos elemet, illetve megtette ezt Horváth is a maga elegánsabb módján. Így alakult ki a

---

személlyel nem véletlen". A *Falra hányt esztendő*t nyílt támadásként reagálta le a hivatalosság, azok is, akik magukra ismertek szereplőiben. Én kiváló újságíró-szociográfiának tartom, dokumentumértéke és eszmefuttatásai nem egy szociológiai elemzéssel érnek fel, s igazán nem rónám fel hibájául, hogy ráadásul fordulatos regényként is olvasható.

Huszár leváltása idején fennálló helyzet, hogy Huszár és apám jóformán nem is beszéltek már egymással.

Koppándi nemrég felhívta apámat, és négyszemközt elbeszélgettek. Elmesélte, hogy Huszár íratott egy névtelen levelet, amit elküldetett saját magának, azt pedig kísérőlevéllel továbbította a sajtóosztályra. Koppándi magától az akkori főnökétől vehette át és olvasta el, hogy neki külföldi rokonai vannak – amit ő annak idején persze már jelentett az illetékeseknek.

A kép tehát összetett. Véleményem szerint, amikor a Huszár leváltásáról beszélni kezdtek, egy évvel annak megtörténte előtt, a határozat már megvolt. A dolog elhúzódott, ebből Huszár bátorságot merített, és nem akármilyen nagyvonalú játékba kezdett. De ő ezt „válasznak" érezhette. Hogy vagy ő, vagy Koppándi maradjon a porondon. Interjúmat is sakkbábúként használta fel, mert újabb feljelentéssel ért volna fel az, hogy az 1945-ös egyetemalapító Nagy Géza Koppándi apósa. Ő bukott bele, nem a kisszerűbb fél. De nemcsak ő a vesztes.

Február 7.

A szerelem utáni vágynál csak maga a szerelem nagyobb és erősebb. A világ egyik felét az előbbi, a másikat az utóbbi mozgatja.

A kicsikével nem lehetett elmenni sétálni, mert egyszer botlott véletlenül belém a színház előtt, de akkor Cs. M. füttyművész hirtelen felbukkanása szinte lebuktatta. Több vasat tart a tűzben, ezért az utcára ki se merészkedhet, beszorul a lakásba és legfeljebb szobára jár. Ahol az utca szeme nincs rajta, ki ügyel rá? A számítás és színlelés kényszerpályáin végső soron látszatbonyolultság az élete. Csak az őszinteség mímelésének botránya ne borzolná az ember idegeit szünet nélkül!

Február 9.

Központi KISZ-tanácskozás a bukaresti Jogi Kar aulájában az ifjúság neveléséről. Az ún. hozzászólásokat a legteljesebb antiszónokiasság jellemzi, ami nem is annyira kerülése a retorikának, hanem inkább semmibevétele a szónoklat legelemibb szabályainak. Antibeszéd, nem is akar figyelmet ébreszteni, nem feltár, de leplez, nem akar hatni, hanem feledésre pályázik, és a szürkeség pálmájára. A közbeszólások hatalomfitogtató jellegűek. Különben minden a típusforgatókönyvek szerint folyt le eddig. A megyei küldöttek ijedtek, alázatosak, és az alázatos ember okos nem lehet. Pár kivétel a sok anti-Ciceró közt, de

a hajbókolás és az értelmes javaslattétel nem fér össze egymással, mert ahhoz egyéniség és kritikai érzék is kellene. Kiválasztottam három széparcú lányt, és azokat néztem felváltva.

Február 10.

Filmélmény: *Kétszemélyes állomás, Nyikita Mihalkov* rendezésében. Szerepel a *Szibériai eposz* pincérnője is benne. Ragyogó. Vasútállomási resti – viszonteladó spekuláns vasutasok – 20 perces szerelmi légyottok – a sok kisszerűség közepette egy nagy lángot vető tiszta érzés. Három nap története. És egy kényszermunkatábor. Egy 40 év körüli zenész és egy 30-valahány éves pincérnő szerelme a neoszentimentalizmus és neorealizmus sodrában.

*

Elhunyt közben Jurij Andropov, az SZKP első titkára és a Szovjetunió Legfelső Szovjetjének elnöke, volt pesti nagykövet '56-ban, majd KGB-főnök. 1982. novembere és 1984. február 9-e között ő volt a cáratyuska Brezsnyev után.

Február 11.

Véget ért a háromnapos nevelési tanácskozás. Volt ma egy nagyon agresszív hangvételű felszólalás, amelyben a szolgalelkűség világos előírásokat és direktívákat követelt, hogy tudja, mihez tartsa magát. (Ki szervezhet diszkót pl., ki vetíthet harcos ateista filmet, a belügy pedig adja ki a szektások nevét, hogy lehessen „foglalkozni" velük egyenként. Egy másik, elébe menve egy kitalált esetleges vágynak, ifjúsági törvény kidolgozását ajánlotta fel. Hátha C. Nicu a nagy törvényhozó nyomdokaiba akar lépni.) Az RKP KB propagandatitkára, Petru Enache kétórás beszédet mondott: Az ellenséges propaganda az ifjúságot ellenzékiséggel mételyezi, főleg a fiatal alkotókra összpontosít, hogy trójai falovát belopja soraikba. Hitetlenséget, kételyt terjeszt. Az absztrakt művészetet karolja fel a hagyományos nemzeti formákkal szemben. Mi tisztelettel viseltetünk múltunk iránt, ezt egyesek nacionalizmusnak nevezik, pedig csak hazafiságunk beszédes bizonyítéka. Történelmünket meghamisítandó egyesek régi, irredenta nézeteket népszerűsítenek. (Ezeket nem fejtette ki, szó szerinti idézetek különben C.-től.)

Ezek után nagyon visszafogottnak hatott az új első titkár, a nagyfőnökfi beszéde, óvakodott bármibe belemenni. A KISZ mindenesetre a pártnak van

alárendelve, a többi „nevelési tényező”-vel (66-szor ismételt összetétel) kapcsolatban áll, de azok nem parancsolnak neki.

Kiderült, miért voltak olyan tanácstalanok a javaslattevők: nem súgtak nekik. És azért nem, mert egy bejelentett nagyobb pártfórum tanácskozását várják pár napon belül, tehát nem annak az előzetes kiszivárogtatására szánt rendezvény volt, amin részt vettem, csak szócséplés. Új munkaterv sem készült, csak a jobb iránti igényt hangoztatták.

Február 14.

Sajtótörténeti dátum: apám cikkéből új főnöke kihúzatta az „aktus” szót (a felelősségre vonás aktusa), merthogy hasonlítana a nemi aktusra. Apám első szexista vezércikke.

Február 15.

Anyám: se te, se az apád soha senkiről jó véleménnyel nem voltatok, biztos engem is butának tartotok.

Február 16.

A gyerekember csoporttulajdon: az egymást nem ismerő sógoroké. A szülők a legalkalmatlanabb pillanatban, nyolcadik után adják gyereküket többségi iskolába. Kérdés: 1. Joga van-e a szülőnek a gyerekét a nemzetből kiválás lehetőségéhez hozzájuttatni? 2. Joga van-e a beolvadás lehetőségétől megfosztani? 3. Joga van-e nem továbbadnia azt a kötődést, aminek ő valódi vagy potenciális hordozója?

Február 17.

A riporter a valósággal táplálkozott. Amikor elvágták tőle, éhen veszett.

Február 20.

A szomszéd blokkban egy férfi fölakasztotta magát. A félig nyitott ablakszárnyon csöngött, viaszsárga arccal, lezárt szemhéjakkal. Tömeg bámulta a havas utcáról.

Február 22.

A karba tett kezű hentes a boltban. Korjelenség az üres mészárszékekben.

Február 24.

A sport különleges belpolitikai szerepe. A tavalyi világbajnok MacEnroe ma a bukaresti tenisztornán játszik több csillaggal együtt.

Február 25.

Luis Bunuel: A burzsoázia diszkrét bája. A jelenetek az egyik idősíkból a másikba úsznak át, a valóságból az álomba, a vágyból a rettegésbe, a lidércnyomásból a groteszkbe. Remek a polgári igazságszolgáltatás énhasadásos állapotának mitikus megjelenítése (a rendőr, akit lelő egyik áldozata, és aki meggyilkolása napján minden évben ott kísért, és szabadon engedi a letartóztatottakat, vagy a repülőgép zúgásának beiktatása a rendőrfelügyelő és a miniszter telefonbeszélgetésébe. Ugyanaz a háttérzaj a terrorista merénylő lány és a nagykövet szópárbajában. Vagy amikor az ezredeshez meghívott társaság színpadon találja magát. Készült 1971-ben.

A politikus lelkiismerete a hatalom– tehát nincs neki.

Február 26.

Az országos nyersanyag-, üzemanyag- stb. program abból indul ki bizonyára, hogy a kiadások közt az anyagi tételek képezik a legnagyobb, a munkabér pedig a legkisebb tételt. Óriási árat fizetünk érte: a munkaerő-pazarlást idézi elő. Ahol a munkaerőt pazarolják, ott ne csodálkozzon senki azon, ha az önmagát sem tudja megbecsülni. A demoralizáltság meg mi máshoz vezetne, mint anyag- és időpocsékoláshoz, a fegyelem lazulásához s ezzel a kör bezárult.

Érdekes beszélgetés a rádióban a nyugdíjas főorvossal az átlagossá válás terjedő vágyáról társadalmunkban: a kontraszelekció nyomásának engedve nem érdemes kiemelkedni, pl. bíráló magatartást felvenni. Ez elszigeteli és olyankor is kritikai álláspontra kényszeríti az átlagon felüli embert, amikor az nem a legindokoltabb és leginkább jogosult. Hibás körben forog a világ, egyik oldalon a magára maradottság, másikon a konformizmus halmozódik fel. A téma a „nehéz ember" volt.

A gazdaságpolitikához: a tavalyi normaemelés (a munkatermelékenység megkétszerezése a cél 1985-ig) egybeesett egy 30%-os inflációval. A 3-4 évvel ezelőtti 30%-os fizetésemelést pedig ajándékképen kapták az alkalmazottak. Ráadásul az ún. szociális részvények árát is szedik tavaly március óta – tehát a bérköltségek továbbra is a legkisebb tétel marad. Előfordulhat, hogy relatíve még kisebb tétellé vált – így akarták a nyersanyagárak emelkedését ellensúlyozni. Tehát összefügg az áremelés, az infláció, a garantált legkisebb jövedelem eltörlése, a normaemelés és a szociális részvény.

*

A sajtó két tűz közt. Az felső körök iránta megnyilatkozó megvetésének oka az, hogy egy másik felduzzasztott befolyásolási eszköz, a szeku mellett alacsony a hatásfoka. De miért az? Világos. A kényszerítés mellett a szó süket duma, elszáll. Az alulról jövő megvetést ez indokolja. Tehát mindkét részről átnyúltak a sajtó feje fölött. Sajtó csak ott létezhet, ahol a közvélemény is létezik, és valamelyes autonómiája van.

*

Az Ilie Năstase – Jimmy Connors teniszjátszma kommentátora szinte felhív az elfogultságra. Szabad kikacagni és lekicsinyelni az ellenfelet. Mint ahogy más vonatkozásban zöld jelzést kapott a gyűlölet is.

Március 2.

Kolozsváron. Nagyanyám, *Grószi, az élő temető, este tíz után, vallomásos hangulatban.*

Az anyja nem szerette őt, mert ő elítélte egy viszonyáért. „Veszedelmes életkor asszonyoknál a 40. év." „Becsapta az a gazember", a szeretője. „Vehetett volna egy házat a ráhagyott örökségből (egy nyugdíjas agglegény katonatiszt tisztelője szép summát hagyott rá), meglett volna a nyugdíja is – ha nem mond fel felháborodásában (?) a vasúti ruhatárban –, és akkor megélhetett volna öreg korában tisztességesen". Így magukhoz kellett vegyék, miután férjhez ment. Volt egy kollégája, aki majdnem szerelmes volt bele, de nagy hozományvadász volt, és inkább egy gazdag lányt vett el. (Grószi az új rendszer javára írja, hogy a hozományvadászoknak fuccs lett. Az illető el is vesztette a házait, mindenét.)

Kitanulta a gépírást. Volt egy fiatal tanár, aki minden reggel megvárta őt munkába menet, és elkísérte végig. Megunta, és attól kezdve a Róbert körúton járt munkába.

Én: De hát csúnya ember volt-e?

– Nem, dehogy, nagyon csinos ember volt. Ott lakott valahol albérletben, Janinak, a bátyámnak volt a tanára.

Egyszer a ruhatárban teljesített szolgálatot, és a tanár betett egy táskát. Nagyon udvarias volt, és bókolt, hogy mennyire megszépült meg minden. „Én hülye meg azt kérdeztem, hogy ugyanott dolgozik-e még."

Volt egy másik is, aki viszont mindig az élet nehézségeit emlegette. Agglegény is maradt.

A bőrgyárban (a Dermatában) a zsidó mérnökök „rettenetesek" voltak, mind nőzni akartak. X-nek például volt egy telefonos kisasszony szeretője, meg egy gépírónő is.

Viszontagságos egy fiatal lány élete.

Felmondása: amikor a főkönyvelő átment a cukorgyárba, hívta őt is magasabb fizetésért, „nem akartam igazából menni", de a személyzeti osztály vezetőjének végül mégis benyújtotta a felmondását. Kérdezték, miért. Mert egy fél óra múlva visszajött a főkönyvelő, hogy „beszéltem a vezérrel, meglesz a havi 200 lej plusz".

„Nagyapád, igazság szerint, ha nem lett volna az a testi hibája, már rég megnősült volna, de neki olyan asszony kellett, aki megérti őt meg minden." (A három gyerekre szóló megállapodás.)

„Lehetett volna 50 ezer lejjel több nekünk, de a zsidó térden állva könyörgött neki, hogy írja alá a váltót, amit utóbb nekünk kellett kifizetnünk. Ő mindig megbízott az emberekben, én nem. Azért is voltam mindig bizalmatlan az emberek iránt."

(Egy életen át. A mi családunkban is reprodukálódott.)

Most az alatta lakó Kovácsnéval szemben az, aki nem rossz asszony, de primitív. Kijelentette előtte: Megmondja őszintén, ez a vérzés nem fog soha meggyógyulni, neki két ismerőse is ebbe halt bele. „Mondd, Bandika, miért kell egy beteg embernek ilyeneket mondani?"

Kísérgették annak idején sokan, de a Vasút utcában az a ház és a lakás olyan volt, hogy ő szégyellte volna behívni őket, mert meglátták volna a nyomorúságot, és akkor az elriasztotta volna őket.

„De hát, nagymama szebb anyámnál és a húgomnál is! – mondom én. – Én? Sose voltam megelégedve magammal. Mindig gátlásaim voltak. Lapos

voltam, mint egy deszka." (Nem igaz. Kimondottan csinos és széparcú volt. Egy életen át a gátlások rácsai közt szorongott.)

Ő egy regényt tudna elmesélni a „mama életéről is, a sajátomról is." (Milyen kár, hogy nem mesélhette el.)

Március 5.

Az arab diák a vonaton: ő tudja, hogy sokan erkölcstelenül élnek, de hát milyen ember az, aki elfogadja, hogy pénzért szeressék? Havi 300 valahány dollárt fizet az orvosin tandíjként, ebben benne van a kaja és a szállás is. További 50 dollárból él (ösztöndíja nincs), ami 2500 lejjel egyenlő. Nem iszik, nem dohányzik, neki elég. Nagyon olcsóak a színházjegyek, mozijegyek, oda eljár. Jugoszláviában tanuló rokona 800 dollár tandíjat fizet, pár éve itt is csak 200 dollár volt a tandíj. Felemelték a repülőjegyek árát, 450 dollár egy út, ezért inkább a 120 dolláros autóbuszjáratot választják, jövet-menet ennyi, de ezt föl akarják számolni, mert a repülőjárat fönntartásában érdekeltek. Az otthonról átutalt pénz csak egy hónapi „állásidő" után kaphatják kézhez. Hasonló diákképzés még Magyarországon folyik. A legjobbak az otthoni egyetemeken tanulnak, aki ott nem jut be, az jön külföldre. Neki Franciaországban sem sikerült a felvételije. Az itteni hat év után otthon fogja tölteni a három szakorvosi évet, vagy esetleg Nyugat-Németországban. Rokonszenves, komoly fiú volt. Eredetileg művészetekkel szeretett volna foglalkozni, tanár szülei rábeszélésre választotta az orvosit.

Meséli egy másik utas, hogy egy nyugatnémet állampolgár szintén itt tanul, nyáron keresi meg hozzá otthon a pénzt. Különben nem állna módjában az ottani díjakat megfizetni.

Március 6., kedd.

A szombati lapokban benne a „szaporodási" határozat (a 3-ai).

Március 7.

Új rendelkezés a honoráriumok kifizetéséről. Ismétlése és szigorítása a pár évvel ezelőttinek, amennyiben a szolgálati kötelességek körébe vágó írásért nem lehet folyósítani (pl., ha egy orvos egészségügyi cikket ír, ha egy kutató a mun-

kájáról számol be). Írjon tehát mindenki arról, amihez nem ért, ha cikkdíjra fáj a foga. Újdonság még, hogy az újságírók csak főszerkesztőjük engedélyével közölhetnek más lapban, s ha normájukat saját cégüknél már teljesítették, ráadásul honorárium nem jár nekik érte. Saját lapjuknál továbbra is jár a normán felüli „akkord", mert az „globális akkordnak" minősül valami rejtély folytán.

Március 8., nőnap

A mai lapok hozzák a tegnapi beszéd szövegét. A születések száma aggasztóan csökkent, a 700 ezernél több évi terhességből legálisan 420 ezret szakítottak meg. Ez és egyes házaspárok önzése az egyedüli okai a demográfiai csökkenésnek. „Ceea mai înaltă îndatorire patriotică, cetățenească a fiecărei familii este de a avea și a crește copii. Nu se poate concepe a familie fără copii. Constituie ceea mai înaltă misiune socială pentru femei aceea de a naște, de a da viață, de a crește copii. Nu poate fi nimic mai de preț poentru femeie decît să fie mamă, decît să asigure realizarea în viață a însăși legilor naturii, de a procrea, de a asigura dezvoltarea continuă a poporului, a națiunii noastre. Nu pot exista a mîndrie și o fericire mai mare pentru o familie, pentru o mamă, decît aceea, de a avea si crește copii." (Minden család legnagyobb hazafias, állampolgári kötelessége az, hogy gyereke legyen és felnevelje azt. Családot gyerek nélkül elképzelni sem lehet. Egy nő legnemesebb társadalmi küldetése a szülés, új életet adni és gyereket nevelni. Nem lehet semmi értékesebb egy nő számára, mint az anyaság, hogy biztosíthassa a természet törvényeinek érvényesülését, hogy foganjon és gondoskodjék a nép, a nemzet gyarapodásáról. Nem létezhet nagyobb büszkeség és boldogság egy család, egy anya számára annál, hogy gyereke legyen, és azt felnevelje.) Érdemes végigolvasni. Központilag szabályozná az abortuszok és születések arányát egy a kettőhöz alapon. A természetnek és a társadalomnak az összhangját biztosítaná. Az abortuszok 30%-os csökkentésével el kívánják érni a kitűzött 19–21 ezrelékes születési arányt. Az utóbbi állítaná meg a demográfiai csökkenést.

Anyagi ösztönzést nyújtani nem tud. Föl kellett-e vetni egyáltalában, ráadásul ebben a formában? Baklövés.

Fröccs szerint az üzemekben havonta fognak ellenőrzést tartani az orvosok a nők közt. Ez nyilván képtelenség, de miért terjesztik? (Igenis megvalósult! – szerk. megj.)

Március 11.

Egy kövér és egy gebe fecsegővel összezárva élni – meg kell háborodni, rohamot kap tőle az ember. Hatalmas beszédétvágyuk hírként, pletykaként, információként zabálja fel az egész világot. Se becsület, se jellem, se tisztelet, se semmi nem létezik, csak a szájukat jártathassák. A szót áraszthassák magukból.

Március 12.

A lap példányszáma 26.700. Ebből 23.000 az előfizetés. A múlt hónapban az összpéldányszám volt ennyi, tehát nőtt 300o-rel.

Március 14.

A tévé egyórásra csökkentett magyar adása a következőkből állt: tévéjegyzet a gyümölcsösök telepítéséről, a kvári kisállattenyésztői kiállítás, egy kis ipar (brassói bútorgyár), egy kis képzőművészet (*Brassói Lapok* tárlat, Mattis T. János), egy kis észszerű táplálkozási tanács (a konstancai konzervgyár), *Diákszemmel* rovat (a marosvásárhelyi műszaki főiskolán) – mindez kizárólag a sajtó szólamai és közhelyeinek szintjén és formájában. Végül Brahms magyar táncait zongorázta el Buzás Pál. Végig nyelv- és fogalmazási zavarban bukdácsolt. Igazi „kisebbségi" adás volt. Kikérem magamnak.

Adatok a természetes szaporulatról. A születések és halálozások különbözete 7%-os Romániában, 7%-os a SZU-ban, 5%-os Bulgáriában, 0,3%-os Magyarországon. Jugoszláviában több, mint nálunk. 1966 után 250 ezerről fél millióra szökött fel a születések száma 1967-re az abortusztilalom következtében. 1973-ban ez 350 ezerre csökkent (18 ezrelék), ma 240, azaz 14 ezrelék. Gyerektelenségi adó csak itt létezik, fogamzásgátló tablettákat csak nálunk nem lehet kapni, de kondomot sem már 1–2 éve. Az elhalálozások száma százvalahány ezerről negyedmillióra nőtt, azaz most váltottunk át fogyásba.

Március 15.

Állítólag a hitelező nemzetközi bankok is azt tanácsolták Romániának, fogja vissza a fogyasztást (az IMF?).

A tévé irodalmi rovatában Marin Sorescu gátlásos, akadozó interjúja a madridi „premiul mondial al poezie" díj átvétele alkalmából: inkább vállalta a

csupa közhelyet, de nem gazsulált. Kezében ceruzával pipálta ki, mit mondott már, milyen kérdés következik, arra mit válaszolt. Nyilvánvaló volt, hogy feltételeket szabott a riporternek. Érdekesen fordított helyzet. Legvégül Hajdú Győző, az *Igaz Szó* főszerkesztője irodalmunk és nemzetiségünk sose látott felvirágzásáról beszélt, az „emlőn lógó csecsemőtől" a „visszhangos tavaszig" minden képet előrángatva.

Március 16.

Visszakaptam *A Hét*től a Kovács Pali Ferenc-féle mákói fonóházi történetet. Az ünneplés miatt nem mehet – indokolta Barabás. Majd legközelebb legyen több szerencsénk egymáshoz – válaszoltam. Sajnos újságíróknak nem tudnak fizetni, mondta, de aztán meggondolta, és biztatott, hogy egy portrét vagy egyebet nyugodtan hozhatok Buzăuból (!), idővel honoráriumról is szó lehet, mert minden csoda csak három napig tart. Na, bumm!

Március 17.

Az *Ifi* idei 11-es számában megjelent eddigi legjobb beszélgetésem *(Bál előtt)* a mákófalvi Kocsis Jánossal. Nits Árpi gratulált. Először történt meg.

Március 18, vasárnap

Elmentem levelet feladni, nagy tavaszi séta lett belőle. Gyermekváros – óriáspark –sportcsarnok – tavak – temetők. Második napja enyhült meg az idő. Meglepően kevés az ember. Lelkükben egy kis ünnepi lazaság, temetőből, templomból, pihenésből hozott darabka béke.

Március 19–20.

Ploiești-i és buzăui portya a hirtelen visszatért télben. Rajtaütött az országon. Amit biztosan nem írok meg és ami a legszebb volt: egy 15 éves cigánylány és – legény ingerkedése a buzăui váróteremben az állomáson. Sárosak, rongyosak voltak, de világra úgy viselkedett a lány, mint ahogy egy kamaszlány otthon is tette volna: a tetszeni vágyás és a legény sóvárgásának felkeltése fölötti öröm önfeledtsége, a játékba feledkezés, az okos villanások, a viselkedéséből áradó természetes báj – minden megvolt benne. Nevetett rajtam, a legény is kissé

hitetlenkedve nézett, hogy nem tudom levenni a szemem róluk. „E ordin" – szólt rá a lányra, és az kiment. Aztán tovább kártyáztak, végül a lány felkapott egy üveget és vizet hozott. Az asszonyi feladatok, ugye.

A ploieşti-i kőolajipari berendezések gyárában a fegyelmezetlenség elleni perek jegyzőkönyvéről kiderült, hogy forgatókönyv.

Március 27.

Látogatásom a kémikus diákok P-24-es szállójában.

Március 28.

Fröccs előttem kifejtette a kurírnak[40], hogy a szakállt viselőket azért üldözi, igazoltatja a rendőrség, mert feltételezi, hogy „több" egyéniségük van másnál, pedig nem igaz.

Március 29.

Összefüggések. Az államadósságok kifizetési kötelessége (még négy év). Ha befejeződik, lesz mit enni adni a népnek – feltéve, ha az ipart nem a mezőgazdaság fogja továbbra is eltartani. Ezért emeltetik 199o-ig duplájára a munkatermelékenységet. Hát nem átgondolt a terv? Plusz a restriktív kultúrpolitika. Tehát nem igaz, hogy nem távlatosan gondolkodik, hogy az elkövetkező tíz évre nincsenek elképzelései. 199o után nagyarányú béremelést hajthat végre, lazíthat a gyeplőn…

Április 4.

Lazics hatszemközt előadta, mi a véleménye Molnár H. könyvéről: nem irodalom, ürügyet szolgáltat a támadásra, jó, hogy csak ürügyet, de azt is nyújtania kell valakinek, különben nagyfokú nyelvi szegénység jellemzi, mindenki

[40] A Scinteia Házban az ötvenes években meghonosított hivatali gépezete működött, a nyomda és a szerkesztőségek közti forgalmat, a kéziratok kefelevonatok stb. szállítását külön kurírok végezték. Mechanikus írógépen írtunk, másológép nem létezett, vonalas telefonokat használtunk, de abból sem volt minden szobában, a nyomádákban pedig ólomgőzben dolgoztak a szedők (az elszívó berendezést nemigen kapcsolták be), arrébb nagy rotációs ontotta és hajtogatta a kész újságot.

egyformán beszél benne, nincsenek egyénítve az alakok. Ő a *Donki Ákos* után azt mondta volna Lajosnak: lehet még író belőled, de most már világos, hogy nem lesz. Abban az volt a szerencséje, hogy talált egy szegény hülyét, aki tollba mondta neki az egészet, márpedig ő, Lazics nem rajong az egy az egyhez módszerért, a magnós interjúkért, csodálja, hogy Egyed Péter mint szerkesztő „lépre ment". Ha ez riport, akkor legyen bátorsága vállalni a felelősséget azért, amit állít. Mártírnak állítja be magát, akinek főhősi szerepet osztott, mindenki más gazember… „Egy kicsit mintha ő maga is a könyvből lépett volna elő". Lazics borzasztóan rossz kedvű volt, két szalonképtelen viccet hozott csak magával.

Mit szánt mindebből a lehallgató mikrofonoknak, és mi a valódi irigység vagy sértettség?[41]

Április 5.

Mama születésnapja. A Kriterion Kiadónál vizsgálat folyik, a „brigádnak" a KB aktivistáin kívül tagja *A Hét* új főszerkesztő helyettese és Gálfalvi Zsolt is. Látták ma, hogy a megjelenés előtt egy példányt *A Hét*ből Szilágyi Dezső[42] is kap. Ő a védnöke az új vezetőségnek. Megülték két „lány" nyugdíjba menetelét, és a fényképen ott feszít ő is két volt beosztottjával.

*

Jogelv lett, hogy anyagilag csak azt szabad honoráriummal jutalmazni, aki arról ír, amihez nem ért, ami nem vág szakmájába.

Április 6.

Az új *A Hét* csupa iskolás fogalmazvány: csupa álriport, álportré, időnként némi kedélyeskedéssel oldva.

---

41 Egyesek szerint az egyik kevésbé rokonszenves manipulatív figurának ő lett volna a prototípusa.

42 Az *Előre* (1953–89) egyetlen magyar országos napilap főszerkesztője, Robotos Imre utódaként, 1957-től a lap megszűnéséig. A lapról a wikipédia maliciózusan megjegyzi: az országos pártlap „*Scînteia*val azonos »pontossággal« számolt be az ország belső életében jelentős konferenciákról és kongresszusokról."

Április 7.

Hitetlentől kérdem, kik vannak benne a kriterionos brigádban (felesége ott dolgozik). Válasza: Te elég jól látod a dolgokat, mégsem mondom meg, mert továbbadod stb. Tessék barátkozni vele!

Zsizsmann Zsuzsa az NDK-ba akar menni zenészként. Micsoda egy „kalandor"!

Április 11.

Ezt az intézményt nem lehet elkerülni. Annyira mindenütt jelenvaló és mindenható, mint volt egykor az Úristen. A katolicizmus és társai apparátus híján „kitalálták" a képzeletbeli egyetemes hatalmat, mely bármikor beléd lát. A modern állam megalkotta a valóságosat, mely elől nincs menekvés. Kár volt a társadalmat szekularizálni – ellenszerek híján.

Április 11.

Tegnapelőtt „gyöngéd" levelet írtam egy kolozsvári lánynak, tegnap hosszan elmélázt am azon, hogy egy főiskolás konzis lány, ahogy mondta: „bármikor, bármiben szívesen segít", ma pedig kaptam egy hízelgő levelet egy brassói diáklánytól… Jelenségek.

Szurdi András magyar filmje *A transzport*. Egy orvos börtönbe kerül, onnan egy telepre, ahol köztörvényes bűnözőkön új vírus hatását kísérletezik ki. Rendkívül jelképes történet arról, hogyan kerül oda vissza, miután gyógyszerek szerzése címén ötletesen megszöktették, de elfogják és kísérleti nyúlnak ugyanoda visszaviszik. Most már ő a tapasztalt, s a többieket kell megmentenie – a siker némi esélyével… Az emberség szolgálatának célja hogyan találja meg az embert a legabszurdabb helyzetekben is, és hogy az mégis mennyire képtelen, hiszen a megbízói hazudtak és már nem is élnek…

Április 15., virágvasárnap

Csütörtökön meghalt Grószi, Ferencz Hermina, született Kont, 1897-ben, tehát 85 évesen. Soha nem meséli már el élete regényét. Szombaton temettük a Házsongárdban nagyapám, szárhegyi Ferencz Ignác és fia, Mihály mellé. Anyám egész szerda éjjel mellette virrasztott. Időnként „fura szövegeket" mon-

dott. Kikerekedik belőlük egy olyan hétköznapi vízió, mely egész, cseppet sem boldog életének lényegét is tartalmazhatja. Mondogatni kezdte, hogy ő nem a saját lakásában van, itt a falakon az ő bútorainak csak a fényképei lógnak. Aztán megkérdezte anyámtól, miért hozta őt ide. Aztán változott a kép: miért nem engedi anyám hozzá a gyerekeket és az összes rokonokat, hiszen ő tudja, hogy itt vannak lenn, hallja őket zajongani. És hogy ő most tulajdonképpen egy üdülésen van, ahova anyámék vitték magukkal meg az egész család, de ő közben megbetegedett… És mind ott vagyunk körülötte, ha láthatatlanul is…

Az álom a való fonákja.

Úgy kellene élni, hogy ne így kelljen meghalni. De ragaszkodása hozzánk igazi volt, s ez számít igazából.

*

A temetés utáni csácsogás, kotkodácsolás, egy csomó egymásnak mit sem jelentő hozzátartozó együttléte – a kannibalizmus *highly civilized* dolog volt ehhez képest. Mégis a kannibalizmus képei, erkölcsei, gyakorlata segítségével kellene leírni.

*

Balás Irénke néni, nagyanyám másod-unokatestvérének érdekes észrevétele az elhunytakról: mivel ő olyan szeretettel gondol vissza a párjára, meri állítani, hogy az boldogabb életet él most, mint ő, mivel ő nem talál akkora megértésre és szeretetre senki részéről, mint Laci bácsi az ő részéről. Hogy Laci bácsi őbenne él! A maga tiszta emberségével, annak bár csupán emlékével, de ez jelenti az Életet.

A nagymamák is bennünk vannak valójában eltemetve vagy életre ítélve.

Április 18.

A bedugult szépliteratúrai alkotó hagyta, hogy Bercsényi Andrásra keresztelljenek – nem mentesen minden kaján hátsó gondolattól, mivel „betörtem" volna az ő oldalára. A szegény saját automatizmusainak rabja, barátkozni vele lehetetlen. Azzal szemben korrekt csak, akitől fél.

Egy fiatal, mutatós cigányasszonyt elkaptak jegy nélkül utazni a buszon. A két sötétarcú ellenőr kivitte a végállomásra, mert a buletinjét sem adta elő. Nagyon önérzetesen védekezett, és szidta a cigányellenességet. –Nem dolgoznak, lopnak, úgy kell nekik! – vélekedtek az utasok. – Igen, mindig a cigányo-

kon röhögnek. – Ha dolgoznak, mit keres kilenc órakor reggel a buszon? – Vegyék tudomásul, neki a rendőrségen van ismerőse. Meg fogja az ellenőröket a férfiakkal veretni! Itt a rendőr az utcán, szálljanak le vele! Miért nem? Ő nem akárki, öt nyelvet ismer! Senki nem vette védelmébe, én is leszálltam.

Április 22.

Gyanakodni szabad, de aki állandóan gyanakszik, nem szabad.

*

Küldöttség kereste fel Árpit, hogy látni akarják megjelenés előtt az interjút. Az enyémet. A 77 külső szűrőhöz és a belső öncenzúrához már csak ők hiányoztak! A riport nálunk a fönt és a lent, pl. a csajágaröcsögei ízlés és félelmek koprodukciójában, társszerzőségben készül. Tégy bele szociológiai relevanciát, mifenét – biztosan kilúgozzák. Te legfeljebb aláírhatod. Azért fizetnek… „Szabad égben szabad madár, / jaj be szép, ki szabadon jár./ Járnék én is, ha járhatnék,/ ha magammal szabad volnék./ Nem vagyok magammal szabad,/ Kezemen van egy nagy lakat,/ szabad élet, szabad madár,/ jaj de szép ki szabadon jár." Aki pedig riporter létére nem tesz szájkosarat kérdezés közben, az utólag önkezével hóhérolja le saját iromány át.

A világ egy szemétdomb és a nagy szemétdomb csak apró szemétdombokat szül. Körbeölelik a láthatárt, befogadnak a nagy istállóba. És minden kis szemétdombon ott kukorékol egy kakas a maga bizalmatlanságának a halmán… Tessék riportot írni, lehetőleg nem hazugot!

Április 24.

Sorozaton dolgozom a házasságról. Mindenütt csak házasságot találok, szerelmet sehol. Az együttélésben, úgy látszik, az elillan.

Április 24.

Soha ennél hűvösebb tavaszt! Esik, hideg van, hetekkel kitolódnak a mezőgazdasági munkálatok, késő re pattannak a rügyek.

*

A riporter a hallgatás művésze: nem süket hallgatás az övé, hanem meghallgat, és utána minden erejével azon van, hogy ne hallgassa el azt, amit meghallgatott. Nem ő az, aki kihallgat, lehallgat, legfeljebb visszahallgat, de főleg meg- és meg- és meghallgat, méghozzá mindenkit kivétel nélkül, de különösen azokat, akiket szétvet a szó és a mondanivaló, mert sehol nem lelnek meghallgatásra. Persze ennek foganatja nemigen van.

*

Micsoda regénykezdet lehetne (két ma megélt jelenet): 1. Vendég színinövendékek kerekasztal-megbeszélésen egy teremben, a vitavezető épp nyaggatja őket, hogy szóljanak hozzá, erőltetetten szellemeskedik – bejön csendesen a riporter, odaül a szép üdvöske mellé és kihívja – az pár perc múlva követi – kocsijához vezeti szó nélkül – elhajt vele –a vendéglőnél kiszállnak, betessékeli – meg kell mondania, hogy szereti, forró roham. 2. A város szívében az egyetem épületében doktori tézisét védi a jelölt, egy sovány arcú alak hozzászól, maga a megtestesült irigység, *advocatus diaboli* – kint kisüt eső után a nap és az ablakon át látni, ahogy két cigányasszony lökdösi egymást. (Tanárom, Szegő György[43] doktori védésére voltam hivatalos a bukaresti te. bölcsészeti karán.)

Május 5.

Egyszerre jött meg a tavasz és a nyár.

Május 19.

A történelmi referátumokat olvasták fel a továbbképző tanfolyamon (pártegyetem). Az elnökség: Ion Spălățelu, az öreg Peteanu és egy néma harmadik. Egy Iulian Neacșu nevezetű pasas felolvasott valamit augusztus 23-áról, de dolgozatában az eddigi kánon szerinti *felkelés* mindenütt ki volt húzva, és forradalmat írt be helyette az új módi szerint. Az utolsó padban az udvari költővé előlépett Corneliu Vadim Tudor komédiává változtatta az egész együttlétet csibészkedéseivel, állandó megjegyzéseivel, vad hülyéskedésével. Ioan Dragoș, a másik, de idős nemzeti költő lehajtott fejjel hallgatta. A fiatalabb maga a totális tiszteletlenség, pátoszból gúnyba csap át – sokszor akarata ellenére. Ké-

[43] Középiskolai nyelvtanár, nagy empátiával felruházott pedagógus, nívós műfordító, Szegő Júlia néprajzos fia, Szegő Katalin egyetemi filozófiatanár férje.

pességei nagyrészt a retorikus, körmondatokra épülő rögtönzési készségre korlátozódnak. Fenegyerek, elméleti huligán, de a következő pillanatban maga sem veszi komolyan, ha valamilyen veszett kijelentést tesz. Attól irritálóan kellemetlen, amiből szabadsága áll: fittyet hány az elemi jó modornak.

A röhögni vágyók mintegy bandává alakultak és hátrafordulva csüngtek rajta. Eredetisége, amit fitogtat, alighanem erre a kamaszos hetvenkedésre korlátozódik, hiszen stílusa a lehető legalantasabb, preavantgarde és avatag.

Kezdi azzal, hogy félreért valamit és védelmébe veszi a Bibliát. Láthatólag kereste a szólási alkalmat, hogy felhívja magára a figyelmet. Ezzel kezdetét vette az előadás. Hozzászól az augusztus 23-ról szóló referátumhoz: Nem érdekes, hogy tényleg 100o vagy 2000 tagja volt-e a pártnak. A lényeg az, hogy egyetlen párt volt, melynek nem esett folt a becsületén, és volt tömegalapja. (Ezt külön kihangsúlyozta, mint a siker fő magyarázatát.) A király – de köztünk maradjon – „tîmpit" (dilis) volt, neki úgy tűnik. Szónoki hév vesz erőt rajta, és a „kis ország" nemzetközi helyzetét is felvázolja, a müncheni döntéstől egészen augusztus 23-ig. És hogy mennyire örült annak, hogy a bécsi dolgozószoba, ahol a hírhedt második bécsi döntést hozták, leégett. Dragoș megjegyzi, a hozzászólások legyenek rövidebbek, ne ismételjük azt, amit mindenki tud. Peteanu, az öreg, megengedi, hogy a folttalan minősítés egy metafora, de a párt hibákat is követett el. Tudor megint szót kér: őt félreértették, persze, hogy tud ő a vérfürdőről is, a hat nyelvet beszélő vezetők elveszejtéséről, a csatornáról stb, innen Nicolae Ceaușescu érdemeire következtet. Ettől a történészek lélegzete elállt. Győzedelmesen hallgat el, ő, a frázisok lovagja, alul nem maradhat. Azzal fejezi be, hogy Isten segítse őt abban, hogy mindezt (abszolút banális dolgokat) így tehesse közzé! Pînzaru szerint az ateista műhelybe is be kellett volna néznie idejövet. Erre rávágja, hogy ne feledkezzünk meg az akadémia rektoráról – és egy általam nem ismert nevet említ. (Tényleg az állítólag a csúfneve.) Utóbb is állandóan közbeszól. Közben zajlik a vita a „felkelés vagy forradalom?" kérdéséről, hogy miért nemzeti és szociális forradalom egy időben, s mikor mindent tisztáztak, feláll egy szász, és „eveniment isteric"-nak nevezi az augusztus 23-i fordulatot („istoric" helyett, nyelvbotlás). Mindenki iparkodik jó képet vágni, van, aki röhög. A szász kifogásolja, hogy ők, azaz a németek nem szerepelnek a *România kronológiája* című kötetben. Hátulról elhangzik egy nyílt rosszallás. Spălățelu szerint egy új kiadásban be kell vezetni a szász adatokat is. Végül a fenegyerek költő felolvassa dolgozatát Horeáról, ami nem egyéb a *Săptămîna* hetilap szokványos, nagyotmondó, sovén, üresjáratú, de annál uszítóbb ún. tanulmányainál. Közben úgy tűnik neki, lankad a

figyelem, és megrója haverét: Ha nem érdekli, ő be is fejezheti! De igazán! Ő végighallgatta azokat az izéket a szektásokról, azokról a trogloditákról, és akkor ő most egy kis figyelmet sem érdemel? Folytatja, mindenki hallgatja. De ő végig röhögtet is. Ajánlja a történészeknek a színesebb stílust, kövessék ebben őt, hogy fokozódjék az olvasóra gyakorolt hatás…

Valamelyes csodálatot senki sem tudott megtagadni tőle, kimondott sikere volt. S azt ő láthatólag nagyon élvezi.

Napon csillogó buborék. Fölcsapott annak, ami valójában: handabandázó talpnyalónak, és ez hatalmat ad – mások meg irigylik ezt a gátlástalanságot.

Május 10.

Holnapután vizsgázom.

Ölbeli kecsegtetett ebükkel, Corneliu Vadim Tudorral ma a plénum előtt közölték, hogy felsőbb utasításra dolgozatának a nemzeti kérdés szocialista megoldásáról kell szólnia. Ki mondta? – ugrik fel és kérdi süvítő hangon. Hallgatva merednek rá, sokat mondó kárörömmel. Nyilvánvaló, honnan jött a parancs. Ugyanis megsértette a főrabbit a *Săptămîna* című lapban, emiatt egy évi szilenciummal sújtják, kötetét elkobozzák, de egy éves római ösztöndíjjal kárpótolják. Kell nekik, de kissé szelídebb formában.

Május 11.

Tegnapelőtt referátumomban az interjúról beszéltem. Az interjú türelmet igényel, nem a kérdésfelvetés, hanem inkább a válasz kiváltásának művészete, de semmiképpen sem lehet kivégzés, keresztre feszítés fegyvere. Ennek implikációi fontosak, a választ szuggeráló kérdés elhibázott, totálisan szemben áll a szociológiai követelményekkel.

Külön kidolgoztam magamnak a pszeudo-interjú jellemzőit. A megadott válaszok eljátszásának lélekpusztító hatása van, leírtam ennek mechanizmusát. Nem eszményi énképünk sajtóbeli szentesítése, hanem valódi énismeretünk szolgálata a feladat. Nagy vonalakban: ha szájába adom a választ, akkor az ő véleményének irreleváns voltára ébreszthetem rá az alanyt, kételyt ébresztek saját meggyőződésem morális volta iránt, általában véve minden meggyőződést értelmetlennek minősítek. A jóindulat megnyerésének három nívója van: a betanult sablonoké, az elégedetlenkedésé és a 3. a dosztojevszkiji mélységű önismereté, amely elismeri, hogy felelős ő is a helyzetért, amiben található, igazi

örömeit, elégtételeit is akkor vallja be. Nem szabad félni a harmadik szinttől, a mélylélekbeli igazat jelenti, s a negativizmus vádját is ezzel védheted ki.

E fejtegetés bizony az elitista zsenigőggel szembeni póluson helyezkedik el.

Május 12.

Cum laude vizsgáztam le a társadalomtudomány nevű diszciplinából. Egész napom ráment a másnyelvű szereplés örömére.

Május 18.

Tegnap másodszor is vizsgáztam, kevésbé fényesen. Az öntetszelgés azért nem teljesen idegen tőlem.

*

Felhívtam a fonnyadt kedvű lányt. Igen, eljön, ott lesz vasárnap reggel. Gépiesen ismételgeti. A magában és bennem való kételkedéstől eljutott az enyhe megvetéséig: Miféle alak az, aki épp engem visz kirándulni, épp tőlem akar valamit? – De hát az Istenért! Így valóban nem fogok akarni soha semmit.

Bársonyosan simogató, szép csillagfényes, mélykék egű este van.

Május 20., vasárnap

Lóversenyen voltam.

Öt-tíz lejes fogadásokat köthet az ember, ezzel legtöbb 55 lejt nyerhettem volna, ha a vakszerencse kedvezne nekem. Érdemes a szemfényvesztő cigányokat és a hozzáértő, szenvedélyes játékosokat megfigyelni. A cigányok három korongot rakosgatnak ide-oda, melyikre van bélyeg ragasztva? Itt a piros, hol a piros. A cigányok kínálják a nagyobb tétet, amit az állam megtagad, mert szabályozza, nivellálja a nyerési lehetőségeket.

Május 21.

Karambol. Az elülső sárhányóba belerohan egy fehér Dacia a Favorit üzletház melletti sarkon. Szabálytalanul kanyarodott a belső sávról jobbra. Elismerte, ő hibázott, ne forduljunk rendőrhöz, ő megjavíttatja, menjek vele. Közben megpróbált egérutat nyerni, de nem hagytam magam, a piroson át is utána-

hajtottam. A vétkes mesél a Szeben mellőli faluból áttelepült őseiről, akik falut alapítottak a Bărăganon az egyesülés után, Neve Frățilești. Apja kiábrándult kommunista, volt illegalista, aki visszavonult gazdálkodni. Rokoni és ismerősi hálózatuk befonja egész Bukarestet. Ez az atyafiságos rendszer a valódi szocializáció pótszere, nélküle nem tudnának létezni, támasz a zűrzavarban, amelyben minden idegen korrumpálható, a kettő kiegészíti egymást.

Május 26.

Reggel felkerestem „tudományos dolgozatom" (címe: *Az ifjúságszociológia hozzájárulása az ifjúsági sajtó nevelési szerepéhez*) vezetőjét, kilenckor hiába hívtam egy diákotthon portájának számát, délben fölavatták a Duna–Fekete-tenger csatornát[44], egyúttal kijött a lap 21-es száma sorozatom legújabb folytatásával, egykor beállítottam az alanyhoz és megkértem, beszéljen nekem bakfiskoráról, hazafele jövet benéztem a szomszédban az ideköltözött másik párhoz, ötre hazaértem, de előbb még telefonáltam R.-nek, akitől este váltam el némileg borosan. De előtte még 20 percig sorban álltam kenyérért.

Amit a dolgozatvezetőm négyszemközt mesélt, izgalmas. Az ifjúsági szociológiai kutatóközpont vezetéséről nem leváltották, hanem lemondott a hetvenes évek közepén. Ő alapította '60 valahányban, módosítva az alapokmányban a *„funcționează cu 15"* kutatót az *„își începe activitatea cu 15"*-re (15 kutatóval működik helyett a 15-tel kezdi meg működését). Elsőre hatvan helyet kért, mert tudta, felére csökkentik, de hogy kétszer felezik meg, arra nem számított. Aztán lépésenként vett még fel egy-egy embert, kiépítette a vidéki fiókok hálózatát. Következő lépése a kutatások eredményeinek politikai hasznosítása lett volna. Csatornákat épített ki, tudományos buletineket juttatott el a vezetőkhöz, föl egészen a cabinetul nr. 1-ig, a „sfatul zeii"-ig (az istenek tanácsa), kutatóit beépítette a KISZ szerveibe, rendszeres beszámolóikkal voltak jelen. Újságírók számára kerekasztalt alapított a még létező újságíró szövetségben. Ott egy „neserios" (komolytalan) illető megkérdezte tőle, mi a véleménye a Cornel Burtică propagandatitkár kezdeményezéséről, mely a sajtó átszervezését célozta (terjedelem csökkentése, áremelés). Megmondta kereken, hogy képtelenségnek tartja. Erről Burtică másnap már tudomást szerzett. Ioan Dragoșsal, aki a Tini *(Scînteia tineretului)* főszerkesztő-helyettese volt, egy a

[44] Az ún. aranykor első három-négy presztízs óriásberuházásának egyike, valódi hasznát vitatják.

sajtóanyagok visszhangjára vonatkozó kutatás eredményeit próbálták hasznosítani „mit szeretne az olvasó olvasni?" címmel. A propaganda finomítására törekedve alighanem új sajtópolitikai elveket merészeltek terjeszteni Burtică elé, ráadásul a sajtó nyílt megfenyítésének idején. Kutatásuk fő tanulsága az volt, hogy az olvasó nem szájbarágást, hanem általa szabadon feldolgozható információt kér, azaz maga akar gondolkodni. Terjedelmileg rövidebb írásokat javasoltak, új újságírói beállítódást és szemléletet tartottak szükségesnek. Nos, ezzel pontosan az ár ellen úsztak. Azzal jött el Burticától, hogy vagy ő, vagy Dragoș biztosan repülni fog. Dragoșnak elmesélte, és megnyugtatta, hogy ha leváltják, felveszi az intézetbe. De hogy ellenkező esetben vele mi lesz, fogalma sem volt. Végül Dragoșt váltották le, mégpedig irodalmi rovata miatt, melyben fiatal költőket közölt. „Még nem sejtettük, hogy a *Megéneklünk, Románia!* indul mai formájában". Dragoșt az ifjúság „intellektualizásával" vádolták meg. De mégis szerencséje volt, fölvették rovatvezetőnek a *Scînteia*hoz, ma ugyanott főszerkesztő-helyettes. (Megtanulta a leckét – gondoltam én.)

Lemondásának körülményei: előbb eltorlaszolták buletinjei terjesztésének útját. Ion Iliescu után Traian Ștefănescu lett a KISZ első titkára és ifjúsági miniszter, aki, mivel sakkban tartották – Nicu és Zoe Ceaușescu is tagjai voltak a KISZ KB-nek –, nem engedte a szociológusokat dolgozni a KB-ben, Virgil Trofin VB-tag miatt a nagyfőnökhöz sem jutott el semmi. Mit tegyen? Bejelentette, hogy főnökeit nem jelenti fel, kihallgatást kért Cornel Burtică akkor már miniszterelnök-helyettestől telefonon, majd írásban is, de nem kapott választ. Nagy feszültségben élhetett, mert összehívta a sajtóosztályt, és lemondott „conform codului muncii" (a munkatörvénykönyv előírásait betartva).

Szegény. Az elutasított alternatívák kidolgozóinak sorsára jutott: egyetemi előadótanár (conferențiar) lett ott, ahol valamikori tanársegédei már professzorok voltak.

Ki volt ez az őszinte ember? Nevére nem emlékszem, jegyzeteim közt nem találom, talán Ovidiu Bădină lehetett[45]?

*

Autószerviz-erkölcsök: úgy van megszervezve az egész, hogy a kuncsaft (kliensnek nevezik itt) teljes kiszolgáltatottsága lépten-nyomon kiderüljön. Aki tesz valamit neked, az szívességként teszi, nem kötelességként, és ezért hálát vár el vagy semmibe vesz, s akkor magadra vethetsz fafejűségedért, csökönyösséged miatt.

[45] 1932–1999, Diumitrie Gusti monográfusa, szociológus kutató, intézményalapító.

*

Szabadság az is, ha az embernek az öngyilkosság örökös szomszédja.

Május 28.

Újabb emlékekkel gyarapodtam. Végig tisztes távolból társalgott velem, „lehet, penészes ez a kenyér" tette elém a veknit stb. Pedig alighanem megérezte, hogy tulajdonképpen csak törődni szeretnék valakivel, ennyi az egész. Depressziós alkat, ráadásul nyomasztja a dolgozatírás, föloldódni pedig olyan bátortalan csodálkozással mer csak, hogy „hát ilyen is van?"

*

Az jutott ma eszembe, nem tudom miért, hogy kilyukadt az életem, és elfolyhat belőle a tartalom.

*

A Fröccs töredékmondataiból összeeszkábáltam egy lehetséges fölszólalást alapszervezeti ülésen: „*Nagyon helyesen jegyezte meg a párttitkár elvtárs, tevékenységünk előterében, sőt homlokzatára, mondanám én, a problémákat kell hogy tűzzük. És valóban eleget kell tennünk a beszéd feladatainak (!). Arról nem is beszélve, hogy az ötleteket tényleg ki kell bővíteni. Bárkié legyenek is! Mert mi nem beveszünk az ötletekből, hanem kibővítjük, megtoldjuk azokat. Jó ötlet különben, hogy egy kapálás felér egy esővel. És nem árt, ha bevezetjük az intenzív mezőgazdaságot végre. Csatlakozom a szónokhoz mindabban, amit mondott, de még abban is, amit nem, sőt! Amiről még csak nem is álmodik, abban a leginkább. Csak egy valamit tessék megmagyarázni nekem: a munkatervet a beszéd vagy a vonatban elhangzott csevegés alapján fogjuk-e összeállítani?*".

*

Szarka hivatalosan is elfelé készül a laptól.

Május 29.

A szervizben ma nem méltóztattak tárgyalni velem, a festést – félórai munka – későbbre halasztották. Teljességgel fonákjára fordult, önmagából kivetkőzött az intézmény.

Május 30.

Föltaláltam a lehetetlent: állandó pénzhiánnyal küzdök anélkül, hogy a bohémség leghalványabb nyoma is kimutatható lenne életemben.

Magányom kívülről elviselhetetlennek tűnhet valakinek, mert a következő üzenetet találtam a postaládámban: Te invită o persoană indrăgită la pădure. Ghici, cine? (Egy szeretett személy erdei sétára hív. Találd ki, kicsoda.) A bolond betegnyugdíjas balettes.

Május 31.

A baloteşti-i ifjúsági építőtelepen jártam. Hetesével-nyolcasával szétszórt emberek a 40 kilométeres körzetben. Talajjavítók, öntözőárkokat ásók stb. Visszajövet összefutottam Stannal a Ştefan Gheorghiu Akadémiáról, tartalékos tiszti tanfolyamra jár hetente egyszer. Röhögtem egyet, hogy ismerem, miről van szó. De vigasztalódjék, mert elő fogják léptetni, akár főparancsnok is lehet belőle. Dühös volt, mert már előléptették, de elfelejtették elbocsátani, így hát jár tovább.

Június 1.

A magány két módon cselezhető ki: vagy te kezdesz másokkal törődni, vagy mások veled.

A dolgozaton bütykölök. A vallásos szekták nagy ereje az üldözöttségükben rejlik. A hivatalos kisközösségek kiürültek, vonzerejüket veszítették, mert az emberek elrejtik előlük magánéletüket, legbelső meggyőződésüket. A kigolyózottak közt viszont több bizalommal tárhatják ezeket fel, ráadásul magánéleti bajaikban is kisegítik egymást. A laikus viszont baráti körével, esetleges atyafiságos kapcsolataival kompenzálhat. Az atyafiságosság persze felfalhatja a civil társadalmat, és osztozhat a korrumpálhatóság rendszerével rajta.

*

A kisebbség ne hízelegjen és ne nyaljon a többségieknek, különben megérdemli, hogy pökhendien bánjanak vele. Nem az imádat a feladatunk. Hanem?

Június 2.

Kéthetes odisszea után végre befejezték a kocsim javítását. Úgy kiürültem, mint aki elérte életcélját, és most nem tudja, mit tehetne még.

Június 4.

Megkérdezték olvasói levélben, hány éves vagyok. Megírtam, hogy a fiatalságot – belső szabadság, az ellentmondások leküzdése – nem adják ingyen. Ahhoz idő kell.

Június 5.

Az udvari költő taktikája átlátszó: a vezér istenítésére támaszkodva és azt kihasználva, kivonja magát minden egyéb ellenőrzés alól, és támadást indít a tulajdonképpeni hivatalos világnézet ellen, egy belső ellentmondást kiaknázva. Célba vett tételek: a nemzetköziség, az ateizmus stb. Ráadásul elég jókedvűen csinálja.

*

A nagyfőnök tegnapi moszkvai látogatása felér egy pálfordulással. *Scînteia* VI. 6 Visszatérünk a KGST-be, a román–szovjet kereskedelmet ugrásszerűen fokozzuk, valamelyest enyhülhetnek ellátási gondjaink. Tesz egy-két baráti gesztust egészen biztosan a többi szomszéd fele is. Felenged talán a két ország közti fagyos viszony is, visszafogják talán a nemzeti demagógiát (?). Végső soron a gazdasági nehézségek kikényszeríthetik ezt is.

Bunuel: El angel exterminador, a filmmúzeumban. Fordított társadalmi klausztrófóbia. Másodszor a hálaadó misén fogja el őket sokadmagukkal a templomban.

Június 6.

Az udvar spionja, Fakopáncs föllélegezhet: Grószi után nem sokkal elhunyt a kettős osztrák–magyar monarchia utolsó kolozsvári nagykövete az időben: dr. Ászprits Velimirné, született Tosa Ilonka. Anyja magyar, apja román volt. Tizenhat évesen ment férjhez, tizenkilenc évesen maradt özvegyen, hetvenöt éve az, a szerb származású Ászprits ügyvéd úr ugyanis elesett az első világhá-

borúban. Utána bolti elárusító lett, majd román és magyar időben a vízügyi hivatalban dolgozott, onnan tette ki egy „zsidóné", talán román származása miatt. Ő mentette meg vitézül '44-ben a házat az orosz katonák zabrálásától, behívott egy orosz tisztet, aki szinte agyonlőtte az erőszakoskodó kiskatonát, majd bekvártélyozta magát hozzá. Ő tartotta másokban és végül magában a lelket 94 éven át, az egész udvar kedvében járva, végig megmaradva az átvett nyelv erkölcsében és érzelmeiben, miközben unokatestvére „besúgó" hírébe került. Jelszava az volt: Soha ne hagyd magad! Valóban naponta tornászott haláláig a Múzeum utca 12. alatti lakásában, mely persze öccsére maradt.

Június 7.

Látogatásom a műépítészek diáktanyáján Bukarest központjában. Elképesztő rendetlenség és piszok. „Tervleadás van, éjjel is dolgozunk." Tárt szekrények levelekkel, összedobált ruhákkal, szétrúgott cipőkkel, önmaguk eszére sokat adó gyerekekkel és eggyel, aki azon kesereg, hogy kib-sztak vele, mert három év után, 21 évesen búcsút kell mondania az egyetemnek. Egy punkfrizurás, kakastaréjos fiú, ragyásképű és éles eszű, hórihorgas és zárkózott, szófukar cérnakáplár. És kunyeráló arab diákok.

*

A sepsiszentgyörgyi lovas szobor mellett egy gyerek kezében felrobbant egy táskába rejtett időzített bomba, melyet a szobor lábától emelt fel. A gyerek meghalt[46]. Rögtön vizsgálat indult minden vállalatban és intézményben, hogy ki hiányzott aznap, ki kérezkedett el, vagy volt délutános. Úristen! Mindenkinek igazolnia kell, hogy nem, ő követte el a merényletet. Apám világos fejű hipotézise kizárja a civil elkövetőt.

Június 11.

Leváltották a Hargita megyei főtanfelügyelőt, nagy minisztériumi „brigád" járt a matematika–fizika líceumban (volt katolikus főgimnázium), kifogásolták, hogy mindent a matematika oktatásába adtak bele (?), hogy románul nem

[46] Vaszi Jánoska szülei hiába kértek vizsgálatot 1989 után fiuk halálának körülményeit tisztázandó, a felelősség elévült már annyi év után — felelte a hivatal, mely egyre csak húzta az időt. Egy gyerek meggyilkolásának felelőssége nem évülhet el soha.

tanítják meg a gyerekeket tisztességesen. Lásd a 7-i bejegyzést. Az amerikai kongresszusban egy magyar képviselő[47] levelet írat alá az erdélyi magyarság védelmében.

Június 13.

A kérdező ember: *homo interrogatoricus* a riporter. Neki szabad, amit másoknak a jólneveltség még mindig tilt. Szabad kíváncsinak lennie. Mennyivel nehezebb helyzetben van egy nem-riporter, ha meg kell valamit tudnia. A viselkedésnek valóságos művészeit termeli ki a kényszerhelyzet: úgy érdeklődni, hogy ne vegyék észre. Például a csíki fiú, aki tételesen kifejtette: az ő elve az én teljes kitárása, a kitárulkozás, anélkül, hogy a célzatosságot, az érdeklődés felkeltésének szándékát elárulná. Párkeresésről van szó. Ez így becsületes is, mert ha felébreszti a figyelmet, a lányét, akkor az törekedhet a kapcsolatra, ha nem teszi, nem kell a fájdalmat leplezni miatta. Óvatos módszer fölöttébb.

Június 14.

A szociális enyhülés, a helyzet betervezett javítása igényli-e a megtorlássorozatot? Azzal kezdik? Lásd Jurij Andropov új főtitkár a reformot egy szigorhullámmal kezdte, kemény fegyelmezéssel. Ez így okos és taktikus? Mert hátha nem sikerül a terv? Ha pedig sikerül, nem külső nyomásra eresztettem a csavaron, hanem saját vonalamat korrigáltam én magam. Én adok ajándékot – ezért hálát várok el. Nem azt adom, amit érdemel az alattvaló, hanem nagylelkűségem és vonalam helyes volta szülte a sikereket. (A siker kisajátítása. Nem kényszerítettek rá, hanem ajándékként ajánlom fel.)

Június 15.

A féltékenység a szerelem legnyomasztóbb és a gyűlölet legellentmondásosabb formája.

*

Félrevontam Hitetlent, hogy vállalja el az idegen lektor kísérgetését Bákóban és Bukarestben. Megindokoltam, miért adnám át (nyelv, dosszié, vizsga). Tételesen

[47] Tom Lantos (1928–2008).

kijelentette, hogy szövetséget nem köt, neki soha senki nem segített, én mindig csak a magam ügyét tartom szem előtt, ő csak a főnök utasítására vállalná el, nekem – noha becsül és jól írok – nem tenne szívességet, de senki másnak sem. Summa summárum, elvből nem segít senkin, nem szövetkezik senkivel.
Tényleg oxigénhiányban szenved szegény. Képtelen barátkozni, és nem csak velem. Filozófiája lényege: nem teszek szívességet, mert nem várok el szívességet. A lehető legnagyobb sértés, ami létezik. A főnöknek való kiszolgáltatottság teljessé tétele a kollegialitás elvi tagadása. Gyakorlatilag azonban a kartársiasságot bizonyos fokig mégis betartja, de csalódásai és hitetlensége folytán nem bízik abban, hogy benne bízni lehet. Sőt, baráti érzésből nem tud becsületes lenni. A bosszútól viszont fél, félelemből tehát akár becsületes is lehet. Micsoda egy alak!

*

KGST-nyilatkozat az integráció elmélyítéséről. 15 év után az első államfői és pártvezetői szintű találkozó és tanácskozás. Mese nélkül fontos korszakhatár, a befele fordulásnak a jele, leválás a részleges válságokkal küzdő tőkés világpiacról. A SZU az energiahordozókért cserébe viszont élelmiszert, minőségi fogyasztási cikkeket kér. Világszínvonalon álló gépeket. Ami itt is hiánycikk. Feljöhet a csehek, az NDK-sok, talán a magyarok napja. Az önmagába zárkózás által a szocialista világrendszer a reaganista[48] neokonzervatív és agresszíven fegyverkező törekvésekre is csapást kíván mérni. Kétlem, hogy Reagant újraválasztják az idén.

A szovjet kotlós újra szárnya alá gyűjtené csibéit – ezennel talán előnyösebb feltételek mellett (?)

Június 18.

A személyi kultusz olyan hitelrendszer, amely a várható örökségnél nagyobb előleg felvételét teszi lehetővé. Amit aztán nem fizettethetünk vissza az örökös halála után. Szóval a múló halhatatlanság előlege. A személyi kultusz tehát olyan előleg a halhatatlanságból, ami jóval meghaladja annak összértékét. Egyúttal a személyi kultusz a halhatatlanság örökségének idő előtti felvétele és eltékozlása. A híré és dicsőségé, aminek böjtje a gyalázat és a dicstelenség.

[48] Ronald Reagan 1980 és 1988 közt volt az USA elnöke, nagy szerep jutott neki a Gorbacsovval való egyezkedésben és a világkommunizmus meggyengítésében.

Fedezet nélküli örökség megelőlegezése önmagának.

Bunuel: Tristana. Fiatal lány árván marad, gyámja elcsábítja, megszökik egy festővel, betegen visszatér, lábát amputálják, a vén kéjenc halálát várja, és amikor annak rohama van, nem hívja ki az orvost. A vén eretnek, nőcsábász és élősdi színészi alakítása a legjobb, a lányé is hibátlan (C. Deneuve).

Don Quijote. Este tízkor egy gyerekkocsit toló nő megállít, hogy elvált férje lesben áll és védjem meg. Elkísérem a bejáratig. 15 perc múlva összeborulva ülnek egy padon.

Június 20.

Lindsey Anderson: O, Lucky Man! 1973. A fieldingi pikareszk prózai eposz mai változata. Egy fiatalember kávékereskedelmi cég észak-angliai utazó ügynöke lesz (1), bekerül egy szexklubba (2), letartóztatják és megkínozzák egy katonai támaszpont közelében (3), riadónak köszönhetően szabadul és nyer egérutat egy gyönyörű völgybe, istentisztelet alatt betéved a templomba és elájul, egy jóságos nő megszoptatja (4), az országúton egy őrült orvos kezére adja magát, aláír egy szerződést, de a sertéstestű ember láttán az ablakot kiszakítva elmenekül (5), könnyűzene-énekesek veszik fel kocsijukba, ott egy milliárdos lánya megkívánja (6), reggel fölhívja az apát, és egy öngyilkosságnak köszönhetően a mágnás titkáraként tér magához (7), de balekként használják fel, az ő neve alatt vegyi fegyvert szállítanak egy afrikai államba, ezért letartóztatják és öt évet ül (8), majd a szegénykonyhán kér élelmet, és a nyomorultak meglincselik (9), de mégis él, jelentkezik egy színészkereső pályázatra, ráesik a rendező választása, és az egész film valamennyi eddigi szereplő diszkótáncával ér véget.

Abban is fieldingi, hogy nem akar életfilozófiát adni. Egyetlen kutyaszorító is elég lett volna a kilencből, hogy kitörhesse a nyakát.

Június 21.

Tegyük fel, hogy valaki féltékeny, és a harmadik útját érzelmi torlaszokkal akarja elrekeszteni, a gyűlölet és ellenszenv Nagy Falát építi – és ezzel a harmadikra nem kívánt szerepet kényszerít. A másodikat, a nőt kímélendő, a harmadik taktikázni kezd, hogy a féltékenységet ne táplálja, titkolózik, kerüli az elsőt. Ettől az begerjed, a második pedig magára van utalva, és ezt rossz néven veszi. A féltékenység miatt minden viszony tótágast áll, a valóság lassacskán hasonlítani kezd ahhoz a felfordított tükörképhez, ami az első fejében keletkezett.

Június 23.

W00dy Allen: Sleeper. 1973. Korunk Chaplinje? 2173-ban kifagyasztják a hőst, egy totális diktatúrában találja magát, robotot játszik, elrabol egy költő-szexművésznőt, mivel annak agyát is mosásnak, átprogramozásnak akarják alávetni, végül „önként" csatlakozik hozzá, de mielőtt a felforgató mozgalomra rábukkannának, a hősnek elkapják a frakkját. A költőnő és újdonsült barátai – castroista paródia – visszarabolják, ellenkezelésnek vetik alá, visszaadják eredeti énjét és feladatot bíznak rá. A kórházban, ahova álöltözetben behatolnak, összetévesztik egy nagynevű orvossal, és rábízzák az operációk operációját. Hétpecsétes államtitok, hogy a terroristák felrobbantották a Nagy Vezetőt, csak az orra maradt meg, abból kellene rekonstruálni. Végül fogja az orrot, pisztolyt szegez rá és menekül, de a fegyver csütörtököt mond (cirkuszi játékpisztoly volt), szerencsére feltűnik az úthenger, és kivasalja az orrot. A hatalmat átveheti tehát az ellenzék, de a hős félreáll, mert az új vezetőből éppolyan zsarnok lesz hite szerint. Ő maga –mondja a szép lánynak – két dologban hisz: a szerelemben és a halálban.

*

Meggyanúsított, hogy ellophatnám a könyvét. Ideje az „alászállásból" kiszállni, és megmondani neki kereken: valahányszor találkoztunk, úgy éreztem magam, mint a középkori remeték egy kiadós önostorozás után.

Június 24.

R. beteg, önmagába zárva él, legfeljebb önnön lénye határáig merészkedik el. Én pedig állandóan átlépem ezt a külső kört, és másokban portyázom, lelkek tájain vágtázom át vagy állapodok meg az akarat és tanulságok forrásainál.

*

A hatalomnak kiskanállal kell adagolni az észt, a szaktudást, legfeljebb csak akkor fogadja el.

*

A családunkban egy teljesítményellenes légkör uralkodik. A kishitűség parazsa újból lángra kap. Az, ahogy magányába a család begubózik, az érintkezés nem formai, de tulajdonképpeni kulturálatlansága, az önmagunk tálalásának kép-

telensége, az idétlen és faragatlan viccek, mind lehúzó tényező. Apám könyvében, a *Vallomás*ban, jól leírja önkiherélő beállítottságát. Tegnapelőtt – arról volt szó, hogy ezentúl már csak túlélni akar, mire én – malíciózusan megjegyeztem: „mindig azt tette". Élesen azt felelte: „Tévedsz! Jobban és többet dolgoztam másoknál! Ezt tettem!" Ugyanis szó nélkül vállalta a robotot.[49]

Június 26.

Feljöttek barátjával, éjfél utánig beszélgettünk. Tündéri ügyességű teremtés. Legközelebb is hallgatok majd.

Film. *Rjazonov: Szluzsebnij roman,* ami magyarul valószínűleg Hivatali szerelmi történetet jelent. Egy statisztikai intézet bürokrata igazgatónője beleszeret szorongásos férfi beosztottjába. A szorongásos viselkedés ellentmondásainak, állandó átcsapásainak remek rajza.

Levélvázlat:

Most – amíg még nem késő – megvan a frissességed, nem értek csapások stb., mert egy ilyen teremtést, mint te, csőstől fogja látogatni az öröm és a bánat is.

A lényeg, a maradandó kettőnk kapcsolatában, hogy adott vagy te, aki el tudod mondani (és van, mit), és adott vagyok én, aki meg tudom írni. Kiegészítjük egymást, megvan mindenikünkben az, ami a másikból hiányzik.

Másra szót vesztegetni nem érdemes, „zaklatni" egymást nem fogjuk, és kész!

(Bizonyára csak elmondtam.)

Június 30.

Végtelenül naiv, de végső soron becsaphatatlan. Le a kalappal ez előtt a félrevezethetetlen lelemény előtt.

[49] Igazságtalan voltam. Mások már rég kételkedtek „az ügy"-ben, és alternatív megoldásokat kerestek, ő még mindig értelmesnek tartotta a szolgálatot. Paradox módon ez szavatolta némileg emberi tartásának hitelességét. Neki ez volt a fontos, mások csak a vaskalaposságot látták.

Július 3.

Elseje és másodika a nagy összeomlások napjai voltak. Tegnap a Kamasz, ma pedig a fővárosi diákpozícióké. A provincia nyúlt volna utánam fojtogató kezével? Vagy a bizalmasságra, őszinteségre utazó módszer hübrisze üt vissza? A kislánynak Jane Eyre a példaképe! Ez ma derült ki. Igaza van különben: többet mutattam érzésben, mint ami volt, s az már színlelés. A Kamasz naplóját olvasgatta, sőt tanulmányozta, és így döntött. Hibátlan teremtés.

Két tanulság: 1. Ne bizalmaskodj az alannyal. 2. Baráti köröd toborozd máshonnan. Ne dicsérd az alanyt, elég, ha látja, hogy érdekel, amit mond.

Önmagunkat szeretni ilyenkor…!

Július 4., szerda

Holnap vizsgázom a Ștefan Gheorghiun, ma biflázok.

Tegnapiak tanulsága: nem érdemes ilyen ügyekbe belemenni, csak ha kellő könnyedséggel és minden vallomás nélkül tudom megtenni. Egy tudatalatti megelőlegezése a kudarcnak kétségtelenül létezik. Szerepcsere? Éncsere? Egy támaszom marad, amit az autogén tréning nyújt.

Július 5., csütörtök

Tízest kaptam a vizsgán, Spălățelu volt az elnök, a tagok Amariței, M. Voiculescu, plusz Ion Florea.

Lépre mentem egy csitrinek? Sajnos már nem sokáig eshet meg újra velem.

Július 6., péntek

Az elválás a hit kialvását jelenti az egyik félben, amitől a másik még ugyanaz maradhat. Pedig éppen ez a hit változtathatta volna meg, tehette volna olyanná, amilyennek elképzelte magát, s amilyenné ő is válni akart. Az elválás tehát nem a másik elutasítása, hanem a hit kialvása (is).

A lelki kálvária állomásainak összefoglalása:

1. Teljes letargia, összeomlás, azzal a szalmaszálba kapaszkodással, hogy azért a könyvet meg kell csinálni, ha minden egyéb elvész is (kedd).

2. Szerda: szörnyű önmarcangoló önvizsgálat, az események visszapergetése, a másiknak igazat adás, a tudatalatti és a tudat válóperének kielemzése.
3. Este eufória, némi megkönnyebbülés.
4. Csütörtök: 2. folytatása, némi felvillanásokkal.
5. A vizsga nyomán támadt ujjongásban a teher levétele a lélekről úgy, hogy felmennék és megmondanám, igaza van, az önelemzést előtte is megejteném, utána barátként elválhatnánk. Semmi harag. A vizsga katartikus hatása helyrebillenti az egyensúlyt, de mintha túlbillentené azért egy kicsit.
6. Az esti eufóriában az egész jelentőségét látszik veszíteni. (Az ujjongás és feldobottság után az eufória nem érzelmi hangoltságot, csak könnyebbé válást hoz.)
7. Ma enyhén töprengő hangulatban a hit fentebb kifejtett filozófiája születik meg, és hogy mennyire szükségem van rá. Minden más, a filozófiai folyamatok is megváltoztathatóak hit által, azzal a szenvedélyes felszólítással (a tehetség benned a lényeg!), hogy térjen vissza hozzám.
8. Valahogy most érzem befejezettnek a forrongást, mert ezzel csatlakoztam le újból önmagamhoz. Hurrá! (De nem ő kell, hanem egy érett valaki.)

*

John Cassavettes: Shadows. Egy New York-i mulatt család négy tagjának éjszakai élete, egyikük bárénekes, egy fehérbőrű lány, egy menedzser, egy tengőlengő fiú. Rögtönzés az egész.

Július 7.

Nem az az ártatlan, aki testileg érintetlen, hanem akit a szerelem nem „érintett" még. Ezért számító.

A vizsgám a pártegyetemen egy komoly színészi teljesítmény volt, anélkül, hogy becstelen lett volna. Tudtam, mit várnak el, de nem azt játszottam el, hanem amit megtehettem, s amit ők úgy is értelmezhettek, ahogy akartak. Félrevezetés nem történt. Az embernek tudnia kell tálalnia magát – ez az én tanulságom.

Kakoyanis: Zorba, a görög. A főhős páratlan. De remek történet a falusi közvélemény nyomásáról. A kikapós özvegy megcsúfolása, a fiú kényszerű ké-

ses támadása, az asszony kétségbeesett keménysége, az idegen mint mentőöv. Drámai összecsapás, egymás kiérdemlése.

Este beszélgetés a kislánnyal. Költözni akar és eszébe jutottam. Elképesztő. Én felhúztam a zsilipeket, és kiömlött belőlem a magány.

Július 8.

Elköltöztettük. Este részt vettem az orvosok kihelyezési szeánszán. Meglepően jól meg van szervezve, és jó ütemben intézik. Kb. harminc embert 2-3 óra alatt: Iași, Temesvár és Bukarest.

Megállapodtunk a magnófelvétel folytatásában, és valóban ez kell nekem.

Július 15., vasárnap

Egy hétig a tengerparton, Konstancán lébecoltam, két riporthoz gyűjtöttem az anyagot és sokat napoztam. Felért egy üdüléssel, ha egyedül voltam is.

Ma rám szóltak, hogy kopaszodom a fejem búbján. A második, aki észrevette. Kis éncserére alighanem szükség lesz, jó lenne új szereplehetőségként megélni, pl. határozottabb és érdekesebb egyéniséget kialakítani. Nők dolgában az „átirányulás" elkerülhetetlen, különben a munkában és egyebekben csakis az elmélyülés lehet a megoldás, annak folytatása. A tervszerű elgondolás és a találékony rugalmasság a legjobb önszuggesztió. Sportszerűbb életmód, kis kocogás esténként pl. nem lenne rossz. Mi lenne mindebből át nem hágható parancsolatot faragni?

Az önmagunk tálalása a „repertoáron" is múlik.

Ne mozogj idegenként ebben a világban, mert a tiéd is!

Július 19.

Andrzej Waida: Lotna. Rekviem egy lovashadseregért. Szemben a náci tankokkal. Nagy szélmalom van az utolsó jelenet hátterében.

Július 20.

Napok óta az örökös tervkovácsolás és kedélymegújító gyakorlatok végleteiben hányódom.

Július 21.

„Olyan vagy, kedves, mint egy autó: leszállnak, felszállnak, közlekednek, lökdösődnek, tülekednek, hol fel, hol le benned…” Kezdem a könnyedségemet, kópéságomat visszanyerni. Add, uram, hogy úgy legyen.

Július 24.

Eddig a fizetésem volt: 2910 alapbér + 16o lej drágulási pótlék + 146 lej (5%-os) szolgálati pótlék, egyenlő 3216 lej, amiből lejön 135 lej gyermektelenségi adó + 58 lej (2%) tébé + 29 lej szakszervezeti díj +44 lej párttagsági díj + 236 lej lakbér +85 lej szociális részvényre, egyenlő 587 lejjel. Készpénz 2629.

Most felemelték: 3335 + 160 egyenlő 3495 lejre, amiből lejön 615 lej, azaz 15o lej gyermektelenségi adó + 67 lej (2%) és 236 lakbér + 46 párttagsági díj + 39 szakszervezeti tagdíj + 85 részvény, készpénz 2880.

Kaptam tehát tisztán + 251 lejt.

Béreim visszamenőleg:

1972-ben kezdő tanárként 128o lej bruttó, nettó kb. 1100. 1979-ben kb. 2100 a tanügyben és kb. 2500 a tévénél. 1981-ben 292o mínusz 498. 1982-ben 3216 mínusz 5o2. 1983-ban 32126 mínusz 587 a részvény miatt. 1984. júl-tól 3495 mínusz 615.

Július 24.

Fordított kacér akart lenni. Elragadó és keserű.

Július 28.

Emelik a belügyisek fizetését, tavaly február óta már másodszor.

A miniákusság jelei mutatkoznak rajtam érzelmiekben is. Kis depresszió, miegymás. Estére vagy a kételyeimet sodorja el az eufória, és még jobban belelovallom magam, vagy a józan tisztánlátás állítja helyre a lelki egyensúlyom. Most is utóbbi történt – és remélem, végleges megoldás.

Augusztus 9.

Ma sörözés a Cismigiuban, utána színház *Giuseppe Berto: Anonimul venetian.* Kétszemélyes dráma. Szép este. Gyűretlen kedélyű ember. Vannak vasaltak – ő gyűretlen.

Augusztus 10.

Húgomnak öt napja ikrei születtek volna, ha a második az óvatlan fogóhasználat miatt nem kap agyvérzést, és nem hal meg. Az orvos egy gyereket várt, nem vette észre a két szívhangot. Hallatlan!

Ma megnéztem a *Caligulá*t a Nemzeti Színházban. A fasiszta diktatúráról szól állítólag. Van benne leépítés, az éhség korának deklarálása, az apák vagyonának állam általi öröklése, vég nélküli gyilkosságok. A Caesar Vénuszt alakítja és imádják, a költők adott témára verselnek és füttyszóra sorakoznak, végül a császárt megölik. De *Camus* nagy „logician"-nak állítja be, holott századunk a középszerű megszállottakra produkált példát.

Augusztus 12., vasárnap

T. Mănescu: Trestia ginditoare. Arról, hogy az értelmiség mindig kémgyanúba keveri magát. Remek. Négy nemzedék: a polgári politikus apa, a kommunista fiú, a szótáríró mai fiatal és az emigráns még fiatalabb mint negyedik.

A cernicai tó és a kolostor – hogy milyen szép tud lenni. Napsütés kívül-belül. A divatlapot nézegettük. Kukoricát nem loptunk, viszont csónakáztunk, megbámultuk a kolostori népet, gyászszertartáson vettünk részt hívatlanul stb. Égő gyertyát nyomtak a hozzátartozók a kezünkbe.

Augusztus 13.

A *Kékszakállú herceg várá*t hallgattuk meg nálam, őseinkről magyaráztam. Délig aludtam. Összefolynak a napok.

Augusztus 15.

A színházi előadást *(Sartre: Az ördög és a Jóisten)* lekéstük, ettünk egy-egy fagylaltot a Dacia teraszán, meglátogattuk a dzsámit és megismertük az imámot. El

volt ragadtatva, ugrándozott örömében. Este ugyanaz. Elbúcsúztunk, utazik a burkusok országába, ha igaz. Remekül mesélt egy hencegő újságíró növendékről. Csupa szellem, frissesség, gyűretlen kedély, vállalkozó kedv, éles ész, beleérző képesség, pajkosság – és minden egyéb. Nagyon szépen viselkedett.

Délután hozzá hajtva olyan volt a város, mintha késsel vágott új szemekkel nézném.

Elmagyarázza, hogy van egy elméleti energia, ami nem használódik el, átalakul: volt ereje gyakorolni, próbára menni, minden. Míg régen a sikeres torna után rosszkedvű volt egész nap. Ma elutazott.

Augusztus 17.

Egy más bolygóról jött lényként nézem a nőket.

Rákezdtem az autogén tréningre, légzési gyakorlatokat is végzek. 5+10 perc.

Augusztus 18.

Sötét gondolatok– és akkor felmegyek a frissen felfedezett székely blokkba a Berceni (Bercsényi kurucairól nevezték el) negyedben. E székely csapat, építőmunkások annyira vitték az építészeti trösztnél, hogy egyetlen épületben kapott lakást vagy tíz család. Két kászonira bukkanok, a nagybeteg férj mellett okos, energikus asszony, ízes beszédű emberek. Minden bajom elmúlik, feloldódik a másokéban.

Augusztus 19.

Okos tanulmány a *Látóhatár*ban arról, hogy a sajtó kényszerűségből vette magára az álruhás Mátyás király szerepét. Az intézmények hibás működése folytán fellebbezési fórum lett, s a középkori jobbágyillúzió támadt fel az álruhában kiránduló és igazságot osztó királyról – holott valódi hivatása az aktuális és hiteles információnyújtás lenne, valamint az értékek közvetítése. A szemlélet tágítása tehát, amihez az újságírónak tudományos tájékozottságra kellene szert tennie, hogy közvetíthessen a tudományos kutatás és a közvélemény között.

A letácsolással azért bánjunk csínján.

Augusztus 20., hétfő

Most jövök rá, a múlt szerdán azért késett, hogy próbára tegyen: valóban a színházba járás kedvéért találkozgatok-e vele. Csupa számítás és gyerekesség meg hiszékenység is egyben.

Nagy megkönnyebbülés a tegnapi feszült fondorkodás után: Na és aztán? – mondogatom hetykén, hogy legalább egy dolog tisztázódott, több időm lesz másra. Jajistenemnehagyjel!

Augusztus 21.

Győzelem!

Jack Kerouac: Úton. A kamaszpóz, stílussá felfújva, erőltetett nyelvi jópofáskodás. Találó cím, jó olvasmány. Az írás fafaragászat, díszek halmozása. Amit nem lehet jópofán megírni, az nem is létezik, a könyvből kimaradhat. Mindamellett kellemes csavargóregény, írója Steinbeck-követő. Jellemábrázolásában.

Elhatároztam, lakást cserélek.

Este újabb győzelem. Talán a végső. Izé: végleges.

Augusztus 23.

Hullámzó kedély.

Impozáns katonai parádé, árubemutató a nemzeti ünnepen.

Tegnapi ideológiai felkészítésén a bukaresti párttitkároknak meghagyták: nem lötyögünk a tribün előtt, nem bámuljuk, hogy EL (ő, hímnemű) menynyit őszült tavaly óta, és hogy EA milyen toalettben van, hanem előre nézünk, és gyors léptekkel haladunk el, mert tavaly is túl hosszúra nyúlt a felvonulás.

Ejsze unják már.

Augusztus 24.

Osztályozgat: ez jobban szeret, mint az – Régen rossz, ha osztályozhatók, mert az csakis azt jelentheti, hogy mindenik a maga önzésének mértéke szerint szeret. Óvakodjatok lányok a hangsúlyozottan nem féltékeny pasasoktól.

Augusztus 25., szombat

Egész nap a családi perpatvarokról szóló részt vetem papírra: részeges, randalírozó apa stb. Estére elővesz a nagylelkűen lemondó hangulatom, megbékélek a világgal. Hetek óta tartó lelki táplálékom ez az ügy. Nem gyötröm többet, nem zsarolom, önzetlen barátja leszek s annyi. Eszembe sem jut, hogy savanyú a szőlő, jóleső érzés tölt el. Kiegyensúlyozott vagyok. Hogy boldogságommal mi lesz? Előre sejtem a holnapi rágódás keserveit. Pedig be jó lenne végre kikötni egy végleges valaminél, döntésnél, elhatározásnál. Ha eltűnik – döntött helyettem a sors.

Írtam még egy jó riportot az első székely ácsmester családjáról, akit itt derítettem fel a szomszédban a Székelyek utcájában. Ujjé!

Szóval nem zsákmányoljuk ki többé az ifjúság bőven buzgó kútját? Az élet vizéből nem iszunk? Hej, pajtás, ha tudnám, két hét múlva mit fogok érezni!

*

Amit én teszek, az az én, a szubjektum apológiájának felszabadítása. Tehát korántsem egy elfogulatlan kép az, amit rajzolok Az állami apológiával szembeszegülve az egyén józan realizmust és önmaga védelmét dolgozza ki. De a kettő elválaszthatatlanul vegyül egymással. Az ideális és a valódi én. Ha nem magáról nyilatkozik, lehet realistább, de az én vallomásaim a személyes hang forradalmát hozzák a kilúgozhatatlan részrehajlással együtt.

Augusztus 26., vasárnap

A *Mester és Margarita* dramatizálva a Kis Színházban. Körhintaszerű színi vázlata a regénynek. Összefogó tanulság a végén: Pontius Pilátus a legnagyobb árulást, az önmagával szembenit követte el, és ezért örök gyötrelem a sorsa.

Szeptember 2.

Megkérdeztem B. Julikát, vert-e az első férje. Igen, erre ő úgy vágott hozzá egy tányért, hogy kihasadt a homloka. Éjjelre bezárta a konyhába, az asztalon kellett aludnia, és a lábasba végezte el a szükségét, mert csak este tízre jött haza. Végül ő esett neki két ököllel, és véresre verette az ökleit, hogy törvényszéki látleletet készíttethessen a váláshoz. A férj nevetve tűrte. Többet nem nyúlt hozzá, de elváltak.

A főszerk meséli, hogy Árpi fiókját valaki feltörte. Szépen búcsúzik L.

Az új beszédben az agronómusoknak kötelező falusi lakhelyet rögzítő törvényt ígértek be.

Szeptember 6.

Gawlik: A vizsga. Színdarab. Jó, habár *deus ex machina* megoldást alkalmaz: a párttitkár valóságos *superman*. A tanárnő a jegyet végül kijavítja. „De mondjátok, mi változott?" Azzal megy el, hogy remek jellemű szövetségesekre lelt – fent.

Tegnap a KISZ-büróval találkozott a nagyfőnök. Fölhívta a figyelmet a következőkre: 1. bányásznak és parasztnak kell nevelni az ifjakat (utóbbiak: az ifjúság 25 %-át falun kell tartani), 2. a szekták terjednek, fel kell fokozni az ateista propagandát. Lett egy kórus is: a napokban megjelent egy cikk *a Le Nuvelle Observatoire*-ban a Lacul Tei-i komplexum e nyári diákművészeti fesztiváljáról, azzal a dicséretnek szánt megjegyzéssel, hogy ott videón látni lehetett a legújabb nyugati filmeket, és Michael Jackson volt a legnépszerűbb énekes. (Az újságíró többet nem látott, pedig volt ott minden.) Nahát! Michael J.-vel és nyugati filmekkel nem lehet építeni az új társadalmat hazánkban! Ha külföldi itt jár, azt is főleg a hazai dalok stb. érdeklik, gyúrjuk tehát azokat! Vigyázzatok, ha ilyen dicséretben részesültök! A diákok őszi részvétele a betakarításban. Az egész világon ezt csinálják állítólag, a gépesítés idővel majd kiküszöböli, de addig…

Szeptember 7.

A *dedublare* olyan szó, amit mások előtt gyűlésen hangoztatni nem tanácsos. Ők így hívják a jelenséget – vajon mit is értenek rajta: főleg szavak és gondolatok, szavak és tettek kettősségét.

Megjelentek a várható XIII. pártkongresszus irányelvei: évi 6–7 százalékos fejlesztési ütem, a kiskereskedelemnek a következő ötéves tervben 8–10 százalékkal kell nőnie. 1986-90-re terveznek.

Szeptember 8.

Aktívpista ma beavat a legújabb titkokba. Fröccs megpendülve jön-megy, 1200 lejjel többet kapna egy új munkahelyen, amivel ma megkínálták. „De

be kell öltözni…"–bizonytalanodik el. Ő maradna, mondja, ha megígérnék neki az Árpi állását. Majd: nem tudná elviselni, hogy én legyek Árpi utóda, mert engem őutána vettek fel. Biztosan tudja, hogy Árpi az elefánttemetőbe megy át *(Előre)* VIDÉKI TUDÓSÍTÓNAK. Aktívpista figyeli a reakcióim. Árpit itt kell tartani, a félnótás meg hadd tegye tönkre magát – vélekedem. Szegény félkegyelmű, magát is, főnökét is rögtön börtönbe juttatná, ha rábíznának bármit is.

Szeptember 9.

Egy hete távozott, azaz hat napja. Végtelen kisasszonyban az a felkavaró, hogy vele érintkezve mintha tényleg a határtalansággal és a még tiszta lehetőséggel lépne kapcsolatra az ember. Innen a nyugtalanság és az elragadtatás is, amivel időnként feltölti az embert: a még alaktalan szépség, a ruháját állandóan váltó okosság – ami még nincs, de sejteti már, milyen lesz. Ezért vagyunk mi küszöbön inneniek kevesebbek nála, s ezért néz ő kicsit fel néha ránk. Keres minket.

Szeptember 11.

Aug. 8. és szept 2. közt 25 nap.

Angyali kiszólás, amit elfelejtettem feljegyezni. Búcsú előtti napon azt kérdezte a galltól (francia fiú), mit szeretne a legjobban, s „közben izgultam, nehogy azt mondja, emléket visszahagyni."

Közlemény az ötéves terv fizetésemelési akcióiról. A reáljövedelem 1980-hoz képest 6%-kal nőtt (most augusztusban fejeződött be), 1985-re további 20%-ot irányoznak elő, hogy összesen 8%-os legyen. Az átlagjavadalmazás 2338 lejről 2925 lejre nőtt, azaz 30,7%-kal nagyobb. Az árindex 123,3%-os, innen a reáljavadalmazás plusz 6%-a.

Kapunk jövőre egy újabb 3–4%-os nominálnövelést, lesz kb. 100 lejjel több.

Az első őszi hűvösségű este. A szegélykövek mentén felhalmozza a száraz leveleket a szél. A kezelés sikere – két napja folytatom – már nyilvánvaló.

Szeptember 13.

Az első ácsfeleség, külön kérdésemre, nyilatkozik: a cikk nála bonyodalmat nem okozott, férje csak azt kifogásolta „miért kellett azt pont szó szerint ki-

írni?" Cenzúratörténeti adalék! Pszichológiai is: tudunk-e szembesülni saját tükörképünkkel?

A gelencei Szigeti család története megrendítő. Feketehajú, szép lányuk figyel és kurtán válaszolgat. Sok a „nem tudom", tényleg nem tudja, mit tegyen. De fél a bejelentett beszélgetésektől. Ez is egy női taktika. Sose tudni, mikor ered meg a szavuk. Én: előbb megismerlek, aztán jöhetnek az érzelmek, ő: előbb lássuk, mit adsz, aztán majd megismerhetsz. Mi volt előbb?

Szeptember 14.

Éjjeli tréning, teljesen spontán telek meg erővel. A lakáscserére jók a kilátások: idős házaspár járt nálam a tegnap. Kizsebelni se akarnak, vagy nem megy majd nekik.

Szeptember 16,

A depresszióból nagyfokú érzelmi kiszáradtság maradt hátra, ez a fő baj. Életfogytiglan a nyakamon maradhat. Újra kéne olvasnom kamaszkorom könyveit. S komolyan venni az autogén tréning lelkigyakorlatait s nagyon akarni a szerelmet. Ami most valami olyan gordiuszi fogalom-helyzet-szerep-gubanc, hogy ember legyen a talpán, aki megoldja. Ha kudarctól félek folyton, sose lesz „breakthrough" semmilyen tekintetben sem.

Az ún. megyei élelmiszer-önellátás a parasztokkal kötött egyéni kényszer-szerződésekre épül. Sőt: mintha kizárólag arra épülne. Az állam minden egyebet felvásárol saját alapjába. Ezt visszajuttatja a városnak.

Szeptember 19.

Vaszilij Suksin: Vörös kányafa. A betörő, aki paraszttá lesz, de volt társai megkeresik és leszámolnak vele. Népi igazságszolgáltatás stb, egy egész világ a hivatalosság héja alatt. Vékony héj. A szétvert templomok!

Szeptember 20.

Ma újraválasztottuk Fröccsöt a párttitkári tisztségbe. Innen is látszik, ki képtelen intrikálni. Így kellett történnie, mert 1. Hitetlen csak a megzsaroltat látta magában, 2. Fröccs és a másik az egyedüli potenciálisan megválaszthatót

befeketítették önvédelemből, 3. Bizalmi, hogy maga szabaduljon, Fröccsöt javasolta, úgymond a folyamatosság biztosítása végett. A selejtet végül felszínre dobta a víz. Szar társaság, mely még ezt sem tudja elintézni. A funkciótól való undorodás és a sok kis gyávaság és megalkuvás halmozódása mást nem eredményezhetett. De hát mit ér egy titkárság pont nálunk?

Szeptember 22–23.

Brassói kirándulás, kettesben, Hétfalu, Zajzon, Keresztényhavas. A belső út az izgalmasabb és a leverőbb.

Legjobb lesz, ha a fáradtság tanácsára hallgatok és a második utat lezárom bár egy időre. Anélkül, hogy mindent felrúgnék.

Szeptember 24., hétfő

Véletlenül összefutottunk az Adam üzlet előtt. Elvittem a fogorvoshoz, utána megkávéztatott magánál, de a konyhában. Ragaszkodott hozzá.

Szeptember 25.

Fellini: Nyolc és fél. Végre megnézhettem. A csetlő-botló rendező, egy filmgyártás története, egymásba úszó képek és jelenetek, Mastroianni a csökkent énerejű ember – mindez saját töprengéseim legjobb háttere.

Elegáns távozás és fölszabadulás. Most már tudom, mit válaszoljak kérdésére, hogy mikor lesz felnőtt. Ha megérti, a férfit nem készen kapja, hanem segítenie kell, hogy magából a maximumot kihozhassa.

Szeptember 28.

„Szakítottunk', de felért egy szerelmi vallomással. Különben egész nap egy az indiánokról! szóló néprajzos könyvet bújt, elhanyagolt érte mindent, el se ment az egyetemre.

Gábor Andor: Dollárpapa a Nemzetiben. Cirkusszá züllesztett bohózat, de tetszett a közönségnek.

Szeptember 29.

Program

Testi-lelki megerősödésem érdekében a fásultságból ki kell verekednem magam. Sport, kocogás és torna akár a szobában is plusz autogéntréninges önhipnózis plusz kemény munka. Minden ábrándozás – három hónapomat emésztette fel – elnyomása. Semmit nem termett (?).

Szeptember 30.

Nyikita Mihalkov: A szerelem rabja. 1976. A forradalom idején valahol délen, Gyenikin országában szirupos filmek készülnek.

*Nyikita Mihalkov. Tanúk nélkül.*1983. Színdarabból készült film. Egy tudományos kutató fölmegy elhagyott feleségéhez, és amíg az összes tányérokat összetörik, teljesen leleplezi önmaga önzését, majd jó orosz szokás szerint vallani kezd. Akkorára már a kamrába szorultak be mindketten, és a feleség új szerelmese fejszével kell rájuk törje az ajtót. Szoba-konyhás történet. Politika, jellemző módon, csak a régi filmben van.

Október 6., szombat

Anyám felkavaró közlése, most, hogy a húgomék békülnek. Neki is bőven elég lett volna egy gyerek örömnek is, bánatnak is. Éjszakákat átsírt. Az nem természetes dolog, hogy hatvanéves korára többet kelljen dolgoznia– már alig bírja –, mint amikor kisgyerekei voltak. Vásárhelyre szeretnének húzódni öregkorukra apámmal.

Október 12.

Egy hete az első kötetemnek szánt szöveget stilizálom. Egy kamasz vallomásai. Olyan nyugalom vert bennem tanyát, mintha valahol egy alkotóházban üdülnék a hegyek ölén. Az életet zárójelbe tettem, és jól érzem magam. Szorongásaim, riadalmaim megszűnőben.

Október 16–18.

Galac és Brăila. Nagy várostermő sarka az országnak, szépecske mindkettő. Brăilán megnéztem *Aurel Baranga: Reţetea fericirii* című darabját, Galacon pedig a színház támaszát jelentő videotékába mentem be. Gombamód terjednek, az izgalomra éhes tinik nagy örömére. Sistergő idegekkel jöttem el a piff-puff film megnézése után A koponyámat mintha rugók nyomták volna belülről. A közönség ugyanis fellázadt, a ponyvaízű mesterség-etikai (orvosi felelősség, műtét, kómában fekvő beteg) film helyett detektívhistóriát kellett végül levetíteni. „Ăsta-i film!?" – méltatlankodtak és leállíttatták a vetítést. Ők a nyers izgalomra éhesek. Jó ellenpropaganda különben.

Október 30., kedd

Második hete költöztem át Bizalmi irodai szobájába, Hitetlen nagy megkönnyebbülésére. Ezt rajtam gyakorolja. Kértem Aktivpistát, segítsen a KISZ révén lakást cserélnem. De elveszíteném a két szobát, hát letettem róla. Akkor küldjön tudósítónak akárhova. „Szerkesztőségi érdek", mondja, hogy itt maradjak. De kerítsek egy női riportert magam helyett.

Október 31.

Federico Fellini: La dolce vita. 1960. Az ötvenes-hatvanas évek Satyriconja. Az első rész szépen ki van egyensúlyozva: 1. az újságíró egy bárból a gazdag nő kocsiján a prostituált lakására hajt, és ott szeretkeznek, 2. menyasszonya öngyilkosságot kísérel meg, 3. az amerikai filmcsillag látogatása Rómában, az újságíró felsülése. 4. a hamis csoda, Mária megmutatkozása, rendkívüli telitalálat. A második rész ezt ellenpontozza, befejező képsora: a tengerzúgás miatt nem tudja megérteni, amit a kislány kiált neki.

Feledhetetlen kezdő képsor: a helikopter a Krisztus-szobrot viszi a szent város felett.

November 2.

Az egyéniség eredetisége az észjárás gyorsaságán, a klisék kerülésén, a reakciókészségen és a kezdeményezőkészség dominanciáján múlik.

Itt járt a szombatos leszármazott, M., hideg szépség, kényelmes partner, előre tudni, mit fog mondani, ő is kitalálja mondatod második felét, pedig nem is biztos, hogy azt akartad mondani. Hálás közönség, veled nevet, ha kacagsz. Egyszerre csak azt állítja, hogy ha egy fél évvel később megy ki akkor nyáron, ma lehetne az én feleségem is. Nem szóltam semmit, mert ilyenkor sose tudni, hogy a múltra vagy a jövőre vonatkozik-e az, amit a kijelentés tartalmaz. Kénye szerint rendezi át, ami volt, illetve sose volt. De egy picit felmelegített azért.

Fröccsről meséli Titoknak, hogy távolról sem akarták felvenni „oda". Cica javasolta maga helyett, ez fölment és dadogni kezdett, az ezredes elküldte orvosi vizsgálatra, és ott „sajnos" nem felelt meg. Magyar nyelvi tanfolyamot kellett volna tartania a belügyeseknek!

Hallom, hogy a követségen az Európa Kiadó igazgatója a magyar könyvkiadásról beszélt, évi 8 ezer cím jelenik meg (itt cirka 2500), plusz 6 ezer 64 oldal alatti kiadvány. Itt nulla. A Valutaalap fordításokért 800 ezer dollárt ad (itt volt 50, most o), tájékozódási részlegük 1o8 folyóiratot járat. Szájtátva hallgatták. „Jó, hogy X nem jött el, mert hordágyon vitték volna el." Nem mert eljönni – viccelt Mircea Dinescu költő, irodalmi fenegyerek.

Molnár H. Lajos válik. Könyve tette volna be házasságának is az ajtót?

Markó Béla Talanítás című kötetére a nagy Koppándi rásütötte, hogy magyartalanításról van szó benne, és azóta új vizsgálat folyik.

A vásárhelyi orvosi egyetem a körzetesítés nyomán állítólag Suceava, Máramaros, Mehedinti és Maros megyéket fogja kapni, ahova kihelyezheti végzőseit. Eddig Moldvából még vissza-visszajöhettek, ennek most vége, ha igaz.

Novemberben pártkongresszus lesz. A tévéműsorok főcíme: *O epocă, un conducător, o țară* (Egy korszak, egy kondukátor, egy ország). Ein Volk, ein Reich, ein F…… Jelszó felfestve Galați stb. megyék szerte: Partidul, Ceaușescu, Romînia! A párt nevének középső tagja egy személynévvel helyettesítve.

November 6., kedd

Mai felismerés, amit tk. már tudtam: nem igaz, hogy az ifjabb és idősebb nemzedék szemben állna egymással. Van ugyan szakadék a lázadó kamaszok és az óvatos felnőttek között, de az idősebbek már traumaként élik át maguk vagy gyermekeik mobilitásának hátrányait. Nagymértékben leromlottak a 15–20 évvel ezelőttiekhez képest az esélyek, és ebben a traumában közös nevezőre jutnak. Innen az ellenzéki hangulat mint ideológiai alap, s amit a személyi kultusz utálata felerősít. Ez a kultusz nagy hátulütője, s ahol az ellenzékiség

erősebb, ott csak újabb támadási felületet nyújt. A hatalomnak előnyösebb, ha nem testesül meg egyvalakiben. Apák és fiúk egymásra találása ma a szükségszerű, az általános. Anyagilag is kénytelenek gyerekeiket támogatni. Az érvényesülési nehézségek mint alapfeltételek termelik ki az ifjúsági típusokat: a törtetőt, a bürokratát, az eltaposottat, a begubózottat stb. A nemzedéki harc tehát lefékeződött, az ellentétek nem éleződnek ki.

November 7.

Évfordulójára a Szovjetunió Ronald Reagan amerikai elnök újraválasztását kapta ajándékba. Ma jelentették a hírt, egyértelműen hátrányos az oroszokra nézve.

November 8.

A problémák temetése – ez a mi riportirodalmunk. Az ünnep permanenciája ugyanazt a célt szolgálja, szállítja az adekvát hangulatot és szociális erőteret. Ez az ünnep tehát maga az erőszak. Foglalata a kultúra. Ráadásul a mágikus ráolvasás funkcióját kérik az irodalomtól – eszményítsen nevelői elhivatottságból. Holott önismeretre ráébresztéssel lehet csak nevelni. Az önfélreismerés mint cél. A szellemi elvonókúra. Az olvasásról való leszoktatás. A butítás. Funkcióvá emelt diszfunkciók. Kiegészül mindez a szabadidőt sorban állási stb. idővé változtató ellátási zavarokkal. Az ellátási viszonyok mint merénylet a lakosság ellen (általában véve minden szolgáltatás az). A nagy disznótor, ahol a disznók ülnek tort az emberek felett.

November 9.

Zászlós tömeg az utcán, trikóra vetkőzött atléták egymás vállán. A tatár kán levágott fejekből építtetett hegyet a maga nagyobb dicsőségére, itt élő testekből alkotják meg a szobrot. Elgondolkodtam azon, hogy a feltétlen bizalom, amivel a vezér szavának adózni kell, tk. az általánossá vált bizalmatlanság másik oldala.

Egy kisebb városban megtakaríthatnám a közszállítási díjakat, az kb. 200 lej nyereség lenne havonta.

Fent jártam Gergely elvtársnál a tanügyi minisztériumban. Asztalán a magyarországi *História* új száma, és ő románra fordít belőle. Nocsak! Megnézette

a magyar licisták számát: összesen 52 ezer, ebből 48 a nappali tagozaton. Ez csökkeni nem fog. Lapunk 25 ezres példányszáma tehát kisebb a lehetségesnél.

November 10.

Kovács Nemere: azt hittem eddig fásultságból vagy egyéb óvatosságból ír úgy, ahogyan. De most azt hiszem, őt tényleg az érdekli, amit megír.

A panelszomszédom szobájának falán ott díszeleg a főnök képe, egyik sarkán trikolórral leragasztva plusz pár munkalátogatási kivágás lapokból.

Új utasítás: bármiről szól az írás, legyen benne, hogy válasszák újra. Vagy legalább a neve, mint az én riportomban. Az este megfenyegetett a tévében minket, hogy a forradalom nem zárult le. Mindig ez volt és nagyjából ma sincs más mondanivalója.

Találkoztam Popovicival, volt tévés kollégámmal a buszon. Csáky Zoltán elvett egy orvostanhallgatónőt, akit Romanba helyeztek ki, Feczkó a Molnár jobbkeze lett, Dănuț Popa a német adáshoz ment át (az fél órás mindössze), ő a nyugdíját várja, négyéves fiával a térdén.

November 12.

A lap anyagi ügyeit tárgyaltuk. Elértük a 21 ezres átlagpéldányszámot, pillanatnyilag az 25 ezer, ebből 22 az előfizetés. A lapengedély 23 ezres átlagpéldányszámra szól. Összbevétel 1,5 millió, összkiadás 2 millió, ebből 1,3 a fizetésekre, 0,25–0,25 a nyomda és a terjesztési költség. A mellékkiadványok 1 milliót hoznak (a felvételi útmutató és a *Triumful rațiunii* című sorozat első kötete). Hozzászóltam, hogy a 48 ezer magyar középiskolás mellett ez nem nagy szám, de 4-5 év alatt lefut a demográfiai hullám, jó lesz felkészülni a szűk esztendőkre, megtartandó a 20 ezer körüli átlagpéldányszámot és kiépíteni az önkéntes lapterjesztők hálózatát főleg a líceumokban. Jutalmazni is kellene őket, és népszerűsíteni a lapban.

Vitaminokon, erősítőkön élek. Ez a fő teendőm most, hogy pár hónap alatt összeszedjem magam fizikailag és lelkileg. Párhuzamosan a munkával, azt feszített, de nem kimerítő ütemben kellene folytatni.

November 15.

Látogatás egy diákotthonban, két talpraesett, ingerkedő és szellemes lány. Kissé hidegen előkelő voltam, de nem túl ügyes. A vegyes házasságról beszél annak kapcsán, hogy egyiküket lehívatta egy KISZ tisztségviselő azzal, vegyes házasságból egészségesebb gyerekek születnek. Faggatta a barátja felől. Tudta, kicsoda, és hogyan néz ki. Megáll az ész! A vegyes házasság különben ravasz intézmény: a nő számára emelkedési lehetőség, a fiú számára egy alárendelt nőre való szert tevés eszköze. Két ellentmondó irányzatot békít össze. De csak addig, amíg valóban előnyöket kínál. Egy belföldi disszidálással ér fel tulajdonképpen. Álöltözet felvétele és identitáscsere.

November 18.

Károlyi Mihály: Hit, illúziók nélkül. Memoár. Azt írja, hogy idegenkedése a kompromisszumoktól ifjúkorának életidegen korszakából származó fő tulajdonsága talán. A politikusok valóban az erkölcsi relativizmus bajnokai lennének? Remek jellemzése Rajk Lászlónak: azért vállalt mindent magára, mert ha a pártot már nem szolgálhatta, számára csak a halál maradt. Az igazi politikai konszolidáció a jólétre épül. A titkosrendőrség és népi jólét fordított arányosságban állnak egymással, mondja.

Karamboloztam az Unirii téren, méghozzá egy traktorral.

November 20.

A C. kongresszusi beszéde[50] egy centralista kiáltvány, az etatizmus és a belügyi uralom örök időkre való deklarálása, a tervutasításos gazdaságirányítás diadala. Megjelenik egy új formula*: romînii de naţionalitate maghiară / germană*, méghozzá Fazekas Lajos beszédében először. A magyar / német nemzetiségű román! Se Domokos Gézát, se Sütő Andrást nem hívták meg a kongresszusra. Ezek korábban KB-tagok voltak. Ezt a nemzedéket, a hatvan-hetvenes évek szövetségeseit, úgy tűnik, nyugdíjaznák,

[50] November 19. és 23. között tartották meg az RKP XIII. kongresszusát. Négy magyar maradt a Központi Bizottságban: Létay Lajos, Hajdú Győző, Koppándi Sándor és Fazekas Lajos, a PVB-ben pedig Szász József.

Nagy Karcsi meséli, hogy havi 30 flekk a normája a *Brassói Lapok*nál. Ennek kb. a fele jelenik meg, néha kevesebb, de bevasalják rajta az egészet. Mennyiségi szemlélet – mondja. Figyelmeztették, hogy két flekkel kevesebbje van ebben az évben. Időnként feljön és a kiszedett anyagok kefelevonatait maga tépi el, mert elvesztették aktualitásukat. Észbontó: kész szellemi prostitúció, a lelki erózió biztos előidézése. „Innen fogok nyugdíjba menni."

E családi diktatúra szocialista formája a mi tulajdonképpeni hozzájárulásunk a világtörténelemhez. Vivát!

A parancsuralom elutasít minden gazdasági reformot, és a maga képére és hasonlatosságára gyúrja át a gazdasági gyakorlatot. Már valóban nem gyerekjáték, hanem tragédia.

*

DELE MAKSA PAPÁLNI! MÉG EDSZER! ÉN IS! CSINÁLOK LYUKAT! MEGESZEM LYUKAT! A kétéves Dani szabályosan ragoz már, múlt idő, jelen idő, LÉGY VOLT!, csak a névelőket nem használja. PÓK és KÓP: könnyen felcseréli a hangokat.

Leadtam az *Egy kamasz vallomásai* kéziratát a kiadónak. Keveslik a 100 oldalt. Talán 1986-ra jelenhetne meg? A fene enné meg!

November 22.

A taps óriási. A kultusz eszköze annak, hogy az ellenőrzés alól kivonja magát a címzett.

A magyar pártkongresszusi küldött a rádió szerint azt mondta, ők azt kívánják, mindenki ott érezze magát jól, ahol él, őrizze meg nemzetisége külső és belső jegyeit és dolgozzék hazája felvirágoztatásán.

Véget ért, hozsánna!

November 23., csütörtök

Bekerült a Csécsébe (CC, egyenlő KB) a Huszár-vágás végrehajtója, jutalomképpen. A kiadónál egymást érik a botrányok. Most Fábián Ernő kötetét tiltották le, terjeszteni nem szabad. Kimaradtak a KB-ból Sütő András, Fazekas János és Domokos Géza. A főmagyar Fazekas Lajos lett, mellékmagyarok Gere Mihály és Szász József, Hargita megyei első titkár. A főnöki familiából vagy tízen csücsülnek benn.

November 25., vasárnap

Rám telefonált, elvittem sétálni a nagykövetségek negyedébe, utána a Herăstrău-tó partján szállt le ránk a hamvas alkonyat pasztellszíneivel. A felragyogó túlpart, a fémesen csillogó víz, a bozóttűz visszfénye gyanánt „leszentülő" nap, a besatírozott rajzolathoz hasonló csupasz fák, a gondozott park. Hancúroztunk egyet, nagy sikongatások estek a játszótéren, aztán megvacsoráztattam (két flekkenért 12o lejt kértek, kész rablás). Na, most hülyéskedjünk – mondta váratlanul –, mikor nősülsz meg? Sokat érett szegény ezekben a viszontagságos hetekben, megpróbáltatásai nem kislánynak valók voltak. Rám újra kivetette számításai hálóját, ezennel ravaszabbul, a rafináltság magasabb fokán. Valahogy finoman kéne elhárítanom.

November 28.

Megjavíttattam a kocsit a Militari-i szervizben. Ez a nép a hivatali fegyelmet soha elsajátítani nem fogja. Hét helyett kilencre jön meg a biztosító ügynöke, rögtön veszekedni kezd a szerviz emberével, hogy elfogadhatatlan számlákat nyújtottak be. Ezen egy jó órát huzakodnak, miközben mi alázatosan állunk a hátuk mögött. Forr bennem a düh, de oktalanság lenne közbeszólni. Meglátván, hol dolgozom, rögtön sárhányócserét ajánl fel, én ragaszkodom a kikalapáláshoz. 4-500 lej helyett kihoznak egy 100o lej körüli árat, ami végül 75o-re csökken „igénytelenségem" okán. A bádogos még 100-at, a festő 50-et kapott, a számlát is nekem kellett kifizetnem, a biztosító hetek múlva küldi meg.

Felmentem, és otthon kaptam két lányt a műépítészeti bentlakásban a Lipscani környékén. Micsoda diáktanya! Keddre beszéltünk meg találkozót. Tegnap a szemerkélő esőben lestem, kigyúl-e ablakukban a fény, de hiába.

November 29.

A mezőgazdasági forradalomról biztosan nem fog elhangzani egy rossz szó sem, ugyanis csak addig lehet dicsérni, míg éhen nem veszünk.

Négy nappal fizetésnap után 200 lej van a zsebemben. Ez így tart egy fél éve. Maholnap az idegeimre megy.

November 30., péntek

Koncerten voltam, egy Brahms- és egy Dvořak-művet hallgattam meg a konziban. Utána beszélgettünk a Toronyban. Kis csillagszóró, ragyogna még lesújtottságában is. Egész világnézete annyi, hogy kinek tetszem, kinek nem, habár táguló kis lelke viharzana. Viszont már megfogalmazta magának: jó brácsás akarok lenni és semmi egyéb! Minden lehet belőle még.

December 1.

Mit tanultam az utóbbi fél évben? Az ember vagy ír valakiről, vagy barátkozik vele. Ez az első. A második ugyanaz, de itt az udvarlásról kellett lemondani. Amikor összevesztem az elsővel, akkor „főztem" a másodikat. Bakiztam, de nem véglegesen, hála a női hiúságnak.

December 2., vasárnap

Névnapomra kaptam 200 lejt a famíliától. Ezzel valahogyan kinn vagyok a vízből kb. egy hétre, esetleg kettőre. Nem úszom meg ezt a hónapot sem adósság nélkül. Kellene egy olyan 3–4 ezer lejes tartalék, amiből kétezerhez hozzányúlnom sem lenne szabad, a többit időnként visszatenném. Így azonban nem lehet gazdálkodni. Évi jövedelmem kb. 2880-szer 12 egyenlő 34.560, ebből 3 ezer a kocsi adója és biztosítása, további 5-6 ezer az üzemeltetése. A többi *gone with the wind*, plusz az adósságom.

December 3.

A Kriterion Könyvkiadó megrendülni látszik. A lapok sorsa ugyanaz lehet. Előfordulhat, hogy az én-féle riportereskedés végnapjait éljük. Úgy kell tehát dolgoznom és közölnöm.

Nits Árpi is mintha ennek lenne tudatában.

*

Julikát faggatom a férje, volt férje felől. Sokan csapták neki a szelet, mégis őt választotta, pedig csúnyának tartotta. Miért? „Hogy az enyém legyen!" Az önbizalomhiány kivetül a döntésekben. Egészséges társadalmat önzetlen emberekre lehet csak építeni, ahol a félelem és önnön tehetetlenségünk a fő élmény,

ott a demokráciának vajmi mostoha sors jut. Olvasom, hogy Amerikában a pedagógia tengelyében a „mi vagyunk a legnagyobbak" hitének beplántálása áll a gyermeki lelkekbe – ezt igyekeznek egyéni létélménnyé tenni állandó dicséretekkel, sikerhelyzetek teremtésével. Néha a mérce leszállítása árán érik le, de minden áron erre törekszenek.

December 5.

Reggel beállítottam a műépítészeti bentlakásba a Lipscani mellékutcájában, hogy Világszép Csillát álmából felverjem. Úgy álomittasan egyezett bele, hogy tegnap elmondott szövegét vázlatnak tekintjük, minden mozzanatot külön megtárgyalunk még és kibővítünk. Különleges adottságú lány megáldva a természet és társadalom által mindennel, de önmaga saját alkotásának vallja magát – és méltán. Hogy valaki ne a kisebb ellenállás vonalán haladjon, próbálja kiélvezni a szépsége és okossága nyújtotta lehetőségeket, hanem külön utat törjön magának – ritka madár, ilyen talán nincs is, ha kinyújtom érte a kezem, kiderül, hogy füstként oszlik szét…

December 8.

A világszép műépítészetis diáklány különös hangulatba ringat, ha eszembe jut. Dolgozom a felvételek lejegyzésén, és bánom, hogy egyetlen bók nélkül váltam el tőle. Ahelyett, hogy barátságát kértem volna, kijelentettem, hogy engem barátjának tekinthet, majd meghívtam a Scînteia Házba. Nagy csoda lesz, ha eljön.

December 11.

Soha életemben nem voltam még ennyire formában. Felmentem a műépítészetishez, hogy az utolsó „simogatásokat" végezzük el az anyagon. Tegnap késő este fejeztem be, sokáig nem tudtam a lázától elaludni. Egészen feltámadtam. A másik mellett ezek szerint egy percig sem voltam formában.

December 12.

Este vagy tíz percig a műépítészet ablakát néztem. Üresen bámult vissza. Meglepetéstől tartva várok holnapig, hogy ne menjek hívatlanul.

December 14., péntek

Tegnap, 13-án vallomást tettem. Nevezetesen „kifejtettem", hogy a szöveg lejegyzése után azzal keltem föl a papír mellől, hogy én ezt a dialógust nem hagyom abba. Továbbá „rámutattam", hogy nincstelen vagyok, 16 éves korom óta lázadó világnézeti okokból, a gyűlölethez himnuszt írtam, *ad literam*: nulla vagyok, de értelmiségihez méltó életet szeretnék élni, tehát országos gondokban osztozni. A lelkesedésből, amit kiváltottam, az sült ki, hogy úgy az első hóvirágokkal, március táján szívesen vennék újbóli jelentkezésemet. (Búskomorságra hajlik a drága, orvosságokat szed, és gyönyörű. Jaj, igen, szükségesnek tartottam megjegyezni, hogy annyira le vagyok égve, legfeljebb a cukrászdába ha meg tudnám hívni.

A felvétel különben kiegészítő kérdések dolgában kudarcba fulladt, családi ügyeit firtattam, márpedig ez az utolsó menedéke, úgyhogy kínai falat vont maga köré.

December 15.

Ma a titkárnő mutatja, hogy megkapta a 40 év feliratú emlékérmét, Illés személyesen hozta le neki a sajtóosztályról, páratlan értékű szolgálataiért.

Nekem nem szabad humorizálnom: A *Köröm- és egyéb reszelők* címet *Gépek és reszelőkre* változtatta a főszerk, és a poént kihúzta. Képzelhetni, mi maradt. Kezd hasonlóan gyanakvással kezelni engem, miként Molnár H. Lajossal tette.

Felvittem egy automatika szakos, kedves lánynak az *El kéne indulni* ma megjelent folytatását, ami róla szól, és megtudtam, hogy: „Hallom, jártál Csillánál." Mondom, hogy az egy tragikus fölfogású lány, mire: „Szakított a srácával? Nem hiszem, még középiskolás koruk óta együtt vannak, neki vagy 3-szor nem sikerült a felvételije." Ezt kozmetikázta tehát el a történetben, de a lényeget illetően nem vezetett félre. De ezek a lányok mind „társtalanok", amikor én beállítok. Reggel különben levelet írtam neki, és fölvittem a bentlakásba.

Tegnap 7-ig tartott a tisztafej-szolgálat, repült Molnár H. Lajos egy szatirikus jegyzete, mert „nem az a 14 aktivista a hibás sok Beszterce-Naszód megyei szektás létezéséért" Nem az álkomoly hang, hanem az aktivistaérdek megsértése miatt lesz leb-szva holnapután a plenárison.

A mezőgazdasági kérdésekkel foglalkozó főtitkári beszédből: kiderült az idei ellenőrzések alkalmával, hogy a tavalyi őszi szántás pl. Dolj megyében 30%-ban az idén tavasszal történt, a kukorica jó részét pedig júniusban vetették el,

holott mindent határidőre elvégzettnek jelentettek annak idején. Megyénként 5 millió dollár értékű mezőgazdasági terméket kell évente exportálni. A hazug jelentésekről: „Miféle mérnök és igazgató az ilyen?”

December 16., vasárnap

STEAUA–CRAIOVAI U: 4:1 Hangoskodó fiatalok szállják meg a villamosokat, utaznak az ütközőn, csimpaszkodnak az ajtóban, és valósággal bedugaszolják a kocsikat. Két megállóval a stadion előtt leszállnak, és tömegbe verődve hömpölyögnek az úton, félig elfoglalva annak szélességét. Lobogtatják kék-piros és piros csillagos zászlóikat, a rendőrök orra előtt fújják, hogy „Huei – huo! Să moară Dinamo!” (Dögöljön meg a Dinamó, azaz a belügy csapata). Mindenféle zajcsináló eszközzel özönlenek a stadion felé, egyre jobban felhangolják magukat a nagy élményre: tízezrek morajába üvöltenek bele szabadon.

Anyám hazajött Kolozsvárról, fölvették a pénzt Grószi eladott lakásáért.

December 17., hétfő

Szerkesztőségi plenáris, H. Zsuzsa három hónapi türelmi időt kapott, Molnár H. brünnyög, hogy őt ne bírálja az a szerk, amely tőle olyat kér, amihez ő nem ért: szervezeti életről írni nem tud, ő csak az emberi kapcsolatokhoz ért. Szörnyű rossz kedvem lett, mint mindig, amikor társaságban hallgatok. Üres délután, munkába kéne temetkezni. Végigjárok pár bentlakást, hátha valami horogra kerül.

December 18., kedd

Négyre felmentem Csillához, az egy óra alatt kétszer két látogatója volt, rám annyi ideje jutott, hogy odasziszegje: erőszakos vagyok, rögtön találkát akarok kicsikarni, és utána lelépek. Hogy magyarázzam meg, hogy pocsék csevegő vagyok, hogy négyszemközt szeretnék beszélgetni vele, hogy nem az én műfajom Doina és mások előtt produkálni magam? Azzal jöttem el, hogy marad a levelezés (de hova lett az ihlet?), és a héten még feljövök. Őt „melegíteni” kell, várja, hogy az utat én törjem.

December 20., csütörtök

Átadtam Csillának karácsonyi ajándékom, mire a polgári óvatosság / ótvarasság fékező berendezése lépett üzembe, és a barátnő révén adta tudomásomra, hogy egy hónap múlva jelentkezhetem – esetleg. Egy szegből több vonzerő áradt volna. (Gondolkodási idő? Szimatolási idő? Próbatétel? Nem akarom félrevezetni-gesztus? – Nem mindegy?)

Szóval feljárhatok hozzá. Nahát, hogy ilyen parázna legyen valaki! Sose hittem volna!

December 22.

Este felszaladtam. Addigra már bölcs és higgadt döntésnek láttam hideg búcsúját – és nem is annyira hidegnek, mint inkább józannak és félre nem vezetőnek. Az ágyban találtam (este 6-kor!), mert aznap délben 2-kor adták le a tervrajzokat, egész éjjel vonalaztak. Nem találtam a hangot, és kurtán-furcsán váltunk el, nagy lehetőséget szalasztottam el, mert úgy felcsillant a szeme a meglepetéstől – ilyenkor tud őszintén meleg is lenni, s nem annyira kimért, mint különben.

December 23.

Amit sose hittem volna, felhívott a kis kalandor, elfogyott a pénze, szállodában van már második napja, fogadjam be. Csupa lenyelt és leplezett undor és megvetés volt a hangjában, de kényszerűségből, meg mivel hülyének tart, hozzám fordult. Szép! Este „rajtaütöttem", egy genny alakkal hetyegett a szálloda halljában. Erről jutott eszembe, hogy „unatkozom" és „horgolok egész nap". Annyi kiábrándító élményben volt része, mindenki hamis pénzzel fizette ki, amivel ő is őket, hogy végleg cinikussá válhat.

December 24.

Árpitól megkérdeztem, hogy nem unt-e még rá az *El kéne indulni* sorozatra. Amíg ő itt van, addig megjelenik – nyugtatott meg.

Szegény gyermek, a gyerekkorból egyenesen a cinizmusba megy át, kikerülve a tulajdonképpeni érettséget, amely az ideál és a realitás egysége. Becky Sharp kicsiben és még érzelmes fiatalságában. Egyetlen menedéke a művészi tudatosodás lenne, amire vajmi kevés az esély.

December 25.

Talán mégsem érdemel akkora büntetést, amekkora tervei megvalósulása lesz. Mi az infantilizmus? Értéktelen, érdemtelen célok hajszolása. Lásd Thackeray a sznobizmusról.

*

A munkafegyelem megszilárdítása céljával hozott drákói intézkedések mind visszahatásai a háború utáni munkás érdekvédelem közlustaságot „serkentő" formáinak? Vajon nem pont az érdekvédelemmel van-e baj? Nem az érdektelenség, az érdekeltség hiánya körül vannak-e bajok, és a munkatermelékenység növelésének vajon mi a legjobb módja?

December 27.

Elgondolkodtam a kis kalandoron: Itt lehetetlen becsületes kitartotti státust elérni – olyan kicsik a fizetések. Legalább 5-6 ezer lej kell ahhoz, hogy a havi 2 ezret megadhasd, ami szerény összeg. Marad az ordenáré prostitúció.

*

Nemzetiségi „közösülésre" vezényeltek, hogy feltöltsék a termet. Megmondták kereken. Nem az embernek a széket, hanem a széknek az embert. Visszavertük azt, ami a *România literară*ban már visszaveretett: a fasisztákkal pendülnek egy húron, akik bolygatják a nemzetiségi kérdést, és a mai országhatárokat kérdőjelezi meg, aki a párizsi béketárgyalásokról dokumentumokat tesz közzé a külföldi sajtóban. Lásd cáfolatát a *Scînteia* mai és holnapi számaiban. A kisebbségnek rosszul áll az idegengyűlölet. Nocsak!

*

Elhatároztam, hogy MAKRANCOS KATÁT mindenképp megszerzem magamnak, mert minden erőfeszítést megér. Nem hagyom eltántorítani magam, kiragadom magam a lemondás mechanizmusának fogaskerekei közül, és ha a fene fenét eszik is, legalább barátnőmmé teszem. Szeretni nehéz – mert csak imádni engedi magát. Szinte kikényszeríti a bálványozást, hát megkapja! De Petrucchio módjára.

Azt fogom mondani neki, hogy szívesen járnék utána, de ne kényszerítsen rá. Inkább legyen munkatársam egy készülő diákmonográfia megírásá-

ban, közben megismerhetjük egymást is. És én is megtapasztalhatnám, hogy van-e benne fogékonyság a szociális témák és szemlélet, valamint elkötelezettség iránt. Nem kell lerohanástól vagy csábítástól tartania. A távolságon és sok apró kócodáson, tépelődésen ilyen okosan túltehetnénk magunkat ezáltal.

Számba vettem összes bajaimat, hogy új lapot nyithassak, ezért le szeretném zárni az utóbbi fél év össze-vissza rendszertelen életmódját. 1. Állandó tűnődés, rágódás, időhúzás. Orvossága: munka és olvasási terv, rendszeresség. Megjavult közérzetem és fölhangoltságom ennek jó táptalaja. 2. Kés alá adom magam a visszérügyben. 3. Leszokok arról, hogy az utcán vagy itthon hangosan beszéljek magamban. 4. Reggel torna.

Kézirat:

A Világszéphez a la Petrucchio
Öltözz, megyünk a színházba!
Önpusztító mechanizmusok rabja vagy, hibás körben forogsz.
Megalázod a férfit, s akkor undorodva dobod el, hogy rongy.
Évek óta pusztítod magad.
Lehet büntetlenül kacérkodni velem, azt hiszed?
Kiszeded belőlem, hogy tetszel, de én ezt nem szégyellem! Bárkinek elmondom, közhírré is tehetem, ez engem nem tesz kiszolgáltatottá, legfeljebb erősebbé. Egy ilyen világban, amelyben az emberek félnek szeretni, félnek élni, nekem valaki tetszik!
Te betöretlen csikó, te büszke lélek, te önpusztító boszorkány! És azt hiszed, ezzel mindennek vége?
A levéljátékot is elrontottad. Nem vagyok őrült, ne félj. Az emeleten minden rendben.
Fricsak Ildomának
Ildoma Il d'Omának

Ó, hölgy! Ó, fricska!
Szerelmem megfagyott a télen,
S vagyok, miként te, jégcsapos,
De beszélgetni jól tudsz két fejeddel,
S négy lábad is egészen jól tapos.
Hát feljárok majd, mint aki
Délután száját sétálni viszi,
S fülét kimossa minden hajnalon,

Hátha belées' egy szárnyas korom–
Ó, a borom, ó a borom!

Hápciii! A hideg búcsútól ugyanis
Én rendszerint megnáthásodom.

December 28.

Árpi átvette tőlem a tisztafej-szolgálatot ¾ egykor, és elzavartak a KISZ-hez, ahol a szakmai versenyek díjazottjainak osztották ki az okleveleket.

Úgy tűnik, rendbe jöttem. Kiegyensúlyozott vagyok, megteltem erővel vagy mivel, de az ürességérzet nem kísért, és különbeni vágyaim is előbújtak. Hurrá! Ideje a füzetet lezárni – ez a füzet a válság temetője lészen. Vivat! *Juventus ventus* – de szélvész.

December 30.

A fűtőtest – egyetlen családom – a hideg egyenletes szétosztásának szavatolója.

Megpróbáltam telefonbetyárkodni Vásárhellyel, de nem sikerült a nagy szerencse, a kapcsolás ellenére. Három oldal tele a nevével.

VELE szilveszterezem, akár engedi, akár nem. Gépelek naphosszat.

1985

Január 2.

A négy szabadnapot a Csilla-sztori megírására fordítottam, jobban kedvelem, mint valaha. Tk. a szerelem haláláról szól, egy olyan világról, amiben a kapcsolatok szüntelenül felbomlanak az értékek eróziója miatt. Amelyben a környezet kétszeresen is kivégzi a szerelmet: mindkét emberben megfojtja. Vázlata továbbá az értékre vágyó ember kálváriájának, a sikoltásnak és verődésnek „földön és égbolton", egy rossz ellentétbe zártan az eszmény légiessége, elvontsága és a föld, a valóság tartalmatlansága között. Harmadsorban pedig

az értelmiségi és a nem értelmiségi válóperének története, a kínos szárnybontogatás és az önkörében önelégült emberek útjának elválása egymástól. Finom szociológiai érzékre vall, ahogy a szülők nemzedéke házasságának szilárdságát az akkori társadalom reményteli állapotára vezeti vissza. Valami ilyen címet kellene adni neki, hogy Eszter és a fellegek. (Katalin lett.)

Január 5.

Fölhívtam a Kínai Falat, hogy halljam a hangját, és találkát kérjek tőle, ha visszajön. Egy feltétellel ment bele, hogy nem a riportról lesz szó. Megígértem, hogy egyebekről. Tehát a viselkedésemet végig azzal magyarázta, hogy újabb titkokat akarok kiszedni belőle, azért játszom meg az udvarlót is. – Most már mandátumom van az udvarlásra, méghozzá nem is akárkitől.

Mi becsülni való van a kislányban? 1. Az értelmiségi sorsképlet bontakozik ki eddigi útja történetéből. Naiv hitét a tisztaságban felnőttként is vállalja, és tartalommal tölti fel. 2. És ha megfeledkezik magáról, elragadóan bájos tud lenni.

Január 7.

Válasznak is felfogható a Bajor Andor szilveszteri *Ütünk*-je, amelyben a banánköztársaság vezetőjét Kapd el Faszi-nak hívják, aki élettársával a Dívánon dönt az ország sorsa felől. Brávó, Bandika!

Árpi meséli, hogy két bennszülöttel hányta a havat a járdáról, kijött a harmadik, és szidni kezdett mindenkit, hogy meddig tűrünk még. A kettő nem reagált. Később megbeszélték egymás közt, miért: „*el se derscarcă, noi ne încărcăm, si dacă ne descărcăm, el se incarcă, şi mîine se descarcă printro notă informativă*" (ő a feszültségét levezeti, mi feltöltődünk, és ha levezetjük, ő feltöltődik, és holnap levezeti egy írásos feljelentésben)

Riport a tévében Brassóról, az építész, a diák, a repülős, a melós, mindenki hős, önzetlen általánossággal feltöltött lény. A riporternő lírizál, agymenése van, unos-untalan közbevág, nem hagyja beszélni, de supermaneknek állítja be őket. „Én tudom, hogy mit kell mondanotok, ti hülyék!" – olvashatni ki szavaival ellentétben álló gesztusaiból. Végül eljut a csúcspontig: a rendkívüli mindennapossá lett napjainkban – vágja ki hamis extázisban. Mindenki a legmagasabb hőfokon él és lángol. Ezzel egy csapásra megsemmisíti a hétköz-

napot és a valódi hősiességet, amelyben az önmegtagadás nem csak öröm, s ha az, nem olyan. Éteri csodálatossággal feltöltve lebegünk mi is.

Január 8.

Parafrázis: szeretnék szeretni. Szeretni jó! A kollektív paranoia légkörében a barátság vagy munkatársi-eszmetársi viszony nehezen jön létre. Mi más pótolhatná, ha nem a totális azonosulást jelentő házastársi.

„Én magammal akarok békében élni, nem a világgal". (Petőfi a Vörösmarty-affér után).

Hatalmas havazás, eldugult úthálózat, hófalak és torlaszok mindenfele. Sílécre kéne kapni.

Cs. Fölhívtam, nincs otthon. Gyergyóba ment sízni. Az öccsével-e?

Január 10.

A múzeumi személyzeti leépítések után aki megmaradt, az köteles 7000 jegyet eladni évente. A fodrászok nem fizetést, hanem akkordbért kapnak ezentúl, ami 30–40%-a lehet eredeti fizetésüknek. A kolozsvári színházat, filharmóniát stb. összevonták, és ha teljesíti tervét, kaphat egész bért, illetve mivel önellátó, csak a bevételei egy részét oszthatja szét, így van 60%-os fizetés is. A költségvetés tavaly 750 milliót, az idén 600 milliót irányoz elő a kultúrára. A kiadói tiszteletdíjak 40%-kal csökkentek.

Rakovski lengyel miniszterelnök-helyettes a volt első titkárról nyújt jellemzést, megjelent magyarul is: Udvari légkört alakított ki maga körül, a Politikai Végrehajtó Bizottság végrehajtó szervből a KB fölöttes szervévé lett vezetése alatt. Meg kell találni a módját annak, hogy egy vezetői csoport és a rendszer sorsa ne kapcsolódjék végzetszerűen össze. „A beavatottak szűk csoportjára, illetve a vezetők iránti határtalan bizalomra kötelezett összes többire alapuló irányítási koncepció minden tapasztalat szerint egyszerűen elavult. Az ilyen módszer alkalmazásának végeredménye az egészért vállalt felelősség érzésének csökkenése, valamint az aktíva és a pártvezetés konfliktusa." A valódi vezetői szelekció csődöt mondott, sőt elgáncsolták az „igaziakat". Azok persze átmentek a túloldalra.

Január 11.

Mutatom Árpinak, hogy mit írnak mások. Elolvassa, és a szokásos hárítással felel. „Én nem tudom, mit láttál benne." Vajon ez az ember, ha jónak tartja riportjaimat, hogyan magyarázza meg magának ezt? Hogy véletlenül sikeredtek? Azt hiszem, egyszer barátkozott össze valakivel, Molnár H.-val, azt is megbánta.

A Titoknok meséli, hogyan járt utána Lászlóffy Aladár. Képes volt Kolozsváron repülőre ülni, hogy kikísérhesse az állomásra, mikor ő a tengerre ment üdülni, aztán megérkezésekor is várta stb. „Úgy telt vele az idő, hogy észre se vetted." De ő Nelu (ezredes férje) mellett döntött.

Január 12.

Újabb százast kellett kölcsönkérnem. Megeszi a fene a takarékossági terveimet.

Egy remek bakfisnaplót szereztem. Párját ritkítja, kész csoda. A csíkiakkal nagy szerencsém van. Csak letelepednem nem szabad ott.

Január 14.

Az a bizonyos veszélyes szociálpolitikai pillanat jött el, amikor a kör bezárultának érzése uralkodik el sokakon. Ma mindenki egy verset keresett, amiben az „elég volt!" érzését írta meg a költőnő. Tegnap kabátban kellett ülnöm egy diákotthoni hálóban. Minden tekintetben csőd a pasas, a Pasas, emberileg pedig papucs. Sose volt nyilvánvalóbb. Húgomékat ma koromsötét épületek fogadták reggel az üzemben, egész nap nem volt energia, gáz, semmi. Állítólag határás váltások lesznek, már akit nem küldenek kényszerű szabadságra. Nincs víz, nem termelnek se a vízi-, se a hőerőművek.

Csilla. Holnap találkozunk, felkeresem. Eddig tulajdonképpen micsoda volt?

– FÉLBESZAKADT DALLAM, megszakított szimfónia;

– hideg vonzás;

– óvatos-kétségbeesett vakmerőség, aki azt mondta, csak ha nem a riportról lesz szó, hajlandó beszélgetni velem; mandátumosztó, de nem bátorító hatalom;

– főnyeremény, amiről eddigi udvarlói gyötrő önkéntességgel mondtak le;

– aki nem mer naiv lenni, tisztaságról beszélni.

Kíváncsi vagyok a többire is.

Január 15.

Nem jött meg, fölhívtam, színházban volt Vásárhelyt.

Új rendelet az üzemek munkarendjéről, üzemanyag-takarékosság stb. Nálunk fűteni pl. naponta 4-től 6-ig, 12-től 3-ig és fél 9-től este 10-ig fognak. Meleg vizet csak 1-2 órára adnak hetente öt napon át.

A „Nagy Agy" a közlemény hangvételéből ítélve így működik: természeti csapás a nagy hideg, politikailag tőkésíthető, ezért vezették be a közlekedési tilalmat is, a műszakok határásak lesznek, a munkahét marad hétnapos.

A tévé, valamint a vásárhelyi és kolozsvári rádió magyar adása, minden indoklás nélkül, egy szimpla utasításra megszűnt.[51] Bizalmi és Árpi láthatóan meg vannak rémülve. Egy füst alatt elintéznek most mindent? Ha esik, ha fúj – minden a hatalom malmára hajtja a vizet? Tehát nem úgy kell gondolkozni, hogy ha még ezt is lenyelik, akkor…– hanem másképp.

Hogy mire jó a kemény tél: jellemző a közlemény túlzó hangvétele. Nemhogy megnyugtatni akarna, sőt! De a csődöt a tél nyakába varrja. „Gerurile extrem de mari, care au dus la înghețarea Dunării" (az extrém fagy, mely miatt a Duna is befagyott) – az egyedüli ok. (*Scînteia,* január 15.) Akkor, amikor minden arra vall, hogy a felelősség mást terhel. S így kilábal a sok szűk keresztmetszet szülte gazdasági kátyúból, lélegzetvételi szünethez jut, s folytathatja a tűzoltó munkát. A tudatlan bűvészinas az elszabadult elemek közt járja fejvesztett táncát.

Január 17.

Kétnapi kemény munkával legépeltünk a gépírónővel (én diktáltam) 57 flekket a diáknaplóból, amivel a kötet anyaga egész kis érzelmi enciklopédia lett. Benne magnós anyag, felmérési kérdőív, napló és vallomásba átcsapó beszélgetés, minden van.

Tegnap felhívtam Vásárhelyt, beszélgettünk, de csalódást szereztem fudri modorommal. Soha többé nem teszem – végtelenül figyelmesen kő viselkednem. Nagy riadalom kerített hatalmába: a legintimebb láncszem szakadhatott meg a telefonbeszélgetés végén, amikor megneheztelve rám a sietős búcsúzá-

[51] A kongresszust követően, és nyilván nem függetlenül a „magyar eredetű román" terminussal jellemezhető új nemzetpolitikai elvtől, december elsején rendelték el a felszámolásukat. Maradt a bukaresti rádió magyar adása, napi egy, majd csak fél óra.

sért, némán tette le a kagylót. Egy kép üldöz: ahogy áll az ablakban, és nézi az első fiút végleg eltávolodni.

*

Más példa a fából vaskarikára: feltaláltuk azt a gazdaságot, amely nemhogy eltartana minket, mi tartjuk el őt.

Január 18.

Befejeztem a kiegészített kötet anyagát. A stilizálás lázában égve rohantam du. a műépítészek tanyájára – hát a vendégkoszorú fogad. Ezt szépen kiépítette maga körül, méghozzá válogatott népekből: egy nagyon kedves, nyílt román lány és egy szakállas, csúnya, okos román fiú. Egyből bele a közepébe. Nem tudtam „kiülni' őket, el kellett jönnöm. Szép, tud viselkedni, kiegyensúlyozott, érdeklődik irántam valamelyest, s az övön aluli ütés: mutassam meg neki a szöveget megjelenés előtt, mert élőszóban sok mindent lazán fogalmaz meg az ember. Hát majd szépen megmagyarázom neki, hogy lehetetlen: maga kért, hogy a riportról ne legyen többé szó, mikor még attól tartott, kihasználni akarom.

Ezektől már meghitten beszélgetni sem lehet, kiszorítják az embert a saját életéből. Perspektívák:„Ülsz, és szépen bekapcsolódsz…"

Január 19.

A mindenütt jelenvalóság szép példája: ha a tévé gombját nyomod le, a hatalom képe ugrik be, ha a villanykapcsolót, nincs áram, ha fűtőtestet nyitod ki, nincs gőz, ha az üzletbe mész, sorba kell hogy állj, vagy még oda se, mert nincs áru. Hatalom és hiány: valahogy összeolvadnak. Ami egynek hatalom, az összes többinek annak ellentéte.

*

Kitették Beke Györgyöt *A Hét*től.[52] Aki lejött a sajtóosztályról, annyit mondott: elég volt abból, amit művel. Ha valaki valahol dolgozik, akkor kijelentései azt az intézményt is kötelezik, amit képvisel. Nem mondhat bármit, mert

[52] Február elsején bocsátották el. Tiltakozására visszaveszik, de nem közölhet, 1986-ban nyugdíjazzák.

egy lapot képvisel. Ezentúl író-olvasó találkozót is csak főszerkesztői engedélylyel tarthatnak a delikvensek. Bekének akarta ítélni az Írószövetség a *Boltívek teherbírása* című kötetéért az egyik díjat. Akkor robbant ki a botrány. Beke fenyegetőzött telefonon, hogy pert indít, mert ő *foarte bine*-t kapott tavaly is a tevékenységére. Másfél éve van a nyugdíjig. Az ötvenes években tíz évig korrektoroskodott az *Előré*nél „kulákivadék" volta miatt.

Cs. kisleánynak ma leadtam a levelet a lépcsőházban és eliszkoltam. Komolyan kell beszélnem vele: semmi férfiigényem nincs vele szemben, engedje meg, hogy beavassam egy zaklatott lélek belső zajlásába, hátha a kimondás maga már gyógyít. A fővadászok földjén. Hetente találkozzunk egyszer, színházba viszem vagy bárhova és egyszer fölmegyek beszélgetni. Más-más a kettőnk hőfoka, én meghitt beszélgetésekre vágyom, ő még hónapokig puhatolózna. Meg kellene tanulnom a lényegtelen dolgokról folyó „szellemeskedő" álbeszélgetések stílusát. De az érdeklődést hozzá vajon honnan vegyem?

Január 20.

„Azóta tartom magam riporternek, amióta rájöttem, hogy mások legalább annyira jogosan tartanak igényt a figyelemre és törődésre, mint jómagam. Ez a tulajdonképpeni életrajzom." Idézet önmagamtól.

Az élet nem szórakozás, nem kaland, nem robot és kötelesség, hanem vállalkozásnak kell felfogni, amely magában foglalja valamennyi előzőt, a cél regnálása alatt egyesíti őket és tartalmazza az öröm, a megszállottság stb. X-szel jelezhető megfoghatatlan ismeretlenjét is. Tehát Sz + R + K2 egyenlő C.V+X. Az első hármat E-vel is lehet jelölni, mert eszközök. De a második fele jobban néz ki így: egyenlő C.V+X, mert a C és V egyenes arányosságban vannak egymással, kölcsönösen „növelik" egymást.

*

Hajdú Győző, az *Igaz Szó* főszerkesztője a központi pártlapban felesküdött a román trikolórra.

Január 21., hétfő

A legkevésbé koherens beszélgetés, ami megint nyaggatásba fulladt az én kétségbeesett kapaszkodásom miatt. Annyit mondott, hogy megsiklott, egy ideig ne jöjjek, mert tisztázni akarja magában, hogyan is áll. Az idén leszek-e 36 éves? Ő 23. Született július 29-én. Nem tudja, mi van benne, de neki mindenki azt mondja, hogy vele, mellette sikerülnének a tervei. Nem olyan vagyok én, aki ezt a színházba járást csak úgy a színház kedvéért ajánlottam volna fel. Tegezzem a kolleganőt, ne magázzam stb. stb.

Tanulság magamnak: a legkomolyabban gondoljam meg, hogy belemegyek-e még ilyesmibe, és esetleg egy életre döntsem el, hogy kell-e vagy sem egy társ. Úristen!

Kettő: Itt valószínűleg a próbatételről van szó, illetve nem is arról, kétségbeesését észrevéve – nemigen leplezte szegény: „kapkodok össze-vissza" (kb. a kihelyezés és társtalansága miatt) – több fiú környékezte meg, nyilván mind „szerelmes", égő módon ráadásul, s döntési képtelenségében a határozottabb maga fog dönteni, a többieket mintegy elmarva. A vesztes sajnos mégis ez a fájó lélek lesz. Ráadásul én – igaza van – kirívok ebből a diákkörnyezetből, nincs mit tenni, s ez neki jobban fáj, mint gondoltam. A végső szót tehát az fogja kimondani: a szenvedély ereje.

Másik ok: túl komolynak találta a közeledést. Én abból kiindulva, hogy már felnőtt, és a tisztaság kultuszából, amiről maga beszélt, egy az egyben adtam magam, minden játék és humor nélkül. Ő pedig megtorpant még egyszer utoljára a felnőttkor küszöbe előtt. Még egy kis felelőtlenség („megsiklottam"), még egy kis gondatlanság… Azért „jöjjek vissza később, azért ne mutatkozzam egy jó darabig" (mert azért meglehet, hogy én vagyok a „küldött", ki tudja). Abban pedig nem hisz, hogy diákkörökben feloldódhatom. Ezt valóban nem is akarom. De meg kéne próbálni, a fene egye meg, a kísérletezést a másik stílussal is, bár viccből és a természet megtréfálása végett. Bár játékból hátha képes lennék rá.

„Nem olyan vagy te, aki a színházat a színházért akarja." Tehát önző lennék, valamit akarok még.

Le a kalappal az esze előtt. De a becsületessége előtt is. Viszont ha ez igaz, akkor az első ok vagy kegyes hazugság, vagy pedig egy kettős énű (ha nem hasadt énű) leányzóról van szó. (Mindegy, egy kis könnyed természetesség átsegített volna a bajon. Vivát Béka !!)

„Másnapos levél” január 22.
Nem küldtem el.

Kedves Csilla!
„Szó, mely kiált csodásan, / s fél, hogy egy hang felel / Mert sorsom az, hogy másban, / Nyom nélkül vesszek el.” (Rilke).
Nem ez a sorsod, kislány, ne félj! Ami valószínű próbálkozásaidat illeti: kísérletezni nem bűn, bár kockázatos. Bizonyos kockázatot nem vállalni viszont lehet vétek. Nem kell azt mindjárt a „kisiklás” szavával illetni.
Figyelmem kihagyott sajna, helyesbítenem kell: nem akarok új életet kezdeni. Én azt már három éve megkezdtem, tudom, mi a teendőm. Engem nem megváltani kellene.

*

Idővel, inkább hamarabb, mint később, még jelentkezem. Addig is gratulálok az eszedhez, habár az egyenességbe vetett hitedet jobban szeretem.
Ui. Ne vedd rossz néven és ne értsd félre, azt a kis bákói román barátnődet meg szeretném ismerni. Nagyon izgalmas, csupa élet teremtésnek tartom, de nem ezért fogom felkeresni.

Másik levél piszkozata, amit letisztázva bizonyára elküldtem:

Kedvesem! Jan. 22.
Másfél napi kedélyhullámzás, jó pár képzeletben megírt és nyomban el is tépett levél után íme a végső, amit tömören vetek papírra, hogy ne lehessen „félreérteni”.
Ragaszkodom hozzád. Minden egyéb lényegtelen kacat és látszatsértődés. Időnként látni akarlak, beszélgetni veled és – igen! – jobban megismerni. Ami riportírás közben átforrott belém, s ami két hónapja igenis része az életemnek, azt nem hagyom kárba veszni.
Egyelőre pár hétig „nem zavarlak”, habár állok a rendelkezésedre. Elhiszem, hogy komolyan dilemmákkal küszködsz a magad érdekes világában, noha furcsállom, hogy csakis ott akarod őket megoldani. Ám legyen! Jó szerencsét hozzá! A magam ügyeivel nem terhellek többet, ne félj.
S kerekedhessék benned végül felül az a másik, víg és napsütötte éned, amit kedvelek. Szia.

Ui. Nem kételkedem abban, hogy Doina csak a javadat akarja. Időnkénti zaklatottságodból azonban ne ellenemre, hanem inkább velem együtt akarjon kigyógyítani. Másik csupa élet barátnőddel (a bákói lány) hamarosan tárgyalni szeretnék egyéb diáktematikájú terveimről. Ne járassatok le előtte.

Két lapszéli utólagos jegyzet magam számára:

1. Adott egy kedélybetegség, és
2. egy kalandos próbálkozás a vígság fülön csípésére: kacérság, több fiú egyszerre stb. Rossz a lelkiismerete, s nem humorral csinálja.

Január 23.

A valószínűsített diagnózis: valóban mániás depresszióra hajló leány, akinek egy darabig az a szerelem volt a monomániája, amit megírtam s melyet kiszínezett, most pedig a társtalanul maradás rögeszméje elől szökik. S a nekem elmesélt eset véleményem szerint a Thomas Mann-i „kékszeműek és szőkék" iránti szerelem fonák párja. Lásd a *Tonio Kröger*t. Ennek emléke hatására és barátnői tanácsára „kalandokba" vetette magát, ezt nevezi „megsiklás"-nak. Komoly lelkiismereti gyötrelmeket okoz neki, mert sajnálja „áldozatait". Végzetesen rossz fele tapogatózik, nem a kikapcsolódás fele kellene tájékozódnia, mert az csak zaklatottságát növeli, és a hibaszázalékot döntéseiben. Kérdés, hogy mennyire beteg, s hogy az éles ész és morális érzék nem annak melléktermé-ke-e. Ami döntését illeti (jöjjek később), az a szorongás miatt elsietett, az információk kiteljesedését be nem váró döntések tipikus példája.

Órákig bolyongtam a főútvonalakon, a legnagyobb tömegben és a valamivel enyhültebb hidegben.

Január 24.

Újabb barangolás délután a központban. Nagy olvadás köszöntött ránk, a kedvemre is. Új hangulat szállt meg. Miféle hülye dilemma elé kerültem? Vagy ragaszkodom az udvarláshoz, és akkor nem láthatom jó ideig, vagy lemondok róla, akkor pedig továbbra is látogathatom. Fölmegyek valami ilyesmivel, hogy ostoba erkölcsiség az, ami engem az ő látásától eltilt, süket vállalás, nem akarok semmit, csak hogy fölmehessek néha és elmondhassam, milyen filmet láttam, mit olvastam, hallottam stb. Harmincon túl az ember megtanulja, hogy az ismeretség elmélyítése egyaránt vezethet a barátság elmélyítéséhez, de

a teljes eltávolodáshoz is. Mit hordjam én magamban ezt a szürke búbánatot, ami napok óta megüli a kedélyem?

Mihalkov-Koncsalovszkij: Szibériai eposz. Micsoda filmeposz! Tulajdonképpeni főhősét Nyikita Mihalkov alakítja, korunk antihőse: boldogtalan magánéletű, állhatatlan, az elapátlanodott, a nagy eszményekről lemondott, felszínes és hűtlen, kakaskodó és szűklátókörű ember, aki hős a háborúban, és akaratlanul hal hősi halált egy munkabalesetben, mikor, fölmondása után, kimenti egyik társát a lángok közül. Remek rajza a párttitkárnak: a kötelező felsőbbségesség, korholó hangnem („azért nem megy a munka, mert itt anarchia van") –, miközben a szondafúró olajbányász csoport vezetője gyerek módjára hallgatja az atyai feddést, és fogadkozik. A melósok valódi viszonyai egymáshoz, sületlen tréfáik és összetartásuk a fentiekkel szemben. A Kreml-jelenet nagyszerű: a szónoki emelvénybe beépített két képernyővel, amin a beszélő figyelheti a hatást, a pozícióféltés, a dinamizmushiány stb. A falusiak hitvilága. A négy temetői jelenet, végül a buldózerek rohama a sírok ellen, a lángba borult gázkitörés pokoli képével, s a végső feltámadási jelenet, a végítélet apokaliptikus dübörgése és „öröme", ahogy a párttitkár mindenkit a keblére ölel: az egész szereplőgárdát, eleveneket és holtakat egyaránt. Ünnepélyes zenével ellensúlyozták a jelenet maró iróniáját.

*

Fő elhatározásom azonban más: a jövő héten megkezdem a diákmonográfia írását. A vázlatot most készítem el, még hozzáolvasok. A város, amíg itt élek, predesztinál a téma feldolgozására.

Január 26., szombat

Apám azt mondta a tegnap, hogy Bajor Andor szilveszteri szatírájába úgy lehet, csak mi látunk bele egy csomó mindent, ami nincs is ott. – Ezt teszi ifjúkora óta, ahelyett, hogy képezné magát, állandóan hárít, és kételkedik saját ítélőképességében, ráhagyja másokra a megértést. „Ők jobban tudják". A kollektív felelőtlenség rendszere így alakult ki a sok másokra/másra ruházott felelősségből. Egy szép nap pedig az illető kisajátította a teljhatalmat is.

*

A Fekete Hétfő-i beszélgetéshez: mindet összevéve szépen bánt velem, ugyanis nem akart úgy flörtölni, hogy közben öt másik ügye fut. Egy pillanatra gon-

dolkodóba esett, de az udvarlás szándéka nyilvánvaló volt, ezért inkább nem akart bolondítani engem. Helyes volt tehát az én reakcióm is, egyelőre nem kell zaklatnom, úgyis ott leszek közléseim révén vele. Ha újrakezdem, mindenképp újrakezdés lesz, s könnyedébben kell majd viselkednem.
Őszintén szólva, nem hiszem, hogy a „kalandozások" hoznának valamit a konyhájára. De hagyni kell, hogy elmélyítse őket, mert úgy mennek szét majd. Tény viszont, hogy lemaradtam erről a rundról. Lehettem volna ügyesebb is. Nem valami csábító, amit én kínálok. A munka mellett kis lélekfrissítő gondolkodás és életmódbeli változatosság jól fogna szorongásoldónak és kellemesebb hangulatot tartósítónak. Kisördögként az ital is fondorkodik velem, de pénzhiány miatt kevésbé költségesen kell megoldanom.

*

Ma születésnapja van a Nagyfőnöknek, s tele az üzletek húsáruval. A tévé dettó. Vele.

*

A férfi és a nő eltérő személyiségstruktúrája tárul itt fel, én a meggyőződésemre vagyok büszke, hogy felelősséget vállalok közösségemért stb. – mindez neki smafu. Szeressem őt – kisajátítana magának, semmi egyebet nem akar. A férfi kifele fordulását, feloldódását a világban vajon nem helyteleníti már eleve? Egyszer kizsarolta már első barátjából a teljes odaadást. Most valamennyiben ezt keresi. De a férfi már eleve más fából van faragva. Egy nyámnyila esetleg kielégítheti. Szükségszerűen bomlik fel minden barátsága a rajongás kezdeti szakasza után. Akkor a szerelem lenne képtelenség? Őt annak a lángolásnak az emléke üldözi, nem tudja elfeledni. A férfi mind hiú és önző…

Január 28.

Felleltározandó bajok mindenütt vannak. Riporterként meg tudnék élni Magyarországon is, ha olvasóm akadna és lapom.

*

Valami egészen különös nyugodtság szállt meg, a kedélyem megújult, két humoros jegyzetet vetettem papírra. Legalább tíz hónapja nem történt ez meg velem. Tegnapi végső tisztázódásnak tulajdonítom mindezt. Én akkor érzem jól magam, ha értem is, ami velem megtörtént.

Garda Dezső megint feljött Bukarestbe, könyvének (gyergyói helytörténet) a kéziratát újból ejtették, jövőre tolták át. Koppándi Ágnes azt mondta neki a múltkor, hogy bizonyára nem adta le a százalékot a szerkesztőnek, mostanra pedig megtudta, hogy nem a Kriteriont megszálló KB-brigád, hanem a Művelődési Tanács húzta ki a listáról a címet. A buszban találkozott Koppándiékkal, és ők Pezderka elvtárshoz utasították, aki a Tanács sajtóosztályán dolgozik. Szász elvtárssal sikerült beszélnie, aki szerint a papírtakarékosság miatt halasztották más évre. A kiadónál biztatták, menjen fel Fazekas Lajoshoz, és adjon be egy memóriumot a Tanácshoz. Csetlik-botlik, de a kib-szás mennyiségi felhalmozódásának szabálya szerint minőségi változás fog helyzetében beállani.

Január 29.

Felkerestem Reginát, minden illúzió feltámadt újra benne. Jól fogott a látogatás. Tegnap 4-est kapott szakból, ami a főiskola húszéves történetében egyedülálló teljesítménynek számít. A tanár nem akarta megérteni, hogy két hete nincs ereje próbálni, ki volt készülve. „Védett vagyok a férfiakkal szemben, megkérgesedtem." Gyerek. Legközelebb le kell hervasztanom, de a haverság marad. Nem elragadó, hogy bárénekesnő akar lenni, és a cigarettáról is lemondott érte? Elege volt a pénztelenségből, most már a pénzen kívül semmi egyéb nem érdekli. Alig kezdtem mondani, hogy ne haragudjon rám, „Jó!" – kiáltotta, az érvelés nem érdekelte, egyből túltette magát mindenen. Hozzá képest egy légtornász is ólommadár.

Január 30.

Utóhang a Fekete Hétfőhöz: tulajdonképpen jól felkészült a szakításra, szinte pontokba foglalva sorolta elő nekem, hogy miért nem. Csak én voltam képtelen elfogadni, mert az érzelmi elutasítás mindig abszurdnak tűnik. Most jut eszembe, hogy a közösségi elkötelezettséget és az értelmiségit is elvetette, valami olyasmit hadarva, hogy apja erre ment rá. Valami zászlóügy. S én ahelyett, hogy erre a bornírtságra felálltam és eljöttem volna, szinte rimánkodva folytattam. Se az értékpártiságot, se ezt nem gondolta komolyan végig, ráadásul rossz irányban keresi saját lelki egyensúlyát. A szórakozásban. És végső soron milyen kisszerű lehetett az ő első szerelme emberként! A családi boldogság körében mozgó eszmények földhözragadtak. A magam által alkotott riportbeli képbe szerettem volna bele? Pygmalion és Galatea? Hát hasalhattam én el azon

a vizsgán, mint történt azon a bizonyoson, ott a három lány és egy rajongó diák jelenlétében?

Ezzel kialakult a teljes szembenállás, két ellentétes pólusra tolódtunk. Az ő fő indoka a szakításra az volt, hogy nem érezte a szerelmet, az én fő okom a felháborodásra a világnézetem lefitymálása. Én szerelmem jeleként a szociális meggyőződésemet tártam fel előtte, ő csak a hidegséget regisztrálta.

Ez az ellenszenv, amibe belelovaltam magam, vajon a lelki gyógyulás kötelező szimptómája? S a másikban vajon most támad fel a rokonszenv? Tévedések vígjátéka lenne?

Február 1.

Hosszú idő után megint közölnek tőlem más lapok is, a *Művelődés* idei 1-es száma a mákói fonóház dicstelen végéről írottakat hozza.

Február 4.

A SZU és Kína közti polarizáció hirtelen pozitív színezetűvé vált a sárgák Teng Hsziao-ping-féle pálfordulásával, amely egyetlen esélyük volt különben[53]. A NEP vonalára tértek. A gazdasági pluralizmus meghonosításával a két nagyhatalom[54] dinamizálni fogja a világrendszer belső fejlődését, a kisebb országoknak a választás ajándékát nyújtva.

Február 5., kedd

Vasárnap véletlenül megláttam a központban kolozsvári orvosnő ismerősöm (Csendeskének fogom nevezni) az utcán, s kimentem hozzá a fundeni-i kórházba, ahol rezidenskedik. Igazi kültelki környezetben többszárnyú épület. Én ahhoz képest a fővárosban élek. A téma fonalán végre egy felnőtthöz értem,

---

[53] A gazdasági katasztrófához vezető 'nagy ugrás' mozgalma kiélezett hatalmi harchoz vezetett 1966 és 1977 között, ami a nagy kulturális forradalom néven vonult be a történelembe, ezt követően a hetvenes évek végére beindult a Teng-féle profitelvű reform-gazdaságpolitikára való fokozatos áttérés, mely mára Kínát az USA fő versenytársává tette. Teng 1997-ben halt meg, ma követői vezetik az országot.

[54] A másodiknak a Szovjetuniót véltem, mely azóta széthullott, és a járhatatlan út szinonimája lett.

kolozsvári, húgom osztálytársa volt, azaz öt évvel fiatalabb nálam. Mestersségem újabb ajándéka.

Másik ügyemben egy véget vető levél szövegét fogalmazgatom. Betege vagyok az undornak, a szerelmet nem lehet befőttként eltenni, s hetek múlva elővenni. Ha nem érhet célt, utálkozássá alakul át, megromlik. Érdekes, hogy akikhez én közeledek, azokról kiderül, hogy inkognitóban hercegnők, és nálam jobbat is kaphatnak. Felnőttségét is túlbecsültem. Most lenne jó kidobni az egészet a hajóból, amíg ez a trend tart.

A kolozsvári kiadói szerkesztő azt mondta telefonon, utazzam le egy kis beszélgetésre, ezek szerint mégsem rossz a kézirat.

Február 7., csütörtök

Undorító svábbogárként mászkál a lelkemben. Vége?

Február 8–10.

Kolozsvár és Mákó. Jéghideg este érkezem, végül a sétatéri szállodában akad 25 lejes jattért egy szoba.

Másnap a nagy mindenes, Jenei Dezső volt főmérnök, unitárius főgondnok stb. beszámol új munkájáról, műszaki szótárt ír, és az új kisebbségi vonalról, ami szerinte a szájak azonnali befogásából áll. Totális elhallgattatás jutott nekünk. Várad és Kolozsvár már el van intézve, most a kettőt megjárt belügyi főnököt, Ioanát, Vásárhelyre helyezték át. A pártkongresszus idején a vén púposteve, Balogh Edgár akart valami magyar beadványt szerkeszteni, de ő lebeszélte. Csupa negatívum minden szavuk, „most nem lehet". A helyes taktika: ha nem mondhatom, amit akarok, akkor hallgatok. De az igazságnak az ellenkezőjét sem szabad állítani, teszi hozzá. Érdekesek a tervei: technikatörténeti kronológia, műépítészeti lexikon, csomó fiatallal mint szerzői gárdával. Okos műszakiak. Kolozsvárt a huszonvalahány ezer diákból magyar ajkú 1900 a Politechnikán és 800 a Babeșen tanul, számszerűen annyi, amennyi a külön Bolyai TE. idején volt!!!

Este lerohanok két házaspárt a diákotthonban, az egyik fülsértően hamis hangot üt meg, a másik gyermekesen pajkos. („Két hétig mind csak az járt az eszemben, csak igaz szerelem lehetett".)

A városban égig érő hisztéria. A magyar színház nem játszhatja a *Csárdáskirálynő*t és a *Mágnás Miská*t. Valami országos „összehangolási terv" szerint most

csak Várad, majd csak másik város tűzheti műsorra. Beszélik, hogy a rádió magyar adásának felszámolása után következnek a napilapok, pl. az *Igazság*. A román színház bérleteinek kényszereladása során minden egyetemista névre kiállított bérletet kapott *fără deosebire (*különbség nélkül*)*, tehát a magyarok is. Z. meséli, hogy beiratkozáskor minden egyetemista 15o lejt penget le, abból rendelik meg a *Scînteia tineretuluit* és egyéb lapokat. Színészeink a bevételek szerinti fizetést kapják.

Sorban állok jegyért, előttem két lány a 3-as, korábban tiszta magyar liceből[55], ott két osztály a kilencedikben és egy a tizenegyedikben már román tannyelvű.

Mákófalvi barátom, Kovács Pali Ferenc mint apostol. Járt Udvarhelyen, kijutott, de csak egymaga, a kazincbarcikai fesztiválra. Tovább menve, darabot fordít, Ion Creangát adna elő, hátha sikerül meghívatnia magát két országba is. Le a kalapokkal! Kivitt 30 értelmiségit egy magyarországi kiállításra plusz egy darab előadására. Fölléptek a Magyar Színházban a Szentimrei Jenő-féle *Csáki bíró lányá*val.

Balla Zsófival[56] a piacon találkoztam, munkanélküli, korábban rádiós volt. Díjat kapott.

A vonaton egy türei asszony: férje december 10-e óta fizetetlen szabadságon van, reméli, elszámoláskor bár a gyerekpótlékot megkapják, három gyerekkel van otthon. Így állunk a legkeményebb februárban.

Éjjel érkeztem meg, egy jégpálya az egész város, celofánba csomagolt utcák, a havon is jégkéreg csillog. Másvilági táj.

Két egymást kiegészítő kötet: *Pászka Imre Struktúrák és közösségek* az ázsiai termelési módról és máig ható következményeiről, és *Molnár Gusztáv* remekbe sikerült esszéje az angol forradalomról: az értelmiségi magatartásról és az angol útról, az utópikus és össznépi abszolutizmusról stb.: *Ó, Anglia, Anglia!…*

*

Elképesztő. Évente be kell vinni az írógépet íráspróbára. Ezt a pimaszságot! Preventív elijesztés. Az ókori görögök a vezetőkkel szembeni bizalmatlanságot intézményesítették, itt fordítva van: csak a vezetőnek van hitele, mindenki más eleve kétes egzisztencia és moralitás. Ezzel kiteljesedik a preventív elnyomás rendszere.

---

[55] Mai Apáczai Csere János Középiskola (2o21).

[56] Utóbb kihallgatást kért az államelnöki hivataltól, az országos napilap mezőgazdasági rovatához vették fel!

Február 12.

Nagy havazás, hideg szél. Másfél órát fagyoskodtam a központban buszra és maxi-taxira várva, végül felhívtam az orvosnőt, hogy nem öltöztem fel rendesen, elnézését kérem, nem mehetek ma ki hozzá. Kinevetett. Ilyenkor derül ki számukra, hogy megjátszott érdeklődésem mennyire teátrális. Aki magát a nőkkel így meg tudja utáltatni, az vajon szeretheti-e még saját magát?

Február 13.

Képzelj el egy embert, aki egy folytonosan zsugorodó szigeten él.

Február 14.

A bolond, betegnyugdíjas táncosnő a földszintről kiáltványt szegezett az ajtajára. Fordításban: *Belépni szigorúan tilos! Az őszinteség az igazi egészség! Mindenki, ha nem is beteg, hurcol annyi mikrobát magával, hogy fertőzzön és rákot okozzon! A tiszta szív és az önzetlenség az egészség titka. Belépni szigorúan tilos. Maria. „Jos cu moralitatea scîrboasă! Trăiască cumințenia și dragostea adevărată”*. (Le a hazug erkölcsösséggel. Éljen a jóindulat és az igazi szerelem.)

*

Sajtó. Nem is ügyetlen propaganda ez már, hanem ellensajtó. Tömjük teljesen logikátlan mondatokkal tele, amelyben a demokrácia és az aranyborjú egymás mellé kerül mint logikus következmény – nem is úttévesztés, hanem a teljes ellehetetlenülés és képtelenség. Nem számít a hatástalansága sem már, csak egyéb meg ne jelenhessen, az a *más* fel ne törjön.

*

A riporter egy *jolly joker*, minden alany mellett más szerepkörbe kerül.

Február 16., szombat

A kis orvosnő Hamupipőkéről (Csendeske, Donald) kiderült, hogy életvidám, visszavágni mindig kész, talpraesett teremtés, akinek szépen fénylik a haja, ráadásul csinos is, és a rezidensotthonban körüldongják a szalmaözvegy férfiak. A minapi elfogódottságot úgy elfújták róla, mintha sose lett volna. A pasasok

a két otthonból mind megvallották neki, hogy valamennyien épp válnak. Mosolya nem félszeg, hanem keserű, de nem elutasító fölény foglalata.

Február 17.

A déli sarkot meghódító Scott kapitány naplóját nyugodtan továbbírhatnám élményszerűen, a házból ki sem kell menni, hogy megfagyjon az ember. Alig pislákol a gáz, sőt kialszik. A hideg kúszik fel a lábszáramon, már nyolckor paplan alá kell bújnom. A háztartási földgázt állítólag átirányították a călărași-i vegyi kombinátba.

Február 20., szerda

Tegnap a kis orvosnőről kiderült, hogy a maguk körül meghittséget árasztó melegszívű teremtések közé tartozik, akihez a fiúk (egyre pocakosabbak és nősebbek) feljárnak traccsolni, lerészegedni, szörpöt inni, kölcsönkérni és találkozni. Hogy ő végleg lemondott volna önmagáról, és a hősies „elviselés"-nek formája-e, amit tesz, nem tudom, de minden betegségéről szót ejt szép csendesen.

Jellegzetes típus a margittai altatóorvos, aki 1976-ban került a moldvai Romantól 4 km-re egy faluba, egyszerre két körzetbe, és miután egy 10%-os fizetéslevonással megfegyelmezte bábákból, asszisztensekből, védőnőkből stb. álló 4–-5 beosztottját, valóságos kisbojárként élt egy évig. „Ott első a pap, aztán az orvos, utána a pedagógus még mindig…" sorolja az ujjain. Legvégül a néptanács. Kocsisa – Romániában a falusi körzeti orvosnak fogata van – jobbágyi alázattal imádta. Ha valaki a faluban disznót vágott, ő is kapott kóstolót, mert ott az emberek „előre gondolkoznak." Egy év alatt neki és gyógyszerész feleségének bőrkabátot vettek, felöltöztek „jól és teljesen", volt két disznója, 40 tyúkja, jégszekrénye, szerzett tévét, és befizethetett 30 ezer lejt kocsira. (Ez kb. 100 ezer lej, ha nem több.) Egy év leteltével szerencséjük volt, elengedték őket. Az illető egészségügyi főmuftit (igazgató, akinek a felesége székely asszony) azért csapták volna el utóbb, mert minden magyart elengedett soron kívül. De rögtön ellentmondanak nekem, állítják, aki akar, az el tud onnan jönni. Most otthon altat a megyéjében, egy körorvosi állás 40 ezer lejbe kóstál, ő soha húst, kévét saját pénzből nem vásárolt még eddig. A sebészek pedig „kotizálnak" (juttatnak) neki is. Az egy hónapos itteni tanfolyamra úgy jöhetett el, hogy egy rend ruhát és egy pár cipőt hozott valamelyik fejesnek. Ott mesélte, hogy 500 ilyen injekciós tűt sikerült szereznie fél kiló kávéért, pálin-

kát osztogat jobbra-balra, és fiolákkal rakja meg bőröndjeit. „Egy belőle 90 lejt ér." A „kislány" szerint neki van igaza, így legalább lesz otthon a betegeinek. Persze, hogy nyerészkedik, és vámszedője a hiánynak, de a betegek hasznára válik, s ezzel az egyenlőtlen központi elosztáson is kifognak valamelyest.

Az intézni tudás fortélyait az orvosok sajátítják el legelőbb. Ahogy az orvosnő például a kovásznai szívkórházbeli betegeinek rokonai révén helyeztette át magát Bukarestbe, úgy, hogy azok itteni ismerősei megkérték a fundeni-i kórház vezető professzorát – hát ez tipikusan autochton megoldás mentén folyt. *And it works!* (És működik.) Egyetlen lenne?

*

A város sípályával kombinált korcsolyapálya a fagy miatt.

Február 22., péntek

Tegnap fent jártam a kis orvosnőnél, egy szál maga volt a hálóban. Koránjött alkalom. Professzora „spiridus"-nak nevezi (valami koboldocska). Elmesélte a Rudi-ügyet. Nem a legférfiasabb legény volt, takarított és főzött is. A szakorvosi vizsgát félbeszakította, és hazautazott, mert félt, hogy Csendeskét elveszíti. Amikor megérkeztem, a haját szárította éppen. Szombaton az „egerét" várja, ahogy koreai barátját hívja. Éjfél előtt jöttem el.

Hudy Árpád az új kollégánk Aradról, szellemes, ironikus, jópofa. A különbség köztünk az, hogy én azzal tartom érdemesnek foglalkozni, amit megírok, ő eleve abból indul ki, hogy amivel érdemes foglalkozni, azt úgysem lehetne közölni. Így jár az, aki megyei lapnál kezdi, a kényszerzubbonyt képtelen levetni, és a közlésre koncentrál. „Bíráló cikket közölni nem lehet" – állítja. De olvasmányt gyártani lehet, valóságfeltárást dettó.

A parlamenti „plurális" választások jelöltjeit hozza a sajtó. A mi magyarjaink mind többségi kerületekben jelöltetnek, az aktivisták egyedül, tehát versenytárs nélkül, a többiek másod-harmadmagukkal. Felesleges óvatosság a hatalom részéről, de jellemző.

Egy ezredes lármázni kezdett, miközben telefonáltam neki riportügyben: „N-avem timp de serenade, fiți mai sintetic". A nagy építkezéseket katonák felügyelik, a metróalagút-fúrást is. A kis orvosnő okos dolgot mondott: dühös lett, miközben riportjaimat olvasta, az *El kéne indulni* sorozatról van szó, mely a párkeresésről szól. Miért? Nem tudja, miért – aztán megnyugodott… De miért hagytam őket nála? Na, miért?

A KB-nál kisütötték, hogy a sajtó túl sok információt közöl, túl magazinos, meg kell hát a formatív, nevelői, értsd propagandisztikus „aspect”-et erősíteni. Cifra lesz. Az informatív rovására? Szilágyi Dezsővel, az *Előre* főszerkesztőjével külön közölték.

Február 24.

A kis orvosnő remek példája a román társadalomba beilleszkedett embernek. Valósággal belenőtt, ismeri a rokoni-ismerősi szálak működésének csínját-bínját, a többségieket félszavakból is megérti, melegebb lelkűnek tartja a román férfiakat, jól érzi magát köztük, érti és érzi azt a világot. Híd, kapocs, szonda, társ, Vergiliusom, kulcs és tárt ajtó – minden lehetne számomra. Tud például Kent cigarettával[57] vásárolni bármely ruhásboltban.

Harmadik hónapja rozsdásodnak utcán-útfélen a nép személyautói, csak az állami kocsik száguldozhatnak. Benzinhiány van.

Február 25.

Késő estig kísérgettem az orvosnőt a mozi után. Az észak- koreai „kisegérről” meséli: az ottani orvosok, ha pl. lábcsont stb. pótlásáról van szó, saját csontjukat, vérüket kötelesek felajánlani, előbb tehát őket műtik meg. Ha egy beteg meghal, három napig kiteszik közszemlére, hogy orvosát kellő módon megszégyenítsék, utána ő köteles eltemetni saját kezűleg. Ott egy házaspár csak este kerül haza, a gyerekeket csak hétvégén láthatják, mert kisgyerek koruktól kezdve az állam neveli őket. Valóságos merénylet az ember szociális ösztöne ellen. Falanszter.

Február 26.

Megnéztük a Bulandra Színházban *Otcenasek: Rómeó és Júlia november végén* című a darabját az öregkori szerelemről. Érdekes a középnemzedék képmutatásának bírálata ezúttal nem a kamaszok, hanem az öregek pólusáról. A színházban dermesztő hideg volt, nagykabátban, bundában és kucsmásan néztük végig az előadást. Szép. Állítólag egész télen így játszottak mindenütt a fővárosban. Erre mentség nem lehet. A kicsi vesefájdalmai ellenére képes volt

[57] A külföldi cigaretta hiánycikk valutaként működött a rendszer egész története alatt.

eljönni, de borzongott a hidegtől. Félórával hamarabb érkezett, hogy a jegyet megvehesse – ma ő volt a soros. Hős kis nő! És remek pofa tud így is lenni. Kapcsolatunk „mielőtt lenne, már van" (idézet tőlem.)

Február 27.

Michelangelo Antonioni: Deserto rosso. 1964. Monica Vittivel, egy neurózis képe. De több annál.

Nemzetközi vélemény szerint 1981 és '84 vége között tízmilliárd dolláros államadósságunkból törlesztettünk kettő és felet, tavaly 1,7 tizednyit, az idén kettő és felet. Ez lesz tehát a legnehezebb év. Továbbá folyósítottunk a harmadik világnak kettő és felet áruban és kölcsönként, amiről azt mondják, behajthatatlan.

Ismét kiújult a tojásmizéria, nem kapni se égen, se földön – immár legalább ötszázadszor.

Március 1.

Ugyanolyan fület porcelánosító fagy van, mint februárban.

Julika ostobán közönséges. Titoknok kampányba kezdett ellenem, és Bizalmi egy húron pendül velük. Árpi szokatlanul barátságos. Az egyetlen ép- és jóérzésű ember.

Mindenki azt teszi, amit az állam: befagyasztja a költekezéseit, be az egész életét. Százas tojássor reggel, előre elosztják egymást közt a még ki sem ürített kocsirakományt.

Olvasom, hogy a magyar vezetés csak jó öt évre az első olajárrobbanás után állt át a mérsékeltebb fejlesztésre, és jelölte ki fő feladatként a gazdasági szerkezetváltást. Itt nálunk minden folytatódott a régi módon. A világgazdaságban állítólag 1987 után várható egy újabb konjunktúra.

*

Szociális viszonyok, valódi kapcsolatok. A tulajdonképpeni polgári/civil társadalom híján a rokoni-atyafiságos hálózatok bizonyulnak az egyén számára a leghatékonyabb (vagy az egyedüli) támasznak törekvéseiben. Ezt övezi az ismeretségek, protekciósok nagyobb átmérőjű köre, amit az általános korrupció gyűrűje ölel át. Mindezek a tulajdonképpeni társadalmi autonómia hiányában, az egyén és az intézmények viszonyában meghonosodott egészségtelen

légkör következtében virágoztak fel, tehát inkább pótkapcsolatoknak nevezhetők. A hivatali korrektség hiánya szolgalelkűséget szül. A rokoni szálak biztonsági szerepére jó példa a felső körök összetétele. Mit tesz, akinek se rokona, se protektora nincs? Aki e legújabb jobbágyságból kilóg? A pénz csak akkor segít, ha van. Milliomos cigányok menedéke, erős vára. A hivatali befolyás viszont nem a pénz, hanem a hatalmi hierarchiában elfoglalt hely függvénye, pénzzel különben sem érhető el minden. Másodrendű eszköz.

A család határai kitágulnak, a lehetetlent próbálja meg, pótolni vagy elnyelni magát a tulajdonképpeni társadalmat. *Civil society*. Az a legértékesebb ember, akinek sok családi kapcsolata van, rokonai mindenfele. Nála csak az hatalmasabb, akit az állása befolyásos emberek ismeretségéhez juttat hozzá. A nagyon nagy család ezért csatornája a hatalomból való részesedésnek, az előnyök elosztásának egyenlőtlenségét fokozza a kárvallott esetében, haszonélvezője szemével nézve viszont kiegyensúlyozza azt. Az általános mellőzöttségből kiemel – az egyenlőséget az egyén ekként éli meg. Emancipációhoz vezet tehát, akár a korrupció.

Március 2., szombat

Egy valóban szintetikus mondat: éhesen, mocskosan és megalázva didergek, 12 C fok van a lakásban. És villany nélkül vakoskodunk az egész blokknegyedben, a lakótelepen. Miközben fejet mostam, fél kilenctől kilencig áramszünet volt. Délelőtt több órán át tartott különben héttől tíz órán túlig.

Szólni kell a társalgások bornírt voltáról, szándékolt sekélyességéről. Nehogy kiadjam magam, muramista! Vagy a szellemeskedéstől való tartózkodásról. Ahogy meglapulsz magadban, és „önbutítod" magad.

Ha visszajön a kis orvosnő Kovásznáról, a munkahelyéről, barátságot javaslok majd neki. Született barát, okos, bizalomra érdemes és megbízható, mert tapasztalt is, a szociális mechanizmust is ismeri, habár inkább az hatékonyság, mint az etika pártján áll.

Szellemes Molnár Gusztáv szójátéka új könyvében: érvényesülés nélküli érvényesség.

Március 3.

Fölhívtam a kis orvosnőt Kolozsvárt a szüleinél, várom vissza, mert „irtó sok" mondanivalóm van. Remek haver lehetne, kis női érettséggel több is.

Március 4.

A lakásállomány ijesztő leromláson ment át, mivel téli 20 C fokos hőmérsékletre tervezték őket, a központi fűtés szünetei miatt viszont a blokkokban, panelházakban megpenészedik a fal, a gázfűtésűekben pedig mindenütt csőrepedés történt.

Eltérítették reggel a városi buszjáratot a hivatalos konvoj miatt, „Felébredt a királyi család!", jegyezte meg valaki hangosan.

Vajda Gyuszi visszatért egy év után Kínából. A mezőgazdaságban a magyar modellt követik bevallottan. Ami abból áll, hogy a gépesíthető termesztést az állam, a nem gépesíthetőt a háztájiban végzik. Namost gépesíteni Kínában a kis parcellákon nem lehet, amíg ezt megoldják, kiadják a földet, újabban 10-15 éves szerződések köttetnek a termés 40-60 százaléka ellenében. Ezt 1979-től vezették be, akkor kapva kaptak rajta, mert az általános érdektelenség miatt alacsonyak voltak a hozamok, ezt sikerült utóbb megkétszerezni, megháromszorozni. A városközeli falvak piacra termelő parasztjai évi tízezer jüant is keresnek, ami rengeteg, mert egy újságíró havi 75 jüan bért kap. Előjött rejtekhelyéről az alvilág, nők kínálkoztak fel neki, sőt selyemfiú is megkörnyékezte kínálatával. A kulturális forradalom idején külföldivel szóba sem lehetett állni, mert nem ért az haza, aki megtette. Sok fiatal jelentette ki előtte, hogy őket a politika nem érdekli, csak a saját javuk. A leváltott funkcionáriusok viszont csak Teng Hsziao-ping bosszúját látják mindebben, bár „agyafúrtan csinálja", mondják. Az egész tengerpartot meg akarják nyitni az idegen tőke előtt, főleg a csúcstechnológiát csalogatnák be.

Március 5.

1981 és '84 között az életszínvonal közel negyven százalékkal csökkent állítólag Romániában. Olyan szelek fújnak, hogy az idén nem lehet majd magyarul felvételizni az egyetemre. Tavaly az őszi felvételin Kolozsvárt már megtiltották a tételek lefordítását a Politechnikán.

Tegnap felhívtam az orvosnőt, hirtelen vonalat bontottak, utána hiába próbáltam újra négyszer is. A legképtelenebb gondolatok forogtak a fejemben, átgondoltam, miket mondtam neki, nagyon rossz szájízzel vártam máig, hogy kiderüljön: elromlott a készülék. Szinte hihetetlen. Valamit megmozdított bennem a hangja ma – hátha próbatételnek szánta a tegnapit?

Délelőtt a KISZ-nél nyaggattam a behívott fiatal feltalálókat.

Március 7.

A háztájira (és nálunk ez szerény üzemecske) kirótt beszolgáltatás valójában egy második kollektivizálással ér fel. Hallották az okosok, hogy másutt a háztáji jelentősen hozzájárul a közellátáshoz, erre megsarcolják. Valóban hozzájárul, de ott vállalkozói alapon.

Március 9., szombat

– Megéri neked? – kérdezett vissza, amikor felajánlottam neki, hogy kimegyek elé reggel fél hétkor az állomásra.

Március 11–16., Kolozsvár

A *Kriterion* szerkesztőnek az a véleménye, hogy érdekességtöbblet dolgában kívánnivalókat hagy maga után a kéziratom, főleg a szexuális vonatkozások hiánya miatt. Jóhiszeműségét nincs miért kétségbe vonjam. Valóban „tompítottam" többszörösen is – de ők, akik könyvszociológiára álltak át, vajon mit tesznek? Végső soron lektűrt írtam, sőt ponyvát – dokumentarista eszközökkel, mert e nemzedék a ponyva kategóriáiban gondolkodik önmagáról. Azért cselesebben van megcsinálva, mint ő gondolja. Megégette magát Molnár H. két kötete miatt, elege van az újságírókból? Egyelőre kiadás nem lesz.

Rémhírek és valódiak: 1. azért számolják fel iskoláinkat, mert Magyarországon is megszüntették az övéiket (ami nem igaz), 2. alakult egy külön ötödik hadoszlop, aminek feladata 199o-re a homogén etnikumú állam létrehozása, 3. külföldre ezentúl csak egyik tagja mehet bármely családnak, a gyermekeket pedig csak 18. évük után engedik[58], 4. széltében-hosszában beszélik, hogy egyetemre felvételizni ezentúl csak románul lehet.

Kovács Paliéknál Mákófalván disznónevelési és -beadási szerződéskötés folyt, előbb az egeresi bányászokra akarták ráerőltetni, majd engedve az ellenállásnak, bizottságot alakítottak belőlük, és végigmentek ők a falusfeleiken. Pali, akinek se háztájija, se semmije otthon, kénytelen volt három másik ingázó munkással leszerződni egy disznót. Majd megveszik ősszel, bele fog kerülni ezer-ezerötszáz lejébe az idén. Egyhavi bére.

[58] Belső belügyminisztériumi rendelettel, melynek dátuma március 1.

Tizedikén meghalt a cár, az újat Gorbacsovnak hívják, és jó jel, hogy három túl idős elődjétől elütően, mindössze 54 éves. Csernyenkó, a beteg aggastyán csupán egy évet uralkodott, most derült ki, hogy átmeneti megoldást jelentett csupán az Andropov halálát követő patthelyzetben. Mégiscsak rettenetes, hogy milyen „fegyelmet" vállal a legfelsőbb vezetés tagja. Gyünnek-e a reformok? Előbb egy szigorúsághullám söpör végig a birodalmon. Állítólag 1981-ben a magyar mezőgazdasági reform hatására valami hasonlót kezdeményezett és fogadtatott volna el az új főtitkár, amit aztán elgáncsoltak, abban a háztájikról is szó volt. Idézik tőle, hogy az állami szervek fő feladata nem az emberek irányítása. Jó.

Március 19.

1981-ben történt az élelmiszerárak 34 százalékos emelése, ebből a húsé 60, '82-ben a telefoné stb. 60, a következő években a fűtésé 300 százalékra rúgott, és a közszállításé nem is tudom mekkora díjemelése követte.

Egy észak-koreai gyerekkel beszélgettem, aki 8 éve él nálunk. Persze őt szerepeltettem: náluk az orvosok nem vesznek el hálapénzt, mert rögtön megbélyegeznék őket. Csendeske később mondja el, hogy az orvos például autókereket vetet magának a pácienssel, tehát a hála burkoltabban működik. A pasas meséli, hogy a városok tiszták, mert seprik őket – maguk a lakók, a járda ugyanis fel van osztva a családok közt, és a közvélemény ellen nem mer senki fellépni. Az orvosnő szerint rettenetesen félnek egymástól az itt tartózkodók is, forradalmári szellemet, azaz önmegtagadásig menő szolgálatát kívánják meg „az ügynek". Olvasom egy riportban, hogy már nincs törvénybe iktatva a házasodás alsó korhatára (30, illetve 28 év), az úttörők heti 5 órában tanulják a vezér életrajzát, az óvodában két dologra oktatnak: a haza és a vezér iránti szeretetre, minden ingyenes, a gyerekeket az állam ruházza, de el is veszi őket a szülőktől. A kis Li bundásan ment el innen és egyenruhában jött vissza.

Ez a lány valósággal szereti a fickót.

Egy izraeli arab diákot is kifaggattam a tandíj felől: az orvosin három éve még 27o dollár volt havonta!, most 300 felett van. További 200 dollár havonta a garzon lakbére, ráadásul kötelesek kantinban étkezni. Ezek után érthető az arroganciájuk. Magyarázza, hogy a dollár árfolyama állandóan emelkedett, ennek ellenére Románia képes volt két éve emelni a díjakat is.

A választások eredménye: 35o ezer ellenszavazat volt összesen, ami valami két és fél százalék, de kiemelkedően magas, 4 és 6 százalék közötti Hargita,

Kovászna, Konstanca, Maros és Szeben megyékben. Nahát! Érdekes az alkotmány átszabásával felérő új szavazási mód terjedt el: egy családtag az összes többi helyett is leszavaz! Ott, mindenki szeme láttára!

Március 22.

Csendeske fönt aludt, rosszkedvűen szenderedett el – mondja. Mást várt? Én azt álmodtam, hogy egy gleccserszerűen lefagyott utcán egyszer csak a troli volánjához tuszkolnak, és vezetnem kell a trolivezeték vonalát figyelve, s hirtelen egy szerpentin tűnik fel. Tánclecke volt: rock. Kedves kis mókus. Nem sok férfi kényeztethette. Barátjában azt nem szerette, meséli, hogy bárhova küldte, elment. Sündisznóállásba vonul, bizonytalan. Kis áldozat. Mókus.

A szerk-ből felhívtuk a minisztériumot, minisztertanácsi határozat van arról, hogy magyarul felvételizni az egyetemre ezentúl csak Kolozsvár és Marosvásárhely magyar tagozatain lehet, tehát hat intézményben (a BB, a zenei konzervatórium, a képzőművészeti főiskola, a ?…., az orvosi és a színi), holott eddig elvileg bárhol volt mód rá. Ettől szépen leépülhet a középiskolai hálózatunk. A határozatot nem tették közzé, hanem a karokon függesztették ki itt-ott.

Bizalmi *bon mot*-ja: sose lehet tudni, mit hoz a múlt. Fura bukfenc folytán a történelmi diskurzus a fonák lehetőségek tartományává változott.

Március 23., szombat

Kórházi portya szombaton az ügyeletes orvos oldalán.

Telefonálok a kaputól, lejön, választékosan elegáns a fehér köpenyében, halvány mosolyával, fekete csizmájával. Végigvisz az emeleti kórtermeken, egyben 4-5-6 ágy, nők és férfiak külön. Termenként fürdőszoba, tusoló. Benyit, katonásan kérdez: *Ceva probleme?* (Valami gond?*),* közben nézelődöm, a szűk köpenyt elöl kézzel összefogva. A férfiak arca felderül, egy idősebb szaki tréfálkozik. A nők ijedtek vagy közömbösek, mintha mind parasztasszony lenne, slamposak, otthoni pongyolában járnak. Sorra nyitogatunk be a konyhába, onnan a hatasztalos ebédlőbe. Az ételt fel kell melegíteni, liften érkezik. Kerekes asztalt tol egy nővér végig a folyosón: a vacsora főtt makaróni és tea. A múltkor egy orvos utána mászott egy öngyilkosnak a hatodikról az ötödikre, elkapta köpenyénél fogva és megmentette. Reggel a prof leteremtette, hogy egy orvos nem kockáztathatja ilyesmi miatt az életét. Messze ellátni az

alacsony házak felett, el a szomszéd blokknegyedig (lakótelep). Arrább fejesek zöldséges parcellái, melyekre lopva egy-egy víkendházat húztak fel. Külváros. (Fundeni.)

Felvisz a hetedik emeleti intenzív osztályra. Egy üvegfalú előszobából jobbra-balra termek nyílnak, egy pillantással át lehet fogni valamennyit. Pár súlyos beteg gunnyaszt mindenféle készülékekre rákapcsolva. Egy idősebb orvos magyaráz valamit egy fiatal kolleganőnek az EKG-s teremben. Odaint, kérkedik egy kicsit egyetemi múltjával. Bevezetnek egy öreg, beesett arcú parasztasszonyt, felfektetik az ágyra, emelje fel a ruháját, rákapcsolják a kezére és lábára a tappancsokat, elkészül az EKG-görbe. Átvonulunk a szomszéd szobába egy kis megbeszélésre, miután leégette mindkét orvosnőt. Méricskélik a két összehúzódás közti távolságot: ijesztően egyenetlenül ver szegénynek a szíve. Ritmuszavar. Hívatják egy női beteghez, aki összegörnyedve fekszik az ágyon: Halok meg! Nem kapok levegőt! Fiatal, szép testű és mellű fiatal nő. Meghallgatja a szívét, kitapint egy daganatot a hasában, Az emeletközi irodán felírja a kórlapjára, hogy aszpirint rendel neki. Bizonyára megártott a sok orvosság a gyomrának, félóra múlva kutya baja sem lesz. Visszatérünk a diadalát érlelő hiú öreghez, közben magyarázza nekem, hogy a döfés, a célzás a diagnózist felállító profnak szól, akivel régóta rivalizálnak, és most a másik orvosnő holnap reggel esetleg beszámol majd a profnak az új felfedezésről. Közben a nő mosdik, EKG-ja az injekció után már szabályosabb, de nem teljesen az. Hosszasan vitáznak, végül nagy kegyesen elmondja, mik a feltevései. Csendeske nem ért vele egyet, de csak nekem jelzi. Az öregasszonyt közben halálra rémítette, az könyörög, ha nagyon súlyos a baja, akkor inkább küldjék haza, nem akar itt meghalni. Erőltetetten nevetnek, vacsoráznia kell, mondják. Siránkozik egy orvosság neve hallatán, nem kér belőle, rosszul lett már tőle máskor. A szabályos szívverés a szokatlan számára, és az fáj neki állítólag. A másik orvosnő figyelmeztet, hogy a papír széle szakadozott, előfordulhat, a felvétel amiatt lett olyan egyenetlen, a gép valóban akadozik.

Órákat ülünk az ügyeleti szobában, senki sem keresi. Éjfél előtt felkerekedem, de villamos sehol, végül náluk alszom. Éjfél után félórát várok rá a folyosón, feltűnik egy 17 éves álmatlanság gyötörte kamasz, aki fél életét a kórházakban élte le. Nézegeti a mások dossziéit, elszörnyed egy nagyon furcsa EKG-felvételen. Meséli, hogy egyes fiatalok egy egész csomag cigarettát is elszívnak titokban minden tilalom ellenére. Egy fiú kiteszi a tenyerére a piruláit, találomra kiválaszt egyet: Ezt veszem be! Ő éjszakánként kiolvas egy-egy kötetet, de a könyvtár ma zárva volt. Reggel hétkor lopakodom ki a lakásból.

Március 24., vasárnap

Délután a Fundeni Kórházban. Nagy séta az országúton, bele a sötétségbe: tavak, putrik, blokknegyed, elképesztő nyomor és takaros házikók. Ne szólítsam meg a cigánylányt! Egy ember evez a tavon. Fura szájíz, marasztal, de nem alhatom nála. *Quo vadis* üresség? Éjfél után fél órával érkezem haza, gyalog végig a Văcărești-n a Dristortól. Fonák propagandát folytattam: előadom, második elvonókúrámról jövök, tüdőm el van meszesedve, minden nőmet elviszem a mecsetbe, félek a kutyáktól, általános kijelentések a nőkről, kicselezem kísérleteit, hogy barátnőjével (szép szőke, férjnél van) összehozzon. Siet a megbizonyosodásban, egyre bizalmatlanabbul és keserűbben hallgat. A jegyvásárlást is rá tukmálnám? A teljes kiszolgáláshoz szokott a másik barátja mellett. Egy éve ment ki Magyarországra, „addig mindig kibékültünk valahogyan".

Az MSZMP[59] ma kezdődött kongresszusán az értelmiség nagyobb anyagi és társadalmi megbecsülését sürgették!

Március 25.

Tizenegy példányt vittem fel a 12-es számból Bontaș KISZ KB-titkárnak, mert viszi Moszkvába. Bizonytalankodnak? *He who excuses himself, accuses himself. (*Aki szabadkozik, vádolja magát tk…)

Március 26.

Reggeli hurcolás végig a kórházon, amíg a gombámról mintát vagy mit vettek. A mutogatás csábítása. Henceg velem. Kész, számon tartják, számon tartanak ezentúl. De kedves azért.

Gyalog jöttünk haza a hűvös tavaszban Hudyval. Napok óta ez van, a nagykövetségek negyedén keresztül. Okos, szellemes, néha a sziporkázásig menően, de végtelenül demoralizáló. A „nagy-nagy ember vagyok" póza tehát nem ér semmit. Ha csak 10 százalékot lehet megírni abból, amit látok, akkor inkább semmit. Lusta vagyok stb. stb. Játszva teljesítette a „követelményeket", azt a keveset, amit egy újságírónak tudnia kell, de mivel megmaradt azoknál, egyre nagyobb tehernek érzi őket. A tétlenség bosszúja. Ólomszárnyú, csak a társalgásában szárnyaló. Egyben óvatos, helyezkedő típus, Már az egyetemen törte-

[59] Magyar Szocialista Munkáspárt, a kommunista párt aktuális neve.

tőnek tartották, mert asszisztensi állásra pályázott, de a rendelet a gyakornoki évek kötelező letöltéséről, elütötte ettől. Az újságírás, állítja, neki csak amolyan pótmegoldás, amaz lett volna az igazi. Mit keres a sajtóban? Megijedt, amikor a lap „szép" kilátásairól szóltam a líceumi hálózat elsorvadása esetén. Egyetemista korában járt Finnországban egy küldöttség tagjaként, mert „jó a dossziém, munkás apa, miegymás, '45-ös párttag" stb.

Ez a fajta szkepszis a kényelem filozófiája, de önsorsrontó tényezővé lesz. Vajon a tompa agyúak kiváltsága lenne a remény?

Március 27.

H.-né utánaszól T.-nek a folyosón, hogy ő nem hagyná ott a férjét érte csak azért, mert most unatkozik, és utána eldobná őt, mint egy rongyot. Butácska, de alighanem úgy van vele, mint én: arra voltam kíváncsi, hogy Csendeske szerette-e Rudit, de azt kérdeztem, Rudi szerette-e őt. Megnéztünk találomra egy rossz darabot, s hülye gondolataim támadtak közben. Végig fásultsággal küszködtem, hogy másként ne nevezzem. A leletek két-három napon belül lesznek meg, a kezelés újabb napokat vesz igénybe – túléli-e vajon a bőrgomba?

Meséli, hogy a „hullaházbeli" boncolóorvosok hogyan sápolják meg a többit: fölbújtathatják a hozzátartozókat, hogy orvosi műhiba miatt halt meg a beteg. Ilyenkor az ügy előbb a *consiliul medicilor* (etikai bizottság, orvosi kamara) elé kerül, amely általában felment, de utána perre lehet menni. Tartalékok és nexusok nélkül vajmi kicsi itt a létbiztonság. A boncolás totális, ott tehát minden orvos bűne, tévedése, melléfogása kiderül. A halál 10 ezer lej. Ha az ő (rezidens) ügyelete alatt hal meg valaki, azért a prof viseli a felelősséget. Ideális! A legnagyobb befolyású és tekintélyű személyre száll át a felelősség, aki azt könnyűszerrel elviseli.

*

A legundorítóbb dolog, ha valaki azért vet meg, mert szóba állsz vele. Önutálatát kiterjeszti terád is.

*

A magyar pártkongresszusi jelentés szerint az aktív lakosság 57 %-a munkás, 14 paraszt, 4 kiskereskedő, kisiparos, 18 alkalmazott és 8 értelmiségi.

Jugoszláviában 1 millió a munkanélküli, további egy millió az ún. milliomos, a családok 53 százaléka a nyomorszint alatt él, 43 éppen hogy színt fölött. Miféle statisztika ez?

Március 29.

Alig olvadt el a téli hó, ma ismét havazott.

Csendeske sürget. Így aztán egész úton hazafele a tisztafejszolgálatból azon gondolkodám, hogyan magyarázzam meg neki, hogy fásultságomból kéne „kivetkőznöm" elébb. Azt kellene levetnem. Próbatétel és vizsga lesz számára a hozzám költözés – ezt sütöttem ki a Kiseleff sugárúton bandukolva hazafelé a sötétben és hidegben, a tócsákat kerülgetve. Hozza-e a dolgait is magával? – kérdezte telefonon. Ugyanis öt óra fele felhívott ellenőrzésforma. Mondjam, hogy amire szüksége lesz, azt úgysem hagyhatja otthon?

Április 1., hétfő

Szombaton tiszta vizet öntöttem a pohárba: fásultságomat még le kell küzdenem, tartsunk ki egymás mellett, de legyünk türelemmel. Arra, hogy nagyon céltudatosnak tartom, hosszú döbbenet után azt mondta, hogy nem jön el, aztán a magányomról beszéltem, meg a csitrik értetlenségéről, és kértem, mégis jöjjön át. Beleegyezett, hancúroztunk egyet, megvallotta, hogy hasonló görcs bénítja. (Rudi lejött tavalyelőtt novemberben azzal, hogy végleg elutasították kivándorlási kérését, „három hónapig nagyon boldogok voltunk", s akkor kisült februárban, hogy mégis megkapja a jóváhagyást a kivándorlásra. Szóval becsapta – alighanem szerelemből is. Azóta irtózik a férfiaktól: „… az a mód, ahogy közölte…" Két arckifejezése van: mosolyog, amikor engem néz, komoran tragikus és hitetlen, amikor azt hiszi, nem látja senki. „Olyan szeretnék lenni, mint amikor téged nézlek." Egész vasárnap főzött és takarított a konyhában, majd sétáltunk egyet a környező bidonville-ben, hihetetlen képek. Kész Sao Paolo a Balkánon! Este kezébe vette az irányítást, jó katonásan. Könnyen belecsúszik a másik játékos becsmérlésébe. Én csupa tartalmatlan, erőtlen tartás vagyok mellette. (Rudinak egy jó tulajdonsága volt: a végtelen ragaszkodása. Netán inkább a „védtelen"?)

*

Érdekes volt, ahogy töprengéseimet szinte katalizálta a színdarab, amit végignéztünk: orosz darab egy rendezőről (*Atenție, se filmează*!) A szerelem felszabadító erejéről szól könnyedén, ügyesen, ötletesen, szellemesen. – Mitől ez az ólomszárnyú levertség? Itthagyta a hálóingét, egy orvosbabát, némi pipereszert s kaját.

Az oka a következő: a feloldódás női szerepére, szorongásai, kiszolgáltatottságáról vallott nézetei miatt, képtelen. Kimondta félelmét: Csak egy „experiment" (kísérlet) vagyok a számodra? Ridegsége ennek folyománya – tartsam tehát mesterségesnek?

Húsvétra (hetedikén lesz) hazautazik és találkozik Rudival. Ezért kellett volna neki valami bizonyosság, egy vallomás vagy egyéb, ami útba igazította volna Rudit illetően is: dobja-e ki vagy mégsem? De én hogyan vegyem ennek felelősségét a vállamra? Nem könnyíthetem meg a dolgát. A színdarab közben végig arra gondoltam: íme az őszinteség ereje! Miért játszanám el a lángoló szerelmes szerepét? Csak azért, mert e szerepbe „beléptem"? Nem méltóbb dolog-e bevallani, hogy lángolás nincs, de mély elkötelezettség lehet – „ha"! Erre ő az ágyban azt kezdi, hogy ő bármit tett Rudival, az mindig visszatért hozzá – amire én nem „vágyom". Ha eléggé vonzó sem tudok lenni a számára, a természetes megjátszatlanságról akkor sem mondhatok le. Ámen.

Április 2.

Minden szó följelentés egyben.

*

Nagyon helyes, hogy „evilágiasan" ügyes és talpraesett teremtés, de hogy evilágiassága kritériumait és sikerét legfőbb létértékként rajtam is számon kérje – abból nem kérek. Én csak akkor produkálhatok valamit, ha hadat üzenek éppen ezeknek. Méghozzá úgy, hogy ő szövetségesemként áll mellém. Apámhoz fűződő viszonyom, pont ennek hiánya miatt improduktív immár tíz éve.

Április 3.

Bágyadt séta a nagykövetségek tip-top negyedében a valóban melegedő-tavaszodó városban Csendeskével. Közben leckét kapok az egészségügyi csúszópénzügyekről. Tisztára olyan, mint ők és szinte fájdalmasan élénk, csacsogó, felhangolt. Egészen nőiesen reagált egy párszor.

Április 4.

Kikísértem az állomásra, húsvétra hazautazott Kolozsvárra. Semmi lobogás. A gyakorlatiasságnak és az elvi engedményeknek érdekes, életvidám vegyüléke ez a teremtés. De többször is úgy éreztem, vonzerő híján nehéz elviselni. Tegnap este Li-nél vacsoráztunk. Mesélt arról, hogy náluk Koreában a nők nem örvendenek akkora tiszteletnek, ott ők vásárolnak be, főznek, minden. A rizsadag tulajdonképpen pénzegység: ha egy nap hiányzol, arra a napra nem kapsz rizst. Jegyrendszer lehet, nyolc pénzegységbe kerül, az állam adja olcsón. Ha nem kapsz, a szabadpiacon kell megvenned, vagy vendéglőbe mész, s ott eszel. Nem igaz, hogy kantinban étkeznek: a családok nagyobb része otthon főz és étkezik. A reggeli a főétkezés. Csendeske állandóan okoskodott és közbeszólt. Li fizetése 100 „oan" volt, ami kb. egy rubelt ér. Ezért szimbolikus ár a 8 baninak megfelelő pénzegység.

Április 5.

Bölöni László válogatott csatár a román–török meccs előtt, melyet három nullra megnyertek, „beadta a papírjait", kivándorolna, mire már nem is léphetett pályára. Harmincegy éves és a lába aranyat ér. Amit beszélnek: havonta 15 ezer lejt keresett, plusz egyebek, azért, hogy átjöjjön Vásárhelyről a Steauahoz (a hadsereg csapata) kapott ajándékba egy ARO terepjárót. Ő volt az, aki a nagy győzelmek idején így nyilatkozott: Nem hősök vagyunk, csak jó focisták. Most kivándorolna, hogy profi lehessen.

Április 7.

A rendőrök előbb azt kérdik, hol dolgozol – és aszerint mérik ki a büntetést. Persze élősködnek a *popor* analfabetizmusán. N. C. mondotta március 28-án megjelent beszédében: Számtalanszor feltette magának a kérdést, hogy „kérhetünk-e" ilyen sokat a „néptől"? De hát az elődök életüket is adták stb. stb.

Április 8.

Ezek a jellegtelen termelési cikkek abszolút mértékben behelyettesíthetők egymással. Megírathatod barátaiddal, megállapodhatsz kollégákkal, hogy egy kiszállással ők is, te is több legyet üthess. A vonatjegyet beszerezni az elszámo-

láshoz a kalauzoktól gyerekjáték. Ez most jutott eszembe: vajon hány ilyen bűnszövetkezet létezhet a román sajtóban? Ez már nem a stílustalanság elszenvedése, hanem kultiválása és kihasználása.

Április 9.

Megjött Csendeske Kolozsvárról, teljesen rövidre van a haja nyírva. Nőként ment el, kisfiúként tért vissza. De hagyja magát nőként kezelni.

Április 10.

Más: nem szabad azt mondani, amit gondol az ember, viszont gondolhatja azt, amit mondania szabad. És mivel akad, aki valóban azt gondolja, egyesek elkerülhetetlenül elhülyülnek.

Április 11.

A törpe Vaskancellár mindenféle pózokban tetszeleg.

Tegnap már vágyakozva gondoltam Csendeskére, de telefonon egy rossz hangsúlya elfújta egész vágyamat. Azon kezdtem gondolkozni, hogy ezt a fajtát a megbecsülés csak 1. önfelértékelésre készteti, és 2. posszesszív hajlamait fokozza fel. Hülye helyzet lenne, ha mintegy vérszopóként velem fizettetné meg az őt átejtő férfiak minden vétkét. Egyik 14 ezer lejével oldott kereket, másik lázadó rabszolgaként „eldobta". Soha riporteri munkám felől nem érdeklődött még eddig, halvány fogalma sincs arról, miből áll. Azt pedig mintha nem is sejtené, hogy nekem ez maradt életem főcélja. Alighanem lebecsüli, mint amolyan nem orvosi szakmák közt a legfeleslegesebbek és legtávolabbiak egyikét.

Április 14., vasárnap

Húsvét. Tegnap este elmentünk a feltámadási szertartásra a Mitropolia Dombjára. A székház a Nagy Nemzetgyűlés épületével szemben áll. Ezt a tőszomszédságot! Rengeteg fiatal kamasz, nagy fecsegés, cseverészés, ügyet sem vetettek a metropolita prédikációjára, amiben a Hitetlen Tamásként emlegetett főpap a megszégyenülésről, a feltámadás bizonyítékairól értekezett különben tudós módjára. (Teoctist – Anticrist) Az utolsó passzusban egybehabarta a békét, a szeretetet, a Ceaușescu-korszakot és a hazafiságot az erőfeszítések foko-

zásának szükségességével, mert „őseink életüket is adták, ha kellett, a hazáért." Ezzel a végkicsengéssel zárta, majd elmondta, hogy *Cristos a înviat*! (Krisztus feltámadt!), mire a tömegnek válaszolnia kellett volna, de a kamaszok gyertyáikkal és önmagukkal voltak elfoglalva. Hangosan szólongatták egymást, hülye viccek és aranyköpések hangzottak el. Maga az ünnepség el van bagatellizálva már csak azáltal is, hogy beszorították a hátsó udvarra, ahova csak a tömeg töredéke fér be, de az egyház tartás nélkülisége a teljes alternatívátlanságot sejteti, s ez az igazán meglepő.

Feljöttünk a lakásomra, belesve az ajtó résén látom, tenyerébe temetett arccal ül. Náluk hangzott el már éjfél után: „Olyan idegen vagy, annyi fura dolgot mondtál". Reggel késve ment ügyeleti szolgálatra, s azzal fogadták, a professzor „raportot" tartott hét órakor. Megszeppent, hogy letolás lesz belőle. Húsvét lévén a főnök demonstrative jött be ellenőrizni.

A villamoson végig a lemondás igéit és litániáját szavaltam magamban nagy csüggedten, végig bárgyú és bágyadt voltam. Idegen!

Én az akaraterő és a jellemesség kultuszában nőttem fel, vittem is valamennyire, de ezek szubsztrátuma, a kedv és az erőnlét tartálya kilyukadt. Meg szabad-e várnom, amíg valami irracionális, mélyről fakadó impulzus fölemel és megment vagy akaratilag kellene kiragadnom magam autogén tréninggel, magam szüntelen cselekedetekre sarkallásával ebből a csüggedt tespedésből? Lemondanom magamról nem szabad, nem lehet.

A főpap azért felejthetetlen marad: feltámadás napján elküldött minket meghalni (a hazáért). A tömeg az áhítat cserepein gázolva széledt szét: ennek a népnek volt egy saját élete a mélyben, s minden felette zajló dolog messze áll tőle, s nem egyéb számára puszta felhőjátéknál. Fonák feltámadás.

*

Fölhívtam délután, kellemkedtem, hangjából ítélve a következőkön töpreng: nem eszközként használom-e csupán erőm visszanyerése érdekében? Azaz nem megjátszott-e ragaszkodásom? Egy komoly beszélgetés alighanem elkerülhetetlen lesz. Nem mondhatok mást, csak azt: *pantha rei.* Szegény most vívódik, hogy vajon benne van-e a hiba, vagy már eleve csökkentértékűként kapott kézhez? Ellenérzés fészkelte belém magát, átható íze van.

Április 15.

A kötelező boldogság honában élünk. Cím: A kötelező mosoly országa.

Április 16.

Alapszervezeti pártgyűlés a szerk-ben Fröccs főszereplésével. Vesszőparipája a munkatársaknak kiszabott földrajzi területek átfedése (Azaz hagyjuk meg Erdélyt a tudósítóknak. Ezt jól kifőzte.) Nem tudja a marha, most épp azt kell utasításra bizonyítanunk, hogy a magyarok egyenrangúak, tehát azokon a megyéken a hangsúly, ahol élünk. *Horribile dictu,* az ifjúsági építőtelepekről csupán egyetlen cikk jelent meg az idei 14 számban. Mire Árpi: persze, ha valamennyi szünetelt ezen a télen. Vezessek lehetőleg én egy külön füzetet arról, mennyire foglalkozunk velük.

Szegény Fröccsnek az agyára ment, annyit küldték az olténiai Motrura és egyebüve, most engem szeretne a maga szerepében látni. A vezetőségnek is beolvasott, hogy nem tudják, mi a teendő. Veszedelmessé válhat az irigy féreg. Szerdán szemrehányást tett nekem, hogy nem voltam szolidáris vele.

Este felhoztam a kisfiús Csendeskét, hogy kellő hangulatban terjesszem be „határozati" javaslatom arra vonatkozólag, hogy költözzön hozzám. Ebből nyilvánvalóan nem sok lesz a kényelmetlen körülmények és egyéb környülállások mián, de az egyebekbe belement, és sikeres főpróbát tartottunk. Röviden: föltámasztott. Okos, ami őt megilleti, azt megszerzi, ezért szöget ütött a fejembe megjegyzése: „Te valami titkos társaságba fogsz belépni, és én majd a kapcsolataimmal (az otthoniakkal) kimentelek." Nem érti, hogy az írás egyszemélyes vállalkozás. Nagyon másképpen okos és korlátolt, mint én. A fennállóhoz ragaszkodik. De képes függő helyzetbe hozni, hogy biztosabb lehessen ragaszkodásod felől. Meséli, hogy a pártbizottságra hívatták a mentővel. Nem volt az illetőnek semmi baja, de a kellemetlen helyzetéből így szabadulhatott. A kolozsvári X. előrelépési igyekezetében minden fejesnél szívbajt diagnosztizált. Felkavaró emléke: látott meghalni magyar nőt, mert az orvost feldühítette, hogy nem tudott románul. Haldoklásában magyarul jajongott és panaszkodott, amit nem értettek… „*De ce n-a învățat românește?*" (Miért nem tanult meg románul?) Az ő fordítása megkésetten érkezett. Sose felejti.

Április 18.

A két út közötti különbség modellszerűen a következő: 1. Ő kilépett egy ellenséges világba, és ezért anyagi és létbiztonságának a megszerzése és szilárdítása jelentkezett számára fő feladatként, ezt éri el összeköttetései stb. révén. Kiépíti, mintegy magához hangolja ennek a világnak egy részét, és maga is beleépül,

szervesen kapcsolódik hozzá. 2. Én e világ ellenséges voltára később eszmélek rá, és egy fokozatos szembenállás és elutasítás az, ami megérlelődik bennem. Ezért a két út a gyakorlatiasság *versus* erkölcsiség ellentéteként is felvethető, de a célok… Nos, mi lesz a célokkal? Én mindig az idealista gőzfejű, a fellegekben járó ipse lennék-e mellette?

Szemrehányásainak listája: 1. Nem tudok vezetni. 2. NEM TUDOK A JÁRDÁTÓL TÍZ CENTIRE MEGÁLLNI. 3. Egy konzervet kinyitni. 4. Tajdag az a férfi, aki nem használ ki minden kalandlehetőséget. Lassú erodálódás veszi kezdetét. Szóltam, de megjegyzésére, hogy őt átnevelni nem lehet, fensőbbségesen kijelentettem: Na, én azt meg sem kísérelem!

Pillanatnyilag egy klinikára bekerülni – minden vágya ez, hogy feladva vidéki állását Kovásznán, ha lehet, Kolozsvárra persze. „Nekem kórházba nem sikerülhet, az előkelő hely, én ott az orvosok 80 százalékának a betegeit elvenném, ők ezzel tisztában vannak, mert Kolozsvárt nincs magyar szívorvos."

Én óvakodom attól, hogy fűvel-fával barátkozzam, tartok a korrumpálódástól. Hogyne tenném?

Április 19., péntek.

Reggelig, sőt délig húzódó hosszú „műszak", ismerkedés. Okos, jópofa, kedves: „Nem gondolok arra, hogy mi lesz." Csalódása Rudiban abban állt: „Nem vettem észre, hogy nem szeretett igazán. Ha el tudott hagyni, nem szeretett igazán." Ez önbizalmát is némileg aláaknázta. Békétlenkedik, hogy miközben én mindent tudok róla, ő rólam semmit: „el sem mozdultam a holtpontról." Kedves, a nőiesség rejtett tartalékai tárulnak fel. Állandóan rejtegeti alakját. „Mondjad! Mondjad!" sürget, de ne azt, hogy kívánom. Vasárnap elviszem őket koreai egerével együtt kirándulni. Egyre kellemesebb társ lesz – végül tényleg találok mondani valami kedveset. Érdekes, ahogy 40-50 ismerősének „gépezetét" üzemelteti, az emberi viszonyulásokat átlátja, magát bennük feltalálja. A nagyobb világban megteremti a maga kisebb körét – és foglyává válik. (?)

Április 20.

A *Forum* 3-as számában megjelent a versenyszabályzat, benne egy mondat:

Az együttélő nemzetiségekhez tartozó azon jelöltek, akik olyan tagozatra felvételiznek, amelyen az illető nemzetiség nyelvén folyik az oktatás, kérhetik, hogy anyanyelvükön vizsgázzanak.

Egyetlen szintagmával toldották meg a tavalyi szöveget. *Kérhetik!* Ami korábban adott jog volt a középiskolákban, azzal együtt, hogy a korábbi tanulmányaid tannyelvén vizsgázhattál az egyetemre.

Teljes erővel tört rám a felismerés, hogy akár két év alatt megszűnhet az egész líceumi hálózat, vége a lapnak, megsemmisül az egzisztenciám is. Mert vétkezik az a szülő, aki gyerekét a felvételi siker esélyétől is megfosztja. Ilyet elvárni nyilván nem lehet senkitől.

Április 22., hétfő

Tegnap állatkerti séta stb., végig a kolleganő, a szőke Ioana vizsla szemei előtt. A kis koreai elragadó. Szerinte itt jóval extravertáltabbak az emberek, mint náluk. Ők a szerelemben szemérmetesebbek, olyan nincs, hogy csak úgy egyből megvallják: szeretlek! Koreában szabadság van: lehet nyugati ruhákban járni, nem úgy, mint Kínában. A líceumisták évi egy hónapot rizsültetéssel töltenek. Újabban megtiltották a falun született fiataloknak, hogy átjöjjenek az iparba, aki ott született, ott is marad. Aki bejut az egyetemre, nem viszik el katonának, a többiek háromtól hat évig katonáskodnak, utóbbiak tankosok, tengerészek. Reggel a gyerekek térdre ereszkedve köszöntik szüleiket.

Éjjel nagyjelenet. Undorodva hallgatom, hogy négyéves kapcsolatuk elején „megállapodás" volt köztük csupán, de ő állapotos lett, a másik a szondát nem akarta feltenni neki, ráadásul a kritikus héten lefeküdt a külföldi érdek-„menyasszonyával", aki itt járt, ő taxival vitette magát legyengülten stb., a másik egy hétig feléje sem nézett. „A női ösztönöddel volt baj". Erre eltörött a mécses. (De ő ezek után szeretett bele. Úristen!) Hogy a tavalyi év mennyire rossz volt. Hogy az öccse, szintén orvos, megjósolta: „Ha megtalálod, akit kerestél, úgyis hiába, mert az épp olyan idegen lesz". Zokogott elkeseredetten. Megengeszteltem valahogyan.

Április 23.

Késő estig a Pescăruș zenés vendéglőben a Herăstrău tó partján. Li születésnapját ünnepeltük. Itt 28, ott 29 éves lenne, mert ők a méhen belüli időt is beszámítják. Végig élénk, jópofa volt a kedves, kétszer táncoltam vele, én eléggé sután. Minden egyéb morfondírozást zárójelbe tettem/tettünk. Li elragadó a maga módján.

Április 24.

Fizetésemelés kaptam. Volt 3335, plusz 16o, mínusz 615 egyenlő 288o, lett 3488, plusz 14o, mínusz 15o gyerektelenség és 73 társadalombiztosítás és 236 lakbér és 48 párttagsági díj és 32 szakszervezeti tagsági díj és 85 ún. szociális részvény, azaz a levonás 624 lejre rúg, marad 3007 kézhez kapva, azaz a fokozati előrelépés 127 lejt ér.

Boros Zoli szerint a tévé magyar adásának mindörökre lőttek, ő sem hitte volna, hogy megszüntethető. Szentgyörgyön állítólag benzinnel leöntötték és felgyújtották a gyapotraktárat. Másik hír: Kovászna megyében állítólag pártgyűlésen hangzott el, hogy 1995-ig felszámolnak minden magyar iskolát.

Április 25.

Pár paradoxon: minél őszintébb vagyok, és vallom meg fenntartásaim, annál idegenebbnek tűnök a szemében. Minél jobban ragaszkodik hozzám, annál inkább hiszi azt, hogy csak ő tudja, mi a jó nekem.

Április 28., vasárnap

Tegnap Danikával hármasban mentünk cirkuszba. A hároméves emberke még túl őszinte. Utána felvittem anyámékhoz – így jött ki a lépés. Vasárnap egész nap együtt, majd hazakísértem. A parkban hangosan énekeltem, erre faképnél hagyott. Miért viselkedem feltűnően? Miért mondtam, hogy anyáméknál még felzabálom az ebédet, amikor ő is főzött nekem?

A hekulázást befejezem, kihozandó belőle a maximális nőiességet. Az, hogy állandóan töpreng és tanácstalan, nem tesz jót a szépségének. Elsején és másodikán „elménk" majd kirándulni! Ja, igen: tegnap estig sétáltunk a katolikus Bellu temetőben. Szürkületkor derült ki, hogy tele égő mécsesekkel, hetekig éghetnek, ha a szél vagy eső el nem oltja őket.

Április 30.

Bizalmi meggyötört azon a címen, hogy a felvételi vizsgaszabályzat fordítását javíttatja. Gonoszságból viselkedik bután? Míg a kolleganő butasága miatt lett gonosz? A két ember nagyszerűen talál, 25 éve nyűvik egymás idegeit. Az egész délutánomat elrontotta, éjjel 3-kor borzasztó szorongásra ébredtem.

Május 1.

Csendeske több napra hozzám költözött. Elsejét áthevertük. Este függönyt mosott, ablakot pucoltunk. Másodikán leautókáztunk Giurgiuba a Duna mellé, ebéd a vendéglőben, ottfelejtett necc és krumpli, napfürdőzés az Argeș-parton. Elsején azzal feküdtem le a rideg – mindennel felpakolva, de idegileg kikészülten érkezett – hang nyomán, hogy vége. Reggel becézgettem, délután a Neajlov és Argeș-parton őszinte szavak állapotomról, utána este újból zokogás az ágyban. Miért? Megmondom, hogy a guta üssön meg: miért kellett Rudinak itt hagynia engem, mikor úgyse kap jobbat? (Ő élete nagy szerelme, újabb történeteket mesél: megtántorodott, mikor Rudi közölte vele – otthagyva a násznépet, leutazott hozzá repülővel –, hogy megnősült). Nehéz lesz, véli, hozzám szoknia, Rudi főzött, takarított… Mindezt arra fel, hogy „megint meg vagy sértődve" – mármint én, miután katonásan rendezgetett, parancsolgatott nekem.

Május 6.

Magyarországon az új választási törvény szerint folynak a jelölőgyűlések: ha a résztvevők 1/3 megszavazza, az illető felkerül a többes szavazócédulára. Az ellenzék is mozgolódott, önjelöltek is indultak.

Fő-fő személy rendeletére letolták a román nemzeti válogatottat, mert május 1-én null-nullra játszott Angliával, a világ legjobb csapatával. Pedig odaszegezték az ángilusokat a kapuhoz, állandóan támadtak, csak a gól maradt el. Aláírás nélküli cikk a pártlapban. Következetes a Pasas: mindenhez ennyire ért, tehát… S akinek még kételye volt a sportnak szánt szerep felől, az most okulhat.

Csendeske formában van. Szombat éjjel őszinte beszélgetés az ágyban állapotomról (visszérsérv), meg hogy bele akarok szeretni. A kettő együtt felüdítően hat rá, mert nem bízik eléggé magában, (vonzerő plusz emberismeret plusz „olyan furcsák a reakcióid"), s ezért valamelyes kiszolgáltatottságom (nem merek máshoz közeledni – vallottam be), illetve az, hogy rászorulok, megnyugtatja, önbizalmat önt bele. Erre EKG-t készítettem vele, hátha valami szívbajt is konstatál. De valóban „növök össze" vele. Ki kő derítsem, mit szól ahhoz, hogy velem és általam nem jut se pénzhez, de társasághoz (nagyon szereti) se, befolyáshoz, nexusokhoz sem. Ráadásul egyénileg sem vagyok valami csillogó-villogó társaságában. Mondtam neki, hogy kettőnk közt megfelelésről nem, legfeljebb kiegészítésről lehet szó.

Vasárnap bevittem ügyeletre, és este hatig nála ücsörögtem. Közben az egyik kórteremben ellopták egy arany fülbevalóját, meghalt azelőtt való este egy beteg, akit már hullaként találtak meg (a szemközti helyiségben volt az elektromos sokkoló berendezés, de ő úgy halt meg, mintha otthon feküdne elhagyatva, se orvos, se nővér sehol, másnap kellett volna ráadásul hazamennie, felesége jött érte, és összeesett, mikor megtudta, mi történt). A feltételezett tolvajt Csendeske röntgeneztetni küldte, semmi eredmény. Összeveszett az ügyeletes társával, mert az beszari vénasszony, ráadásul hisztérika. Elkéredzkedett az asszisztense, ebédet hoztak, szüntelenül kihívták. Elmesélte, hogyan ajánlkoznak szemtanúnak autóbalesetkor a haszonlesők, és állnak a többet ígérő pártjára (vásárold fel az ellenfél tanúit), beutalt egy beteget, mert nem talált az egész kórházban egy fiola hisztamint, de utána az illető elkezdett félrebeszélni, agyvérzést kapott. Minden alkalommal belelapozott a Vade mecumba, hogy felírta-e az összes gyógyszert. Végül egyebek közt fordítottunk is egy angol könyvből. Engedélyt kaptam, hogy szerdán meglátogassam. Meséli a szekta – szülei szombatisták – besúgójának jelleméről: minden beteget önként meglátogat, viszi körzetéből az ingyen gyógyszert, külföldön a szabadságról prédikál, bent a vegetarianizmust terjeszti orvos létére. Az inverzió jellegzetes esete.

Anyám szerint a Főnök állítólag beteg. Széles körben beszélik. (?)

Május 7.

Anyám ebédnél kifakad, hogy „elege van az egész szombatos társaságból és a rögeszmés gondolkodásukból”! És bár ment volna férjhez… – itt elharapta a szót. Máshoz. Na, tessék.

Május 8–9.

Nálam aludt. Sétáltunk előzőleg egyet a titani strandon és a szomszédos tó partján, gyönyörűen kiképzett tóparti épületegyüttes. Miután már 7-én éjjel elrebegtem vallomásomat, arra volt kíváncsi, az mit is ér. Este az útkereszteződésnél elromlott a villanyrendőr, ingerülten rám szólt, én kimérten válaszoltam. Erre megnémult, egész este hallgatott, de hagyta magát ölelni, és értem jött a fürdőbe. Reggel eredt meg a szava: „Nem szeretsz, de jó érzés neked velem lenni, és az is valami.)

Nits Árpi július elsejétől az *Előré*nél dolgozik. Meglehet, életem legszebb három és fél éve zárult le. Egy petrillai néptanácsi alelnöknőt készülnek fel-

venni szerkesztőnek, aki grafikai szerkesztő és művelődési ügyekben is járatos. Ma Aktívpista megkérdezte, nem akarok-e helyettes főszerkesztő lenni. Persze kiderült, hogy konzultálta már a nálam életkoruk miatt esélyesebb Hudyt, Hitetlent, szóba jött Stanik stb. is. A legjobb hír: Kovács Nemere kolozsvári helye nemsokára megürül, állítólag Koppándi maga keres neki más állást! Megmondta a főszerk, hogy megkapom, de egyelőre Fröccs, Hitetlen, én és egy 4. valaki pótoljuk Árpit mint vezércikkíró igavonót.

Észrevételezések a Kis Donaldról, ahogy Csendeskét újraneveztem: a kelet-európai nyomorúság által ránk kényszerített „szerzői" életmódot folytatja szabad idejében – ami a fogyasztói mentalitás itteni lenyomata. Számon tartja, hogy ebben és ebben az üzletben, ebben és ebben az utcában mi kapható, ki az eladók ismerőse, kit hogyan kell megközelíteni. A barát szintén szerzemény, mutogatjuk, mint egy pár új cipőt.

(A probléma nem is ez, mert diszkréten teszi, és nem is sértő. Ő is azoknak akar imponálni, akiket ismer. De a nagyobb baj az, hogy Rudival ő egy aszimmetrikus viszonyhoz szokott hozzá, és jól érezte magát benne.)

A szektába esetleg visszatér – tette hozzá némileg ingerkedve. Tulajdonképpeni kifogásait tisztázandó még annyit kiszedtem belőle: ha lemondanak a színházlátogatás tiltásáról, ha egy nő szabadon festheti magát stb. A fogyasztási vágya mentette-e meg és ki onnan?

Május 15., szerda

Szombat, vasárnap, hétfő és kedd egyvégtében a Kis Donald napjai. Szombaton este újból zokogás, mert azt találtam mondani, hogy Rudit és a csalódás ügyét túlbecsülte – amit különalvás követett. Kisült, hogy az Rudi-ügy nyitott, bármikor visszafogadná. Vasárnap szent heverdelnap, behúzott sötétítőfüggönyökkel a strandidő ellenére és a „páratlan nap"[60] folyományaképpen. Megengesztelődés, apró koccanások, de mivel nagy a mértéktartás és önuralom mindkét részről, a nézeteltérések kezdenek érdektelenek lenni. Közben eldöntöm, hogy fütyülök rá, milyen súlya lesz a dossziémban a múltjának. Hétfő és kedd délutánok: nagy bevásárló körutak a városban, világosszürke cipőt akar venni nekem, de nem kapunk megfelelő számot. Csónakázás a Pantelimon-tavon. Este robbanás, végre a végső. Kétszer. Ő még jobban feldobódik,

[60] A személygépkocsik rendszámuknak megfelelően csak mindenik második vasárnap közlekedhettek a páros számúak.

mint én, nevet, remekül, egy poént sem elrontva mesél. A döntés küszöbére érkeztem. Holnap KISZ-kongresszus, esetleg napokig nem láthatom.

Árpival egy utolsó beszélgetés: biztos forrásból tudja, hogy 199o-ig mindennek vége, felszámolnak minden kisebbségi intézményt.[61] Ebben változás akkor sem lesz, ha a Főnök beteg, és más lép a helyébe. Politikájának ez az egyetlen népszerű vonása a többség körében. Mondtam, egy utódnak új lappal kellene indítania, arra hátha mi is ráférünk. Utolsó jó tanácsa: a kongresszuson tapsoljatok, mert a seggetekbe is mikrofont dugnak, és rejtett kamerákkal pásztázzák a termet. Reggel hétre kell mennem.

Május 16.

A kongresszust elblicceltették velem. Megnéztem helyette a *Marcel Carne* filmet: *A paradicsom gyermekei*t. Szójáték, kakasülőt is jelent. A komédiásokról és a színházról. Négy férfi egy nő körül, hogyan szakítja el őket egymástól az élet.

Most jut eszembe: vajon utasításra küldtek el engem a kongresszusról?

Május 18.

Nagy szolgálatot tettem a román sajtó ügyének: tíz hálálkodásból ötöt kihúztam a beszámolóban.

Séta a Herăstău parkban Kis Donalddal, színes fényképek készültek, amiket fehér-feketén is elő lehet hívni.

Május 22.

Csendeskének odaadtam egy, az udvari endogámiáról szóló cikket, és azzal a szellemes megjegyzéssel adta vissza, hogy én tisztára az vagyok. (Nem táncolok, nem iszom, moziba nem járok.)

Apu felhívott a Scînteia Ház folyosóján: gondoljam meg, hogy elutasítom-e a felajánlott helyettesi állást, olyan idők jönnek, hogy az lesz a legbiztosabb fedezék! Nyilván saját életének logikája szerint. De felvilágosítottam, hogy semmi esélyem rá. Hálistennek.

---

[61] Ebben igaza lehetett, Bodor Pál, bár velem nem közölte, ezt már 1981-ben tudhatta.

Május 23.

A dolgok bonyolódnak. Egy nap szünetet tartunk. Egyre jobban szeretem. Talán kés alá kellene feküdnöm. Beszélgettünk már gyerekekről, házasságról – de még nem nyíltan. Előjött azzal, hogy meg kellene hívjam Micu Rodi és Ioana kolleganőit magamhoz, fogadjuk őket együtt. Fanyalogtam, de miért ne tenném meg? Micu Rodi olyan, mint egy hernyó: a macska és a hernyó házassága. Végső soron egyszerű igényei vannak.

A kocsi akkujának egyik ólomgombja letörött. Egy hét múlva új főnök lesz nálunk, Aktívpista még valószínűleg marad egy ideig. Meséli, hogy félretéve minden sérelmét, bement a leváltott Bontașhoz elbúcsúzni, az leereszkedően szólt: Mondtam, hogy menned kell… Ti. Aktívpista helyére egy Tímár Ella nevű nőt választottak a KISZ KB bürójába egyetlen kisebbségiként. A. diadallal adja elő, hogy helyeselt, miközben a Bontaș asztalát nézte merően. Az észrevette, és jó képet vágott hozzá.

Fröccs ma összeveszett a titkárnővel, hogy miért nem tüntette fel mindkét mesterségét, filozófia és újságírás, a Ioan Tomához (Bontaș utóda) felküldött listán. Úristen, a gyerek nagyban kezdett játszani!

A kis Dani ma minden csipeszt lehajigált a teraszról. 18-án volt hároméves. Eddig sokra vitte, már beszélgetni is lehet vele, akaratoskodik, nagyokat kacag, a tutu-imádatnak hódol, naponta kéri tőlem a cukrot, bújócskázunk (én kell találékony legyek abban, hogyan ne találjam meg), néha megsértődik, toporzékol, anyámnak dirigál főzés közben, olyan szavakat használ, mint a *különben* és a *pedig*, kiált, hogy C*sak én*! *Csak én*!, odavan a gödrökért, és újabban minden anyó által rögtönzött mesében kell egy „dögör"-nek is lennie, nagyon tiszteli a „reszelő" (szerelő) bácsit és féli Godjoint, a lenti szomszédot, aki a zsivajgásra néha feljön… Tud románul is: *ce mai faci*? És: *unde ești*? – kérdi, de főleg kérdezni tanult meg: Miért? Miért? – hangzik el unos-untalan a Hol?-lal együtt, az érvelésnek pedig egész egyszerűen nagy mestere: Pl. Miért hánytad szét a játékaid? Mert azért! – vágja rá nagy nyomatékkal.

Eddig már 600 lej kölcsönt vettem fel, ami azt jelenti, hogy a jövő hónapra meg vagyok lőve.

Május 24.

Szülinap előtt:

1. Aktívpista közli velem reggel, hogy 23-án Fröccs berontott hozzá: felfordulás van a szerkesztőségben, ha Kovács András lesz az Árpi utóda, ő azt nem tudná elviselni, mert én egy tudósítóval sem tudnék kijönni, míg ő persze igen. Én soha egy gyárban nem jártam, hogyan bírálnám el a kéziratokat? Az állás plusz 2 ezer lejt jelent stb. Erre Aktívpista állítólag végigjárta az illetékeseket és Ferencz Annának is szólt. Káderlapot róla nem kért, csak Hitetlenről és rólam.

2. Egy nap szünet után felmentem Csendeskéhez délután és estig együtt voltunk. Mondom neki, úgy hiszem, tudnék vele élni, mert úgy érzem, az utóbbi időben nem számításból bánik velem szépen, és én a szelídséget becsülöm a legtöbbre a kapcsolatban, s a konfliktusmentességet. Szó esett házsártossági hajlamáról, érdességéről stb. is. Mire ő gondolkodóba esett, és egy óra múlva csalódottan a szememre hányta, hogy ő hol van mindebben? Itt mind csak arról beszélek, hogy változzék meg. De ő azt akarja, hogy úgy fogadjam el, ahogy van. És ő igenis agresszív! Lehangoltan bandukoltam hazafele éjféltájban, ezzel a nővel nekem merő egy harc lenne az életem, kimerült vagyok, jobb lenne befejezni, elégedetlen velem és egyre inkább az lesz. Nagyon eltávolodtunk egymástól.

Május 25.

Fejedelmi ajándék Kis Donaldtól, úgy viselkedett, mintha mi sem történt volna. A Bucuresti szálló előtt a rendőr meg akart büntetni 100 lejre. Moziban voltunk, utána jobban telt, mint valaha.

Május 26–27., 28.

Vasárnap este csúnya hisztériás roham a barátnőjénél, akinek anyja elhozta otthonról az ő új fehér köpenyeit. Lehülyézte a saját anyját stb. Kétségbeesetten botorkált mellettem hazafele a sötétben. „Így is szeretsz?" Aludtunk, együtt, de külön. (Du. még rendezett egy jelenetet az autóbusz miatt.)

Hétfőn nagyon boldog volt, amikor du. négyre még bementem az otthonba, az Oborból jött: „Vártál volna rám?" (Ha ti. nem érkezünk együtt.) Kulcsaimat azért reggel magánál felejtette! Kedden a teljes kimerültség miatt egy következő találkozást péntekre halasztottunk. A kocsi egy hete vacakol, elakadunk, és nyomni kell, hogy beinduljon.

Május 29.

Árpival kocsit javítottunk.

Donald nyámnyila barátja színes képeket küldött Magyarországról. Üzenet lenne!? Ő is ezen töpreng.

Akkut kerestem két napon át, de úgy tűnik, az önindítóval van baj.

Május 30.

Elment tíz szürke az akkuért.

Megismertem az öreg, pocakos és kopasz villanyszerelőt, aki piásan és bőbeszédűen előadja nagyáriáját a kislányról, akit 11.-es korától kezdett el vezetni tanítani, tíz hónap múlva bejelentette testi igényét rá, öt évig egyetemre járatta (előzőleg ő juttatta be, magántanárokat szerzett neki stb.), könnlakásról, tengeri nyaralásról, három szőrmebundáról, válogatott javakról gondoskodott, rendszeresen látogatta mint „nagybátyja", és vitte magával egy kis használatra. Volt miből, mert a szövetkezetben akkoriban napi 500 lejt keresett. Egy évet kint töltött Franciaországban – három kocsit küldött haza és hazajött, mert ő a szívével gondolkozott, nem a fejével. Itt rengeteg a szeretője, most egy 38 éves mérnöknő. Ő a mellek bolondja! Mindenkit megtanít rá. Nem igaz, hogy Nyugaton feszített a munkatempó: ő háromszor annyit dolgozott, mint egy ottani. Heti költségeit két óra alatt kereste meg. Igaz, hogy amiből ő három kocsit és lakást vett itt, ott legfeljebb egy falat vehetett volna. Diktatúra, szabadság, senki nem szólt rá, azt tehette, amit akart.

Ismeretségem a kolozsvári volt, bornírt és vad cenzorral, aki most azt állítja, hogy képmutatásból volt annyira vad. Államvizsga dolgozatáért Kisbács történetéről „most bezárnának", állítja, fia műépítész és művész Csíkban. Gy. Szabó Bélát rohadt pénzhajhásznak tartja.

Május 31.

Tegnap este nem sikerült felhívnom, ma reggel rajtaütöttem. Úgymond féltékenységből. A kocsijavítás 1500 lejembe került, az akkun kívül május szép havában. Hm!

Végre sok heti lebzselés után talán újból rátaláltam a meló ösvényére.

Június 1.

Két alapelv szerint kellene élnem: a valóságot feltétel nélkül el kell fogadni, tudomásul kell venni – és a valóságot feltétlenül el kell vetni, meg kell változtatni.

Június 2.

Egymást átölelve aludtunk el. Előtte megnéztük a filmtékában *Fellinitől a Júlia és a szellemek*et Giulietta Massinával a főszerepben. Szép, a többihez képest egyszerűbb és Mastroianni ezúttal nem szerepel benne. Leszámolás a keresztény erkölcsiséggel: gyerekkori önmagát leoldja a műmáglyáról– felmondja paktumát a mártíromsággal, megleli a lelki egyensúly visszaszerzésének reményét.

Minden rendbe jöhet. S ha megértetem vele, hogy udvarolni nem tudok, de tutyimutyi mégsem vagyok (kényelmesebb nekem, ha ő dönt és nyilvánítja ki vágyait), akkor tovább mélyülhet a kapcsolat.

Pepsit kerestünk a Berlin vendéglőben, cukrászdáztunk stb., végül hazahoztam. Hálóinge nem volt, de szükség sem rá. Kifejtettem, hogy a hülye szó nem a hű-ből származik. Elhangzott, hogy elveszem feleségül. Csak hallgatta – valóban mellékesen jegyeztem meg. *Two times.* Lassan összenövök vele.

Dani *Dennis, the manace* lett, zsarol: rendetlenkedik, székeket borogat fel, torka szakadtából üvölt, figyelmet követel, s nem tud mit kezdeni túlbuzgó mozgáskényszerével. A strandon vizet töltött egy néni fejére, mindenki őt nézte, elszórakoztatott több száz embert, persze csak a trolit tartotta érdemesnek megjegyezni az új szavak közül. Szüntelenül randalírozik, követelőzik, makacskodik, lépten-nyomon ellentmond. Dühöng, görcsökben fetreng. Anyó szerint nálam is rosszabb.

Június 3.

Fölmentem du. hatra, enyelegtünk, részletesebben mesélte el a napját, mint szokta. A prof. megfizetett neki, téves diagnózison kapta. El volt szontyolodva. Engem illetően megjött az önbizalma, sőt. Ugratott, hogy miért nem hoztam el a pizsamám, ha egyszer megígértem, hogy rajtam alhat, és jó fiú leszek. Egy megjegyzésemre megorrolt rám. De ezek a sértődések el sem mérgesedhetnek.

A Nagyfőnök felfedezte immár sokadszor a spanyolviaszt: a mezőgazdasági lemaradás oka a henyélés, a lustaság és a pártpolitika el nem sajátítása. Közben

egész egyszerűen arról van szó, hogy ilyen túlhajtott beruházási politika mellett nem lehet lemondani a mezőgazdaság kiuzsorázásáról és kifosztásról, mely a termelő érdekeltségének persze szárnyát szegi.

Fröccsöt, úgy tűnik, hívatták már utódlás ügyében. Árpi nap mint nap várja a döntést. Célzások történnek, a főszerk. („majd te adod le új sorozatodat", mármint hogy én), Árpi („mit tennél az én helyemben?"), Julika és Bizalmi részéről dettó. Én csak hallgatok. Mit tehetnék mást?

Június 5.

Sugás-búgás, fúrás-faragás. Ma Bizalmi említette, hogy Fröccs aknamunkát folytat ellenem. Ez az ökör többet árthat nekem, mint bárki, s nem tehetek ellene jóformán semmit. Szegény azt hiszi, ha nem én leszek, csakis őt nevezhetik ki.

Június 6.

Nálam aludt, egy hetes absztinenciánkat nem tudtuk betartani. Talán szeret, de azt hiszem, nem tisztel. És egyre kevésbé fog. Márpedig nálam az önérzet a fő érzékszerv.

Délután fölmentem az orvosi otthonba. Két kimerült ember találkozásából semmi okos nem sülhet ki. A meséléshez fáradt volt, s előbújt belőle az utasítgató én: ezt tedd, azt tedd, miért álltál meg az üvegeken, zöld! Aki némaságomat, ill. hallgatagságomat tanácstalanságra magyarázza, az… Önállóságomat féltem tőle, s nincs bennem annyi energia, hogy naponta megismétlődő közelharcban tudjam megvédeni. Kettő: aki a saját vonzerejében nem bízik, az a másik gyengeségére, kiszolgáltatottságára épít. Három: közeli viszony és tisztelet egyeseknél kizárják egymást. Summa summárum: kisütöttem, hogy valami olyasmit mondok neki, hogy félek tőle, mert ragaszkodást mutat, de valójában elégedetlen velem, és egyre inkább az lesz a totális ingerültségig, a permanens szembenállásig – hol van akkor a fészek melege?

Du. tisztafej lévén, bementem. Tegnap kinevezték Hitetlent helyettesnek Árpi helyére (tk. szerkesztőségi titkárnak), anélkül, hogy bárkivel is szóba álltak volna Aktivpistán kívül. Ő meséli (egy kicsit bocsánatkérő formán), hogy valószínűleg konzultáltak Ferencz Annával is (ő KISZ-titkár), de az új propagandatitkár maga döntött. Kit akar? – kérdezték tőle. Neki mindegy. Mivel én vele, a főszerkkel egyidős vagyok, hogy ne kelljen majd úgymond együtt

leváltsanak minket, a fiatalabb Hitetlennél állapodtak meg. Szépen kiókumlált magyarázat. Tehát egy húron pendültek. Kisült, hogy Fröccs kihallgatáson járt valakinél, és mély elégedetlenségének adott hangot még a hét elején a készülő döntést illetően. (Mégsem pofázott volna hiába?)

A kinevezésben van egy olyasmi is, hogy én „maradjak csak az, ami vagyok", a feltétlen engedelmesség pedig diadalmaskodott. Habár ha létezni akar, Hitetlen muszáj lesz, hogy a sarkára álljon néha. Beadom új sorozatom első folytatását.

A végtelen pesszimizmus, az eltitkolt artisztikus gőg és a vele társuló gyakorlati teljes behódolás, íme, jobb receptje az érvényesülésnek, mint a cselekedni vágyás mégoly töredékes kinyilvánítása és próbálkozásai…

Június 10., hétfő

Szombat–vasárnap a Kis Donaldnál laktam. Szombaton moziban voltunk (*Losey: A bűnöző, 1960*), egészen jó film, börtönlázadás, egy kiskirály-balek sorsa, lebukása és halála. Utána késő estig, éjfélig benzint csordogáltattunk tartályokba, hogy legyen tartalékunk és elajándékozni valónk. Vasárnap a Pionírok strandján rákvörösre süttettük magunkat hármasban Ioanával, egy kiválóan rendes és rokonszenves szép szőkével együtt. Jellemző, hogy utánam úszott a szemközti part strandjára (az a sajtóé), nehogy azt képzeljem, hogy azt tehetem, amit akarok. Szombaton némi dacos aggodalommal fogadott, a barátságtalan telefonbeszélgetés után rosszra számított. Szóval megérezte! Haladás. Aznap elaltattam a gyanúját, végül „mikor veled vagyok, nem gondolok semmi rosszat rólad", jelentette ki, de vegyem tudomásul, hogy neki sok barátja van, és ő azokhoz ragaszkodik (lásd a benzinügyet). Na, bumm! Vasárnap a strandon elkezdett bennem lakni Ioana előtt, megpendítettem, hogy a másokat erőszakkal boldogítók fajtájából való, akárcsak egy nagy államférfi. Nevettünk. Ideje volt kiélezni, de erre kerek perec megkérdezte: Mikor hagyom el? Mert ő hétfő óta úgy vette észre, hogy ezen töprengek, s vissza akarok térni kényelmes magányosságomba. Köntörfalazás nélkül megmondtam, hogy nem hagyom el, de sok megoldatlan dolog van ám. Később este otthon nagy mesélőkedv jött rá, irtó jópofa volt, Jenciről mesélt, aki csüngött rajta, de tutyimutyi volt, és horogra kerítette egy szerkesztő apuka a lánya számára, s azóta is húzza az igát. A Rudi-ügy: hogyan ismerkedtek meg, jártak másfél évig együtt fél-önállóan, s hogy tavalyi pesti viselkedése (mikor is faképnél hagyta az utcán, miután kihívatta magához) miért kavarta fel annyira. „Felbo-

rította az értékrendszeremet, azóta nem tudom, mi a jó és mi a rossz… ez volt rémes, nem hiszek már semmiben, mert annyira biztos voltam abban, hogy szeret, márpedig nem lehetett igaz, ha ott tudott hagyni". Most azt várja, hogy magyarázattal szolgáljon, és akkor: „ki fogom dobni". Mondtam, hogy sok értelme nincs a jelentkezésének, térjen napirendre fölötte – de nyilvánvalóan újabb esélyt akar adni a gyereknek a közeledésre. Este újból két allegóriával szolgáltam: ő az offenzív, én a defenzív önállóságigény megtestesítője vagyok, őneki „kétszemélyes önállóság jutott", mintha egy csigának két háza lenne s a lakatlant mind be szeretné népesíteni, de akinek van magának is háza, a sajátját persze jobban szereti. Különben Nyugaton a helyzet – rendben.

Jó tudni, hogy Rudit ő hozta haza Dolj megyéből. Érdekes történet az orvosi kihelyezések reformjáról: hirtelen közölték a végzősökkel, hogy előbb a megyén belüliek választanak (valószínűleg azért, hogy lakhelyükhöz közelebb legyenek, és ne kelljen utólag folyton áthelyezni őket), és csak azután a „média", az átlagosztályzat szerint következők. Egyértelműen a gyengébbeknek kedvezett, viszont azok meg is maradtak a körükben, míg a jobbak, akár ha falura kerültek is, jelentkeztek szakvizsgára, és azóta a városokban vannak már. Érdekes a felhördülés, a rádió közvetítette üvöltés a hír közlése hallatán.

*

Az ember rosszul lesz, ahogy elnézi a szerencsétlen Aktivpistát, amint új teljhatalmi szerepében feszít. Minél előbb rá kell ébreszteni alkalmatlan voltára újból, mert csak úgy elviselhető, ha kisebbrendűségi érzése féken tartja. Szomorú, hogy Bizalmi végső soron az ő malmára hajtja a vizet. Nyomorúságos állásféltésből – amire marakodásai is mind visszavezethetőek.

*

Hirtelen ráébredtem, milyen veszélyeket rejt egyesek titkolt rosszindulata, hiányos erkölcsi érzéke és hibás ítélőképessége. Van, aki állandóan engem figyel, bennem lakik, ellenszenvének céltáblája lettem, sejti, hogy lenézem, és apró csapdákat állít nekem „tehetségtelenségem" bizonyítandó. A főszerk nem tudja elfojtani primitív kárörömét, tart tőlem mint riportertől, s Hitetlen nyilván nem fogja azzal kezdeni, hogy összetűzzön vele miattam, különben is még meg kell tanulnia, hogyan bánjék a fene nagy önbizalomra szert tett főnökével. Ráadásul ez a Donald is mintha leigázni készülne engem, ahelyett, hogy…

Június 11.

Felhívott, hogy csütörtökön autókázhatunk Kolozsvárra. Három napja fordítom az új KISZ-programot magyarra, jutott nekem belőle valami 25 flekk.

Június 12.

A felújított akku jó példa – nyilván behúztak, egy maffia kezébe kerültem, elválik meddig tart. Hasonló az emberi viszonylatokban is megismétlődhet. Rossz előérzettel ébredtem. Donald nyüsletésében része és példája annak a számítással és csalással átitatott világnak, s melyben ráadásul eddig mindig rajtavesztett üzelmein. Történeteiből kiderül, hogy a képmutatásnak eshetett áldozatul a Rudi-ügyben is, ettől tart most is. Hol a tiszta emberség vágya? S ha azt nem kap, beéri a magánál pechesebb csalók manipulálásával? Én született naiv vagyok.

Június 13–18.

Kolozsvári kiszállás. Kovács Pali Ferencet nem találtam. Kiszálltunk Brassó Pojánán, esetünk az ottani szállóban a 2+1 módszer miatt. (A nem házas pároknak két szobát kell kivenniük az álszent szocialista erkölcs miatt. Csókolózás a Cenken. A magánéletet felszámoló „erkölcsiség" álszentsége: tudják, ki vagy, de megengedik neked, viszont többet kell fizetni. Úristen, mindenütt ez a kisszerű korlátozás. Megismétlése a jelenetnek a központi szállóban, a rendőr, akinek befújtak, s aki végignézve rajtunk, elbiggyesztette az ajkát. Alvás ohne egyéb, reggel kudarc, miután este azon töprengtem, hogy nem elég nekem feleségemül akarnom, őneki is engem férjéül kellene akarnia. És ő szeret-e? Azt hiszem, a várakozás álláspontjára helyezkedik, ez engem megakadályoz abban, hogy belevessem magam a szerelembe. Másnap szászveresmarti látogatás a templomerődben, a kurátor mesél, jövőre a földvári német iskola is megszűnik, 200 valahányan maradtak szászok, az utcasoron már csak három család. Ő kétszer kezdte a kanáltól (de la lingură): amikor megnősült, és amikor 13 év után hazajött a fogságból. Középkori büntetésfajták a szászoknál: elzárás, 25 botütés, kiközösítés egy évre. Hogyan nősült egy szász legény? Krizbából szekérnyi követ kellett megadott időre a várba hozni, ha nem sikerült, csak egy év múlva léphetett házasságra. Az állam a megürült házakat nem el, hanem

bérbe adja. „Nem akarja eladni, mert az a kommunizmus, hogy minden az övé legyen" – mondja felsőbbségesen.

A kőhalmi leromló várban egy szegény magyar család lakik. Fényképeztünk a sziklákon, romokon.

A segesvári múzeum előtt sofőrök szállnak le némileg félénken a kocsiról. Fura kifejezés az arcukon, mint akik nem tudják, múzeumban hogyan kell viselkedni. Ebéd a főtéren egy grillsütődében.

Vásárhelyen alig döntjük el, hogy megnézzük a *Kakukk Marci*t, odalép hozzánk valaki két jeggyel. Remek komédiázás, élmény, hálás közönség, *musical,* sok pajzán célzással. Nehezen farolok ki a kocsik közül, jelenetezés, „mert te sosem hiszel nekem". Fél egyre érkezünk, szülei az ablakban. Én távolságtartó udvariassággal viselkedem, ő a lehető leghepciáskodóbb kellemetlenkedéssel, durván üvölt, „dilis vagy!" hallom a becsukódó ajtón át. Mindkettejüket letorkolta.

Szombaton fényképeket mutogatott az ágyban: összes pózait, begyakorolt arckifejezéseit viszontláttam. Felért egy önleleplezéssel. Mondom neki, ne beszéljen így a szüleivel, legyen tekintettel rám is. Erre idegbajosan: Ó, hagyj nekem békét! Jó, azt teszem, kimegyek. Utánam jön: Mit csinál a gróf úr? Apját felköszöntöm, nyeglén mondom, nem tudom, születés- vagy névnap-e, de egyformán talál mindkettőre. Látom, neheztelt a hangvételért, ha én vagyok tiszteletlen, az sérti. Vad csókolózási roham jön rám, cinizmusom ebbe vált át. Nézzük a sok rossz fényképet, anyja meglepően komoly és szép rajtuk fiatalon. Vendég jön, eltávozok, fintorogva intek nemet az ebédmeghívásra, elkapom elkeseredett arckifejezését, szelíden kérlel, de én el.

Felvitt Emeséhez, ahol kereket cseréltem, megbámultak a barátnők, egyikük azt tanácsolta, hogy egy ilyen „*fin*" fiúval legyen kevésbé *„agitată"* (felhangolt), mint általában. Vasárnap kirándulás Reketóra, érdekes a román paraszt a teraszon, ahol él: a faluba ment reggel 7-re és du. 5-re jött vissza, mert takarítania kellett a templomban, végül kihajtotta a marhákat a hegyre. A disznó orrában drót volt. 1800 lejért bérlik a házat. Szép virágos hegyoldal, virágszedés. Este anyja mesél: annyira törekvő volt a lánya, hogy egyik vizsgáján kijelentette, neki vagy 10-est, vagy négyest adjanak. Erre beírták a négyest. Idegrohamot kapott, mert „nyoma marad az indexben". Hozzá voltak szokva, hogy ősszel javítani jelentkezzék. Rengeteget tanult – mondja. Rosszul szoktatta a gyerekeit, mindent megtett helyettük – látja be. Hétfőn Donald fodrászhoz megy, utána nem lehet hozzányúlni egész a kedd esti elválásig, és végső soron azért viteti magát Fundeni-be, ahelyett, hogy hozzám jönne. Megállunk

Gyulafehérváron, Szebenben, szemerkél vagy esik az eső. Este a sikeres akció után azt mondja a peronon: „Ez neked az egyéniséged inerciája miatt nem megy, de majd belejössz". Nagylelkű, nem is tudja, mennyire megriasztott. Itt az a más világ, az ügyeskedésé, amelyben örökké idegenül élnék, és amelyben a balfaszságig ha vihetném.

Június 19.

Egész nap a válás módozatain törtem a fejem. Hidegen válaszoltam a telefonban neki, ha nem mennék el, telefonáljon, mondtam. „Meg ne próbáld, mert akkor véged van!" – vágta oda. Még komolyra fordulhat. Két út van: megmondom kerek perec (amiből bosszúhadjárat lehet), vagy fokozatosan, a találkozások halogatásával, illetve hidegséggel és durvasággal hozom tudtára és teszem magam ellenszenvessé. Minden varázsát, vonzerejét elveszítette, csakis bevásárolhatok vele: erőm nincs az átnevelésére, s szeretni pedig csak úgy tudnám. S ma eszembe jutott, ami eddig még nem: hátha jobbra akadhatnék? Eddig mind azt mondogattam magamnak: utolsó esélyem. Csak ezt nem vallhatom be neki.

Kifelejtettem a gyulafehérvári sétát a székesegyházban, a kis öreget, a katolikus internacionalizmusról perorálót, a teológiát. Továbbá a két mérnököt a reketói sétán, s hogy Kolozsvárt szeretne lakni a szüleivel, akikhez képtelen viszony fűzi.

*

Bizalmi megőrült. Amíg nem voltam itthon, hátba támadott, förtelmesnek nevezte a fordításomat, és iparkodott minél több hibát találni benne. A titkárnő alighanem kihallgatta, hogy a főszerk védelmét kértem ellene, és beárult nála. Rajtam akarja bizonyítani, hogy ő most nélkülözhetetlen támasza a főszerk-nek, miután a Hitetlen fordítását is vele ellenőriztették. Idegbaja fokozódik, jó lenne eltűnni környezetéből, mielőtt végleg rám mászna.

*

A borostás, pityókos cigány a kolozsvári cukrászdában: Dacă n-ar fi Ceaușescu, n-ar fi om în țara asta! (Szétnéz) Ăla ne ține pe noi pe fața pământului. Doamne, dăi noroc și sănătate! – Du-te, domnule, circulă – szólnak rá. – Degeaba vorbești, domnișoară. Că dacă n-ar fi el, nu ai fi nici dumneata aici. Ai fi la sapă. El v-a dat drepturi vouă, femeilor. – Nu ți-ai băut cafeaua? – Să știi că n-a făcut

bine că a dat drepturi la femei. Vă bateți joc de noi. Vin acasă și mă întreabă: unde ai fost? Ce ai făcut cu banii? (sorolja hévvel). (Ha nem élne C., mások sem létezhetnének ebben az országban. Tart meg minket a föld színén! – Ugyan már, hékás, lépj le! –Hiába tiltakozol, kisasszony. Mert ha ő nem lenne, te sem lennél itt. Kapálnál valahol. Ő adott nektek, nőknek jogokat. –Nem ittad még meg a kávédat? – Tudjátok meg, nem tette jól, hogy jogokat adott a nőknek. Gúnyt űztök belőlünk. Megyek haza és azt kérdi: hol jártál, a pénzt mire verted el.) – Végül kezicsókolommal búcsúzik el, ne haragudjanak, szabadkozik. Să mai veniți! (Még legyen szerencsénk egymáshoz) –vetik oda neki gúnyosan.

Június 20.

Másfél napi töprengés után íme a két egyéniség fő vonalakban: Őt a gyakorlatias és a fogyasztói magatartás jellemzi, célja az érvényesülés, összeköttetések szerzése, világának kiterjesztése, ügyeskedik szüntelenül – és bár valóban fennáll a külső kényszer, de megvan hozzá a belső indíttatás is.

Engem a megismerésre koncentráló alkotói magatartás jellemez, maga vagyok az idealizmus vele szemben – következésképpen „haszontalanságomban" (ő kiaknázni akarja minden oldalúan a maga orvosi státusát) arra a sorsra juthatok mellette, ami szüleinek kijutott: csak lenézhetne, mihelyt ez kiderül. Következésképpen megoldást csak az hozhat, ha ez a két világ némileg áthatná egymást, felébred bennük a másik szükséges voltának tudata, ha ő az én riporteri vállalkozásomnak – amit abszolút nem ért és nem is érdekli – támaszává válhatnak. Nem rendelhetem magam alá egy alacsonyabb rendű erkölcsiségnek, és méltatlan lenne anyagi biztonságom eszközeként tekintenem őt. Hiszen, aki másnak vermet ás, maga esik bele. Föl fogom tehát ajánlani a házasság nélküli élettársi viszonyt határidő nélkül, amit anyagilag a fifty-fifty megosztásra, erkölcsileg a hűségre építhetnénk.

(Másik hibás kör életében: a közelség és a megbecsülés mintha kizárnák egymást őnála.)

Sose látott, egyedüli esélyét kínálom fel neki az emancipációnak: kivetkőzhetne házsártos, zsarnoki természetéből, s magára találhatna mellettem az egyenrangú férfi-nő viszonyban. Így nem sok szeretni való van benne, körülményeitől és túlzásba vitt, kompenzatív törekvéseitől *alias* történetésétől eltorzítva nem igazán emberi és vonzó.

Június 21.

Minden fordítva sült el, ő szakított velem. Végső soron én juttattam oda keddi mogorva válaszommal a telefonkagylóba, mai gonoszkodásommal, hogy majd gondoskodom számára temérdek kételyről, és lassú tűzön fogom sütögetni. Úgy érezte, túlcsordult a pohár. Mégpedig akkor, amikor kijelentettem *action gratuit*-ként, hogy családjára a szerzés jellemző, s velem ugyan jól bevásároltak. Erre elhallgatott, hosszas faggatásra kibökte, hogy elege van belőlem, mert mindig mindent a vallásra stb. vezetek vissza – szóval hogy gondolkodásom rögeszmés, de ezt én mondom. És ezt belém nevelték, ezen változtatni nem lehet. És felülről nézek mindenre, például az orvosokra, „preconceput" (előítéletes) nézeteim vannak.

Summa summárum a szakítás készen állt már a lelkében, én idéztem elő, sikeresen megfúrtam magam, nem is szándéktalanul. Szövegemet nem is tudtam előadni, csak annyit, hogy épp ma akartam felajánlani neki az életközösséget.

Kiderül 1. nem érti tényleg a fiúideológiámat, 2. elérkezettnek látta az időt a szakítópróbára, de csak végső soron szánta annak, s benne van a felismerése, hogy túl értékesnek a maga számára nem tart, s van egy megelőző momentum is, mert „szerelmem" gyengülni látta.

Szó volt előzőleg a nemi életstílusa tarthatatlanságáról, ami láthatólag roszszul esett neki.

De szépen, finoman viselkedett végig, és kicsit durcásan. Valami elakadt, mielőtt megkezdődött volna, mert ezt követően idézett volna elő változást mindkettőnkben. Nem volt türelmünk hozzá.

Továbbá: jó oka volt rá, hogy kenyértörésre vigye a dolgot, amit lehet, nem ismerek. Törődjek-e bele?

Jaj, igen, azzal fogadott, hogy mennyire örvend annak, hogy megjött a havi vérzése. Igazán visszatetsző volt.

Június 22.

Az elbocsátó szép levelet fogalmazgatom magamban.

De jaj, minden elhangzott szó most hogy kijavíthatatlan már, olyan végleges sutaságban meredezik!

*

Adalékok a tegnapi nap történetéhez: Azzal üdvözölt, milyen jól tette, hogy otthon aludt, és nem rontotta el nálam a frizuráját, mert nagy sikere volt vele a kollégák közt, főnöke is udvariasabb volt, mint máskor. És ezentúl a 10. napon túl nem enged közel engem magához. Erre persze rávágtam, jobb, ha nem is találkozunk egyáltalán, csak egyszer-kétszer havonta… Meséli továbbá, hogy nem elég az, hogy Rudi elment, és ez rontja a dossziéját és értékét a fundeni-i közvélemény szemében, de most szobatársnője megmutatta mindenkinek az ő amerikai könyvét azzal a 2000 kérdéssel, ami az USA-ba való bebocsátást elnyerését lehetővé teszi. Méghozzá vizsga előtt, a rosszindulat nyilvánvaló.

*

Most hogy szakított, világosodott meg előttem, hogy valóban a javamat akarta.

*

Egy bánsági faluban a parasztok megtagadták, hogy fejenként egy hektár kukoricát vállaljanak kapálni, s ezért egy hétig a busztársaság nem adott jegyet nekik, aki mégis felszállt, azt megbírságolta a rendőr. Kenyeret sem kaptak, csak a nyugdíjasok, azok is csak a fejadagot, a gyerekekre sem voltak tekintettel, két asszony „szájalásért" egy éjszakát az őrsön töltött, mire másnap aláírták a kívánt szerződést, és utánuk a falu is.

*

„A nő sose azt mondja, amit gondol" – azért szakított, mert 1. várta, hogy megkérem a kezét a kolozsvári út alatt, 2. úgy döntött, hogy nem szeretem eléggé, mint kijelentéseimből kiderült, s ahogy náluk viselkedtem, a szüleivel sem tudnék kijönni.

Ezért a csacska kacsa
Mégiscsak a
Könnyebb utat
Választotta.

Június 23.

Német diákot ezentúl az eddigi 3-4 város helyett csak Bukarestben lehet felvenni az egyetemre. A minisztérium azt válaszolta az újságíróknak, hogy a magyarok a hibásak, mert egy évvel ezelőtt Moldvába akartak kihelyezni ma-

gyar végzetteket, és azt válaszolták, ők oda nem mehetnek, mert nem bírják a nyelvet – írja a Neuer Weg. Ez a nemzetiségpolitika *neuer weg*-je (új útja).

*

Azért mégiscsak furcsa, hogy akik a legközelebb állnak hozzá, sőt szeretik, azok figyelmeztettek a legkevésbé lojálisan, hogy vigyázzak, mert hisztérikus, egy sárkány, raplis, elviselhetetlen, „azt hiszi, velünk mindent meg lehet tenni", „egy légy se lehet a szobájában", „de házias lettél" stb.

Paradoxon: ha nem jön meg a vérzése, megkérem a kezét. Mivel megjött, szakítottunk.

A másik is ott szakadt meg (lásd a januárt ebben a füzetben), ahol az alaposabb megismerés végett a találkozásainkat rendszeresíteni akartam. Itt pedig az életközösséget felajánlani. De itt a szerelmet hiányolták, ott megijedtek, hogy bekövetkezik.

Hasznom volt-e belőle? Még egyet léptem előre, újabb lépcsőfok, s egy zsákutcából is kivezetett.

Petrucchio dolgavégezetlenül búcsúzik.

*

Tulajdonképpen azt hiszem, túlbecsültem az érzelmességét. Alighanem a leghidegebb fejű pókerjátékos módjára járt el: amikor már nem volt kedve hátrálni, levetette a hetek óta viselt szelídség álarcát, és választás elé állított: vagy alávetem magam neki, ha ragaszkodom hozzá, vagy le is út, fel is út. Némi felkavartság azért volt… Tudta-e vajon, hogy én nem hátrálhatok, mert hasonlóképp gondolkodom?

Idősebb korban a számítás, íme, milyen mérvű. Egy „ügylet" volt részéről is, és igyekszik minél kevesebb fájdalommal kilábalni belőle. Az őszinteséget persze nem lehet kétségbe vonni, nem csaptuk be egymást a végső döntéssel sem. Egy húron pendültünk végső soron, arra számítottunk, hogy valami komoly lesz belőle. Nem lett. Ideje más után néznem.

Június 24.

Szerkesztőségi plenáris volt, sajnálták, hogy Árpi elmegy, Molnár H. Lajosnak talán feljön a napja, mert Bontaşt, aki szankcionáltatta, leváltották.

Ma inkább a rideg kegyetlenségre emlékszem, amivel nekidurálta magát a szakításnak, mint aki kimutatja a foga fehérjét, az igazi természetét. Összeszedtem a dolgait egy zsákba, ha értük jön, ne kelljen keresgélni.

Demény Patyi (István Pál) nálam szállt meg. Egy kötetre valót írt össze a szibériai kisnépek eposzairól. Lélekszámukkal fordított arányosságban, égig érő hőseik vannak, mint Daninak.

Június 25.

Kezdem kutyául egyedül érezni magam, de nem mozdulhatok. Nem lehet az ember érzelmeivel ilyen kegyetlenül játszani. A depresszióból eléggé felépültem, nem szeretnék visszaesni.

Legépeltem a világjáró melósom, Szigeti András gelencei ács történetének első részét.

Aktívpista ma államvizsgázott a pártegyetemen.

Bizalmival szemben a tartózkodó figyelem álláspontját kell felvennem. Hányszor elhatároztam már másokkal szemben is!

Milyen főnök lesz ebből a Hitetlenből, mikor mindenkit mélységesen lenéz, és mindenkitől mélységesen fél, s egy célt sem tart vállalásra érdemesnek?

Június 26.

A főszerk 10-est kapott az államvizsgán, ragyogott, mint egy frissen pucolt rézüst. Hudy Árpádot viszont nem engedték a bizottság elé, mert „vezetője" nem tartotta dolgozatát eléggé „politikusnak". Világos, nemde? Szegény felsült pozőrként füstölgött, nem kétséges, hogy okkal.

Június 27.

Demény Patyi ma reggel kész eposzhős volt: felkelt hajnali hétkor.

Az este nagy izgalom, egy beadvány szövege a fiatal költőtől[62]. Új „koncepciójában" mi szerepel: teljes jogú polgárként kéri szempontjai érvényesítését és adatok közzétételét a háború utántól máig. Százalékokkal bizonyítja, hogy baj van a legfelső politikai szervekben az arányok körül. Végül zseniális módon

[62] Szőcs Géza beadványát a Szabad Európa Rádióban olvasták be, amit minden este hallgatott talán az egész ország akkor már.

kisebbségi világszervezetet követel, mert az emberiség egynegyede ilyen sorban él. Amikor a gyakorlatiasság megbukik, a morális időszerűség „túlzásai" jelentik az egyedül járható utat.

*

Őrült botrány, Bizalmi üvölt velem, miután végigtelefonálom a kolozsvári felsőoktatási intézményeket, és végül Bukarestben a minisztériumban megtudom, hogy négy helyen lehet összevissza magyarul felvételizni: a kolozsvári tudományegyetemen, 2. a zenekonzervatóriumban, 3. a vásárhelyi orvosin és 4. az ottani színin. Slussz! Holott eddig elvileg az egész országban lehetett, ha kérte a pályázó, gyakorlatilag még Iași-ban is volt mód rá, de Temesváron, Brassóban és Bukarestben is, s ahol almérnöki vagy tanári főiskola volt, dettó.

Apám: Jaj, a tartózkodás (az enyém) nagyon veszélyes viselkedési mód, mert az illető, a célszemély azt gondolhatja, hogy lenézik őt…

*

Ez a fehérnép még szakítani sem tud szépen („vulkánkitörés" miatt sértett meg) – hogy akarja ez a hűségben gyakorolni magát? Vissza fogom én vinni a dolgait, ahogy tehetem, el nem bocsátó szép üzenetemmel együtt.

Három órát álltam benzin fejadagért, a sor vége a kútig kanyargott vissza, azaz az eleje és a vége is odáig ért megkerülve az egész háztömböt.

LEVÉLFOGALMAZVÁNY

Kicsi kacsa
Kissé csacska
Kedves Donald! 1985. júl.
Levelem rövid lesz.
Mivel úgy tűnik, hogy régóta készülsz rá, botor döntéseddel nem értek egyet, s elfogadni nem tudom, de nem háborgatlak többé.
Kihúzva: Mindig is eljátszott lehetőségként fogok visszagondolni rád, mint ami azelőtt ért véget, mielőtt tulajdonképpen megkezdődött volna.
Stb.
Kapcsolatunkat akár évek múlva is nyitottnak tekintem, és bármikor folytathatónak tartom. Az emberileg igazán szép része ezután következett volna, mikor is kölcsönösen módosíthatnánk magatartásunkon, hogy a másik szerelmét és

megbecsülését megtartsuk, ill. kiérdemeljük. Tulajdonképpen oktalan módon befejeztük, mielőtt megkezdődött volna.
Bárhogyan döntesz, bosszúvágyat nem táplálok irántad, legfeljebb a másik utat járók közé sorollak és kész. Ha apró-cseprő ügyeidben lesz rám szükséged, bármikor számíthatsz rám.
Egyelőre Isten veled, csacska kacsa. Senkinek egy rossz szót rólad nem mondok.
András

Június 29.

Szabad szombat, jegyzetírói kedvem támadt, a Lakótelep termékeny témának ígérkezik. Eltűnődöm Kiskacsa, a megboldogult Donald jellemének ellentmondásosságán.

Családja az érvényesülés és a megkapaszkodás felfokozott vágyát oltotta bele. S ez mérhetetlenül felerősödött éles esze és energikussága talaján. Minden tette és szava helyzetének megszilárdítását és a terjeszkedést szolgálja, s ebbe az emésztő feszültségbe fészkelte bele magát az a fura paradoxon, hogy épp feltétlen támaszát jelentő családjához a legkegyetlenebbül szeszélyes és hisztériás, mindenki máshoz rendes, sőt mézesmázosan negédes. Ebben a kegyetlenségben egymásra rétegződik 1. az „úgysem hagynak cserben" tudata (visszaélés a szeretettel és szolidaritással), 2. a szülei növekvő aggodalmán (magánéleti sikertelenségek, vénülés) érzett szubjektív irritáltsága és 3. a lenézés amiatt, hogy részben ők okolhatók az előnytelen starthelyzetért, amiből neki indulnia kellett (szekta stb.) és 4. mert ugye a hülyék, a marhák kölöncöt vettek a nyakukba, és önként tették. Ezért olyan ellentmondásos a viszonya hozzájuk, ezért jutott szegényeknek a villámhárító szerep és a megaláztatás sorsa. Egyben persze szakítani sem akar a szektával. Ez a paradoxon szüli barátaiban az idegenkedést és ragaszkodás-haszonlesés kettős érzelmeit. Ezt a magatartást a magam alkotói-megismerői álláspontjával összeegyeztetni valóban lehetetlen. Ha az életélvezet vagy valami hasonló vágyat fel tudtam volna ébreszteni benne! De ez örök életében kaparni fog, mert a fogyasztási orientáció a maga látszólagos és hamis végtelenségében telhetetlen. Van tehát abban valami, amit búcsúzáskor mondott: „ezt a nevelés oltotta beléd, ezen változtatni nem lehet." És ezt a lehetőség elutasításaként nem, de a tény rögzítéseként el tudom fogadni.

Logikusan született meg ebből megoldási javasoltam, mely ragaszkodást is tükröz: életközösség, melyben én megtartom ütőkártyáim egy részét, s ezúttal a rosszat mintegy sakkban tartom benne: nem engedem, hogy a többi villám-

hárító közé lefokozzon. Ő ezt értelmezhette így is, úgy is, s kérdés, hogy a családalapítás vágyával összeegyeztethető-e.

Nem gondoltam volna, hogy egészségi állapota jóformán tizedrangú szemponttá legyen pokoli természete mellett.

Új jelszavam: Írás beszél, az élőszó ugat. Az élőszó csak duma.

*

Délután felvittem a dolgait, és erre az ölembe ült. Felháborodtam. Kisült, hogy én kéne bocsánatot kérjek elrohanásomért, s ő nem tud róla, hogy kirúgott volna. Egy kicsit furcsán telt aztán az idő. Csónakáztunk egyet. Holnap strandra megyünk, de semmi kedvem semmihez. Beletörődtem már a szakításba, hiába.

Június 30., vasárnap

Donalddal, Ioanával és férjével, valamint M. Kriszta urológussal Cernicán, a kolostor melletti strandon. Csónakban egész nap, látogatás a szerzeteskolostorban, botrány a hiányosan öltözött Klári miatt. Egy szerzetes tiltóan feltartott karral zavarna el, a magyar szó hallatán megtorpan: Külföldiek lennénk?, majd mivel románul nyugtatjuk meg, lehord. A kolostorban három sorban állnak: egyikben száraz kenyeret és mir-nek nevezett olajos vattát, másikban homlokukra olajkenetet (egyesek csuklóikra is) kaptak a hívők, a harmadikban egy kis ablakon cédulákra írott neveket kellett bedobni 10–10 lej és némi gyertyák kíséretében. Az asztalra hordott adományételekből két koldus lakmározott, kenyeret szeltek, cseresznyemagokat köpdöstek a tenyerükbe. A többiek az üveg alatti szentképeket csókolgatták. Kriszta: Hazugság minden! Csalás! Lopnak, és itt bűnbocsánatot remélnek.

Kész vallásos nagyüzem.

Sétáltam egyet a szomszéd temetőben. Egy mai KB-tag sírkövén akad meg a szemem (még él az illető), Nifon metropolita, „Ungro-Valahia" metropolitájának kriptája, meghalt 188o-ban, Loc de veci a familiei Fara Constantin – áll egy másikon. Egy hölgy szerint 20 ezer lej egy itteni sírhely, plusz az egyebek legalább még annyira rúgnak.

Kriszta céltudatos, cinikus, erkölcsi gőggel kezel mindent. Nő létére urológus. Naplójában „minden le van írva." Osztálya a kórházban az aljasok gyülekezőhelye. Operálni majd otthon tanul meg páciensei bőrén. Tulajdonképpen csak két-három személy műthet, s ha ellövik, hívják a nemrég leváltott minisz-

tert, Proca professzort, akinek nyolc saját műtétje van naponta. Éles nyelvű, egyenes fehérnép. „Férjem hidegfejű, kiszámított ember." Szülei gyárosok voltak, rögtön felcsaptak kommunistának, és igazgatókként folytatták. „Kell tudni, kivel tarts." Négyéves gyerekét otthon házvezetőnő neveli, ő látja el a férjét is. Férjével azért elégedett, mert 2+1+1 évet töltött tőle távol, hármat együtt, de még úgy nem csalta meg, hogy botrány legyen belőle, és kitudódjék. Havonta hazamegy, hogy „bár *de forma* törődjek vele". Egy barátjuk sincs, későn vetődnek haza a munkából, ő a megye férfitársadalma „szerszámjait" fogja karban tartani. „Ráadásul öregkorukra kerülnek hozzám." Első osztálytól román iskolába járt, nem is hallott a hazai magyar sajtóról. „Lehet még gondolkodni Romániában?" „Igen, ez a mesterség hidegekké tesz és megkeményít minket" – ért egyet velem az orvoslásról.

Donald végig hálásan nevetgélt Mircea minden élcére és kedélyességére – örökké a férjeken csünghet. Az erdőben két összeragadt pillangót láttunk, mondom: né, ecet nélkül – mire persze megjegyezte, hogy az ecetről (fogamzásgátló) azért nem mondunk le. Kibékülés volt, de szó nem hangzott el egy sem. Gyönyörű piros bogarak az avaron, hátukon mértani rajzolatok fekete tussal felrajzolva.

Július 3.

Doi Mai, Năvodari, Konstanca – semmi sem olyan marasztaló, mint a tengerpart, ha esik. Az öreg lipován telepes érdekes története a falu alapításáról: előbb őket telepítették oda családonként öt hektár földdel, majd Argeș megyeieket tíz hektárral. Élnek még cigányok, gagauzok, tatárok, magyarok stb.[63] A năvodari-i ifjúsági munkatelepen nagy rendetlenség és katonás külsőségek, gyáva és óvatos KB-instruktor. Esőfüggönyökön át hazafelé. Nem sokat láttam, de a rücskös képű cigánylány nem akart a megálló sofőr kocsijába felszállni. Egy nénike elsírta négy gyereke sorsát, balszerencséjét: egyik iszákos, másik elvált, harmadiknak megszökött a lánya – beleköltözött a „morbus XX. század" a családba. Három és fél órát álltam sorban benzinért, a tengerparton is két kilométeresek a sorok, aki kocsival utazott le, csapdába esetten üdül – a sorban.

[63] Dobrudzsa bekebelezése után a román állam telepesekkel népesítette be az új országrészt és alakította át a tartomány korábbi etnikai szerkezetét, így kerültek oda még moldvai csángók is.

Július 4.

204 írásom jelent eddig meg 1978-as elhatározásom óta, ebből vagy 190 az *Ifi*ben. A szerk kezd viperafészekké válni. Nits Árpi eltávozta egy egyensúlyi helyzetet bontott meg, mindenki magára utaltan szenved, fél, s az Okos azt tesz, amit akar, mert ráutaltan élünk valamennyien. Kész széthullás.

*

Kocsis úton riportot írni nem lehet. Teljesen elveszíted kapcsolatod a „népekkel". Steinbeck amerikai riportkönyvének[64] kudarca tanulságos.

Július 8., hétfő

Szombat és vasárnap összefolyt Donaldnál Fundeni-ban az orvosszálláson. Megnéztünk a városban egy orosz filmet, majd kidobtuk a kapust, aki igazoltatni akart engem, utána egész éjjel gyakoroltuk az együttalvást, mire másnap csak du. 6-kor voltunk képesek ebédhez ülni. Séta végig egy városból kivezető úton, majd vissza a Colentinán. Mély álom. Reggel kénytelen voltam a kéziratomért hazamenni, s úgy be a szerk-be. Du. megint felmentem, az ügyeletesszobában dumáltunk, faggatott, hogyan jelentettem be anyámnak, hogy kibékültem vele, furdalta a kíváncsiság, majd nyugtalanságának titkát elárulva előadta a V. sztorit. Nem mindennapi ügy: egyetemi tanár, neki korrepetitora volt, egyetemi bejutásában szerepet játszott. Egyszer vizsgán a V. ellenfele, kolléga, T. megállapodott a vizsgáztatóval, hogy 10-est ad gyerekének, de Donald mint V. barátnője kapjon 9-est gyermekgyógyászatból. Donald erre fel rektori komissziót kért, nem mert se a rektor, se a prorektor eljönni, bukarestiek előtt újravizsgázott, de akkor is csak 9-est kapott, „am impresia generală că nu știți mai mult" (általános benyomásom az, hogy nem tud többet), mondta az illető. Kétszer is érthetetlen kérdést tett fel, hogy összezavarhassa, mire ő nem hagyta magát (hogyne becsülné magát, aki ilyesmikre képes! és hogy ne nézné le a törpéket maga körül?), és a kérdés újrafogalmazását kérte, s csak azután válaszolt.

V. szinte náluk lakott, három kocsija közül egyet ő is használhatott, a rádióriportert náluk fogadta, együtt írták dolgozatait, könyveit – szinte bálványozza a férfit!

---

[64] Travels with Charley in Search of America. 1962.

V. felesége is egyetemi káder, kisebbrendűségi érzésből az ellenfél T. szeretője lett, annak így könnyű volt megtudnia mindent V.-ről. Pokoli viszály. A gyermekember csodálatával csüngött V.-n. Két évi börtönbüntetése alatt csomagokat küldött neki. Mindenki azt beszélte, hogy szeretője lenne V.-nek. Szülei is aggódtak, hogy elmaradnak mellőle a fiúk, ennek tulajdonították, hogy nem ment férjhez stb. T. megfogta apját, és bebeszélte neki, hogy jobb, ha kiteszik V. szűrét stb., mert ártalmas a lányára nézve.

V. volt „az egyetlen, akire nem kiabáltam". Rudi viszont pl. csak másnap mert ellentmondani neki így: „picurka, tegnap megint csúnyán viselkedtél…" Pontos diagnózis: nem is akármilyen képességekkel és energiatartalékokkal megáldott Makrancos Kata – már az alkalmazkodás útján, de a párkapcsolatban még betöretlenül.

Július 9.

Pávai /Păunescu udvari költőt állítólag menesztették lapja, a *Flacăra* éléről, kizárták a pártból, elkobozták 9 milliós vagyonát, a Cenaclul Flacăra tagjait pedig felszólították, hogy nézzenek munka után, különben a körmükre koppintanak. Ha igaz, fő bűne mégis a fióka, a főnökfi személyi kultusza lehet, aminek sutyiban maga volt a főpapja is. Gyerekei odaítéléskor a válóper során olyan igazolást mutatott volna fel, amely szerint havi 30 ezer lejes lenne a jövedelme.

*

Új KB-határozat: még több iskolát, bölcsődét stb. fognak építeni – önadóból, tehát azt is növelik, akárcsak a szociális részvények összegét. Megáll az ész! Az állam áthárít ránk minden terhet. Nyilván inflációellenes, fékező fogás – tehát az árualap növekedésére, az ellátás javulására nem lehet számítani.

Július 10.

Ma is, tegnap is Donalddal. Itt járt R. Mircea, a pasas, akit megmentett, s aki megkérte a kezét. Ioana utálja mint érzelmi kalandort. Vettem borotvát kérésére, hogy „legyen, amit visszavigyek, ha összeveszünk". Rosszul van, hasmenése, nem bírja a fogamzásgátló tablettákat. Végig hányinger kerülgette. Hív magához, lakjam én ott.

Július 14., vasárnap

Tegnap egész nap együtt. Reggel elvitt a szerk-be kocsival, hogy a beteg kurír helyett kiszállítsam a borítékokat, a Palota téren parkolóhely keresése közben elvették a hajtásiját. (Tegnapelőtt az enyémet vették el a Colentinán, lesben álltak lenn a zebrán és nem vettem észre a csapdát, nem álltam meg. Kevés a benzin, működik az állam.) Dühében azt kereste, kibe marhatna bele, tigrisszemeket vetett rám. Szólhattál volna! – de kérdésemre, hogy engem tart-e hibásnak, gyorsan visszakozott. El akart engem küldeni, miközben a jegyzőkönyvet írta a rendőr. Du. megnéztük Graham Greene egy regényének filmváltozatát a Tékában (*Comedianții,* mely Papa Doc haiti diktátorról szól), majd sorba álltunk benzinért a Drumul Tabereiben, mert barátnőjének kell. Megint kezdte, ha elvégezném a Ștefan Gheorghiut, lehetne egy csomó összeköttetésem. Hazavittük a kocsit. Este jó fáradtan mászkáltunk a Magheru bulváron, ma van a születésnapja, majd haza. Ioana előtt rám szól, hogy „cu tine vorbesc, măi!", mert nem hallottam valamit, erre magamba gubózva alvást tetettem, s közben kifőztem a szakítás tervét. Elnyomott az álom. Reggel átmászott hozzám, át se öleltem, visszament. Kisétáltam a kapuig pár szál szegfűért, csupa bimbót választottam szándékosan. Sütik a reggelit, odabújik hozzám: mi a baj? Tévedés volt a kibékülés, mondom. Hidegen sziszegve: Akkor rögtön menj haza. Aztán: – Várj, beszéljük meg. Tíz perc múlva: Mondd, de most! Kezdem a tegnap sérelmeket, hogy órákig beteg vagyok, ha rám szólnak, én lehetnék az örök bűnbak az életében, s ha gyengébb leszek, védekezni sem fogok tudni. Hogy összeköttetéseim sose lesznek. Hogy ezek mind felszíni megnyilatkozása annak, hogy ő tulajdonképpen utálja, hülyének tartja tudat alatt azt, aki őhozzá ragaszkodik… – Elegem volt már az üldözési mániádból és hisztériádból… Még hogy gyűlölöm! – Ilyen két különböző embernél nagy toleranciára lenne szükség, hogy elviseljék egymást. – Engem nem kell elviselj! – A párkapcsolat valami szent. Végső támasz! Mindenki úgy bánik a másikkal, mintha én magam lennék. Belülről látom őt, megbánt, de még akkor sem kéne rossz szavam legyen a másikhoz, ha valóban hibás… – Én már úgyis túl sokat engedtem! – Te? Miben engedtél? Semmiben…

Szedelőzködni kezdtem, mintha mondta volna is, s én mintha azt mormogtam volna, az lesz a legjobb. Kimentem a borotvámért a fürdőbe. – Várd meg a reggelit, s menj utána. (Na, azt nem, szedelődzködöm tovább.) – A benzint megkapjátok, gyertek érte szerdán. Megadtam a telefonszámot. Még ma-

rasztalt volna, de kijöttem, ő az ajtóból: Ha kimész, ide többet nem teszed be a lábad… – Ha ennyire ragaszkodsz hozzám…

Kész! Utolsó szavával is fenyegetőzött. Egy kérlelő szóra talán maradok. Próbatétel is volt, kiderült, nem ragaszkodik annyira hozzám, hogy megváltozzék, vagy én megváltoztathassam. Így vállalni képtelenség. Még olyasmit is mondott közben, hogy ha ürügyet keresek a szakításra, inkább szó nélkül menjek el. Neki a felsorolt érvek ürügyek, képtelen komolyan venni őket.

Gyalog jöttem haza, végig a főutakon, a nagy megnyugvás, azaz a csendes háborgás hangulatában. Petrucchiónak könnyű dolga volt: előbb elvette, s azután szelídítette meg Katát.

Ihletgyilkos józanság jellemzi.

*

Tudtam, hogy nem fog jönni, de estig vártam, hátha mégis betoppan. Kezdtünk ragaszkodni egymáshoz. Autoriter egyéniség – vigasztalom magam.

Itt élni valóban csak összeköttetések segítségével lehet, ezek pótolják a civil társadalmat, de én megírni akarom őket, nem megélni.

Július 15.

Reggel: ostobán gőgös, ragaszkodik a boldogtalanságához, az önkényesség gyakorlásához, az önpusztítás szabadságához.

Olvasom a lapokat. Másik nő, az ország élén álló. Húsz évig várt, amíg felvették az akadémiába.[65] A személyi kultusz tulajdonképpen folyamatos kinyilvánítása annak, hogy a kritikát semmilyen formában nem bírjuk el, illetve a központi az egyedüli helyes vélemény. Monopólium.

Este: hiányzik, várom, hogy betoppanjon. Ha fölhívna, valami olyasmit mondanék neki: dolgaiért jöjjön el maga, bármikor itthon talál. Ezek a dolgok, ha egyébre nem, arra talán jók lesznek, hogy ne váljunk el haraggal.

[65] Minden észszerűség, tisztesség és tudományosság nyílt lábbal tiprásaként a főtitkár feleségéből akadémiai tagot faragtak. Pár évvel korábban, tévés koromban iasi-i tudományos kutatókkal készítettem egy alkalommal interjút, egyik magyar kutató román főnökének, S. akadémikusnak is bemutattak, s nagyon meglepődtem, amikor egyszer csak azt mondja: Az elvtársnő doktori dolgozata nagyon hasonlít egyik saját írásomhoz. Úgy értette: ott készült, s ezt nemcsak hogy nem akarta véka alá rejteni, hanem…

Július 16.

Röntgenkép: 1. ő mindent megbeszélt Ioanával, a tapasztalt, férfimegtartásban jártas nővel, és valóban finomabban viselkedett az utóbbi időben, erre kaptam én „vérszemet" és kértem még többet, hogy kérleljen, marasztaljon, bár egy időre vesse alá magát nekem, igen ám, de kritikus helyzetben előbújt belőle eredeti kemény természete, és rögtön az „akkor menj haza!"-t kezdte emlegetni. S amikor megbánta, akkor is csak annyit tudott változtatni rajta, ha elmegyek, ide többé nem térhetek vissza. 2. Fölébredt benne a gyanú, hogy nekem csak az ágyban kell. Nem kizárt, hogy az ebből fakadó önmegtartóztatását magyaráztam én hidegségre és szexuális zavarra.

Alighanem vétettem a fokozatosság ellen, de nincs visszaút.

Elblicceltem egy szimpóziumot az Elvtársról, anyáméknál olvasgattam.

Július 17.

Tegnap este már majdnem felhívtam, hogy ha bosszút akar állni rajtam, jöjjön vissza hozzám, meg hogy ha eddig én udvaroltam neki, most udvaroljon ő, hátha jobban sikerül a dolog – de aztán belefáradtam és lefeküdtem. Hajnalban szörnyű szorongás és rossz szájíz ébreszt: miért félek tőle? Soha nem lenne meg az alkotáshoz a kellő nyugalmam, színlelte csupán egész megjuhászkodását, ördögi céljai elérésére sarkallna, és kikergetne a világból. Egy elrontott ember. Félálomban mindez a Papa Docról szóló tegnapelőtt látott film képeivel vegyült, valami miatt a kegyvesztett öngyilkos miniszter ürülékét sem volt szabad eltemetni.

Július 18.

Tegnap délben felhívott otthon, hogy vissza tudja szerezni a hajtásim, menjek fel, van ismerőse a rendőrségen. Tulajdonképpen a barátnője jött Kolozsvárról kocsistól, és a benzint velem akarta megvetetni, ehhez kellett a nagy bevezető[66]. Én ma hajnalban, noha idejében keltem, úgy döntöttem mégis, hogy szépen itthon maradok, mert nem érdemes a kockázatot vállalni, még lefülelnek megvesztegetés közben. Felhívtam tehát nyolc előtt, ezt elhadartam, azzal

[66] Bukarestben könnyebb volt benzinhez jutni, adagolták ugyan, de a fejadagot talán később vezették be.

együtt, hogy nem tartozik nekem semmivel, éppen hogy nem kértem, hagyjon békén. Ő szenvtelenül hallgatta, majd előjött a problem-mel, hogy adjam oda a kocsit, majd sorba állnak ők stb. Dühösen belementem és lecsaptam a kagylót. Egész délelőtt, amíg a két elragadtatott nyilatkozatot az akadémikusi minőségről megszereztem a magyar líceumban (az idéntől román tagozta is lesz[67]), azon dühöngtem, hogy egy ilyen korlátolt, ügyeskedő, számító, érzelemszegény fehérnép hogyan merészelt szemet vetni rám.

*

Hosszú duma a titkárnővel a szerk-ben a sinaiai kirándulásról, majd váratlan fordulattal az én Pávairól vallott véleményem kezdi érdekelni, aki állítólag kilenc milliójából ötöt már igazolt a szervek előtt. Fura vegyüléke a közlésvágynak és kíváncsiságnak, aljas és emelkedettebb indítékoknak. Tökéletes hírszerző – amióta vénasszonyos rosszindulata is elhatalmasodott rajta, azóta jobbat kívánni sem lehetne, azt hiszem.

*

Találkoztam a kis Buia Simikével. Sakkhúzásairól mesél. Jellemző, hogy miután tavaly nem vették fel a színire, és bejutott a Politikai Könyvkiadóhoz korrektornak, Cicát elütve az állástól, most bakának viszik, ott fogja felvétetni magát a pártba, mivel az újságíróit végezné el, az egy évi termelőmunkáról is onnan hoz majd igazolást. Ezzel a két igénnyel vonul sor alá.

*

Az akadémiai tagság állítólag azért kellett Őnagyságának, mert ahogy egyre nagyobb részt kapott a hatalomból (EA), felerősödtek a hozzá nem értésére vonatkozó vádak. Na, most a legokosabbakról is kiderült, hogy egyetértenek vele. Nem tudtam, hogy 11 éve új „akadékoskodót" nem vettek fel, s hogy befagyasztott intézmény, 1976-ban új illetőkkel árasztották el pl. a feleséggel. Különben családon belüli huzavonát is sejtek. Inkább magát választatta meg elnöknek, mintsem a nő legyen az. Soha egy pártvezető sem látta még ennek

[67] Folyamatban volt a magyar középiskolák vegyessé tétele az egész országban, a fővárosban a következő évtől felszámolták az utolsó magyar líceumi IX. osztályt, és a szomszéd iskolákból hoztak helyette át két román osztályt, ráadásul kineveztek négy csak románul tudó új tanárt is. Hasonló intézkedések csonkították meg a kolozsvári, sepsiszentgyörgyi stb. középiskolák önállóságát is.

szükségét. Minél kevesebben támogatják, annál többeket sorakoztat fel maga mellett. Maholnap minden híve a vesztét akarja majd.

*

Aktívpista rám szól, hogy az ünnepi számba szánt cikkem kerülgeti a témát, a világ bármelyik országának ifjúságára talál. Főbenjáró bűn.

Július 20.

Visszasírom Nits Árpit. A szerk egy abszurd szétzüllés állapotában van. Bizalmi is szabadjára engedi idioszinkráziáit, Aktívpista teljesen a titkárnő befolyása alá került, aki szombaton újraolvassa a lapot feljelentés célzatával, Hitetlen hallgat, mert víziója valóban megvalósult most már az én számomra is, én gyűlöletbe dermedten vegetálok és igyekszem, ahogy lehet, meglógni.

A kacsa, azt hiszem, a tengeren üdül á la weekend. Megint kilométeresek a benzinsorok.

Július 21., vasárnap

Visszatért életem lélekölő sivársága. Strandidő, kánikula, strandi zsivaj a közelből. Népszabadság-hátralékom olvasgatom. Érdekes két riport a szerelőszalag mellett dolgozó munkásokról. 1. Egy 19 éves betanított munkáslány a nyugatnémet Gründing cégnél: napi nyolc óra a munkaidő, óránként 3, tehát összesen 24 perc cigarettázásra, vécézésre. Van reggeli és ebédszünet. Négyhetes tanfolyamon tanították be. 2. Orosz autógyár Togliattiban, Moszkvicsokat gyártanak. A szalag sebessége fokozatosan nő, az első óra végén éri el legnagyobb sebességét. 8 órás munkaidő, kétóránként tíz perc szünet. A kedélyesen beszélgető munkások nem lógnak: a forgórendszernek megfelelően a brigádtagok váltják egymást a szalagnál, a létszám olyan, hogy ezt megtehessék. A nyugatnémet üzemben a *jolly joker* ült be a lány helyére, hogy az beszélgethessen az újságíróval.

Július 22.

Szerkesztőségi mennydörgős ülés, amiben mindenki megkapta a magét. Én az akár Venezuelában is megjelenhető vezércikkemért, melyben a IX. kongresszus huszadik évfordulója volt a téma. „Be nem teszed ide többé a lábad, ha ilyet

írsz!", mert „értelmezni is lehet azt, hogy nem említek benne egy nevet sem", ti. azt a bizonyosat. Tisztafejként is trehány vagyok állítólag, Hitetlen is az, mert nem vezeti az intézmények hivatalos magyar listáját, és nem teljesítette a főszerk nem tudom melyik utasítását, a korrektorok is azok, Julika is, mert a főnök fényképére egy piszokfolt került, túloldalról pedig átütöttek egy cím betűi. Ketten nem említettetek: a titkárnő mint *advocatus diaboli*, hírharang, önkinevezett káderes, és Bizalmi, mint vele egy húron pendülő, ráadásul állását tőlem féltő „s…fej", aminek ő a fiatalokat nevezi. Kész a klikk. Nem szívtam mellre, felém azért szállt egy láthatatlan kacsintás is.

Este héttől fél tízig vártam Szigeti András ácsra, aki alighanem késett, szemrevaló fekete lányával beszélgettem közben. Szegénykét díszként tartják az *Előre* főszerkesztőjének előszobájában, dolga semmi, s kiúttalanságában férjhez szeretne menni. Még a végén rámegy a riport.

Július 23.

Fogorvostól jövet a megenyhült hőség sétára csalogatott az Athene Palace szálló előtt, s ki ül ott egy kövön: Ioana és Donald. Dumálni akart, legyen. Szemrehányásözön, indulatos felháborodásból: Hogy épp a születésnapján! Hogy önző vagyok! Hogy a férfiak 90%-a nem ilyen! stb. stb. És hogy ő betegen vacsorát készített nekem. Szóval a lehető legcélszerűtlenebb számító érzelmi zsarolás. Jobb lett volna, ha hallgat.

Hivatalosan cáfolták, hogy a Nagyfőnöknek prosztatarákja lenne.

A kicsike „könnyekig meghatódottan" is éppolyan számító, mint különben. Kb. arról lehet szó, hogy barátnője előtt, aki most jön vissza tengerről, velem akar mutatkozni, benzin is kellene bizonyára. Meg fogom utálni.

Július 24.

Újabb kétórás várakozás Szigetire. Érdekes közmondás feleségétől, a székely asszonytól: Csak a fedő tudja, mi fő a fazékban.

Gyalog mentem reggel be, mert az Unirii téren leszállítottak a buszról. Míting volt a központban, a húsz évi C. uralom tiszteletére. A tömeg kilenctől tizenkettőig vár az utcán, hogy megkezdődjék. Munkaidőben vezénylik ki, de akkor is: mikor ébred rá, hogy ezt mégsem kérhetik tőle a fizetésért? Ez az ünneplés személyes állampolgári meggyőződés gesztusa kellene legyen, semmiképpen sem szolgálati kötelesség. Mikor ér az újjobbágyság véget?

A riportomhoz hozzá kellett biggyesszék, hogy milyen „epokalipszisben” élünk. Mesebeli aranykorban. *Epoca de aur.*

Az állampolgári jogból szolgálati kötelesség lett. A lelkiismeretet államosították. A lelkeket befagyasztották.

Július 25.

A Nagyember a tegnap elhangzott ünnepi beszédben előadta hiszekegyét: 1. az állam a kommunizmusban is létezni fog, sőt, 2. a kultúrát továbbra is a nép hozza létre, 3. a gazdasági reform a köztulajdon formájának a tökéletesítését és nem a kapitalista magántulajdon visszahozatalát jelenti. Burkolt célzás a szomszédok szerény próbálkozásaira. 4. A társadalmi lemaradást behoztuk, a legfejlettebb államcsoportban a helyünk stb. Veszedelmes illúziók.

Ad 1. el sem tudja képzelni, hogy az állam szerepe ne erősödne fokozatosan.

Július 27., szombat

Tegnap a tisztafej-szolgálat az ünnep miatt, amiben a Nagyfőnök az egekig magasztaltatott, elhúzódott, este fél kilenckor végeztünk, még estebédeltem anyámnál, úgyhogy ¾ tizenegyre értem ki Fundeni-be második műszakomban „ügyeleteskedni”a „beteg” mellett. (Megígértette velem.) Kisírt szemekkel, hisztériás kimerültséggel fogadott, idegenkedve és viszolyogva néztem, mert tudtam, hogy az önsajnálat könnyei. Este rögtön lefeküdtem a másik szobában, ügyet se vetve rá. Benyitott vagy kétszer, gyűlölködve közölte velem, hogy ezt még kétszer meg kell ismételnem. Ma reggel elmesélte, hogyan járt hajtási ügyben, megpróbálta visszaszerezni, a kudarc ötszáz lejébe került, de most már ismeri a mechanizmust, nem szabad elismerni a bűnösséget és kifizetni a büntetést, hanem lemenni a közlekedési osztályra, és hívatni az illetőt, mert 2-3 napig még a zsebükben hordják a hajtásit, a regiszterbe se vezetik be, mert várják a megvesztegetést. Apropó, a forgalom soha kisebb nem volt, a kocsik fele se jár. Aztán megharapta egy kutya, meghalt egy kedvenc betege 38 évesen (egy cigányasszony), mert a sikeres operáció után az intenzív osztályon hibáztak stb. stb. Puhatolózó kérésemre persze kiderült, hogy a tengerről visszatérő barátnőnek kell a benzin, ráadásul azt csak velük együtt vehetem meg – szóval gyanúm, hogy anyjáéknak akar üzenni meg barátnőinek, s hogy merő manőver az egész ügyelet, teljes mértékben beigazolódott. Ezért vasárnap délelőtt

kellemetlen meglepetésben lesz része, újból felmondok minden kapcsolatot vele. Aki ad magára és erkölcsi értékére, az nem hagyhatja bábként irányítani magát, mert az a cselekvés autonómiáját kezdi ki, számolja fel. – Gúnyt űzött végső soron a jóhiszeműségemből, a tiszta érzelmek iránti vágyamból, a becsületességemből – pl. amikor kényszerített rá, hogy ügyeletet teljesítsek mellette.

A vicc az, hogy ezt a manipulatív-közvetett módszert, amit ő kapcsolataiban alkalmaz, azt ő a viselkedés művészetének tartja – és ezt utálom én benne a legjobban, mert velem szemben alkalmazta, és az őszintétlenség jelét látom benne. Úgyhogy az ő számára is lehetetlen egy ilyen egyenes alkatú embert becsülni, amilyen én vagyok, mert csak a balekok vallanak színt és árulják el magukat, nemde? A ravaszság és a képmutatás hiánya engem mellette az áldozati szerepre kárhoztat. Ez a végszó, azt hiszem.

Vasárnap, július 28.

Délre annyira belelovaltam magam az indulatba, hogy telefonon intéztem el kurtán az egészet. Ugye nincs többé szükséged rám?… – Hát ha így kérded? – Minden szavad egy hazugság volt, ez is az. – Neked így kényelmesebb. – Azzal lecsaptam a kagylót. Este hét után kopog az ajtón. Előbb elmondatja velem, amivel úgy éreztem, adósa voltam, utána előadja saját sztoriját: egész héten a szakítás után csapta neki a szelet Florin, a repülésügy orvosa, aki nemrég vált el, és két éve „szereti". Irtó kedves volt, megtudta, mi történt és ráhajtott. Továbbá meghívták Fotiade *conferențiar* születésnapjára, ahol félrevonták, és közölték vele: „tu ești de-a noastră" (te a mi fajtánk vagy), s elsőnek hozzák majd ki a vizsgán. (Pop D. Popa ígérte?), azaz megkaphatja a bukaresti kardiológiai állást, de van egy feltételük: Florin.

Mindezt azzal az igénnyel mondta el, hogy imponáljon előttem. A történet a továbbiakat illetően zavaros, azóta állítólag kitette Florin szűrét (valószínűleg erről Florin tud a legkevésbé, inkább arról van szó, hogy két hétre el kellett utaznia – ezt szintén említette –, s erre újból megpróbálkozott nálam. Volt azért benne valami. A továbbiakban közöltem vele, hogy kibéküléskor jobb, ha azonnal levetkőzik, és befogja a száját.

Ui. Tisztában van vele, hogy Pop D. Popa esetleg szédítette, de egy szívgyógyászi posztot akkor is kaphat, s itt maradása nem olyan nagy ördöngösség. Jellemző azonban arra, hogy mennyire egy húron pendülnek. Hülyeség, amit mondott, nevezetesen az, Florinban egyetlen hibát talált: hogy román. („Persze hogy unom, ha egyszer nem mondhatom el neki, amit gondolok.")

Augusztus 1.

Két nappal kitoltam a szabadságot, hogy tudjak megírni még két részt a *Gerendák*ból. Hej, ti országjáró gelencei ácsok!

Hőhullám, három napja 35-40 fokos kánikulában tikkadozunk, verejtékezünk. Szenvedés kimenni a lakásból!

Augusztus 4., vasárnap

Látogatás Donald ismerősénél ott, ahova anyámék telepedni szeretnének, Háromszéken. Két éve új vezetőség a megye élén, méghozzá egy nem szabad ember, neve Rab Ștefan[68] alias István. Útlevelet nem adnak az értelmiségnek, de előbb mindenkinek valutaengedélyt kell szereznie a maga vállalatától, és csak azzal jelentkezhet az útlevélosztályon. Kaparják le a kétnyelvű feliratokat. A szoborrobbantás[69] után leváltott szekufőnök egyik fő hibája az volt, hogy nem tulajdonított kellő jelentőséget a Szent Anna-tavi ügyeknek: Ha a holland himnuszt énekelnék, ugyanezt mondanák? – kérdezte volna a kivizsgálóktól, akik persze a magyar himnusz ottani eléneklése miatt vonták felelősségre.[70] Kaja több van Szentgyörgyön, de a fejadagon felüli cukrot árukapcsolásosan, romlott hallal, csirkeaprólékkal együtt árulják.

Két nap alatt kétszer törtek elő ellenőrizhetetlen indulatai: jegyet nem kaptunk a rapidra, és akkor derült ki, hogy sztoicizmusommal (végül persze csak a

---

[68] Érdekes a háromszéki (Kovászna) megyei első titkárok névsora: a megyealapító 1968-ban Király Károly volt, majd Nagy Ferdinánd jött, utána Rab Stefan, aki a rendszerváltáskor 1989 dec. 22-án a hátsó ajtón át menekült el az ostromlott székházból.

[69] 1984. június 4-én a Mihai Viteazul szoborcsoport lábánál felrobbant egy dinamitrudakból álló szerkezet, a szoborban kárt nem tett, de megölt egy ötödikes kisfiút, Vaszi Jánoskát, akinek az ügyét a mai napig nem tisztázta az ügyészség szülei és a háromszékiek ismételt kérésére sem.

[70] „A helyiek közül Rab István akkori megyei első titkár 1990. március 2 és 10 között kérésre interjút adott Torma Sándornak *(Robot voltam én is),* amely során Rab azt nyilatkozta: „A szoborrobbantás provokáció volt, s a sors furcsa fintora folytán annak áldozata épp egy magyar kisgyermek volt." De ugyanígy nyilatkozik Ioan Hancheș, a belügyminisztérium Kovászna megyei volt főfelügyelője Benkő Leventének egy 1996-ban adott interjújában. „A történteket Aulich Sándor nyugalmazott belügyi ezredes – aki egy kolozsvári rokon révén ismerősöm volt – ugyanígy látja. Egybehangzó (rendszerváltás utáni!) véleményük az volt, hogy az aradi gyártmányú ébresztőórával időzített robbanásnak éjszaka kellett volna történnie. Az óra azonban nem jelzett a beállításra." (Puskás Attila)

személlyel mentünk) „értetlen” vagyok, hogy szépen fejezzem ki magam. Megérkezés után pedig, amikor kiégett biztosíték fogadott, én voltam az, aki „nem akartam segíteni ágyat vetni”. A bűnbakkeresés, a villámhárítószerep-osztás mechanizmusa. Soha kitartóbban nem csókolóztunk. A likőrt, amit osztálytársamnál ittam, megérezte rajtam. Kétértelmű sejtetéssel húztam, aztán megesett a szívem rajta. Várja, hogy kibökjem a legszebb szót, s én ilyeneket mondok: Miért nem vagy szelídebb? Majd felveszünk valakit, akivel házsártoskodj, s fizetek neki havi ezer lejt.

Augusztus 5.

Reggel váltunk el, a három napi álmatlanságot ma pótoltam.

Az új KB-ülés állítólag az abortuszt teljesen eltörölte, az önadót újból bevezette, a megyék adminisztrációja önfinanszírozásával együtt. Ezek tehát a központtól nem kapnak többé semmit. Az állam és a polgárok teljes elválása. Ellátás + adminisztráció. Képtelenség: az állam teljes közteher-mentesítése, azaz „felszabadítása”. Minden költségvetési intézmény önellátóvá tétele, pl. az iskoláké. Képtelenség!!!

Ijesztő gyógyszerhiány van, emésztőt sem kapni már hetek óta.

Dolgozik benne a gyilkos düh, mint a mozdony, amelyik mindent le akar gázolni, ami útjában áll, ill. úgy véli, hogy útjában áll.

Két dolgot kéne elérni: 1. hogy kétértelmű kijelentéseimmel ne növeljem a distanciát, s valamelyes lelki komfortot nyújtsak neki, s 2. úgy beosztani az időt, hogy az éjszakázásokat kiiktathassuk, és vele az állandó fáradtságérzetet, ami letaglóz és kábává tesz.

A vonaton újrakezdte, hogy egy-egy kaland megengedhető (azt hiszi, ilyen szabadság kő nekem), ha az nem megy a család rovására stb. Ebben kishitűség, ravaszság és önzés olyan sajátos módon ötvöződik, hogy szinte szételemezhetőek.

Augusztus 7.

Tegnap bejelentettem: új életet kezdek, mert a lelki válságból kilábaltam, betegségemből kigyógyultam, melózni fogok, régi frissességemet és mozgékonyságomat visszahódítom, hagyom őt is tanulni, találkozásainkat célszerűbbé tesszük stb. Persze összeborulásunknak nem volt se vége, se hossza, mindkettőnk valódi örömére. Ott aludtam. Valami egészen meggyőző biztonság költözött magatartásába – a kitartó becézés hatására. Krisztával együtt meséltek

E. kolleganőjükről, aki német-magyar keverék, már első éven profok szeretője (konf-ok?), most sebész, van vagy öt barátja egyszerre, minden sebészeti fogást elsajátított, 80 évesnél idősebb barátja Bercsényfalván lakást vett neki stb. Az emancipáció a női kiszolgáltatottságot ezek szerint megnövelte, mire bevetik a nők is, amit lehet, amijük van. Donaldot kezdte színházba hurcolászni, de rájött, hogy nem elég fejlődőképes, és ejtette. Kriszta elmeséli, hogy ő kitűzött esküvője előtt három nappal hozzáment egy másik, egy magyar fiúhoz, aki sose udvarolt neki. Én állítólag éppolyan hidegen számító vagyok, mint a férje. Nocsak!

Augusztus 8.

Szegény anyám az összeroppanás szélén tántorog. Ereje fogytán, a kisördög Dani – teljesen neurotizálták a kölyköt a sok tiltással, s már harmadik napja nem viszik le, hogy kitombolhassa magát –lépen-nyomon idegesíti. A kölyök kezdi a negatív énképet elsajátítani, kimondottan agresszíven viselkedik.

Éjjel ötkor ébredek, képtelenül szorongásos és nagyon logikus álomból: évharmadi dolgozatot írunk egy magyar klasszikusból, én füzet hiányában levelet írok és egy lapból kivágott cikkemet mellékelem hozzá, az osztály röhög, közben az bánt, hogy a cikket egy kiadói szerkesztő átírta, a hullámok összecsapnak a fejem fölött, felébredek. A kínzó, kellemetlen érzés, a szégyen és a megaláztatás, a szorongó bizonytalanság megmarad. Egy gondolattársítás: ez a Donald az állandó cirkuszok légkörében nőtt fel, idővel ő lett forrása szüntelen botrányoknak (termék és forrás) – csak nem az alkotói nyugalmat keresem mellette? Ilyenkor megint a hosszú próbaidő jut eszembe, illetve az, hogy végleg összeházasodnom vele lehetetlen, legfeljebb élettársi viszonyt ajánlhatok fel. De ki mehet ebbe bele?

Augusztus 9.

Nála aludtam. Megnéztük előzőleg *J. Rjazman Timpul dorințelor* című filmjét a női törtetésről a szocializmusban. Egy harmincas kozmetikusnő csődbe jutott magánélet után ún. alkotói szövetségek üdülőiben vadászik jól szituált idősebb férjre. De csak egy kis minisztériumi hivatalnok jut neki. Típusa az üres, ízetlen hivatali kukacnak, aki magánéletében is azt szeretné, hogy „semmi se változzék." A nő előkelő lakást cserél, eladja a dácsát, bútort szerez, férjét előléptetteti, annak fiát külföldre küldi dolgozni – s a legjobb úton van az emelkedés és

tiszteletre méltó magas beosztású férj hitvestársává válás fele, amikor a kártyavár összeomlik, a szappanbuborék kipukkad, a férj szívinfarktusban meghal.

Se Donald, se Ioana nem vették észre, hogy 1. női törtetésről, 2. hamis értékek hajhászásáról van szó és hogy 3. a nő tk. gyilkosa a jámbor senkinek. Donald nem érezte magát találva, de túlhangsúlyozottan nem. Ioana a maga jelentéktelen férjét védte a „megboldogult" és e második Becky Sharp viszonyának „szép szerelmi" beállításával. Haha!

Kibújt végre a vita során a szeg a zsákból. Donalddal azon tanakodtak, hogy belőlem a humor és a spontaneitás aggasztó módon hiányzik. Most az elsőt visszaszívták.

Augusztus 11.

Tegnap séta Donalddal az új bukaresti városközpont építőtelepén keresztül. Ijesztően néptelen, hatalmas kilométeres térség, a buldózerrel leborotvált régi negyed helyén, néhol öt méteres fundamentumot kénytelenek önteni a volt mocsár miatt. A távolból odalátszik a munkásmozgalom hősi panteonjának márványíve. Fővároshoz méltó lesz, stílusában divatjamúltan, avittan monumentális (?). Egy hatalom önarcképe.

*

Tudatalatti félelmet kibeszélve, kérdem: ugye nem tettél hormont a kajába? Tegnap éjfélig főzött. Mire látom, gondolkodóba esik, mint akinek ötletet adtak, és nem riadna vissza tőle. Minden megengedhető a harcban a családért, ahogyan ő felfogja (?). Mivel nem bízik magában, és a vonatról lekésőben van, ravaszságára épít. Ha önbizalma nagyobb lenne, önzetlenebbnek érezném „odaadását" (ideadását), s könnyebben „lépre mennék". De így félő, hogy két önzés titkos párbajává fajul a dolog. Nehéz megéreztetni és megértetni valakivel, hogy szeretni lehet, ha nem hisz saját vonzerejében.

Állandó rángatózások futnak át rajta. Azt állítja, hogy kálciumhiány. Viszont ha szedné a kalciumot, az lerakódna a veséjében. De ki tud-e gyereket hordani az ebben szenvedő ember?

Különben nagyon jól telt az este s a ma reggel is. Kérdés azonban, hogy az az ugrás bekövetkezett-e. A minőségi. Egyelőre nem. Nála nem. Egyelőre ő még mindig azt szeretné, ha őt is, magamat is becsapva, fejest ugornék a dologba. Hogyan ne csapj be valakit, aki 1. kimondottan azt kívánja, 2. minden eszközzel rá próbál bírni, hogy megtedd. Az időre bízzuk a dolgot, addig a vonzalom a

fő, s a régi keretek közt mozgunk. Ha a számításnak és az előnyök csábításának engednék, és ezek alapján döntenék pro, akkor végső soron szerelmét soha ki nem érdemelhetném… s magam sem tudnám soha megszeretni. Új lapot kellene nyitnunk. Olyan értelemben, hogy a hosszabb ideig tartó ismerkedésre berendezkedve töltsük együtt az időnket, vonjam be családi körömbe stb. Vegyük egymást komolyabban, s a célozgatásról és egyebekről mondjunk le, s a döntésre koncentrálás helyett összpontosítsunk az együtt létezésre.

*

Vasárnap egyenruhás rendőrök szállnak fel a villamosra. Munkaidőn túl is hordják, méghozzá szívesen. Nincs igényük a civil létezésre, civil egyéniségre. Bezzeg az építőmunkások! A Marx leírta megkettőződés önző polgári lényre és eszményi állampolgárra ehhez képest eszményi állapot.

Augusztus 13.

Elhatároztam, mégiscsak vele megyek Kolozsvárra. Az útlevelet valószínűleg úgysem kapom meg egyelőre. Megörvendett döntésemnek.

Eddig két parancsolatot függesztettem ki szobájába: 1. *Keep c00l!* – az önbizalmat, az indulatok legyűrését értettem alatta, és 2. Néha bocsáss meg az ellened vétőknek! – azaz szükségesnek tartom bosszúvágyának némi mérséklését. Javasoltam, hogy önszuggesztiós szándékkal ismételgesse: Voltaképpen, tulajdonképpen, végső soron, mindent összevéve és magát a dolgot tekintve mégiscsak…. nő vagyok!

Újból éjfélig mesélte, hogyan gyilkolták meg egyik páciensét a hibás laboreredmény alapján felelőtlen, altatóval alvó éjszakai ügyeletesek. Szörnyen zaklatott, s arra, hogy „férfi lelkületű" és „munkahelycentrikus beállítottságú vagy", úgy reagált, hogy az „marad a domináns" meghatározottsága. Szép.

Fölmentem a V. nevű gelencei ácshoz. Eddig a legfertelmesebb, már-már kérkedően. Nyelvileg úgy látom, a család a saját nemzetisége helyett egy másik mellett döntött, de ő beszél eddig a legjobban magyarul „es". Novemberben a nyolcórás program mellett több lesz az ideje, majd akkor.

Augusztus 14.

Jóváhagyták az útlevélkérésemet – három hónap kellett hozzá. Újabb egy hetet kell várnom, amíg kivehetem, akkor elkezdődik a versenyfutás a valutáért.

Szóval a késleltető gépezet tökéletesen működik. Hajtási jogosítványomat nem vettem még ki, noha bevonásának ideje letelt. Egy illető hat órát állt sorban érte, ez az igazi büntetés.

Megjelent *Székely János* testamentoma: *A mítosz értelme.*

Donaldnak nehéz lesz megmagyaráznom, miért nem mehetek vele Kolozsvárra mégsem.

Zorba, a görög, másodszor. Megunhatatlan. Rendező*: Kakoyanisz.* Igazi remekmű, az értelmiségi örök nosztalgiája az igazi élet után az angol alakjában.

Augusztus 18., vasárnap

Négy nap az orvosotthonban. Kisült, rosszul érzi magát, s ezt titkolta, hogy ne sértsen meg, és igyekezett kedvemben járni. Szóval képtelen úgy viselkedni, ahogy én tettem volna. Irtó óvatos különben. Tegnap végighurcolt a piacon, ma tíz kiló vinettével, tíz tábla vajjal, ugyanannyi margarinnal, két rúd szalámival, egy kiló túróval, egy gyerekkocsival és egyebekkel kelt útra a keresztelőre Kolozsvár fele. Mondtam, szálljon magába, rávágta, hogy mind a ketten szálljunk magunkba. Én már lejjebb nem szállhatok – feleltem. Tényleg nem? – kérdezte, azaz még mindig azt reméli, hogy Rudi módjára beadom végül a derekam.

Az este Rodica volt nála (nálunk) látogatóban, kifejtettem neki, hogy az orvosok, úgy látszik, nem igénylik civil/személyes énjük érvényesítését: állandóan az érthetetlen szakszövegeiket nyomják.

Nagyon félt végig, hogy szakítok, meg is kérdezte kerek perec, miért nem teszem meg most. Vadul zakatolt az agya, hogy vajon miért előnyösebb nekem akkor szakítani, ha – sorra vette az összes lehetőségeket – ő visszajön, vagy amikor otthon van. „Táviratilag nem lehet szakítani?" Találgatta, hogy vajon a vonathoz kísérés előtt, után vagy közben fog megesni. Szegény. De nem is bízhat bennem ezek után, tisztelni meg legfeljebb formálisan tisztelhet, hiszen az észjárásom valóban lassúbb az övénél, s távolról sem vagyok agyafúrt, ami nála az okosság kritériuma.

Az agyafúrtság tk. a *descurcăreț* [71] típus magyar megfelelője, és fő jellemzője, hogy mindenkit a számítás, az önérdek által mozgatottnak tart, s ezért örökké a színlelés mögött rejlő hátsó gondolatot, a mozgatórugót firtatja – s

[71] Románok körében állandóan hivatkozott jó tulajdonság, a nehéz helyzetben minden áron, nemegyszer erkölcstelen áron megoldást találni képes ember talpraesettségének gyakorlati kritériuma.

meg is találja még akkor is, ha az nem létezik, azaz ha az illető az önzetlenségnek és egyenességnek elkötelezett.

A sok gyenge ember, akit megtűrt maga mellett, elrontotta azáltal, hogy nem tanúsítottak semmi ellenállást hisztériája kibontakozásával szemben.

Augusztus 19.

Újból eljutottam a szakítás elkerülhetetlenségének következtetéséig. Állandóan manipulálna, s minden erkölcsi meg észbeli fölényem ellenére gyakorlatilag folyton alulmaradnék ravaszdiságával szemben. Emiatt se szeretni, se becsülni nem tudna, csak kizsákmányolni és kihasználni. Ha még sakkban tartott és végső soron megzsarolt állapotában, amiben elutazása előtt volt, se képes prímér indulatain és lenézésén úrrá lenni, mi lesz később? Nekem pedig a lelki komfort minimumát sem tudná nyújtani. Éjfél után riadtan ébredtem, rossz előérzet kínozott, több órán keresztül ezen meditáltam. Reggelre pedig az az ötletem támadt, hogy írok Rudinak, ha még megteheti, térjen vissza hozzá, illetve vigye ki magához Magyarországra, mert most talán már belemenne.

Augusztus 20., Szent István napja

Az épület- és múltbontási hullám átcsapott a Náci piacon (a Piața Unirii-t nevezik így a bukaresti magyarok) túlra a Dimbovița másik partjára, a Sfînta Vineri[72] templomig olyan a vidék, mintha lebombázták volna. Új fővárost, új múltat, új nemzetet adnak az országnak, új identitást, felszámolva a zsákutcás fejlődést, mintegy visszacsinálva, ami évszázadokon keresztül volt. Ez a nagyszabású voltában is balkáni (politikailag és morálisan) kísérlet arra, hogy a kanonizált 70 per 30-as felhalmozási arány, azaz az igények mesterséges leszorítása, illetve kielégítésük megakadályozása árán gazdaságilag és urbanisztikailag kitörjenek a balkáni tespedésből, s egy nagy ugrással (lásd Maó, lásd voluntarizmus) létrehozzák a gazdasági és a lakásállománybeli vagyont, behozzák a valóban évezredes lemaradást Európához képest. Mivel mindezt vaskézzel és hiánygazdaság árán érik el, főleg a fogyasztás visszafogásával, az új létesítmények a nélkülözésnek, a nép állati türelmének, a zsarnokság és a kultúrnyomor emlékművei is, legyen szó akár a kenyeret adó új munkahelyekről, akár a szállást nyújtó lakásról vagy a hatalom elidegenedését mintegy megtes-

[72] Végül lebontották, noha a hívők térden állva testükkel védték napokon át.

tesítő és nyíltan feltáró közigazgatási palotákról, negyedekről. Az éra ökonomista-urbanista egyoldalúsága a történelmi lemaradás folyománya, és annak egyoldalú felszámolási kísérletéből fakad. A sajtó szerepe pedig mindeközben jóváhagyott és szabadalmaztatott gondolatok, valamint nyelvi fordulatok nem is variálásában, hanem ismételgetésében merül ki.

Min fog mindez megbukni? A privatizálás, befele fordulás, elfordulás az állam által kisajátított közösségi céloktól – mindezek fokozódása az egyéni fogyasztás vágya mint szükségszerűen egyoldalú ellenpólus kialakulása kell hogy változáshoz vezessen. Vagy politikai instabilitást idéz elő, vagy beépítik a rendszer totalitásába.

Totalitarizmus, befagyasztottság stb.

Tegnap nagy hepaj a központi stadionban. Mióta híre ment, hogy beteg (EL), másodszor nem hozzák közel a kamerák a képét. Belépve a díszpáholyba le akar ülni, de a feleség ingerült kézjelére állva hallgatta végig a himnuszt. A klakkőrré süllyesztett „nép" összeveri tenyerét.

Szakítási rohamom enyhült. Ördögi hajlamait keresve, mégiscsak túlhajtom magam az észszerű és a valószerű határán, az ellenőrizhetetlenséget pedig túlbecsülöm.

Reggeli hétkor 138.-nak iratkoztam fel a közlekedési osztályon, hogy ideiglenesen bevont hajtásimat visszakaphassam.

Augusztus 21.

Hajnali háromkor keltem, gyalog be a koromsötét városon át a turistahivatalba. 29.-nek iratkoztam fel ötkor a névsorra – egyetemlegesen terjedő módszer a listakészítés a hivatalok előtt. De már a dinnyevásárlás is így folyik. A kisüzletek előtt húsz-harminc ember mindenfele, egyesek a gyepen alusznak, ott töltötték az éjszakát. Három utcaseprő a járdaszegélyen bóbiskol, egyik seprűjén összekucorodva fekszik. Vettem vonatjegyet, váltottam pénzt, és összeismerkedtem egy feltűnően érdekes arcú szőke nővel, Kocsis Előd szobrász[73] feleségével. Zongorán kísér a Román Operában, de a zenei líceum alkalmazottja. Nyílt, szabad, kedves nőies teremtés, fölszabadulás vele beszélgetni. Nem bújócskázik a szavak közt, nemes vonású arca kissé férfias, mosolya csupa hosszúkás fehér fog. Ő is, én is azért figyeltünk fel egymásra, mert megsejtettük egymásban a lónyelvűt. Engedélyt kértem, hogy meglátogathassam.

[73] 1987-ben telepedett át Magyarországra.

Holnap indulok, irány a magyar főváros. Beváltottak 1200 lejt, kaptam 41o kelet-német márkát és 100 cseh koronát. Nevetségesen kevés, legfeljebb pórázon ugráló majom leendek vele.

Augusztus 24–szeptember 7.

Magyarországi, NDK-beli és prágai utazás

Az ember nemzeti állat. Lásd a németek ellenszenvét az idegenek iránt. De ez pozitíve is áll. Augusztus 23. 24. és 25. (vasárnap): Pest, a szajré eladását (frottírtörülközők) rábíztam a rokonokra, mászkáltam az üzletekben, egyik este megnéztem a *Hair*t a budai Parkszínpadon. A Rock Színház működvelő színvonalú, fénykápráztató előadása, rengeteg obszcén jelenettel. Filmélmény: *Flashdance*: jól megcsinált szirupos karriertörténet a breakdance divat elterjedéséről. Nagy film a *Ragtime*, Doctorow regénye nyomán készült Milos Forman rendezésében, a terrorizmus anatómiája, titkának feltárója: ők szólni akarnak a világhoz!

Következett egy két éjszakán át tartó utazás, éjféltől éjféli, Berlinbe, vacogás a Reisebüró előtt reggel héttől, lakásfoglalás Mahlsdorfon napi 24/2 márkáért Az S-bahn csodálatos felszíni metró. A cipőistennek szentelt zarándoklatról három pár cipővel tértem meg, megtettem napi legalább harminc kilométert gyalog. A három üveg borospohárkészlet pénzzé tétele maga a megalázó kísérlet egy rendőrállamban, ahol a bizományi áruházban csak ottani személyivel lehet eladni. Egy magyar mérnök nagyvonalú segítséget nyújtott. Egy székely fiúval laktam együtt, akinek nem fért a fejébe, milyen titokzatosság levegője leng körülöttem. Múzeumok: a Pergamon múzeumban csodálatos a zománcos téglákkal burkolt babiloni városkapu és a pergamoni templomrészlet. Nehezen találtam rá a kereskedelmi negyedre, ami nincs, bejártam a Schönhauser-allét, a Leipzieger Strassét és a Marx Strassét. A város szörnyű pusztuláson mehetett át, de javára fordíthatta a világháborút: nagy gyepes térségek a tömbházak közt a város szívében. Fölszámolták a régi városszerkezetet – ami maradt a régiből, abban a zsúfoltság uralkodik s a tömbök egymás mellett szoronganak. Épületköltemények: a fényűző Volkpalast vagy Kulturpalast? Utolsó este az Alexanderplatzon a zeneileg szabályozott szökőkutakat bámultam és a mindent elárasztó punkrajokat – ha megkaparjuk őket a mindenkori kamasz feltűnősködés és érlelődés bukkanhat elő a punkmáz alól. Végigmentem a Fal mentén egy utcán.

Dresdában a hétvége miatt három napot töltöttem. Szép sétálóutca. A Zwingerben van kiállítva Raffaello feledhetetlen gesztusú, fiatal, lendületes

és félve-merész Madonnája. A Miasszonyunk templomának érintetlen romjai a pokoli szőnyegbombázás emlékét őrzik. Lakásom a város legszélén, Bühlau felé egy süket nénikénél volt. Egy nyugdíjas román mérnök úgy vélte, Hitler nagy hibája abban állt, hogy nem osztott földet az orosz parasztoknak. Ott volt katonaként, tehát tudja; ahova a románok vonultak be, ott kevesebb gabonát rekviráltak, 15o vagon helyett csak százat, mire felszabadítóként üdvözölték volna őket, mert a németek 200-at vittek el. Úgy tudja, Transznisztriát Észak-Erdélyért kárpótlásul kapták a németektől. „S-a furat, dar localnicii neau iubit". (Fosztogattunk, de a helybeliek szerettek minket.) Bizonyíték: egy este figyelmeztették, hogy a németekre partizánok mérnek csapást, vigyázzon, hova szállásolja el embereit. Utolsó este jó órát üldögéltem az Altmarkon a leszálló estben. Egy néger és egy szőke német lány ölelkeztek. Talán én is találok ennyire Donalddal. Képes lesz-e talán merő számításból is változtatni természetén? – kérdeztem magamtól.

A kilenc éjszakából ötöt vonaton bumliztam át és állomásokon húztam ki végtelen fáradtan.

Újabb három napot Pesten töltöttem a rokonoknál, nagylelkű könyvajándékkal tértem meg. Bekérezkedtem 300 forintos jeggyel a *Macskák* előadására, T. S. Eliot versei nyomán készült blöff, a szünetben kénytelen voltam otthagyni a lépcsőt, ahol ültem, annyira fáradt voltam. Hazatértem, és igazi nagy művészeti élményem nem volt. De láthattam, hogyan lehet másképpen is élni. Majd éreztem, hogy egy tökéletlen gépezet kerekei közé kerülök újból.

Szeptember 7.

Fölhívtam Donaldot az állomásról. Félresikerült a beszélgetés. Megyek lefeküdni – közöltem, ő kiábrándultan hallgatta.

Szeptember 8.

Szétosztottam otthon az ajándékokat, kimentem Fundeni-be. Meghittségi gyakorlatnak tűnt, de utólag visszagondolva rá, merő kiszámítottság és buta közönségesség minden szava, ravaszkodás, nehogy kihozzon a sodromból, de akaratát is érvényesíthesse, és hogyan hozza tudtomra, most nem lehet (én tudtam), de ölelkezés közben lélekben másutt jár, folyton leszerelné az embert, hogyan küldjön haza, fáj itt, fáj ott, tanulnia kell még, de nem, maradjak! Stb.

Hülye színjáték, buta liba, pszichológiai érzék nélkül, újabb dühítő benzinügyekbe rángatna bele a seggfej öccse kedvvért.

A legkomolyabban eltűnődtem azon, vajon érzéketlensége teszi-e alacsonyabb rendűvé? Valóban képtelen lenne az egyenességre? Alkatilag az? Képzeletben újból eljátszom a szakítást, jóformán nincs találkozásunk, ami ne ebbe torkollana.

Itthon az új néptanácsi törvényt böngészem, az önadót felemelték.

Beszélgettem Hitetlennel, teljesen ki van készülve, naphosszat csak fekszik otthon. Nem sok lelkierővel eresztették el hazulról. Aktívpista többször megjegyezte volna előtte, hogy *Gerendák* című sorozatom neki nem tetszik[74], egy levél is jött erről (semmitmondó hülyeség), szóval ő azt tanácsolja, térjek vissza a szerelmi témához, az *El kéne induljak*hoz. Jellemző. Szegény fordított Árpi, ahelyett, hogy megvédene, eszköze lett a főszerkesztőnek, méghozzá ellenem. De legalább bizalmasság révén megtudom, mi fő a főnöki koponyában. Mondom neki: én Árpinak köszönhettem, hogy eddig létezhettem. Sorozataimat ezentúl egészükben kell bemutatnom…

Este dührohamba hajszol, hogy holnap 80 liter benzin becserkészésében kell segédkeznem. Hülye család hülye vállalkozásai.

Szeptember 17., kedd

Szinte egy egész héten át nála laktam Fundeni-ben, mert az hiszi, mint minden nő, hogy a testi közelség csodákra képes és jó érzelmi próba is. Valóban az. Hullámzó kedélyállapot után egy nap újra a nullpontra hulltam vissza, a végtelen (immáron végtelen) monológot zsolozsmáztam magamban. Nem egyezés, de főleg azért félek, mert alkotómunkámban és esetleges konfliktusaimban kimondottan ellendrukkerként viselkedhetne – annyira „belenőtt" ebbe a szemétdombba, s csak az összeköttetésekre esküdvén és a protekcióra, észre sem veszi annak antiszociális jellegét. Beállt az ellenforradalmárok közé, ráadásul mindennapi szembesítéseivel – ide hurcol, oda visz – tk. megvallja, a leghétköznapibb férjtípus az eszménye, nem is lenne érzéke a nem szokványos kvalitások iránt. De reggelre meggyengült az eltökéltségem, s lassan elsodortak az apró teendők. Tegnap végül anyám meghívta szilvás gombócra, kettőt evett, mert 53 kiló, s neki a 49 lenne az optimális súlya. Ja, igen, vasárnap kimen-

[74] Utólag tudom meg: a sajtóosztály emelt kifogást ellene, a melósok élettörténetei és őszinte szavai nem férnek bele a sémákba.

tünk a jóformán teljesen néptelen Argeș-partra. Szép homokos, kavicsos part, nagy meander. Ma végre itthon üdülök. Különben igyekszik alkalmazkodni, én magyarázgatok neki.

Folyik, állítólag le is zárult az új kolleganő felvétele a szerk-be. Csendes, egyelőre bátortalan. Hitetlen közölte velem: ha egy vezércikkírót szerzek, felvesszük, s akkor én felszabadulok. Addig hetente 3-4 anyagot írok újabban, s a szemetet azzal tetőzöm, hogy mivel Lazics újra elgörbült, Szentgyörgyről hullarészegen jött meg fordítás nélkül – én magyarítom az ún. konzultációt.

Egyéb: demonstratív nagyfőnöki látogatások, bizonyítandó, hogy márpedig ő egészséges, Mezőgazdasági beszédében kijelenti: öt év múlva is ő mondja majd a záróbeszédet, különben meg akarják könnyíteni a nyugdíjasok falura telepedését, ami egészen rendkívüli ötlet. Interjúban bevallja, hogy az év végéig 10 milliárd dollárnál nagyobb adósságunk felét törlesztjük, a többi 5 milliárdot a következő 2-3 évben, 1984-ben 3-at sajtolt ki – íme, bevallja! Donald meséli, hogy egy beutalt betegüktől tudja, aki állása miatt gyakran érintkezik vele (cu EL), minden egyes alkalommal tetőtől talpig megvizsgálják, és egy injekciót adnak be neki! Nem szabad neki ellentmondani.

Szeptember 18.

A „családfő kerestetik" versenyre szeretne benevezni, de csak a „feleség találtatik" versenyen díjazhatnák.

Korlátoltsága abban áll, hogy nem tud kérdezni, a maga orvosi világába zártan él, és nem is akar túllátni annak határain. Nem múló zavarba hoztam azzal a kijelentésemmel, hogy nőként lenne szükségem rá.

Szeptember 19.

Tegnap este két órai cocókázás után érkeztem fél kilenc fele, tehát várnia kellett rám és már-már le is mondott rólam. Beléptemkor nekem esik, hogy miattam veszítette el a tollát. A törzsmesterbe oltott hárpiastílus teljesen levert, spontán hisztériás rohamra gyanakodtam, holott a számlát egyenlítette csupán ki – ahogyan ő mondaná. Átmentünk Krisztához megbeszélni a visszéroperáció ügyét, s mikor jövünk fel, sikolt egyet: az ajtó előtt K. Laci doktor úr már várt rá. Hogy ő akart mondani valamit, de majd máskor. Határozottan megállítja, betessékeli, én addig nézzem a tévét a másik szobában. A négyszemközti tereferéből mégsem lett semmi, mert rájuk tört Kriszta. Erre vendégekké ala-

kultunk át, csevegtünk. K. Laci nyugat-németországi útjáról mesélt, az ottani bányákról, orvosokról a bányakórházban stb. Én egyre mélyebben hallgattam. Intelligens, kedélyes társasági ember. Elmennek, én mogorván lefekszem felszólítás ellenére és puszi nélkül. Egyszer csak szól a telefon, ha teheti, menjen le egy kicsit beszélgetni. Átmegyek a másik szobába, felöltözve készül lemenni. Megtette volna anélkül, hogy nekem szóljon. Miféle kettős játék ez? Az előbb is az háborított fel, hogy nem érezte szükségét annak, felvilágosítson a másik jövetelének céljáról. Ő most lemegy, sétálgatnak, beszélgetnek, a másik jó havere, szüksége van rá. Jó. Éjfélkor. Egy óra múlván feljön, annyit mond, hogy „ez" a másiknál hét napig szokott tartani, komoly magánügy, nem mondhatja nekem el, mert elszólom magam, de nem udvarolni akart neki. Ezt felesleges volt megkérdezni. Jó, az ő ágyában aludtunk el, én három fele elvonultam. Reggel az orvosokkal megbeszéltük a megbeszélendőket, a formális szeretet jegyében váltunk el.

Most látom, hogy valószínűleg kedvesebb volt K. Lacihoz előző nap, az felbátorodott, s kialakult félig spontánul a kísérleti helyzet, hogy engem színvallásra késztessen s egy kicsit megbüntessen az utóbbi napok hidegsége miatt. Az én hibám, hogy egy harmadik elemét, K. L.-el való kapcsolatának felújítását fontosabbnak tartom? És megnyugtat, hogy nem marad egyedül, ha lelépek? Anyámnak is ezt hajtogattam ma, nemhogy féltékenységet nem érzek, hanem épp ellenkezőleg…

Ui. hasonló helyzetet magam is teremtettem, ő csak a nyomdokaimba lépett.

Most pedig a röntgenfelvétel után be kell vallanom, hogy a fájdalom és megaláztatás jelei is átütnek a fenti konstrukción: egy búcsúzni készülő lány lelkéből feltörő bánat jelei.

SZELID KENYÉRTÖRÉS

Szeptember 21., szombat

Tegnap este várom a lakásán, ő mint kiderült, a városban vidámkodik K. Lacival és egy Dan nevezetű haverrel. Érezni lehetett, hogy végre a neki való közegben lubickolhatott. Feltett szándékomhoz híven elkezdtem kissé nyakatekerten, hogy nem bízom a kettőnk kapcsolatában, mert nem sikerült olyan érdeklődést ébresztenem benne, amire építeni tudnék. Csengettek, K. Laci hozta a kenyerét, s mikor kiderült, hogy ott vagyok, leszaladt a lépcsőn. Utána telefonon áriázott, hogy én milyen otthoniasan kiáltottam utána, hogy jöjjön

be, s ő mennyire vágyik otthonra, de neki nincs… Én közben folytattam a magam tapintatos szakítását, amiből éjfél fele – be kellett vennem a ricinusolajat, s ki-kimentem a vécére – nagy sírás és szipogás lett, zavaros érzelgés, legalább 3-szor átjött hozzám, végül megsemmisítő kritikát mért az „elveimre", hite szerint, de hát istenem! Következetlenségemmel megnehezítettem a dolgát, délig húzódott a kenyértörés, közben urográfiát készítettek a tökömről. Előbb azt mondta, hogy modortalanság tőlem, hogy Benedek Géza dr[75]. fiainak és K. Lacinak ajánlgatom, de elenged, és segít az operáció ügyében. Aztán „elázva" saját könnyeitől, kisütötte, hogy mindez K. Laci miatt van, szakítok, mert elébe akartam vágni annak, hogy ő tegye ki a szűrömet. Tovább töprengve egyre gyengébb formában: másokhoz képest (!) mi nem is voltunk „rosszban", és épp most, amikor kezdtem megszokni, hogy ő milyen! És kezdtem normálisan (!) viselkedni, én se tudom, mit akarok, talán egyedül akarok egész életemben maradni?

Kategórikusan megtagadtam, hogy elmondjam, miben különbözünk, mert nem akartam vérig sérteni. Húzta-halasztotta, de végül délben eljöttem, a két színházjegyet otthagytam, a hét végére pedig K. Laci szabad prédája maradt – remélem, megvigasztalódik.

Döbbenten jövök rá ma este: kezdte már nyeregben érezni magát. Nemcsak, hogy nem vette észre, ami bennem dúl, de szótlanságomat és bugyutaságomat már manipulálni is kezdte. Estefele sétáltam egyet a városban, üldögéltem a Cișmigiu parkban, a 73-sal tértem haza nyolckor sűrű sötétben.

Megható, de éjjel még a *Tonio Kröger*t is olvasni kezdte, hogy belém láthasson, két hete ott áll az asztalán –, „de láttam, hogy pszichopata, s a 10. oldalon abbahagytam." – mondotta. Naivitásában és pszichológiai vakságában könnyű préda. De hogy ilyen igénytelen és közönségesesen átlagízlésű legyen!

*

Az államadósságokról megjelent interjú humbug, úgy tűnik. Nemzetközi statisztikák szerint 1982-ben 400 milliót, 1983-ban pedig 1,7 milliárdot törlesztettünk. Ma a dollár árfolyama 30%-kal nagyobb, mint pár éve, ezért ha ebben fejezik ki az adósságállományt, akkor 2-3 milliárdnál kevesebb a valós értékénél.

[75] A kovásznai szívkórház nagy hírű igazgatója volt.

Szeptember 22.

Két aforizma:

1. Annál magányosabb vagyok, hogysem megengedhetném magamnak azt, hogy unjam az élettársamat.
2. Annál öregebb vagyok, hogysem egy válás luxusát megengedhetném magamnak, annál pedig fiatalabb, hogysem bárkit elvegyek.

Szeptember 23., hétfő

Korán reggel, álmatlan pocsék éjszaka után, fölmegyek ébreszteni, hogy az orvoshoz átvihessen, mire ő egy vasárnap kiötlött tervvel áll elő: műtessem meg magam az érsebészeten náluk, mert az egész egy két cm-es vágás és az ér elkötéséből áll. Nem tetszett az ötlet, gyanítottam, miről van szó, hatalmába kerített a felháborodás. Átmentem magam a leletekért, az orvost kifaggattam a műtét felől, persze, hogy jól tudtam, és a visszér kivételéről van szó, nem csupán elkötéséről. Szóval önzésből, hogy maga mellett tudhasson, egy teljesen felesleges és célszerűtlen műtétnek vetett volna alá, félre akart vezetni. Klárika távolról sem értett úgy vele egyet, mint állította.

A második emeletről felmentem a negyedikre, Kriszta raporton volt. Egyszer csak jön Donald feldúltan, villámló szemekkel, mint egy hárpia, hogy ő engem a szomszéd otthonba küldött át, miféle dolog ez, hogy leégetem orvostársai előtt, ő közben vár engem vissza, ő meghalhatott volna, nem léphetek csak úgy le – záporozott a szemrehányás. Lepergett rólam. Könyörögtem, hagyjon békén, pár hétig nem akarom látni sem, vegyen erőt magán. Ő nem akarja, hogy elvegyem, hogy udvaroljak neki, első összeveszésünk után is jobb volt, mint azelőtt, továbbra is ragaszkodik hozzám, pedig sok problémám van biztosan. K. Laci miatt szakítottam, pedig az egy semmiség, ő elenged, de… Végig a hisztéria regiszterében. Végül félrevonult Krisztával, majd elment. Az orvos megnézte a leleteket, holnap a volt miniszter, Proca elé járulok szép híves hajnalban. Kriszta kioktatott, mit mondjak el. Visszérsérv, nem nagy ügy. Végül hogy ne használhassa fel ellenem, elárultam lelépési szándékomat. Azt tanácsolta: egy szó nélkül tegyem meg, mert különben beszennyeződik minden, ami szép volt benne. Magyarázkodni nem érdemes. Járjak el úgy, ahogy ő tette. Ma még az ide látogató apját hazaszállítom az állomásról, mert annyira azért nem voltam résen, hogy ezt ki tudjam védeni.

*

Hazahozom az apját – rögtön kihasználja és megpróbál rávenni, hogy levigyem az öccséhez is Olt megyébe. Rimánkodik, kijelenti, nem is volt olyan rossz, ne rugdossam, és hogy olyan érthetetlen időpontban szakítottam, nincs semmi értelme! Akár meghatónak is nevezhetném, képtelen elfogadni a szakítást, pedig inkább arról van szó, hogy aki csak a számítás és önzés és zsarolás nyelvét ismeri, az képtelen valóságosnak elfogadni, értelmesnek a nem számításból, hanem őszinteségből fakadó cselekedetet. Műtét előtt szóltam, lássa be, nem számítás a szándék. Ő másként érvel: ha nem ragaszkodtam volna hozzá, nem tiltakoztam volna olyan hevesen – a szenvedélyes elutasítás a szeretet bizonyítéka. Visszájára fordult logika. Totális sztrájkra, minden kapcsolat megszakítására van szükség, hogy elhiggye: valóban nem akarok már többet tőle semmit.

*

Mint aki hosszú utazásból tér meg, két nagyon szép filmszerű álmom volt. 1. Egy cigányasszony szül a zuhogó esőben, fölé hajlok, és csodák csodája tudom, mit kellene tenni, felfogom a kis magzatot, nehogy sár érje, a meleg eső lemoshatja, és sír és gyönyörű, bepólyáljuk. Valaki azt mondja: anyám a „még egy gyereket!"-mozgalom híve. Erre felébredek, hosszú idő óta az első nem szorongásos álmom. Mindezt arra fel, hogy anyám elmondta a tegnap, a második hónapban volt, amikor apám elvette, de megszült volna engem anélkül is. Na, Donald nem! – vágtam oda, s valóban kijelentette volt, hogy szakvizsga előtt szó sem lehet gyerekről.

Virrasztok egy órát, elhatározom, kivetem a tudatomból, elkészül az előző bejegyzés, elszenderedem.

2.Virág utca Kolozsváron a várfal tövében, Palkó Attila volt történelemtanárom és még egy tanár, beszélgetünk. Tanári, sok idegen arc, pár ismerős, összeolvad a volt kolozsvári 11-es és a brassói Unirea líceum, elbúcsúzom. Kint az utcán rákacsintok egy tini lányra, kérdezik, hogy Kis-párti-e X? De ki az a Kis? Egy lány. Hát én azt honnan tudjam… felébredek. Mit jelentsen mindez? Először jut eszembe, hogy az álomban jövő is rejtőzhet. Lásd lennebb.

Szeptember 24.

Aznap reggel fél hatkor kelek, fél hétkor a volt miniszter, Proca sebész előtt kell lennem, hogy beutaljon. Végighallgat, okosan magyaráz: a visszérsérv nagy, indulhat a műtét, noha a sorvadást csak megállítani lehet. Egy műtét

pszichés kényszerképzeteimtől is megszabadíthat, ha vannak. Nincsenek. Tiszta sor, tiszta beszéd! Kriszta és Ildi is beállítottak, előkészítendő a talajt, egy szót sem szóltam Donaldhoz, Krisztával csevegtem, elmeséltem csodálatos álmom. Bementem a szerk-be, írtam valamit, felvettem a fizetést. Küldőcédulát kell szereznem. Hazafele kocsikázva eltűnődtem azon, hogy mennyire hiábavaló Donald egész tudása a világban való érvényesülés, a tülekvés fogásainak ismerete – haszontalan kacat az igazi, otthonon belüli „tudáshoz" képest.

Október 10.

A küldőcédulát még aznap megszereztem, 25-én délben befeküdtem a klinikára, megműtettem magam szeptember 30-án hétfőn, kiírtak, október 7-én, szintén hétfőn. A kórház belvilágáról máshol. Elég az hozzá, hogy remekül szórakoztam, felvonult a minisztériumi igazgató, a volt illegalista, a fehérmájú lipován nő, aki sorra ment ki a férfiakkal a bokrok közé, az örökké aggodalmaskodó, egocentrikus zsidó beteg, a háztulajdonos buzăui öregúr, a bodzafordulói ötgyermekes őstermelő, aki sérelmezte, hogy őket Brassó helyett Háromszékhez csapták a megyésítéskor, a betegségeivel harcoló kolozsvári építészmérnök stb., továbbá az orvosi fauna (a szekciófőnök, a nőcsábász S., a magyarul nem beszélő Glück, Kriszta, Donald, a nagymogul prof, Proca, az ápolónők stb.)

Az operáció gyötrelmei: egy nap az intenzív osztályon egy folytonosan hányó, 18 éves fiú mellett.

S ahogy a szemem kinyitom: Donald. Várta, hogy a kábulat elmúltával kibeszéljem titkomat. Jól esett, sose felejtem el neki. De 3-4 nap után újra megkeményedtem, s kikérte magának a modortalanságomat, végül kiírás előtti este fölmentem hozzá a pénzemért, s noha mást szeretett volna, belement az elválásba. Felszaladt még egyszer a kórterembe vasárnap este, szépen „simította" el: ő akkor is feljött volna az intenzív osztályra, ha nem telefonálok neki (?), mert ragaszkodott hozzám, azért elvihetem majd a színházba minden kötelezettség nélkül. Még mondott azelőtt valami olyasmit, hogy a férjhezmenetel fel sem merült – erre én fütyülök, én igenis nősülni akartam – s különben is „problémák" vannak – mármint velem. Ioanával valami olyasmit sütöttek ki, hogy én 1. alkatilag nézek le mindenkit, 2. depressziós rohamaim vannak, 3. s ezek a sorozatos szakítások nem egyebek menekülési kísérleteknél, ti. a nősüléstől menekülnék. Nem firtattam, habár ráhagynom lehetetlen volt, mind arra utalgattam, hogy értékrendbeli, jellembeli különbségek is fennállnak, s arra, hogy ez a kapcsolat mindkettőnkből a rosszat hozta ki a jó

helyett. Igazából a szakítás óta nyugodtam meg – erre vágta ki a végső békítő búcsúformulát.

Mindent összevéve, hosszú ideig ragaszkodtunk mindketten ahhoz, hogy e kapcsolat szerelemmé lehet, hogy a szikra kipattan. Ez pedig az érzelmi tartalommal való feltöltődést jelentette volna – ami nem történt meg. Ő végig az érzelmek helyett az érdekek hálóját szövögette, én ebből nem kibújtam, hanem átszakítottam minduntalan, e háló háborított fel a legjobban, és tartott tőle távol. Érdekemben kellett volna álljon millió és egy dolog (anyagiak, összeköttetések, ingyen műtét, lakás, Kolozsvárra kerülés, baráti kör, ingyen ápolónő, apaság stb. stb.) de az elszürkülés veszélye (sose vittem volna mellette semmire, a legcsekélyebb érdeklődést sem tudtam ébreszteni benne belső világom és céljaim iránt), az orvosnő férjének szerepköre, az unalom stb. elriasztott. Hiába vagyok morálisan érettebb, ő ezt belátni sose fogja, mindig instrumentálisan viszonyult volna hozzám és előbb-utóbb felőrölte volna belső tartásom. Legyen boldog a tartalékkal, szerencsére mindig van egy.

Október 11.

Hazaköltöztem, túl sűrűn zajlik az élet odaát.

Lassacskán gondolatban is meg kellene szabadulnom az elmúlt hónapok tehertételétől. Még rágódom a csonton. Íme: nem tagadható, hogy a ragaszkodás minden külső jelének tanúbizonyságát adta – el egészen az utolsó pillanatig. Én ezt mégis üresnek tartottam, ez érzés, ráérzés dolga. Ráadásul végig többen voltunk férfiak az életében egyszerre. Kérdés, hogy azért-e, mert egyikünk sem tűnt az igazinak, vagy pedig azért-e, mert ő nem volt az. Örökre eldönthetetlen kérdés, de jellemző a jellemek és kapcsolatok „letisztultsági" fokára. A manipulatív spekuláció alias hétköznapi racionalizmus mentalitásához mindenképp jól illik – akárcsak a házasságra nem veszélyes viszonyok „nagylelkű" engedélyezése. Mintha ezt a maga számára meg is előlegezte volna. Jó, hogy kikecmeregtem belőle, habár félő, hogy nem nyugszik bele. Valaki más kellene most, akár ideiglenesen is, csak egy régi ne legyen. Ha úgyis rossz (önmagában), bár új legyen.

Felépülésem szépen halad, minden nap sétáltam egyet, ma bementem a központba, és vettem egy fekete inget.

Nem akarhatja, hogy egy olyan ember mellett éljen, aki becsülni nem tudja. Így távolból még tisztelni is tudnám. Méltatlan azt lesni, hogy a másik mikor gyengül el annyira, hogy elfogadjon.

Október 12.

Négy évre a bukaresti után Stuttgartban tartják a történészek világkongresszusát. A magyar résztvevők észrevételei: a romantikus, nacionalista történelemfelfogás még létezik; a másság kérdését is feszegették; kisállam az, aminek biztonsága külső feltételektől függ, szemben a nagyállaméval, amelynek biztonságát saját súlya garantálja; az első világháború után a közép-kelet-európai kisállamok lehetőségeiket és népüket messze meghaladó ambíciókkal indultak neki az önállóság útjának.

*

Elemezték itthon a nyugdíjasok esetleges vidékre küldésének okait: a lakásállomány felszabadítása, továbbá új munkáskéz a mezőgazdaságnak, a sorok felszámolása (mert ki áll sorban?), a családi diszkontinuum létrehozása.
Valóban igaz, hogy soha az öregekre nagyobb szükség nem volt, az unokákra felügyelni és az élettapasztalat átadása végett sem.

*

Kórházi legjobb történetek: az öreg illegalistáé a leleplezett sztahanovistákról, a minisztériumi igazgatóé a vásárcsarnokról, a külországi építészé az összevissza vezetett ügyekről (Líbia most ezen a címen nem hajlandó adósságot törleszteni, kiküldték ugyanis őt egy tornatanár és egy almérnök kíséretében – mindkettőt protekcióval, angolul nem tudtak, fogalmuk sem volt az üzletről), a kolozsvári magyaré, aki a betegségellenes harc valóságos mártírja.

Október 13., vasárnap

Miért szétszeded? Miért lemész?

A kis hároméves Dani kérdései. Vad, rugdalna mindenkit dühében, boszszúért liheg, toporzékol indulatában. Középfülgyulladása van.

Október 14.

A felduzzasztott, irreális nemzeti öntudat – szimbóluma az óriást játszó törpe – kárvallóiként miatta halunk most éhen. Miatta lett a jelen semmi és a jövő minden – de úgy, hogy az a jövő sem lesz egyéb a jelen egy újabb kiadásánál.

Újból kellemetlen szorongásos ébredés kettő táján: nem tudom még felmérni, hogy mitől szabadulhattam, a totális érzelemhiányon alapuló totális manipuláció, az érdekekből szőtt háló szorításából! A legmagabiztosabb akkor volt – tehát egyáltalán nem látott belém –, amikor érdekeim leginkább hozzá kellett volna láncoljanak? Derült égből villámcsapás: a „legérthetetlenebb" pillanatban nyilatkozott meg erkölcsi autonómiám. Pedig mennyire logikus volt, hogy épp akkor kellett cselekednem: 1. elhatárolandó magamat az ő érdekelvűségétől, 2. éppen kiélezetten kiszolgáltatott helyzetemben, amikor tehát önmagam elvesztését a leginkább fájlaltam, s leginkább volt szükségem valódi önmagamra.

Jellegzetes patthelyzet: ő azt várta, hogy szeressek bele (az önalárendelés egy formája az szemében), én épp attól féltem, hogy kiszolgáltatom magam ezáltal, tehát visszafogtam magam. Azaz én azért nem, mert ő nem, ő pedig azért nem, mert én még nem. Másik megoldás a Valentiné: elvette Rodicát, és reméli, hogy szerelmével át tudja hatni, meg tudja változtatni, nemesíteni azt a lányt. Én ezt a kockázatot az érintkezési felület teljes hiánya miatt nem vállalhattam. Az Argesen félrelökte a könyveim, a *Tonio Kröger*t abbahagyta, mert „láttam, hogy pszichopata", kérésemre, hogy határozza meg a lelkiismeretet: „az a te doméniumod" válaszolta, riportjaimat el se olvasta, s ha igen, csak a nők érdekelték belőle, az értelmiségi hivatástudat tengeri herkentyű volt a szemében stb.

Krisztában legalább megvolt a szenvedélyes erkölcsi ítélkezés: „cselédek!"– mondta. A cernicai kolostorban pedig valósággal habzott indulatában a képmutatók ellen!

Október 15.

Ma mentem ki először a szerkbe. Mivel apám már elárulta, ki műtött, kis titkolózási összeesküvésem eleve csődöt mondott. Titoknok jóvoltából gátlástalan burjánzásnak indult a szóbeszéd. De hát az mit ér?

Október 18.

Kutya bajom, kezdek egész vígan mozogni két és fél héttel a műtét után. Nekikezdtem a *Hamuba sült pogácsa* című sorozatnak, ami kedvenc tanárokról szól. Tegnap megnéztem egy remek olasz filmet *Mantana (A nagykabát)* volt a címe, kb. az ötvenes évek, egyelőre nem tudom, ki rendezte, mert késve érkeztem. A kisvárosi hivatalnok a polgármester környezetében, szívszorító történet elesettségéről, a bürokrácia süket voltáról – arról, ahogy a bugyuta kishivatalnok végül mégis a nép ebben a gépezetben, s mint ilyen van mindig útban, mint ilyen nevetséges és tragikomikus egyszerre. Remek jelenetek sora, a zárójelenet, a miniszteri látogatás nagygyűléssel zárul, megkapják a támogatást talán, hogy a római romok helyén építhessenek – s akkor a tömegen átvonul egy gyászkocsi.

Tegnapelőtt felvittem Krisztának az ajándékot, sajnos nem barátkozhatunk, mondtam, de megadtam a telefonszámom. Hatodszor veszi át a tételeket. Egészen nőiesen viselkedett, nem egy kikapós nőcske. Többet Fundeni-be be nem teszem a lábam – így a legjobb.

*

Elnöki rendelet szükségállapotot és katonai kormányzást vezet be az energiaellátás terén. Lengyelország után ez a második eset a „lágeren" belül. Rendkívüli fejlemény, ami annyit tesz, hogy pofázás többé nincs, egyben figyelmeztetés, hogy a katonai hatalom kiterjeszthető. Újból megmutatkozik, ki az előrelátó, ravaszdi reálpolitikus, ki készül fel minden eshetőségre, s fosztja meg a hadsereget az önálló szerepvállalás lehetőségétől. A nép a figyelmeztetést biztosan megérti. Hány legyet ütött egy csapásra? Négyet? Ötöt?

Húst alig kapni, zöldség van a piacon. Az áramszünetek száma viszont megsokasodott, nálunk pl. délelőtt 8-tól pár órán át tartott, majd du., 6-tól 8-ig megint, tegnap 9-től volt. Állítólag szétválasztják az ipari és lakossági fogyasztókat.

Budapesten ún. Európai Művelődési Kongresszust tartanak.

Illés elvtárs a sajtosztályról instruálta a KB-ülés kapcsán a főszerkesztőket: el kell oszlatni a pesszimizmust, nem igaz, hogy semmi sincs, minden van, csak rendet kell teremteni. Áram a széntüzelésű erőművek elégtelen működése miatt nincs (most tehát nem a fogyasztáson lovagolnak). A turisztikai miniszter bűne: többet költöttek nyugati cikkek vásárlására, hogy idecsalogassák a turistákat, mint amennyi valutát azok hoztak. Holott nyilvánvaló, hogy azok

nálunk román árukat akarnak venni, ha költenek. Nem szabad a szállodákat keleti turistákkal teletömni. Az újságok államtitkokat írnak meg, az ellenpropaganda belőlük él.

Apámék ma megint szörnyen megharagítottak infantilizáló aggodalmaikkal és apám félértelmiségi gügyeségeivel. Kár, hogy senkim sincs rajtuk kívül, jóformán beszélnem is csak magamban lehet maholnap. Ebből az irdatlan magányosságból született ez a napló. Befejeztem a *Beszélgetés Csendeskével* című riportot, szép, kissé ironikus búcsú tőle, csak jelenjék meg.

Október 20.

Operációmat sétáltatván (jóformán egyáltalában nem fáj már) a pusztasággá változtatott központon keresztül térek haza. Az új parlament emeleteit látom, előbb sínekből szerelik össze, több lesz benne a vas a cementnél. Egy helyt a szalagházak alá 5-6 méter vastag kavicsréteget kellett teríteni, amit betonlappal fedtek le – mocsár állt valamikor ott. Egy ortodox harangláb nemsokára sínekre kerül, hogy a magas pengeblokkokból vont függöny mögé költöztessék.

350 éve alapította Pázmány Péter a magyar egyetemet Nagyszombaton, „hogy e harcias nemzet szelídüljön".

Október 21.

Megjött Rudi október 6-án feladott ajánlott levele. Ő 1983-ban kérte feleségül Donaldot, nem igaz, hogy ő jelentette számára a legtöbbet, legfeljebb „megtűrt, de nem elfogadott" státusban volt mellette – írja. Most már érzelmileg képtelen újrakezdeni. – Szóval egy megbántott, integritására adó ember, aki végül beleunt a játékba. Másfelől pedig egy álhatatlan, kielégítetlen, mert szeszélyes, alkatilag kielégíthetetlen szellem csapongása. Megírtam neki, hogy a dolog tárgytalanná vált közben, levelét köszönöm. De valóban szerethette, a hangneméből ítélve nagyon komolyan vette ezt a lányt. Aki arra kényszerítette, hogy válasszon az önbecsülés és közte – nem képtelenség? Maga is azért képtelen beléd szeretni, mert agyonmanipulál, rászed és átejt – hát hogyan becsülhessen is egyszerre? Ettől lesz olyan érzelem nélkülivé, a társ szerelmét pedig kiaknázandó elvakultságként fogja fel. Önmaga ellensége szegény.

Otthon dúlnak a gyámhatóság körüli bonyodalmak. A sógor magának akarja Danikát – anyám szerint, meg is érdemelné vagy két napra.

Október 22.

A munka a legjobb élénkítő szer, még ha a kompromisszumot kell is halmozni hozzá.

*

Összeszólalkoztam anyámmal ebédnél, mert megint kezdte, hogy te soha senkiről jót nem mondtál stb., s ott volt mindennek az alján a pár nappal ezelőtti vitám apámmal. Anyám szerint őt bántja, hogy a fiatalok igaztalanok vele szemben, mintha ő találta volna ki a sztálinizmust. Erre kitört belőlem a felgyülemlett düh, állandó túlfűtöttségem veszélye, hogy anyaként pont a fordítottját teszi annak, amit kellene, egy kis megértést szeretnék az állandó leckéztetés és megbélyegzés helyett. Valóban, szeretet helyett állandóan az idegenség érzésével „ajándékoznak" meg, hogy ilyen vagyok, meg olyan vagyok, tehát helyesen jár el a szerk-ben is, aki aknamunkát folytat ellenem. Erre anyám, hogy ő mennyit aggódik értem (szegény!). Ebben van a dolog gyökere: megemésztetlen erkölcsi, világnézeti ügyeik ebben a szorongásban vetülnek ki, ez pedig fonákjára fordítja egész világukat, szeretetük és gondoskodásuk emiatt saját ellentétébe csap át. Ami engem illet: elnézhetnék felettük, leírhatnám őket, de a szerkesztőség, a magány újból őket teszi beszéd meg egyéb partnereimmé, s a reakciók gépies beidegződése, az állandó ismételgetés hatása valóban a tűrőképesség határaira tolt. Nyugtató bogyókkal kéne átvészelnem a válságos időszakot? Hogy ne gyilkoljuk egymást kölcsönösen.

Alapjában véve a különbség világnézetileg az, hogy mi rossz közérzetünk okát a kinti világban keressük, ők pedig már pedagógia meggondolásból is azt hajtogatják rögeszmésen: a hiba bennünk van.

Október 23., csütörtök

Tegnap találkoztam Szerénykével, sétáltunk egyet a koromsötét Moşilor úton, beültünk egy pizzázóba, végül maga kezdeményezte, hogy feljöhessen hozzám egy könyvért. Nagyon öntudatosan figyelt, hogyan eszem, kéretlenül bekukkintott a hálószobába, tapintatosan, de céltudatosan kikérdezett Donald felől. Iszonyú kedvem van hozzá, de valamelyes távolságot azért megtartottam. Szombaton színházba viszem.

Október 24.

Reggel a kocsi műszaki vizsgája, 100 lej a semmiért, utána 400 lejre benzint vettem, fizetésnap! A táppénzt kiegészítették, úgyhogy egy lejt se veszítettem. Délben hazaszállítottam új kolleganőmet, közben a papírhulladékból kiváltottunk két tucat magyar könyvet egy volt illegalista könyvtárából (a román özvegy, aki nem tud olvasni magyarul, dobra verte), este felhívtam – tegnap külön megkért rá – Szerénykét. Tegnap némi lelki tusa után döntésre jutottam: 1. visszaköltözöm a Fröccs szobájába, mert Bizalmi különben kinyír (már belelovalta magát abba, hogy értéktelen vagyok), 2. összebarátkozom az új kolleganővel, elvégre egy tőről sarjadtunk.

Téma: az irodai idegesség, a szerkesztőségek topográfiai ideg- és közérzettana, szociográfiája. Jellemző, hogy három ember, aki együtt érezné jól magát, mind egy-egy másféle alakkal van összezárva irodájában.

Október 27., vasárnap

Érdekes fordulat a Szerényke-ügyben. Tegnap egy óra 15 percet vártam rá a történelmi múzeum előtt, mire felhívom, és sértett hangon közli velem, hogy a várostörténeti múzeum előtt várt rám 15 percet, és hazament, majd még tárgyalunk. Ha megsértődött, a szórakoztatásnál többre számít tőlem, melegség ébredt bennem, habár butuska dolog most megbüntetnie engem.

A *Washington Post* szerint az idei termésünk kb. 14,5 millió tonna gabonára rúg, a szükségletek pedig 19 millió tonnát tennének ki. Itteni hivatalos forrásokra hivatkozva a 6,2 milliárd dolláros adóságot Románia eltökélt szándéka szerint 1986–87-ben kifizeti, azaz az idén többet törleszt, mint eddig bármikor.

Október 28.

Látogatás a diákotthonban Grozavești-en, jó udvarhelyi gyerekek. Judit és Baba vígabb, mint valaha. Meg lehetne „fejni" őket a jó tanár mint téma fejében. Az idei bejutási arány a Dr. Petru Groza Líceum (későbbi Tamási Áron) mat–fiz osztályából 24 (tavaly mind a 36 bejutott) és a másikból 4 (a tavaly huszonvalahánnyal szemben). Szatmáron az 5-ösből (későbbi Kölcsey) a mat–fiz osztályokat átirányították az Eminescuba, emez pedig ezzel vegyes lett. Úgyhogy két intézkedést hajtottak végre a nyáron egyszerre 1. a vegyítést és 2. a magyar felvételi nyelv kizárását, ezek eredménye a számottevő fenti csökkenés.

Október 30.

Az este felhívtam Szerénykét, hímezni-hámozni kezdett, hogy mennyire foglalt, ő nem is tudja, mikor találkozhatnánk, hogy eljöhet-e velem a színházba szombaton, majd csütörtökön közli stb. Mégsem az az érett lány, akinek kiadta magát a múltkor, amikor feljött hozzám. Egy határozott gesztussal véget kellene vetni a dolognak, csak ne érezném még mindig úgy magam, mint akinek a fél kezét levágták.

Aktívpista meséli egy meteorológiai ismerőse sztoriját: tavaly előrejelzésüket egy elvtárs elé terjesztették, és abban az állt, hogy a decemberi átlaghőmérséklet mínusz 25 fok lesz. Miféle dolog ez? – háborodott fel az illető, és kijavította mínusz 16-ra.

November 1.

Anyám belázasodott, nem mehetett világítani Kolozsvárra.

Újságíró az, aki a nevét kölcsönadja azoknak, akik mondanivalójukat anonim szeretnék közölni.

Hitetlen: visszaadja a kéziratom, mert politikailag hibák lennének benne. Ő mossa kezeit, alkalmazzak én öncenzúrát! Finnyás és – még egy lépést tettünk a manipuláció útján.

Szerénykének bejelentettem, hogy beteg vagyok, majd a jövő héten tárgyalunk. Ezzel elnapoltam és talán elejét is vettem az összeveszésnek. Meg kell írnom a számonkérés aprólékos és fölöttébb jellemző rendszerét, a kívülről irányítottság korának kvinteszenciáját az egyetemen.

Olvasom a *Săptămînă*ban[76] Corneliu Vadim Tudor udvari költő-pretendens versét az első oldalon: „Il iubesc pe Președinte,/ fiindcă simte românește" (Szeretem az elnököt, mivel román érzelmű). Ugyanő talán a *România liberă*-ban írta, hogy ma „liederekre" tekint a világ.

November 6.

A szenny felkavarodott, s nekiestek a sorozatomnak *(Hamuban sült pogácsa)* az újból felújított lapelemző üléseken. Fröccs meg Titoknok, hogy nem olyan jó, mint a „bugyi-sorozatom" (El kéne indulni, párkeresés). A főszerk előtt is

[76] Mindenki a szekubérencek lapjának tartotta.

állandóan magyaráznom kell a bizonyítványom, Hitetlen se elég megbízható, s főleg a maga hasznát nézi, hiányzik belőle Árpi karakánsága. Ma visszaadták a *Tini-tanya* című jegyzetemet egy házibuliról, ugyanis Păunescu lebukása után született egy új rendelet, mely fölülmúl minden eddigit: ha öt embernél többet hívsz vendégségbe s zenét teszel fel, előzőleg engedélyt kell kérned a hatóságtól, s a szalagot bemutatni egy hivatalos fülnek. Állítólag díjszabása is van a bírságnak.

Ma az egy-nullás (1:0) budapesti vereségért revansot vett a Steaua a ghencea-i stadionban, négy-egyre verte a magyar NB bajnokcsapatát, a Honvédet. Mint a kelt tészta áradt a nép a stadionból a meccs után, felajzva ujjongtak, egyiktől hallom: Gyerekkorom óta várom ezt a napot. Győzelemmel jóllakatva széledtek szét a városban az emberfolyók.

Egy nagyon érzékeny lelkű, finom lány járt nálam, K. Éva, harmadéves az informatikán.

November 7.

Aminek fölébe kellene emelkedni: idegháborús fejlemények a szerk-ben. Egy idegbeteg rémálma, ha nem lenne az irodabetegségben szenvedő nyomorultak idegrendszerének terméke. Titoknok kérdi, miért költöztem el Bizalmitól, rohan utána Fröccshöz, hogy én azt mondtam, hogy őt le tudom tácsolni, mire Fröccs öldöklő szemekkel néz rám. Bizalmi most nem mer támadni. De elköltözésem sérti, ezért a titkárnőt küldi harcba ellenem, ő pedig a főszerk-et és Fröccsöt tüzeli fel. Ellenséges hangulat vesz körül, Hitetlen rongyként fityeg, mégis kénytelen vagyok rá támaszkodni s a főszerk-re, ezzel mintegy kihozom belőle, hogy sarkára álljon. Egy-egy szellemesebb oldalvágás és ököri türelem kell az átvészeléséhez. Na, így butít a buták összeesküvése s a rosszindulat.

November 9., szombat

Nevetnem kell, ha a „fordulatra" gondolok. Szerényke akaratlanul, de félrevezetett: gyáva, gátlásos, éretlen, fél az utcán mellettem menni, kiszalad, ha a múzeumban azt hiszi, hogy kinézik – egyszóval szegény önmagának is teher. Nagyon illedelmesen sétálgattunk, még egy hétvégémet nem áldozom rá. Hülye voltam, megijesztettem. De ha egyszer többet engedett sejteni, mint amit nyújtani tud? Kis szürke butuskának tartja magát, s mintha valóban az lenne.

Kedden megyek Kolozsvárra, Gyergyóba s Kézdire.

November 10.

Tegnap és ma a Szovjet filmhéten megnéztem a *Rămîi, fericire* és *Fata fără zestre* című filmeket, az utóbbit *Rjazonov* rendezte, a dúsgazdag, korhely arisztokratát benne Nyikita Mihalkov játssza, mindkettő a szerep és a tulajdonképpeni én közti ütközésről szól.

November 19.

Ma éjjel az eljegesedő városon keresztül jöttem haza kolozsvári és székelyföldi kiszállásomról, jórészt gyalog az állomásról. Amíg távol voltam, a fővárosba betört a tél. Láttam egy embert, amint egy hatalmas üvegtáblával a jeges szélben a járdán egyensúlyozgat. Olybá tűnt nekem, mintha a népet magát látnám.

Utam összefoglalása találkozásokban: 1. a vonaton egy alázatos darukezelővel, aki Filipești de Pădurен lakik, de Sepsin kapott állást és két szobás lakást!, hetente hazajár, és minden magyar szerinte „foarte cumsecade"(nagyon rendesek). Otthon négy gyereke, gazdasága, nyolc juha, amiket az idén levágott, mert addig előbb 25o deka, majd egy kiló gyapjút kellett leadnia az államnak, az idén ezt 1,5 kilóra növelték egyedenként, azaz a tejen kívül mindent elvesz az állam, ami gyapjút egy juh ad. Aggódva várta a küszöbönálló ülésszakát a Nagy Nemzetgyűlésnek, mert hírlett, hogy a tojás stb. beszolgáltatáson kívül még adót is kivetnek minden állatra, pl. a tyúkokra 20-30 lejt egyenként mindegyikre. Alázatos munkástípus, hagyta, hogy Egeresre küldje igazgatója saját öccséhez, aki szintén bányaigazgató egy központi segélyakció keretében több hétre darustól.

2. Egy bárgyúarcú magyar asztalos, fia márciusban meghalt Bukarestben, amikor haverokkal lement, hogy videomagnót vásároljon feketén egy társának. Ő a kocsit vezette. Éjjel kiugrott az ablakon a szállodában a negyedik emeletről. Az apa feltételezi, hogy kártyáztak, és elnyerte a többiek pénzét. Tény, hogy ittas volt. Az ügyész letácsolta. Ugyan mit tehetne? Bűnösnek a fiát hozták ki. Az ablak előtt rácsok, egy álterasz díszítéseként. A fiú arcán zúzódások, a halálesetet reggel jelentették. Az apa egyedül jár, második fia életét félti, de nagyon lelkiismeretlennek tartja a vizsgálatot. A fia pincér volt a Melodyban Kolozsvárt. „Egy pincér egy litert pálinkát megiszik egy nap, s bírta a fiam az italt".

Kovács Pali Ferenc virágzik, a régi, meséli a mákói házascikkem hatásáról, hogy zúgott tőle a falu, mindenki mást olvasott ki belőle, pl. a feleség, hogy ő

kurva, és felelősségre vonta a férjét, miért nem említette az ő szülei által adott összegeket is, amikor a hozományról számolt be. A falu: Hogyan lehet egy újságírónak ilyen intim ügyeket elmondani? Úgy kell nekik! (Mikor az alany anyja meghalt, rövid időre rá.) Vajon mennyit fizetett az újságírónak, hogy írjanak róluk? A feleség szégyenkezett, hogy a cigarettásdobozra felírta volt: szeretlek, mert a vallomás egy nőnél szégyellni való a faluban – kész cirkusz. Egy lapszám kézről kézre járt, Palovics kissé szégyellte hülye levelét, amit első indulatában írt nekem, de közben az alany anyósa lemondott arról, hogy eltiltja a fiatalokat a színjátszó csoportba járástól (azzal fenyegetőzve, hogy nem vállalja esténként a gyerekfelügyeletet). Tény, hogy a legmódosabb családok egyikéről van szó, s az az irigység örök céltáblája.

3. Palovics gondja, hogy festőművész kollégája meggárgyult, és beállt „valakik" közé a rajta esett sérelmet megtorolni. Hülye, átrázták azzal, hogy ez és ez jelentette fel. Áthelyezték egy jól fizető állásba.

4. Csajok a filóról a bentlakásban: tavaly az összes magyar mellékszakosokat felvételi után román mellékszakra helyezték át, a magyar csak főszak lehet, az is csupán 7 hely, a korábbi 15-20-szal szemben. Tavalyi végzettek mind Moldvába kerültek öt kivételével, de szinte valamennyi hazajött már. Azért problematikus, mert aki nem foglalja el a kiosztott helyét, az elveszíti diplomáját. 800o lej pénzbírságot (térítést?) kell fizetnie – s akkor esetleg érettségizettként taníthat a Székelyföldön. Megáll az ész. Jogukat a véglegesítéshez is elveszítik. Fizetnek 800o lejt, hogy diplomájukat elvegyék. Letargia a lányok közt.

5. Szegő Kati egyetemi tanár: felvételizni valóban lehetett az idén magyarul, de a tételeket csak románul írták fel, és megtiltották, hogy lefordítsák. Mire lefordították, sok idő telt el. Kiesett egy lány, mert a *heregolyó* román nevét (testicul) nem ismerte biológiából. Azt állítja, a természettudományi szakokra nem jutott be kevesebb magyar diák, mint tavaly. (Lélektanilag milyen hatása van ennek a nyelvi tilalomnak?)

6. Rohonyi Zoltánnal (egyetemi tanár) az utcán, mondom, ő volt a lányok bálványa diákkoromban. Gyerekség, mondja. Panaszkodik. Óraszámuk 18, összevissza tanítanak szakjuktól függetlenül, normájuk 1/3 része szerződéses kutatás, fél, hogy ezentúl számon is kérik (de teljesíthetetlen, mert az anyagi hasznot nézik, a kiadó pedig szolgálati kötelesség teljesítéséért nem fizethet), a román kollégák szégyellik maguk, mert az álarcot most már tényleg levetették „ezek". A mellékszakot azért törölték el, mert a román katedrák óraszámgondokkal küszködtek, rájuk ügyel a minisztérium, a Maliţa-féle kísérlet miatt

olyan felduzzasztott a tanári kar létszáma. „Ma csak annak örülök, hogy vége a hat órának, s hazamehetek".

7. Erdélyi Laló fényképész Vásárhelyen: második lánya Izraelben elégedetlen, de Amerikába kiköltözni onnan szinte olyan nehéz, mint innen.

8. Burján Gál Emil képzőművész szellemes szójátékai Gyergyóban: *neurokommunizmus, pártvaksági könyv*. Különben úgy véli, a magány kifejezőkészségét nehézkessé tette, esztétikai dolgozatát nem érti Szilágyi Sándor sem. Földes László[77] előadásain készült jegyzeteit sajtó alá szeretné rendezni – diákja volt.

*

Jártam Kolozsvárt a Brassaiban, a kémikusok bentlakásában, az *Új Élet*nél, egy szellemes, fából készült szoborkiállítást néztem meg Gyergyóban a Salamon Ernő Líceumban. Török Márta kolozsvári magyartanárnő, anyám lánykori barátnője a 11.-ből, érdekes és jellemző módon, kamaszait figyelve, egészen az én világnézetemen van.

Közben elhangzott egy főtitkári beszéd arról, hogy a párt nem vitaklub, minden reform és a magántulajdon visszavezetése elutasítva. A pesti kulturális fórumon elhangzott aggodalmak – első alkalom, hogy „hivatalosan" aggódnak értünk, a magyar kisebbségért – hatása a nagyfőnök részéről egy üvöltés a nacionalizmus ellen, s utána az első titkárok, akik merészeltek be nem jelentett gabonát stb. tartalékolni önellátó megyéik számára, most mind mea culpáznak és magukra veszik, ami bűnt csak lehet. Az újság második oldalán a jövő évi tervmutatók, utolsó oldalán a magyar ötéves terv – ott öt év alatt akarják ugyanazokat a mutatószámokat elérni, amit ezek az idén.

Hazarendeltek a kulturális kongresszus miatt, újabb mészárszék készül.

*

Csúcstalálkozó Genfben a két nagyhatalom vezetői között, Reagan és Gorbacsov. A szóvivő szerint hírzárlat van: „aki tud, nem beszél, aki beszél, nem tudja". Románia egyenlőségi jelet téve köztük fordult a két nagyhatalomhoz, azaz visszatért az Andropov és Brezsnyev idején folytatott külpolitikához. Ezt az amerikaiak a legnagyobb kereskedelmi kedvezmény elvével honorálják, ami évi 500 millió dollár hasznot hajt – fontos az adósságok visszafizetése idején,

[77] Földes László (1922–1973), esztéta és kritikus, a kiadó főszerkesztője, majd a képzőművészetin főiskolai tanár volt, a korszak legmozgékonyabb szellemeinek egyike Erdélyben, Huszár Sándor *A Hét*hez hívta főszerkesztő-helyettesnek, haláláig ő volt a lap spiritus rectora.

Két év alatt akarják az egészet törleszteni[78], de újabb szembenállást jelent a szovjet szomszéddal, ami hosszú távon tarthatatlan és káros.

November 20.

Orosz film, *Gubenko: Și viată, și lacrimi, și dragoste*. Fiatal orvosnő érkezik az aggmenházba, egy lábadozó beteggel együtt merül el annak világában. A bürokrata igazgató kontingensnek titulálja az öregeket, és hangosbeszélőn keresztül érintkezik velük, tisztára pionírtábori stílusban. Konfliktus egy önérzetes kisöreg miatt, sztálinista stílusú feljelentés, nagy születésnap és egy új lakó érkezése. Ugyanaz: „szerencsére még megvan a lelkünk."

November 21.

Kurosawa: Dodes'ka-den. Egy bidonville lakóinak élete: züllöttek, félkegyelműek, alulmaradottak, a tülekedésből kivonultak egy rozsdatemető szomszédságában, a hős kisgyerek eszelős apja mellett, az emberséges kézműves, a kiégett, elhagyott férfi, a mostohaapja által felcsinált lány, a villamoskalauzt játszó pantomimes őrült stb.

November 22.

Újabb enyhüléssel kecsegtető módon ért véget a genfi csúcs az SZKP főtitkára és az amerikai elnök közt. Egy fiatal vezető mint Gorbacsov valóban érdekelt lehet egy 10–15 éves nyugalom megteremtésében.

Aktivpistával négyszemközt. Kolozsvárt járt, plenárist tartott ott Tarral, Kovács Nemerével, Hadházy Zsuzsával, Hudyval és Molnár H. Lajossal. Nyugtalanítja, hogy Lajos szemben áll Gergely Tamással és hogy Tar „kétkulacsos". Tamás azt mondta volna neki rólam, hogy ragaszkodik hozzám. Szépek a kilátásaim a lelépésre.

Bizalmi újból leteremtette Fröccsöt egy kézirat miatt, és fülem hallatára szólította fel, hogy adja be a lemondását. Az szegény búskomorságba esett, és kép-

[78] Történésztől hallottam: ma sem tudni, miért akarta Ceaușescu, egyedüliként ráadásul a keleti blokkból, az adósság egészét letudni. A többi állam mind magával vitte tartozásai jó részét a rendszerváltás cezúráján át az új világba.

telen volt 50 sort megírni a bánattól. Csak ha szeretik, képes dolgozni. Közben mindent megtesz azért, hogy irtózással és undorral és lenézéssel kezeljék.

November 23.

Sikerült végre megközelítenem a 10 ezer lej megtakarítást, amit tartaléknak szánok apám nyugdíjba menetele esetére. Ezentúl majd törlesztem a hatalmas adósságot és veszek egy-egy ruhadarabot, miegymást.

Anyám belefásult az erdélyi visszaköltözés terveibe, idegesíti, ha hallja is, apám Székelyudvarhelyre menne szívesebben. Nem rossz.

November 24., vasárnap

Toronydaru (alkalmi nőismerős) emlékén fanyalogtam. Szegény mindent egyszerre akart: megtudni, mennyire vagyok házias, és rögtön befogni (nehogy azt képzeljem, hogy…), minden titkomat kiszedni és magába habarítani, s közben bizonyítsak, de mindezt felvágás címén meg is torolta, szintén rögtön. Úh!

Lehet a keresést szorongásmentesen is csinálni, nem titkoltan, viszont önérzetesen. Alkalmam valóban annyi lesz, amennyit én akarok magamnak.

Érdekes fejtegetés a *Népszabadság*ban a két tűz közé került történelmi, egynemzedékes kiscsaládról: az egyének igénye a függetlenségre és a társadalom külső családbomlasztó hatásai (női foglalkoztatottság stb.) hozták létre. Kisközösségek, szomszédságok, ezekbe ágyazottan sok minden megoldódna.

Toronydaruról még: egy kis női melegség és alázat mindent olyan szépen eligazított volna. Sokat markolt, semmit se fogott. Nem elég, hogy a kapcsolatból semmi sem lesz, de még csak össze sem barátkoztunk.

Valahányszor közeledek valakihez, sose tegyem úgy, mintha titkolnivaló hátsó gondolatokkal tenném. Nekem olyan nincs, bevallott célom egy, ne maradjak egyedül. S ha elutasítanak, ne azon töprengjek, hogy más megint mi ostobaságot fecsegett össze a hátam mögött, hanem folytassam a keresést vagy az ostromot. Csitrik körül persze nincs miért kereskednem.

*

A legutóbbi főnöki beszéd a magántulajdon ellen minden reformgondolat elutasítását jelenti. A központosítottság stb. jelenlegi helyzetének fenntartását két fő ok indokolja: 1. a hatalom konzerválása, és 2. a nagy elvonással, felhalmozással járó gazdaságpolitika, a beruházások és adósságok törlesztésének

kényszere. Az utóbbira mintha alibiként hivatkoznának állandóan. A fiatalok fellázadnának, ha nem építtetne új gyárakat.

November 25.

Egyéb hymen-hymenaion hír: a *Művelődés* január 1-től a *Megéneklünk, Románia!* mozgalom magyar 16 oldalas mellékleteként jelenik meg, rovatszerkezetét és a folyóiratjellegét is elveszíti. Mezei Jocó felesége szerint a kettes kabinet döntése volt (EA).

November 27.

Egyre gyakrabban igénylem, hogy otthon is dolgozhassam. Hitetlen ígérgeti is, de legutóbb elszörnyedt, amikor két napot kértem. Gyávaságára jellemző, hogy árulkodó óvodásként rögtön Aktivpistához fordult: Ugye, nem mehet el két napra? Le kell ülnöm velük tárgyalni. Ezt a kisfiút pedig felnevelnem szükséges, de sajnos soha az nem lesz, amivé az évek már eddig nem tették: szolidáris, elvhű, gerinces ember. Gyávaságából, szorongásaiból kifolyólag kereste mindig a megegyezést, a megalkuvást most másoktól is elvárja, sőt kikényszeríti – persze a maga gyáva módján. Bátorrá nem lehet kinevezni senkit. Jellemessé se. Árpi pótolhatatlan űrt hagyott maga után, s még ilyenek merik lenézni.

30 TOJÁS

November 28.

Harmadik napja nyaggatom itthon a magnót, nem kellett bemennem. Ej, haj, tyuhaj, ha állandósítani lehetne!

Vettem harminc tojást, szinte sikerült hetvenet, de fellázadt a *popor,* és csak egy tartónyit engedtek vásárolni személyenként. Anyámékhoz menet mindenfele óriási sorokat láttam. Nincs üzlet, ami előtt ne állnának. Kész tüntetés.

Megnyílt a Tudomány és oktatás első kongresszusa. A Férj visszatérését jelenti a közéletbe, erőteljes megnyilatkozás, noha közben sem szünetelt őkegyelme, de ki kívánta nyilvánítani fölényét a másikkal szemben.

November 29., péntek

A FÉRJ meglepetést szerzett azzal, hogy felszólalt. Szóval a FELESÉG magát lanszírozandó rendeztette meg e kongresszust, amit a FÉRJ aztán a saját dicsőíttetésére használt fel. Mosolygó képeket hozatott le magáról a lapokban, talán azt üzeni: meggyógyultam, minden rendben. A tapsokban mintha lett volna egy olyasmi is, hogy inkább ő („EL"), mint ő („EA"). Ez pedig azt jelenti, hogy „ea" fordított ütőkártya lett: föláldozásával válságból lehet majd kilábalni. Hideg szél fújt a teremben akkor, de a második napon triumfált az asszony.

Fölhívtam Szerénykét, szombaton Szebenbe repül születésnapi bulira, megígérte, a jövő héten eljön velem moziba. Jobbnál jobb filmeket adnak a filmmúzeumban. Ma megnéztem a *Thornton Wilder: Our town 1940* című darabja nyomán készültet. Hol van már az a kamaszkori élményem (hatvanas évek) a kolozsvári Magyar Színházban a még makulátlan Széles Annával a főszerepben (A mi kis városunk), melytől majdnem tüzet fogtam. Konzervatív, vallásos világnézet és időrendi formabontás, az élet banális morzsalékának a halál távlatába helyezése.

November 30.

A MÁSODIK KABINET kultusza nekilendült vala a jövőnek, s „ki tudja, hol áll meg!" A lapok fényképanyaga is tükrözi. A küldöttek 5-10 perceket tapsolnak felállva.

Film a tékában: *Doamna ministru*, szerb klasszikus vígjáték nyomán. Uram-bátyám világ, szép kerek, igen jellemző. Lásd fennebb.

December 1., vasárnap

András-napi ünnepi ebéd anyáméknál.

Nekem, hogy megnősülhessek, ahhoz több fantáziára és kevesebb tapasztalatra lenne szükségem – jelentettem ki. Jól hangzik, de nem igaz.

December 2.

Tanügyi rémhírek: az estis egyetemisták napi négy órát dolgozhatnak ezentúl, ennek fejében azonban kiterjesztik rájuk is a kötelező kihelyezés rendszerét. Eddig az elvtársak igyekeztek fiaikat utolsó éven áthelyezni az esti tagozatokra, hogy ettől a kényszertől mentesüljenek. Állítólag csak az felvételizhet majd, akinek 8-as fölötti az érettségi átlaga. Tény, hogy 1975 és 1985 között 625 ezren végeztek a felsőoktatásban, 1986 és 199o között csak 146-valahány ezren fognak. A mostani diáklétszám 160-valahány ezer és ebből 50-nél több az estis. Az én időmben '68 és '72 között 90 ezerre emlékszem. Az 1966-86 közti demográfiai hullám most éri el az egyetemet, évi 300 ezernél több gyerek végzi el a tizedik osztályt és kb. 60%-uk érettségizik is. Tehát a 200 ezer posszibilis pályázó számára 35 ezer hely áll rendelkezésre. Ott túl, Magyarországon szintén ennyi, s ott fele jut be a jelentkezőknek.

*

Külföldi lapot megrendelni nem lehet. Enache, a KB propagandatitkára kijelentette (hozzá terjesztik fel az igényléseket jóváhagyásra), hogy ezentúl annyi lapot hozunk be külföldről, amennyit ők rendelnek tőlünk. Kész! Legfeljebb a könyvtárak ha kapnak egyet-egyet.

December 3.

Önfeledten olvasom a *Kortárs* véletlenül kezembe került novemberi számát. Micsoda tűzijátéka a gondolatoknak! És milyen kultúrnyomorban tengődünk mi, Istenem. Kosáry Domokos remek elemzése az M2+P2 kövületről. Berend T. Iván: a jövedelemkülönbségeket nem engedményként kell elfogadni. Utalás a magyar gazdasági reformra, utalás azok ellenzésére, akik szembeállítják utópikus szocialista képükkel, és ezért elítélik.

December 4.

Már maga az életmódunk bürokratává tesz, a bejárás módja a szerk-be, a városi távolságok annyira felaprózzák a szabadidőnket, hogy bamba üldögélésen, pihenésen kívül ereje sincs az embernek másra. Kifáraszt a semmi. Hitetlent a tegnap elküldték nyilatkozatokat bevasalni, miközben én a kongresszusi be-

számolót írtam. Ő ahelyett, hogy saját gerinctelenségére neheztelt volna (mindig lefekszik, Aktívpista azt tesz vele, amit akar), engem gyanúsít azzal, hogy összeesküdtem a háta mögött a főnökkel, s ezért, amikor telefonon érdeklődtem ma a cikk felől, mások füle hallatára kijelenti: nagy bajok vannak vele, de én nem tudok foglalkozni vele, mert a tegnapi nyilatkozatok szövegét kell lejegyeznem. Ez kétfele vág: 1. a másik se tarthatja jónak, ha ő kijelenti, az én írásom rossz, tehát csapás énrám, 2. vegye tudomásul, ha egyéb feladatot ruház rá, ő nem végezheti szerkesztői munkáját, csapás szintén énrám, ha őt felmentik a feladat alól, azt szintén nekem kell elvégeznem. Nyomorult ember, akármilyen fenn van, örökké összeesküvést szimatol, bosszúálló, nem való főnöknek. Örökös sértődöttségében övön aluli ütéseket osztogat, általában valóban abban a hiszemben, hogy csak viszonozza az aljasságot. Képtelen felmérni mások szándékait, örökösen a gyanúban és a gyanúsítgatásokban fuldokol. Ő fuldokol – én megfulladok.

Fél óra múlva Aktívpista elfogadta az írást, a másik nyilván kussolni fog egy darabig. De tény, nem szempontok alapján ítéli meg a kéziratokat, mert olyasmi neki, bár lenne, de nincs, hanem félelmei, szorongásai hatására. Elvek helyett szorongások.

Idézet Széchenyi naplójából (*Kortárs,* 1985/11):

1821. november 8. „A császárnál voltam. Türelemre intett, amikor azt mondtam neki, hogy kilencedik esztendeje vagyok századparancsnok, és végre őrnagy akarok lenni. Felháborodtam – jóllehet előre látható volt, hogy a császár nem fog engem csak úgy kapásból őrnaggyá tenni. A kihallgatás alkalmával újra tapasztaltam magamon, hogy megmagyarázhatatlan zavaromban oly lassan gondolkodom, hogy szükségképp nagyon középszerű vagy egyszerűen kelekótya embernek mutatkozom. (…)

Abban az esetben, ha a szolgálattól megválok, ki kezeskedik, hogy az utazáshoz az engedélyt az Egyesült Államokba megkapom. Wesselényivel való kapcsolatom vajon nem fog feltűnést kelteni? A birtokaim nem nyújtanak elégséges garanciát? Mérey azt mondta nekem: „Mindenkinek van annyi esze, hogy ne tartson téged karbonárinak, lévén olyan tekintélyes vagyonod." Ez hát a kulcs. Tehát mennél több a pénzünk, annál jobban meg vagyunk kötözve! Ahhoz, hogy szabad legyen az ember, az kell, ne legyen semmije, csak tehetsége, egészsége, férfiassága és szerencséje."

Az utolsó szó épp az állandó óvatoskodás kényszere miatt – ezt érezte tehernek, megalkuvásnak– van aláhúzva. Wesselényivel megjárták aztán Angliát a következő évben, de az Egyesült Államok mást jelentett akkoriban, köztársa-

ság volt stb. Féltek tőle, hogy fertőz. Egy ismerőse jelentette ki a hír hallatán: „Csak nem álmodik alkotmányról?”

*

Ennek a nagy egyöntetűségnek, egységbe tömörülésnek, az egyhangú szavazásoknak stb. van egy valódi magva: az általános, kivétel nélküli állami függőség, amelynek valamennyien ki vagyunk szolgáltatva. A magánegzisztencia függetlenségét a kistulajdon, a szabadúszás stb. valamelyest biztosíthatná. Ezért ha ezt hosszabb távon felszabadítják, lásd a magyar reformot, az mindenképp polifonikussá teszi a közéletet, a szociálist, ha nem a politikait is. Érdekes Berend T. Iván és Ránki György föltevése, hogy a szocializmuskép még mindig utópikus, egyenlőséget ígér, méghozzá a közeljövőben, de a gyakorlat már kezd valódi értéke szerint bánni a kistulajdonnal, a kis szövetkezetekkel. Habár ezek szerint ezeket, amíg az utópiát meg nem döntik, teoretice is mindig veszély fogja fenyegetni. Érdekes az is, hogy Magyarországon a SZU engedélyével kísérleteznek, de a tapasztalatokat eddig Kína használta fel igazából.

*

Groza Péter 1945-ben államszövetségről beszélt a „Lajtától a Fekete-tengerig”, ennek első lépése a vámunió lett volna, és az útlevélkényszer felszámolása. Tehát egy titoista ötlet. Emiatt szorították-e háttérbe?

December 5.

Kaptam egy levelet, a sorozat, a *Hamuban sült pogácsa* ízekre szedése szándékával íródott. Első olvasásakor megrémültem, pedig teljességgel elfogult, sőt bugyuta levelecske, nagyon szellemesen és fölényesen meg lehet válaszolni. Ebből is látszik, baj van a lélekjelenlétemmel, az azonnali reagáló képességemmel. Ezért is fekszik nekem inkább az írás, fellépésem sokszor hagy kívánnivalót maga után.

NEM MESE EZ, GYERMEK!

December 6.

Mesét mondok Danikának: A róka be akarta csapni a hollót. De hova? – kérdi ő. Három és fél éves.

Miután Budapesten az európai kulturális fórumon valami történt, a záró nyilatkozatot egy küldöttség ellenszavazata miatt nem fogadták el, kárörvendve röhög azóta is a Nyugat. (*Népszabadság,* nov. 27.) A *România literară* és a *Contemporanul* egyszerre hoz cikket az ún. revizionisták ellen. Az egyik Ruffy Péter lenne, aki az egyik spanyol lap olvasóit akarta félrevezetni Erdély történetét illetően, a másik egy Svájcban élő valaki, akinek a Magyar Tudományos Akadémia egy kiadványában dolgozata jelent meg a magyar királyi hadseregről. A válaszok dokumentáltak, hangvételük csiszoltabb, de a kincstári logikát követik. Magyar presszió tényleg van, a harc ellene a kampányjelleg minden jegyét viseli. A *Contemporanul* ugyanazon számában olvasom, egy találkozón kikészítették Octavian Paler *Un om norocos* című regényét, hőseinek „valóságunktól idegen volta" miatt. O.P. a *România liberă* napilap volt főszerkesztője, pár éve váltották le egy esszékötetet miatt, pár hete a *Scînteia* házi pártszervezet plenárisán követelték, hogy az általa a cenzúráról mondottakat vegyék jegyzőkönyvbe. Kétszer szavaztak és elutasították a kérést. De úgy látszik, mégsem szállt el a szó. A regény bemutatóján mérnök, melós, tanár állt fel egymás után, hogy nem értik, miért látott értéket a kritika benne…

Hallom, Pozsgay Imre, a Hazafias Népfront főtitkára a kisebbségek kollektív jogairól és elszigetelésük veszélyéről, kulturális örökségükhöz való jogukról beszélt. Hol? A Fórumon?

A szebeni német színház energetikai okokból februárig bezárt, a színészek nem kapnak fizetést.

December 17., szombat

Meghalt valaki a harmadik emeleten, megérkezik a koporsó, egy fejkendős nénike magából kikelve fejhangon üvölteni kezd, hosszan elnyújtva mondatai végén a szót. Gyászol. Ahogy az illendőség előírja, úgy óbégat, rikolt, riasztja fel a környéket.

*

Megnéztük Szerénykével *Zoszcsenkó A vakondok* című remek komédiáját a Vígszínházban (Teatrul de comedie). Az érzelmi holtpontról képtelenek vagyunk kimozdulni, a találkozás első pillanatától kezdve valami olyan ösztönös tartózkodás volt benne, ami épp erőtlensége miatt taszít és bénít meg engem, s állítja feje tetejére minden tervemet. Nem valószínű, hogy még felkeresem. Ha 50 szót mondott, sok. Azt is kérésemre és egyszerű mondatonként.

A megújult gátlásosság korát éljük össztársadalmi méretekben is. Török Márta magyartanárnő (kolozsvári 11-es középiskola, a későbbi Báthory) interjújából is kisül: nem tudnak mozogni a színpadon, nincs fellépésük, önbizalmuk, nem tudnak beszélni mások előtt a diákjaink. Teremtsünk fórumot, engedjük át a katedrát bár időnként osztályainkban őnekik.

A nagy nemzeti kazán, tudniillik az üst: anyám mutatja a közleményt, ami bejelenti, növelik a félkész termékek mennyiségét és kínálatát. Ezzel két legyet ütnek egy csapásra, 1. burkolt áremelést hajtanak végre, és 2. úgy látszik, kevesebb lesz az élelem, azt egyenlő adagokban mérhetik ki. Állítólag 13 lejért hozott is valaki egy ételhordóban egy ebédet.

December 9.

A *Săptămîna*ban Corneliu Vadim Tudor támadja Octavian Palert. Harmincvalahány filmforgatókönyvből állítólag csak egyet hagytak jóvá jövőre. Új szelek fújnak. Bizalmi a fejét fogja: „Meg kéne szüntetni az *Irodalmi Magazin*t a lapban, annyi a szar anyag…"

December 11.

Sanyi öcsémnél bejelentették a nyomdában, hogy vasárnapi műszak is lesz, aki nem vállalja, felbontják a munkaszerződését azzal a kitétellel, hogy „ártott a nemzetgazdaságnak", azaz soha sehova fel nem vehetik többé. Húgoméknál ugyanaz történt az üzemben.

A pesti lapokban rendkívül élénk viták a reformról[79]. Piac- vagy parancsgazdaság, a liberalizmus szabadságeszménye stb. Olyan vidékies ország lettünk!

[79] Most olvasom, hogy a tulajdonképpeni gazdasági reform 1968-ban kezdődött Magyarországon, és 1972-ben bukott meg, mert nem vállalták /vállalhatták tovább a piaci elemek bevezetését. Magyarország azonban amolyan kísérleti ország maradt a „lágeren" belül, a szovjetek is sok mindent, nyugati technológiát pl. rajta keresztül szereztek be, a reform gondolata pedig nem hagyta nyugodni sem a közgazdászokat, sem a politikusokat, s ez egészen az 1989-es rendszerváltásig tartott.

December 13–17.

Kézdivásárhely, Bölöni Kató és a férje, Csákány Jóska. Én a mindentudó, ő a hallgatva csodáló pózába fagyott bele, a végén mindketten fellázadtunk hálátlan szerepünk ellen.

A kisváros totális kíváncsisága, az abszolút ellenőrzöttség érzete – rémes! Elviselhetetlen. Szentgyörgyön nyilván ugyanolyan. DANGER. Itt legfeljebb nonkonformistaként lehet élni.

Séta a kis Ancival a városban: a szekusok örök téma, az udvarterek, a református temető, mely a helyesírásnak is temetője. Egy csodálatosan nőies tanárnő a volt kantai gimnáziumban. A *Légy jó mindhalálig* előadása plusz egy szabadegyetemi előadás Salat Lenventétől,[80] igazi egyetemi nívó.

A vasárnapot Katóék polyáni portáján töltöttük, kisétáltunk a hegynyeregre, medvenyomokat láttunk a hóban.

A totalitarizmust a provincia találta ki.

*

Két új tanügyi fejleményre derült fény: 1. A tanárok kihelyezéskor *fără deosebire de naționalitate* kerülnek ki, s ennek következtében a tanulók kénytelenek a tanár nyelvén tanulni. Ez fokozatos, de biztos módszer a magyar iskolák felszámolására. Jóskáéknál a biológiát oktatják már románul, a környező falvakban is van rá példa.[81] 2. A tantárgyversenyek, az. ún. olimpiák mind a többségi nyelveken folynak tavaly óta. Egy frissen kihelyezett történelemtanár szerint őket összeírták és közölték velük. *Aveți o misiune în Secuime*. (A Székelyföldön küldetésetek van.) Az ántivilágban, ’20 és ’40 között legalább a fizetésük nagyobb volt a kultúrzónában teljesített küldetésük jutalmaként, de a mai állam annál bugrisabb.

A vonaton egy nagyon vonzó és finom pincérnő (férje Ausztriában zongorista) mesélt németországi élményeiről: reggel tíztől egyig dolgoztak, délután ¾ öttől éjjel nem tudom hányig. Precizitás, pontosság mindenütt, borravalót

---

[80] Salat Levente az év szeptemberétől tagja volt a Limes illegális alkotói körnek, melyet Molnár Gusztáv vezetett, s mely 1987. februári leleplezéséig több megbeszélésen vitatta meg a közösségi gondjainkat Balázs Sándor, Bíró Béla, Bíró Gáspár, Cs. Gyímesi Éva, Fábián Ernő, Lőrincz Csaba, Szilágyi N. Sándor, Vekov Károly részvételével. Minderről évekkel később szereztem tudomást.

[81] A román tanárok kihelyezése a magyar iskolákba tömeges méreteket öltött, Hargita megyében pl. a 127 újonnan kihelyezettből csak 7 volt magyar.

kaptak, szállásukat a cég fizette ajándékképpen stb. Itt évi négy-öt hónapot dolgozik, s érthetetlennek tartja, hogy ahova üdülni járnak az emberek, pl. a tengerparton is este kilenckor zárnak a szórakozóhelyek. Aki itt főnök, az már eleve igényt tart a női beosztottakra mint nőkre, míg ott kinn az anyát úgy tisztelték, hogy!

December 18.

Miniszterhullás: az új külügyér után most nevezték ki az új hadügyminisztert is közvetlenül a Főnök SZU-beli látogatása után, egyben létrehozták az élelmiszeripari és közellátási minisztériumot. Egy beszéd pedig a hadsereg fokozottabb gazdasági stb. felelősségvállalását szorgalmazza. Akárcsak az '5o-es években – hangzott el megjegyzésként. Megjelentek az új terv mutatószámai.

December 19.

Székely János-aforizma: nincs olyan rozoga trónus, amire ne pályázna egy segg.

Mindennapi gyötrelmem: a közszállítás botránya az ember mindenoldalú semmibevétele. Ti. annyira túlterheltek és zsúfoltak a buszok, a járatok ritkák, az utazás hosszú.

Undorodom Fröccstől. Kizsákmányolna, egy ideig bosszúját töltötte rajtam képzelt sérelmeiért, most sajnáltatná magát. Megáll az ész. Még törleszkedik is.

Mesélik: a békétlenkedőhöz odalép egy illető, és meghívót nyújt át: polivalens terem. Elmegy. Ezren ülnek benn, órákon át olvassák fel nekik a főnök beszédeit. Ráolvasás. Jellemző a prevencióra is.

A Nagy Nemzetgyűlés ülésszakán mindenki a két vezető köszöntésével kezdte. Befejezett tény lett a társuralkodói intézmény kanonizálása.

Székely János: A mítosz értelme. Rehabilitálja az erkölcsöt mint olyant.

Csingiz Ajtmatov: A versenyló halála.

December 20.

Séta a központon keresztül a pusztaságban, melyben már kezd kirajzolódni az új parlament hatalmas tömbje és négy bástyája közül három. Az egyik homlokzatát be is vakolták, és felvitték rá a múlt századi stílusú díszítéseket is – mintha készen lenne, Mintha valaki meg szeretné nézni, netán lefényké-

peztetni magát ott. Ugyanaz a sietség, mint mindenben: gazdaságban, nemzetiségpolitikában, minél hamarabb az eredményt! Ugorgyunk!

December 21.

La Ciocioara, rendezte *Vittorio de Sica*, méghozzá kasszasikerre utazva, Sophia Lorennel.

Hazafele kivilágított ablakok mindenfele, karácsony előtti nagytakarítás folyik teljes gőzzel.

December 23., vasárnap

Végig otthon. Most jut eszembe: Kézdipolyánban híre ment, hogy az állam húskvótát fog szedni minden disznó után, erre a fél falu még novemberben levágta a karácsonyi cugát felhizlalatlanul. Tényleg. Megalapították az új felvásárlási minisztériumot, értettek az emberek a szóból.

Befejeztem *A versenyló halálá*t. A hatalom finom analízise, mihelyt külön mesterségé válik, megindul a maga régi útján.

RADÍR

December 23.

Csipkeruha a fákon, kemény hideg, de havatlan karácsony. A *Romînia liberă* szerint nyers ételt nem fognak árulni, ha az etetőközpontokat felállítják. Becslések szerint a gabonatermés nem 22, csak 19 millió tonna volt. Új húskiviteli trösztök létesültek. Fröccs kérte Aktivpistát, hogy fizessen be a szerk 12 ezer lejt, és küldje őt el számítógép-programozói tanfolyamra.

*

Nyolctól fél kilencig rémálmot láttam: egy szombat este elindultam két alakkal s Donalddal, akik hirtelen eltűntek egy házban. A kivilágított ablakokban hangszórós, fülhallgatós alakok tűntek fel, hívtak mindenkit az Úr kebelébe, én megpróbáltam egy sötét utcából figyelni, de fénynyalábbal követtek, erre elmenekültem. Napok óta újra vele foglalkoztam, érdekes, hogy épp „evilágisága" miatt utasítottam el, s akkor most álmomban előjön a másik ok. Ő különben azért lett „törtető", mert hátrányt akart mindig behozni, ledolgoz-

ni, kompenzálni, ellensúlyozni. Nem lehet nyomtalanul kiradírozni semmit. Szörnyen utálhat, hiszen úgy magyarázhat mindent, hogy érdekből cicáztam vele, s mihelyst orvosi ügyemet elintéztem, s gátlásaim alól felszabadultam, kirúgtam. Nem hiszi el, hogy nem vagyok számító, sőt. Sose bocsátja meg bizonyára.

December 24.

Köd egész Közép-Európa felett, zúzmarás fák, hideg. A Tininél még pártgyűlés is.

Kaptam egy minősíthetetlenül pimasz levelet a Kamasztól, aki katona, a Váli tanárnőről szóló cikk közlésével kapcsolatban. Sose szabad elfelejtenem Aktívpista károrömét és Hitetlen megjegyzését: ő azt hiszi, hogy a Kamasznak igaza van, tényleg írásban kellett volna kikérnem a jóváhagyását, a sajtóörvény azt írja elő… Valami olyasmiben állapodtak meg, hogy lovat adnak alája: írja csak meg, miféle sérelmek estek rajta és másokon a sorozattal kapcsolatban. Tehát ahelyett, hogy mellém állnának… A kölyök különben azért nevez gyenge újságírónak, mert beszédének a darabosságán nem csiszoltam! („Hol van a leírt szöveg művésziessége, a darabos beszéd túlkapásainak kiszűrése?" Ezt ferde ízlésű tanára táplálta bele. Aktívpista pedig a Molnár H.-esetet ismételné meg velem, a *Falra hányt esztendő*t.

Ezek már legyilkoltak egy riportert, értenek hozzá.)

December 25.

Újból elmondtam, hogy igényt tartok a lap szolidaritására, mire fölényeskedve leintett, ugyanabban a vizsgálóbírói pózban. – Ne követelőzz! Te is nagynak hiszed magad, mint Lajos? Fölment a vérnyomásom, s egy hülye kis incidens kapcsán (kiküldött sétálni s lehiggadni), összekaptunk. Végig amiatt füstölögtem, micsoda képtelenség egy ilyennek alárendelve lenni. Szinte ujjongott, hogy a markában vagyok, tettenért valamin, rajtafogott.

December 28., szombat

Ma elválás előtt (5 hetet kaptam) Aktívpista visszakozott, majd megmutatja a levelet, amit az eszement kamasznak ír. Meghívja magához! Jó képet vágtam hozzá.

Megjelent a családi pótlék felemeléséről szóló dekrétum – egy egész oldalon, a születésszabályozási rendelet módosítása pedig – kis jegyzetben. Ez a „kaparási" (abortusz) életkort 45 évre emeli, és csak azoknak engedi meg, akik öt gyereket tartanak el. Volt korábban 40 év és négy gyerek, bár az orvosok akkor is eredetileg 35 évet és két gyereket javasoltak állítólag.

Az Albatros kiadó éléről két héttel a nyugdíjkorhatár előtt leváltották Sîntimbreanu igazgatót, mert kiadta egy milicista ezredes regényét, amiben a paraszt „büdös és mosdatlan". Egy faluban maguk a parasztok utasították el a „rágalmat". Lásd *România literară,* 51-es szám. Az igazgató állítólag kiderítette, hogy a felszólalók egyike sem olvasta a könyvet.

Januárban második Mangália lesz, ezt rebesgetik.

A *Contemporanul* évvégi számában újabb cikk a magyar sovinizmus ellen egy iskolai történelmi atlasz kapcsán.

A szerk-ben ahogy a kis repedést észrevették, Fröccs rögtön kiaknázásához látott. Cicát beküldte a főszerk-hez, hogy a köztársaság évfordulójára írott cikkem politikailag hibás, mert hiányzik belőle egy név, még egy mondatot is átfogalmaztak, hogy aztán Aktívpista, a kézirattal összevetve, kiderítse, hogy eleve hibás szedésből indultak ki, ha nem ők szedették hibásan, hogy kijavíthassák. A főszerk, úgy tűnik, egyből átlátott rajtuk, de ez a játék így már nem veszélytelen. Őt is befolyásolhatta a visszakozásban, ez javára írandó erkölcsileg, ő tudja, mi vezeti, de taktikailag ügyes húzás, mert ezzel a „selejt ellenforradalmát", a majomemberek összefogását és laprontó támadásainak hitelét elveheti, lendületüket megtorpanthatja. Ha kiszivárog vagy botránnyá dagad, az a lapnak és az ő presztízsének is árthat. A kettő most egybeesik. Fröccs az az ember, aki mivel emelkedni nem tud, pozícióját a mások visszaszorítása árán szeretné javítani. Ezért akartak olyan helyzetet teremteni, amelyben Aktívpista általuk feltételezett sérelmeit rajtam megtorolhatja.

December 30.

Michelangelo Antonioni: L'Aventura 1960. Gyönyörű film és történet. Párok ruccannak ki a Földközi-tengerre egy kis motoros hajón, egy lánynak nyoma vész a bazaltsziklaszigeten, amire kiszállnak, megkeresni a lányt, közben a barátjának megtetszik a barátnő. Monica Vitti elragadóan alakítja. A dilemma: a lány meghal kettejük számára, még mielőtt lemondanának róla. A férfi könnyebb fajsúlyú jellem, a kalandnak él, olyan 35 év körüli, szakmájában kiégett ember, egy estélyen kikezd egy 50 ezer lírás nővel, s Monica Vitti tetten éri őket. A férfi utánamegy, zokog fájdalmában – s a női kéz simogatni kezdi a fejét. Nekem Priamosz jutott eszembe, amikor sírásra fakad Achilleus sátrában fia holtteste felett. Tehát van egy hűtlenségen túli hűség is, és van kiút a „labilitás" korából. A rendező úgy kezelteti a kamerát, hogy az valóságos szerelmi vallomás és óda a női szépséghez, azaz Monica Vittihez.

Sartre: A vezér gyermekkora. A fal.

December 31.

A *Săptămîna* Dzsingisz kán leszármazottainak nevez minket, magyarokat.

Megkezdődik ötödik Ifi-s évem. Más feltételek mellett, mert a szabad kezet kapott főnök gyengeségét zsarolással akarja erővé változtatni, esetleg megbízást is kapott a „fölszerszámozásomra", nyereg alá törésemre. A szekundáns semmi ellenállást nem tanúsít, ami benne több Árpihoz képest, épp ezáltal lesz kevesebb. A pesszimizmusánál semmi sem rosszabb, többet ad ugyanis fel erkölcsi hadállásaiból mindig, mint amennyit szabad vagy szükséges lenne, s ezáltal hozza magát valóban kilátástalan helyzetbe. A jellem és énerő hiánya és a lefegyverző világnézet kéz a kézben járnak. Az általam kikényszerített erőpróba azért tanulságos volt és hasznos, de bármikor visszafizethetik nekem. Lásd Bizalmi disszonáns megjegyzését a főszerk visszakozása után: én állítólag mindig követelőzöm, pl. követelem, hogy védjenek meg. Ő így érti a szolidaritást – ti. hogy nem hajlandó rá. Ámen.

Az éjjel havaseső hullt, vékony jégkéreg borítja az egész várost. A fél fagy, fél olvadás miatt latyakká taposták. A cigánykolindálók egyre eredménytelenebbül éneklik végig a buszokat és villamosokat, nem kapnak semmit. A mohácsi busójáráshoz hasonló maskarákban járnak, táncolnak, viszik az „ekécskét" (Pluguşorul).

1986

Január 1.

Divorzio all'italiana, Pietro Germi, 1961. A férj házasságtörésbe letaszítja a feleségét, hogy „féltékenységből" lőhesse le, és elvehesse a szépséges bakfist. Válni nem lehetett, gyilkolni kellett. De előbb az undortól el kellett jutnia a féltékenységből, felindulásból elkövetett gyilkosságig.

Január 2.

Freud: Pszichonalízis. Válogatás a Téka sorozatban.
Buda Béla: A beleélés lélektana. Végre sikerült befejezni.

Naponta eszembe jut „Csendeske", s magyarázom neki magamban, miért volt lehetetlen együtt maradnunk. Tökéletlen szocializációját most azzal magyarázom többek közt, hogy elutasította a női és anyai szerepet, mert anyját, mint a 28 évvel idősebb férj „becsapottját", lenézte, s mint kevésbé okost és képzettet dettó. Így történt, hogy apjával azonosult, azt az utat akarta járni, azt az értékrendet vette át. A férfiak fő jótulajdonsága az okosság volt nála. Hagyta a nőiességet magában elsorvadni, amit csak felerősített, hogy nőként vonzerő nélkülinek hitte magát. A kérdés persze az, miért nem akarta kedvességgel pótolni azt, amit szépségben a természet megtagadott tőle? A választ az otthoni viszonyok adják meg, no meg a társadalom is férficentrikus, ezek hatására elfordulhat a női szereptől bárki. Mivel anatómiailag nem változhatott meg, ezért egész élete tehertételeként mímelnie kell, hogy nő, s egy férfiatlan élettársat szeretne, vagy elvárja, hogy az utólag vetkezze le fokozatosan a férfiasságot. Impotencia, lelki és egyéniségzavar vár arra, akit megkaparint.

Gyertyát kell gyújtanom jó szellememnek.

Il vigile, rendezte *Luigi Zampa, 1961*. Alberto Sordi (a kisembert alakító színész) kisfia megmenti egy városi tanácsos fiát a vízbefulladástól, erre apját felveszik rendőrnek. Pénzbírságot ró ki a polgármesterre, utána megy a szeretője lakására, mire kirúgják. Beiratkozik egy monarchista pártba, le akarja leplezni a polgármestert, de a per tárgyalásán visszavonja a vádat. Tanulságos kisemberi sors.

Január 4.

Tisztafej-szolgálatban reggel 9-től este 8-ig. Ennél hosszabb ideig csak 24-e körül tartózkodtam benn. Legépeltem közben a cikkentyűt és hat oldal *Társkeresőt*. Késő délután beült hozzám az új Júlia (Makár). Kezd elegem lenni abból, hogy én beszélek, és ő néptanácselnöki pózban hallgat. Kedélytelen lehet, ehhez képest a másik, akivel naponta „vívódom' azóta is, jópofa volt.

Újból szorongásos álom ébresztett négy óra fele. Szinte futószalagon és menetrendszerűen érkeznek: másztam már le a házfalon a rolókba kapaszkodva, lopták el a kocsimat, most az erdőbe voltam kitéve kamaszok támadásának, miközben egy fürdőruhás nővel sétáltam – a katasztrófa sosem következik be, mindig felébredek még idejében, s az események mindenikének van valamilyen valóság-magva, vagy félelmeimbe befészkelődött aggodalomból táplálkozik.

Hitetlen egyre elviselhetetlenebb, kinevezésével még egy munkaerő kiesett, csak koordinálni hajlandó. Két órakor még hosszúnapokon is lelép.

Luis Bunuel: Ensayo de un crimen. Egy gazdag férfi gyerekkori komplexusa folytán (nevelőnőjét egy eltévedt golyó a szeme láttára ölte meg) gyilkolási szándékához keresi az áldozatokat, de azok sorra meghalnak, mielőtt neki sikerülne tervét megvalósítani: a félvilági nő öngyilkos lesz, az idegenvezetőnő átejti, feleségét a templomból kijövet szeretője lövi le, az apácanővér elmenekül, és beugrik a liftaknába. A vizsgálóbíró kineveti, mert bűnössége bizonyíthatatlan. Akkor fogja a zenélő dobozt, egy tóba veti, és meggyógyul.

Január 5., vasárnap

Esős, nyirkos, sárban bővelkedő tél van, kétszer-háromszor, ha hullott eddig a hó.

Csokonai: Beszédei. Kicsapatása keltette indulatai.

Harmadik napja újra tornászom reggel, korán kelek és fekszem. Kisütöttem, hogy a napi 11-12 óra alvás túl sok.

Németh László: Égető Eszter. A regényírói művészi lélek és a női pszichikum pánspiritiszta hite közti rokonság. Csodálatos.

A szovjet sajtóban egy levél kifogásolja, hogy nem törődnek eléggé a saját gondjaikkal, kimerítően informáltak a mexikói földrengésről, de csak felszínesen a sajátjukról…

Január 6.

Remek kis írás az *Ifjúsági Magazin*ban arról, hogy a szerelem diktatúrájában élünk a romantika és a szentimentalizmus óta, követelmény lett még olyan kapcsolatokra is azt alkalmazni, amelyek nem érettek, és olyan emberekre is, akik arra sosem lesznek képesek, mert műveletlenek, csiszolatlanok hozzá. Különben is a szerelmet a kielégítetlen vággyal azonosítja, lásd a lovagok sóvárgását. Jó, gyalogjáró célokra megfelel. Pedig – mondja – a bizsu is ékszer, azt is meg kellene becsülni, ha más egyéb nem jár ki nekünk.

Január 8.

Anyám pár napja meg van pendülve, derűsebb és okosabb, mint valaha. Aszszonyi sorsával is elégedettebb. „Vállaltam a gyerekeket, mert úgy éreztem, egy ilyen szerelem nem maradhat anélkül, ti. nem múlhat el csak úgy." Vagy: „Olvastam a Rostás interjúit. Nahát, én jobbakat készítettem X-szel vagy Y-nal." Beszélgetni is lehet vele, nem tácsolja mindjárt le az embert egy ingerült ellenvéleménnyel.

Erre apám ma kinyilatkoztatja, hogy a II. János Pál pápa elleni gyilkossági kísérlet (Ali Agca török terrorista a tettes, a per évek óta folyik, s ki tudja, a hányadik) biztosan nem szovjetek műve. Feldühödtem. Épp azt bizonyítja, milyen zseniálisan működik a nyugati propaganda: a bolgár kapcsolatra terelve a gyanút, egy valószínűnek beállított okot mutat fel. Ott a tudat propagandisztikus behálózását komolyan veszik, mert „demokráciájuk" különben nem működhetne kirakatként. A propaganda lealjasítása arról árulkodik, hogy más eszközökre támaszkodik a hatalom, az egyéni meggyőződést nem is tekinti tényezőnek.

Németh *Égető Eszter*ét olvasom napok óta. Micsoda önarcképet rajzol magáról az író alakjában.

Január 9.

Felköszöntöttük aput, készül nyugdíjba menni.

Megnéztem *Antonionitól a Zabriskie Point* című filmet, amiben a férfi motívum erkölcsi emelkedettségben felcsatlakozik a nőihez (lásd a *L'Aventurá*t), miként Florian Potra kritikus mondotta a beszélgetésen a vetítés után. Szerencsés kis vállalkozás, műveltségi szeminárium. A film: egy lázadó amerikai diák

szökése lopott repülőn, találkozása a szabadságra vágyó titkárnővel, szeretkezésük a Death Valley-ben Los Angeles mellett, a fiú halála a repülőtéren, s a lány megérkezése gazdájához, s a képzeletben felrobbantott luxusszálló mint az üzleti világ jelképének pusztulása. Egy öregúr kikérte magának a szexjeleneteket, fehér hajára hivatkozva finomabb magatartásra intette a fiatalokat, mire a kritikus, ki szintén fehér hajú, indulatosan megvédte a jelenetet, mint a női szépség és szerelem poézisének felmutatását. Az álszemérem, vélte, keresztényi és paraszti eredetű. „Úgy tudom, a parasztok le sem vetkőznek, ruhásan szeretkeznek."

Január 10.

Rossellini: Era notte a Roma. Egy feketéző nő kalandjai 1944-ben az amerikaiak bejövetele előtt.

Január 11.

Renoir: Caleașca de aur, Anna Magnanival a főszerepben. Olasz vándorkomédiások egy dél-amerikai spanyol alkirály városában, a commedia dell' arte stílusában a commedia dell' arte-ról: „A te sorsod a színpad és a játék" – jelenti ki a végén a trupp vezetője a hősnőnek. „Sajnálod-e elhagyni e három férfit? – Egy kicsit". *Prosper Merime* színdarabja nyomán. Nem a beleélés művészete volt.

Január 12.

Olga și poetul. Orosz film, 1978. Mint akit megfertőztek, naponta járok a kútra, az oázisba. Rendezője *Szamszonov*. Egy elragadóan szép fiatal színésznő, Natalia Andrejcsenkó a főszereplő. 1941-ben kivált magának egy fiatal katonát a lágerből, kigyógyítja, lábra állítja, beleszeret. Maga kupeckedik, méghozzá német engedéllyel. A fiú beáll ellenállónak, s a lány vele megy – öntudatosodási történet, de nem vét a női pszichológia törvényei ellen. Családi fészket, szerelmes társat akar magának végig, a Moszkva alatti német vereség is újabb igazodásra, átnyergelésre készteti. Hőssé és igazán szerelmessé a fiú halálakor válik, Madonnaként ül a hóban a hullával az ölében. A fiút egy kollaboráns szúrja le, miután az megpróbálja kivégezni „a nép nevében".

Dos Passos: USA. Pikareszkregény.

Január 13.

A szembenállás Magyarország és Románia közt teljes: az egyik az emberek érdekeltté tétele terén a vagyonosodás, a polgári szabadság növelése, a magántulajdon, kis szövetkezetek, gmk-k szervezése stb. vonalán halad, és magas fogyasztói szintet tartana fenn – a másik a 30%-os ún. felhalmozási alap, az elvonások vonalán az állami óriás beruházások politikáját folytatja. Ehhez az embereket a kiszolgáltatottság állapotában kell tartani, vagyontalanul, hogy bármikor átcsoportosíthatók legyenek és elfogadják szó nélkül, amit kínál. Ehhez a lakások felépítésének gondját magára vállalja, és meg is teremti őket. Szociálpolitikailag szintén a megfelelő légkör az, ami fennáll, a határok zártsága szintén ebből vezethető le, a kultúrának szánt sajátos szereppel egyetemben. Így lesz az emberből szakember. A történészek közt dúló vita ennek tünete. Legutóbb a *Contemporanul* második számában kezdődött egy új sorozat. *A Hét*nek és az *Előre*nek is be kell szállnia.

Mivel e vonal folytatódik, olyan helyzet teremtődhet 199o-re, amiben a lakáskérdés itt megoldottnak tekinthető, de a ragaszkodás a mélypontra jut mind a munkahelyhez, mind az országhoz, mind a nem létező egyéni tulajdonhoz. Az elnyomó szervek kiépülése tehát szükségszerűen tovább folyik majd, mert a hiányzó belső motivációt külsővel lesznek kénytelenek pótolni. Ha például a falusiak házai víkendházakká alakulnának át, az automobilizmus nagyobb méreteket öltene stb., mindez levezető biztonsági szelepként működhetne, de az óriás beruházások befejezése előtt szó sem lehet róluk. Arról pedig hallani sem akarnak, marad tehát a „nemzeti vonal" és a „fegyelmezés".

*

A lap anyagi ügyei: 1986-ban 2.040.000 lejbe fog kerülni, ebből 1,6 millió előfizetésekből folyik be, 46o ezer lejt a felvételiző tizedikesek számára kiadott „ghid" (kalauz) hoz majd. Ráadásul elkészül filozófiai kötetünk KISZ-megrendelésre, ami félmillió lejt hoz soron kívül.

Addendum: emiatt kell az ember napját körülményeskedésre késztető óvatossággal (eufémizmus) és olyan üres időrabló dolgokkal megtölteni, mint a sorban állás. Felőrlési taktika.

Január 14.

Apám beadta nyugdíjaztatási kérvényét. Kinn jártam a Dîmboviţa folyó mederszabályozási munkatelepén. A 23 éves melós rájött, hogy keresni igazán a kiemelt beruházásokon lehet, tehát hízeleg és törleszkedik.

Németh László-i distinkció: a műveltséget ma képzettség és narkotikum (szórakozás) formájában adják, innen az iskola és a művelődési intézmények sivárságának rokonsága.

Fröccs páratlan. A kérvényét azért nem viszi fel, mert öt liter pálinkát adott egy illetőnek, hogy feleségét felvegyék már két éve, s az azóta is mind veszi fel. Cikkébe a gyermekkereskedelemből beleírja, hogy cigánypurdékról van szó, mire Tomi felüvölt. Nem tudta, hogy tabu.

A tanügy az idén 17 milliárd lejt kap, 300 millióval kevesebbet, mint tavaly, 1982 óta folyamatosan csökken a költségvetésből rá jutott rész, és ráadásul 5 milliárd lej saját jövedelmet is kell produkálnia. Az ún. kultúra tétele hatszáz millió, azaz fele a tavalyinak, feladata viszont hozni magának 2,7 milliárdnyi! fedezetet, azaz tulajdonképpen önellátó lesz, sőt. Alighanem egyedülálló dolog a világon. Merő propaganda, amit ráadásul az olvasóval, nézővel tartatnak el.

Január 16.

Bunuel: Viridiana. Noviciátus előtt a lány meglátogatja nagybátyját, az feleségül akarja venni, altatót ad be neki, majd meggondolja magát, és öngyilkos lesz, amikor a lány mégis visszaindul a kolostorba. Végrendeletében azonban elismeri egy törvénytelen fiát a sajátjának, és ezzel bosszút áll a lányon. Az jótékonykodik, a koldusokat összeszedi, azok egy óvatlan pillanatban és távollétében nagy lakmározásba kezdenek, a hazatérő Viridianát szinte megerőszakolja a cigánylegény, de nagybátyjának fia egy csellel megmenti. Viridiana világa összeomlik s végül egy este kopogtat a fiú ajtaján: győz annak szűkagyú prakticizmusa. A koldusok képe mint fordított apostolokéi.

*

A sziget, japán film, az 1961-es moszkvai filmfesztivál nagydíjával tüntették ki. Egy házaspár és két gyerekük a szigeten robotol, egy nap eseményeivel kezdődik, vizet hordanak a szomszédos szárazföldről, ez átmegy az évszakok idénymunkálatainak bemutatásába, az családtörténetbe, a nagyobbik fiú meghal, a feleség összeomlik, a robot folyik tovább, minden elsimul. Egyetlen szó

sem hangzik el, egy ismétlődő dallam fűzi egybe a képi motívumokat. Próbára teszi a nézőt.

*

A kampány megy tovább, új tartalommal akarják feltölteni a nemzeti gondolatot, mivel ideológiai támaszként olyan jó szolgálatot tett. Ehhez azt kell állandóan sugallni, hogy fenik már ellenük a késeket. Átgondolt és jól megszervezett: a megbomlott egységű közvéleménynek kell új irányt szabni és bár ebben a rezsim mellé állítani. Mint általában, a válság elmélyülésének gátat szabandó, offenzív és preventív módon lépnek fel. A hamis történelmi képpel való mérgezés nyíltan folyik, burkolt célja a magyarok reform- és életszínvonal politikájának elutasítása, lejáratása, lévén hogy a most felerősödött nyugati ellenpropaganda mind ennek pozitívumain lovagol. Hogy ti. mi van az üzletek polcain. Harmadik funkciója, a nagyhangúság függönye mögött folytatni, amit az intézmények dolgában elkezdtek. Tehát offenzíva minden vonalon, s az ártatlan védekezése álarcában. Negyedik funkciója a nemzetközi kampány ellensúlyozása, mely a kisebbségvédelem érdekében egyre gyakrabban szót kér. Legutóbb pl. egy New York-i nemzetközi írókongresszus fogadott el határoztat ebben az ügyben.

Január 17.

Tévedtem (?). Az alapállás más: a kisebbségi kérdést ürügynek tüntetik fel, merthogy tulajdonképpen határrevíziós kísérletről lenne szó, állítják. Okos?

Innen a sajtókampány kreációs jellege, amikor saját terminológiájukat kérik számon a magyar történészeken.

Újból bevittem az írógépet a rendőrségre íráspróbára. Kitartás, ez van.

Három nap után jártam benn a szerk-ben. Az ünnepi számban (születésnap) négy írásom jön. Írásom a sírásóm.

Dosztojevszkij: A játékos. A túlfűtött hős mint trükkös fogás: a meseszövésbeni fő segítség.

Január 18., szombat

Bunuel: La Joven – The Young One. Lincselés elől szökő néger, sziget, melyen ketten laknak, egy kamaszlány, akinek nagyapja épp meghalt, és egy férfi. Üldözések, erőszak, fajgyűlölet, lincspszichózis.

Korunkban a nyomdafesték tűrőképességét illetően az újságírókat kellene kifaggatni.

A New York-i írókongresszus határozatának egyik pontja ránk vonatkozik. Sérelmezik a tévé- és rádióállomások felszámolását, egy folyóirat és kiadó (?) megszűntét, a kulturális elszigetelést, az egyetemi végzettek kihelyezését idegen területre, azt, hogy iskoláinkban történelmet hovatovább csak többségi taníthat, s az írók hatósági zaklatását.

Érdekes, hogy nyomasztó, hideglelős álmaim felelevenítik életem valamennyi veszélyhelyzetét: fáramászás, falra dettó, s azokat, melyekhez valamilyen szégyen tapad.

Dosztojevszkij: Örök férj.

Ma két kéziratot adtam le a szerk-ben, s látom, három tavalyi díjazott ül a pamlagon, köztük a druszám, a költő. Gondolataikat leplező bamba arccal hallgatták Lazicsot arról perorálni, hogy „írjatok a szerelemről, hogy érdemes élni, mert vállalnunk kell, kötelességünk…" stb. Lazicsnak alighanem a főnök mekegését kellett érthető szövegben feloldania. Hirtelen elvigyorodtam.

Január 20., hétfő

Lapelemző gyűlésen külön, mindenki előtt, megkérdezte, benne van-e riportomban, hogy köszönjük a tanulási és munkafeltételeket, mármint NEKI. Hiába, dolgozik benne a sértettség és ilyen denunciálásszagú trükkökhöz folyamodik, amelyek csak elmérgesíthetik a helyzetet. Nekem kell több eszem legyen s megjátszanom a fegyelmezettet. *Dwarf!* Hej, Árpi, te letűnt lengéscsillapító!

A központ különben öt évre szóló! laptervet! készíttetett vele, s ezt saját magán keresztül „kiszivárogtatták". Alighanem megnyugtatásunkról van szó – még legalább öt év! –, habár inkább kétségbe kéne esnünk, hogy ilyen marad a lap. Kényszerű módon, hülyének és korlátoltnak kell mutatkoznom. A baj az, hogy ezek a korlátok beépülnek, és akaratlanul is funkcionálnak, azon kapom magam, hogy butaságot teszek, mondok – a felvett szerep tovább működik, önállósul. A levét énem issza meg.

Január 23.

Tegnap elvittem az írógépem, a világgazdasági válságról szóló szöveget kellett legépelnem, amely a fejlődő országok nehéz helyzetéért felelős. Még itt is.

Hitetlen állítja, az nem véletlen, hogy őt nevezték ki helyettesnek. Naná! Az ő taktikája tehát nemcsak az önvédelmet szolgálja hatékonyan, hanem bizalmat és előhaladást is kapni érte alkalmanként, ebben több az enyémnél. Amely különben kezd átmenni a sértődöttség-önérzeteskedés komplexusába. A megjuhászodást várják el most tőlem, a lappangó ellenszenv azonban bármikor fellángolhat, s lesz, aki szítsa. Hiszen tudtam, hogy új beosztásával – azt hiszi – a basáskodás, a megalázási szabadság, az együttérzés felrúgása, a kijátszás egymás ellen, a zsarolás, a megfélemlítés stb. szabadsága is együtt jár, mégis vállaltam önként a félreállást, mert gyengeségére számítottam, s ez továbbra is fennáll.

TROMF

Délben a szerk-ben elkap végre telefonon az, aki napok óta vadászik rám, hogy átadjon valamit. Bulgakov regényét, amit Donaldnak adtam kölcsön, s úgy látszik, nála maradt. Megbeszéljük a találkát, az utcán még egyszer megfogalmazom – hátha ő csal most utolsó találkára –, hogy semmi szín alatt nem kezdhetjük újra, mert csak tönkretehetjük kölcsönösen egymást, de egy férfi vár s veszi elő a könyvet.

–Sunteți colegi, probabil (Bizonyára kollégája) – puhatolózom. –Da. – Unde e ea acum? (Ő hol van most) – La Covasna. – Am fost colegi de școala… (Iskolatársak voltunk) –magyarázom, mire rávágja… – Știu tot! (Mindent tudok.) Meglepetésemben megveregetem kedélyesen a vállát. – De altfel eu vă sunt locțiitorul acum. (különben most én vagyok az ön helyén.) – Sănătate și noroc! – felelem, de egészen elhülök, kapkodni kezdek ilyenkor mindig siethetnékem támad. – O fată foarte bună (nagyon helyes lány) – jelentem ki hirtelen, mutatva, bármit állított rólam, én ehhez ragaszkodom. – O fată foarte cumsecade – fújom a magamét. Széthúzza a száját, mint amikor az ember nem egészen őszinte beszédet hall. – Mi-a zis, dui-o… (Azt mondta, add át neki…) – világosít fel. Jó, megkérdeztem, szolgálhatok-e még valamivel, és sietősen kezet nyújtva, elbúcsúztam.

Első reflexióm némileg keserű. Így hozta tudomásomra, hogy részéről lezárt az ügy. Jellemző aktivizmusára is, hogy érdekes helyzetet teremtett kettőnk találkoztatásával, a tettek azonban általában sokrétűbbek a szándéknál, annál több valósul meg bennük. Nem csupán azt mutatta meg, hogy van valakije, tehát nem szomorkodik utánam és hogy az bemutatható személy (a műanyag

fogakat leszámítva valóban az), hanem azt is, hogy az illető előtt titka nincs. Ez a pasasnak imponálhat, még egy szállal magához fűzte. De egyúttal engem is segít, hogy emléke utolsó rezdüléseit szépen elaltassam. Így már nem csupán arról van szó, hogy a végső szó kimondását magának tartotta fenn.

Ez a pasas bizonyára végig megvolt – tartalékban. Ez a „locțiitor" (helyettes) minősítés és a hülye nevetés hozzá… érthetetlenül érthető.

Ottlik Géza: Iskola a határon. A személyiség elfojtása csírájában, az éncseréig menően. Nagy regény. Mély.

Mindent összevéve, mégis úgy tűnik, hogy a könyvmese erős indulatról árulkodó durvaságtól épp nem mentes gesztus volt. Fütyül a tapintatomra. Sértésre sértéssel felel: vegyem tudomásul, nincs egyedül, nem kellett beérnie azzal, akit én szántam neki, le vagyok ejtve, a nyitva hagyott ajtót végleg becsapja.

Nos, mi sajnálnivaló van benne? Gesztusával felold a bűntudat terhe alól, kiegyenlítette a számlát.

Engem dühíthet, hogy kényszerít megismerkednem olyan emberrel, akihez semmi közöm, s akiről tudni sem akartam, de ő tromfolni akart a saját maga felfújta sérelemért. Egyben hencegés is velem, hiszen eddig én vagyok a legnagyobb hódítása vagy mi a szösz, úgyhogy, ha „kirúgásnak" állítja be a maga gesztusát, akkor a másik csak megtiszteltetve érezhette magát, hogy rá esett a választása. S megint elölről.

Az ima autogén tréning tk.

*

Remek ötlet francia újságírói berkekben: kiadják a *Pravdá*t fordításban, minden kommentár nélkül. Ez az igazi! Az első százezer példány meg is jelent.

Az orosz állam sajnálja, de nem növelhető az orosz gáz- és olajexportjuk Romániába. Mindenütt a végről beszélnek.

Január 24.

Az Unirii-térről gyalog mentem be a Scînteia Házba, szép napsütéses enyhe idő, hajadonfőt lehetett sétálni. Ti. az Elvtárs megnyitotta a metró észak–déli vonalának egyik szárnyát, leállt a közszállítás, s ezrek keltek útra gyalog, tízesével torlódtak fel a trolik, falként nyúltak végig a bulvárokon a villamosok. Egyéb szülinapi ajándékok: 14o lejről 285-re emelték a gyermektelenségi adóm a családi pótlék emlékének árnyékában, azaz nyolc százaléka a fizetésemnek repül, vele a 85 lej szociális részvénytörlesztés, a 80 lejnyi tagdíj,

egyszóval az eddigi 3007 lej helyett kézhez kapok 2872 lejt. Újból törleszteni kezdtem apámnak az adósságom. A születésnapi számnak tisztafeje voltam, kóválygó fejjel mentem ebédelni s jöttem haza. Két új témakört ajánlottak: Aula (főiskolásokról) és fiatal szülők gyermekszeretete. Eddig a magam ötleteit követtem.

Dani hazajött az óvodából. „Mama, și tu ai bögyör?"

Január 25.

Il giudicio universale. Vittorrio de Sica. Több filmjét meg nem nézem, pedig egész jó volt.

Január 26.

Ma világosodott meg előttem a következő: amióta Árpi elment, és Aktívpista kikerült ellenőrzése és védnöksége alól, bizonyos „ördögi" tendenciák szolgálatába szegődött. Azt képzeli, lesz ereje és esze az embereket egymásnak ugrasztva, négyszemközti tárgyalások útján manipulálni. Kolozsvárról hozta pl. azt, hogy az én *Gerendák* című sorozatom szociográfiának indult, de a második része rossz. A szót nem is ismerte azelőtt. Ezért kezel minden besúgást bizonyítékként, és ezért vette fel a vizsgálóbírói pózt. Befolyásolhatósága komoly veszélyforrás. Új attitűdje miatt (tekintélyére is milyen kényes lett) vált számomra nehezen elviselhetővé, az összekülönbözés hátterében is ez áll. Kulturálatlansága, korlátoltsága is most üthet vissza a leginkább. A lakáji póz viszont nem menedék, ez biztos. Árpinál most már világosan látom, hogy állását nekem is szánta, addig nem ment el, amíg „ki nem csinálta" Szarkát, s elmenetele előtt, hogy biztonságot nyújtson nekem, még egy évre elfogadtatta az *El kéne indulni* című sorozatot. Én elég meggondolatlanul másba kezdtem, s fel is zúdultak az irigyek, a féltékenyek.

Január 27.

Dani hazajön az óvodából, ahol egy kisfiúnak a *tătic*-ja, mert nagyon öreg volt, meghalt. Aggódva kérdi apótól: Ugye, te kicsit vagy öreg? Reggel kinéz az ablakon: Reggel van, kinyílt az ég! Azt mondja az óvónéninek: *Prost ce ești!* (Te buta!), az meg, a hülye, zokon veszi.

Január 28.

A kocsit tologattuk egész délután a végkimerülésig, Danit kellett volna az orvoshoz elvinni, s nem volt benzinem, előbb sorba kellett állni vele.

Tegnap felrobbant a Challenger amerikai űrrepülőgép visszatértében a Földre, a világ és a hét asztronauta rokonainak, gyerekeinek szeme láttára.

Január 29.

Film. *Az öreg hölgy látogatása,* csupa sztár, de gyengén megcsinálva. Kb. a '60-as évekből.

A magyar líceum magyar tankönyvrendelését nem fogadták el a tanfelügyelőségen. Előfordulhat, hogy pár „felesleges" iskolát felszámolnak, vagy az állam megkímél minden szülőt a választás dilemmájától…

Január 30.

Hajnal fele felébredek, és agyam felforrósodásáig irtózattal vegyes utálkozásom szűk körét járom újra és újra végig. Rögeszmémmé váltak a kollégák. Elhessegetni se tudom, pedig muszáj. Már csupán ezért is kellene többet dolgoznom, intenzívebb szellemi életet élnem, s szélesebb körben forgolódnom. Kényszerzubbonyként feszülnek rajtam kényszerképzeteim.

Január 30–február 4.

Brassói terepút. Diákokra vadásztam, két nagyon okossal beszélgettem el, s egy tanító nénivel, Kancsár Etelka tanárnő, legjobb volt kolléganőm a líceumból jobban van, a haveréknél pedig miután öt pohárral megittam, s az ágyba feküdtem, hogy a szédülést legyőzzem, hirtelen felfordult a gyomrom. Rajcsek haver vizslaszemű lett, hamarosan megkapja a kocsiját. Kiutalásra megy. Dupla pénzt keres magánóráival.

Lelkesülten mentem be a szerkbe, a hó miatt csak részlegesen járnak a buszok, s javaslatot tettem egy új sorozatra *Gólyahír* címmel a gyerekvárásról. Aktívpista kedvezően fogadta.

A hideghullám és a hó megbénította a várost, vasúti közlekedési

tilalom van. Bármi történik, minden a tehetetlenséget és közközönyt leplezi le.

Úgy tűnik, általános jelenség: a magyar tagozatokon nem töltik be kinevezettekkel a helyeket, nem hirdetik meg őket, hanem egyik évről a másikra helyettesítők vagy ideiglenesen áthelyezettekkel taníttatnak helyettük, s ezeknek a katedráknak a száma egyre nő. Az idei évtől ('85/'86) az ideiglenes áthelyezés egyetlen évre szól, és meg kell újítani (vagy talán azt sem lehet?) Szóval minden az átmenetiség, bizonytalanság állapotában, friss végzett már eleve ide sem kerülhet. Egy tizenkettedikes mai mat–fiz osztályosnak heti 44 órája van, 8+8+8+8+7+5, a filón pedig 46-ot mondott egy lány, azaz naponta háromig ülnek benn, plusz a pótórák. Ebből a magyar heti 4, illetve 7 vagy 8.

A kiszálláson elment 250 lej a négy nap alatt.

Február 6.

Danika beteg, nem mehet ki, pedig vágyik a hóra. A kölykök csúszkálnak, gázolnak, belevetik maguk a hóba – a mozgás új lehetőségeitől részegen tombolnak. Apó lemegy lapátolni, és ő az ablakban keserves sírásra fakad: Mind elrendezi a havat és nem lesz, amin szánkázzak. Ma ebédnél diétás levest kapott, követelte a mienket. Rászóltam, hogy megeszem mindjárt a rizses levesét, mire védeni kezdte és végül bekanalazta a magáét. Nem tud még a megjátszott és a valódi, a színlelt és tényleges szándék közt különbséget tenni. Én csodálkoztam, hogy bevált. Különben kisgyerekes hetvenkedéssel fenyegetett meg, hogy egy fával fejbe üt.

Dosztojevszkij hősei a lelki zaklatottság ön- és lélekismerő arisztokratái.

Dosztojevszkijnél ott a társasági élet, s a regény arról szól. De hol van ma társasági élet és a komoly eszmecsere? Milyen zugokba vonult vissza a bizalmas viszony meghittsége? Márpedig az irodalom ezek nélkül meg nem lehet. Lásd a magánéleti tematika felvirágzását.

Napok óta csak az ágyban lehet kibírni ezt a hideget, takarók alatt. A lakás jégverem. Az éhséglázadás elmaradt, fagylázadás lesz-e?

FIZU

Február 8.

Tegnap este tízkor kerültem haza a tisztafej-szolgálatból. Fizetésemelést kértem, a helyzet jövőig kilátástalan. Előszámláltam, hogy a 145 lejes adóemelés mellett a kiszállások havi 25o-300 lejes kiadástöbblete kb. 400 lejes kiesést jelent

számomra, s ezt vagy honoráriummal vagy fizetésemeléssel kellene ellensúlyozni. Így tartanám méltányosnak. Ő kifejtette válaszként, hogy évente négynek emelheti, az idénre Hudyt, Tart és Mirket vette számításba, mindeniknek esedékes évek óta. Végre megjegyeztem, hogy szerkesztőként a 22–27-es fizetési osztályban vagyok, pillanatnyi besorolásom a 25. osztály negyedik fokozata, jövőre megkaphatom a 26. osztályt és az ötös fokozatot, azaz 16o lejjel többet.

Megjelent a ’81-85-ös ötéves terv zárójelentése, kisült, hogy a világpiaci cserearányok romlásának következtében 5-6 milliárdnyi veszteség érte az országot, azaz a ’8o-as változatlan árakon ekkora bevételi többletünk lehetett volna, ehhez járul kétmilliárd dolláros többletkiadás a kamatok növekedése miatt (netán az átütemezésből fakadóan?). Tavalyi külkereskedelmi többletünk 2,5 milliárd dollár volt, 1985-ben kivittünk 192 milliárd lej értékű árut, behoztunk 148 milliárdnyit, a különbözet tehát 44 milliárd lej, ami egyenlő 2,5 milliárd dollárral, azaz 1 dollár 17,5 lej. A feketepiacon az arab diákok 50-et is kérnek érte, évekkel ezelőtt 25–30 lej volt. Mi történt tehát? A veszteségek nélkül (hétmilliárd dollár) ki lehetett volna fizetni minden adósságunkat, így pedig alig sikerült lefaragni belőle valamennyit, legjobb esetben a felére csökkentettük. Az „imperialista” csalétek-politika böjtje jött el, kamatemeléssel és cserearányrontással a maguk veszteségeit áthárították mireánk. Ki kinek ment lépre? Magyarország adósságállománya nyolcmilliárd dollár különben.

Mindennapjaim szinte egyetlen eseménye: ebédre járok anyámhoz. Ma öt órát vett igénybe, este 6-kor értem haza sötétben. A hideg miatt rendszeres életet élni szinte lehetetlen, tízkor kelek, akkorra már mindennek lőttek. Tíz-tizenegy órákat fekszem a takaró alatt.

A zsarnokság kiteljesedett rendszere a magánszférát is elnyelte, ez mérhetetlenül elmélyíti a magányt, és sose látott elszigeteltséget hoz létre, el egészen az élettapasztalattól való megfosztásig, kisemmizésig.

Február 9.

Papa Doc[82] diktátor fiának menekülnie kellett a ráhagyott országból. Tízesével koncolták fel titkosrendőrségének tagjait a lázadók az USA sugalmazására. Szalonképessé teszi magát, demokratikus álarcot ölt az ország.

[82] François Duvalier 1957 és 1971 között Haiti elnöke, majd diktátora. A személyi kultuszra és a dinasztikus öröklésre is jó példa. Utódát Baby Docnak nevezte a világsajtó.

BOJKOTT A 329-ESBEN

Február 10.

Bejön Hitetlen, és mondom neki, megyek terepre, mert ha látom, már frászom van attól, hogy új vezércikket íratna velem – tehát igyekszem elszelelni. Fröccs, akit hetek óta bojkottálok, amit ő hallgatással reagál le, és a szeme sarkából sem leskelődik már, mint eddig, azt hiszi, hogy félig tréfás szavaim igazi elkeseredettséget fejeznek ki, s kárörvendő arcán rókamosoly jelenik meg. Szegény, mint afféle verbális típus, csak szavakból ért. Miután Hitetlen kimegy, gyorsan „együttérez" velem: „Ugye, most már te is látod, hogy milyen jól ért a munka megszervezéséhez? Úgy intézi, hogy őneki ne kelljen végeznie semmit, ez nála ma szervezés!" Lökök neki egy kuss!-sal felérő szót, nem vegyülünk, s elfut a méreg: talán azt sajnáljam, hogy nem őt nevezték ki titkárnak?

Titoknok mellé ültem a gyűlésen, hitetlenkedve néz, én kedélyeskedem, öt perc alatt a régi jó viszonyban vagyunk, s feljelenti nálam az új kolleganőt: egy kerek hétig írta új és rossz riportját. Az agya mindent pletykává alakít át, a becstelenség közege és kifejezési formája, javíthatatlan, következésképpen megvetni sem érdemes.

AZ ÍRÓI LÉGSZOMJ KÖNYVE

Február 12.

Rideg, hideg, fűtés nélküli tél. 11–12 órákat fekszem az ágyban, mert ülnöm sem lehet, a lábamat süti a padló, a fagy.

Dosztojevszkij: Feljegyzések a Holtak Házából. Dosztojevszkij kétszeresen is börtönben volt. Nemesként kiközösítették, de ő íróként épp a népet akarta megfigyelni, s amott fulladozott. Részben emiatt, részben saját prüdériája miatt anyaga viszonylag szegényes, s csak időnként remekel egy-egy tömegjelenetben vagy egy-egy történet előadásában (Akulina férje pl.). A perifériára szorultakkal barátkozik, cserkeszek, zsidók, szolgalelkűek, politikaiak.

Délután hóviharban költöztettük el az új kolleganőt. Fröccs végig fülelt. Senki sem hívta, de eljött, mert remélte, hogy összemelegedhet valamelyikünkkel.

Február 13.

Második napja szitál a porhó, eltöm mindent, kezdődik elölről a másfél héttel ezelőtti közlekedési cirkusz. Éjjelre viharossá erősödött a szél, szabályos hóvihar dühöngött, befútt minden utat, buckákba hordta helyenként a szivacsszerű, puha porhavat. Alatta a múltkori olvadás jege lapul.

Február 16., vasárnap

Danika fantáziája most bontogatja szárnyait. Örvényként issza, követeli a meséket, s utána kérkedik és nagyhangúskodik: ő az, aki szereti kisöccsét az apótól származó indoktrináló mesék hatására, ő az, aki szigonnyal megöli a bálnát, lelövi a nem tudom, mit, átússza a patakot stb. Kész hős!

Érdekes tanulmány *Cseh-Szombathy Lászlótól: Családszociológiai problémák és módszerek* címmel a Brezsnyev-éra[83] gazdasági reformjának csődjéről: a tervmutatók megmaradtak, de a béralappal és a munkások számával szabadon rendelkezhettek a vállalatok. Eredmény: mindenütt megkezdték a közép- és alsószintű bürokrácia, valamint a szakképzetlenek egy részének és a betanítottaknak a leépítését, felértékelődött a szakmunkások helyzete. Azaz mindez társadalmi méretekben munkanélküliséghez vezetett volna, és a bürokrácia lefaragásához. Erre létrejött e két fenyegetett réteg blokkja, és a reform leállt. A munkásság 70–80 százalékát kitevő betanított réteg tehát abban érdekelt, a munkahelyi biztonságban és nem az újításban, a termelékenység- és jövedelememelésben, azaz ezeket feláldozzák amannak. Ezt garantálja a bürokratagépezet mint fagyasztómű és mint a reformellenes konzervativizmus táptalaja.

Kiegészítés a brezsnyevizmushoz: a tervutasításos rendszer gondoskodik az általános foglalkoztatottságról, akár a termelékenység rovására is, lásd a gyárkapun belüli munkanélküliséget, s emiatt ún. munkaerőhiány jön létre a piacon, a melós jöhet-mehet egyik vállalattól a másikig – ő ennek fenntartásában érdekelt. A reform versenyhez vezetne a melósok között, sőt munkaerőfölösleget hozna létre, megrendítené a létbiztonságot. A lentiek renyheségük, önbizalomhiányuk, tájékozódni nem tudásuk a városi új világban, gyenge szakképzettségük folytán ilyenformán válnak érdekeltté a paternalista politika, a gyen-

[83] Leonyid Iljics Brezsnyev Hruscsov megpuccsolójaként és utódaként 1964-től 1982-es haláláig a szovjet kommunista párt főtitkára és a Szovjetunió vezetője, „uralkodásának" éveit a stagnálás és hanyatlás jellemezte.

ge technológia és a gazdasági hatékonyság alacsony fokának fenntartásában. Ráadásul, amíg egyéni megoldás is kínálkozik a fluktuáció, munkahelyváltás révén, kollektív akcióra nem kerülhet sor. A SZU-ban 194o és ’55 között tilos volt munkahelyet változtatni, 1957-ben viszont valami 60-70 százaléka a melósoknak igazolt át más vállalathoz.

Február 17–21.

Szentgyörgy és Brassó. A pletykálkodás nem más, mint kollektív bizonytalanságunk onániája és kikürtölése egy centralizált államban. Egy volt brassói tanítványom, Andok Éva (25 éves) valami öt-hat év alatt férjhez ment, szült két gyereket, volt filós létére bejutott az almérnöki esti tagozatára, egy vizsgája van hátra, lakást is vettek – egy sikeres életút. Barátnője felvételizett a filozófiára és utána a biológiára, ma pénztárosnő egy fodrászüzletben, rengeteg könyve van, szembeötlik a belépőnek a sok Dosztojevszkij. Anyja megvacsoráztatott, apja mészáros a vágóhídon, hetente két kg húst kapnak, ami ma kincsnek számít, bátyja otthon dolgozó autóbádogos. Az öreg most 18 ezer lejt kapott egy évre, a havi 20 százalékos levonások összegét, és elégedetlen vele, mert kevesebb, mint a tavalyi, amikor ún. globális akkordban dolgoztak, tehát a havi teljesítmény alapján fizették őket az alapbértől függetlenül. Lányának két zöld szeme van és ábrándos természete. Legrokonszenvesebb tanítványaim egyike volt fellegjáró modorával, különös természetével. Alice-nak fogom nevezni, mert mintha Csodaországból szállt volna alá.
Értelmiségi körökben nagyon istenes szelek fújnak. Szinte divat megvallani a vallásosságot, és tüntetni vele. Ez is egy kötelék.
Szerelmi házasságot, amivel a sorozatot kezdeni akartam, nem találtam.
Bent a szerk-ben nagy a respektusom, Titoknok halálra hízelgi magát nálam
Húh! Megnyiratkoztam, fejem búbja szépen átsejlő fénnyel világít. Ámen.

Február 22.

Egész nap fantáziáltam, gyerek módra. Hol a Héjja fiúval, hol a kis Alice-szal társalogtam magamban, s mondtam el nekik életem folyását, míg megfogamzott az ötlet: írjam meg magányom történetét. Úgy, mint nyomasztó magányt, aminél minden párkapcsolat jobb. Majd tanárság és kötelező távolságtartás, *ohne* tanítványidill, pár közeledés, amit elutasítottam: a L. lányé, a D.-, a H.-, az I. lányok, K. Enikő, N. Jutka és ki tudja, hány még. Hú, de hiú vagyok, Úr-

isten! Minden apróságot számba veszek. Majd a riporterség mint a közelebbi kapcsolat lehetősége és imitt-amott valósága, egy csomó kudarc és viszonylagos siker, míg ma a megbecsült magányig el nem jutottam, amely ugye jobb minden rossz házasságnál és párkapcsolatnál… A tanári formalizmus helyébe a riporteri lépett, de ezt könnyű és veszélyes levetni.

Anyám megjegyzése: apád volt az *Igazság* szerkesztőségében a díszkeresztény az ötvenes évek elején. Jó, mi? Megjelent valami arról, hogy a pártba akkor irredenta elemek furakodtak volna be, és ez helytelen nemzetiségi politikát eredményezett volna. Nocsak.

Február 25.

Ma hangzott el Gorbacsov első kongresszusi beszéde. Bekapcsoltam a rádiót, tisztán szavaló hang, kivettem a rengeteg nemzetközi szó között azt, hogy „gumanyizm". Jó ómen.

Amióta Szentgyörgyön a szállodában azt álmodtam, hogy hagytam meghalni Csendeskét, nyugodtan alszom reggel hétig.

Amióta Románia önálló politikát folytat – technológiailag mégis átvesz, lop és kopíroz – amióta tehát nem a külső kényszer hatására cselekszik most már, azóta belső erői gyengesége és az önbizalomhiánya befolyásolja. Lásd az ún. tervezőintézetek működését, azok másolnak, lopják a nyugati technológiát, mint volt osztálytársam meséli. Ha a műszaki adatok harminc százalékát elrontották-megmásították, már eredeti gépnek számít, nem kell fizetni a szabadalomért.

Öcsi feltalálta a csigát: játékának zsinórját átvetette a komód fagombján és le-fel húzogatja.

Február 26.

A tojássorban egy nő elpanaszolta, hogy csak éjjel van náluk gáz, fűtésnek pedig hírét sem hallották egy jó ideje. Kemény, igazi januárszámba menő február van.

Anyám újból dicséri házasságát és apámat. Elmondta, hogy szeret minket, mert jó gyerekek vagyunk, de neki apu az első. Mesélgeti, hogyan nem csalta meg riporterkorában, s milyen ajánlatokat kapott, illetve milyen helyzetek adódtak. Helyes. Emelkedett hangulatban van.

Február 27.

A magyarok gyalázásának tetőpontja, kész pogromhangulat a sajtó vezényletével.

Március 1.

Újra feltűntek a nők álmaimban, méghozzá nem is akármilyen öltözékben és nem is akárhol. Grósznál egy ágyban az urológus orvosnővel, de ránk nyitotta Grósz az ajtót.

A Hitetlen felesége attól tart, hogy férje pszichés alapon beteg állandóan, és nagyon el van keseredve. Nem indokolatlanul fél attól, hogy betegségbe menekülő típus a férje. Dilemma elé állított, kéri a visszautasított kötet kéziratát, hogy nézze ő is meg. Nem valószínű, hogy odaadom.

A *Luceafărul* (8. vagy 9. szám) szerint a csángókérdést megoldották, ők tulajdonképpen többségiek, s le kell számolni a tragikus tévedéssel, hogy aki katolikus, az nem lehet román. A Păunescu volt lapja, a *Flacăra* helyesel nekik a 9. számban.

Fröccs elhiszi, bármit hall és lát. Eszik egymást a főnökével, akinek az a rögeszméje, hogy amaz olyanokat ír bele a nagyfőnök beszédei kivonatába – szintén szólamokról van szó –, amit az épp akkor nem mondott el. Például a moszkvai SZKP-kongresszuson, ahol most különben a stagnálás ostorozása a fő divat, s egy állásban maradt főmufti föltette magának a kérdést: Miért nem mondtam mindezt el annak idején? Mert féltem – válaszolt is rá.

A Fülöp-szigeteki Marcos[84] elnök megbuktatása húsz év után egy amerikai propagandisztikus manőver, a kapitalizmus szalonképességének bizonyítására, kirakatpolitika. A tömegtájékoztató eszközök persze a demokrácia diadalaként

[84] Idővel együtt emlegethetik a roman diktátorral. Ferdinand Marcos a Fülöp-szigetek 10. elnöke volt 1965 és 1986 között. Elnökként legnagyobb sikereit az infrastruktúra-fejlesztés és a diplomácia területén érte el, de kormányzását ugyanakkor *korrupció*, zsarnokság, nepotizmus, politikai elnyomás és az emberi jogok megsértése jellemezte. Kormányzása alatt a Fülöp-szigeteken személyi kultusza épült ki. 1983-ban kormányzata érintett volt fő politikai ellenfele, Benigno Aquino meggyilkolásában. Ez egymáshoz fűződő események láncolatát indította el, így többek között egy csalásokkal tarkított elnökválasztásra is sor került; ez vezetett végül az 1986-os forradalomhoz és Marcos hawaii száműzetéséhez. Később olyan hírek kaptak lábra, hogy felesége, Imelda Marcos több milliárd dollárnyi Fülöp-szigeteki közpénzt mentett ki amerikai, svájci és más bankszámlákra férje 20 éves elnöki uralma alatt.

tálalják a beavatkozást, ettől függetlenül nem sajnálatos az esemény, viszont a dicsőség amerikai kisajátítása a filippinók népi akaratának lebecsülésével egyenlő.

Levél Alice-nak.

ALICE, ALICE! – ÜVÖLTÖTTE A MATRÓZ AZ ÁRBÓCKOSÁRBÓL

Március 2.

A Magyarország-ellenes kampány belföldön a hivatalos vonal informális helyeslésének feltételeit hivatott életre hívni, az acsarkodó indulatok felébresztésével, lemoshatatlan, kivédhetetlen megbélyegzés útján. A kussoltatás olyan formája, mely az össztűz alá vétel eszközével él, tehát végleges megoldásra tör. Az odalökés gesztusa.

Március 3–4.

Az Alice-interjú nehezen alakul. Hozzám hasonlóan ő sem történetekben, hanem tanulságokban éli meg életét, s emiatt mondanivalójára az „égi lebegés" jellemző.

Március 10., hétfő

Ma Julika azt kérdezte tőlem: Be akarsz nősülni Európába? Ti. Erdélybe. Csúnya, esős idő van, hideghullám, nosztalgiával gondolok a brassói tavaszra.

Hitetlen egy hete a kórházban van, a kollegák leendő utódjaként kezelnek.

Elképzelhető olyan uralkodó, aki fáraótípusú, de mivel a piramisok kimentek a divatból, a piramisok használati értékével vetekedő, de termelőinek becézett létesítményeket építtet.

Március 11.

Ezek még a tyúkszemükkel sem tekintenek az olvasásra, hanem a bálványra függesztik minden egyéb érzékszervüket is.

Március 12.

Bent végig hülyéskedtem, sose leszek szerkesztőségi titkár.

Március 14., péntek

Tegnap közöltem Aktivpistával négyszemközt és bizalmasan, ügyelve azért, hogy jóindulatát ne veszítsem el, hogy a Hitetlen esetleg megürülő állása nekem nem kell, mert 1. utálom a pepecselést, 2. mert magánéleti terveimmel nem fér össze. Rám nézett nagy naivan: „Honnan találtad ki?" Különben a Kovács Nemere kolozsvári tudósítói állása megürül, s íme: engem most nem érdekel! Ma végig éreztem, hogy ez a visszautasítás milyen tiszteletet ébreszt bennük, mennyire szabad emberi öntudatom kinyilvánítása volt a hivatal által elnyeltek szemében. Ez persze ellentétébe fog átcsapni, de sebaj, majd elviseljük valahogy.

Március 17., hétfő

Szombat–vasárnap brassói víkend Alice-szal, meghallgattuk a szalagokat, de utána bedugultam, este hazakísértem a fagyos szélben, amivé a déli verőfény züllött akkorra.

Március 18., kedd

Az *Utunk* hosszú szünet után Ország-világ rovatában újra méltóztatott felfigyelni rám a *Milyen tanár nem szeretnék lenni?* című írásom kapcsán.

Józsa Erika[85] után Veress Zoltán[86] is kinn maradt Svédországban családostól. Azt mondotta volt Szilágyi Júliának korábban, hogy úgy fogunk kitartani, mint az írek: átvéve a többség nyelvét, de megőrizve öntudatunk.

---

[85] Énekesnő, tévészerkesztő, Ausztráliába disszidált férjével, Demján József operatőrrel együtt, ahol magyar lapot, tévéműsort szerkesztett sokáig, megírta kollégáival a bukaresti magyar tévéadás történetét.

[86] Veress Zoltán (1936. – Stockholm, 2013.) erdélyi magyar költő, író, műfordító. 1952-ben Bodor Ádámmal együtt elítélték kommunistaellenes röplapok terjesztése miatt, 1954-ben szabadult. Klasszikussá vált epikus gyermekversei (*Tóbiás és Kelemen*, *Irgum-Burgum Benedek*) a *Napsugár* című kolozsvári gyermeklapban jelentek meg folytatásokban. Az 1970-es években a *Korunk* folyóirat tudományos szerkesztőjeként dolgozott; nagy szerepe volt a Korunk Bolyai-díjának megalapításában.

Új rendelet értelmében szocialista országba is csak úgy lehet ezentúl utazni, ha meghívnak, és leküldik a márkát, forintot, koronát is. A meghívó nem levél, hanem hivatalos papír arról, hogy el tudnak szállásolni.

Március 21., péntek

Találkoztam Árpival a folyosón, meséli, mennyire megdöbbentette a Molnár H. új, színésznő felesége, aki olyan erőszakos és nagyhangú, mint a régi. A válás előtt a Lajos lánya nekitámadt a színésznőcskének az utcán. Lajosnak van egy epilepsziás fia, miatta kellett Vásárhelyre is költöznie, állandóan rá hivatkozott a szerk-ben. Árpi most megkérdezte tőle: a váláskor ez nem jutott eszébe? Lajos azóta nem kereste fel.

Március 22.

Egész nap az Alice-interjút írtam.

Leértékelték a lejt 17 százalékkal a dollárhoz képest. Aki csak mutatóba látott olyat, most pisolyog vagy röhög. 1981-ben történt még ilyesmi, 1984-ben viszont felértékelés volt, amit most visszaszívtak.

Március 26.

Bekövetkezett a harmadik olajválság, ezúttal a termelők isszák meg a levét. Az év eleji 27-ről 11 dollárra zuhant a kőolaj hordónkénti ára, s a csökkenés folytatódik. Most tehát annyi, amennyi az első olajválság előtt volt. (Kelet-Európában a SZU-tól partnerei továbbra is 28 dollárért veszik az kőolajat.) Hatalmas veszteség az exportálóknak.

Március 29–30., szombat–vasárnap

Itt volt nálam, tulipán típusú nő. Érte mentem kocsival, Ploieşti előtt a motor akadozni kezdett, egyesben és kettesben, de áthozott a hegyeken, Brassóban Béla megjavította. Szombat reggel lejöttünk, délután megnéztük a *Rozov* rendezte: *Az elefántcsonttorony* című remek szovjet szatírát, melyben a szovjet

---

1986-tól Svédországban élt, a stockholmi *Erdélyi Könyv Egylet* szerkesztője, a *Peregrinus Klub* szervezője.

bürokrata kaszt megkapja a magáét. Ragyogó például a bürokrata dührohamának jelenete, amikor mindenki kér valamit azért cserébe, amit ő intézhetne el, vagy a fiatalember, aki egy kiránduláson egy éjszakát nem a többiekkel tölt, és emiatt nem diplomázhat, vagy a kíméletlen törtető, aki nőket manipulálva érvényesül, vagy a hivatalnok dühe, mikor leányát imádkozáson kapja stb. Amit a politikai irodalom nem mer elmondani, azt az irodalom és íme a film megteszi. Az új politikai elit éppolyan korrupt és aljas, mint…

Vasárnap lekéstük a Chaplin-filmet, mert az éjjel áttértek a nyári időszámításra és nem vettük észre, hosszan beszélgettünk a Cişmigiu parkban, majd benéztünk a református templomba a húsvéti istentiszteletre. Megunhatatlan, végig van mondanivalónk egymás számára.

Március 31.

Különös jóérzés maradt utána, mintha bársonnyal lennék kibélelve belülről.

Április 1., kedd

Apáméknál lehordták a lapot *(A Hét),* hogy csak négy oldal foglalkozik az évfordulóval, pedig odáig még van hat hét, és hatot rendeltek a következő számban, mire a főszerkesztő egy könyvből kigépeltetett 12 flekket, hogy föltöltse az új számot. Apám nem helyesli, merthogy „egy lapot meg kell szerkeszteni." Anyám naiv kérdése: de hát miért nem mondták meg előre? Válasz: mert senki nem tud semmit, mindenki csak fél…

Április 3.

Apám az este kikapcsolta a tévét az esti híradó közben. Évtizedek óta nézi, ezek szerint már csak kötelességből. Kiszállok ebből a politikából – jelentette ki. Ebben a mókuskerékben telt az élete, legalább negyven év. A napokban megy nyugdíjba, már került is egy lakáscseretársa Sepsiszentgyörgyön.

Anyám hallotta egyszer egy pártgyűlésen, hogy „mi vagyunk Európa legkisebb nemzeteinek egyike, el kellene érni a harminc milliót". – A dolog úgy áll, hogy vezetőink méltónak szeretnék látni a népet saját elképzelt nagyságukhoz. Ilyen körülmények között merő ábránd nemzetiségi politikáról ábrándozni.

A „Páva” megpróbálja visszahízelegni magát a nagyfőnöki kegyekbe: egy cikkében megvédi Drakulát a külföld rágalmaival szemben, merthogy egy vezető nevetségessé tétele egy ország nevetségessé tételével érne fel. Nocsak.

Fölhívtam Alice-t és megrémültem: vasárnap egyik unokatestvére konfirmál, megkérdezte a szüleit, azok azt mondták, hívjon meg engem is. De ne higgyem el magam – teszi hozzá.

Április 5.

Új törvény a vállalatok jogáról, hogy ha érdekük úgy kívánja, elküldhetik a melóst. Leépítést ígérnek az iparban és mindenütt, megengednék a 15-20 százalékot, a munkatermelékenység megkétszerezése érdekében, amit 199o-ig kívánnak elérni. Újabb lépés az egyént illető garanciák föloldása felé.

Április 5–6., szombat–vasárnap

Brassó. Részt vettem a református konfirmáció ünnepségén, üdítő élmény, de megjegyeztem a totalitarista igét: nem a magadé vagy, hanem az úré. Exponáltság a házi mulatságon a rokonok előtt, táncoltunk is együtt. Kételyek emésztik, „én többet tapasztaltam, mint te” – jelentette ki. Ebből alig tudok valamit. Megjelent írásom a kicsi Daniról.

Április 9.

Este különösen világos perc ihlete szállt meg, mintha egy pár hétig tartó kábulatból ébrednék. Egy kísérletnek értem a végére, alighanem mindketten ugyanúgy gondolunk egymásra. Szabad-e akarni a szerelmet? Lehet-e?

A kérdés, hogy mi legyen az elhatározásommal a Hitetlen utódlását illetően. Úgy látom, ha ez a brassói terv füstbe is megy, nem szabad lemondanom a vidékre telepedés reményéről, se a riporteri szabadságomról.

*

Két cikket írtam az első oldalra, Aktivpistát átvezényelték a székházba KISZ plenáris dokumentumokat megszerkeszteni. Közben bejött Vörös Előd sepsiszentgyörgyi pszichológus, és nyomta a sódert a megyei munkaerőgondokról, hogy átiratot kellett küldenie a megyei milíciára, ne tartóztassanak le minden cigányt munkakerülésért, mert nincs számukra munkahely. Vásárhelyt állí-

tólag nem indul magyar tagozat az orvosin,[87] és Kolozsvárt a biológián stb. decemberig tanultak csak magyarul, azóta románul folyik az oktatás. Jövőre tehát megszűnhet a magyar tagozat. Vasárnap a brassói tanítónő mesélte, hogy második osztályban a heti 28 órából tíz románul folyik és év elején elterjedt a rémhír, hogy csak a magyaróra marad magyarul, de nem bizonyult igaznak.

Április 10.

Nem színlelt az érzés, csak szándékolt. Levonna az értékéből? Meg kell viszont szemérmesen vallanom, hogy pénzzel nem fogom győzni, ha egy látogatása 800 lejembe kerülhet.

Április 13–14., szombat–vasárnap

Szombat délben lehoztam Brassóból, sétáltunk egyet az Oborban, vacsoráztunk itthon. Másnap délelőtt tíztől a Teatrul de comedie-ban megnéztük *Dario Fo: Avea doua pistoale cu ochi albi si negri* című darabját. Egy katonaszökevény szimulál, hogy ne vigyék vissza a frontra, közben alvilági vezér is, meghasadt énje kettéválik, a világháború után bűnszövetkezetet alapít és követeli, vegyék be az alkotmányba, hogy az állam a munkán és a lopáson alapszik. Jó alkalom a kettőségek karikírozására. Senki nem veszi komolyan a szerepét, kár, hogy a színészek nem voltak a legjobbak. Délben anyáméknál, meg volt kövülve mindenki, nem sikerült Alice bemutatkozása. Sétáltunk egyet a Herăstrău parkban, vonatra raktam. „Magadat adtad, de nem eléggé" – ezzel búcsúzott. Szívmelengetően egyenes, kiegyensúlyozott, megfelelő.

*

A nagy politikai machináció arra irányul, hogy mielőtt a népi igény a jobb életre felébredne, tehát a viszonylagos igénytelenség által lehetővé tett felhalmozás segítségével, mintegy lopva, bevezessék a civilizációt, azaz annak anyagi külsőségeit. Amit elhanyagolnak és feláldoznak: a polgár, a citoayen belső természete, amely így, annak hiányában demoralizáltan, infantilis módon csak úgy működtethető, ha a bürokratikus, mindenható paternalista intézmények kézenfogva vezetik, fegyelmezik, kényszerítik és versikékre tanítgatják. Mi, a

[87] 1986 nyarán a magyar tannyelvű gyógyszerészképzés szűnt meg a marosvásárhelyi orvosi egyetemen.

lapok ezen mellékfunkciót látjuk el, sikeresen. *Mit kell mondanod, ha kapsz valamit? Köszönöm.* A veszély: iráni típusú retrográd forradalom jöhet. Hogy táptalaja meglenne, azt a nemzeti előítéletek burjánzása bizonyítja.

Április 14.

Ma Kazi kolléga azt mesélte, hogy fia szerint a helyettesítő tanárok havi 500 lejt is fizetnek egy tanfelügyelőnek azért, hogy számukra jobb állásban erősítsék meg őket. Újabban évente meg kell újítani a detașare-t, az ideiglenes áthelyezést, a matek tanárnak ha fővárosi állást kap, jut is, marad is. Több tanítványt vállalhat, ha ideje marad rá, és nem kell ingázással eltöltenie. Bizalmi hallgatja. Kezdi sejteni, hogy egy-egy állás orvosoknál is több tízezer lejbe kerülhet. Lánya annak készül.

Anyám bizony nem lelkesedik új barátnőmért. Fodrászlány? Pénztároslány? Ő a társadalmi közvélemény és a konvenciók zászlóvivője, nem hisz a kivétel szépségében és üdvözítő voltában. Szegény a húgom sorsát látja megismétlődni.

Április 15.

Hiányzik, pedig nem szokhattam még hozzá.

Április 18–20.

„Tudod-e mi van bennem? Elképzelni se tudod. Egész egyszerűen nem tudom magam férjes asszonynak elgondolni sem." Ezek szerint akkor tennék kedvére, ha kiszeretnék belőle.

Április 22.

Koszorúzás Lenin szobránál a Scînteia Ház előtt. Felhívom Alice-t, hétfőre vettem meg a jegyét visszafele, közben megnézünk egy operát és egy operettet.

Az autóbuszban az évi új önadót vitatják. (Anyámék hárman Sanyival 35o lejt kell hogy fizessenek, amihez még jár 12 napi közmunka, aminek napját 11o lejével lehet megváltani.) A buszbeliek szerint egy illető az 500 lejét plusz a 12 napját lealkudta 25o lejre, tehát – hangzott el a következtetés – most a hivatallal lehet és kell is alkudni. A dolog különben érdekes, 12 meg 18 napokat rónak ki – amit vasárnapokon vagy a szabadság alatt teljesíthetsz. Egy nap nem 8 óra.

Szakszervezeti kongresszus zajlik. A taps rituáléja: percekig felállva vastapssal ünneplik a nagyfőnököt, jelszavakat kiáltoznak ütemesen. Elhangzik, bűn a szükségesnél többet fogyasztani, mert ellátási zavarhoz vezet.

Valójában inkább fejlődéshez.

Április 26–28.

Szombaton érte mentem Brassóba kocsival, esős idő volt, a szárazajtai látogatást lemondtuk. Oldódik a tartózkodása. Krumplisalátát készítettünk, vasárnap megjártuk a képzőművészeti kiállítást a volt királyi palotában, délelőtt megnéztünk egy vígjátékot a Teatrul de comedie-ban *Popescutól*[88], mely szerelmesek marakodásáról és humoros-komoly összeveszéséről szólt, este kényszerűségből egy *Paul Everac*[89] darabra ültünk be, címe *A hamis karperec*, amelyben az idős szerző kiábrándulását tükrözi a totális államból. Egészen jó és merész is. „Ön egy átmeneti személy e funkcióban" – vágják oda az igazságügy miniszternek. És színre lép a tulajdonképpeni világkormány (!) is, a hős megüzeni nekik, hogy hisz a szocialista forradalomban, ti. az igaziban. Alice vette a labdát, örvendtem, hogy ugyanazt gondolja, mint én. Fokozódik a meghittség köztünk, de le nem vette volna semmijét. Volt egy gyanúm, mintha azzal jött volna, hogy most majd kimutatom a fogam fehérjét, és akkor ő… Mérsékelt rámenősségem megnyugtatta. Hétfőn reggel hazautazott. Azt terveztem, két-három hetes szünetet tartunk, hogy érlelődjenek érzelmei, erre azt kérdi hétfőn: hol töltöm az elsejét-másodikát? Meghívás lett belőle.

RADIOAKTÍV ZÁPOR

Május 1–4.

Leutaztam, náluk laktam pár napig. Szebbet elképzelni is nehezebb, mint azok az esték. Utána ugyan kissé bágyadtabb nappalok következtek. Test és lélek el vannak keverve, de „bennem még nem ébresztették fel a nőt", e megjegyzés nem maradhatott el azért. Végül teljesen meztelenül, állítja, hogy még szűz. „Úgy bízom benned." Elhiszem, hogy igazat mond. Bátyja és családja a

[88] Tudor Popescu (1930–1999) nagy kortárs drámaíró.

[89] Paul Everac (1924–2011) termékeny drámaíró, élénk viták kereszttüzében állt, külföldön is játszották.

tenyerükön hordtak, rokonaikhoz voltunk meghívva mindkét esten, közben kiszaladtunk Szárazajtára, ahol a nagymama barátnőjét is megismertem: „Még szerencse, hogy mi nem pletykálunk". Locsi-fecsi, locsi-fecsi. „Azt mondta a tiszteletes úr, hogy az Úr Jézus kettesével szedi a népet". Ti. újabban kettőt temetnek egyszerre. Itt májusfát állítanak a lányos házakhoz „ha van komoly szereteje, s ha nincs, akkor es".

Közben jönnek a hírek az április 26-án bekövetkezett csernobili nukleáris katasztrófáról, felrobbant az erőmű[90], a ciklon szórja a fertőzött porszemeket és hamut, felhők szállítják nyugat fele, radioaktív eső hull Predeálon, mi a Temesi szorosban álló '48-as magyar honvédemlékműhöz kirándulunk, végig kinn tartózkodunk a szabadban a kritikus napok alatt. Harmadikán este virággal megyek a munkahelyére, itt is elfogadtat a baráti kör után. Nem hiszem, hogy ravaszkodna, ha igen, a legügyesebb lány, akivel találkoztam.

Búcsúzunk a *Moszkva nem hisz a könnyeknek* című remek orosz film megnézése után, külön felhívom a figyelmét a melós és az igazgatónő idilljére, ő pedig „meg kell, hogy mondjam neked, úgy érzem, ami hozzád fűz, már szeretet". Kedden este a tengerre utazik a szövetkezet kórusával, vasárnap Bukarestbe jönnek, onnan Bulgáriába mennek tovább. A család szemügyre vett, és elégedett velem. Két meghökkentő kijelentése a filmnézés közben, utalva a lányt cserben hagyó operatőrre: mit szólnék hozzá, ha kiderülne, két gyereke van? Vállalnám, mondom, mire ő: Akkor téged meg lehet zsarolni. Elnémulok, nem ismerem még eléggé.

Május 6.

A szétszóródott radioaktív szennyeződés egy része nyolc nap alatt bomlik el. Olaszországban május 15-ig tilos zöldséget és tejet fogyasztani. A robbanás április 26-án következett be Kijevtől száz kilométerre, kb. 2-én ért Olaszország fölé, a szél most megfordult, és a felhőket Jugoszlávia és Magyarország fele hajtja. Az első fellegek már az USA-t is elérték. Szóval fölöttünk ide-oda vándorolnak, és az esővel érnek földet.

*

[90] A robbanás péntekről szombatra virradó éjjel következett be, a hatóságok megengedhetetlenül későn reagáltak, még később közölték a hírt. Gorbacsov utóbb azt nyilatkozta, a sok hibás reakció nyomán döntött a peresztrojka (átépítés) meghirdetése mellett.

Hitetlen alighanem ultimátumot kapott: vagy bebizonyítja, hogy megygyógyult, vagy menesztik. Nem háríthatja többé át másokra a munkát. Arra toppantam be, hogy egészségi állapotáról folyt a diskurzus, és ő, mint egy kismókus, magába gubózva, leszegett állal meredt maga elé, mint a gyerek, akit megszidtak, s most szepeg. Ezt ő szerkesztette – mutatta neki a főszerk az utolsó számot, rám gondolva. Tiltakoztam, nem én voltam az.

Május 7.

Második napja jelenik meg áttételesen álmaimban. Az elsőben egy járdalakó ment be mosdani! egy óvodába stb., a másodikban pedig Várinéval, volt brassói tanfelügyelővel mentünk a konstancai! tanfelügyelőségre, egy ottani helyettesítői állást kértem, amit aztán egy brassóival fogok elcserélni. Egy harmadik valakivel együtt bolyongtunk a szép nagy épületben. Végül váltott a kép, megjelent ő, és azt mondta: Ölelj meg! – de olyan hangosan, hogy fölébredtem.

Ebédnél mesélem, amit a radioaktív szennyeződés elleni védekezésről hallottam, apám hallgatja, majd lezárja azzal: nem tudunk semmit. Erről az örökös nemtudomkai álláspontjáról nem lehet kimozdítani. Biztos, ami biztos, ő nem tud semmit. Ebből nem enged. A „nem árulunk el nekik semmit" álláspont megfelelője a hatalmon kívüliek pólusán. Csakhogy felnőtt közben az „ők nem árulnak el semmit, de mi tudni akarunk"-törekvés nemzedéke is.

A STEAUA megnyerte a BEK döntőjét, a románok betörtek Európába. Tüntetés éjfélkor a külvárosi blokk előtt. Mi lehetett a belvárosban? Éltetik a kapust, Ducadamot, aki kivédett négy tizenegyest. Egy rekedt hang a dicsőségről szónokol, és hangosabb zajongásra biztat.

NADRÁGSZÍJ

Május 8.

Tavaly 900 ezer magyar turista járt Romániában, és 600 ezer itteni Magyarországon, amazok inkább busszal.

Az éjjel tüntetés volt a Victoria sugárúton, Románia és Európa! – kiáltotta a Steauát ünneplő tömeg.

Magyar reform: a vgm[91]-k dilemmája: a főmunkaidő és a mellékmunkaidő elkülönülése és szembenállása. Teljesítmény és minőség egyoldalú feljavulása egyik oldalon, a főmunkaidő leértékelődése a másik oldalon.

Apám új főnöke azt hallotta, hogy a nemzeti homogenizálást fel fogják gyorsítani. Homogenizálás *ohne* homogenizáció?

Az évfordulós rendezvények kicsúcsosodása, az ünnepi hangulatot a futballgyőzelem hozta meg. Valóság a közhangulat és a közállapotok kettőssége, viszonylagos függetlensége, a tömeg önértékelésének felduzzasztottsága.

Május 9.

A csernobili sugárzási gócot, ha igaz, ártalmatlanná tették, vagy legalábbis kihűlőben van 14 napra a robbanás után.

Telefonált Alice a tengerről, hogy vasárnap érkezik Bukarestbe.

Május 10.

A nadrágszíj meghúzása és az export arcátlan elsődlegessége – így lehet összegezni a korszak fő bel- és külpolitikai elveit.

Szíjak – minden formában.

Az atomerőmű grafitbélése nem ég már, de a radioaktív szennyeződés szétszóródása folytatódik.

KARRIER ÉS RÉTEG

A társadalmi rétegzettség és az egyéni pályák vonala családomon szemléltetve: Kiindulási modell: 1. réteg az uralmon belülieké plusz aki még aktív, 2. réteg az alávetetteké, munkások, parasztok, szakértelmiségiek.

Apám lentről a mozgalom közvetítésével az aktivisták közé került. Katapultálták. Én az értelmiségbe beleszülettem, és öntudatom is ők adták, de a hatalmi szférát tudatosan elkerülve merültem el a tanári létben, s újságíróságra átváltva, hiába űzöm ugyanazt a szakmát, mint apám, e mesterség közben a hatalom körén kívülre került.

---

[91] Vállalati gazdasági munkaközösség, "magánvállalat az államin belül" (egy közgazdász).

Alice-szal a feladatunk tehát egy határvonal feloldása.

- Hatalmasok, a tulajdonképpeniek és a középszintűek
- Alkotó értelmiség
- Szakemberek
- Alkalmazott irodisták
- Szakképzett munkások
- Betanítottak
- Szakképzetlenek
- Parasztság, földművesek, feloszló történelmi osztály

Mindnek a gyereke az iskola gyűjtőtartályában – de fokozatosan leválik.

A szakképzett munkások presztízse meghaladja az alkalmazottakét. Beiktatandó a kisiparos és önálló paraszt. A Béla-jelenség: félig önálló maszek szakmunkás.

Május 11.

Azzal a mulatságos gondolattal mentem találkára a Nord Hotelbe, hogy tőlem egy irodalmi érvényű szerelmet és levelezést várnak el.

*

Persze minden másképp történt. Fölhajtott 15o gramm konyakot és egy sört, s kajánkodni kezdett, rózsaszínű blúzát meg kellett sétáltatnunk a belvárosban, a Palota tér árkádjai alatt csókolóztunk, diadalmámorában hol azt pendítette meg, hogy hátha ráuntam már, hol azt, számára ez nem jelent semmit, hátha nem én vagyok az igazi. Eléggé hálátlan szerep a föltáruló tanácstalanság és a játékos kajánkodás fül- és szemtanúja lenni, különösen ha az ember ennyire érintett fél. Kezdtem félteni a legutóbbi brassói napok minden eredményét, s nem alaptalanul. Odáig jutottunk, hogy kételyeit gátlástalanul tárja fel, s engem zavarba hoz. Elmesélte egyik rémálmát: a radioaktív fertőzés elől kellett menekülni, de arra, amerre a kis piros hátú marslakók is mentek, ő viszont velem tartott, elszakadt unokatestvérétől, s én egy temetőn keresztül vezettem… Világos szorongások a kötelezettségvállalás ellen. Igazság szerint még mindig inkább magára kíváncsi, mint másokra, nemigen igyekszik kifele magából, hajtogatja. Korai még férjhez mennie.

Egyelőre el fogok merülni a munkában, az lesz a legjobb udvarlás is. Ő vizsgára készül, fényképész lenne, hadd készüljön rá nyugodtan.

Május 14.

Nits Árpi kondorodó fürtű sziluettje a folyosón. A fordítandó szövegek legüdítőbbje jutott neki, mondja, már a többiekéhez képest. A külügyminiszter pl. azt nyilatkozta legutóbb, hogy egyetért a román külpolitika elveivel – hát nem kész röhej?

Lerövidítették a 331-es autóbusz vonalát, a vágóhídon van a végállomása. Az emberek morgolódnak a troliban, amire át kell szállni: *E făcută cu cap!* (Eszesek műve!) Nyilvánvaló, őket rövidítik meg ezzel is.

Az önadókivetési kísérlet módosító rendelkezések hozatalához vezetett. A nyugdíjasok nem kötelezhetők a ház körüli közmunkára. Azelőtt a dolog úgy festett, hogy anyám, apám és Sanyi fizetett volna valami 800 lejt és dolgozott volna 12 napot, ami szintén napi száz lejt jelent.

Május 16.

Tisztafej-szolgálatos voltam. A nagyfőnök villámlátogatást tett a SZU-ban, reggel nyolckor elrepült, délután 5-re vissza is tért[92].

Pár napja rendszeresen tornászom, ráadásul 25 percet gyalogolok a vágóhídig, ma egészen frissen érkeztem este hétre haza.

A SZU-ból tavaly 12 ezer ember járt Nyugaton a kétszázvalahány millióból. Megáll az ész: valóságos thömegh!

Méliusz József: Napnyugati kávéház. Sokat kísértik az ifjúkori emlékek. Meg kellene írni a párját: a kussolás évtizedeiét, a nem utazásét, a nem vitatkozásokét.

Május 17.

Nyaggatom a telefont, de most se mond bár egy kedves szót. Az érzelmek kiürülését idézheti elő, a zsebeké mellett.

Dani születésnapja, négyéves őkelme. Elvitték az állatkertbe, és ott legjobban a hangyák tetszettek neki. Azokat ugyanis ő vette észre, nem mutatták neki, ide-oda rángatva a figyelmét.

---

92 Utólag olvasom: csúnyán összevesztek Gorbacsovval.

Május 19.

Találkozom Szávai Gézával, meséli, Ágoston Vilka[93] e hónapban vándorol ki, elhelyezkedési lehetőségei nem a legfényesebbek. Az újságírói körök ott kinn telítettek, nyolcszázan vannak állás nélkül. Ösztöndíjakból élni Vári Attila[94] módjára szégyellne. Egy könyvtár lenne jó neki, de valószínűleg az egyetemen próbálkozik óraadással, tán sikerül bedolgoznia magát. Kézirata sok van.

A nacionalizmusra támaszkodó iparosítás csődje, hogy belügyi rémuralmat kellett bevezetni mellette.

Alice tétova lélek, ezt még túl is játssza. Nem így kell őszintének lenni, ez rögtönzés és önkontrollhiány, nem nyíltság. Helyes, hogy önképzésre törekszik, különben szétfolyik a kételyei közt.

Május 21.

Gennyes lett a mandulája, belázasodott.

Dühös voltam az egyenlőtlen megterhelés miatt, Hitetlen kimondottan kizsákmányol és ráadásul még hálát is elvár. Ki kell vernem a dilit.

Május 23.

Negyedik napja tart az elnöki látogatás Szatmár, Máramaros és Szilágy megyékben.

---

[93] Ágoston Vilmos (1947–) esszéíró, kritikus. Marosvásárhelyen érettségizett, a Babeș–Bolyai Egyetem filológiai karán angol–magyar szakot végzett (miközben építőtelepi segédmunkásként dolgozott). Az 1980-as években letartóztatták, 1984-85-ben segédmunkából élt, 1986-ban áttelepült Magyarországra. Nyugdíjazása után a feleségével együtt San Antonióba (Amerikai Egyesült Államok) költözött orvos lánya családjához.

[94] Vári Attila (Sáromberke, 1946. márc. 3.) – prózaíró, esszéíró, költő. A középiskolát Marosvásárhelyen végezte; 1963–64-ben ugyanitt a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola, 1964–67 között Kolozsvárt, a BBTE magyar szakos hallgatója. 1968-tól 1970-ig a sepsiszentgyörgyi Megyei Tükör, majd 1972-ig a bukaresti *rádió és *televízió marosvásárhelyi munkatársa. Diplomát a bukaresti színház- és filmművészeti főiskola rendezői szakán szerzett. 1983-ban áttelepült Magyarországra. Ott előbb a MAFILM rendezőiroda és a Film–Színház–Muzsika munkatársa, majd a Magyar *Televízió irodalmi osztályának vezetője; 1995-től néhány éven át a Magyar Köztársaság bukaresti nagykövetségének munkatársa volt.

A *Săptămîna*ban Corneliu Vadim Tudor megtámadta Marin Sorescu tanulmánykötetét, aminek okos címe van: *Uşor cu pianul pe scări*! (Óvatosan a zongorával a lépcsőkön!) És analfabétának nevezi a neves, már-már klasszikus szerzőt.

Alice-t továbbtanulásra fogom ösztönözni, az igaz szerelem nem a bálványozás, hanem a szunnyadó lehetőségek fölébresztése. Micsoda Don Juan veszett el bennem!

Május 24.

Küldöncöm tegnap ágyban találta.

Május 25., vasárnap

Ünnepi ebéd, születésnapi. Az enyém. Az ünnepélyesség minimuma – családi maximum. Apám jókívánsága: Őszülj meg becsületben! Jó!

Május 26–31.

Csíkszereda, Szentgyörgy, Brassó. Alice nemigen készül a fényképész felvételire, négy év anyagát kellene bevágnia június végéig fizikából, kémiából, ráadásul románul. Halálos fáradtan érkezem haza az öt napi rossz alvás és éjfél utáni lefekvés után.

Brassó-szerte pletykálnak, túl sokan láttak együtt vele. Nagy Karcsi meséli, a felesége küldi, derítse ki, kicsoda a lány. Ő depressziós, öt napja nem írt semmit. Kötete az idén sem jön ki.

VIZSGÁK

Június 1., vasárnap

Brassói emlékek. Alice unokatestvére meséli, hogy mindenki, ő is puskázik, a lányok kabátbélésbe és a szoknyájuk alá rejtik a puskát, egy kolleganője otthon megírt dolgozatot adott be. Van neki ugyanis egy huszonvalahány színből álló golyóstoll-készlete, s mivel a kiosztott lapokat nem pecsételik le, csak a tanári aláírást kell ráhamisítani, s beadható lesz. Régebb mesélte más, hogy az

ablakon keresztül adták be a megoldást. Egy tanár pedig áruba bocsátotta a tételeket előzőleg. Terjed a csalás, a hamiskártyás mentalitás.

Más. Egy tizenkettedikessel beszélgetek a líceumban, s úgy véli, jobb is, hogy csak románul lehet felvételizni, így legalább nem derül ki rögtön, ki nem többségi. Nevetek. Jellemző, hogyan fordul ki a totális hatalom minden manipulációja. Ő egy éve magolja a fizikát románul, s noha hírlik, esetleg mégis megengedik az anyanyelvű vizsgát, ő akkor sem élne ezzel a joggal.

Egy veterán felvételiző meséli: hat hónapot dolgozott az elbukott felvételi után a néptanácsnál tisztviselőként, utána másfél évig otthon olvasott az újabb felvételire készülve, miközben fiktív munkaviszonyban volt varrónőként a szövetkezettel, a munkát más végezte el, a pénzt is más vette fel. Adóügy? Szolgálati idejébe beleszámít.

Bélától tudom meg: egy otthon dolgozó autószerelő két-három hétig bütyköl egy-egy alaposan károsult kocsin, közben befutnak az apróbb, de jól tejelő megrendelések. Fedőmunka – keresőmunka. Utóbb 10 ezer lejt kapott egy melóért, abból nyolcezret leadott a szövetkezetnek, s annak talán 15 százalékát munkabérként visszakapja. A baj az, hogy nem saját műhellyel szerepel, ezért szeretne egy sajátot, önelszámoló egységként, ami persze szintén a szövetkezethez tartozna, mert az megvédené az ellenőrző szervek zsarnokságától és a nagy adótól, viszont a hasznot csak a szövetkezettel kellene megosztania, s nem pénzelné azt a másik műhelyt is, ahova pillanatnyilag tartozik. Tehát számlamanipuláció és a feketemunka jár kéz a kézben, ami bizonyos sáp leadása ellenében folyik. Azon felül ő a háromezer lejes alapfizetését mindig kihozza. Bőségszaru. Alapképlete a következő: a nagy kizsákmányoló, többletérték-elsajátító szervezetből kiválik, annak e lazább, szövetkezeti változata ezt megengedi, és az egyén közvetlenül szerződik a szervezettel s elmegy önállósodásában pillanatnyilag a legmesszebb, ahova elmehet. A korrupció és a csalás melegágya, de ezt természetszerűleg szüli az állami elsajátítás óriási mértéke, ami megbotránkoztató. A magánkezdeményezés emiatt nem kaphat zöld utat.

A POLIP ÉS AZ EGYÉN

Ha a felhalmozási rátát 30-ról 10–15 százalékosra csökkentenék, mindenki jobban élhetne. Persze egy hirtelen megtollasodó kisiparosi réteg az állami alkalmazottakban fölébreszthetné az elégedetlenséget és kizsákmányolási tudatot. Marad a mai ún. kisiparosi ügyeskedés.

Példám saját könyvelője is, tehát saját magát nem kell megvesztegetnie. Állandó munkaidő sincs, nem kell teljesítményét visszafognia, ő a saját főnöke. Régebben csak fusimunkával, illegális ügyekkel jutott pluszjövedelemhez, ma nem az ügyfelet vágja meg, a szövetkezethez tartozás menedék, fedezék.

Június 3.

Telefonbeszélgetésünk ingerült elhallgatásba fúlt. Bizonyítsd be, hogy képes vagy szellemi erőfeszítésre – vágtam oda, mert dühít, hogy hetek óta csak húzza az időt, álmatagon ődöng és kételkedik.

Június 4.

Második napja égett gumiszag árad be az ablakon, tiszta méreg.

Méliusz József új könyve, a *Napnyugati kávéház* utolsó száz oldala a kiábrándultság utáni krédót fogalmazgatja. Egy másik erkölcsben hisz. A dogmatizmust régen a háta mögött hagyta, nem volt egyéb, mint a katolikus totalitarizmus egy újabb változata. Kemény baszkpárti állásfoglalások. Ragyogó áthallás, brávó Méliusz!

Tíz év alatt 154 ezer ember vándorolt ki Romániából, főleg zsidók és németek. Magyarországon évente egyszer szabad Nyugatra utazni, valuta is kerül, egy kevés, munkát is lehet ott vállalni, ha a kereset 20 százalékát forintba fektetik.

Június 7.

Nyugdíjba ment az apám havi 4400 lejjel. Utolsó bére a pótlékokkal (vezetői és hűségpótlék) 8 ezer fölött volt[95].

Románia állítólag nem tudott 300 millió dollárt törleszteni az idén, a májusi részlet átütemezését kérték. Gyanú ébredt bennem: vajon nem fal-e ez az egész adósságtörlesztés, a gazdasági zűrzavar fügefalevele? A Nyugat hibáztatja Románia azon törekvését, hogy egész adósságállományát ki kívánja küszöbölni. Senki sem gyakorolt rá nyomást ilyen értelemben – magyarázzák.

[95] Ceaușescué 1989-ben állítólag 18 ezer lej, ami korabeli árfolyam szerint 1200 dollárnak felelt meg, azaz az amerikai átlagbérnek.

Volt a héten egy falusi körutazás: transzparensek, grafikonok, vasárnapiasan öltözött tömegek a búza- meg kukoricatáblákon és beöltöztetett tanácsosok, munkásőrök. A Nagyfőnök népével „tanácskozik", de főleg ünnepelteti magát.

Címek a *Népszabadság*ból: Szovjet közgazdászok a rugalmas tervezést, a vállalati önállóság növelését sürgetik. Az SZKP példaszerű határozata az új szellemben dolgozók védelmében. (Idei 116. szám-)

Alice azt állítja, keményen tanul.

Június 8.

Nem szabad elfelejtenem, hogy „Carlostól" egy munkás címét kértem, és ő, aki évtizedek óta ott él a munkásközpontban tízezrekkel, egyetlenegyet sem tudott megadni.

KÉNYSZER ÉS ÉRDEKELTSÉG

Vázlat:

Cél a gazdaság, az ipar felfuttatása. Eszközök: 1. a nagy felhalmozási hányad, adminisztratív mozgósítás és 2. egy hatástalan ideológia elvetése árán felújított nemzeti jelszavak. Ezekből évtizedes távon szükségszerűen folyik 1. minden nem formális mozgalmi jellegű tartalom kiürülése, 2. az antidemokratikus módszerek használata, 3. a személyi kultusz, 4. az elnyomás minden vonalon és 5. a nép nélkülözésre ítélése, 6. a mezőgazdaságban dolgozók hátrányos helyzete stb.

Tehát utóbbiak okozatokként másodlagosak.

Világtörténelmi összefüggések:

A világkapitalizmus úgy terjed, hogy a tőke szétárad, vonzza az olcsó munkaerő stb. Ahol erre (nálunk) nem lehet számítani, a nadrágszíjhoz kellett nyúlni a tőkefelhalmozás előteremtése érdekében. S ebből lásd a fentebbi szemét folyományait. Plusz az ostromállapotban való építkezés feltételei, a fegyverkezési versenyben való lépéstartás kényszere.

Fordulat: a másodlagos folyományok és következményeik permanentizációjára tett kísérlet, úgy tűnik, nem átmeneti jellegű, hanem állandósul, azaz újabb lépések kiindulópontja, más szóval elsődlegessé, magává a céllá vált. Lásd az egyneműsítés törekvését politikában, egyebekben.

Magyarország és Románia jellegzetes különbségei 1956-ból, illetve az iparosítási törekvésekből vezethetők le. Egyikben a formális szervezeti támasz mellett az állam az egyéni motiváció (anyagi vonatkozásaiban is) szilárdságára vágyik – másikban a szervezeti kontroll mellett lakást és nemzeti büszkeségtudatot ad, pénzt kevesebbet. Végső soron így summázható a különbség: kényszer vagy érdekeltség (külső és belső).

Június 9.

Olvasom, hogy odaát Magyarországon a hatalom megragadása utáni állandó reformpolitikát szorgalmaznák, nálunk viszont a forradalmiság permanenciáját kiáltották ki. Jellemző a legalább egy korszakkal való lemaradásra s a heroizmus oktalan, a fogalommal visszaélő kultuszára.

Június 10–14., szombat

Csíkszereda, Szentgyörgy, Brassó. Zuhogó vagy szemerkélő, záporozó vagy permetező eső Csíkban, hűvös estig mászkáltam egy építőtelepen egy címet keresve, végül másnap a kis orvosnő mesélt lelkiismeret-furdalásról, hogy nem tudja kislányának azt nyújtani, amit szeretne. Figyelni kéne rá, s szegényt este ötig-hatig fegyelmezik a bölcsődében. A szentgyörgyi állomáson hallgatom a fiatal színészt, egy éve végzett, hét apró szerep után végre kapott egy főszerepet. A színházak repertoárja 70 százalékban román darabokból kell hogy álljon, azaz négyet a hat bemutatóból elvettek, január 1-től beindul itt is a román tagozat, s a vicc az, hogy közös kasszán működik majd a kettő. Lásd önellátás.

Apám a szállodában: terepszemlét tart az ideköltözés szándékával, hirdetést ad fel, munkahely felől érdeklődik húgomnak, s lakáscserét készít elő. Másfél órás tárgyalás – évek óta nem beszélgettünk ennyit. Tervének variánsai: csere, vétel, két kétszobás vagy egy négyszobás. Másnap délelőtt együtt járkálunk a városban, én délben Brassóba utazom tovább.

A szálláskeresés a főnöki látogatás előestéjén alig sikerült. A tanácsháza terén négy óra fele egy csikófrizurás nő (csakis ő lehet) búcsúzkodik egy fiatalembertől, s miután elküldte, figyelem, ahogy megtorpan, visszatérne, mégis továbbmegy. Alice keményen rekcumozza imádóit, szavát megszegni nem szabad, velem messze engedékenyebb. Némi érzelmi hullámzás vesz elő, ismerős

jön, hét éve él kinn nyugaton, elmegyek vele sörözni, s mire felállok az asztaltól, már tudom, mit tegyek. Idemásolom akkori feljegyzéseim:

Túlzás lenne azt állítani, hogy elektromos kisülést éreztem volna. Persze a hősi póz megkísértett: Szakíts! Szakíts!, de aztán az jutott eszembe, jobb volna baráti hangot megütni, s megkérni: ne tartson több vasat a tűzben, mert így nem tud egy barátság sem rendesen kiforrni, s ő sem döntésre jutni. Részletes motivációvizsgálatba bonyolódom, kishitűség, céltudatosság hiánya, jellemhibák, tartalékbarátok elővétele a naftalinból. (Erre este egyszer csak valóban kijelenti: Ha nem sikerül a felvételim, nem is akarok többet veled találkozni. Szóval készül egy esetleges szakításra.) No de a joviális leereszkedésnek e rohama elmúlt, és úgy határoztam, vagy-vagy választás elé állítom. Hagyjon fel a kettős élettel. Mire eljött az este, mézes-mázas hangot ütöttünk meg a telefonon – másnapra várt, kissé megriadt –, találkoztunk fél nyolckor a gyermekholmi üzlet előtt. Én a srácot nem említettem, de tréfásan mutattam egy pasasra, az lenne-e a másik?, mire mosolyogtunk, a piacon virágot és cseresznyét vettünk, gyalog indultunk hazafele a dörgő ég alatt. Hajat mosott, hagyta, hogy turkáljak benne, erős testi vágyat ébresztett, a vasúti híd közelében egy padra ültünk, rágyújtott, mert új barátai visszaszoktatták a dohányzásra, s mikor látta, nem tartom rossz ízűnek a csókját, viszonozta csókjaimat. Szakadni kezdett az eső, egy eresz alatt összefonódva ölelkeztünk. Eltervezett mondanivalómból halvány célzás lett, legyen őszinte, és számoljon be mindennapjairól ezentúl, ha telefonon beszélgetünk. Szülei aggódtak a kései érkezésért, de családom áttelepedési tervei a Székelyföldre osztatlan sikert arattak. Bejött bátyja, némileg beállítva, és nagy érzelmesen szemrehányást tett neki, miért dobta ki az üzletből, mikor pedig ő kölcsönkérni akart, dolgozik a maffia, neki önállósodnia kell és szüksége lett volna rá. Erre Márta elküldött, én előbb jó hangosan a báty pártját fogtam.

Másnap órákig hiányzik az üzletből, hiába hívom, este tizenegyre az ablaka alatt állok, egy jó órát beszélgetünk, kerülgetem a forró kását, az okos tervből nem lett semmi.

Harmadnap délutánra szólt a jegyem, meghívott délelőtt magukhoz, megebédeltettek, besétáltunk ketten a néppel tömött, ünnepre feldíszített utcákon, a tanácstéren elbúcsúztam azzal, a vizsga után mindent újrakezdünk. Előző esti kijelentése: Én nagyon önző vagyok, vigyázz!, azért meggondolkoztatott. Erősen kétségesek a kilátások. Környezete előtt sem titok, hogy többeket futtat egyszerre.

Június 15.

Munkásarisztokrácia – mondja a barátom azokról, akiket a sajtónak az apparátusbeliek alanyként ajánlanak. Az ügyeletes interjúalany: hányszor próbáltam elkerülni, nem egyszer sikerrel. De barátom téved. Az illetők bürokraták bérencei, azoknak nyalnak, illetve eszközök azok kezében. A bürokrata mint alaptípus: ezt népszerűsíti a sajtó, a tévé, minden. S hősnek nevezve ünnepeljük a szájhős bürokrata mellett azt, aki dolgozik helyette, a balekot. Róla szövegel a bürokrata. És annak szóhasználatát, magatartásmódját felölti ez utóbbi is (vagy kényszerzubbonyként adják föl rá az árnyékból irányítók), ha szólni, megnyilatkoznia kell.

Alice-szal holtpontra jutottunk, hibás körben forgunk. Ő a nagy lángolást várja el magától is, az spontánul előjöhet-e? Csak döntene más helyette!

Június 17.

Bukarest. Látogatás kiszemelt alanyomnál, a székely ácsmesternél. Kiüzen a szobából, hogy most nem fogadhat. De mikor jöhetnék? Egyelőre nem tudja. Megdöbbentő. Nem értem. Érintkezésünk az alsóbb osztályokkal csupa görcs és gáncs és süket előítélet. Pedig maga mondta, sajnálná föld alá vinni a tudását. Mulasztásom, hogy nem magyaráztam el neki, miért fontos nekem a népi tapasztalat.

Június 18.

Teljesen közömbös beszélgetés telefonon. Utólag versikét költöttem: *Isten veled édesem, / szerettelek, tévesen, / s míg szép arcodat lesem, / hasra vajon mért esem? Replika: Isten áldjon, kedvesem, / Szerettél, de kétesen, / Hasra is azért esel, / Így jár ki csihánt pesel.*

Ma ért véget, tartott március 6-tól június 12-ig.

FINIS PENIS! PROLILÁNY!
HŰTLEN BIZONY/KISHITŰ ÁM VALAHÁNY.

Az előítéletek beteljesedtek rajtunk.

*

A riporter ütközőpont a melósok kontra értelmiségiek osztályharcában. A riport három okból lehet rossz: 1. mert az alany nem bízik a riporterben, 2. a riport nem érdekli az alanyt, és 3. a riportot nem érdekli a valóság.

Június 20.

A vádakon túl elválásunk a kishitűségnek, a gyanakvásnak, a bizalmatlanságnak, az előítéletnek (kölcsönös) győzelme – csak büszkék nem lehetünk rá.

Én introvertált és aktív embertípus vagyok, ő introvertált és passzív. Én behatolok és viszonzást várok el, habár szívesebben nyílok meg, mint behatolok. Ez utóbbit riporterként is nehezebben és kevésbé ügyesen, inkább intenzíven, néha erőltetetten csinálom. Szívesebben fogadok be, mint terjeszkedem saját határaimon túlra. Ebben Csendeske rám is pirított nem egyszer – ő sokkal ügyesebben csinálta. Igaz, főleg a számítás egyedüli helyes voltára esküdött.

Más. Csíkban meséli egy tanárnő, hogy jövő évtől csak a mellékszakját taníthatja, tehát a románt nem, azt született románoknak kívánják fenntartani – Attól félnek, hogy a románórán meg találok szólalni magyarul is? – kérdi önmagától. Egyértelműen pedagógiaellenes a döntés, az iskola itt egy politikai akarat hordozója és közvetítője: a többségi szupremáció elfogadtatásáé.

*

Danton és Robespierre[96] vitája: az egyik a decentralizáció és az egyéni jogok, a másik az erős központi hatalom, a terror és a közérdek elsődlegessége mellett szállt síkra. Forradalmi helyzetben az utóbbi célravezető módszer, az alkotmányos államrend (Robespierre szerint abban „majdhogynem elég, ha az egyént megvédik a közhatalom túlkapásaival szemben") a forradalom által megalapított Köztársaság megszilárdult formája. (Van átmeneti állapot is.) Az alkotmány a győztes és békés szabadság uralma. A központosítás túlélheti önmagát. Danton és Robespierre két alternatíva.

[96] Lásd a Nagy Francia Forradalom (1789–95.)

Június 23–25.

Kovács Pali Ferenc barátom látogatása Bukarestben a tengerről jövet. Meséli a mákófalvi műkedvelő színjátszó csoport viszontagságait: ki akarta vinni őket Magyarországra, azért belement, hogy egyesül az egeresi román csoporttal, és bevesz román népszokásokat is a műsorába, amit két bürokrata próbál még elfogadhatóvá tenni bár papíron. Úgy állapodtak meg, hogy két magyar és két román számot terjesztenek végül fel, de a megyei kultúrtanács elnöknője kétszer is kiüzent, hogy most fáj a feje. Valóban fájt, nem merte jóváhagyni. Végül egy Bukarestből kiküldött elvtárs kijelentette, hogy vannak itt olyanok, akik a külfölddel tartanák a kapcsolatot. De már azelőtt megtiltották nekik, hogy a megyéből kitegyék a lábuk, ők se fogadhatták a kovásznai Gazda József csoportját.

A műkedvelők irányítása: a kultúrházak megszűntek, igazgatók sincsenek, tanárok vették át fél normával, majd két évig gazdátlan volt a kultúrélet, most pár éve a másodtitkárok feladata lett az irányítás, de ez főleg parancsnoklást jelent.

Munkahelyén a szövetkezetben (karácsonyfa- stb. díszeket festenek) április 31-én hazaengedték őket május elsejére némi vacillálás után, végül du. telefonon berendelték őket mégis, mert a megye visszaszívta az engedélyt. Nem egyszer még augusztus 23-án is dolgoztak.

Találkoztam Huszár Sándorral. Jártak a lakásán távollétében a kékszeműek, „a naplómat keresik", mondja. „Ezt ki kellene valahogyan bírni, mert a társadalom úgy fejlődik, egyik végletből a másikba csap át." Mi fiatalok vagyunk még, véli, megérhetjük a váltást, de „én az 58 évemmel…" Nem engedik áttelepedni Szentgyörgyre, „nem értem, mit akarnak". Viccet mesél: megkérdik a rabbitól a háború után, tudja-e, mi következik. A válasza: Jaj, azt tökéletesen tudom, csak azt nem, mi lesz addig.

Tomcsányi kolléga küzdelme, hogy épkézlábbá váljék a bénulás után. Megdöbbentő élménye, hogy ő úgy érezte, teljesen érthető, amit mond, de senki sem értette. Most is úgy érzi, kis hézagok vannak beszédében, és azért mesél, hogy mintegy tetten érje magát mások reakcióiban, mintha tükörben figyelné magát.

A bukaresti magyar líceumban nem indul kilencedik az idén. Megkezdődött a visszaszámlálás?

Anyámék kihoztak a sodromból: nem voltak hajlandóak meghívni Kovács Palit, mert „az ember csak olyan szívességet fogadjon el, amit viszonozni is

tud.” Fura tapasztalat: néztük egymást Jakab Marival és András Jánossal[97] – hogyan lehettünk jóban ugyanazzal az emberrel, mikor nekünk egymáshoz semmi közünk nincsen?

Film: *Milos Formantól Egy szöszi szerelme.*

Színdarab*: Iarna cínd au murit cangurii.* Gyenge. *Micul infern*, a polgári házasságról. Dichiseanu ügyes színész.

Más: Pali meséli, hogy a milicista, a néptanácselnök és egy harmadik házról házra jártak Mákófalván, hogy aki nem kapál, azt elviszik. A kukoricát ki-ki a saját költségén kellett beszállíttassa, szekeret, traktorost fogadtak a kasokhoz, ami mindennek a teteje. Az embereknek nem osztottak belőle, ott viszont megpenészedett. Állatot vágni nem szabad, eladni szintén nem. Egy szomszédjának folyton ellenek a bivalyai, már hat van, és nincs mivel etetnie őket. El nem adhatja, valaki csak betegségére való tekintettel kapott engedélyt rá, az állam pedig nem veszi át, mert a súlykritériumoknak nem tesznek eleget. Egyedüli kiút: ha az állatok éhen halnak, az könnyebbség mind a tulajnak, mind nekik, úgy beveszik a húst. Rémhírek terjedtek el: a disznót otthon nem, csak vágóhídon szabad majd levágni, s a tulajdonos csak egy részét kapja meg, a tyúkokra évi 25 lej adót vetnek ki. Ti. csak erre a két állatra nem volt érvényes még a vágási tilalom. De a tyúkok után beszolgáltatási tojáskvótát vetettek ki. Az árakra jellemző, hogy apja egy ötvenkilós süldőt 5500 lejért vásárolt.

A rendelet célja tehát az állatállomány gyarapítása, takarmány nélkül, a lakosság kényszerítése által, eredménye pedig sok esetben az éhhalál, az állaté, és a kiéheztetés, a lakosságé. A disznószerződést Pali az idén megúszta a téesz főmérnökének jóindulata folytán. A technikusok állandóan figyelik a háztáji gazdaságokat.

Kisült, hogy az évtizedek óta tartó beköltözési tilalom ellenére[98] a harminc kilométeres körzeten belül mégis vannak falvak, ahonnan be lehet költözni Kolozsvárra, azaz azok igényelhetnek lakást is a városban.

Jakab Mari szerint a felszámolt kolozsvári rádió szalagtárát szétszórták az országban.

---

[97] Jakab Mária, tévés, majd rádiós szerkesztő, András János a Kriterion Kiadó szerkesztője.

[98] Főleg a Kolozsvár környéki magyar falvaik bejáró lakóit akadályozta abban, hogy városi személyit szerezzenek és ezzel benyújthassák lakásigényüket.

Június 26.

Főváros. Zs.-nél lakatot tettek a gyárkapura, hogy aki nem érkezik hét óra előtt tíz perccel, és nem távozna el három óra előtt, ne mehessen be, vagy jöhessen ki. Zs. hét előtt öt perccel már nem tudott volna bemenni, volt, aki a kerítésen mászott át, mások letörték a lakatot és beözönlöttek.

Új fejlemények, hírek: 1. a nyugdíjjárulékot (tb adó) két százalékról háromra emelték, 2. a szociális részvény részletét és az önadót letiltják a fizetésből, mert sokan bojkottálták kifizetését, 3. felemelik a nyugdíjkorhatárt két évvel, ezzel feltölthetők a népszerűtlen szakmák. Kérdés, hány a rémhír ezek közül.

A nagyfőnök új beszéde szerint a szocializmus és kommunizmus építésének fő útja az állóalapok gyarapításában áll, 199o-ig 6-7 százalékos reáljövedelem-növekedést ígér, a mezőgazdaságnak évi 5-6 százalékos növekedést kell produkálnia, évente 700 ezer lakást fognak építeni. Elképesztő.

*

Valami szép elbocsátó üzenetben kellene megírjam, ami volt, elhamvadt. Úgy látszik, nem elég, ha önmagát adja az ember, a másikat is tudni kellene vállalni, s baj, ha a kettő kizárja egymást. *Ave atque vale.*

Június 29.

Megírtam és elküldtem a búcsúlevelet.

Milos Forman[99]*: Balul pompierilor.* 1967. A cseh gyönyörűséget a bumfordiság jellemzi, a groteszk egy változata. A cselekmény mozzanatai: 1. A bált szervezik sör mellett a vének, kegyeletből ajándékot szánnak a 86 éves tiszteletbeli elnöknek. 2. Lopkodják a tombolatárgyakat. 3. Egy nőnek elszakad a gyöngysora, a szemek szétgurulnak a táncolók lábai alá. 4. A szépségverseny listáját állítják össze. 5. A lányok vizsgáznak a bizottság előtt, egyikük levetkőzik. 6. Nem mernek kiállni a színpadra, s bemenekülnek mind a vécébe. Öregek választják a szépet, ők szervezik a bált, mindenki a neki épp nem megfelelő helyen van. 7. Közben egy öregasszony fejébe nyomják a koronát. 8. Szirénázás, kigyúlt egy ház, hányják a havat, nézik, isznak. 8. Folytatódik

[99] Milos Forman (1932–2o18), zseniális cseh filmrendező, 1968-ban emigrált az USA-ba, öt Oscar-díjat kapott. Korábbi filmjei is ragyogóak.

a bál, a tombolatárgyakat a tűzvészkárosultaknak adományozzák, de közben mindnek lába kel. Leoltják a villanyt, hogy a vétkesek visszatehessék, erre minden eltűnik. Vita a hátsó szobában, ha mindenki vett jegyet, tolvaj nincs is, mert résztulajdonosok, és joggal vette el. 10. Nincs kinek bejelenteni az örvendetes ítéletet, csak a 86 éves tartózkodik a teremben, 11. A tűzkárosult vénember aludni tér a szabad ég alatt, miközben megered a hó. A humor szatírába, a komédia tragédiába vált át, az is groteszk.

*

Dani megalomániás: ő vesz egy akkora… mindegy mit és feldobja a plafonra, illetve úgy rátapos, hogy felrepül az égbe. Lóci óriás lesz!

*

Minden lépése a hatalomnak az egyéni kezdeményezésről való teljes lebeszélést, a hozzávaló lehetőségektől való teljes megfosztást szolgálja. Ha cselekedsz, azt csak állami szolgálatban és kívülről irányított robotként tedd. Emiatt behatárolták a paraszti háztáji mozgásterét is, és a magánéletet is. Kérdés-e, hogy mi az általános kedvetlenség, lendülethiány, egykedvű lemondás oka? Ezt oldják másutt a kiscsoportos vállalkozásokkal való kísérletezgetéssel. De nem itt.

Július 1.

Dosztojevszkij: Megalázottak és megszomorítottak

Július 2., szerda

Osztottak nekem 1300 lej ún. beneficiut, haszonrészesedést az ún. szociális részvényeim után, ami kb. 85 lejt jelent havonta. Bizalmi szavaival: „ki, amit érdemel – fizetés szerint."

Alice beszólt telefonon, mért nem kerestem. Megígérem, majd még hívom, de közlöm, megírtam a búcsúlevelet. Rávágja:„El vagy tévedve, azt hiszem."

Július 4.

Támad a rendszer az egész vonalon: felvételi helyekből intézményenként két percent a miénk, magyaroké, a könyvkiadó nyolcvan százalékban fordításokat ad ki, színházak hetven százalékban román darabokat játszanak, a románt csak

román taníthatja, a magyar rádióadásoknak lőttek, a szalagtárakat felszámolják, csak a nyomtatott sajtó következhet. Különben fontolgatják a görögkatolikus felekezet feltámasztását és a főiskola fővárosba költöztetését. A valóságot hozzáigazítják hamis történelmi elméleteikhez, a kampány egyre vészesebb, a turizmust visszaszorítják.

Dosztojevszkij: Nyetocska Nyezvanova. Elragadó. Éjfél utánig olvastam a „táltos" kislány történetét.

Danikával tegnap közöltem, hogy azért kell elmennem ebéd után – újabban mind tartóztatna –, mert én másutt lakom. Szeget üthetett a fejébe, mert megkérdezte, van-e nekem is kisfiam. – Nincs. – Akkor mit akarsz? – vágta rá félénken a kis apakereső. Nem érthettem egészen, mert azt feleltem: – Magam sem tudom. – Hozd el Csendeskét – próbált útbaigazítani, anyám felnevetett, s ő szégyenkezve odébbállt.

Július 5.

Alice: a nem kívánt beszélgetés napja, de indulatmentesen folyt le. Őszintén sajnál valamit, de vajon mit?

Július 10.

Dosztojevszkij: A Karamazov testvérek, már negyedik napja.

Alice táviratot küldött, sikerült a vizsgája, fényképész lesz, s meghív Brassóba. Fölhívom, érzem a hangján a várakozást, újból kísérletezne velem? Nem megy.

Július 13., vasárnap

A Nagy Inkvizítor látomása a *Karamazov testvérek*ben a keresztény falanszter. Krisztust letartóztatják, a szabadságot ígérő mártír jelenléte lázít az anyagi biztonsága érdekében minden egyébről lemondó társadalomban. A kereszténység fonákjára fordulásának rajza. Remek idézetek választhatók belőle.

Gogol: Holt lelkek.

Milos Forman: Taking off. Első amerikai filmjeinek egyike.

Július 14.

Valakivel együtt élni és minden szavad, tetted hozzáigazítani, illetve számolni állandóan vele, maga lehet az őrület. Az utóbbi napokban szüntelen monológjaimban és vitáimban állandóan Alice értékét próbálom kisebbíteni és csodálkozom, hogyan tarthattam ki mellette. Vagy a méltatlan bánásmódon rágódom, amiben részesített, s közben tudom, hogy a lélek önmegnyugtató mechanizmusainak üzemeléséről van szó. A nagy szerelmet nem várni kell, hanem kiérdemelni. Keresni sem elég. Bután viselkedett velem. Valamit kellett volna nyújtania, például a testét, s a test lassan lélekké válhatott volna. Semmi rafinéria nem volt benne. Az oktondi egyenességtől falnak lehet menni.

Július 15.

Hat napra levonulok a tengerre üdülni. Anyáméknak riportutat mondtam, azt találgatják, hogyan állok Alice-szal, semmi kedvem tájékoztatni őket.

Július 17.

Ami a gyermeknek a játék s a felnőttnek a munka, az a kamasznak a kaland. Ennek megfelelően minden új tapasztalata kaland jelleget ölt.

Július 17.

A család is csak egy szerk. Ebédhez érkezem és kérdem: Ica lakása nem szabadul-e fel? – Minek az neked: csak nem akarsz mindjárt egy kétgyerekes nőt elvenni? Ti. háromszobás, amit nem tudtam. Hetek óta amiatt emészti magát anyám, hogy elhamarkodottan találok nősülni. Túlhajtott szorongás.
Milos Forman: Száll a kakukk fészkére. Szép parabola a lélektani rabtartásról. Az ideggyógyászat kultiválja a bajt, ahelyett, hogy gyógyítaná. Az elpusztíthatatlan életvágy hősi alakja, az amerikánus őstípusa lenne?
Holnap indulok a tengerre.
Éjjeli álmom: a zseniális rendező beleszeret B. Annamária volt osztálytársnőmbe, ő meséli nekem, hogyan tanult meg németül!, hogy Milos Forman kivihesse, ki is ment, az kikérdi tőle a leckét, hiszen te magolsz – kiáltja, s rájön, hogy buta. Emiatt nem lett a love storyból semmi.

Július 18–24.

Mamaia.

Thomas Mann: József és testvérei.

Képzelt riportot nem írtam, viszont napoztam, olvastam és Alice-szal vitáztam magamban egyre lankadó hévvel. Mellékelem néma párbeszédem, tanulságos. Csakis úgy békülnék ki vele, ha ezentúl ő udvarolna nekem. És én lennék az egyetlen az életében. Ezek gyógyítanák ki hóbortosságából.

Szép, sima bőrű és szőrtelen nőket láttam szerte mindenütt. Esténként az allén sétáltam, a Casino ablakába egy-egy bártáncosnő volt kiállítva. Alkalmi szobatársam – kétágyasok a szobák – egy militarizált erőműben volt karbantartó lakatos, megfenyegették, hogy a rendetlenkedőket hat hónapra bevonultatják munkaszolgálatra (concentrare), de nem viszik el, hanem ott tartják, és fizetés nélkül dolgoztatják őket. Nem került még sor rá, de ezredesétől kell elkérezkednie két-három napos kirándulásokra, ötből eddig két kérését hagyták jóvá. Áthelyezés nincs, a túlórát duplán fizetik, de megtagadni a bennmaradást nem lehet.

Este zeneszó a főutcán, a külföldiek exkluzív klubjai fordított gettók.

BÜNTETÉS A LEFITYMÁLÁSÉRT

Július 26., szombat

Teljesen levett ismét a lábamról Thomas Mann finom stílusa a *József és testvérei*ben. Miután megtudtam Bizalmitól, hogy szombaton egy nő keresett és nagyon meglepődött, hogy a tengeren nyaralok, a titkos bosszúvágy édes öröme járt át, s gyermeteg módon kioktatgatom magamban a kisded játékait űző éretlent, folyton-folyvást vele társalgok képzeletben, és a továbbiak lehetetlenségét magyarázom neki leereszkedően. S közben a vágy utat keres, a magány sorvaszt, az önérzet üresen kong.

A Thomas Mann-i trükk különben az, hogy előbb körülírja s csak azután, sokszor ötven oldallal odébb nevezi nevén a dolgot, a finomkodó megközelítést, az aprólékos eleganciát többre tartja az egyedül találó szó kimondásának brutalitásánál. Itt az árnyalatok végtelen gazdagítása fölszippantja a cselekményt, a leírást, a párbeszédeket, az objektív elbeszélői attitűdöt, mindent.

Július 28.

Kijött az önadóm, négyszáz lej plusz hatnapi munka. A családosokra mind háromszáz lejt szabtak ki, még anyámékra is. Napok óta nem kapni szalámit se, bár annak állítólag fele szója és zselatin. 1965 óta a szójaföldek hatról 300 ezer hektárra nőttek, azzal minden megpótolható. Egy angol lap szerint öt év alatt tízmilliárdról hat egész valahány századra csökkent Románia államadóssága.

Július 29.

Új aforizmám: a szerelmet nem igényelni és elvárni kell, hanem egyfelől nyújtani, másfelől kiérdemelni, s ez külön-külön is alkalmazandó mindkét félre. Persze, ki tudna kifogást emelni az ellen, hogy ha én azt nyújtok, akkor azt cserébe magam is elvárom. A kölcsönösség dialektikája.

Készpénzt kapok 2836 lejt, azaz ismét csökkent a jövedelmem, a levonás 800 lej.

Anyám Molnár H. Lajost pocskondiázza: beteges érdeklődést ró fel neki stb. Csak azért is védelmembe veszem. Teljesen irracionálisan viselkedik, kezd a kör bezárulni. Elköltözésük még az ősszel megtörténhet. Apám könyökét meg kell műteni, dagad. A sebész szerint szakmai ártalom, a hideg üveglap okozta az íróasztalon.

ORDAS VISSZAÉLÉS A NEMZETI ESZMÉNNYEL

Augusztus 1.

A többségi nemzeti történelem üresjáratúan, a nyomor és a tespedés (alacsony munkamorál) rossz ellentéteiben forgott körbe sokáig, s ebből kitörni a vaskezű fegyelmezés politikájával nem sikerülhet, mert a munkamorált a kényszerűségnek kiszolgáltatva még alacsonyabbá teszi, a gazdagságot pedig elidegenedett, ún. állami formájában teremti meg, aminek úgy látszik egyik előfeltétele az egyéni jólét hiánya. A vaskezű uralom maga egyben hasonul ahhoz, amiből kiemelkedett– öntömjénező hazugság, alaptalan magasztalás útján teremtene legitimitást magának.

Olvasom *Németh László száz oldalas levelét Aczél Györgyhöz*[100] 1962-ből a közművelődési feladatokról: ő nem egy osztály, hanem a nemzet érdekében tesz, ha tesz – s ezen az értelmiségivé váló nemzetet érti. Célja a magyarság világszínvonalra emelése s a lumpennemzeti csapda kikerülése: kiművelt emberfőkből és nem művelt csirkefogókból álló nemzet megteremtése. – Itt jut eszembe egy másik, az elszigetelő nemzeteszme, ami szembeállít, és az értéket a nemzethez tartozásból eredezteti: születéstől vagyok nagyszerű, mert ez és ez a nemzetiségem, amiért tehát nem kell megdolgoznom (kivéve, ha kisebbségi vagyok, és áthasonulni szeretnék). A csirkefogó típus: a Caragiale megírta *miticismul* [101] az ellentétes póluson, ez a hamis eszme igazolja az immorális egyéni cselekvést, az elnyomást, a nyájszerű viselkedést és a féktelen önzést, a fütyülést minden humánus értékre, emberi szolidaritásra. A rokonsági viszonyok megmérgeződése és a társadalom nyomorító, behálózó és fojtogató volta ezt jól kiegészíti.

Na most a hazug identitást kívülről kényszerítik rá a népre – ráolvasás jelleggel – hátha olyanná válik, s ha beszélünk róla, valósággá is lesz, csak elhinnie kell és úgy is cselekednie. Ha az „ige testté lesz". De Isten őrizzen, hogy azzá is váljon, egészséges közönyén tán lepereg, mint a falra hányt borsó, viszont nem mindenki „közömbös". Végig van egy burleszk jellege is az egésznek, a valóság hősietlen, és az öndicséretek fellengzősségével komikusan kerül szembe nem egyszer.

Augusztus 2.

A nagy projektumok kora: a hatalom legitimációját szolgálja a beruházási politika és a vezérimádat kettős szörnye. Az ideológiát az egyiptomi gúlahordáshoz a kiforgatott nemzeti eszme szolgáltatja, lévén az eredeti cafatokra szaggatott és szétrongyolt, pl. a forradalmiság fonák értelmezése által is.

---

[100] Aczél György (1917–1991) a kádárista kultúrpolitika fő irányítója Magyarországon, utóbb az MSZMP-n belüli urbánus áramlat képviselője, szemben a népiekkel, így. Pozsgay Imrével például.

[101] Ion Luca Caragial (1852–1912) román író Mitica nevű figurájáról a *D'ale carnavalului* című vígjátékból.

Augusztus 5.

Kolleganő mesélt a Concept art képzőművészeti irányzatáról, performanceokat nyújtanak, a befele fordulás jegyében a képzőművészek tárgya az alkotási folyamat maga. Király László[102] is már évek óta arról ír, hogy ő költő, és ez mennyire képtelen egy állapot. Az ún. esztétizálás kényszerűség.

Augusztus 6–7.

Szentgyörgy, Brassó. Felmentem a fotóműhelybe Alice-hoz, első dolga az volt, hogy megtudja, kivel voltam a tengeren. Ahogy ott a laborban tett-vett a sötétben és suk-süközött, meg a múlt idővel játszadozott, a hétköznapi középszerűségből kikúrálhatatlannak tűnt. Utána beültünk az Intimbe, és előadtam két megszelídített válóokomat: 1. nincs felkészülve a házasságra, 2. sose fog megszeretni. Eszembe se jutott, hogy esetleg folytatást ajánljak fel. Nagyon optimistán úgy vélte, át lehetett volna hidalni a sok szakadékot. Hallgattam. Ő amondó volt, bennem volt a hiba. Elütöttem valamivel. Szinte vonatra szállt, hogy tisztázza, mennyire nem akart becsapni engem. Most akarta a közös nyaralás alatt tisztázni, most is megejthetjük. Nem nyújthatjuk, mint a rágógumit, mondottam. De ő mindent megpróbált, kitette az összes srácai szűrét. Közbevágtam, ez nem igaz. Elsimítani akartuk mindketten a vitát, de az ilyen elválás rosszabb egy durva szakításnál.

Konyec.

A TÖRTÉNELEM MIAZMÁI

Augusztus 8.

Egy elaljasított és hamis önérzettel felpumpált nép lábhoz tett ésszel nézi, hogyan juttatják állítólagos előnyhöz mások kinyírása árán – hívságos biztonságérzetének fedezékéből kárörömmel vihog is. A történelem miazmái fölszállnak, és megmérgezik a hatalmat, mely maga is hitszegővé lesz.

[102] Király László (Sóvárad, 1943–) erdélyi magyar költő, író. A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja (2011), legizgalmasabban aktuális lírai olvasmányaink szerzője.

A nagy nemzeti főzőüst (kazán, gulyáságyú) jellemző ötlet, tk. hadüzenet a családi háztartásokon felépülő étkezési, de egyben életmódnak is. A sorban állók kétségbeesetten ragaszkodnak az ízes falatokhoz, saját szokásaikhoz, s még nem váltak képlékennyé annyira, hogy befogadják a csodálatos ötletet, s kitérjenek az évezredes beidegződöttségeik szabta kerékvágásból.

Aforizma: Szerelmem úgy kezdődött, hogy ő viszonozta érzelmeim –, csakis a kölcsönösség szerelheti le a bizalmatlanságot, ami szállászcsinálója az azonosulásnak, s a szó tk.-i értelmében vett szerelem útját egyengeti.

Augusztus 10.

Levél Kovács Palitól Kalotaszegről: aki nem az államnak adja le a tejét, annak levágják a villanyát és hazaküldik a legelőről a tehenét. A havi 40 deka cukrot és fél liter olajat pedig csak egy tyúk és nyúl leadása ellenében hajlandók kiadni.

Az ún. szociális részvényeket az alkalmazottak kb. 60 százaléka kezdte megvenni, most a fizetésből való letiltással mindenkire kiterjesztik. El kell ismerni, ez a legzseniálisabb intézkedés mind közt: másodszor is tulajdonossá tesz és a fogyasztást is szabályozza. Plusz az önadó. Curba de sacrificiu? Dehogy! Tőkerészessé tesz! Tulajjá – csak ne a sajátodat adnák el neked másodszor is!

Danival nézzük a Hungaroring felavatását Mogyoródon. Forma 1-es autóverseny a tévében. Most dől el a verseny győztesének a kiléte. Dani nézi és: nem dől el – mondja (ti. az autó). Később fogadást ajánlok neki, mire megbénul az értetlenség miatt, majd önérzetét feltüzeli a szégyen és ökéllel kezdi csépelni a bandát válogatás nélkül. Rajta ne nevessenek, hogy nem érti, mi a fogadás. Én komiszkodom ráadásul, hogy a napi cukorkát holnap én mint a fogadás győztese kapom meg. El van keseredve. Úgy szeretne nagy lenni és érteni mindent, amit beszélünk! Annyi agresszivitás halmozódik fel benne a frusztrációk miatt, hogy a mesékben is különösen élvezi a verekedési jeleneteket. De szeretetéhsége minden nap kihozza még az ágyból is, hogy a cukorkáját megkapja tőlem, mikor ebédelni érkezem. Ma némi szemrehányással kérte számon rajtam a töltött cukorkát, mert drazsét hoztam, s nem tudta eldönteni, melyik ér többet, nem érte-e sérelem.

Több napi ernyedtség után ma kitakarítottam és tornásztam egyet, a *vita nuová*t megkezdtem, ami kb. a hétórai felkelésből, egy kis mozgásból és racionális kanálhasználatból áll – a lehető legszerényebb program, amit valaha is kitűztem magam elé.

Augusztus 17.

Dani önkényúr módjára bánik anyámmal. Tanulgatja az ambivalens viselkedésmódot is, a szeretet mellett feltűnik a gonoszkodás és erőszak. Annyira önálló akar lenni, hogy a kanalat ő meríti a tányérba, a magokat ő szedi ki a dinnyéből – ő és csak ő, helyette ne végezze el más.

Balzac: Goriot apó, Pons bácsi, Betti néni, A Nucingen ház, Hivatalnokok, már sokadszor. *A Goriot apó* remekmű, de csak első olvasásra.

A korszak nagy újságírói témája: az egyén és az intézményi Góliát viszonya, pl. a perek a letiltott fizetésrészek visszaszerzésére, kérvényezések stb.

1986 júliusától újból kevesebbet kapok kézhez, ezzel a levonás 756 lejről 800 lejre nőtt.

Augusztus 13.

Kiautókáztam az Augusztus 23. Művekbe, a szocialista mintaüzembe, hogy irodariportot készítsek. A KISZ-irodán két aktivista gyúrja a telefonálgatást végig az összes, tíznél több részlegen és gyáron: holnap reggelre öt-öt embert küld mindenik hazafias munkára a cementmalomhoz, de munkaruhában jöjjenek ám, mert nem rockkoncertre mennek, he! – teszi hozzá érdes hangon, őrmesteri stílusban osztogatva a parancsokat egy tenyeres-talpas, fiatal bajuszos nő. Előttem produkálja a harsányságot, véleménye szerint így a helyes. A titkárok siránkoznak, hogy tegnap kértek „și la plăcuțe" „și la steaguri" (feliratos táblákat tartani és zászlótartónak). (A 23-i sportünnepélyre készülnek, a stadionban este hatig gyakorlatoznak tanulókkal és egyetemistákkal együtt!) Két kiemelten kívül még ott lebzsel a szebbik nem is az irodán, mutatós nőcske, ő gépeli az anyagokat, és még vannak dörgölődzők és egyéb munkakerülők. Hirtelen parancs a kerületi KISZ-irodáról: a fenti nőcske siessen oda, gépelni kéne valamit a kerületi titkárnak. Nocsak! – méltatlankodnak. – Ordin? De la cine? (Utasítás? Kitől?) –De la primul secretar pe sector. (A kerületi első titkártól.) – Este! Ordin! (Rendben. Parancs.) – lecsapja a kagylót és nekem magyarázza: A fost secretar pe uzina, a fost promovat și acum ne dă ordin! Nouă! (Üzemi titkár volt, előléptették és most minket ugráltat.) Jön-megy, harsog, parancsot osztogat, letorkol ingerült hangon valakit, magyaráz.

Ő tisztségviselő, nem akárki. Lássa az újságíró, hogy ő valaki és tudja a dolgát. Kis idő múlva visszatérek, a szomszéd irodáról átjöttek a kollégák tízóraizni: újságpapíron felvágott paradicsomok, szalámikarikák.

Az udvaron a vas és az olajjal átitatott por szaga, vad zakatolás a csarnokból, olajfoltos, piszkos ruhájú munkások.

*

Dani rém agresszív, átmenet nélkül csap át a gyerekes szeretetigénylésből a követelésbe és durva szavakban tör ki, vagy öklözni és rúgni kezd. Öccse miatt állandó frusztráltság gyötri, rokonszenvessége ezt megszenvedi. Egy életre szóló féltékenység alapjait rakja le környezete.

Augusztus 14.

Megjártam magam újból az üzemben, a titkár a fővárosi első titkárt fogadta, azzal volt elfoglalva, ücsörögtem az irodán, végül beértem egy prospektussal. Szegény hülyék, azt hitték, tudom, mit akarok.

Biztos értesülés: csak az I–VIII. osztályos magyar tankönyveket nyomják újra, a líceumiakat már nem.

Augusztus 15.

Kolleganőmnél ebédeltem. Kár, hogy nem teszi lehetővé a barátkozást, sóhajtozik, közel ül le, és a kislányt játszaná, ha jó ízlése nem tiltaná. Az ilyennel csak azután lehet barátkozni, ha lemondott már magáról. *Cruel, but real.* Sprayt szórt magára, és a kezem ügyében ült le.

Balzac: Elveszett illúziók. Az újságírás anatómiája: „szellemi gimnasztika", többek közt lealjasít, mert „túlontúl hozzászoktat a hatalomhoz". Haha! Még nem volt feltalálva a hatalom nélküli sajtó a maga járszalagjaival. Idézi Napóleon veszélyt definiáló mondását: Aki mindent elmondhat, az mindent meg is tehet.

A kultúra államosítása: csak a hatalom kegyelméből lehet létezni, a valóságosság jellegétől megfoszthat a hatalom. A kultúra törekvése, hogy eszköz- és részjellegét levetkőzve, szuverén világgá szerveződjön, az egyéni szabad és tiszta lelkiismeretek tégláiból felépülve.

Augusztus 17., vasárnap

A Balzac-regény kihívás: egy mai újságíróregény ellenpontként használhatná.

Anyámék megjöttek Szentgyörgyről, elfogadják a háromszobás ajánlatot. Fiatal mérnök lakja családostól, minisztériumi igazgató apja szeretné magához venni a fővárosban. Újabb nehézség, hogy nyugdíjast nem fogadnak sehova be vidéken, s a minisztériumi főmuftinak is a fiát nehéz lesz behoznia Bukarestbe. A mérleg akkor is az ő javukra billen – de az én tanácsaimból anyám nem kér. Kéjjel leckéztetnek meg, ha alkalmuk kínálkozik rá.

Balzac: Eugenie Grandet. Mély és érdekes párhuzam Alice és E. G. közt.

Brassóban állítólag 4-5 ezer embert elbocsátottak a Steagul Roșuból (teherautógyár) a munkatermelékenységi mutató javítása végett, ebből 500 sepsiszentgyörgyi ingázó, akiknek most otthon kell munkahelyet felajánlani. Szentgyörgyön összeírták az ingázókat és másodsorban azokat, akikkel „baj van, nem tudják használni őket" – tájékoztat az apámék cseretársa, aki műhelyfőnök az IMASA-ban. Ez a gyár úgy jött létre pár éve, hogy a teherautógyár sebességváltó-részlegét több ezer munkásával együtt áttelepítették Szentgyörgyre. Azóta is a legtöbb nem magyar itt dolgozik. Volt osztálytársam meséli: volt év, hogy háromezer új lakás épült a városban, ehhez kellett a házgyár. Háromezer lakás, az tízezer új lakost is jelenthet. Egyetlen évben egy negyvenezres városkában.

Augusztus 19.

Leninnel álmodtam, aki kopaszon és padláshomályból irányította a világ sorsát és utasítgatott szenvedélyesen, illetve röpiratot írt. Azzal aludtam el, hogy a hónapok óta tartó ernyedt tespedésnek vasakarattal kellene véget vetni életmód és munka vonatkozásában is. Alice-nek meg azt vágnám oda, ha találkoznánk újra: Ej, te azt hitted, hogy itt te vagy én vagyunk a fontosak? Pedig csak a teljesítmény számít. Az erő kopogtatna újból?

*

Zola: A pénz. Gyengébb, mint Balzac, s főleg társadalomelmélete biológizáló beütései miatt.

Apám bevonult az A. Sahia klinikára, hogy megműtesse a könyökét, amiben meggyűlt a víz. Felajánlottam anyámnak, holnap beviszem látogatásra,

mire elcsodálkozott. Hát mostohafia vagyok én mostohaanyámnak? Cím: Mostohaanya édesfia.

Balzac: Kurtizánok tündöklése és nyomora, másodszor.

Augusztus 22.

Húgomék nem kapnak szabadnapot, noha a nemzeti ünnep szombat-vasárnapra esik. Ebédnél felvetettem, hogy Balzacot nem szerette az anyja, mire anyám rávágja szellemeskedve: Nem mindenki, akit nem szeretett az anyja, volt zseni. Ezt teszi hónapok óta, nem szalaszt el egy alkalmat sem, hogy belém ne szúrjon. Szerinte azért nem fogadtam el a vezető posztot, mert lángésznek hiszem magam. A kishitűség megszállottja. Kiélezve fogalmazok: egy anyának nincs joga stb., mire ő letorkol: ez nem jogi kérdés, nem érted.

ÉRTÉKPÓTLÉK

Az informális közösségek pusztulása, szétzilálódása idején törvényszerű a formális kapcsolatok előtérbe kerülése, sőt az abszolutizálási törekvések is. A régi értékek pusztulása után és újak keletkezése előtt az önimádó zsarnok magára mutat: szeressetek, bálványozzatok engem! A kultusz tehát a hiányok házi pótlási kísérlete, az ordító hiány közhírré tétele és ünneplése.

Augusztus 24., vasárnap

Az egyén zárójelbe tétele, eszközlétre kárhoztatása – hogy egyetlen akarata a beleolvadás legyen – a belesemmisülés (mert helyzete romlásával jár) a közösségbe – ami nem egyéb, mint bitorolt, kisajátított hatalom – elidegenített erő – pl. a családi háztartás felszámolási kísérlete – a társadalmi autonómia eltiprása – ellenpont: Európa a maga liberális hagyományaival, ahol az individuális szabadság és boldogság vágya termelőerő – a (kezdetben tartalmas) ösztökélő elvek kiürülése – a tévút a gazdaságpolitikában – az (anyagi) érdekeltség rehabilitálása, mint az árutermelés korának fő anyagi ösztökéje – szemben a közvetlen rendőri és adminisztratív manipulációval.

A nyugdíjas katonatiszt a boltbeli sorban: Itt egy teremtett lélek sem elégedett, a négyévestől a hetvenévesig, mindenkinek van valami sérelme. Én azt reméltem, hogy öregkoromra majd utazhatok, e helyett most sorban állok. De

ha még lenne, miért. De nem kapni semmit. Tegnap az egész napom ráment, nem hoztak húst. Nem rajongok a polgárságért, de apám, aki mosodai munkás volt, szeretett inni – a két világháború közt napi 125 lejt keresett, s fizetésnap beült a vendéglőbe. Anyám akkor küldött érte. Hatan voltunk. Na, itt vannak a fiaim! Pincér, két méter kolbászt szolgáljon fel! Két métert! S a boltos hitelbe adott, azt apám szombaton törlesztette. S csak azért, mert nála vásároltunk – ők hozták házhoz – külön adott egy-egy fél liter bort! A tulaj pedig minden ünnepnapon ajándékot. Most meg a feleségem ünnepen benn ül és dolgozik (akár az egész Bukarest), felhívtam, munka nincs, esetleg a szomszéd részlegeken, azt mondja…

*

A nagy kisajátítási folyamatban – amely a kisajátítók kisajátításával kezdődött – eljutottunk, a fejlődés ingamozgását követve, a másik végletig, az egyén tömegszintű élményéig – hogy őt akarja bekapni a mumussá átalakult közhatalom. Következik ennek az ellenállással stb. való legyőzése, megszelídítése, megzabolása. Nagyjából a polgári demokrata forradalmakra emlékeztető módon (egyéni jogok stb.) – az abszolút hatalom ellen felkelt népi modellel. Az abszolutizmus két osztály erőegyensúlyán nyugodott, itt azonban felborult az egyensúly, egy teljes egyensúlyhiányról van szó.

*

Útmutató: ha beruházási politikába akarok kezdeni, akkor 1. olcsó munkaerőre (és szófogadóra, alacsony igénynívójúra) és 2. minél olcsóbb anyagokra, műszaki felszerelésre, energiára van szükségem. A munkaerő olcsó, ha a bér kicsi, ennek megfelel a szűkös fogyasztás, a fogyasztási javakat gyártó iparágak, a szolgáltatások elhanyagolása és az A szektor felfuttatása. Ha azonban a munkaerőt tartósan alacsony áron tartom vagy visszanyesem – akkor az demoralizálóan hat rá, és ezzel elveszítem a munkakedv támaszát, ami önmagában hatalmas termelőerő, s adminisztratív stb. kényszerrel, negatív motivációval vagyok kénytelen többet kisajtolni belőle, mert az érdekeltség finom gazdasági eszközeit (az ún. polgári szabadságot, mely nem egyéb, mint a közvetlen gazdasági érdekeltségen keresztül érvényesülő manipuláció általánossá válása) nem akarom vagy tudom alkalmazni.

A munkaerő demoralizáltságának okai: 1. leértékeltsége az „anyagokkal”, beruházási javakkal szemben, és 2. saját igényeinél mélyebb szintre szorítása. Járulékos szempontok: összehasonlítás a jóléti társadalmakkal.

Ezek az egyszerű gazdasági célok adják az egész zsarnokság és demokráciahiány a művelődési politika kulcsát, a fáraókomplexus megjelenésének okát. Ezt jelenti a munkaerő elszegényítése árán történő fejlesztés, az igénytelenségére való spekuláció s „ébredése" előtti kirablása.

A munkaerőt a mezőgazdaságból zavarták városra. Az a durva erőszak lehetetlen, hogy meg ne rontotta volna a hatalmat, s ezt a manipulációt, gőgöt átvitte az újsütetű proletárokra is, hiszen nem egyebek beöltöztetett munkásoknál, álruhás parasztoknál. S valóban: aki hagyta, hogy elűzzék, az eltűr továbbra is mindent.

Kérdés: kisiklás, vakvágány vagy szükségszerű fejlemény, netán a jövő előszobája?

Folytatás: a munkaerő balkézről kezelése (csak szakképzéséről gondoskodnak) oda vezet, hogy a szolgáltatások minősége romlik, a fogyasztási cikkeket gyártó iparágak leromlanak, elsatnyulnak vagy exportra termelnek, az élelmiszeripar pótlékokkal kezd el dolgozni, s a felelőtlenség egészen a kiéheztetésig elmehet. Az élelmiszerek drágulása, persze a pénzt el kell szivattyúzni, nagyon is bekövetkezhet, ez mit sem változtat a helyzeten, a munkaerő értékén, ami tovább csökkenhet emelkedő árak mellett is. Az, hogy a jövedelem hányad része jut élelemre és mennyi egyébre – nem javít helyzetén, sőt, minél többet emészt fel az élelem belőle, annál kevesebb jut a létfenntartás egyéb cikkeire, a luxusról pedig végleg lemond, megtakarításra nem jut, szóval a pénz körforgása felgyorsul, de nem az árubőség miatt. Folyt aug. 27-én.

AZ ÉLHETETLENEK

Augusztus 26.

„Az meglett ember, akinek / Szívében nincs se anyja, apja, / ki tudja, hogy az életet, / halálra ráadásul kapja" (J. A.)

Érdekes hasonlatosságot fedeztem fel köztem és Alice közt: szüleink életmódot változtattak és új egzisztenciát teremtettek, mint úttörők, az ő szemükben mind a ketten gyakorlatiatlanul viselkedünk. Ő azzal, hogy szerelemre vár, én azzal, hogy elutasítottam az érvényesülés anyagilag előnyös útját, s valami benső célt tulajdonítva életemnek, annak teljesülésére várok, és puhatolózva haladok… De merre? Ilyen értelemben az élhetetlenek nemzedéke szociológiai kategória. De mégsem hiszem, hogy nemzedék lenne, inkább csak egy kis

csoport, s arról lehet felismerni, hogy a túl korai leköteleze ttséget kerülve őrzi meg cselekvési szabadságát. Beérik-e a gyümölcse?

Augusztus 27.

Az adósságtörlesztési mítosz és a valóság pár nyilvánossá vált adata: újabb kilencszáz-millió dollár kifizetését ütemezték át az idénről 1989-cel kezdődően két és fél évre. Egy sajtóértekezleten pedig valami olyasmit hebegtek el, hogy a Nyugattal folytatott kivitelünk nyolcmilliárd, behozatalunk öt és fél, a fennmaradó kettő és fél a törlesztési összeg. Ezek szerint ez az idén 9 plusz 300 millióval kevesebb lesz, s a határidők 1992-ig tolódnak ki. Összes adósságunk 6, 6 milliárd pillanatnyilag.[103]
Egy héttel ezelőtti mezőgazdasági beszédben dicsérték Olt megyét mint példaképet. Minisztériumi főmufti szerint minden exportból visszamaradt műtrágyát ők kaptak – s a Nagyfőnök a kapálást nevezi a legjobb trágyának, s óv a kemikáliákkal való visszaéléstől. A 15 áras háztájiból ezentúl 5 árat a téesz búzával vet be, s a paraszt megkapja a termését. Muris érdekeltségnövelés. A kötelező szerződések, lásd beszolgáltatás, szintén e parcellákat terheli. Anyám: eddig a földesúr kapott tizedet, most a termelő kap majd – de csak ha teljesíti a tervet. F. szerint a tervmutatók teljesíthetetlenek.

*

Folytatás. Miután mindent kisajátítottak és állami ellenőrzés alá helyeztek – maradt az egyén mint valami feloldhatatlan, felszámolhatatlan atom. Épp ezért a mélységes bizalmatlanság légkörét kell körülötte kialakítani, befonni és kényszeríteni mindenféle mondvacsinált közösségekbe, a spártai életmódot és

[103] A részleges, nem is mindig hiteles korabeli adatközlés miatt érdemes egy 2o2o-as összegzésből idézni: „1971 és 1982 között az ország küladóssága 1,2 milliárd dollárról közel 13 milliárd dollárra nőtt. 1982-ben a z ország külkereskedelemből származó jövedelme 17 %-kal csökkent az előző évihez képest, ennek következtében C. képtelen volt kifizetni külföldi hitelezőit, s így az országot fizetésképtelenné nyilvánították. Ekkor rendelte el C. a hitelek gyorsított törlesztését, újak felvétele nélkül. E célból az ország mezőgazdasági és ipari termelésének nagy része kivitelre került, megfosztván a lakosságot a legelemibb élelmiszerektől és fogyasztási cikkektől. (…) A küladósság egészének törlesztése nominálértékben 60 milliárd lejt tett ki (10 milliard dollárt) 1989 tavaszán ér véget, pár hónappal a kommunista rezsim bukása előtt. Hogy meggátolja a lej elértéktelenedését, C. folytatta a exportpolitikát, aranyat halomozván fel a Nemzeti Bankban" (Wikipédia).

önmegtagadást kényszeríteni rá, vagy megnősíteni stb. – szóval megakadályozni, hogy egyénelvű kapcsolatokat, filozófiát, gyakorlatot teremtsen. Érthető ellenhatásként a XVIII. századi eszmények népszerűsége gyűrűzött be.

Halász Anna szerint a '4o-es években apám volt mindig a „bezzeg" a főnökök példabeszédeiben: Neki miért sikerül? Ti. úgy kell írni, mint ő. „Úgy sajnáltam, hogy olyan korán kiemelték!"

*

Az Olt megyei példa manipuláció a példával, amit legyártanak. A sztahanovista trükk, a sztálinizmus rekvizituma. Sztálin leghűségesebb román tanítványától.

*

A propaganda akkor manipulál, ha tényekből, valós információkból indul, ki és azokat értelmezi a média tulajdonosainak szája íze szerint. De ha kitalált, hamis tényekből indul ki, csakis kétszeresen hazug következtetésekre juthat – s azok már átlátszó voltukban hatástalanok. Itt tehát már nem manipulációról, hanem a média zárójelbe tételéről, hitelétől való megfosztásáról, félreállításáról kellene beszélni.

*

A házgondnok: most perelt be a lakóbizottság egy kilencgyerekes családot, kilencezer lejes tartozásuk van, rezsihátralék. Csak a férj dolgozik, ráadásul részeges is. Fizetésletiltást kérnek.

Augusztus 30.

Az apróhirdetésemre eddig csak olyanok jelentkeztek, akik a fajanszuk, perkettjük stb. emlegetésével azt akarták kipuhatolni, hajlandó vagyok-e lelépést fizetni. Most sült ki, milyen pocsék helyt lakom, amit eddig nem éreztem, most nyomaszt. Öt évig viszonylag elégedett voltam.

Otthon balféknek tartanak. Vannak családok, ahol minden észrevétel, tanács, segítőszándék stb. kioktatás, ingerültségébresztő formát ölt, mert a viszonyt aláaknázó általános elégedetlenkedés a másikkal szemben, csak az tud már kifejezésre jutni, és megmérgezi a szavakat, szándékokat, a közeledést. Olyan érzés, mintha az ember folyton ellendrukkerekkel lenne körülvéve.

Augusztus 31.

31-re virradó éjjeli fél egykor nagyon erős földlökésekre ébredtem, feltéptem az ablakot, hogy kiugorhassak, ha muszáj. Minden idegszálammal a rengésre tapadtam, csúnyán táncolt a ház, és nagyon hosszan. Pizsamások tódultak ki a házból, a gyerekeket a földszinti lakásokban fektették le, mert hűvös, szeles idő volt. Egy darabig még künn ácsorogtak, beszélgettek az emberek, de a rémület elmúlt. A pánikot az ismeretlentől való félelem és a pusztulás, halál kelti fel – ennek pedig semmi jele nem volt. Ismerjük, tudjuk mi ez – ezt sugallta a nyájként megtorlódott, felemásan öltözött emberek viselkedése.

Apám csodálkozott, hogy megjelentem: a vasárnap a páratlan rendszámúak napja, véleménye szerint menekülni úgysem érdemes, ha bent éri az embert. A rádió szerint 6,5 fokos erősségű volt a Richter skála szerint. A tömeg viselkedését az átvészelésre való törekvés stratégiája jellemezte, amit a kibontakozás halvány reménye éltet és a tehetetlenség táplál. A rádió fél nyolctól fél tízig meg sem említette a hírt, hanem a szalagjait játszatta, semmi sem lehet dühítőbb. Pedig most hitelt adna mindenki a megnyugtatásnak, ezt a lehetőséget kihagyták. Végighallgattam egy jó órás szájbarágós mezőgazdasági műsort, könnyűzenét, folklórt, gyerekműsort, pionírokna gügye hazafias verseket, szóval egyáltalán nem változtattak a műsoron, pedig az eseményt aztán mindenki észrevette. Általában véve jellemző a hírrovatok silányságára. Érdekes, hogy sok párocska kószált ölelkezve mindenütt, alkalom volt az egymással való törődésre.

A SZÁZAD BETEGSÉGE

Az ünnep utáni második vasárnap hogy mindenki dolgozik.

Fura, hogy miközben telefonálni akartam anyáméknak, és nem sikerült, végig az járt a fejemben, hogy ilyenkor mit kell csinálni. Ahogy kocsiba ültem, meg azt sajnáltam, hogy egy közösségi élményből maradok ki, egy kis együttérzésből. Du. a hivatalos jelentés szerint 7-szer kevesebb energia szabadult fel a földlökésekben, mint kilenc évvel ezelőtt, s a szokásos, tízévenként visszatérő rengésről van szó. Számottevő kár nem esett.

Szeptember 2.

Karambol. A kritikus pillanatban kisült, hogy távolról sem vagyok ura a helyzetnek, sőt érthetetlenül megnyílok a befolyásolás előtt. Ma a szervizi gyönyörűséget szürcsölgetem, legalább 2-300 lejjel túlszámolták a számlám (86o), de tehetetlen vagyok, a munkaműveletek szinte a végtelenségig oszthatók, pl. a *cheson* javítása 22o lej (süllyesztőszekrény az ajtón), ami pár kalapácsütéssel helyrejött. Az este egy ismeretlen ajánlkozott, hogy ő autóbádogos, és alkalomadtán kisegít. Kikértem a véleményét, kb. 700 lejért vállalta volna el a munkát, megjósolta, hogy a szerviz mindezért egy ezrest fog kérni. Ráadásul mondta, „adni" kell a *constatatornak*, (kárbecslő), adni a mesternek, hogy szóba álljanak veled. Tény, hogy a mester is megalázott (Nu vezi, că sunt ocupat? Nem látod, hogy dolgom van?), a kárbecslő is becsapott, mert nem ígértem neki semmit. Semmi haszna egyénileg, kis hólyag, a hatalmát érezteti. A túlszámlázás persze hivatali kötelessége. Érdekes, hogy a melós egy húron pendül vele, habár a százas ígérete hatására komolyan és azonnal elvégzi a dolgát. A festés gitt hiánya miatt elmaradt. A kliens neojobbágy. Mit keres a jobbágy a szervizben?

Szeptember 3.

Cionoffal, a *Scînteia tineretului* kelekótya ideológiai cikkgyárosával megyek be a Házba. Meséli, két oldalt kell legyártaniuk egy kollégával, s megegyeztek, hogy mindegyikük három-három anyagot szállít. „Ha jó lesz a gépíró, egy-kettőre lediktálom". Találkozunk egy ismerősével, és szidni kezdi Pávát, hogy legionárius, s nemrég egy „agapén" leitta magát, és szidta azt, akit bálványozott korábban. A szemét most az ellenzékit adja! Méghozzá egy VB-tag jelenlétében. Fő bűne, hogy az ifjakkal elhitette, hogy rajta kívül senki sincs a pártjukon… Csak hallgatom!

Szeptember 4.

Sok új hír. Kivonták a könyvtári forgalomból *a Falra hányt esztendőt*, *Beke Búvópatakok* című könyvét, *Fábián Ernő* kötetét. A román lista sokkal hosszabb.

A költő más honban tűnt fel.[104] A munkanélküliség a becslések szerint nyolc százalékos, ami négyszázezernél több embert jelent, s a nagy építkezések ezt hivatottak felszippantani. Amit tehát mi heroizmusra felhívó stílusban ünneplünk. (Mi vezetett ide? 1. a meglódult és feltartóztathatatlan belső migráció, 2. a demográfiai hullám és 3. az újabban beinduló munkatermelékenység-növelés, a megkétszerezés célja, amit elég bajos lesz elbocsátások, leépítések útján véghez vinni. Előbb felduzzasztották a létszámot, akkor kisütötték, hogy lógásért fizetik őket, tehát kirugdalnak.).

Szilágyi N. Sanyi fordítói munkát ajánlott a kiadónál, már csak „tölteléket" adnak ki.

Karinthy Ferenc: Házszentelő.

A SZOLGÁLTATÁSOK URAI

Szeptember 6., szombat

Késő délutánig a kocsit festettem. Ezek az emberek két okból is egységesen állnak szemben a szolgáltatásokra ráfanyalodó kuncsaftokkal (egyformán szidja őket mindenki), 1. hogy különjövedelmüket kipréseljék belőlük, és 2. hogy a „tervet" teljesítsék, képtelen helyzetüket tartóssá tegyék a vezetés elvárásainak kielégítésével. Az állam mint polip szopja a vérét a kapcsolatnak, monopóliumával élve vissza. A kötelező borravaló maga a rendszer (az államosított szolgáltatás) csődje, hiszen anélkül nem működik, az pedig a magánkisipari szolgáltatások továbbélését jelenti az állami keretben. Ezt igazolja az is, hogy minden szerelőnek, festőnek stb. megvan a maga saját klientúrája, s azok ab-

[104] Szőcs Gézát (1953–2o2o) hosszú üldöztetés és bújkálás után külföldi nyomásra kiengedték. Kiemelem a Wikipédia szócikkéből az idevágó pár mondatot: „Édesapja Szőcs István (1928–2020), újságíró, kritikus; édesanyja Márton Ráchel (1928) műfordító. A kolozsvári Babeș–Bolyai Tudományegyetemen végzett magyar–orosz szakon 1978-ban. 1974–1977 között az *Echinox* című háromnyelvű diáklapot szerkesztette. 1977–1981 között az *Igazság* című napilap irodalmi munkatársa volt. 1979–1980 között Sütő András javaslatára egy évig Herder-ösztöndíjas volt Bécsben. 1981–1982 között Tóth Károly Antallal, Tóth Ilonával és Ara-Kovács Attilával szerkesztette az *Ellenpontok* című szamizdat kiadványt. Ennek következtében a román államvédelmi hatóság *(*Securitate*)* többször is letartóztatta és bántalmazta. 2012-ben derült ki, hogy apja is a Securitate ügynöke volt, jelentett róla.[5] 1985–1986 között a kolozsvári Irodalomtörténeti és Nyelvészeti Intézet kutatója volt. 1986–1989 között Genfben volt újságíró. 1989–1990 között a Szabad Európa Rádió budapesti irodavezetőjeként működött. 1989-től a *Magyar Napló* munkatársa lett."

szolút elsőbbséget élveznek – persze minden legálisan folyik. Amire pedig alapos gyanúokom van: a felfújt költségvetés, a túlszámlázás olyan fölös anyagmennyiséget hoz létre, amit ellopnak, és így egy harmadik keresetforrásuk nyílik az ittenieknek. Az otthoni vagy mindenféle garázsokban folyik a fekete munka. Lopott anyagokkal. Azaz az állam kielégítése alapviszony, erre parazita viszonyok telepednek, melyek megsokszorozzák a jövedelmet. A melós és főnöke jövedelme négy részből tevődik össze: a) saját elvégzett munkája hasznának egy része, b) a számlán szereplő el nem végzett műveletre befolyt összeg rá eső része, c) a napi több száz lejes borravaló, csúszópénz, d) a feketemunka, a fusizás díja. Nincs mit csodálkozni, hogy szemforgató felháborodással akarják megfegyelmezni azt a hencegő szerelőt, aki havi 7 ezer lejjel kérkedett, és ezzel a nem kiváltságosok irigységét felkeltette, s azok a fejét követelték, de legalábbis a megfegyelmezését.

Főnökeiknek adóznak. Azok cinkossága jól terem: dolgozniuk sem kell, csupán szemet hunyniuk az üzelmek fölött. Képtelenség felelősségre vonni őket, ugyanis megtartják látszólagos, formai bűntelenségüket. Kivéve, mikor elfogadják a megvesztegetést, amivel előnyt vásárol a kuncsaft. Ebből látszik, hogy az „adózással" elégedetlenek, az nem működik zavartalanul, emiatt van mindenik főnöknek egy-két kedvenc beosztottja, akik tejelnek neki. A főnök viszont tekintettel van a szerelők saját vevőkörére, ha valaki közvetlenül a beosztotthoz fordul, megteheti.

A munkaszervezet ebben az alakjában csak arra jó, hogy ímmel-ámmal végzett munkára fogjon, lásd a lógást: fél nyolckor kezdenek, a késés mindennapos, fél kilenckor mentek a raktárba anyagot vételezni, addig tengtek-lengtek, szállították a kocsikat, 12-től 1-ig ebédszünetnek beillő tízóraizás folyt, 3-kor (pontban akkor) már felöltözve és megmosdva jöttek ki valamennyien. Lásd a sok infantilis bakalódást, heccet, összeszólalkozást, a kuncsaft kijátszását, ahogy egymástól is el-elcsennek ezt-azt stb.

Ebbe a munkaszervezetbe az egyéni érdekeltséget kívülről kell bevinni, ezt teszi a csúszópénz, de ez sem oldja meg az erkölcsi érdekeltség kérdését, sőt tovább ront a dolgon. A melós nem lesz készségesebb, legfeljebb nem tol ki veled, vagy időre elkészül a munkával. A kuncsaftok nevetséges módon egymásra ígérnek, versenyeznek egymással, egymás esélyeit rombolják, egymás ellen dolgoznak. Ők szervezetlenek.

Másik jelenség a főnökök kóros csellengése, amit két okból tesznek: dologtalanságukat így leplezik ellenőrzés végzése címén, és hogy nehezebben legyenek megtalálhatók mások számára.

Mit tehet a kuncsaft? Pl. csak azért sem ad borravalót a technológusnak, jó képet vág a túlszámlázott javításokhoz, hogy rejtse tehetetlensége fölötti dühét, s így esetleg bosszantsa azt, aki átejtette. De főleg megjátssza, hogy ostoba, és nem látja, mit művelnek vele. Esendő védelem, de szinte egyetlen. Ahhoz ismernie kell a viszonyokat, hogy fellázadhasson, és kikérje magának azt, hogy kibabráljanak vele. Megoldás még a Ion Andronicé az *Informația Bucureștilor* című laptól: előre telefonált, hogy jön és haptákban állva fogadták. Ő valaki!

Ami a biztosításokkal való visszaélést illeti, első látásra értelmetlen, mert az állam egyik zsebéből a másikba teszi a pénzt. Valójában arról van szó, hogy az államsegélyezi, pénzeli egy rosszul menő üzletét, vagy mesterségesen nagy elvárásokat támaszt vele szemben, s azokat az csak csalás útján tudja teljesíteni. Hozzájárul az általános erkölcsi fellazuláshoz, mert az egyén ilyenkor látszólag nem károsul: hagyjuk tehát, minek szóljunk bele? Ők meg a legnyíltabban manipulálnak, visszaélnek a biztosítóval. Az államot becsapni nem bűn, azaz itt a tettenérés szinte ki van zárva. A két kárbecslő cinkossága: a sajáté és az ADAS-é.

Mikor pukkad ki e léggömb?

Hogyan csal a kuncsaft? A borravalóért nem számlázott műveletet is elvár, szívesen teljesítik, a főnök sem akadékoskodik ilyenkor.

*

Vezércikk az *Előre*ben, benne egy igazi nyelvi gyöngyszem: a román nép „maradandóságának örökkévalósága".

Szeptember 8.

A minisztériumi igazgatónak hála, megvan mindkét állás Sepsin. Gazdája pár napig hiányzott a hivatalból, addig tudott vidéken táncolni és intézkedni. A hajótörött család október 23-án költözik. Három szoba plusz a húgom kilátása még kettőre.

*

A mamut-távirat mint ömlengés. A lakonikus műfaj műfajtalansága.

Sztálin tizedrangú és félresikerült tucatkarikatúrája.

Szeptember 9.

Mi történt tk. a 40 év alatt?

Adott volt egy társadalom, amelyben a bomló faluközösségek óriási konglomerátumán egy vékony polgári társadalmi kezdemény hártyája volt található: viszonylag ütőképessé szervezett munkásosztállyal és uralkodó osztályokkal, kispolgári foglalatban. A polgári intézményeket feloszlatták, a többpárt-szerkezetet, az ún. civil társadalmat, tehát a család és a kisközösségek és a nagy közösségek közé ékelődő érdekvédelmi, politikai stb. szervezeteket kiiktatták, és nagyszabású gazdasági-politikai folyamatok beindításával az egész lakosságot átstrukturálták, lakhelyükről is sokakat elmozdítottak. Mindezt a társadalomra az egységet kívülről átvivő, hatalomhordozó réteg, az összeolvadt párt és adminisztratív bürokrácia uralma alatt és vezényletével. Ahol a kisközösségek hiányoznak, ott szervesség és érdekképviselet sincs, mert a múzeumba utalták, ott az egységet agyonhangsúlyozzák. Az pedig egyvalakiben is megtestesülhet, aki végső soron az uralkodó réteg mindent átfogó (külső egység, a belső hiányában) hatalmának jelképe és ilyen minőségében teljhatalmú és szent is. E külsődleges egység hordozói önmaguk uralmának konzerválása érdekében a lassacskán körvonalazódó új csoportszerkezet elemeinek szervesedését igyekeznek megakadályozni, az institúciók létrehozásának monopóliumát maguknak tartják fenn. Innen az általános bizalmatlanság és félelemkeltés akkor, amikor azok saját képviseletének szükségessége felmerül. Innen a létező intézmények sajátos szétszervezői szerepe lefelé. Persze a rendszer felépítménye tükrözi és ki is fejezi az alapok mai állapotát – de ez a ma fokozatosan a tegnapba csúszik át. Innen annak az ázsiaisággal való rokonsága a társadalom tagolatlan tömbszerűségében, illetve atomizáltságában másfelől, azaz a kisközösségek hiányában, a lent és fent dialektikájának merevségében, azaz nem létében. A formális egység preferálásában, a befagyasztottságban.

Ahol a közvetítés hiányzik az egyén, a kisközösségek és az egész közt, ott szükségszerűen veszi át az utóbbi a képviseletet, kisajátítva azt, egy, az egész kocsonyás testnek gerincet adó és mindezt bár külsődlegesen összetartó hivatali és politikai gépezet képében. S így az előnyök tisztségviselőit valóban ráébresztik érdekközösségükre, és az a működésben hatékony lehet, idővel magát az elképzelhető egyedüli vezetőnek kiálthatja ki, s minden mást mint célra nem vezetőt vagy ellenséget üldözhet is. Uralmát teljességre kiterjedően kiépítheti a kívülről irányítottság rendszereként. Itt ütközik egyfelől az egyénbe, s mibe másfelől? Önnön csődjébe?

E réteg tehát – test a testben, réteg a rétegben – az ún. proletárdiktatúra terméke és feladatainak végrehajtója. Innen idejétmúlt volta. Gazdasági alapját a beruházási politika, azaz az új munkahelyi szerkezet létrehozása, az iparosítás stb. adja. Ez nem ért még véget – erősítik ideológiailag alátámasztva, s öncéllá avatva folytatnák, mert létalapjukat képezi, így is tekintenek rá.

*

Addendum:

1.Felbomlik egy évtizedes hallgatólagos paktum a csendes többség és a vezető réteg közt. Az első alacsony igényszintű, létminimumának biztosításában és a cseppet sem feszített munkatempó fenntartásában volt érdekelt, s ekképpen cinkosává vált az irányítást kisajátító, extenzív fejlesztési politikát folytató vezető testületeknek. A kompromisszumot ez utóbbi bontja fel: lásd az ún. szocialista vívmányok felszámolását az utóbbi években: eltörölték a garantált minimális jövedelmet, a szociális kiadásokat állandóan nyesegetik, bevezették az önadót, csökkentették az üdülési kedvezményeket, a kulturális költségvetési intézményeket önelszámoló egységekké tették, a postai díjszabást 3-szorosára emelték rentabilizálás címén, az élelmiszerárakat is emelték, mindennemű dotációt és állami szubvenciót felszámoltak, ehhez járulnak az inflációs manipulációk, a fizetések 20%-ának visszatartása és kifizetésének a tervteljesítés feltételéhez kötése sok munkahelyen, az ún. globális akkord, azaz a kollektív teljesítménybér egy szigorú válfajának meghonosítása, melyet inkább negatív érdekeltségi rendszernek lehetne nevezni: nem pozitíve ösztönöz a többletteljesítésre, hanem a járandóságból von le és azzal fenyeget, a munkahelyi szigor és szankciók új rendszerének súlyosbítása – egyszóval mindez a munkavállalók helyzetének nagyfokú abszolút és relatív rosszabbodásához vezetett, az intézményi parancsnoklás szellemének eluralkodását eredményezi s a munkahely elvesztésével való állandó fenyegetést jelent.

Mindez arra vall, hogy az *egy társadalom egyenlő egy test* elve alapján az irányító gépezet magát tekinti a cselekvés alanyának, a többinek pedig az eszközök, végtagok, végrehajtók szerepét szánta. Családi hasonlattal: ő a pater familias, aki azonban csak a szoros ellenőrzést végzi és idegenként használja ki a családtagokat, szeretetet nem nyújt. A mostohagyerek öntudatra ébredése meghatóan naiv, kamaszosan együgyű, de heves és erőszakos is lehet.

2. A nemzeti ideológia szerepe a korporativitás szellemének terjesztésében, a középnagyságú közösségek szervezésének meggátlásában, a nagyközösség abszolutizálásában, a totális ellenőrzés útjának egyengetésében.

3. Lásd fentebb a munkaerő alacsony árának és a beruházási politikának az összefüggéseit.

4. Mindezt tetézi az irányító gépezet, a Leviathan, az ezerkarú polipszerkezet rendkívüli differenciációja és pálfordulása, irányulása és kiépítettsége, tagoltsága, látható és láthatatlan tengelye, az államvallás és a „császár" kultusz, a gépezet felduzzasztottsága (amiben a gépesítés nagyban segít, mert a felszabaduló munkaerőt oda lehet állítani ellenőrnek, még egy antiszervizben is pl. pár melósra esik egy-egy semmittevő főnök), a politikai szervezetek adminisztratív szervekké válása.

5. Az egész rendszer a modernizáció-intenzifikáció próbatételén kell hogy elbukjon és módosuljon. A kívülről irányítottság módszereivel, külső adminisztratív, erkölcsi és anyagi kényszerrel próbálja növelni a munkatermelékenységet – de így legfeljebb a munka intenzitásának növekedését tudja kicsikarni, s az esetleges siker egy vereséggel fog felérni. A manipuláció finomodására, a gazdasági érdekeltségre, a belső, közvetett ösztönzésre való áttérés jelentené az előrelépést a munkavégzés tekintetében, s ez lassan felépítményi változásokat is magával vonna a csoportérdekek artikulálódása, az egyén nyomás alóli felszabadulása eredményeként.

6. Felértékelődik majd a sajtó szerepe, mert fordított arányosságban áll az adminisztratív kényszerrel, mert az egyéni meggyőződés jelentősége nőni fog, és nem az uniformizáláson, hanem belegyezésen, belátáson alapuló önkéntes konszenzus megteremtésén lesz a hangsúly. Nem az egyéni akaratról mintegy lemondva kell az egyénnek beleolvadnia-belesemmisülnie a nagy általánosba, a telhetetlenbe, hanem épp annak kifejlesztése által kell kapcsolódnia hozzá. A polgárjogi mozgalom gyöngesége mire vall? Ideológiájának inadekvát voltára vagy kiforratlanságára? Egy reformideológiára van szükség.

Szeptember 10.

Érdekes az irtózat a szerk-ben a vezetői állásoktól, Hudy például kitalálta, hogy válik, csakhogy partiképtelennek tartsák, s ne veszítse el a „szüzességét". Én dettó. Hitetlen sem kívánta magának, csak nem tudta megakadályozni, hogy kinevezzék. Igaz-e vajon, hogy a hierarchia legalján nagyobb a személyes szabadság? Én a kiszolgáltatottságot úgy ellensúlyozom, hogy jó vagy legalább annak látszó informális viszonyra törekszem, amennyire lehet, a főnökömmel.

Szeptember 11.

Jó hónapos késéssel végre megjött Alice-tól a kölcsönadott *Tonio Kröger*. Jellemző álmatag természetére. Ő nem azt kérdi, hogy szeret? nem szeret?, hanem magát faggatja: szeretem? nem szeretem? miért nem? Ezzel mintegy megbénítja magát, s a másik közben ráébred, hogy itt ővele úgy bánnak, mintha nem is létezne.

Szeptember 14.

A kis Dani kérlel, hogy meséljek. Kényszeredetten nekikezdek, mire kijelenti, hogy Daniról szólót akar hallani. Volt egyszer egy Dani, s volt neki egy mámája. – És apója? – Az is volt. A mámája reggel elment az üzembe, s őt…–… nem vitték el az óvodába! (Nemigen szereti. Vajon miért? Na, megállj csak!) – De igen. Elvitték. Ott apó megpuszilta, ő visszaszaladt kétszer is, a lelkére kötötte, hogy aztán gyere hamar, és bement. Ott egy nagyobb fiú megverte… Igaz? – Nem. – Akkor ő lökte meg az egyik kislányt… – Nem. – Akkor a sarokba állították. – Nem. – Körmöst kapott…– Nem. – Panaszra ment az óvónénihez… – Nem.

Na jó, nem sikerült kideríteni csak annyit, hogy a *tovarășanak* (az óvónéninek) „mindig fáj a feje" – Rossz? – Nem. Erre elmeséltem neki, hogy Dani valami ügyes építményt készít, a gyerekek megcsodálják s *tovarășa* megpuszilja. Csillogott a szeme, úgy hallgatta. Panaszkodtam a villamosra, hogy „döcög". Kijelentette, hogy van neki egy gyors villamosa, de messze van, csak két hét múlva ér ide… Apó somolyogva hallgatta. *Mandacem*… csak rajt ne fogjanak!

*

Donald férjhez ment Kovásznán, és gyereket vár, állítólag azt mondja, nem biztos, hogy ezzel a férfival marad, de akkor is lesz egy gyereke. Öccse Pestről kilógott Bécsbe, iratok híján trógerol vagy kubikol.

A szászok lélekszáma 120 ezerre fogyott, ebben az ütemben 8 év alatt teljesen elfogynak. Gyakorlatilag 4-5 éven belül felszámolt közösségnek tekinthető. Elszárították az erdélyi történelem hármas osztatú gyökerének egyik ágát.[105]

[105] Nyugat-Németországot képviselő ügyvéd nyilatkozta a román állammal folytatott tárgyalásokról: 1970-ben négyezer „német etnikumú" kivándorlásában állapodtak meg, 1971-re és 1972-re 6–6 ezret hagytak jóvá, 1973-ra négyezret. Az 1982-es 402-es számú államtanácsi rendelet a következőket írta elő: a kivándorlást kérelme-

Szeptember 16.

Érdekes tanulmány a *Valóság* 85/12-es számában a bizánci paradigmáról (a birodalmi ideológia és a keresztény teokratikus univerzalizmus, az államvallás pusztító szimbiózisáról, mely bénultságra és hanyatlásra ítélte a birodalmat, és végül zsákutcába vitte). Tovább él a keleti szláv népek stb. körében. Szűk látóköre kitágítandó 1. ázsiai despotizmus, erre ráépül 2. a bizánci paradigma, s erre pedig 3. a proletárdiktatúra itteni változata, mely valóban kedvez e hagyomány továbbélésének, a hatalom kultuszának, a csúszás-mászásnak előtte (a, a dogmatizmusnak, b, a ritualizmusnak és c, a hatalom előtti megalázkodásnak), a bizánci erkölcsök fennmaradásának. Görögország példája: kiszakad, és pluralista demokráciát teremt. Ezek mindenféle példázatokat hoznak fel, a probléma pedig a polgári demokrácia, a liberalizmus pár értékének visszavétele, ami csak akkor sikerülhet, ha a marxizmus továbbfejlődéseként belső reformideológia szüli meg. (Jellemző, hogy a kereszténységet államvallássá azután tették a Római Birodalomban, hogy a császárvallás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.)

Lásd a legutóbbi beszédeket az ún. forradalmári erkölcstanról, ami önmegtagadásig menő önfegyelmet, végrehajtói mentalitást ír elő.

Nyugaton különben közben a császárság és a pápaság harca zajlott, a reformáció dúlt – és épített.

Szeptember 17.

Tegnap és ma egy újabb karambol következményeit nyögtem. Koccanás történt, a bal sárhányót behorpasztotta egy másik személyautó. Tegnap sikerült

---

zőknek törleszteniük kell minden állami, vállalati és egyéb szervezeti tartozásukat. Hasonlóképpen ki kell teljes egészében fizetniük a tartásdíjakat és egyéb természetes személyek iránti tartozásaikat. Akiknek jóváhagyták kivándorlási kérésüket, valutában kötelesek visszafizetni a román államnak iskoláztatásuk, szakképzésük és továbbképzésük költségeit, az ösztöndíjakkal együtt, amiben középiskolai, főiskolai és posztuniverzitási tanulmányaik során kaptak. Az iskoláztatási költségeket kategóriánként állapították meg, 1800 német márka járt a középiskolai képzettségért, 5500 az egyetemi diák és 700o márka a diplomások után. 1988-tól minden egyes személy után egységesen 895o márkát számoltak fel. A pénz a külkereskedelmi bankba került és szinte az egészet a küladósság törlesztésére fordították. A Szekuritaté nyilvántartása szerint 1968 és 1989 között 200 ezernél is több német hagyta így el Romániát. (Wikipédia)

kikalapáltatni, ma a festéssel átejtettek, mert a festő a maga hasznát nézte. Jó figurák, a sofőrnek négy gyereke van, kettő a kórházban, s ő délután a két nagyobbat a sofőrfülkében hurcolja magával, míg felesége a kisebbeket ápolja. Vaslui megyei személyije van, holmi illegális törmelékszállításért egy eltulajdonított kocsival, kitették, majd visszakönyörögte magát.

Szeptember 18.

Egész nap a szervizt jártam. A Bujoreni-ban egy áldatlan „fiatal főnök – suhanc beosztottak" közti viszály miatt nem tudtam a festőt rávenni egy százassal sem, hogy elvállaljon a reggel kiosztott munkán felül engem is. Érdeke inkább az volt, hogy a többiek ne nevessék ki amiatt, hogy még valamit a nyakába sóztak, s hogy a fiatal főnökkel tovább dacolhasson. „Egész nap sétál, nem csinál semmit." – méltatlankodott. A feketéző maszek kikérte magának a százas ajánlatom, a szervizben amúgy is 25o-et fizettem volna, annál kevesebbet ő sem fogadhat el. Hogy az anyagot és az időt is lopja, az nem számít. A gittnek 90 lej kilója, de mivel hiánycikk, 25o-et kérnek érte, s aki lopott gittet árul, szintén annyiért adja.

Szeptember 19.

A melegszívű festő a szervizben, 19 éves, szabadságra, szórakozásra vágyik, de a katonaság kasztmelege vonzza. Paradoxon: azért kellett barátnőjétől elválnia, mert ugyanazt szerették: a fiú a lányt, az pedig önmagát.

Hidegfrontbetörés vetett véget az elviselhetetlen háromnapos kánikulának. A hűvös éjszakában dob- és harmonikaszó, születésnapi zenebona, ugyanannak a körtánc dallamnak az önkívületig tartó ismétlésével. Végül a szomszéd dán dogja mint a környék egyetlen arisztokratája kezdett ideges csaholásba. A többiek, úgy néz ki, elfogadják a bitorolt jogot, hogy mások álmát elrabolhatja bárki a többiektől, az *aniversare* (születésnap) felhatalmaz a blokkélet szabályainak felrúgására.

Szeptember 20., szombat

A sárhányó végre kész. Anyám kifakadt, hogy félt, mert állítólag rosszak az idegeim. A bejáratnál hirdetmény egy papírlapon: Önkéntes munka vasárnap

az X per 85-ös törvény alapján. A sok cirkusz után egy darabig nem ülök volánhoz.

Szeptember 21.

Ugyanabban a *Valóság*-számban tanulmány a fiatalok mai szocializációjáról, amit a, a társadalmi integráció formálissá válása és b, a fokozódó tartalmi eltávolodás, elidegenedés jellemez, s emiatt az invenció, az autentikus lét a magánéleti szférába szorul, a reformelképzelések pedig az ideológiáktól való idegenkedés jegyében a gyakorlatilag kivihető kisebb dolgok pragmatikus változtatására törekednek. Kis lépések, mert az intézményrendszert és struktúrát sziklaszilárdságában megingathatatlannak tartják (egyelőre?) a mai fiatalok. Jellemző a kisvállalkozási formák, a vgmk-k népszerűsége körükben. Hamis látszat tehát eszménytelen közönyük. Érdekes distinkció: a Marx elemezte kapitalizmusban elvált egymástól a politikai állam és a polgári társadalom, a gazdaság és a politika, a magánéleti ember és a citoyen. A modern szocializmusban nem ez ismétlődik meg, hanem itt az intézményen belüli érintkezés és a magánérintkezések köre válik el, azaz a szó legszorosabb értelmében vett magánember és az intézményi ember.

Politika és gazdaság szembenállása más természetű, a gazdaságot behálózták az intézmények.

*

Dani viselkedésének ambivalenciája nő: öccsét hirtelen *action gratuit*-ként lerúgja az ágyról, hogy az a fejét beveri. Barátját leköpi vagy beleköp az apó levesébe, csak azért is piszkálja az orrát, vágyik a szeretetre, de a szófogadás felrúgása ördögi sugallatának sem tud ellentmondani. Buta! – kiáltja, ha ellenállásra talál. A megrökönyödött felnőttek magatartásában is megjelenik a kettőség, egyre gyakrabban állítják szembe Öcsivel, a jóval, a problémátlan és szófogadó gyerekkel. Az én történetem ismétlődne meg? A kínos kettőség láncára vert évtizedes szembenállás?

Szeptember 22.

Apám elhatárolta magát a személyességgel feltöltött vezetői stílustól, s a sok szeszélyes és értelmiségi mivoltát rangként viselő beosztott közt őrá a bürokrata ridegségének gyanúja vetett árnyat. Ezzel azok, akiket irritált, vissza is éltek.

Pedig magatartásában volt egy másik elem is: a hivatali és a magánéleti szféra, a szimpátiák és a munkatársi kapcsolatok szétválasztásának nagyon is szükséges elve, ami a mi polgári nyilvánosságot nélkülöző társadalmunkból annyira hiányzik. Ti. a jó értelemben vett bürokrácia. S ilyenkor a rossz polarizáció megbélyegzésként működik. A Huszárral való konfliktusa másrészt félreértésen alapul. Az egyik maga volt a kiáradó művészi szubjektivizmus, a másik az önmagát szüntelenül korlátozó, nem csupán fegyelmező, szorongásos ember.

*

A *Valóság*-tanulmányok margójára:

A magánember és az intézményi ember ellentétére két különböző közösségi ideológia épülhet. Az egyik a kollektív felelősségé, mely állítólagos gránitszilárd egységének leple alatt egy privilegizált kisebbség manipulációja folyik, s melyben a közérdekre hivatkozva megsértik az egyéni érdeket és semmibe veszik azt. Tk. ez nem egyéb, mint a konzervatív bizalmatlanság beidegződött munkastílusának állandósítása. A másik a semmibe vett és elnyomott kisközösségek felől indul, baráti körök légkörével hatja át alulról felfele a munkahelyi közösségeket, újakat teremt (vgmk) a hatékonyság és racionalizálás jegyében, igazát keresi, elidegenül a hivatalos ideológia kiürült, hazuggá vált állításaitól, frázis voltukon átlát, és a kis lépések taktikáját alkalmazva pragmatista vonalon halad előre. Pl. fölszámolni igyekszik a felelősség kollektivizálását, amely a kollektív büntetlenséget, a bűnösök leplezését szolgálja akkor, amikor pedig a következményeket mindenki megszenvedi. Igyekszik leszámolni az ún. kollektív érdek elsődlegességét hangoztató állandó ágálással, mely visszaélések leplezésére szolgált annyi esetben már.

Az ellentét nemzedéki szembenállás formáját öltheti leginkább, noha minden egyénben megvan, de más-más megoszlásban, s megnyilatkozhat politikán kívüli gazdasági stb. reformideológiaként. A nyilvánosság elé lépni különben is nehéz. Milyen köntöst vegyünk fel az egypártrendszer viszonyai közt? Hát még ott, ahol előbb a nyilvánosságot magát is létre kell hozni!

*

Danit agresszivitásra ingerlő ellentmondásos tapasztalatai: óvodába járatják, ahol már a formális, szervezeti kapcsolatok kezdődnek, nem a szeretet az egyedüli norma, s emiatt bosszúvágy ébred benne azok ellen, akik őt a család melegéből napi kilenc órára száműzik. Az ott elsajátított új magatartásmódokat, a szembeszegülést, a védekezést és támadást a családba is áthozza, ha úgy érzi,

hogy ugyanaz a szeretet-nélküliség és megértéshiány fogadja a családban is. Ráadásul mi nem vertük, mérsékelten fegyelmeztük és nem nehezteltünk rá huzamosan.

*

Tülekvés, sorok étolajért, csak a múlt hónapi adagot mérik ki. Tengerikígyó-szerű, negyedeket körülölelő benzinsorok városszerte. Népszavazást ígértek a honvédelmi költségvetés 5 %-os csökkentéséről. Hol élnek ezek?

Szeptember 25.

Újabb benzinhisztéria, tengerikígyó-hosszúságú, háztömböket többszörösen körülölelő kocsisorok. Elterjedt a hír, hogy elsejétől a fővárost *oraș șantier*-nek (építőtelep város) nyilvánítják, és betiltják a személyautók forgalmát. Tény, hogy bontják a Dîmbovița hídját, a metróépítés miatt főútvonalat zártak le, s ráadásul a villamosvonalakat is most szaggatják fel korszerűsítés végett. A tervszerűtlenség nyilvánvaló, a forgalom és a lakosság érdekének semmibevétele szintén.

*

Tegnap bejelentette nagy beszédben, hogy új fővárost építtet Tîrgoviștén. A gépezet leállíthatatlan, újabb és újabb óriásberuházásokat produkál, amikor az alapvető élelmiszereket jegyre adják, mint a háborúban. A *nagy gát* típusú beruházás legalább az ipart működteti, ez azonban csak az építőipari kapacitásokat. Mi történne, ha leállítanák? Ez közmunkaszerű, munkahelyteremtő beruházásnak néz ki, ráadásul konzerválja és jogalapot teremt a vezetői csoport hatalmához.[106]

*

Dali Sándor[107] szentgyörgyi színházigazgató fiának ügye: Dali dühöng, hecc-nek nevezi az egészet. A fiút egy részeg őrmester verte meg, tiltakozott annak

[106] Az állam eladósításáért tk. az óriásberuházások a felelősek. Ezek legfőbbikei: a bukaresti metró, a Duna–Fekete-tenger csatorna, több tízezer új lakótömbház, a transzfogarasi út, a főváros új központja és a Nép Háza, az 1 milliárd dollárba kerülő aninai hőerőmű, mely soha áramot nem termelt és ócskavasként adták el 2003-ban stb., a soha be nem fejezett Bukarest–Duna-csatorna stb.

[107] Dali Sándor (Szováta, 1930. – Sepsiszentgyörgy, 2010.) magyar újságíró, színházigazgató. Középiskolai tanulmányokat Marosvásárhelyen folytatott, tanári okle-

idején, és azt a választ kapta, hogy az illetőt megbüntették már. Dali szerint az ellenségei áskálódnak, pedig őt nem kell megfélemlíteni, mert már meg van, úgyse tiltakozna semmi ellen (a Tamási Áron színház román tagozata január elsején jön létre). Egyszóval minden tény egyezik.

Szeptember 28.

Dani velem eszik, és tyúklábat kér leves nélkül, anyóval kiönteti a levest. Anyó egészen őszintén szitkozódik: Ilyen utálatos gyereket ki látott még! – mondja egy négyéves gyerekre vonatkoztatva igazán nem találó módon. Dani megátalkodott lesz – de csakis emiatt, ha ez így folytatódik: kópéskodik a lurkó. Lurkópé.

*

Lakásépítés: 199o-ig nagy vonalakban megoldódik a lakáskérdés, állítják. Egyelőre lakunk és nem jóllakunk. Jól lakás helyett egyelőre lakunk. Betonhodályokban, hidegben, fűtetlenül és melegvízhiányosan. Hidegfront, tíz fok, szél, eső, állandó felhőzet.

Dosztojevszkij: A félkegyelmű.

Kamasz szociológiai sorozatom jól halad. Szociológiailag ahhoz az embertípushoz tartozunk mi is, akik az újonnan keletkezett tízéves kamaszkorhoz plusz ifjúkori „lebegéshez" még hozzácsapnak 10–15 évet, s végül lekésik a vonatot…

Szeptember 29.

Kifizettem a 400 lejes önadót. Kérnem kell újraszámolását.

---

velet a pedagógia–lélektan szakon Kolozsvárt szerzett 1955-ben. Ifjúsági szervezőmunka után 1961-től 1968-ig az *Ifjúmunkás* főszerkesztője, melyet Domokos Gézától vett át; a lapot a közügyi kérdéseket felszínen tartó, népszerű sajtóorgánummá fejlesztette.1968-tól 1974-ig a sepsiszentgyörgyi *Megyei Tükör* főszerkesztője: rövid idő alatt sikerült munkatársainak megválogatása s különösen a helyi kérdések országos szinten való tárgyalása révén lapjának a megye határain túl is elismerést szereznie. 1977-től hét évig *A Hét* belső munkatársa volt, majd a Tamási Áron Színház igazgatója.

Szeptember 30.

Kínában pártdokumentumban iktatták a polgárok jogát a munkával szerzett vagyonhoz, meggazdagodáshoz, és elítélik az egalitarizmust.

Két újabb levelezés törekvő lányokkal. Jó cím.

Október 2.

A filmekben, a tévében is néha fel-feltűnik egy-egy nyugati szupermarket. A nézők ilyenkor kiesnek szerepükből.

Október 3.

A minisztériumi igazgató, akivel lakást cserélnek, megszerezte az anyámék áttelepedési engedélyét, noha titkos belső utasítás szerint onnan, a Székelyföldről románt elengedni nem szabad, s ráadásul nyugdíjas nem telepedhet le a városban. Két kitételt hágnak át.

Négy óra alatt vettem benzint a Băneasan, ahol a rendőr ismerőseit előre engedik.

Megjelent 300. írásom az Ifjúmunkásban, mégpedig *A sántító őszinteség esetei* című sorozat első részeként.

A *Heti Világgazdaság* 85/32-es számában idézi Farkas Jánostól (?): „A szabályozás azt a vállalati viselkedést jutalmazza, azt tekinti racionálisnak, amely teljesítményt minimalizál és hatalmi szerkezetet maximalizál" – azaz konzerválja a bürokraták uralmát és innovációellenes, minden ellenkező tartalmú szólam ellenére. Az alacsony teljesítmény pedig állandó beavatkozást, gyámkodást igényel, s ez a bürokraták uralmának egyik jogalapja. Érdekeltek tehát ők is a teljesítmény visszatartásában!!

Gorbacsov mondta elődeiről: azt akarták, hogy újítsanak, de lehetőleg semmi se változzék közben. Caragiale írt ilyeneket.

Október 4.

Danival az itteni Vidámparkban.

Október 6.

Szerviz, porlasztott olajjal fúvattam be a kocsi alját. Egy korhely dicsekvő és egy kontár vénség kezére kerültem, kitolt velem. Megnéztem az ajánlott lakást a Bucureşti Noi negyedben, egy ötvenes évekbeli sztalinista blokkban, túl nagy és szép. A lakással az a baj, hogy túl szép. Én eleve azzal mentem ki, hogy leszólom, most pedig épp ellenkezőleg, azt fogom hangsúlyozni, hogy az igényeimet meghaladja. Mindkét fogás ugyanazt a célt szolgálja: hogy ne vasalhassanak be rajtam semmit. Elismerem, hogy lenne miért lelépést fizetni, csakhogy én kevesebbel is beérném.

Aktívpista káderlapot készített rólam a pártválasztásokra. Szép, hat alapszervezeti tag (ennyi van!) közül egyedül én jöhetek számításba.

Apámék már nagyon készülnek a költözésre. Az öreg minisztériumi igazgató, a partner valóságos művészettel hajtotta végre a fegyverténytt: négy állást szerzett plusz a lakáscsere körüli bonyodalmakat is legyűrte, plusz a bukaresti személyi igazolvány körüli zűrt feloldotta, s mindezt jóformán egyedül.

*

Fogalmak sorsa. Jellemző a „tekintélyuralmilag" kiteljesült tervutasításos rendszerekre, hogy ellentétükbe fordulnak át. Pl. a forradalmár az, aki végrehajt, nem mondja sohasem azt, hogy nem lehet, vakfegyelemről tesz tanúbizonyságot. Önigazgatás, új mechanizmus stb. – ez a központi irányítást jelenti (szó szerinti idézet: „nem a pénznek felelőtlen elherdálása, hanem a központi ellenőrzés"). Ezek szerint a demokrácia egyenlő az állam szerepének fokozódásával.

*

Anyám mesél: Szilágyi Dezső főszerkesztő úgy búcsúztatta az *Előré*től, hogy amikor indult a pályán, minden lehetett volna belőle, de ő szerénynek bizonyult (lásd a bürokrata szempontjait). „Pedig nem volt igaza – így anyám – én felmértem a képességeim és azért maradtam újságíró. Amikor felajánlották nekem a *Napsugár* főszerkesztői állását – képzeld, két főszerkesztő egy családban –, én megmagyaráztam az elvtársaknak, hogy oda egy író kell, az egy igényes, a legigényesebb műfaj…" Ő ismerte a képességeit – állítja. Az apparátusnak épp az ilyenek kellettek, nem a rátermettség.

Október 7.

Film: *Napóleon,* 1925–27!, *Abel Gance* rendezésében. A napóleoni gondolat eredetileg a forradalom exportját jelentette volna, a világköztársaságot. Szép képek: a Dantont elítélő Konvent és a tengeren hányódó, Egyiptomból menekülő Napóleon.

A politikai bennfentesektől elszigetelt kisember számára a művészet az, ami a lét lényegét felcsillantja.

Október 9.

Pár napja felváltva gondolok hol Alice-ra, hol a műépítész lányra. Csilla aligha nem tudta, mit csinál. „Messianizmusom" rémülettel töltötte el, ő kevésbé komplikált férfira vágyott, s ráadásul azt hiszem, holmi kisszerű kémkedést is folytatott utánam, s a kis zenészlány jól félrevezethette akár gonoszságból, akár ártatlan jóhiszeműségből. Alicehoz pedig ezt a monológot intéztem: Szép, hogy ennyire önérzetes vagy, de amíg csak magaddal törődsz, veled foglalkozni luxus. Azt hiszem, sose bocsátja meg, hogy kitűntem a képből.

Móricz Zsigmond: Ágytakaró. A fecskék fészket raknak.

Október 10.

Szovjet–amerikai csúcs készül Rejkjavikban. A nyugati kommentárok nemigen titkolják, hogy a Nyugatnak nem áll érdekében a fegyverkezési verseny megfékezése, ami a szovjetek fő törekvése lett, mert a szovjet gazdaság megerősödéséhez és – rosszhiszeműen hozzáteszik – katonai fölényéhez vezethet. Nyílt cinizmus. Amerikai szofizma: a fegyverkezés nem oka, hanem okozata a feszültségnek. Igazság szerint a paritás és az egyensúlyi helyzet fennáll már, csak az iram visszafogásáról lenne szó. – Persze a belső energiák felszabadítása, a reform a tk-i megoldás, politikusi gesztus az amerikaiakra mutogatás, hogy miattuk nem lehet. Kívül vagy „bévül" kell-e kezdeni? Nem kérdéses.

Október 13.

Amerikai minősítés szerint tegnap kudarccal végződött a csúcs. Az oroszok agyafúrtan csapdába csalták volna az elnököt, ebből menekülnie kellett. Ha folytatódik majd az egymásra mutogatás – a reform sem késhet már sokáig,

mert a SZU lépéshátrányát csak új energiák felszabadításával fogja tudni behozni, márpedig a Nyugat rászedni nem hagyja magát, önként nem mond le előnyéről, sőt csak növelné azt.

A tárgyalások menete: az oroszok az amerikaiakat elképesztő engedményeket tettek a ballisztikus stb. rakéták számának csökkentése, Európa atommentes övezetté tétele érdekében – s miután az, amik ebbe belementek, föltették a kérdést: akkor mi értelme az űrpajzs (war of stars, űrfegyverkezés) kifejlesztésének? Ez utóbbi egyelőre terv csupán és az oroszok tíz évig laboratóriumi keretek közt tartanák a kutatásokat. Ekkor derült ki, hogy az engedmények mire mentek ki, s hogy az elnök jobban ragaszkodik a pajzshoz, mint pl. Nyugat-Európa atommentesítéséhez. E feltétel különben a fegyverkezési verseny újabb fordulatát, az űrbe való kiterjesztését akadályozta volna meg. Jellemző Reagan válasza a gorbacsovi kérdésre: az űrpajzsra szükség van, mint biztonsági szelepre, mint a véletlenül kirobbanó háború megfékezésére, és egy harmadik fél ellen is.

Október 14.

Bujoreni-i szerviz, méghozzá csodaszerviz. Udvarias hang, átejtésmentes kiszolgálás, pofátlanságtól mentes stílus. Kiadtam 90 lejt borravalóként három embernek. A Militari negyedi ehhez képest a csúszópénz arcátlan kizsarolásának a helye, utána még gúnyt is űznek az emberből.

Daninak vettem egy keljfeljancsit.

Apámék mindent elintéztek Szentgyörgyön, kezdetét vette a csomagolás.

Reagani demagógia: az oroszoknak nem sikerült megtorpedózniuk az amerikai védelmi rendszer kiépítését! Az emberben gyanú ébred: nem a csapásmérő erőt védi-e?

Október 15.

Apuval a piacon. Bukarestben a nyugdíjas ezredesek, őrnagyok, minden családos ember egész szabadideje sorban állással, áru utáni vizslatással telik el, az emberek 2-3-4 órákat várakoznak az üzletek előtt, néha egész napokat és éjszakákat az árut lesve.

Októbert 16.

Két remek levelező társam van: egy dicsői 22 és egy kisbácsi 17 éves lány. Ragyogó formában mindkettő, a kisebbik érettségi előtt, a másikat már elnyelte az ipar, három váltásban dolgozik, és menekülne iszákos apja családjából.

Suksin rendezte film*: Există un asemenea flăcău*. 1964. Feleséget keres a legény és nagy hátránya, hogy nem értelmiségi. Szikrája sincs benne az eszményítésnek. Egy könyvtároslány az első, majd sorra egy megkeseredett elvált asszony, egy nő, akit felvesz kocsijába, egy újságírónő a kórházban. Közben összehozza idős kollégáját egy özveggyel. Suksin első filmje.

ÁTTELEPÜLÉS

Október 17.

Késő éjjelig mind az új terveket forgattam fejemben, egész éjfélig ébren tartott. Ma pedig miután jó órát áztam és dideregtem a megállóban, rárontottam Aktivpistára, és előadtam, hogy követném a szüleimet, áttelepednék Szentgyörgyre velük. Mint családfőnek!, Dani fogadott apjaként, ez kötelességem is. Felajánlottam neki a lakásom, hogy a kiszemelt szalontai gyereket lehozhassa Bukarestbe, s elvállaltam volna Temesvárig az összes útba eső megyei tudósítást. Elutasította. Valami olyasmi is van a dologban, hogy miért épp a Székelyföldre, ha Temesvárra vagy Dévára mennék, az esetleg más lett volna. „Nem tömhetem meg a Székelyföldet".– Nocsak. Én úgy állítottam be a dolgot, hogy emberileg kérésemet elutasítani egészen egyszerűen ne lehessen. Ott érzem a háttérben az B. ártó szellemét ismét.

*

22 és 17 éves lányok csodás értelmessége, rugalmas kiegyensúlyozottsága, pezsgő szelleme: ennek titka az lehet, hogy a nőknél ez a maximális lehetőségek megnyílásának kora, testi szépségük legjavát ekkor nyújtják, ez tehát a női-emberi lehetőségekben leggazdagabb életkoruk. Férfiaknál később következik be, és felnőtti érettségük elérésével esik egybe.

*

Amióta utánuk akarok menni, anyám egészen más szemekkel néz rám. Mi több, elismerte, hogy nem vagyunk eléggé toleránsak egymáshoz, azaz köl-

csönösen nem. Kisütöttük, hogy a két lurkónak szüksége van arra, hogy egy fiatalabb férfi is legyen a környezetükben.

Október 18.

Az államfő megkapta az Új Agrárforradalom Hőse kitüntetést, amit egy héttel korábban ő maga alapított. Meg vagyunk mentve. Rekeszizomügy. Törzsfő-tempó egyfelől, az automatikusan működő mechanizmus frappáns gesztusa másfelől.

Az apu cseretársa szerint a gaz oroszok csak élelmiszer fejében hajlandók az ipari nyersanyagokat szállítani, szenet, ércet, kőolajat. Ráfizetéses iparágaink és nagy gazdaságpolitikai baklövéseink szerinte: a kohászat, a vegyipar, főleg a kőolaj-feldolgozás, mert a nyersanyagárak hol emelkedtek, hol zuhantak, a kőolajé 39 dollárról barrelenként 10-re, most 15, de volt 70 is, s feldolgozó kapacitásaink szinte háromszor nagyobbak a belföldi kitermelésnél, ami 10-12 millió tonna csak. Három új kohászati kombinátunk is ki van éheztetve, a személyautó-gyártás se lenne kifizetődő. Így találta fel a *caesar* az esztelenül felfejlesztett és az adósságfizetésbe belerokkant társadalmat, ami errefele nem is olyan nagy újság, jó ötszáz évi tradíció folytatása.

Október 24., péntek

22-én elköltöztettem a szüleimet Szentgyörgyre, 23-án Brassóban voltam egy alanyomnál, s este befutottam… hova is? Ma reggel megírtam a *Tékozló fiú intelmei szüleihez* című episztolámat, melyben főleg a Dani nevelésével foglalkozom, miután 23-án úgy felhúzott, hogy megvertem. Szegény nagyon fel volt háborodva, „Erősebb apónál!" – panaszolta, és nem is sejtette, hogy épp a verés által köteleztem el magam mellette. Megírtam anyáméknak, hogy az önuralomra csakis úgy tudjuk rászoktatni, ha mi sem esünk neki szüntelenül magas fejhangon üvöltve, hogy micsoda komisz kölyök vagy, és ha hagyjuk önállósulni.

Saint George Cityben a szomszédok azzal fogadták anyámékat, hogy segítettek költözni, egy másik pedig felajánlotta egyik liter tejét – hiánycikk – a gyerekeknek. Épp az, aki fölött egy egész napon át dobogtunk, üvöltöztünk, gyereket neveltünk.

A minisztériumi igazgató utolsó sztorija: szovjet küldöttségnek magyarázta, hogy nálunk a munkások nem kapják meg az alapfizetésüket sem, ha nem tel-

jesítik a tervet. Elképedve kérdezték meg: és mit szól ehhez a nép? Azt felelte, olyan nagy a fegyelem, hogy elfogadja mindenki, és alávetik magukat neki!

*

A grafikus meséli, hogy végignézte a tévében a legutóbbi termésnapi hajcihőt, mindenütt kisebb vagy nagyobb diadalívek alatt vezették ŐURASÁGÁT át, a piacon a feliratok zöldségekből voltak kirakva a jelszavakkal egyetemben, a nagygyűlésen egy APUKA-kép mellett egy ANYUKA-kép állt, a sajtóban is a második nevet ugyanakkora betűvel szedik, mint az elsőt. Igaza van, mind jelentenek valamit.

Október 26., vasárnap

Orson Walles: The Magnificent Amberson. 1942. USA. Remek, a gazdagok két nemzedékének helycseréjéről, az autógyáros Morgan felülkerekedéséről a lovagias-semmittevő Ambersonokon, a két világ összefonódásáról.

Különben tömény vasárnapi unalom, leszámítva azt, hogy visszatértem *A sántító őszinteség esetei* írásához. Délben egy hirtelen ötlet sugallatára felhívtam a brassói alanyt, hogy írja meg ő a hiányzó láncszemet. Milyen trükköket, fogásokat alkalmaznak a fiúk, hogy a lányokat magukba habarítsák és rávegyék őket arra, engedjenek nekik a csóktól az ágyig. A kis pimasz persze visszakérdezett, hogy csak 15 és 20 év közötti fiúkról vagy nagyobbakról is.

Egyeseket agyuk, másokat ágyuk segít érvényesülni.

Október 30.

Érdekes 1956-os októberi kronológia**: 23-án** Pesten statárium, a szovjetek behívása, a szobor ledöntése, a Rádió ostroma, Nagy Imre kormányfő, Mikojan és Szuszlov Bp-en, **24-én** szovjet tankok Bp-en, **25-én** Jani első titkár, **28-án** tárgyalás a ruszkikkal, engedmények, az ÁVH feloszlatása, **29**-én kitör a szuezi háború, **30-án** a Köztársaság -téri mészárlás plusz a többpártrendszer bevezetése, az új kormány programja, a koalíció és az oroszok kivonulása, a rádiósok vallomása: hazudtak reggel, hazudtak nappal, hazudtak minden hullámhosszon, a hadsereg átszervezése, a Jani helyesli Imre nyilatkozatát, **31-én** eltörlik a kötelező terménybeszolgáltatást, jelzik, mégis maradtak páncélosok, Mindszenty kiszabadul, négy párt alakul, visszaállítják a Kossuth-címert és a Bocskai-sapkát, Mikojan és Szuszlov újból Pesten, este jelentik, újabb szovjet csapatok vonultak

be az országba, a párt MSZMP-ként fog újjáalakulni, a SZU állítólag hajlandó újratárgyalni a Varsói Szerződést, az MSZMP intézőbizottságában Lukács és Szántó ellenzi a kilépést, Jani és Imre helyesli, éjjel Nyikitáék eldöntik, hogy leverik a magyar ellenforradalmat, a hadsereg három napot kér, hogy felkészülhessen, **nov.1-én** Bp.-en központi munkástanács alakul, az üzemek zöme felveszi a munkát, a szabad szakszervezetek kilépnek a világszervezetből, karhatalom alakul nemzetőrökből, a szocdem párt lapja semleges Magyarországot kér, az MSZMP alakuló ülése, Lukács szerint 10%-ot ha kapnának egy szabad választáson, Nyikita közli a lengyel, román, bolgár, német és cseh vezetőkkel, hogy elhatározták a beavatkozást, és továbbutazik Jugoszláviába, Tító beleegyezik, este 7-kor Nagy Imre bejelenti a kilépést a Varsói Szerződésből, az ország semleges lesz és tiltakozik az újabb csapatok belépése miatt, Jani rádióbeszédben támogatja az új kormányt, felszólít a szocializmus védelmére, nehogy Korea sorsára jussanak, és fegyveres beavatkozás legyen a dologból, de még aznap este Münnich Ferenccel eltűnnek, **nov. 2-án** megjelenik a *Népszabadság* első száma a Jani tegnapi beszédével (holott ő már Kárpátalján tartózkodott új célokkal és feladatokkal), Déry Tibor a magyar történelem első győztes forradalmát üdvözli: „ a suhanc szó mától szent előttem", a kormány újból kéri a csapatok kivonásáról szóló tárgyalások elkezdését, az ENSZ-től kérik a semlegesség garantálását, Bp.-et körülzárják a páncélosok, Nyikita Titóval tárgyal, elutasítják a felajánlott román csapatok igénybevételét és Kádár személye mellett döntenek, talán Tító javaslatára, **nov. 3-án** Nagy Imre átalakítja kormányát, az ENSZ-hez fordul, **nov. 4-én** utcai harcok, Kádár külföldről rádión bejelenti a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakulását, mivel csak két út létezik…

Szóval egy kiforratlan – mert nem hagyták kiforrni – forradalom, egy lehetőség.

Reálpolitikus számára megkerülhetetlen kérdés a nagyhatalmi diktátum: a jaltai felosztásé.

A Nép elutasította „néphatalom" restaurálása, az önigazgatás felszámolása, a politikai szféra újbóli önállósítása, az elidegenedés visszaállítása. Kiegyezés? Deák Ferenc?

November 2.

Levelet kaptam egy kiszemelt alanytól, utolsó reménységének nevez, amihez foggal és körömmel ragaszkodna. Megijesztett, meg kell mondanom neki, hogy nem szabad senki életébe beavatkoznom, és hogy hazudnék, ha azt állí-

tanám, hogy tudok segíteni (szülők, szerető körüli zűr, minden kétségbeejtően felfokozva). De szóba állt volna-e bárki velem eddig, ha nincs mellékgondolata (érvényesülés, kíváncsiság, hódítási szándék, bajok és gondok, hiúság stb.) Éppen hogy menekülnöm kellene attól, aki csak íratni akar magáról. De az illúziókeltésnek is megvan a maga megengedett mértéke. Marad, amire eddig mindig hivatkoztam: a kollektív tapasztalat összegyűjtése és nyilvánosságra hozatala, közösségi összefogással.

Dani: világosan látom, apát keres és tudatosan teszi.

November 3–11.

Kolozsváron és Szentgyörgyön. Egy értelmes XII.-es kisbácsi kislány, akinek azonban szomorúság van a szíve mélyén. A falu villanegyede lehetne Kolozsvárnak, a háttérében a gazdasági épületek és a magukat halálra dolgozó emberek. A vonaton egy ozsdolai ember: a tehénnek 3-4 ezer lej az ára, mert nincs, illetve drága a széna és vágási tilalom van, s a tejet kötelezően az államnak kell eladni. Egy 50 kg-os malac 5000 lejbe kerül.

Kovács Pali azt hitte, hogy átejtettem és egy fenyegetőző levelet írt. Érdekeset mesélt azokról, akik az útlevélkérésüket adták le: azt kérdezte tőlük a „szektorista" (rendőr), hogy ki akarnak lógni? Nem baj, tegyék, de szóljanak neki is, mert jelentenie kell! Több ezerre rúg a bécsi útra lépők száma, szinte nyitott a határ Ausztriába.

Kolozsvárt a kenyeret jegyre adják, mint az ötvenes években, soha akkora sorokat nem láttam, pedig annak idején magam is gyakoroltam ezt a sportot gyerekkoromban. Mákófalván azok villanyát, akik a tejet a szomszédban értékesítik, lekapcsolták, s amikor a számlával a kezükben panaszt tettek, újból visszakapcsolták, de a boltos kapott egy fekete listát, s a rajta szereplőknek még gyufát sem adhat el, mehetnek Egeresre érte. A marosvásárhelyi orvosin indult magyar csoport az idén, a gyógyszerészeti azonban már nem.

Anyámék a régiek, Danival vasárnap kimentünk az erdőbe.

November 14.

Rossz vért szült az otthoni látogatás, anyámmal vitáztam Dani miatt. Szegény Dani tiltásözönben él, vele senki sem foglalkozik, hanem csak elviselni próbálják, ez időnként, mikor már nem bírják, ingerült jelenetekhez vezet. Mindenki fáradt, áldozatnak érzi, amit a gyerekek ellátásáért tesz, s többre nem

telik a jóságukból, kedélytelenségükből. Én legyet fogtam neki, kirándultam és játszottam vele – ők csak etetik, öltöztetik, levegőzni viszik és felügyelnek rá, esetleg nagy kegyesen megengedik, hogy játsszék. Jellegzetesen defenzív álláspont, kullogás az események mögött, fáradt emberek viselkedése. Nyílt agresszióban kirobbanó jelenetekkel vegyesen, ami a gyerekben ambivalens érzéseket ébreszt. Az óvodai kettőség mellé még ezt is elültetik bennük, identitászavarral társítják ráadásul.

November 15.

Bukarest. Hosszú, hetvenméteres szombati kenyérsor. A gyerek létbiztonság növelő tényező, neki is a szülővel kell sorban állnia, mert így többet mérnek, a családi ellátás fontos katonája. Új kocsi érkezik áruval, a nép futásnak ered, aki gyorsabb, előbb kap az áruból. Tojást, csirkét, tejet, mindent külön-külön árulnak. De ma csirkére hiába várakoztak.

November 16.

Rákosi Mátyásnak sikerült a lehetetlen: nemzeti egységet hozott létre – magával szemben.

Apám identitászavarai történelmi „terheltségének" eredményei, az anyáméi azonban a lehető legtermészetellenesebbek, anyához és értelmiségihez sem illenek. A lélek feláldozása az állítólagos érvényesülésnek, a gyerekek románná nevelése eredendően szellem- és tehetségellenes, ráadásul mesterséges magányra és idegenségre ítéli őket környezetükben. Most bejelentenem a szakítást taktikai hiba lenne azonban, lassan belenőnek/nőhetnek a szentgyörgyi kisvilágukba. Ők apámmal részei voltak a hatalomnak, s ezt a struktúránbelüliséget át szeretnék örökíteni utódaikra is. Mi másként látjuk, lévén az merő illúzió, előnyös csak az lehet, ha önmagunkhoz ragaszkodunk. A korváltás fontos következménye, hogy ma lényegesen jobban eligazít az erkölcsi identitástudat a világban, mint a háború utáni korban a politikai helyzettudat.

November 18.

Feljött a szegény félkegyelmű a földszintről, hogy buletinjében a DB mint szériajel biztosan *debil mintal*-t jelent…

November 19.

Tony Richardson: The Entertainer, John Osborne darabja után Laurence Olivier-vel a címszerepben. A csepűrágó utolsó kísérletéről, hogy adósságaiból kilábaljon, hogyan öli meg az apját stb. Kis hitványságok miatt is el lehet végül kárhozni.

November 20.

A SZU-ban engedélyezik az egyéni vagy családi kisvállalkozást a szolgáltatásokban.

Fél tizenegyre értem be, a *Pulzus*t már nem sikerült megírnom, elzavartak béke mítingre a KISZ székházába. A FIÚ arcát néztem, láthatólag mulattatja a nagy tisztelet, bohóckodik, egy patetikusan szavaló kopasz aktivistát megmosolyog, sőt kiröhög, aztán két rövid mondattal jelentéstételre rendelte másnapra a szekciófelelősöket s koppantott egyet öklével az asztalon.

A talponállóban bekaptam valamit és megnéztem egy grúz filmet: *Interviuri despre probleme personale*. A bürokrata férj és a riporternő ellentéte, remekbe sikerült alkotás az utóbbi életének válságáról. Felhívtam Szentgyörgyöt, és hazatértem egy kiló kolbásszal és szafaládéval. A fürdőben újból folyik a víz a falon. A szerk-ben kikeltem vívmányriportom frázisos felhígítása ellen, de erélytelenül és minden eredmény nélkül. Aktívpista úgy be van tojva az új főnökétől, hogy nem számol azzal, a túllihegésbe is fokozatosan kell belemenni, különben teljesen elveszíti a talajt a lába alól.

November 21.

Anyám eredendően tehetségellenes álláspontja a biztonság minden áron való megszerzését szolgálja, a középszerűségre mint garanciára tekint. Feláldozzák a műveltséget, a tehetséget, a szabadság belső szószólóját az állítólagos létbiztonságnak, mi végső soron a szürkeségbe való belehalás és a kiszolgáltatottságnak való odalökés. De mit látott maga körül? Egy embert, aki elfojtotta magában a tehetséget, funkciókba kezdett kapaszkodni, aki a kiutat szorongásaiból is a rossz irányban kereste. Eredmény a teljes identitászavar, a teljes önfelszámolásig jutott énhasadás. Az alkalmazkodás jegyében csak elpusztulni lehet. Ott állunk a fölrobbanás előtt, nyersanyaggá minősül utána át minden, ami voltunk egy más, nem kívánt minőség számára.

November 22.

Azon mesterkedem végletesen kiéleződött magányomban, hogy az egyetlen szálat, mely másokhoz kapcsol, elvágjam.

Az MSZMP a reform reformját, új ár-, bér- és adórendszert szándékszik bevezetni. A politikai reformról is vitázik a KB, két iskola alakult ki – állítja a szóvivő –, de ennél többet egyelőre nem tudni a dologról. Szkeptikus megfigyelők szerint a SZU-beli ún. maszek tevékenység engedélyezési kísérlete nem egyéb, mint az eddigi feketemunka megadóztatása, és 2-3 millió emberre terjedhet legfeljebb ki, akik a nemzeti jövedelem egy százalékát ha megtermelik.

Dosztojevszkij: A kamasz.

Esti séta a városban. A népszavazás előtt mindenütt óriási soroknak osztják a felvágottat, vajat, szőlőt, tojást, szalonnát – mindent külön és adagolva. Egy csomó elégedett ember mindenfele, mintha lopták volna, úgy viszik haza a szajrét. Mint amit soron kívül és nem egészen jogosan kapott az ember. Holnap fél hatkor kell felkelnem, hogy fél nyolckor szavazhassak.

November 23.

Reggel hatkor hatalmas tömeg özönlik a metrólejáró felé a sötétben. Kézitusa árán csimpaszkodom fel a villamosra. Morgás sehol, a szokásos veszekedések plusz a következő jelenet: egy férfi kikéri magának a másik könyökhasználatát, mire az felcsattan: Aici nu contează cine e medic primar, aici reducerea armamentului contează! (Itt nem az számít, ki főorvos, itt a leszerelés számít!) A szavazás zseniálisan volt megszervezve: munkahelyen, névjegyzéken kellett a felvigyázók szeme láttára aláírni az igen rubrikáját. A főnökök vezették le csoportjukat. Mosoly, kedélyes elégedettség, nagy köszönések aktivista reverenciával. Nyolc-tíz közül tele az utcák és parkok emberekkel és licistákkal, mert ők is szavaztak. Egy asszony a villamoson: azt mondták, ha nyolcig nem szavazunk le, felbontják a munkaszerződésünk. Aktívpista reszket a sokktól, amit reggel kapott: egy ellenőrzés egy írógépet künn talált az asztalon kefelevonatokkal együtt a Fröccs bezáratlan hagyott szobájában.

A demokrácia csonkaságának minden lélekben kell valami alappal rendelkeznie. Ezek az emberek már születésüktől fogva nem tekintik saját életüket teljesen a sajátjuknak. Jobbágymentalitás az állam iránt. Szeretni nem szereti, de elismeri jogát arra, hogy idejének egy jó részét kisajátítsa, eltulajdonítsa ellenszolgáltatás nélkül. Ha azt nézzük, hogy még ad is érte valamit: munka-

helyet, lakást, olyant-amilyent, de ellátást is – akkor úgy véli, nem is csinált rossz üzletet, legfeljebb ügyeskedéssel még kiegészíti a jövedelmét. Az állampolgári önérzet és jogtudat fejletlensége tehát, ez a gyökere a szembeszegülés teljes hiányának. A jobbágymentalitás kiegészül egy olyan szemlélettel, ami az individuum önállósulása előtti prekapitalista rendekre vezethető vissza: az ember része egy nála fontosabb közösségnek és társadalomnak, aminek joga rendelkeznie vele. A szocializmus ezen élősködik közösségi elkötelezettség címén. Ezért a szocialista demokrácia kovásza is a polgári szabadságjogok bevezetése lenne. Átugorhatatlan láncszem. Épp mert elválaszthatatlanul összeolvad a jobbágymentalitás és az ősi közösséghez való hűség. Ráadásul ez utóbbi romlott, rothadt állapotában nem jelent már támaszt a hatalommal szemben, amely magát a felbomlott kisebb közösség utódjának mondja, s funkcióiban (állás, ellátás, lakás) garantálja a létfeltételeket, de áttekinthetetlen és az egyén számára ellenőrizhetetlen. Az ősi demokráciának ez a gyökere elszáradt, odalett a közösséggel együtt, ehelyett az össztársadalmi hierarchizált, merev alárendeltség honosodott meg a falvakon is. Plusz az ősi nemtörődömség a központi hatalommal szemben és az önalávetés neki.

A nagy tehát elnyeli a kicsit, a kicsin inneni család eszményeihez viszonyulva pedig paternalista pózokat ölt, a népek atyjában ölt testet stb. Az ún. osztálytudat se volt egyéb, mint az ősiből való kioldódás köztes formája, átvette helyét a nemzet – de a néppé szélesedett despota jelentésében. A propagandaszervek mind a despota imádatában való föloldódást ünneplik, szolgálják, annak hitvallását terjesztik.

Az ősi közösségek felbomlasztása: az egyén megfosztása támaszától (hogy át lehessen egy másik életformába hajtani). A felbomlottság állapotának konzerválása más-más célt szolgál. Itt követelik meg az egyén önalárendelését, anélkül hogy beleszólása lenne az ügyintézésbe. Úgy kell kezelni, szeretni és tisztelni a nagy és virtuális közösséget, ami az államban ölt testet, mintha kis faluközösség lenne, de ő azt tesz velem, amit akar. Közben atyai pózokban tetszeleg, tehát archaizál anakronisztikus fintor közepette. Minél távolabb áll az atyaitól, szülőitől, a családi melegtől, annál jobban erőlteti. Ez ugyanis kiválóan alkalmas a megkérdőjelezhetetlen tekintély védelmére, szimbolizálására. A kiürült közösségiség nem egyéb, mint az egyén függésben tartása, emancipációs vágyának meghiúsítása, elgáncsolása.

Magyarán: 1. analógiák az ázsiai formák és a ma között, 2. analógiák a kapitalizálódás és a ma közt (atomizáció, eredeti tőkefelhalmozás stb.).

Konklúzió: az ázsiai felépítmény és a kapitalizálódás egyfajta szimbiózisa.

Azaz a nyugati kapitalizmus megszülte az önző polgár mellett a szabadsághőst, az öntudatos állampolgárt is. Ezt átugrani szabad-e? Mert lehetni, úgy látszik, lehet. Jobbágytudatú illetőkkel próbálják fölépíteni a szocializmust, mitől persze Bábel kinézetet nyer szegény.

Tehát a fennálló hűbériség kereszteződik a kapitalizmussal, viszont az előbbiből az önigazgató faluközösséget, a másodikból a polgári demokráciát kivonták, azaz kétszeres hiányát egyesíti magában a demokráciának, az egyéni szabadságnak, más szóval az egyén benne duplán kiszolgáltatott és függő helyzetben van.

Az egyén önállósulásának elodázása folyik – állítólag addig tartana, amíg Bábel fölépül. De Bábel anélkül fölépíthetetlen és tk. fönntarthatatlan. (Érdemes-e fönntartatni?)

November 24.

Vannak fura napok az ember életében: ma telefonon jelentkezett Alice, hogy szerdán jön Bukarestbe, majd Szerényke, hogy eszébe jutottam, végül Lőrinczi László[108] doktor úr, hogy Olaszországból hozott egy lapkivágást a szombatosokról. Kezet fogtam Koppándival, aki épp nála volt. Délben én mentem el K. Katihoz, akivel már napok óta meg szeretnék ismerkedni. Suta mód a koromról, tapasztalataimról vallomásoztam, ő épp kihelyezés előtt áll, június óta halasztgatják, mert az elnöki dekrétum még nem jelent meg. Okos, kedves, vonzó teremtés.

November 26.

Magyarországon a lakosság jövedelmének ugyanakkora hányadát költi közlekedésre, mint ruházkodásra vagy bútorra: 10 százalékot.

---

[108] Lőrinczi László (1919. – Settimo San Pietro, 2011.) erdélyi magyar költő, író, műfordító, szerkesztő. felesége Liana Pasquali olasz hárfaművész volt. A Református Kollégiumban érettségizett Kolozsvárt (1937), ugyanitt jog- és államtudományi doktorátust szerzett (1941), majd bölcsészeti és közgazdasági tanulmányokat végzett Olaszországban és itthon. Ügyvédjelölt, majd joggyakornok és albíró a kolozsvári törvényszéken (1942–46), az MNSZ művelődésügyi titkára Bukarestben (1946–49), az Állami Könyvkiadó szerkesztője (1949–51), a *Romániai Magyar Szó* és *Művelődési Útmutató* alapító munkatársa, nyugalomba vonulásáig az *Új Élet* bukaresti fiókszerkesztőségének vezetője. 1990-től a bukaresti *Valóság* munkatársa. Az 1998-ban Olaszországba, Szardínia szigetére költözött. Termékeny műfordító (Dante, Quasimodo, Arghezi stb.) és útikönyvíró.

18o perces késéssel megjött Alice. Ő úgy érzi, hogy most már van valami köze hozzám. Jó, mondom. Nem volt megelégedve a hatással. Unja már Sanyit és a másikat is, mert naivak. Nocsak! Beszélt az új bundájáról, arról, hogy ő kávé nélkül nem tud élni, szoknyát varrat magának, anyjáék is emlegettek, egy buliban egy kislánnyal jobban érezte magát, mint Sanyival, ő tk. nem is szép stb. A szakma viszont komolyan foglalkoztatja, a portrék érdeklik egyelőre. Mondtam, menjen ki a szabadba is, a lap igényelhetné a képeit. Beszéltem a vonzalomról, mint ami elmúlt, amiből kigyógyultam. Nos, ő reméli, hogy megértettem, mit mondott (nono), szóval jó barátként számíthatok rá – sütötte ki az állomáson. Hívtam, jöjjön még, kis fintor volt a válasz. Van benne azért női fifika, s sex appealjének a deleje újból megérintett. De!

November 28.

Írtam Alice-nak egy levelet arról, hogy szedje össze magát és használja ki a fényképészetben rejlő alkotási lehetőséget, váljon értelmiségivé. Így megírhattam azt is kerek perec, hogy jelenlegi tanácstalan és céltalan állapotában csak tehertétele lehetne az életemnek. Mire a jó tanácsokkal végeztem, egészen megenyhültem iránta és beleszerettem a lehetőségeibe: az általam másodszor újraalkotott, elképzelt Alice-ba.

A kicsike, mint látszik, végül színvallásra bírt. Különben az a nőtípus, akinek szörnyű fejfájást okoz a saját férjhez adása, mivel beéri magával képletesen és talán de facto is, őrületbe tudja kergetni a fiúkat, akik beleestek. Sex appealje a vasat is meglágyítaná, delejes hatását újból tapasztaltam. Azt is, ő mennyire nem úgy gondolja és érzi. Öntudatlan és akaratlan árasztott vonzerő az övé. De lelkét alighanem megfertőzte a környezet igénytelensége, hiányzik belőle a becsvágy. Úgy érzem, nem érdemes többet foglalkoznom vele.

A fővárosi ASE-n (közgazdasági akadémia) a harmadéveseknek hetente 2-szer 8 órájuk van, négyszer pedig hat órájuk. Tisztára líceum.

November 30.

Alig ért véget a békekampány, kiújult az egyesülési[109] nem is tudom micsoda. Egyedül a mai vasárnapi műsorban három direkte egyesülő és több indirekte egyesülő műsorszám volt ilyen szövegekkel: a mi országhatáraink etnikaiak,

[109] Erdélyé és a Román Ókirálységé, 1918. december 1-re datálják.

nem stratégiaiak vagy politikaiak voltak, bizonyítani sem kell őket, csak azok magyarázkodnak és érvelnek, akik a hazugság és hamisítás szolgálatában állnak stb. Egyesüléstől az unirii-ig és viszont – ebből áll a műsor.

December 2.

Sikerült elérnünk a lehetetlent: modern társadalomban úgy élünk, mint a halász-vadász őskorban: minden időnk az önellátás gondjával telik el, igényeink a fiziológiaiakra épültek le, vége. A politikai vezetés fő eszköze féken tartásunkra ez lett.

Az utcán csődület, egy kucsmás embert rendőrautóba tuszkolnak, kátránypapírköteget hajítanak utána szidalmakkal együtt, hogy: Nem szégyelled magad! Lopta volna egy építőtelepről, mondják. Az asszonyok megjegyzései: inkább a húst eltulajdonító nagyobb tolvajokat fognák le!

A villamoson egy rekedt hangú nő szidja az ellenőröket, hogy a végállomásokon lógnak, ücsörögnek, lepecsételtetik a lapjaikat és lógatják a lábukat. Egy férfi érvel ellene, kisül, hogy ellenőr. A nő egyre indulatosabban támadja és belefojtja a szót, hangereje is hat: Tu nu ai fumat, ce am fumat eu, pe ale tale eu le-am fumat în schimb. Nu o să dispară hoția din țara romînească pînă nu se va ara pamîntul cu noi cu tot. (Te nem pipáltál/tapasztaltál olyat, mint én, én viszont ismerem a te világod! Nem lesz itt soha vége a lopásnak, munkakerülésnek mindaddig, míg be nem szántanak mindent velünk együtt a föld alá, el nem törölnek mindent velünk együtt a föld színéről) Méltatlankodó, de vékony hangok is hallatszanak, a beálló csend azért az ő győzelmét jelzi. Ellenpólusa, józanságában végletes ellenpólusa a propagandagépezet nyújtotta képnek.

December 6.

Három napja süt a nap, kék az ég, enyhék és sétára csábítóak a délutánok, mintha nem is lenne december. Tankoltam, hogy legyen az esetleges tilalom idején.

Bálint Tibor: Zokogó majom. A Dudás József főszerkesztő portréja könyörületes szívvel megrajzolt szatirikus portré Kavics elvtársról állítólag. Nem hiszem, hogy közelebbről ismerték egymást.

Hogy milyen helyeken képesek a bukarestiek enni! Ma ugyanazokban a talponállókban, ócska köpködőkben inkább csak sört bontanak ezerszám ne-

kik, s a sok pocsék ruhájú, zsíros gallérú férfi, borostás pofáját kitátja és vedel. A bűz leírhatatlan, a vadállat vacka palota ahhoz képest.

A filmtékában: *O seară, un tren.* Yves Montand-nal és Aunuk Aimée-vel. A nagy szerelem filmje.

December 7., vasárnap

A szegény Alice megbántva ment haza. De hát ugyan mit talált volna a szakítás után öt hónappal a régi érzelmek helyén? Azok fonákja tárult fel előtte, a valamikori díszes homlokzat mögött az épület kacatokkal teledobált hátsó udvara.

Du. 4 óra 17 perckor csillárhimbáltató földrengés volt, a gyerekek kinn játszottak a ház előtt.

A vasárnapi *Megyék* sorozatban a tévé Hargita megyét hozta egy ún. dokumentumfilm és a *Megéneklünk, Románia!* ottani műsorszámaiból készült összeállítás erejéig. Egy óra alatt egyetlen szó sem hangzott el az együttélésről, de még magyar szó sem, a székely ruhások pedig egyetlen alkalommal hórázhattak a többiekkel, különben mintha már nem is léteznének. Nyilván utasításra. Kajánul lestem, mikor tér vissza a letiltott, felszámolt műsor – nos, nem történt meg. De egy érdekes szociálpszichológiai reflex is működik itt: ami megoldhatatlan, azt undorodva kiszigeteljük, nem veszünk tudomást róla.

December 8.

Reggel a vegyi karon egy diákszövetségi vezető szövegelését hallgattam végig. A Filmotékába nem volt kedvem beülni filmet nézni, otthon megebédeltem, maradt egy krumplim a tegnapról, vettem valami rémes, csirkehúsnak nevezett őrleményt, lefeküdtem, és ¾ ötkor arra ébredtem, hogy mozog az ágy alattam. A lámpa nem lengett, képzelődöm, gondoltam, visszafeküdtem. Este kisült, hogy a tegnapival megegyező, 5,5 fokos földrengés ismétlődött meg Bulgáriában. Hát ebből kezd elegem lenni.

Este az államfő ismét a *kell* és a *mindent megteszünk* jegyében perorált húszéves témájáról sajátos érvelési stílusában: *kell, mert csak így* stb. A baj mindig a bor és víz problémája körül van.

December 10.

Színház: *Secretul familiei Posket*. Jó polgári vígjáték, Dem Rădulescu ragyogó volt.

December 11.

Film: *Truffaut: Lopott csókok, 1968*. Fiatal, mai picaro: elbocsátják a hadseregből labilis egyénisége miatt, rohan a bordélyba, a nő nem hajlandó se levetkőzni, se csókolózni. Barátnője hozzá hasonló hotelportás, őt egy magándetektív ügynökség veszi fel. Egy cipőüzlet-tulajdonos elveszett tekintélye után nyomoz– és meg is találja a tulaj feleségének ágyában. A barátnő végül beérik.

December 14.

Vasárnap, lakógyűlés. Nem tudnak rendesen hozzászólni, hanem két-három indulatos mondat után valóságos ugatásba kezdenek. A szomszéd lépcsőházban tíz-tizenötezer lejes hátralékok halmozódtak fel a rezsiszámlán, ami az elszegényedés jele, a bírósági végzéssel kiköltöztetett férj helyére még nem költözhetett be a volt feleség – ki fizeti ki a hátralékot ilyenkor? Erőteljes hasonlatokkal fejezik ki magukat: – Ha a konyhába mezítláb lépsz be, megsülhet a talpad. Értik, ugye? – Persze a hideg beálltával mindenki reggeltől estig égeti a gázt, mert a lakások fala salétromos, penészes, nem tud kiszáradni. A lakóbizottsági forgóalapot szobánkénti 200 lejre emelték, én lepengettem, ebben a hónapban tehát már most többet költöttem a fizetésemnél: kocsi 700, a fordított „apanázs" 400, tévé 450, a karácsonyi ajándék 16o plusz 200, ez már 1910. A színházra is elment vagy 100.

December 16.

Alain Resnais: Tavaly Marienbadban. 1961.

December 17., szerda

Az első hó. Óriás, vizesen összetapadt pelyhekben hull, egyre hull.

December 18.

Szerényke fejében van valami. Gyanakodtam arra, hogy irataimra fáj a foga, de az ábra bonyolultabb. Nem kis fejtörést okoztam neki: kivittük csomagját az állomásra, tettetett vonakodással kezelt, majd telefonon kirendelte a barátnőjét is, mintha közeledési kísérletemet akarta volna meghiúsítani. Ilyen kísérletről azonban szó sem volt. Nem tudja hányadán áll velem, azt sem, mit akar tőlem, s el sem tudja képzelni, én mit akarok tőle.

Államadósságaink az idén 6,6 milliárdról 5,4 milliárdra csökkentek, tehát a tervezettnek csak a felét törlesztették.

Az állomásról szépen a filmtékáéba mentem, *Schlöndorf: Tinerețea lui Törless*, Robert Musil regénye nyomán készült filmjét adták. Mi Ottlik Géza regényéből ismerjük e világot. Tisztiiskola, egy gyenge és mazochista gyerek megkínzása, a hős bűnrészessége és lázadása ellene. Utána Florian Potra filmkritikus beszélt nagyon okosan a film és irodalom viszonyáról, kép és szó kapcsolatáról. Idézte Pasolinit: a film látvány és beszéd biuniune-je (együttese). Hárman szóltak hozzá, egy nő irodalmi illusztrációnak nevezte, egy úr, elvetve a sulykot, elhibázott alkotásnak, egy másik visszabillentve a mérleg nyelvét, sikeres filmrevitelnek, melyben a látvány is megkapja a maga szerepét és a főhős játéka is hibátlan. Potra szerin: un eșec glorios (dicső bukás). Tud magyarul, Adyt, Lukács Györgyöt, Szabó Istvánt említette, tökéletes kiejtéssel.

Egész nap gumicsizmásan battyogtam a bokáig érő latyakban.

December 20.

A pénzt elkölteni még nehezebb, mint megkeresni. Ha azt akarod, hogy az infláció miatt ne békétlenkedjenek az emberek, nyúlj az árualap, az élelmiszerek csökkentésének eszközéhez.

ÍRÓKONGRESSZUS

December 21.

A szovjet írókongresszus felszólalásainak kivonatai a *Mozgó Világ* 86/10-es számában, egybehangzóan a köpenyegforgatók, karrieristák, kétszínűek, a „trubadúrok" és féltehetségek ellen szólaltak fel – mert újabban mindenki az új jelszavakat fújja – mondják. S épp ezek fogják elsikkasztani a valódi változást.

A hatalom merevsége és szívós rugalmatlansága kaméleonná teszi az alkotó értelmiség zömét is. A szövetségnek tízezer tagja van, Magyarországon 600. Itt a legutóbbi kongresszuson heves szóváltásra került sor Berecz János KB-titkár és az írók között a Csurka Istvánt sújtó szilencium[110] és a *Tiszatáj* szerkesztőségének átalakítása miatt. Kádárt Jánost Júdásnak nevezték egy versben.[111]

Itt nemhogy a demokrácia, hanem már a technokrácia uralma is haladást hozna.

Pillantás a hídról, amerikai neorealista stílusban, *Arthur Miller* darabja nyomán. A freudizmus újabb „áldozata".

December 24.

A főszerk ma délben búcsúképpen kellemes karácsonyestét kívánt, mire Bizalmi furcsállkodva ismételte el magában a jókívánságot, a fővárosban nőtt fel, a hatvanas-hetvenes években más módi járta. Neki egyáltalán nem tűnik természetesnek a dolog.

Csípős hideg volt végig, egy jégpálya az egész város, évek óta nem történt meg, hogy elessem, ma sikerült.

Gondolataim az Alice-tól tegnap érkezett levél kötötte le. Ő „megdöbbent" a mondanivalómtól, de a viszonyt folytatná, s adjam elő kifogásaim. Kezdetben mindenféle pózokat próbáltam, mert fenemód hízelgett a hiúságomnak, anélkül, hogy bevallottam volna. Aztán beláttam, hogy az elutasítás sajna indokolt, a levelemben felsorolt különbségek köztem és közte nagyobbak annál,

---

[110] Csurka István (1934–2012) kétszeres József Attila-díjas író, dramaturg, politikus. Irodalmi munkásságát elsősorban drámaíróként folytatta. A rendszerváltás hajnalán a monori találkozó vitaindító előadását ő tartotta *Új magyar önépítés* címmel, illetve aktívan részt vett a lakiteleki találkozó munkájában is, a Magyar Demokrata Fórum egyik alapítója volt. 1993-ban kizárták az MDF-ből, ekkor megalapította a Magyar Igazság és Élet Pártját, amelynek haláláig elnöke volt. 1990–1994 között az MDF, majd 1998–2002 között a MIÉP színeiben országgyűlési képviselő volt. Az 1956-os forradalom alatt a főiskolai nemzetőrség vezetője volt, ami miatt fél évre a Kistarcsai Központi Internálótáborba zárták, majd 1957 augusztusában, Raszkolnyikov fedőnéven, beszervezték III/III-as ügynöknek. A kilencvenes évek elején az elsők között tárta a nyilvánosság elé ügynökmúltját. Állítása szerint a beszervezési nyilatkozatot az internálás során, kényszer hatására írta alá, és soha nem írt jelentést. Az átvilágítások eredményei és a levéltárakban fellelhető dokumentumok szerint az együttműködés teljes hiánya miatt alkalmatlannak nyilvánították. Szabadfoglalkozású íróként dolgozott, többek közt népszerű drámaíró volt.

[111] Nagy Gáspár költő versben siratta el Nagy Imrét.

hogysem eltekinthessek tőlük, s valóban újjá kellene születnie, hogy vállalni tudjam. Vettem egy üveg bort a karácsonyi hangulat végett, és kikötöttem annál, hogy a merev elzárkózásra még sincs okom.

December 26.

Éles szelek köszörülik a jeget, cukorvattaszerű száraz hó telepszik rá, s rejti el szem elől.

A kis Alice meghibbant, levelében megint a régi „gyönyörűségeket" helyezi kilátásba. Ha nincs úgy, akkor sem kérek belőle. Megírtam neki, hogy abba kell hagynom a levelezést vele (egy kitalált ok miatt). Nem kívánja se lelkem, se testem, és jobb a magyarázkodást kerülni. Még hogy soroljam a hibáit? Ugyan, mi végre? Bosszút nincs miért állnom rajta.

Jászi Oszkár: A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés. A monarchia nagyhatalmi érdekek miatt töredezett szét, a kisállamok pedig egymást kell hogy sakkban tartsák – mai napig tartó érvénnyel. Miniszter korában 1918-ban más kibontakozást várt szegény.

Három hónap óta először jutok tojáshoz a karácsonyi feldobásnak köszönhetően. Mindenütt ugrásra kész emberek az üzletek körül, egyenesen a teherautókról árusítanak, a csípős hidegben is hosszúak a sorok.

December 27.

Feltettem a levelet, jött egy üdvözlet. Nem kímélte a költséget a bemutatkozáshoz. Hozzá tartozik, hogy éntőlem egy kislány képét kapta, aki meglehet, hogy édes volt, de én nem erre emlékszem.

December 28.

Amíg a beruházási kurzus folyik (indokoltan vagy sem, de amíg ipari munka- és lakhelyek teremtése a fő cél), addig a politika szükségszerűen be van fagyasztva, s a kultúra mint annak ikertestvére és táplálója, csak bizonyos korlátok között mozoghat, s időnként vele szemben fegyelmezési álláspontra helyezkedhetik a hatalom. Az értelmiség kiforrását pl. késleltetik. A polgári indusztrializmus jogi liberalizmus volt egyben, ez most főleg tőkeelvonás s emiatt a tömegek és az egyén kordában tartása. A szocializmus mint puszta gazdasági építőmunka jelenik meg, mint erődépítés. Hoppá, tévedés: a libe-

ralizmus sem egyéb az előző idők XIX. századi korrekciójánál és eszményítésénél. A keserves szenvedésre következő valamelyes anyagi és jogi biztonság korának ideológiája volt tehát.

December 29.

A sztalinizmus a proletárdiktatúra egyoldalú felfogása és kiterjesztése a munkásosztályra magára is.

Presztízsberuházás a főváros szívében. Kész piramis, a fáraó halhatatlanságának foglalata. A tévében az „ekécske" (Pluguşorul) újévköszöntő tömegszertartása folyik, ŐT is név szerint dicsőítik.

Az ország közepesen fejletté tételére az utolsó gatyánk is rámegy, az éhezés a harmadik világ sajátja.

December 30.

Maskarások vonulnak dobbal és két kürttel, van köztük csattogó faállkapcsos kecske, egy medvebőrbe bújt alak, egy pénzekkel televarrt ruhájú, füttyös vezető és két hamuval bemázolt arcú, színes rongyokkal televarrt ruhájú adománygyűjtő. Papírsapkájuk le-leesik hajladozás közben. Rettenetes zenebonával vonulnak, s a négylábú lovacska (ilyet nem láttam eddig) is ropja a táncot. A gyerekek a medve orrában lógó lánc után kapkodnak, segítenek a hóból összeszedni az ablakokból innen is, onnan is hulló érméket. Nem cigányok. Rettentő nagy visszhangot vernek zenebonájukkal és ostorpattogtatásukkal. *Mînaţi, măi!* (tereljetek, fiúk!)

Lakásom barlanggá van átalakulóban, a betonfalak jéghidegek, a konyhában süt a padló, a fürdőben a falakról és csövekről csepegő víz megteszi a magáét, virágzik a salétrom és feketéllik a penész. Kész neanderthali körülmények az első emeleten.

Páger Antalt[112] azzal temették a Farkasréti temetőben színésztársai, hogy „tudta, ahol a politika kezdődik, ott ér véget a művészet". A Kossuth Rádió kürtölte ki az *Esti Krónika*ban.

[112] Páger Antal (1899–1986) Kossuth-díjas magyar színművész, kiváló művész., a jobboldallal is rokonszenvezett, a háború után disszidált, ennek ellenére Rákosiék 11 évi távollét után Argentinából hozatták haza, másodszor is sztárrá lett.

Apámék este felhívtak, lemegyek-e szilveszterre. Egészen jól esett, elöntött a meleg, megenyhültem.

1987

Január 1.

Enyhe, hófaló idő, tócsás, kásás hó, inkább sár, napsütés, felhőtlen ég. Az este a Kossuth Rádió kabaréját hallgattam, mint évek óta mindig.

A CSAPDA

Január 2.

Most fejeztem be *A kamasz*-t Dosztojevszkijtől. Másodszor és megvilágosodott állapotomban saját, Alice-nak írott levelemből a következőket „látom be": 1. Első rétege egy nyárspolgári józanság, hogy én nem szeretem már, nem találunk, szociális és kulturális különbségek állnak fenn köztünk stb. – undok bölcsességek, megfontoltság és ilyesmik. Sétáról hazajövet ma is az elutasítás pózait próbálgattam, ha a lépcsőházban netán várna rám – ez sokat elárul az igazságról. 2. A mélyebben fekvő réteg a bosszúé. Csak azért sem! És kieszeltem a totális, megfellebbezhetetlen elutasítás módját, azt írtam, hogy megnősülök. 3. Egy harmadik réteg az ordító, de némán üvöltő magányé. Szerelmet, bárhogyan vizsgálom a szívem, nemigen találok benne. Így leszek én is Dosztojevszkij-i hős. Vagy csak tetszelgés lenne? Itt történetesen fordított a helyzet.

AZ ÁRVA

Január 4.

Apám rátermettsége és tehetsége kétségtelen, mégis beleesett a csapdába, amit az új rend állított funkcionáriusainak: felkészültségét és bátorságát, önállósági

fokát meghaladó beosztást kapott és ezért a hivatali fegyelembe, önalárendelésbe kellett kapaszkodnia, hogy helyzete rosszabbra fordulását megakadályozza. Anélkül, hogy törtető lenne, a karrierje áldozata lett, s lassacskán a saját tehetségével szembeni bizalmatlanság annak úgyszólván az elfojtásáig fokozódott. „Többet dolgoztam, mint más" – mondta nekem egyszer mintegy magyarázatul, hogy miért léptették elő és tartották meg, miközben a megyei román társlapnál, a Flacăranál egymást váltogatták a részeges vagy ilyen-olyan visszaélésen kapott, alkalmatlan főszerkesztők. Dolgozott: stilizált, minden kéziratot ellenőrzött, szerkesztett… Alkalmasságon elsősorban az apparátus fegyelmének vállalását kell érteni, az utasítások betartását és a rögtöni végrehajtást. Ez őnála elég zavartalanul működött, belső feltételei voltak az értelmiségi magatartás megfékezése, az elmagányosodás, a képzettségbeli megrekedés. „Kételyeiről soha senkinek nem beszélt, pedig kellett lenniük" – írta róla Huszár Sándor 50. születésnapján egy jóindulatú gonosz percében. Különben szükséglete volt, hogy tartozzon valahova, ne lógjon ki a sorból – s barátok híján amolyan pótanyaként az eszményített apparátust, a pátoszt sugalló, önelfojtást igénylő „mozgalmat" választotta. Magányosként valami személy fölöttihez kellett csatlakoznia. Anyám mint gyengébb fél csak rossz irányba befolyásolhatta akkor is, amikor ráduplázott konformizmusára, s egészen az értelmiségi öntudat megsemmisítéséig „fejlesztette' azt.

A csapda tehát abban áll, hogy szociális túlértékelés, kiemelés útján engedelmes vezetőt, beosztottként viselkedő vezetőt, transzmissziós szíjként funkcionáló középszintű vezetőt állítanak elő, aki felfele elkötelezett, s akiben ez a függő helyzet végrehajtói attitűdöt indukál. Ha az illető szorongásossá válik, beosztottjai irányába ezt feltétlen önkényúrként leplezheti, vagy azok is manipulálhatják egy bizonyos mértékben, azaz a kiszolgáltatottság kétoldalúvá válhat, de általában aszimmetrikusan, s a felfele való lojalitás a megkérdőjelezhetetlen, végső soron mindig ahhoz ragaszkodik mint létalapjához. S ha sikerül a két szférát, a beosztottakét és a főnökökét elszigetelnie egymástól, mint Aktivpistának, akkor még meg is játszhatja magát, azaz becsaphatja mindkét tábort. Az orruknál fogva vezetheti őket, szolidaritást mímelhet anélkül, hogy betartaná a másik előtt, vagy épp felrúghatja mindennemű erkölcsi következmény nélkül. Itt nem mindegy, hogy ez a manipuláció ellenes manipuláció milyen előjelű, kinek az érdekében folyik, hogy a saját személyiségnek van-e valamilyen meggyőződése és annak mi a tartalma, fő iránya. Murphy törvénye: mindenkit addig léptetnek elő, amíg inkompetenssé nem válik, s akkor ott megtartják. Apámban nem a bizonytalanságérzet dominált, nem azért lett

„szófogadó", hanem a meggyőződés sajátos korlátoltsága tette fegyelmezetté. Önként vállalt korlátoltság volt, a kérdezés egy sajátságos tilalma s annak elfogadása, hogy ŐK jobban tudják nála. Ahogy a kételyek létjogosultsága egyre világosabbá vált, úgy tett le az ítélkezés jogáról és vonult vissza kicsinységébe, „kavics elvtárs"-i mivoltába. (Csúfneve volt a szerk-ben, ahogy azt egy beosztottja brutálisan tudomásomra hozta.). Inkább ezt a leépülést vállalta, mint egy posszibilis kiábrándulást a HITből, amihez ragaszkodnia vállalása alapszükséglete volt. A lét kérdésességeit saját kételyei megkérdőjelezésével szemlélte, inkább saját illetékességét az ítélkezésben vonta kétségbe, és lemondott az új meggyőződés megtalálásáról, annyira visszariadt a keresés gyötrelmességétől. Előnyben részesítette a régi szilárdat a bizonytalan újjal szemben, s amikor a régi szétesett, elsüllyedt, inkább magáról mondott le, mintsem hogy kétely, kérdezés és tépelődés útján egy saját külön személyes meggyőződés kialakításának gyötrelmét vállalta volna. Alapvonása a szilárdság mindenek fölé helyezése (ha tartalmatlan, se tud lemondani róla) s a bizalmatlanság minden keresés iránt, a saját erők iránt. Márpedig a kincstári meggyőződések kora lejárt, a személyes egyéni meggyőződés korában élünk, s azt minden hátránya ellenére vállalni kell.[113]

Január 4.

Folytatása a fentieknek.

A két mentalitás különbsége. Az értelmiségi eszmény pont a fordítottja. Az egyénileg kikínlódott hit csak a személyes meggyőződés lehet, csak az üdvözíthet. Ezzel a kételkedés szüntelen kiújulásának a veszélye is feltámad, de vállalni kell, mert egyedüli útja az igazság megtalálásának, a hozzá való közelítésnek. Relativizálódik minden, hajófedélzetként imbolyog a világ, a fix pontok szilárdsága viszonylagos – de más világ nincs, illetve azok hamis világok.

[113] Megjegyzés 2020-ból: Nagy sikert aratott, két kiadást is megért kötete, a *Vallomás a székely szombatosok perében* (Kriterion és Magvető, 1981. és 1983.) után még öt könyvet írt a nyolcvanas és kilencvenes években, töprengő típus lévén, fenti szigorú ítéletemre rácáfoló következtetéseit is megfogalmazta. Érzelmileg felemás viszonyunk sajnos nem változott. A fentiekben különben a kommunista bürokraták két nemzedékének jellemzőit sűrítettem, ő a másodikhoz már nem tartozhatott, 1949 és 1969 között viselt főszerkesztői tisztséget, második munkahelyén marginalizáltatta Huszár.

Lehet választani a bizonytalanság bizonyossága, az állandó változás és az előbb-utóbb biztosan összeomló és hamisnak bizonyuló „szilárd", „mozdulatlan" állandóság között. Az abszolútum nem lehet élettelen. A másik mentalitás időszakos létjogosultságáról lásd Gramscit[114] a fatalizmusról a kommunista mozgalomban.

*

Egy szónokképző iskola tanárának fő tanácsa: ne beszéljen túl sokat és ne ismételje önmagát. – Ebből látszik, hogy nálunk nem szónokokról vagyon szó a szószékeken.

*

Kínában hetek óta diáktüntetések zajlanak, egyre hevesebbek, noha csitítják őket, bár szőrmentén. Politikai reformokat sürgetnek Abraham Lincoln-idézetekkel. Egy pártkollektíva egy év múlva ígér egy tervezetet. Noha nem vonta meg tőle a legnagyobb kereskedelmi kedvezményt, bizonyos árukra azért vámot vet ki Amerika ezentúl, mégpedig a szakszervezeti szabadság hiánya, a minimális jövedelem garanciáinak felszámolása, a fiatalok idő előtt való munkába állítása stb. miatt. Ez utóbbit talán értetlenség szülte, bár ki tudja.

Január 6–10.

Kolozsvár és Dicsőszentmárton. A kisbácsi kislánnyal befejeztem a felvételt, kapott tőlem egy arab mesegyűjteményt azzal, hogy az iszlám semmivel se rosszabb, mint a kereszténység[115]. Szegény rávágta, hogy ő ebbe született bele, „ez az enyém". Most jövök rá, az én világi erkölcsiségem óriási hátulütője, hogy közösséget, társaságot nyújtani nem tud, sőt mintha ezt jobban üldöznék az egyházaknál, mert veszélyesebbnek tartják. Ő felolvasott nekem egy passzust Lili Promet észt írónő *Primavera* című regényéből arról, hogy kinek

[114] Antonio Gramsci (1891–1937) olasz marxista filozófus, nyelvész, újságíró, író és teoretikus, az Olasz Kommunista Párt egyik alapítója, parlamenti képviselő, az *Ordine Nuovo* című hetilap alapítója és szerkesztője. Hevesen kritizálta Joszif Visszarionovics Sztálin politikáját és a sztálinizmust, ugyanis filozófiai alapokon utasította el a sztálini típusú politikát, valamint veszélyt látott a Szovjetunió Kommunista Pártján belül dúló hatalmi harcokban, és Sztálin egyeduralmi törekvéseiben, az ún. eurokommunista nézetek egyik előfutára, a nyolcvanas években reneszánszát élte reformmarxista körökben.

[115] Nem volt igazam.

van ideje meghallgatni a szegény öregasszonyokat. Csak Istennek, ő győzi türelemmel. Amíg jobbat nem talál, ne is mondjon le róla!

Kovács Pali Ferenc két remek új története.1. A kinn járt KISZ-küldöttség a SZU-ban kidobott egy színésznőt vagy tolmácsnőt az ablakon mulatozás közben, és az oroszok kijelentették, csak akkor engedik haza őket, ha lekötik nekik négy évre a Bărăgan gabonatermését és belementek. (Tény, terjesztik, hogy ők rabolják ki az éléskamránkat.) 2. Ő fölment panaszt tenni a postára, hogy a december közepén Pesten föltett kiló szaloncukor még mindig nem érkezett meg. Jaj, sok a dolgunk, legfeljebb márciusban…– felelték. Egy szíriai diák szintén az otthoni csomagja felől érdeklődött, azt a választ kapta, ha bevált most 800 lejnek megfelelő dollárt lejre, megkaphatja. De apja már otthon kifizette a küldés díját! Ráadásul ki volt írva, hogy december 20. és január 13. között nem vesznek fel csomagot, túl vannak terhelve. Világos. Megitatott velem 400 gramm vodkát, biztattam, írja meg a műkedvelőit.

Interjú Csocsóval (Tellman Jenő fizikatanár). Bennem még mindig az uralkodó osztály képviselőjét látja. Érdekesen arisztokrata hitű, a kiváló képességek megszállott imádója, ennek megfelelően bánt az eminensekkel. „Hol vagyunk mi egyenlők?" – kérdi. Népszerűsége a félelem és a bálványozás keveréke volt mindig. Keményen kirohant egyesek túl nagy fizetése ellen, nem tudtam megállni, ne hívjam fel figyelmét a bérek nivelláltságára, de nem tagadhattam a 3-szoros jövedelmek létét, s most jövök rá, hogy a kettő mellett még a főnökök is kaptak vezetői illeték formájában némi emelést 1986-ban, pl. Hitetlen és Aktívpista.

Dicsőszentmárton teljes kudarc volt, nem találkoztam az alannyal, kétségbeesett levele otthon várt, nem tehetek érte semmit, meg kell kérnem a kollégát, hogy segítsen rajta. Ereje végére ért, hisztéria tört ki rajta, büntetésből áthelyezték egy új, nagyon mérgező munkahelyre.

Két érdekes beszélgetés az autóbuszban. Egy buzăui származású medgyesivel, akinek a „veszélyes" nemzetiségiek letépik ünnepnapokon a zászlaját, várja, hogy a rendőrök rendet tegyenek, akkor tűzi ki újra. Sajnálkozott, hogy a burkusokat olyan nehezen engedik kivándorolni. A másik: egy székely építőmester, okos és sokat látott munkás, három gyerekkel. Miért szerették a góbékat a Regátban? – kérdeztem. Mert dolgos emberek és nem sokat követelnek. Építést is vállal szabad idejében, azt állítja, a 200 lejes napszámért még értelmiségiek is beállnak hozzá időszakosan. Most viszont nem építtet senki, az egyház legfeljebb.

A vonaton egy fiatal lány nézeget, bevágódtam leszálláskor, egy szélhámos lelépne a csomagjával, mondtam miközben segítettem neki, megzavarodott, de a végén még ő bizonygatta, nem is vagyok borotválatlan. Persze hamar kisült volna, hogy nem vagyok többségi, biztattam, utazzon csak tovább, épp átszállásban volt, s elengedtem a fülem mellett a célzást, hogy nem muszáj vasárnap Craiovára érkeznie, megteheti hétfőn is.

Január 11.

Lakógyűlés, hozzászólások.1. Képmutató az, aki üstdobbal veri fel születésnapján lakótársait, s hajnalig tartó tivornyával zaklatja őket. 2. Kifestette lakását és akkor beáztatták. Úgy kellene, hogy a hibás fizessen is. A lakóbizottság mindig ígérget, mi beszélünk, de nem változik semmi. 3. Sokallja a közköltséget, hogy van az, hogy egy személyre 160 lej esik, és háromra 35o? Jaj, persze a szobák és személyek száma! 4. Popescu, a minden lében kanál lépcsőházfelelős: ő lemond, mert elküldték az anyjába, mikor a hátralékok behajtására, mint szokta, nagy garral kivonult. Ce te-ai încălecat pe scara asta? (Miért lovagolsz ezen a lépcsőházon?) – vágták oda neki. 5. Másik: hosszú szenvedélyes érvelés és némileg frappáns fogalmazás, kezdi a bizottság dicséretével, de – emeli fel a hangját – mit szóljunk ahhoz, ha épp a jelenlevő gondnok nincs tekintettel a csendrendeletre, és éjjel kettőig bőgeti a magnót, ha vendégek vannak nála? Ebből merész fordulattal új törvény követeléséig jut el, mert 15 évi itt lakás után elvárhatnánk az épület felújítását, mert *statul a scos deja banii pe care i-a învestit in aceste blocuri* (az államnak megtérült már, amit e panelekbe fektetett). Azt kérdezzük: te mint állam mit nyújtasz? Mikor még a lépcsőházat is mi festetjük! Miért nem végzik el a fal külső szigetelését? Habár a megoldás a fűtési időtartam növelése lenne, mert a 14 C fok persze, hogy penészedéshez vezet! Mi fizetünk – de a lakáskezelőség, a tulajdonos mit nyújt? 6. Szóváltássá fajuló hozzászólás, hogy ő beengedte volna Popescut, de az szidalmazta őt, mint a szomszéd is, aki veri a gyerekeit. – Igen, de a maga férje viszont öklével fenyeget minket! – Igen, de magától jönnek fel a bogarak, mert bűzlik a lakásuk a kosztól, s még azt terjesztik, hogy nálunk nagy a mocsok. Egy harmadik: Én magát feljelentem, mert nem hajlandó az ingatlankönyvbe beiratkozni. – Maga? Aki úgy beszél az emberrel s ahonnan a bűz árad? – Na, most rögtön jöjjön bárki, nézze meg, valóban olyan mocskos-e a lakásunk! Végül a nea Nicu feleségéről kisül, hogy pártalapszervezeti titkár, szónokol és civilizált magatartásra int, boldog új évet kíván, de mindez nem feledtetheti a viszály-

kodás, a fenekedés, a parázs viták légkörét a leromló négyemeletes épületben. Dolgunk végezetlen oszlunk szét.

*

Olvasom, hogy Magyarországon és az egész Kelet-Európában megkésett individualizációs folyamat zajlik, lásd a fogyasztói mentalitás alakulását. Véleményem szerint ezt úgy kell érteni, hogy nem az individualizmus támadt fel, hanem az individuumba szorult vissza mindaz, amit a struktúra kilökött magából s most onnan dobbantva akar visszatérni a valóságba. Mentsvár volt, hídfőállás lesz.

Január 12.

Az apámé tipikus árvagyerek-szindróma: lenézett, eliszákosodott apja helyett a mozgalmat választotta apukának. Ezért kell nekem az elvszerűséggel örökbe fogadtatnom magam. Velem ér véget a szombatos hagyomány csodavárása.

Fönt a pénzügyi osztályon Graure Gheorghe, a *Scînteia* problematikus ügyeket felhajtó riportere, egy kis mokány, csúnya ember, magyarázza némi vibráló idegességgel a hangjában, hogy azért számol el most egy giurgiui utat és vesz fel előleget egy újabbra ugyanoda, mert egy hónapja megírt riportja most kellett volna megjelenjék, előbb azonban leküldik ismét, hogy ellenőrizze, fennáll-e még a tényállás. Lehet így riportot írni?

A NAGYFŐNÖK MINT TERVEZŐMÉRNÖK

Január 14.

Az autóbuszgyár igazgatói irodájában: az exportért felelő igazgató telefonál Brassóba, hogy engedjenek útjára egy kocsirakomány alkatrészt. Egy másik igazgatóval beszél: „Ce plăcere că ați fost și dv. de față cînd am întrebat de la tov. Ministru, dacă" (milyen öröm, hogy ön is jelen volt, amikor megkérdeztem a miniszter elvtárstól, hogy) a hátralékos megrendeléseket az ezévi szállítások számlájára kell-e írni, s az azt felelte: szállítsa csak le mindenki a hátralékot maradéktalanul. Márpedig a kocsi azért vesztegel Brassóban, mert a megrendelők nem voltak hajlandók ez évi szállításnak elismerni. Így zsarolják az üzemek egymást. Telexet is küldtek, de telefonon is beszélt az igazgatóval, aki nem volt elég ügyes időben letagadtatni magát. Az üzem Achilles sar-

ka különben az, hogy inkább csak összeszerelnek, 180 belföldi beszállítójuk van. A párttitkár a múlt év októberi pártfőtitkári munkalátogatásról mesél: a Nagyfőnök colstokkal a kezében mérte le az autóbusz magasságát, és sokallta azt, a mennyezetet túl magasnak találta, a magyar importból származó alumíniumlépcsőt hazai gyártású vaslemezesre cseréltette ki, a székeket egyszerűbb anyagokból kell átterveztetni, az alumínium és réz alkatrészeket valami olcsóbb anyagból, újabb széksorokat tétetett be. Letérdepelt a vizes aszfaltra, hogy benézzen a kocsi alá. Mindezeket a változtatásokat csak a belföldre kerülő buszoknál vezetik be, így azok egyszerűbbek és olcsóbbak lettek. Javult az üzem exportképessége, termelésük nagyobb része oda megy. Azt állítja a párttitkár, hogy ők többet exportálnak, mint a 134 milliárdos brassói tehergépkocsigyár a maguk mindössze félmilliárdos állóalapjával. Bizonyára ettől vált oly fontossá az autóbuszgyártás nagy hirtelen. Rögtön termelésbővítést kért, most terjesztették elő az új terveket hatszázmilliós értékben, azaz meg fogják duplázni a kapacitást. Termékük most kelendő. Jellemző, hogy a decemberi második főtitkári látogatásig átterveztek hét típust, amikor korábban évente csak egy új típussal tudtak kijönni a piacra. Kaptak egy évet termeléselőkészítésre, jövő évtől valamennyi új típust gyártaniuk is kell. Szóval a Nagyfőnök kiválaszttatta a fontos láncszemet, itt felfuttattatja a termelést, és még a busz lépcsőfokainak háromról kettőre csökkentésébe is beleszól. De új fékrendszert is terveztek, és a motort elölről a kocsi farába költöztették s a kényelmi fok – nos, itt van a kutya elásva, ez másodlagos lett, eufemisztikusan szólva. Íme, az általános elv alkalmazása egyedi esetre. A párttitkár arra kért, nevét ne említsem, biztos, ami biztos.

Három napja csüngök a telefonon, üzentem Molnár H.-nak Lazicson keresztül, hogy vegye át a dicsői lányt, részesítse segítségben. Ma azt állította nekem, járt Dicsőben, kétszer telefonált a szállodába, ahol azt a választ kapta, nem jöttem még meg! Nem tudok mire gondolni: hazudik? Vagy félreértette, mire kértem? Netán szándékosan? Írtam egy semleges hangú útbaigazító levelet.

KB-ülés szabta meg tegnap, hogy első számú feladatunk az exportterv teljesítése és hogy takarékoskodjunk az árammal és a tüzelőanyaggal.

U.i. Az autóbuszgyár KISZ-titkára itt is melós, aki fél normát sem kapott, mivel csak 2 ezer KISZ-tagjuk van, de egész nap a KISZ-irodán ül, fizetését persze a termelőcsoport listáján és terhére kapja. A funkciók elbürokratizálódnak. Ő tulajdonképpen a mérnök párttitkár kifutófiúja, közben estibe jár és mesteriskolát végez. Kérdem, szeretne-e aktivista lenni, somolyog, nem

tőle függ. Mellette ül szintén melósruhába a kiszemelt utód, aki kétévi fizikai munka után került oda, hogy beletanulhasson a titkárságba, s aki hallgatólagosan szintén fel van mentve a fizikai munka alól. Ugyanaz a viszonylagos értelmesség és engedelmesség, szolgálatkészség és a saját kis haszon kikaparásának együttese. Sokszor este tízig is benn ülök – állítja. A termelés és az ellátás tk. rémesen akadozik, de a pártszervezettel együtt őket is viszi a gépszíj. A titkár hitvallása: „Dacă îți faci datoria și te ții de indicații, n-ai cum să fi criticat, să trezești nemulțumiri." (Ha teljesíted a kötelességed és betartod az utasításokat, nem lehetnek elégedetlenek veled.) Igazság szerint napjaik rém eseménytelenek, egy-egy újságírói látogatás jól fog ürügyként egy új nap eltöltésére. Behoz a csarnokból egy munkást, aki szintén titkár, méghozzá részlegszervezeti vezető, tehát a hozzá legközelebb álló. Figyelmeztethette, hogy én személyes kérdéseket is felteszek, mert rögtön az életrajzát kezdi mesélni, s mikor rákérdezek, hány testvére van, azt mondja: nincs, ezért nem említettem. Kész röhej: kipuhatolni iparkodott, mit kívánok, hogy azt maradéktalanul kielégíthesse. Ez a szervilizmus teteje. Úgy láthatták, fura igényeim is voltak, és tartózkodásom némileg ijesztően hatott rájuk. A titkár arra a kérdésemre, hogy a tagok személyes ügyekkel fordulnak-e hozzá, csak annyit tudott felelni, hogy a kategóriavizsgák és a lakáskérdés a fiatalok fő gondja, de ezt nyilván nem tőle kérik. Tömegkapcsolata tehát annyi, hogy ül a pártirodán, és végrehajtja az utasításokat – ez mentalitásának alapvonása a személyes haszon elvárása mellett. Belép a felesége, és felnéz rá. Férje íróasztalnál ül. Különben borotválatlanul, koszos télikabátban, de öltönyben, szerszámgépet tehát rég nem látott. Ami mozgatja őket: a gép és ember közti távolság tisztes társítása. Ha visszahelyeznék a gépre, akkor is megrontott ember marad. Végeztettek vele egyévi pártiskolai tanfolyamot a Ștefan Gheorghiu Főiskolán (akadémiának nevezik), ezzel reményeit jócskán felcsigázták. Kiszemeltsége az előléptetésre nyilvánvaló, s bár nekem nem árulta el, ő biztosan tudja, milyen további állás és státus várományosa. Ha egyéb nem, mester és párttitkár lesz, ezt a biztonsági támaszt magának már megszerezte, most végzi a mesteriskolát. Ha egyetemre bejutott volna, esélyei még jobbak lennének. „Sunt probleme care pe mine mă depășesc – feleli kérdésemre, hogy mikor fordul a párttitkárhoz. – De exemplu, să trimitem zece uteciști la Sala de expoziție din Pța Scînteii pentru Revelionul Tineretului. Atunci dînsul mă ajută." (Vannak engem meghaladó gondok, például ha tíz KISZ-tagot kell az ifjúsági szilveszterre küldenünk, akkor ő kisegít.) A fiatalokat különben nyilván munkaidőben küldik a rendezvényekre, fizetett szórakozás parancsra. Minden kérdésemre rögtön papírokat kapkod elő, mint teszi, ha aktivisták látogatják.

A vasszekrényben nyilván minden rendben van. Tagdíjbefizetési füzetek, politechnikai dossziék, pénzügyi terv, szakmai versenyek zsűrije és résztvevők névlistája stb. Nem tudja, mit válaszoljon arra, hogy milyennek találta a fővárost, mikor Vrancea megyei falujából bejött a szakiskolába, s kereken elutasítja a véleménynyilvánítást, mikor az új prototípusokon eszközölt változásokról kérdem. Ennél azért már több esze van. Enyhe gyanakvással bocsát utamra, hangsúlyozott udvariasságomat sem érti, sőt furcsállja. Ha valami kis személyes előnyt kértem volna, egy pótalkatrészt pl., közelebb érezne magához.

Január 15.

Napok óta egy jégpálya a város, ha kis olvadás indul, pár órára megdermeszti a fagy. Volt olyan reggel, hogy celofánnal beragasztottnak tűnt az egész környék, mintha lakkal vontak volna be mindent, a terjengő köd miatt egészen valószínűtlenné vált az utca, óvatosan csúszkáló és csoszogó embereket lehetett látni mindenfele. Egyensúlyozni kellett, kezüket testüktől eltartó emberek iparkodtak céljuk fele.

*

Meghalt az autószomszédom, aki mellé parkolom a kocsit a két blokk közé beszorítva, a szabad ég alá. A fürdőből kilépve szívroham végzett vele. Sose költözik már haza Besztercére. A szomszédok, akik hírül adták, mi történt, elvárták, velük óbégassak.

Michelangelo Antonioni: Noaptea.

Január 16.

A tömbház pincéjében övig ér a víz negyedik napja már, a házkezelőség minden reggel azzal nyugtatja Nea Nicut, hogy „Sunteți pe listă." (Feljegyeztük.) Az öreg azt kérdi, nem telefonálhatnánk-e rájuk, hogy itt X tábornok beszél vagy valami újságszerkesztő. „Sîntem mărunți" (kicsik vagyunk) – vonja le a következtetést. Elképzelem, ahogy benn az irodában az orrát piszkálja a gáz- és villanyszerelők irányítója, s azt gondolja magában: küldök embert, majd ha nem fagy. Harmadik hete tart, a fákra, bokrokra zúzmara rakódott.

Január 20.

Ó, elvtársak, elvtársak!
Lenyeltétek a nyársat,
Lenyeltétek a nyársat!
Ó, elvtársak, elvtársak!

Január 24.

Maurice Paleologue: A cárok Oroszországa az első világháború alatt. Az író 1914. és '17 májusa között pétervári francia nagykövet volt. Remek leírása a cári önkényuralomnak és az Ohrana rémuralmának. Az ellenzéket is ők mozgatták és kényük-kedvük szerint használták fel provokatőreik segítségével. A hivatalnokok gépezete mindent befont és mindenen élősködött.

Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés, másodszor.

Kínában, a diáktüntetésekre válaszként, leváltották a párt főtitkárát, s kampány indult a burzsoá liberalizmus ellen, az íróknak stb. pedig tudomására hozták, hogy elsősorban párttagok és csak másodsorban írók, tudósok stb. A főtitkár állítólag a tüntetések idején legyintett volna, mondván: az ilyesmi másutt mindennapos esemény. Úgy látszik, nem szabad annak tekinteni.[116]

---

[116] Az ún. *Tienanmen téri vérengzés három évvel később következett be.* Ennek során 1989. június 3-án és 4-én a kínai hadsereg katonái megtámadták a pekingi Tienanmen téren április 14-én kezdődött diáktüntetés résztvevőit. A Wikipédiában erről az áll: „Az 1970-es években kezdett gazdasági reformok az 1980-as évek közepére Kínában is sokakat indítottak liberális politikai követeléseik megfogalmazására. 1986 decemberében 15 kínai nagyvárosban tüntettek a demokrácia mellett. A hatalom erre tömeges letartóztatásokkal válaszolt. Ez átmenetileg visszavetette a demokratikus törekvéseket. Gorbacsov 1989. májusi pekingi látogatása azonban újabb bátorítást adott a rendszer ellenzékének. Ettől kezdve szinte naponta 200-300 ezer ember – főleg fiatalok és diákok – lepte el Peking főterét és a környező utcákat. A tüntetők Gorbacsovot éltették, és rendszerváltást követeltek. Május 19-én Li Peng miniszterelnök és Jang Sang-kun államelnök rendkívüli állapotot hirdetett ki. A vezetés keményvonalasai elhatározták a szigorú példastatuálást. Június 3-4-én a hadsereg páncélos, ejtőernyős és egyéb egységeit vetették be a Tienanmen téri demonstrálók ellen. A beavatkozás különböző becslések szerint mintegy 200–10.000 ember életét követelte. Hasonló keménységgel léptek fel a többi nagyvárosban tüntetők ellen is. Ezzel sikerült elejét venni annak, hogy a Szovjetunióhoz és Kelet-Európához hasonlóan Kínában is többpárti demokrácia váltsa fel az egypárti diktatúrát. Ez Kína egész területén tiltott téma. (…) Az európai országokban fegyveres harcok nélkül megtörtént a kommunista rendszer felszámolása, egyedül

Január 25.

Elia Kazan: Splendour in he Grass, 1960. Kamasznyavalygások, a szexuális forradalom előtt és közben.

A haza atyjának tegnapi születésnapjára jelent meg Művei 29. kötete. (Azt mondják szókincse pár száz szóra rúg.)

Január 26.

Az egész napi kétórás tévéműsor születésnapi, ebből egy óra a beszéd. Miről: a társadalom komplett homogenizációja mint célról, a piacszocializmus téveszméjének erőteljes elítéléséről. Főleg a kistulajdonosoknak jutott ki, továbbá: téved, aki azt hiszi, hogy a forradalomnak vége és most kényelmesen hátradőlve élvezhetjük gyümölcseit, igenis folytatódik, mi több, sose lesz vége. Befejezésképpen nagyfokú forradalmi igényességre tett fogadalmat, amit az ünneplőkre is alkalmazni fog – nyugtatott meg. Taps. A hozsannázó szülinapi operában azt énekelte egy bariton: cel mai mare Conducător romîn.

Ugyancsak ma az SZKP KB plenárisán Gorbacsov pártfőtitkár arról beszélt, hogy népe erkölcsi válsággal küzd, a bajok forrása a múltban gyökerezik, mikor vitatkozni sem lehetett, s az autoritárius kijelentéseket megfellebbezhetetlen igazságnak kiáltották ki.

A rendszer nagy dilemmája, úgy vélem az, hogy egyelőre(?) nem tudja, hogyan szülje meg a maga lojális ellenzékét.

Január 29.

Bergman: Prin oglindă című filmje, négy szereplővel: az író apával, 17 éves kamasz fiával, idegbeteg lányával és annak férjével, a viking tengerpart egy kőházában.

*

Romániában kellett forradalom árán mindezt megtenni. A kínai kommunista vezetőket előszeretettel utánzó Nicolae Ceaușescu is a Tienanmen téren történt brutális fellépés hatása alatt maga is úgy vélte, képes fenntartani a román kommunista diktatúrát, és fegyveres erőszakkal eltiporni a megmozdulásokat, reménye azonban hamisnak bizonyult". C. a Távol-Keletre tolta volna ki országát.

A hátam mögötti sorban meséli valaki, hogy áramszünet miatt három órát ha dolgoztak az első váltásban, két napi teljes áramszünet volt, így büntették meg őket, mert korábban túlfogyasztottak. Azóta az üzemi vezetőség gondosan adagol. Szentgyörgyről mondta valaki telefonon, hogy alapbérénél 300 lejjel kapott kevesebbet, akit lehet, fizetés nélküli szabadságra küldenek, mérnököket is. A baj országos.

Február 1.

Remek interjú a *Kritika*ban (86/8) Fejtő Ferenccel[117], József Attila egykori barátjával. A párttól azért távolodott el József Attila, mert Hitler uralomra jutását a Kominternnek rótta fel, ezt követően a szocdemekhez közeledett a népfrontgondolat jegyében. J. A. és Illyés Gyula két alkalommal is vetélytársai egymásnak az udvarlásban, Szántó Juditba és Flórába mindketten szerelmesek voltak. Fejtő Illyést J.A.-val szembe**n** kijátszott másodrendű tehetségnek tartja, Babits, a *Válasz* köre stb. ebben egy húron pendültek a népiekkel. Azt állítja, a népi–urbánus ellentét a kelet-európai elmaradottság szimptómája. – Az etnocentrizmus pártja lenne a feltámadt népi mozgalom? Ma azért nem csupán az állítólagos burkolt antiszemitizmusnak, hanem az *establishment*-ellenességnek is formája. (?)

*

Kikísértem a kis közgazdászt az állomásra, saját kérésére. Nyilvánvaló volt, hogy azt akarja tudni, hányadán áll velem. De rém ügyetlen, bár egy teára, két meleg szóra meghívhatott volna, de nem. Konokan hallgatott, elfordította a fejét, végül kibökte, hogy volt barátja legutóbb felkereste. Kész.

Február 2–5., hétfő–csütörtök

Szentgyörgy és Csíkszereda – a csütörtököt mondott dolgok utcájában.

---

[117] Fejtő Ferenc (1909–2008) Széchenyi-díjas francia-magyar történész, kritikus, író, szociáldemokrata publicista. 1936-tól Franciaországban élt. József Attilával és Ignotus Pállal együtt alapítója az imperializmus- és egyben sztálinizmus-ellenes *Szép Szó* című irodalmi és társadalomtudományi folyóiratnak, amelynek 1935–38 között társszerkesztője volt. József Attila betegségének előrehaladtával Fejtő fokozatosan folyt bele a felelős szerkesztői munkába is.

A felsőbbrendűséget mutató többséget a kisebbrendűségi érzés mozgatja, ez teszi dühöngővé. Menet a vonatban egy központi kiküldött panaszkodott egy szentgyörgyi igazgatóra, hogy legutóbb, mikor belépett hozzá, kezet sem nyújtott neki, hanem nekiugrott egyenesen: „Ai adus cota suplimentară?" Ti. a villanyfogyasztási többletkérelem jóváhagyását. Persze, akkor csökkentettek mindenütt, szó sem lehetett többletről, mire a diri szinte kizavarta: „Eu am 7 mii de oameni pe cap, ce știi dumneata!" (7 ezer ember van a nyakamon, mit tudsz te hozzá). Otthon kisül, hogy S. 60%-os bért kap, hogy X. fogyasztási ellenőr és egész részlegek állnak náluk, s még cifrább fejlemények várhatók. Öttől nyolcig áramszünet az egész negyedben, pont a sötétség beálltakor. Kenyérfejadag, petróleumfejadag, szalámifejadag, de a panírozott csirke szabadon kapható. A család el van hízva. Danika apahelyettesnek fogadott fel, Öcsi maga a tündéri gondtalanság és báj. Anyám maga állítja, hogy ki van készülve. Egy háromszobás lakást vásárolnának maguknak.

Csíki portya, a vénkisasszony tanárnőnél tett látogatás. A Kamasz-ügy izgatta, a barátnőt ismeri. A sorozatnak nem lett volna szabad megjelennie, mert a fiú „melldöngető" stílusban beszélt önmagáról, és a kislányt is lebecsülte. Megáll az ész! A V.-néről szóló írást „ugye ő írta?" Nem tudtam megállni, hogy célzást ne tegyek a kisvárosi pletykálkodásra. Két szörnyeteg próbálja a maga totális hatalma alá gyűrni a magánéletet és felszámolni autonómiáját: a közkíváncsiság és az intézményes ellenőrzés. Ezért ez a rend, a totalitarizmus adekvát igazi formáját a kisvárosban éri el. Ott az élet színterei érintkeznek, az informális ellenőrzés is felhalmozza információit az egyénről, és kicselezhetetlen. Az újságírás halála? Lesz még alkalmam töprengeni rajta.

A BENNFENTES

Visszafele a vonaton akaratlan fültanúként végighallgattam, ahogy egy beszédes idősebb úr faggatni kezdett egy szép lányt, de tk. magáról akart beszélni főleg, annyira rájött a kitárulkozhatnék és a dicsekedhetnék. Diplomáciai küldöttségek tolmácsaként járta a világot a '60-as években. Kétszer fogott kezet a boldogult iráni sahhal, több afrikai, ázsiai, latin-amerikai úton vett részt, Európa minden országában megfordult pl. Corneliu Mănescu[118] külügyminiszterrel, annak le-

[118] Corneliu Mănescu 1916–2000), román kommunista politikus, 1960-ban magyarországi nagykövet, 1961-től román külügyminiszter, 1967-68-ban az ENSZ lesze-

váltása után, mert közvetlen főnöke lett. „Nu l-am scos din beţiv şi cretin.” (Állandóan hülyéztem, és részegesnek neveztem) Egyszer Párizsban 200 liter whiskyt kellett vásároljon neki, örökösen ittas volt. Afrikából fajgyűlölőként tért meg, mert a négerek műveletlenek „şi îşi dau aere” (megjátsszák magukat). Az arabok beengedése Romániába nemzeti megaláztatás. Nyugaton elterjedt, hogy olcsó a szerelem Romániában, mert napi tíz dollárért szállást, ellátást és szerelmet is kapni. Mobutu[119] kongói elnök csak csúcstechnológiát vesz, nem úgy, mint mi, mindenféle ócskaságot, ami oda juttatott, ahol vagyunk. Egyszer francia repülőgépgyártó szakembereket kísért valahova Brassó mellé, s mivel dicsekedtek a bunkó hazai szakemberek? Hogy ők maguk hozták el a helikoptereket Franciaországból és a székeket kiszerelve asztalt állítottak bele, elnöki helikopterré alakítva azt át. „Mare brînza!” (Szép kis teljesítmény!) És kifakadt: a román csak hülye marad. Majd taktikusan visszakozik: de ő mindenünnen hazafiként tért haza, mert Romániához egy ország hasonlítható csupán szépségben, Svájc.

Valami kiszuperált másodosztályú káder lehetett, megjegyezte ugyanis, nemigen fog többé utazni, „din motive obiective” (objektív okokból). Első megjegyzésével keltette fel az érdeklődésem, tudni vélte ugyanis, hogy egymilliárd dollárt fog az ország törleszteni az idén, de azt már nem tette hozzá, hogy a maradék hétből, tehát újabb hét év nélkülözés vár ránk. Ezt követően szinte agresszívvé válva („Ce scop aveţi în viată? Care vă sunt valorile de baza ale vieţii? – milyen célokat és értékeket követ?), kiszedte a lányból, hogy pincérnő Bálványoson s hogy a belügyhöz! akar belépni. Irónikusan megjegyezte erre: oda nem kell vizsgázni, oda besétál az ember. S hozzátette, ezt a fivére (a lányé) beszélte be nyilván neki, de nem érdemes oda belépni. Ő egy időben egy fellebbviteli bíróságon dolgozott, s tudja-e, hány régi rendszerbeli belügyis tisztet ítéltek ott halálra? Érti-e a kisasszony, mire akar utalni? Az kínosan nevetgélt, hogy igen. Akkor elsorolta, hogy szerinte az élet igazi értékei: az utazás, a szerelem, s hogy „m-am frecat de multă lume bună” (sok jó világbeli emberrel kerültem kapcsolatba). És rákezdte eseteit mesélni, egy-egy női kalandjával együtt. 1. Egy néger nő Afrikában, aki levette szőke parókáját, és egy férfivel találta magát egy ágyban, „m-am blocat” (mire megbénultam). Egy hónappal később hallotta, több olasz diplomata halálos betegséget szedett ott fel. 2. Egy francia

relési közgyűlésének elnöke, 1967-től 1982-ig franciaországi nagykövet. 1989-ben aláírta a Hatok Levelét, amelyben N. C.-t bírálták, a változások idején C. egyik posszibilis utódának tartották.

[119] Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu Wa Za Banga (1930–1997) Zair Köztársaság diktátora 1967-től haláláig.

nőről, akit egy pincér intett oda, amikor ő ötezer dollárt markolt ki a zsebéből, ami a küldöttség rábízott pénze volt. 3. Kaland a párizsi bordélynegyedben, ahonnan taxival kellett elmenekülnie, mert többen megragadták, hogy egy mulatóba erőszakkal bevigyék. 4. Más nők, akiket nem hívott fel, vagy akikre hiába várt a szállodai szobákban. A román küldöttséget az jellemezte, hogy ahol fizetni kellett a vendéglátásért, mindig felállt és elvonult „ülésezni". Mobutu Lumumbának emlékművet emelt, miután eltétette láb alól. De okos, mert azt mondta, miután kiépül az ország ipara, államosítani fog mindent és kártalanítja a külföldi befektetőket. A fülkében többen tiltakoztak, nem teheti, azok gondoskodnak róla stb.

Újból nekiesett a lánynak: fogjon magának milliárdost a tengerparton! Vagy ismer ő egy pár elvált miniszterhelyettest… Nem folytatja, egy egész éjszakára lenne szükség, míg Corneliu Mănescuról mindent elmesélne. Csodálja az izraelieket, főleg mivel gyűlöli a műveletlen és pökhendi arabokat. A négerekről: „ăştia o să ne mănînce pe noi" (ezek intéznek majd el minket). Erre a lány elmesélte, hogy egy arab, aki üzletembernek adta ki magát, elhalmozta mindenféle ajánlattal, csak menjen vele. Hallgattuk a kis butuskát.

A fülkében a többiek kezdetben megpróbáltak rálicitálni a nagyfőnöki beszédnek arra a passzusára, hogy a fogyasztás túlzásai vezettek az javak hiányára, s hogy ez elnyelte a nemzeti jövedelem egész évi növekedését, de még annál is többet, egy utas megjegyezte, hogy csak azért nem vesztünk még éhen, mert „nu s-a scăpat consumul din mîna" (nem vesztették el végleg az ellenőrzést a fogyasztás felett). A rekordtermésről úgy vélekedtek, hogy a gazdaságok alighanem a valóságosnál nagyobb termésátlagokat jelentettek. Végül mindenki magába zárkózott, a kisasszonyról kisült, hogy butácska, de a főszereplőnek a nyíltsága és bőbeszédűsége elnémítólag és megrémítőleg hatott mindenkire, sokallták is, megpróbálták „hazafiasabb" vizekre terelni a beszélgetést, de hiába. A kísérlet nyilvánvaló őszintétlensége miatt befulladt.

Volt a kislánynak egy jó kérdése, amikor a pasas azzal kérkedett, hogy szereti leolvasni az emberek arcáról, mi van bennük. Na és most itt mit olvasott le? Feltalálta magát: azt hogy van elégedetlenség bennük, az ilyenekkel pedig már kezdhetünk valamit.

A lány különben Iaşi-ba utazott temetésre, Szíriából holtan hozták haza az unokaöccsét…

Mivel kezdődik egy ilyen beszélgetés az egy fülkébe zárt nyolc ember közt? Hogy a szentgyörgyi Bodoc szállóban melegebb van, mint bukaresti otthonunkban, hogy a szentgyörgyi kenyeres boltban nem adnak egy fél veknit

sem, csak annak, aki néptanácsi papírt hoz, hogy az illető kiküldetésben van, hogy kenyeret a háború idején is lehetett venni szabadon. Erről a „beszédre" terelődött a beszélgetés, majd átvette a szót a vallomásos, s végül kimerülten magába zárkózott mindenki.

*

Apám találkozott Huszár Sándorral a főtéren, aki már hónapok óta oda akar leköltözni, Szilágyi Dezső megszerezte számára a jóváhagyást, de úgy hiszi, Rab István első titkár elintézte, hogy ne engedjék el. Dali Sándor színházigazgatót kérdezték illetékes helyről, hogy miféle ember Huszár. Ő éppen most veszett össze vele, mert a feleségét nem vette fel azonnal a színházhoz. Ő találkozásukkor célozgatott csak rá, „viszont tudhatta volna, mi a kötelessége", de Dali azt találta javasolni, hogy arra az egy évre Irma a kisipari szövetkezeteknél is állást vállalhatna művészeti vagy képzőművészeti vonalon. Úgyhogy Dali azt válaszolta az illetékeseknek, nyugodtan beengedhetik Szentgyörgyre, mert mindenkivel össze van veszve, nem fog szervezkedni…

Február 8.

Amennyire nyilvánvaló, hogy Öcsiből a gondtalanság varázsa árad, épp olyan világos, hogy Dani már problematikusnak érzi az életet, egy frusztrációs alapélmény dolgozik benne, félénk kísérleteket tesz egy érzelmi kapcsolódásra, valaki szeretetének megszerzésére.

Öcsi apót sajátította ki, ezt Dani féltékenyen figyeli, de mivel törekszik is rá, az Öcsi öntudatlan bájával nem versenyezhet.

Dekrétum jelent meg a gáz- és villanyfogyasztás további korlátozásáról az iparban és a lakásokban is. Három éve nem tudják a téli krízíseknek elejét venni. Nekem 17 m^3 gáz és 13 kwh jár.

*

Fantasztikusan komoly reformtörekvések a SZU-ban, nem múlik el nap, hogy valami hír ne érkeznék. Másutt divatjamúlt diktátorok és diktatúrák grasszálnak.

*

Csíkban a líceum az idén 36 magyar plus 56 román helyet kapott mat–fiz. osztályokban a tavalyi 72 magyar plusz 36 többségihez képest. A tanárok románul tanítanak – milyen egyszerű.

Látogatás L. kollégánál. Künn mínusz 20 fokos hideg, ő ül a jól fűtött szobában. Persze kezdi azzal, mennyit utazgatott az idei naptár ügyében, combtól lefele megfázott a lába, azóta nem mer kimenni a lakásból. Dicsérem új sorozatát, amit Kovács Nemerével együtt írnak, Az Olt Új Könyvét Geo Bogza nyomán (úgy kellene). „Ez egy roppant furcsa ügy, mi egymás közt nem érintkeztünk, én a szerk-kel beszéltem meg, hogy Fogarasig én, onnan lefele a Dunáig Nemere. Aztán derült ki, hogy Nemere úgy képzeli, ő lejön ide, és egy falut én, egyet ő. Nahát, ebbe a költségbe a szerkesztőség biztosan nem ment volna bele! Nemere üzent, hogy majd tárgyal velem. Én nem értettem, mi tárgyalnivalója lehet, mikor én már X-szel megbeszéltem." A két jóbarát átejtette egymást. Kiben erősebb a riporteri véna? Kiben erősebb az utazási undor minden egyéb „hiúságnál"?

*

Lukács György-[120] olvasmányaim meglepően új módon világítják át a jelenkor zűrzavarát. A szovjet reformmozgalom megmozgatta a fantáziám, és új távlatokat nyit. Lukács: a demokrácia az ember organonja önmaga emberré nevelésében, a szocializmus demokráciája nem valami gyökeresen új. Ebbe beilleszthető a polgárjogi mozgalom, be a gazdasági reform mint a kollektív tulajdon továbbfejlődési folyamata, s be a hatalmi centralizáció lazítása! Amiből kiábrándultunk, az tehát részben tulajdon hitcentrikus beállítottságunk, részben pedig az idejétmúlt, de a rendszerről leválasztható viszonyok, tehát egy elavult forma. A kígyó váltja bőrét. – P. barátom dátumhoz kötött pálfordulása, süket hasonlata az évezredekig haldokló Bizáncról, az ázsiaiságról ezek után szánalmas távlatvesztésnek bizonyul és csak amolyan csetlés-botlás marad.

Február 9.

K. Nemere ma a plenárison közölte, hogy a kvári Brassai Sámuel Líceum új igazgatója az egyetlen magyar az iskolaigazgatók közt Kolozs megyében. Volt iskolámban, a 11-esben egy oltyán az új diri. Székelyudvarhelyen mind az öt középiskolának román az új igazgatója (a régi mandátumok most jártak le). Úgy tudja, hogy az utasítások szerint a líceumokban lehetőleg mindenütt, az

[120] Lukács György (1885–1971) nagy formátumú, nemzetközileg számontartott magyar filozófus, irodalmár, esztéta, egyetemi tanár, marxista gondolkodó és kommunista politikus, akit széles körben a „nyugati marxizmus" alapítói között tartanak számon. Hitt a marxizmus reneszánszában, az ún. Budapesti Iskola alapítója.

általános iskolák 2/3-ában kell román igazgatót kinevezni A tagozatok és a lapunk sorsa? Le kell menni Szentgyörgyre, aztán meglátjuk.

Február 10.

Pesszimizmusom mértékét meghaladó események. Hargita megyében többségi lett az új első titkár. A budapesti KB külügyi titkára szerint elvi ellentétek állnak fenn a román és magyar párt között.

Reggel a Magheru sugárúton végignéztem, ami naponta ismétlődik, a hivatalos autók konvoját, mely miatt leállítják a forgalmat, robognak a terepjárók, a kanyarban lassítanak. Ő (EL) az első ülésen ült, mögötte egy véreb, ő komoran a ködbe meredt. A jégen csúszkáló emberek felpillantottak egy percre.

Február 12.

A lépcsőházunkra nyíló lakások 24 m^3 gázt fogyasztanak naponta, és kb. 11-et lenne szabad.

Csendeske rémregénybe illő végzete: nem engedélyezték a fiúnak, aki a repülősöknél dolgozik, hogy elvegye, noha már a nyolcadik hónapban van, mert a lány „szektás". Anyám szerint a számítás bosszúja. No de mégis…

Február 15.

Sétáltam egyet egy óra és fél öt között a városban, sár, latyak, borult ég, szemerkélő hideg eső, köd, üres utcák, gyér forgalom, lehangoltság.

Február 16., hétfő

Felhangoltan mentem be, sok ötletem volt, mint valamikor régen, egészen feltámadtam. *Egy osztályfőnök naplójából* címmel fiktív riportot írhatok.

Luchino Visconti: Nopți albe, Dosztojevszkij sztorijára, Marcello Mastrioannival, a romantikus és a józanabb szerelemről, az utóbbi vereségével.

Február 17.

Hírek falragaszokról, kutyákra tűzött ellenzéki jelszavakról, ezeket reggel sebtében eltüntető takarítónőkről, miegymásról. Vajam nincs már egy hete, to-

jásért százak szoronganak a sorokban. Éjszaka átgondoltam, kiszállhatnak-e hozzám a házkutatók, és sorra vettem a lehetőségeket, fedezékeket, aztán úgy döntöttem, lehetetlen. Nem teszek semmit. Titoknok átköltöztetett az ő melegebb irodájukba. Bizalmi: azt hittem Fröccshöz mész.

Tessék elképzelni azt a rendőrök vadászta kutyát. Beszélik, hogy *huelga (*sztrájk*)* van a díszüzemben (Augusztus 23. Művek), mert harminc percent bércsökkentést helyeztek nekik kilátásba, a tisztviselőknek pedig negyvenet. A dolog veszélyes, ugyanis 3-4 órákat dolgoznak az áramtakarékosság miatt, a többi időt átkártyázzák és ücsörgik. Egy lépés a határ. Azonnali törekvésük fellépés idején a régi szavatolt minimálbér visszaállítása. Juli fiának a mestere eleve úgy rendelkezett, hogy öt órát melóznak, a többi ötöt átkártyázzák. A csőd teljesnek tűnik, Keleten és Nyugaton is elszigetelődőben van őfelsége, a cárt megbírálta, itt benn is az ő személye a szálka a szemekben, felelősnek őt tartják – kérdés, hogy nem győz-e a *people* lustasága-kishitűsége, illetve hogy a nyomort mennyire, meddig tartja elviselhetőnek.

Február 20., péntek

Gorbacsov: a kapitalizmus rég tönkrement volna, ha olyan alacsony hatékonysággal termelne, mint a szovjet ipar. – Világos hogy a gazdaságnak és gazdasági determináció korának megvannak a testhezálló törvényei. Abszurdumig feszítve: vagy az ipar, a gazdaság tartja el a társadalmat, vagy fordítva, de az utóbbi sokáig nem tartható fenn.

Február 21., szombat

A legvegyesebb képekkel kavargó álmok, de mintha ugyanaz a szorongástartalom vándorolna egyikből a másikba. Grószt láttam egy groteszk művelet közben, egy réten csonkadisznókra vadászott, a legképtelenebb élőlények voltak, nemes szerveiket, jó húsukat már levágta valaki s most a csontra újra ráhíztak a dús füvön. Szekercével üldözte és ütötte agyon őket. Közben nagyon sajnáltam szegényt, de furcsán, félig idegenül. Ébredező félálomban Múzeum utcai közös életünk képei tűntek fel, a temetését láttam, saját szívtelenségem, flörtöm a kis A-val, anyám lelkifurdalásai. Aztán a kis Danin tűnődtem, a család képtelen tudatzavarán, a felbomlásán, a más nevű gyermekek énhasadást előidéző helyzetén és mindebbe beleszövődött a tegnapi olvasmány, *Scott Fitz-*

gerald A nagy Gatsby-je *és May Day*-e, amit elég pocsék fordításban olvastam. Volt még *K. Anne Porter: Pale Horse, Pale Rider,* szintén fordításban.

*

Újból jelentkezett a dicsői lány, velem hozták hírbe telefonálgatásaim nyomán. Kész téma! Ahogy a riporter és alanya keresik és kihasználnák egymást, szükségük is lenne egymásra – de az egymásra találás nem sikerül. Szegény idegességében rém összeférhetetlen lehet. Azt hiszem, féltében elbújt előlem, amikor ott jártam – s én dúltam-fúltam, de mégse bántam.

*

A pártlap mai száma hozza a közleményt a KB üléséről: vegyesvállalatok a SZU-val !, továbbá megkezdi újabb kampányát a nemzetiségi kérdésről és a párizsi békeszerződés 40. évfordulójára emlékezik. A három együtt magyarázzák egymást: visszatérés és új támadásba lendülés.

VÉGÓRÁK HANGULATA

Február 22., vasárnap

Szép, márciust ígérő napsütés, enyhe idő.

Sir Alexander Korda: That Hamilton Woman. 194o. Ragyogó film Nelson admirálisról és szerelméről. Jól áll a jövevény Kordának a téma: az alulról felemelkedett nő és a férfi méltóak a rangra s egymáshoz abban is, hogy dacolnak a befogadó körök házasságtörésüket elítélő előítéletével.

Tegnapi cikk második része a pártlapban Boda Josif aláírásával. Elmondja, hogy a kizárólagosságot mindig is elítélte a párt, az oktatás minden fokán használatos a nyelvünk, identitásunk megőrzésében támogatnak, s a közéletben is szabadon használhatjuk nyelvünket. Jó két éve nem jelent meg ilyesmi, már azt hittük, elfelejthetjük eme alapelveket. Tehát előre engedték Bodát, hogy mindezt mondja el a párt és egyúttal a magyarok nevében, s kerüljön minden nyílt polémiát, mintegy az elvszerűség szelíd húrjait pengetve. Mi következik: bevezeti-e az új polémiát vagy épp elsikkasztását szolgálja? A válasz nélküli válasz? Kevésbé valószínű a harmadik eshetőség, egy új vonal kezdeményezése.

Este újabb filmet néztem meg: *Boccaccio '7o* címmel két vígjátékot: *Viscontitól az Il lavoro*-t *és Vittorio de Sicától A lottó*-t (La riffa). Az elsőben a megcsalt grófnő (Romy Schneider) pénzért adja oda magát a férfinak, mert elhatározta,

hogy jó útra tér és pénzt fog keresni, és végül sírva fakad az ágyon, a másodikban Sophia Lorent kisorsolják, de egy fatökűnek jut.

Február 25.

Olvasom, hogy Nyugat-Németországban az ipar a foglalkoztatottak 34 százalékát köti le, nálunk közel negyvenet, és mi a tisztviselők ellen mennydörgünk lépten-nyomon, leépítéseket készítünk elő most is, s folytatjuk az iparosítást. Azt hiszem, ha áttérnénk a mezőgazdaság és a szolgáltatások fejlesztésére, az ipariak szétszaladnának, mert őket az másik kettő elhanyagolása tartja meg az üzemekben.

A nemzetiségi kampány folytatódik: hangfogós, negédes, sőt érzelmes hangon, mintha egy szemérmes, sértődős beszédet akarna előkészíteni. Holnap lesz a napja. A mézes-mázos hang annak a következménye, hogy elkerülik a nyílt vitát és – minden néven nevezhető pontos adat közzétételét. A fuvolázó *butcher* (mészáros) a változás, az engedmények látszatát akarja kelteni, anélkül, hogy egy jottányit is engedne vagy hátrálna.

Február 26.

Kinn jártam a Bukarest–Duna-csatorna ifjúsági építőtelepén. Kiadósat evickéltem a sárban, kellemes kirándulás volt a napsütéses időben, télutói séta. Kísérő nélkül jártam, minden pénzt megért. Tényleg, az egész kísérői rendszer nem egyéb, mint a riporter bürokratává tétele, ellenőrzése és elkényelmesítője, illetve az úri osztály tagjaként való kiszolgálása: más néz és lát helyette, más gondolkodik. Épp központi látogatót vártak, és rádiótelefonon üzentek: mindenki dolgozik.

Lakhelyemen egy műanyagzacskóba csomagolt, még meleg gyerekhullát találtak a szomszéd kukában.

Február 27.

Minden érték kifordítója. Kemény vádak a nemzetiségi tanács jelentésében – nyílt vita a magyarokkal. Tőlünk indult, egy utolsó óhitű képében.[121]

[121] A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megjelent háromkötetes *Erdély története* című fokos munka kiverte a biztosítékot Bukarestben, történelemhamisítással, sőt Ceaușescu beszédében „horthysta, fasiszta, soviniszta, közöttük rasszista tételek felelevenítésével" vádolja a szerzőket és az akadémiát. A kétnapos tanácskozáson

Február 28., szombat

Nemzetiségi beszéd.

Diadalmas déli napfény, márciusi fényzuhatag, szinte harsog, ahogy dől.

Fábri Zoltán: Plus mínusz egy nap. 1972. A hős 25 évi börtön után visszatér a faluba, ahol a szeretője élt és ahol felgyújtott egy házsort annak idején. Megöli barátját, volt katonatársát, aki el tud vegyülni a mai világgal.

Óvodában – az egész mindenség az. Tanító. Óvó.

Azt hiszi, hálánk akkora kéne legyen, hogy a legnagyobb áldozattól se riadjunk vissza. Pl. mi légyen az? Az önfeladás.

Március 2.

Feloldották a forgalmi tilalmat, visszatért a tél. A legutóbbi nemzetiségi tanácskozás egész anyagát le kell hozni, kb. másfél lapszámot tesz ki, egy ólmot használ az *Előre,* a *Munkásélet,* a *Falvak Népe* és mi, s talán ugyanazt az *Új Élet* és a *Dolgozó Nő* is.[122]

Elsején végre normális műsorszám a tévében: *Pride and Prejudice* Laurence Olivier-vel.

Lazics lehozta két '85-ös díjazottját: a költészetit egy udvarhelyi esztergályos, a publicisztikait egy vásárhelyi érettségizett lány kapta. Szellemeskedtem, hogy Lazics után én is kézbe venném, mert bizonyára tudja már, mitől döglik a légy. Mire a titkárnő megvédte Lazicsot: ő mindig rendes volt, nőkkel nem kezdett, csak a piát szerette. Mire én: és a rengeteg nője? A titkárnő: Két felesége volt csupán, azaz hülye volt, és be tudták húzni… Szóval úgy!

Nagy hó esett.

---

előbb Rab Stefan, Rácz Győző, Hajdú Győző olvassa fel a kezébe nyomott felszólalást, második nap a főtitkár beszél. Demény Lajos történész és Dancsuly András, a kvári egyetem prorektora, a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának Kolozs megyei elnöke elutasítja a felolvasást, Bálint Ferenc, egy szászrégeni gyár volt párttitkára, aki szintén elutasítja a felkérést, „kizuhan a szálloda szobájának ablakán," és meghal.

122 Mircea Musat és Florin Constantinescu: *Tudatos történelemhamisítás a Magyar Tudományos Akadémia égisze alatt,* amit a The Timesban is közreadnak. Később kötelezik a magyar lapokat, hogy O. Lustig *A horthysta terror áldozatainak emlékét sértő és meggyalázó torzítások és hamisítások* című írását is közöljék, valamint a *Hamis tételek a román nép és nyelv kialakulásáról* szóló írást, pár napra rá, pedig a *Nosztalgia egy szomorú emlékű birodalom, az Osztrák –Magyar Monarchia után* címűt, utóbbi kettőt kollektíva írta. Megjelennek kötetben és világnyelvekre lefordítva is.

Március 3., kedd

Kemény hideg, viharos széllökések, fuldokolva szedtem a levegőt, amíg a metróállomásig elverekedtem magam. Pártkonferencia volt, sajtókonferencia. A megnyerő modorú titkár felolvasta a jelentést, ez alkalommal befűtöttek a Ház márványtermében. Nem is csúnya. A lendületesen fogalmazott szövegben elítélte a „materiale de seviciu" (szolgálati anyagok)-szemléletet, mely felelős a blazírt, kiégett magatartásért. Sürgette az ún. vezetői tanácsok státusának rendezését, mert állítólag szükség van rájuk. Ezek egyáltalán nem léteznek, ámbátor pár éve papíron létrehívták őket, a közvéleményt befolyásoló szervek lettek volna formailag. Miért nem működik az Újságírók Szövetsége? – kérdezte. Az idén pártkonferencia és ideológiai kongresszus lesz, közölte, továbbá azt is, hogy új csúcsszerv születik és további tizenvalahány szerkesztőség pártszervezete olvadt be a mienkbe: a *Secolul XX,* az *Informația Bucureștiului,* a *Săptămîna,* a múzeumi szemlék stb. – egyszóval a sportlapokat kivéve minden a pártlap hegemóniája alá került.

Hozzászólások: a *Romînia Literer*ánál egyszerre húsz ember megy 1-2 év múlva nyugdíjba. Az utánpótlás nagy gond a *Neuer Weg*nél is, különösen, hogy képtelen módon csak fővárosi lakost vehetnek fel. Egész rovatok fognak elnéptelenedni, kisült, négyszázan várják azt, hogy a Consiliul Ziariștilor atesztálja őket. Corneliu Leu érzelmes hangon (Hitetlen szerint filmgyári igazgató volt, halálra kereste magát, most a *Contemporanul* főszerkesztője): „Consiliul Ziariștilor se află din păcate în sufletul nostru" (egyelőre puszta szívügyünk). Lassacskán világossá válik, hogy ez egy szakmai érdekvédelmi szervezet kellene hogy legyen, de vakvágányon vesztegel. Az előrés Barabásné két dolgot mond: arra törekedtek, hogy a tervfegyelmet megszilárdítsák a szerkesztőségben, és az ún. egyéni beszélgetéseken feltárták mindenki gondját-baját, s átszervezték a munkafolyamatot. A legócskább klisékben fejezi ki magát, iskolás nívón, nyilván minden szavát egyeztette főnökével. 12-en iratkoztak fel, a nyolcadik hozzászólás után a kiküldött javasolta, hogy hagyjuk abba. A KB sajtóosztályát képviselő elvtárs annyit mondott zárszóként, nem tudja, mikor alakul meg a Consiliul Ziariștilor (ezt tehát még kérelem csupán), de a pártalapszervezetek addig is végezhetik dolgukat a szerkesztőségekben. Végül felolvasták a jelöltek listáját az új pártvezetőségbe, majd jött a választás, és kisült, nem hiába ültették Nicolae Dragoșt, a *Scînteia* főszerkesztő-helyettesét, költőt, az elnökségbe. Ő lett az új párttitkár. kappanhangon mondott köszönetet a 16o küldöttnek.

Bizalmi mellettem szívta a fogát. Eléggé éles a szeme, de egyoldalúságra hajlamos megfigyelő. Buia Simiről mondja: Félszegsége miatt olyan agresszív, külső jelekből, pl. az ujjpattintgatásaiból is ki lehet ezt olvasni. Igaza van, de ez egy legyőzött-legyőzendő gátlásosság. Felhívta a figyelmem a *search* [123] és a bécsi polgárjogi tanácskozások egybeesésére, szerinte egy készülő kiáltványt kerestek. Pesszimista, az ideológiai kongresszus fogja nekünk betenni az ajtót, ezen a lap megszűnését is érti. Ebben nemigen szeretnék egyetérteni vele, saját sorsom, hazaköltözésem sürgős volta foglalkoztatott. Eddig mindig azt mondtam, érjen engem otthon, anyáméknál a változás, most azzal nyugtatom magam, hogy ilyenkor valami állást úgyis felajánlanak, de nem muszáj nekem egy ittenit elvállalni, mást fogok kérni.

*

A szomszéd gondatlanságból felgyújtotta kocsiját, sikerült eloltani, mielőtt a benzintartály felrobbant volna.

Március 4., szerda

Tíz éve volt a nagy földrengés.

Világtörténelmileg nézve EL annak az irányzatnak egy korlátolt megszállottja, nem egyéb, mely a világszocializmus elidegenedése szolgálatába szegődött, a megszilárdulás fele vezető (szükségszerű?) egyoldalúság átmeneti momentumaként. Szükségszerű mozzanat ez egy hatalmi realitások meghatározta világban, ahol az uralomnak életképességét az elidegenedettség (a bürokrácia ennek kifejeződése), az intézményesítettség foka méri. Fölös ráadás viszont a formális oldal teljes kiürítése, a hatalmi viszonyok lemeztelenítése az intézményes és nyílt erőszakra. Ez már visszahúzó túlzás, perspektívavesztés, ami nem mindenütt történhetett volna meg, s romboló módon hat vissza a rendre, rossz ellentmondások kalodájába zárja. A nyilvánosság államosítása, a „társadalom" megszüntetése, illetve a magánszférába száműzése pl. Egy ideig a szocializmus csak belső ügy, a lelkiismereté volt, ebben a mai változatában

[123] Nyomozás. Híre ment, hogy Molnár Gusztáv akkori Kriterion szerkeszt (politológus, filozófus, Bretter tanítvány, szül. 1948.) a Limes-kör szervezője bukaresti lakásán február 17-én házkutatást tartottak és kéziratokat koboztak el.

csupán külső ügy lett, híjával a lelkiismeretnek szinte, s a cinikus kettőségnek dühöngő prófétájára lelt az ármányos lelkűben[124].

Félember, aki fél.

Március 6., péntek

Hisztéria, nyakló nélküli uszítás újfent. Egy hétre rá jött az első szomszéd reakció, nagyon mértéktartó.

Március 6–8.

Patyiéknál. Én az üldözési mánia általánossá válásáról, ő a redundancia fontosságáról beszél. Lehet-e szót érteni azzal, illetve vitázni az érvek erejében reménykedve azzal, aki a félreértésben, félremagyarázásban, a ködösítésben érdekelt?

Újabb levelezőpartner a tizenkettedikesek közül. Neki esemény, nekem érdekes változatlanul. Arra gondoltam, hogy lapelőfizetés helyett levelezek, „földrajz" helyett a lélekben mélyedek el.

Le lehet-e járatni az állami függetlenség gondolatát? Attól függ, hogy belpolitikailag mivel társul. Érik egy külső beavatkozás esélye.

Március 11., szerda

Bizalmas beszélgetés a titkok tudójával, K. volt, most nyugdíjas bennfentessel, anyám ismerősével. Szerinte az utolsó évek dühöngéseit éljük, az utánam az özönvíz jellegű megoldások innen eredeztethetők, de tulajdonképpen egy hasonló főnökre akar rendezett állapotokat hagyni, amikor a számlát, a gazdaságit kiegyenlítteti. Nyilvánvaló a véggel való számolás, a borderen (határon) túliak magatartását is az irányítja: egy új kurzus kikényszerítése az utódtól. Izgalmas történetek a belső gazdasági rémuralomról, a C. jobbkeze ügyészi kísérettel jár-kel, szabotázsokat szimatol, gyors ítéleteket hoznak.

Utószó az ifjúsági brigádosokról szóló riportomhoz: egy borgőzös pasassal nézzük az Unirea áruház mellett, hogy négy centi átmérőjű betonvasakat dró-

[124] Bíztam még a rendszer önrevíziós képességében, a diktátor félreállításától sokat reméltem. Nem úgy a Limes köre és Molnár Gusztáv, akinél akkoriban tartottak házkutatást bukaresti lakásán, elkobozva a körön elhangzott előadások nála levő és egyéb kéziratait. Egy év múlva telepedett át Magyarországra.

toznak össze, valami óriásépítmény alapját öntik. „Ascultaái-l pe Titi Ploieșteanu, că eu sunt brigadier de la Bumbești-Livezeni încă din 1952, că aci se construiește ceva masiv. Cînd se va termina asta? Nici șapte generații nu vor fi de ajuns. Ascultați-l pe Titi Ploieșteanu! La ce ne trebuie nouă astea? Ce nevoie am avut noi de astea?" (Hallgassatok ide T.P.-ra, én is ifjúsági brigádos voltam még B.-L. idejében, 1952-ben: itt valami nagyot építenek. Mikor lesz ennek egyszer már vége? Hét nemzedék sem lesz rá elég. Mire kellenek nekünk ezek? Mire volt jó, mit ért a többi is?) *Vox populi.*

Március 14., szombat

„Forradalmár" atyáink egy kiépített, szinte tökéletes bürokráciát hagytak ránk, amely minden értelmező szótárt nevetségessé tesz. A bürokrácia most minket mozgat és beszéltet.

*

Addig döngettem a falat, csendet kérve, amíg a kiszuperált táncosnő újból belém szeretett. Ezt közölte is velem, s miután az orrára csuktam az ajtót, dühroham vett rajta erőt éjfél után, és a bosszútól a bosszúig végigzongorázta a sértett önérzet egész zeneművét a legtrágárabb alhangoktól a legemelkedettebb tisztaságig. Szóba került a férfi, a magyar, az aljas, a magában beszélő hülye stb. Esetében dettó: „sunt stăpîna bărbaților" (a férfiak úrnője vagyok). Állítólag gyerekei (nincsenek neki) jövőjét akarja biztosítani.

*

Ha az ördögi logikát követjük, C. most vonala halála utáni folytatását fogja kikényszeríteni, olyan helyzetbe kell tehát hoznia az utódokat, hogy ne térhessenek el tőle: családi utódlás által, a helyzet kényszere (az adósság, a szembenállások állandósítása) folytán. De el lehet-e venni azt az előnyt az utódtól, hogy valami újat kezdjen? Vagy kiaknázza a hitet, hogy azt kezdhet?

A funkcionáriusi gépezet kiépítésének receptje: kezdetben egy hamis tudattal elvakított nemzedék, forradalmi jelszavakkal, de egy megfellebbezhetetlen példaképet követve cselekszik. Megszilárdításának receptje: elegyíteni ügyesen bizonyos arányokban a szakemberi és a politikai elemet, a szakszerűséghez hű kompetenciát és a szervezeti hűséget mindenek fölé helyező magatartást. Irányító munkakörben dolgozhat hazug és inkompetens egyén is, ha tud a szaktudással rendelkezőkre támaszkodni, nem a szaktudás a fő kritérium. A be-

osztottak szintén több csoportra oszlanak, a konformitás foka és a hozzáértés, illetve a tehetség közti összefüggés nyilvánvaló, s függ attól is, hogy a társadalmi célokat mennyire lehet erkölcsileg vállalni. Vezető és beosztott, beosztottak egymás közti sakkban tartottságának sokrétű rendszere fejleszthető mindebből ki, s belenyúlhatnak ebbe külső szervezetek részben formális, részben informális vonalon, s a kettőt összekapcsoló, egy személyben megtestesítő vezetők és besúgók „alakjában". A hatalom és az értelmiség értékrendjének közeledése idején, mikor új lapot nyitnak és új lendületvétel zajlik, a dolgok nagy mértékben leegyszerűsödnek, és sok közbeeső láncszem feleslegessé válik, bizonyos funkciók tartós vagy időszakos sorvadáson mennek keresztül. Egy beosztott indokai a konform magatartás előnyben részesítésére: 1. helytállás a konkurenciában, melyben szaktudásának, tehetségének hiányát pótolja így, vagy az erőviszonyok kényszerítik ki a pajzsként maga elé tartott alkalmazkodást; 2. feltűnési vágy, bizonyítás; 3. bizonyítása annak, hogy az ellene felhozottak rágalmak (kikecmergés az előnytelen helyzetekből, ezek erkölcsi, szervezeti stb. természetűek lehetnek, pl. munkamegosztásiak is; 4. védekezés az agresszív felsőbbség ellen, egyszóval a belső és külső okok tarka palettája és összefonódásuk legkülönfélébb módozatai. Kiépíthető több-kevesebb sikerrel egy morális tartás maximumát konzerváló, jutalmát főleg önmagában kereső mentalitás is, mely többnyire defenzív jellegű. Rugalmassága felveheti a manipuláció színezetét, de hát ahol az érintkezés manipulációs forma, ott hogyan is lehetne másképp? A dilemma nagy: meddig mehet el a manipulációs módszerek alkalmazásában saját védelme érdekében, megóvandó magát a manipulációtól? Színlelés és őszinteség elegyítése. Külön cifrasága a kucifántos helyzetnek, ha legbelsőbb meggyőződése szerint is rendszerpárti az illető, s viszonyát a rendszerhez ez az uralmi hálózat közvetíti.

*

A mai magyarországi ellenzék egy elemzés szerint polgári radikális és nemzeti radikális[125] szárnyra oszlik, s az utóbbi szervezetileg gyenge, de a tömegbefo-

[125] Szabó Máté, 2005.: „A magyarországi ellenzéki szocializmuskritika a marxista és alternatív szocialista irányzatból alakult ki, a marxizmus reneszánszával összefüggésben. A budapesti iskola, Lukács tanítványainak köre dominált, de sokféle irányzat jelen volt, így például Hegedűs András. Egyik fő problémakört a piac és a demokrácia jelenléte, illetve hiánya jelentette a szocialista rendszerben, és ebből a kiindulópontból a rendszer megújulásra való képtelenségének bebizonyosodásával egyenes út vezetett a liberáldemokratikus irányba, illetve szociálliberális szemléleti

lyása ennek nagyobb. A magyar kormány új vonala a nemzetiségi politikában (Bécsben a jugó-kanadai javaslathoz csatlakozott, ami példátlan eset) úgy is értelmezhető, az ellenzéki mozgalom egyik szárnya vitorláiból ki akarja fogni a szelet, a fő korifeusokat, főleg írókat, meg akarja nyerni magának. A másik szárny ellen adminisztratív eszközöket vet be, a nagypolitika vonatkozásában pedig valószínű, jött egy kis nagyhatalmi biztatás is, másrészt pedig mintha készülnének egy bizonyos uralom végére.

*

Folytatás: Szervezetszociológiailag kétféle főnöktípussal kell számolni. Ha a főnök szakember is, nyitva áll előtte a szolidaritás felmondásának útja. Alternatívátlan viszont a tisztán szervezeti ember. Másik működési zavarforrás és ezért kiküszöbölendő mozzanat a lelkiismeret, bizonyos fajta belülről vezéreltség. A szervezeti ember legbensőbb meggyőződése a szervezeti vélemény, állásfoglalás, igazodni akarás kell hogy legyen. A tk.-i egyéni vélemény több-kevesebb súlytalansággal lebeg benne és hebeg benne. Nyugdíjba vonulás után leporolandó.

Ezt a negatív totalitarizmust megbonthatja-e egy reformfolyamat?

*

A Spíró György-féle X-ek életérzése: ahol a milliók sorsát igazgatók is bábok, ott mivé lesz a színész, a komédiás? A keleti életérzés lényege a hatalmi gépe-

---

szintézishez. Magyarországon a liberáldemokratikus kritika a marxista-szocialista álláspont bírálatából és önkritikájából alakult ki a budapesti iskola több képviselőjénél, mint Heller Ágnes, Fehér Ferenc, Kis János és Bence György, vagy az író és politikai gondolkodó Konrád György. A marxizmustól a liberalizmus felé irányuló fejlődési tendencia több más blokkországra is jellemző volt. A szocializmus kritikájának másik befolyásos irányzata a populizmus a kulturális hagyomány–történelem vonalán alakul ki, illetve jelenik meg ismét explicit politikai formákban a nyolcvanas években pl. Csurka István gondolkodásában. Míg a liberális demokrata irányzat a gazdaságot és a politikát, a populista irányzat a kultúrát és a nemzetet tekinti kiindulópontjának. A marxisták és a liberális demokraták intenzív nemzetközi kapcsolatrendszereket alakítottak ki, mind keleti, mind nyugati irányban, míg a populisták a magyar vonatkozási körben maradtak, a nyugati emigráció és a kisebbségi értelmiség jelentette az elsődleges nemzetközi kapcsolatrendszerüket. A két irányzat viszonyrendszere, amely konfliktust és kooperációt egyaránt tartalmazott előrevetítette a későbbi pártpolitikai táborok viszonyrendszerét, és a magyar politikai gondolkodás laboratóriumává vált."

zet általi megragadottság, a személyesség elsikkadása, jelentéktelensége. Ezen a talajon aztán szabadon tenyészik az elvtelenség.

*

Fellini: Roma. 1972. A fővároshoz fűződő emlékei, a negyven évvel korábbi és a korabeli metropolis. Két nyilvánosházi jelenet a magukat kellető nőkkel, a minden intimitástól megfosztott aktus, a céda-királynő közömbösen hallgatja a randevú-ajánlatot. Végső képsor: motorbiciklis csapat robog végig a kivilágított városon. Van még: egyházi divatbemutató, egy külvárosi revüszínház, bevágtak egy filmgyári jelenetet egy ókort ábrázoló filmből, gladiátor viadal, séta egy hajtánnyal és a metróalagútban egy ókori épület feltárása, a napvilágra került freskók elszíntelenedése a beáramló friss levegőben. Gyönyörű képek, mind csak képek– és a haláluk.

*

Mi a bürokrácia? A külső kontroll, az elidegenedett manipuláció, a szervezeti ellenőrzés rendszere, melyben lehetőség teremtődik arra, hogy a munkaszervezet (a munkamegosztás intézményesülése) elnyelje az egész társadalmat és minden egyént.

Március 15., vasárnap

Napok óta megjegyzéseket tesz, állásfoglalásra akar rávenni– szomorú, hogy mások csak a kitérő válaszaimból ítélhetnek meg. Persze, azért kapják a fizetést stb. A tyúk csodálkozva néz, majd úgy dönt, ezt megjegyzi. Ha fülükbe jut, rám lehet kenni.

Az *Egy előítélet nyomában* című vitairatot[126] olvasom, plusz Lukácstól azt, hogy az elidegenedés a munkamegosztásból származik, mindig új alakot ölt, nem egyetemesen átfogó, de csak a kommunizmusban vethető defenzívába.

Revideálom álláspontom apámmal szemben. Ha az ember az, aminek vallja magát, akkor nincs jogom számonkérni rajta a magam elkötelezettségét. A titkolózása miatt is én más azonosságtudatot alakítottam ki magamnak, és elhatárolódtam tőlük, ez időnként, legutóbb is, valóságos paroxizmusig fejlődött bennem, kész rohamokhoz vezetett. Ugyancsak a titkolózás rovására írható. Fennáll viszont az ítélkezés joga egyéb minőségeink dolgában, pl. az

[126] Száraz György könyve.

értelmiségi létében. Ő kísérletet tett a másokhoz való csatlakozásra, s könyve vallomás arról, hogy ez nem sikerült. Nekem igen – s ez részben az ő akarata volt –, s én a felemásságokat igyekeztem felszámolni.

*

Fellélegzés a tévéműsorban. Ázsiai körútra mentek hármasban…

Újságíró kongresszus a SZU-ban. A hivatalos vádak kaméleoni mentalitással, szakmai tudás hiányával vádolják a sajtót, és lelkiismeretlenségről szólnak.

Március 16., hétfő

A kis gépírónő azt mondja, biztosan átjöhet hozzánk. Erre a titkárnő utána nézett a szép kislány ügyének, és kiderült, a X. férjét szinte lekapcsolta, de a főszerkesztő közbelépett, és megmentette a család szent ügyét, s lehet azért jött át most olyan készségesen.

Hitetlen szerint bizalmasan feldolgozandó, de ki nem nyomtatandó új rendeleti törvényen dolgoznak, amely az ellenzéki „pofázóknak" szabadságvesztést helyez kilátásba, arra hivatkozva, hogy válság van, és ezért nagyobb fegyelemre van szükség. Azaz a vezetőkre kiterjesztett új módszert bevezetik a tömeg mindennapjaiba is. Fő támaszuk a mérgezett nemzeti gondolat.

Az apám könyvét olvasom újra. Tiborc – mondja magáról. Egy főszerkesztő, aki 24 éves korától a nyugdíjazásig vezető állásúnak számított!

Március 17., szerda

Be kell látni, minden arra vall, az *after*-re (után-ra) készül a hatalom. A folyamatosság és az új kurzus kezdésével egyaránt számol akkor, amikor minden radikális, vaskézzel keresztülvitt intézkedést magára vállal – ezáltal az alternatíva kísérletét is elfojthatja, de az új kurzus alkupozícióját is javítja, hiszen azt, amit elvesz, részlegesen vagy egészében visszaadhatja, a semmiből fabrikálva ütőkártyát magának. Be kell látnom, hogy a nemzeti gondolattal összeegyeztethető, amit tesznek. Legfeljebb a SZU unhatott bele a se ide, se oda nem húzó magatartásba, és ha nincs már szüksége e hátsó ajtóra, megpróbálhatja felszámolni, különös tekintettel a reformügyben elfoglalt ma szalonképtelen C.-féle álláspontra.

Érdekes periodizáció szerint a mostani a harmadik reformkorszak lenne: az első a lenini NEP volt 1928-ig, a második a hruscsovi kísérlet (visszacsi-

nálták-forma), s most ’85 óta ez a harmadik. Ennek gyengéje, hogy felülről megrendezett, s azokat a kereteket még nem lépte túl. Két jelszava: nyíltság, nyilvánosság (glaznoszty) és átszervezés (peresztrojka)

Resnais: Hiroshima, mon amour, 1972. A francia színésznő kalandja. Egy japán forgatás alkalmával felidézi háború alatti szerelme emlékét: német katonát szeretett, utána megbélyegezték miatta. Egyéni sors *versus* néptörténelem, melyen átüt az általános emberi.

*

Ennek a népnek a legnagyobb jótevője lenne, aki egy lázadásba belehajszolná. Kell egy ötvenhat emléke mindenkinek.

Március 18., szerda

Reggel hólepel az aszfalton és a kocsin. Kimentem délután az egészségügyi líceumba, a székely kislány nagyon elfogódott. Este a fűtőtest mellett ülve földrengést érzékelek. Kisül, nem képzelődtem, 4,3 fokos volt Vranceában és vagy három hullámban itt.

Egy különös tanulmány a preszocializmusról, ami a Lenin által javasolt államkapitalizmus előtti láncszem lenne, s ami tk. a sztalinizmus rendszerré szervezése. Ez utóbbira jellemző, hogy hatmilliós német háborús veszteséget húsz millió saját katona feláldozásával tudott csak elérni. Szocializmusról csak ott beszélhetünk, ahol nem csupán a tulajdonviszonyokat alakítják át, de a termelőerőket is, bőséget előidézően tudják termelékennyé tenni őket. A személyi függés rendszerét a dologi függésre épülő személyi függetlenség váltja fel a kapitalizmusban – nálunk még ez is újdonság lenne, tehát itt szó sem lehet a valódi személyi függetlenségről, melynek meghatározását lásd a *Kommunista Kiáltvány*ban: a polgári társadalom „helyébe olyan társulás lép, amelyben minden egyes ember szabad fejlődése az összesség szabad fejlődésének feltétele” lesz. (Mivel a proletáriátus felszámolja önmagának mint osztálynak az uralmát is…)

Március 20., péntek

Lindsey Anderson: O Lucky man! – másodszor. Az optimizmus abszurddá válásáról, teljesen alaptalan voltáról. A film visszahajol önmagába: a hős színésznek jelentkezik, fölpofozzák és rászólnak, mosolyogjon. Részek: 1. a brazil

kávéültetvényen lopáson csípik rajta az egyik rabszolgát és büntetésképpen levágják az egyik kezét (némafilm – ő a balszerencsés); 2. a tk-i hőst felveszik utazó ügynöknek az angliai Imperialo Coffee-hoz, utalások történnek rá, ő az új kísérleti nyúl, szexbár és nyuszikák szállodája, az atomipari telepre csalják, kisül, agentből kém lett, s valószínűleg már eleve azért vették fel, hogy bepalizhassák, a gépezet gyártja saját ellenfeleit; 3. egy békés völgyben, ahol a templomban megszoptatják; 4. az embereket sertésekké átoperáló orvostudomány karmai közt; 5. a vándor könnyűzenészek kocsiján ismeretséget köt Patriciával, egy milliárdos nagyiparos lányával; 6. a nagyiparos titkára és egy afrikai állammal kötött titkos üzlet leleplezésekor ő a bűnbak; 7. öt év kényszermunka, remek bírósági jelenet a mazochista bíróval; 8. kiszabadul és egy east-endi szegénykonyhára megy, ahol a toprongyosok hordót engednek rá, amikor embervoltunk önérzetéről beszél (a börtön kapuján idealistaként lépett ki); 9. végül megnyeri a sztár pályázatot és mosolyog – *without any reason,* de mosolyog.

A művészet felszabadít. Inkább megaláz.

Tehát a következő makrotársadalmi régiókat járja meg: a kereskedelem – a belügy – az állami fegyvergyártás – a halhatatlanság titkát kutató áltudomány – a könnyűzenészek – az afrikai korrupt rezsimeket pénzelő nagytőke – a vak, látni sem akaró bűnüldözés és igazságszolgáltatás – a süket átnevelés – a kábítószermámorban fetrengő számkivetettek – a mosoly parancsát őrző elidegenedett filmművészet. A főhős átlagember, mindig azt teszi, amit elvárnak tőle a végső mosolyig. A picaro-sztori lehetetlenné válásáról szól. A vállalkozó még meglenne – ó boldog 18. század! –, a lehetőség már sehol. A végső mosoly összetett, pofonnal kényszerítik ki az apologetikus művészet nevében, de irracionalitásában is valami eredendő remény üzenetét hozza. Ahogy előrehaladunk a cselekményben, ismétlődnek az arcok, a végén minden színész együtt táncol a rendező bálján, csak mese volt, amit láttunk. Picaro nincs, hős nincs, nem is lehet ott, ahol az óriásszervezetek kezében mindenki csak báb és játékszer.

*

Lassan kimelegedik az idő, az utcák megtelnek, az emberek mintha az ünnepről nem szeretnének lemaradni, úgy sétálgatnak a városban, kellemesen vágytelivé válik az élet.

Március 23., vasárnap

Paul Mazursky: An Unmerried Woman. 1978. Remek lélekrajz. 16 év után felbomlik egy házasság, a nő új keresésbe kezd és megtalálja nem csupán új társát, de önmagát is mint házasságon kívül élni kívánó, tehát férjezetlen embert, aki az erkölccsel és szolidaritással nem szakít. Remek befejező képsor, ahogy az ajándékba kapott expresszionista képet viszi a New York-i utcán hazafele, s ahogy a szél belekap és megforgatja.

Most tudom meg, hogy a tavalyi nagy francia diáklázadás nem csupán a tandíj, de a felvételi vizsga bevezetése miatt is tört ki. Az értelmiségi túltermelésnek akarták ezzel elejét venni a hatóságok, de visszakozniuk kellett.

Március 23., hétfő

Reggel havazott. Micsoda tavasz! Bokáig ér a latyak. Pártgyűlés. Én az írások területi megoszlásáról szóltam hozzá, Fröccs elénk terjesztett kilenc nevet, ennyien kérnek ajánlást útlevéligénylésükhöz, húzzunk belőle, mert ő ennyit nem tehet a KISZ-nél az asztalra[127]. Közben Bizalmi célzott arra, hogy aki Csehszlovákiába utazna és oda kér útlevelet, az is Nyugatra vágyik. Addig célozgatott, amíg Fröccs is megértette.

Március 24., kedd

Aktívpista a tegnapiak után betelefonált a KISZ-hez, hogy tájékozódjék a külföldi utazások felől, amihez az alapszervezetnek kell ajánlást adnia, és azt a választ kapta: *să vă gîndiți puțin* (gondolkodjék is egy kicsit).

A titkárnő meséli, milyen álmai voltak férje halála után: csengetnek, ő ajtót nyit és sötétben a férje teste jön fel a lépcsőn, de a feje helyén egy halálfejet visel. Ő sikolt, becsukná az ajtót, az nyomja kívülről. Öt hétig kezelték végül az Eliasban.

B. nagyban haverkedik az új kollégával, akit Hitetlent helyettesíteni hívtak fel Szalontáról (Székely Ervin). Az mesél odaáti útjáról, s közben elisme-

[127] Az útleveleket a belügy tárolta, kétévente lehetett kérvényezni egy-egy turistautat, de csak szocialista országba, az útlevelet utána vissza kellett adni. Különféle munkahelyi és pártajánlásokhoz kötötték ráadásul, a kiutalt, lejért beváltható összeg pedig pl. 2200 forint volt, esetleg megosztva keletnémet márka, rubel stb. Családtagokat gyakran otthon kellett hagyni amolyan zálog fejében.

ri B. különleges státusát. B. mint a bizalmatlanság ragályának terjesztője jár szobáról szobára, a főszerknek azzal tömi a fejét, hogy aki útlevélért folyamodik, mind gyanús, s minden szóban a mögötte lappangó undort keresi. Tintahal-taktika, a mérget kifecskendezi magából, de az nem elrejti, hanem elárulja. A szavaknak és tetteknek ebben az álarcosbáljában eltompul az ész, megromlik a jellem.

Hogyan működik egy ilyen lélek? X hülye, véli, egy lépést tesz ellene, figyelni kezdi, a másik észrevette-e, kompromittáló dolgokat szedne ki belőle, ezt mások jelenlétében, hogy tanú is legyen, ha sikerül, aljasságának sejtelmét azzal nyomja el, hogy diadaltudat járja át, aztán jön a csömör és az újabb fondorlatok, és a düh: hogyan mer a másik gyanakodni rám? A viszony lejtőre kerül, a nyílt ellenségeskedésig menően, de az irodai összezártságon az sem segít.

Mondom neki, amíg a leánya nem végzi el az egyetemet, annyiszor mehet külföldre, ahányszor akar. Felkapja a fejét. Hogyan védekezzem? Szótlansággal, zárkózottsággal. A nyugtalan lelkiismeretű embernek a legnagyobb sértés.

A Bellu temető előtt kifogyott a benzinem, leállt a kocsi. Szimbóleum.

B. kiszagolta, hogy a szociális részvényjegyzésen lehet változtatni, havi 25 lejre szállítható le a részlet, mire mi nekilódultunk. Ő prédikációt tart, hogy akkor elesünk az évi nyolcszázalékos kamattól, ha az évi ezer lej befizetéséről lemondunk. Fizetésnapon kisült, hogy ő is követte példánkat.

Március 26., csütörtök.

Az Országos Pedagógiai Könyvtár amolyan főnökfeleség-lerakat lehet, több az alkalmazott, mint az olvasó. Micsoda felszabadulás anyanyelven olvasni. Gyalog jöttem haza a sütkérező városon, jól összesároztam magam.

Alain Resnais: Providence. Mi van a polgári béke felszíne alatt? Egy öreg író betegen hánykolódik, és közben rémképek kísértik: fia perben támadja a chilei eseményeken a katonai puccs egyik gyilkosát, azt felmentik, menye beleszeret a felmentettbe, mélyülő házassági válság, fia féltékenységében már-már gyilkolna, de bekerítik őket az erdőben a fegyveresek – itt kezdődik a tk.-i film. Az írót a születésnapjára hozzá látogató három ember felköszönti, akkor sül ki, hogy a férfiak féltestvérek, s hogy a film ¾-ét kitevő első rész tk. a chilei események hatására az írói fantáziában keletkezett történet és továbbgondolása a jelenlegi helyzetnek, a polgári társadalom méhében rejlő meghasonlásnak.

D.-vel ebédelek. Nem tudja, hogy a házkutatottnak[128] miért mutattak ajtót, de tény, hogy három állást kínáltak neki, a filmforgalmazó vállalati mellett pl. egy korrektorit is. Tk. azt beszélik, hogy nem is őbenne van a hiba, ő csak egy kis gyanútlan és naiv gyerek, akit a munkahelyén rontottak el, tehát ott kell rendet teremteni, a kiadóban. Folyt. köv. Máshonnan hallottam, felróják nekik azt, miért adták ki olyanok könyveit, akik később kivándoroltak. Retroaktív bűn. D. háborog: dicshimnuszt hallott e nép sztoicizmusáról, türelméről etcetera etcetera. „De ilyet! Még büszkélkednek vele… Ezek ha valaki kívülről segítené őket, képesek lennének rossz néven venni!" A csapdahelyzet jó diagnózisa.

Március 29., szombat

27 éves voltam, amikor a brassói nagyáruház előtti zebrán anyámtól megtudtam azt, amit addig titkoltak előttem, apai felmenőim szombatosokhoz tartozását, 37 éves, amikor megértettem a szombatos könyvét olvasva, hogy apám 1942-ben az űzött vad élményét élte meg, mert törvény szerint már nem számított annak, de megélte az aggodalmakat. Ez nem kímélet, ez titkolózás. Így működik a kommunikáció a családunkban.

Március 30., hétfő

Hallom, Szentgyörgyön állítólag katonának hívják be, aki útlevelet kér. Apámat Szentgyörgyön beválasztották a pártalapszervezeti büróba és konferenciára küldték, mert a nyugalmazott tábornok mint titkár kijelentette, hogy ilyen dossziét, mint az övé, még nem látott, mire apám őszinte elégtétellel: meghiszem azt. Ez az életműve, büszke rá. A héten költöznek újonnan vásárolt három szobájukba. A festés 500o, a csempézés 2800, asztalosmunka 1800 lejbe kerül, és egyebek.

Ma vígjátékba illő politikai oktatáson vettem részt, diavetítés folyt, Aktívpista táblázatokat vetített, keresgélte a magyar szavakat (gazdasági érdekeltség, hatékonyság). A Titoknokkal és Fröccsel voltunk hárman, végül T. négyszemközt: ugye, mi minden van ennek a pasasnak a fejében? Iparkodtam helyeselni, és egy elismerésszámba menő megjegyzést tenni a vetítés alatt is. Nagyon érzékeny a tiszteletlen megnyilatkozásaimra. Fröccs: Ez után jutalom-

[128] Molnár Gusztáv, aki a Kriterion Kiadó szerkesztője volt.

képpen levetítik nekünk a Hófehérke című szexfilmet is? Utána viszont megkérdezte tőlem, hogy a román–magyar történészi vita dokumentumait mikor beszéljük meg, mert a tanügyben kötelező módon meg kellett tárgyalni őket. A kérdés kárörömtől fűtött jellege nyilvánvaló volt.

Fellini: Amarcord, délután. Ragyogó, egy vidéki kamaszkor szintetikus képe. Tavaszi szalmabábégetés, iskolai csínyek, a család bohózati jelenetekben, a nők, a nagy óceánjáró üdvözlése, a turistaüdülő, a gróf, a város szépe, a bolond nagybácsi, kamaszvágyak, a nagy havazás, anyja halála és a város szépének esküvője. Közben fasiszta felvonulás, kísérteties hasonlóság. Na mivel?

*

Délelőtt az oktató (A.) óbégat: mivel tölti meg az első oldalt Hitetlen távollétében? Aki ugyanis szabadságon van. Ajánlom a figyelmébe szülő-kamasz sorozatomat, *A sántító őszinteség nyomában* címűt. Érinti az export kérdését? A mezőgazdasági kampányét? Akkor üljek le a seggemre. Végül kisül, hogy a legutóbbi két beszéd ismertetésében kell összezagyválni az energiával ezt a két másik témát két flekkben, és úgy megörvend a készséges vállalásnak, hogy az ajánlott Sántító őszinteség-folytatást is le fogja adni. T. szerint útlevelet is kér a számomra (Magyarországra mennék), a többieké mellé viszont mind odaírta az NDK-t és Csehszlovákiát! Hátha így nem szúr szemet, vagy elnézik neki.

Április 2., csütörtök

Újabb hideghullám, kimondottan zord idő már második napja. Nem is lesz tavasz az idén.

Csingiz Ajtmatov: Fehér hajó. 197o*!* Egészen betege vagyok a történetnek és töltetének.

BAKI! Vezércikkem kéziratában Aktívpista kijavított egy szószerkezetet: „új magatartásra van szükség” helyett az „új, forradalmári magatartásra” kerül. Azaz a régi nem volt az. Véletlenül forradalmári módon fogalmaztam.

Április 3., péntek

Korrektor voltam ma, utána moziba mentem.

De doi bani speranță, egy háború utáni olasz film. Egy leszerelt katona munkát keres, egy falusi lány szemet vet rá… A moziból kijövet szép tavaszi, napfényes enyhe délután ölel magához. Hihetetlenül jó érzés a zord reggel után.

A szentgyörgyi átköltözés kínálta nagy lehetőség, hogy mindnyájan új életet kezdhetnének – úgy látszik, kárba vész. A vének nem akarják, az ifjabbak nem tudják, hogy akarniuk kellene, a csőd teljes, az elszigetelődés megújul. Apám végzetének megkettőződése, hogy a családja egysége is megbomlott két irányba is, sőt háromba – ha az élhetetlenséget is életlehetőségnek tartjuk – ebben is magára maradt. Csőd.

Április 4–5., szombat–vasárnap

Sepsiszentgyörgyön. Anyám születésnapja a béke és szeretet jegyében.

Daninál ugyanazok a reakciók, a riadt félénkség és a nagyotmondás kettőssége. Összekoccan a feje az öccsével, és keserves sírásra fakad. Öcsi rá se ránt a dologra, játszik tovább. Látszólag Danié az értelmesebb reakció, pedig itt arról van szó, hogy a helyzetek, érzelmek ambivalenciája Daninak fájdalmat okoz, felháborítja (pl. üvöltve támad neki anyjának, ha az akaratlanul fellöki), üvöltésben vagy sírásban tör ki, míg Öcsinek ez nem esemény. Talán méhen belüli tapasztalata, hogy a világ ilyen. Ikerszületés volt/lett volna az övé. Este bekéreztem a diszkóba Danival, de a sötét és a zaj már a küszöbről visszafordította, kiszaladt. Az óvodában állítólag két nyelven mesél a többinek, s aki nem figyel, annak a pálcával a fejére koppint. Anyja dühösen visszavág, mikor azt kérdem, miért nem kártyázik, játszik társasjátékot stb. velük. Ő mos, neki ideje nincs! Pedig úgyis kénytelen velük foglalkozni, szétválasztani őket, igazságot tenni. Így a gyerek a játékot használni nem tudja, abban csak a szülő eszközét látja, amivel lerázza őt, ahelyett hogy a játék, igaz hivatását betöltve, a kapcsolatteremtés eszközévé lépne elő. A játék nem arra való, hogy a gyereket lerázzuk, erre úgyis rájön, és eltávolodik a játéktól, vagy célszerűtlenül használja, fantáziátlanul.

Fölmentem egy ápolónőhöz és volt osztályfelelősömhöz, jó riportalanynak ígérkezik.

*

Két munkaszolgálatossal utaztam visszafele, az építőiparban általánossá vált e kényszeres behívó. Hat hónapra szól, 60-80 ember egy hálóban, a fizetés 30%-át szállásra és kosztra levonják, az új parlament – Casa poporului – építőinek

zöme nem civil. 15 naponként van joguk egy permisszióra (eltávozás), de a szabad hétvégeken is hazautazhatnak. „50 éves vagyok, mielőtt bétőtöttem vóna, még egyszer elkaptak. Minden megyéből vannak a csoportunkban, de aztán Kovászna megyeiek annyian, hogy igazán sokan. Hargitaiak es. Hát úgy bé vagyunk őtöztetve, hogy az ember a szomszédját se ösmeri meg ugye…"

Április 6.

Kivettem a kocsi dossziéját, elvittem anyám levelét Pertos Györgyinek, a jó barátnőnek, s találkoztam a Nagy Redaktorral (Huszár Sándor):

– Négy hónapja nem írtam semmit, a falat néztem. Kivettem a tavalyi szabadságom, ki az ideit, születésnap volt ugye s egyebek, akkor bejövök és azzal fogadnak: jaj de jó, írj egy nyilatkozatot! Rögtön fizetés nélküli szabadságot kértem, hogy regényen dolgozom, megadta, de jelentette is, nem merte jóváhagyás nélkül. Most pedig négy hónapi bujkálás után azt fogom mondani nekik: Itt állok, másként nem tehetek, mint Luther… Tudja, a Nagy Francia Forradalom után egy filozófust megkérdeztek, mit csinált a forradalom alatt. Éltem – válaszolta…

Kérdem, miért nem megy betegnyugdíjba.

–Hát nem kidobtak a bolondok házából!…

Tudni kell, folyik állandóan a kampány, az íróktól főleg párthűségük kinyilvánítását várják el és a hatalom szája íze szerinti állásfoglalásokat a román-magyar vitában…[129]

Partos Györgyike a barátkozás nagymestere maradt, feldobja az embert a jelenléte, stimulálja az erkölcsi érzéket, vagy ha az nincs, a hiúságát. Meséli, külföldre férjhez ment lánya annyira elfelejtett magyarul, hogy leveleiből nem tudja kivenni sokszor, az óráról vagy az orráról van-e szó pl. Jót kacagunk. Fiának neve van a rádiósok közt. Kolozsvári magyar zsidók Bukarestben és a nagyvilágban.

Más. A kolleganő le akarja hozatni rákgyanús apját Kolozsvárról, mert ott három analízis három elütő diagnózist eredményezett. A legrémesebb halálnem, ha az embert, merő törődésből, kórházból kórházba hurcolják.

[129] Huszár decemberben követi Kányádi Sándor példáját, és bejelenti kilépését a Román Írószövetségből. Kányádi ezt júniusban tette meg. Utóbb kivándorol.

Április 8.

Fizetésemelést nem kaphatok, mert a listán se voltam rajta – világosítanak fel. Jövőre telik le a három év, ami után új fizetési osztályba léphetnék. De nem is erről, hanem új besorolásról volt szó! Hülyének néznek?

Hitetlen visszajött szabadságról, s amit már tudnak rólam, óv attól, hogy megyei laphoz menjek át, mert tudni véli, pár éven belül nagy leépítések lesznek. Közöltem vele, nekem nagyon megfelelne, ha ott építenének le.

Fröccs a számítógépről új bolondériára tért át, az akupunktúrára. Feleségét nem meri szurkálni, de villanyárammal ütögetteti – állítólag e változat is bevált gerincfájdalmak ellen. Könyvből tanulmányozza a kérdést, egy szatmári barátjáé, de nem adhatja kölcsön.

Április 9.

Andrzej Wajda: Az Ígéret földje, 1974. Reymont regénye nyomán, az iparosítás története. Egy lengyel nemes plusz egy német plusz egy zsidó fiúból álló baráti társaság gyárat épít, s az ipar minden hagyományos értéket szétrombol. Érdemes összevetni a kortárs folyamatokkal: a szocialista iparosítás a minimális anyagi ellátottságról gondoskodik, a kapitalistához fogható hatalmasság most nincs. A mérnökké vedlett nemesifjú céltudatosan kegyetlen.

*

A román népi filozófia sarkalatos tétele a közmondás: *ce-i în mînă, nu-i minciună* (az a biztos, amit a kezedben tartasz). Ilyen értelemben a fanarióta politikusi magatartás a lesüllyedt és szétszivárgott, elterjedt javakhoz tartozik.

Április 11.

Ahogy közeledem a negyvenhez, érzem, hogy a maradék gátlások is leoldódnak rólam, félénkségem, önbizalomhiányom lassacskán elmúlik. Milyen furcsa felszabadulás! Egyben átlépek a romantikus elvárások és érzelmi igények korából a józan célok és vágyak életkorába. Adjuk meg a testiségnek, élvezeteknek, ami megilleti őket, s egy kiforrott, a külső és belső feltételekkel és erőtartalékokkal számoló világnézet (vagy inkább életfelfogás) jegyében próbáljunk alkotni valamit. Immár nem a hiúságtól sarkallva. Érik bennem a sejtelem, hogy a fennkölt tisztaságnál, mely ürességében életidegen is volt (noha

persze minden vágya az élettel való töltekezés), többet ér a valóságos élmény. Riporteri alapmagatartásomon is változtatnom kéne: a szociológizálás mellett az egyes esetek bonyodalmait kibogozó élmény-riporteri hozzáállás hozhatna talán újat a számomra, vagy a szerepjátszósdi. Oknyomozó riportnak lehetne nevezni az előbbit. Másik lehetőség a kísérleti (pedagógiai, csoportképzési, erkölcsi stb.) beszámoló.

VIRÁGVASÁRNAP

Április 12., vasárnap

Visszatért a tél, az idén immár sokadszor. Hideg eső napok óta, az ember keze meggémberedik a jeges szélben. Az üzletben húsvét előtti hús, kolbász stb. -sorokban tölti a nép a vasárnapot, több százan állnak az esőben. Délire havasesőbe vált át.

Nathaniel West: Miss Lonelyhearts.
Cerson McCullers: A Szomorú Kávéház balladája.

Április 13., hétfő

A titkárnő búcsúztatása, nagy vekni szeletelés, egyebek. A főszerk épkézláb szónoklatot vágott ki, közben ahol egy percre elakad, a tagok beidétlenkednek: Miért nem ülsz le? Mikor küldtél el az anyám p-csájába? Nyugágyat a nyugalomba vonulónak! Bizony, bejöhetsz, biztos lesz gépelnivaló!

A t.-nő elérzékenyült, azt mondta a kurírnak, aki egy tálat vett neki ajándékba: Da unde e salariul meu şi al tău? (De hát hol van az én jövedelmem a tiedtől?) Ti. hogy megilletődöttségét szavakba öntse. Visszaemlékezett arra, hogy B. elküldte egyszer az anyja p-csájába, fölkapta az elhangzott trágár viccet, és szaladt vele a másik irodába, hogy elmondja. Nekiugrott hol. B.-nak, hol másnak, és ölelgette őket. Rövid gyűlést is tartottunk, amin bejelentették, hogy a példányszám 26 ezer pillanatnyilag, és véleményt kellett mondani a két új kezdeményezésről, úgymint a *Mire vagy kíváncsi?* című rovatról (Vándorvese) és a középszerűségről indított vitáról. Dicsértük, én az enciklopédikus érdeklődés kielégítése miatt. M. nem vette észre, mekkora visszatetszést szült azzal, hogy ő szólt a megyében többfele is, de nem lett eredménye. Ti. Hargita megyei hozzászólás nem érkezett, de ő nem csodálkozik, mert az olvasó bizonyára úgy érezte, itt valamit szidni kell. Letorkolták, hogy a spontán jellege adja meg a

vita savát-borsát. Aktívpista beszámolójából: „beütött a krach, amikor három szám egymás után mind hivatalos anyaggal volt tömve, de a következőkben próbáltunk kikacsingatni az olvasóra is", „amit mondok, nem örökérvényű" (megfellebbezhetetlen), „mit szóltok két újításunkhoz?" (kezdeményezés).

Ezután átadták a díszokleveleket a KISZ alapítása 65. évfordulója alkalmából és átvonultunk a szendvicsekkel megrakott asztalokhoz. A kiadó igazgatóját is meghívták, mint volt *Ifi*-főszerkesztőt. Domokos Géza elmondta, hogy elégséges minősítést kapott a tavalyi évre, olyan címen, hogy csak a fő mutatószámokat teljesítette (holott minden egyebet is), és egyéb dolgokat is „rekomandáltak" (javasoltak) neki. Kezdték azzal, hogy nem jár be rendszeresen, holott ő az egyetlen, aki bejár, majd 45 ezer lejt akartak bevasalni rajta Pusztai János Csapda című regénye miatt, de a dologról végül lemondtak[130]. Egy éve van még a nyugdíjazásig, de az nagyon nehéz lesz. Megírja a KB-nek, hogy a minősítéssel nem ért egyet, tendenciózus, elfogult.

A pia vagy mi tette, de kijelentettem az új kollégának, Székely Ervinnek, hogy amit eddig tett, nulla, a munkatervi feladatok teljesítése ugyanis semmi. Fiktív riportját azért nem adja le, mert megírt két részt, és eljutott odáig, hogy az Óhaj és Sóhaj szövetkezethez új igazgatót neveztek ki bizonyos ajánlásokkal. „Nos, az olyasmi, amit most nem hiszem, hogy szívesen fogadnának a szerk-ben." Döntse el, hogy érvényesülni vagy írni akar-e, mondtam. Elkomorult, mert nem szereti, ha történetőnek nevezik. Félreértett, jegyeztem meg, de nem tudtam és akartam meggyőzni. Viszont nem hallgattam el, hogy két indulást is végignéztem, mióta itt vagyok, egyikük sem produkált semmit az első évben és azóta sem.

Ahogy a kaja, pia és a beszélgetések kezdték megtenni hatásukat, úgy oldódott a t.-nő idegessége, a végén fűvel-fával puszilózott, örvendezett, hogy baj nélkül megúszta. Szegénynek addigi meghatottsága csak arra volt jó, hogy izgalmát és a „nem tudom, mit csináljak" tanácstalanságát leplezze.

Április 14.

A t.-nő azt állítja, három nyugtatót szedett be a tegnap reggel, annyira szorongott. A szerep, amit magára vett, az állt most bosszút rajta.

Aktívpista azzal fordult hozzám, hogy mivel a „te nyelvérzéked elismerten a legjobb" a szerkben, indítsak nyelvművelő rovatot, és kezdhetem akár

[130] Pusztai regénye megjelent, de visszavonták a az üzletekből.

a „tart hozzá” típusú romanizmussal is. Kínosan szabadkoztam. Válaszoljak meg továbbá egy az AIDS-el kapcsolatos levelet is a lapban. Mindkét ajánlat módfelett gyanús, noha ármánynak módfelett értelmetlen. Habár ki tudja? Az AIDS-ről mintha fölöttébb hallgatnának.

EGY NAP

Április 15.

Tegnap Hitetlennel megállapodtunk, hogy két nap könyvtárba járhatok. A negyvenes-ötvenes évek erdélyi magyar lapjait olvasom[131]. Micsoda újságírás volt itt! A krumpli elfogyott, kimegyek, a kis üzlet előtt ácsorog a nép, benézek a zöldségeshez, krumpli nincs, veszek almát, bár fonnyadt. *Cu cartofii e problemă mare,* mondja, *aproape că și cu carnea*. (a krumplival nagy a baj, szinte a hússal is.) Nocsak!! Az üzlet háta mögött legalább száz ember áll, mint a juhok, összetorlódva. Drojdie de bere. Élesztőkockákkal távozik, aki végzett Kimegyek a piac fele. Hátul sor, oldalt sor, elöl sor: hús, kenyér és hátul nem lehet tudni mire, de várnak. Nagy kocsi kanyarodik be, valami megérkezett. Ez az állandó őgyelgés az üzletek előtt a szabadidő eltöltésének fő formája, ünnep előtt különösen. Mindent külön adnak az önkiszolgálás nagyobb dicsőségére, általában egyenesen a kocsiról vagy a hátsó ajtón keresztül árusítják. Mert benn a polcokon csak a pia és a kompótok, nem is lehetne sorban állni. Ha telefonon értesítik az üzletest vagy aznapra várnak valamit, azt közlik a vevőkkel, és az ügyeletes családtag órákkal előbb odaállhat. *A venit carnea* – szellemeskedik egy suhanc – *cu macaraua* – mert daruskocsi is érkezett (daruval érkezett a hús). A piacon pár szánalmas zöldség, az állam hagymát árulna, és murkot, almát, egyebe nincs. Veszek három csomag rizst, pár hétig elég. Az üzletben is sor az édességes pult előtt: máléliszt. Vissza. Ötlet: A városok karámjában megtorlódott a nép. Akol?

Tegnap azt olvastam a szocializmus mint átmeneti társadalom értékrendjéről, hogy a kettősség jegyében áll: a munka társadalma, de az anyagi érdekelt-

[131] A végül csak 1997-ben megjelent *Szabályos kivétel. A romániai magyar oktatásügy regénye, 1918, 1940–45, 1989* címen megjelent kézirathoz gyűjtöttem az anyagot, amiről különben jóformán csak én tudtam. A kolozsvári magyar tudományegyetem történetét kívántam megírni a még életben levő koronatanúk emlékeinek összegyűjtésével, a kilencven év kisebbségi oktatásügyének kálváriájába ágyazottan, korabeli magyar lapokból vett adatokra is támaszkodva.

ség kora is. Tk. egy ellenőrzött kapitalisztikus fejlődést is meg kell valósítania tőkefelhalmozástól a vállalkozói magatartásig, a citoyeni öntudatig. Együtt élnek benne az árutermelés és a közösségi értékek, az ellentmondások számára kiváló táptalaj. Innen az ötlet: egy városokba hajtott, a várossal kezdeni mit sem tudó nép, melynek visszaélnek igénytelenségével. A visszaélés mint kulcsszó: Élés – célszerű kezelés helyett. Aztán a gyanú vesz elő, lásd a fentebbi 4. bejegyzést. Mi lehet mögötte? Tőrvetés? Szűkül a kör körülöttem? A Krisztike levele Pestről? Vagy egyéb? Eh, mindegy. Ki, ha nem én jelentette ki, hogy a tegnap kapott érem életem első és utolsó kitüntetése, mert ide figyelj, az ember 40 éves korára már bizonyos dolgokat tud magáról. Beillene ez a reggel egy epikai mű első fejezetének? Főzöm a rizset, halat sütök, oda ne süljön. S közben a distinkció foglalkoztat, hogy ezek szerint van, kell léteznie egy szocialista individualizmusnak és szocialista közösségiségnek is, illetve azok burzsoá párjainak. A szoc. közösségiség és társa pedig csak valami megelőlegezése valami kifinomultan magasabb rendűnek, kétféleképpen, két nézőpontból lehet tehát definiálni más-más mozzanatát téve túlsúlyossá. A mai kollektivizmus pl. az egyén semmibe vételéig, feláldozásáig megy el, érthető, ha lázadást szül, s ebben támaszra lel a polgári forradalmak emberi jogokként definiált követeléseiben és vívmányaiban. De az új individualizmus tartalmának másnak kellene lennie.

*

Coppola: Conversația. A lehallgató célmikrofonnal két fiatal déli beszélgetését veszi szalagra, majd lelkiismeret-furdalása támad, mert a beszélgetésben egy gyilkosság lehetőségéről is szó van, és később deríti ki, hogy ő tk. a kiszemelt áldozatnak segített, de mikor megnyugodhatna, közlik vele telefonon, hogy megfigyelés alá helyezték.

*

A metróállomáson őrült meglepetés: Csendeske a férjével (mégis hozzámehetett) és egy két hónapos csecsemővel. A pasas nagy hangon büszkélkedett a gyerekkel, és próbált zavarba hozni, kezembe akarta nyomni a babát, mert „érzelmileg te is hozzájárultál" (szellemes), végül azt kifogásolta, hogy magyarul szóltam Csendeskéhez. Az ő jelenlétében ne! Itt laknak, Cs. a fundeni-i kórházban dolgozik, várja, hogy versenyvizsgát hirdessenek, addig 3-6 hónaponként hosszabbíttatja meg ideiglenes áthelyezését. Elérte, amire törekedett, a tökéletes bizonytalanságot, kiszolgáltatottságot, az állandó egyensúlyozás

kényszerének uralmát. Nem tudott hova lenni a csodálkozástól, hogy anyámék *tutti famiglia* leköltöztek Szentgyörgyre. Más: a fundeni-i kórházban kiépített kapcsolatai működnek. Több vasat tartott a tűzben, egyesek beváltották a hozzájuk fűzött reményeket.

*

A villamosmegállóban egy öreg melós a teljesen befejezett vásárcsarnok épületére mutatva: „Le-a dat un milion primă să termine mai iute. Și ei au împărțit-o între ei. Dar au primit suma pentru toți, tuturor, dar ei au împărțit-o între ei…" (Egymilliós prémiumot adott neki, hogy hamarabb befejezzék. De ők, habár valamennyiüknek, mindenkinek szánta, egymás között osztották el.) Majd reflexívebb hangon vezette le felháborodását: „Practica, practica ne omoară! Teorie avem, dar…" (A gyakorlattal van a baj, hiába jók az elvek…)

Hazafele takarítják az eldugult kanálisokat, pokolian bűzösek a kirángatott rongyok, rothadt vattafoszlányok.

A jugók tavaly 20 milliárdról 19-re csökkentették államadósságukat, és 5 milliárdot fizettek ki a kamatok fejében. Jellemző. Tehát öt és egy. A mienk kb. tíz lehet most, mert valószínűleg új hiteleket kellett felvenni az atomerőmű építésének folytatására. Ha kanadai kellett! Tk. a fejlődő világ besétált a '60–'70-es években felállított adóscsapdákba, s most a nadrágszíjat húzza egy-egy lyukkal bennebb és bennebb.

Április 18.

Ha tíz életet éltek volna le, az is kevés mesélnivalóval szolgálna a rengeteg időhöz, amit az öregek sorban állással töltenek. Mindenütt sorok: a Berceni-i piacon, az Uioara utcában, a Resița piacon. Tojásért háromszázan, mások hidegfelvágottért, mások vajért, egyes helyeken már adják, másutt még nem, „nu știm, ce se va duce" (nem tudjuk, mit hoznak). Vettem egy szalámit és 8 margarint, íme alaptáplálékom vignettája: Preț unitar 6,40 lei per 100 grame.

Végre rügyfakadás, virágzás mindenfele. Sétáltam egyet a környéken, kész Sao Paulo-i utcakép vagy még olyanabb, érezhető fokozati különbség az egyes utcák közt, meglepően kiterjed balkáni East End.

Április 19., vasárnap

Gyönyörű, kristálytiszta reggel, virágzó gyümölcsfák menyasszonyi fátyolban. Séta a Mărțisorul negyedben és a Bacovia emlékmúzeum körül. Az East End kb. három lépcsős nyomorfokozatra bontható le. Szép napsütés.

Április 21., kedd

Reggel láttam a Nagyfőnököt a 48-as bulváron, a füstszínű ablaküveg mögött ült. Kilátogat a metróépítéshez, felhajtás nélkül, állítólag hetente bejárja a központot a három építkezés menetét ellenőrizendő.

Második napja tart a pártaktíva felkészítője a Scînteia Ház Márvány Termében. Első nap megtudtam, hogy gyűlést csak olyan szobában szabad tartani, ahol arckép és címer is található; hogy aki szocialista országba vándorol ki, annak ügyét külön-külön bírálják el; hogy most nekünk továbbadják (se transmite) sarcinile, rigorile, obligațiile presei (a sajtó feladatai, kötelességei); hogy 3-4 napig kellene tartania napi 5-6 órán át, de tekintettel nagyobb fogékonyságunkra két nap alatt elintézik. Ezek után feldolgozták a szervezeti szabályzathoz csatolt részletes útmutatást a titkárok, a propagandatitkárok, a szervezőtitkár feladatait, a közgyűlések lefolytatási módját: értesítés, anyagok előkészítése, elnökség, szavazás, napirend etc. Egyszóval jellemző módon végig a szervezeti élet előírásos menetéről volt szó. Továbbá a munkatervek elkészítéséről; hogy mindenkinek hozzá kell szólnia; hogy léteznek „vorbitori de profesie" (szószátyárok), hogy a tartalmi kérdések a fontosak.

A csattanó volt a legjobb.

A főváros 1-es kerületében 87 ezer párttag van, újabban válogatnak a jelentkezők közt, az újonnan felvettek 90%-a melós, 55 nő, az értelmiség számára 5 % marad.

Részletezték a büntetések, a nyilvántartás ezernyi csínját-bínját, a tagdíj kiszámításának módozatait.

Második nap a municípiumi pártbizottság egy titkára beszélt, egy bizonyos Szabó: az új gazdasági mechanizmus, noha régóta emlegetjük, nem működik rendeltetésének megfelelően, az ellenőrzés kimutatta, hogy léteznek főkönyvelők és igazgatók, akik még az alapelvekkel sincsenek tisztában, kiokításukra sürgősen tanfolyamot indítottak. Mert hogyan alkalmazzuk, ha nem ismerjük? Logikus. Folyik a modernizáció a főváros iparában, de előfordul, hogy miközben egy robot két munkást helyettesít, öt másik szakemberre van szük-

ség, hogy kezeljék és karbantartsák. 199o-ig a termékek 90 százaléka világszínvonalú kell hogy legyen. A gazdasági vezetők szerint hiányzik a gazdasági dokumentáció hozzá. De mit mutat az ellenőrzés? Nincs igazuk. Mert van egy intézmény, mely minden kiadványt megkap, de a vállalatvezetők nem is tudnak erről az intézményről, különben sem fizetnek elő a folyóiratokra, saját dokumentációs anyaguk pedig használatlanul porosodik! A főváros ipara 3-4 %-ról 198o után 12 % fölé emelte évi gyarapodási iramát. Az sem igaz, hogy az áramhiány lenne a lemaradás oka, a szűkös időszak második felében ugyanannyi energiafogyasztással 80%-os növekedést sikerült elérni – íme, milyen pazarlás folyik mindenfele. A főváros nagy építkezéseinek méltóaknak kell lenniük hazánkhoz. Egyesek a nagy portól nem látják, hogy itt történelmi jelentőségű munka folyik, amihez bátorság kellett, s amit az ELVTÁRS közvetlenül irányít. A felvert portól akkorákat tüsszentenek egyesek, hogy azt még a határokon túl is hallani. A metró második vonala nem indul be május elején, mint ígérték, talajtani bonyodalmak miatt, viszont mind a tíz híd megépül, készül továbbá öt-hat aluljáró, az új központban lesz a párt, a kormány, az államtanács és a nagy nemzetgyűlés, valamint nyolc minisztérium székhelye, több palota és 800o lakás. A városi forgalom egyelőre fuldoklik a „sistem uşor balcanic" (enyhén balkáni rend) szerint kiépült, tekervényes utcahálózat miatt, most több új sugárutat nyitnak és egy új kongresszusi központot. Kenetteljesen fejezte be: persze a történelem ítéli majd meg a mai munkát.

Ezzel kezdődött a mai nap és ezzel ért véget. Azzal jöttem el, a nagy sietségnek az volt az oka, valami befejezettet is akarnak hagyni maguk után.

Április 24., péntek

Ciolpani kertész falu 30 kilométerre a fővárostól. Nagyon okos parasztember a téeszelnök, elmondja, hogy 1981 óta kivételezett település, lévén a Sector agricol Ilfov része, kapják a műtrágyát és a gyomirtót szükség szerint. Harmadik éve az ingázó ipari munkásokat is otthon tarthatja két-három napra, ha a mezőgazdaságban van szükség rájuk, igazolást kapnak tőle. Munka a zöldségesben. Minden növényi kultúra ki van családonként osztva, a termés tíz százalékát megkaphatják, az állam felvásárol mindent, tavaly 52 lejt adtak munkaegységenként, a jobbak 300 norma felett teljesítenek, ebben benne értendő a kiosztott termény ára is. „Ha húsz éve megkaptuk volna a mai támogatást, már akkor elértük volna a mai termelési színvonalat." Csakhogy akkor, ki ment volna el ipari munkásnak?

Az iparban különben még mindig kétszer akkora a napi bér, az elnök azt állítja, hogy a piacozás és a háztáji a téesztagi jövedelmet még mindig meghaladja.

Egy nénikével is beszélgettem a falu szélén, veje meghalt, lányával él együtt és két unokájával, a lány szövőnő. Házuk felépült már, de mi haszna, az a hír járja, lebonthatják a szisztematizálás miatt. Háborgó megjegyzésemre, egykedvűen: Dacă aşa vreau boierii… (Ha így akarják a nagyurak…) Talán blokkba költöztethetik, mint a fővárostól északra már megtették a földművesekkel több községben, a fél falu fél a bontástól. Bragadiruban már valóban bontanak. A háztájijuk azért nem jövedelmez, mert lányának nincs ideje rá, nincs férfi, aki öntözzön, a szivattyút kezelje.

A faluban üveg szenteltvízzel vénasszonyok jönnek szembe a templomból. Mint a majmok, úgy festenek a sok elnyűtt szvetterben, fekete, barna, színehagyott kendő a fejükön, szoknya a derekukon és eltorzult testükön, ráncosak, aszottak az arcok. Kész majomcsapat az évezred előírta önelhanyagolás állapotában.

*

Wuthering Heights. 1939. William Wiler rendezésében, Laurence Olivier-vel, a Bronte-regény nyomán. Az érzelmek és elvek ugyanazon átfordulása önmaguk ellentétébe, amit magam a családom kapcsán éltem meg, s amin már-már parazita módra csüngök. A konvencionális gondolkodás burkának ugyanaz a levedlése. Játék a szerelmet keresztező szociális ellentét kettősével.

Felkeltem a tévé elől, és hirtelen megvilágosodott előttem egy hitvány cselszövény. Az ünnepi számok ünnepi riportjait íratják most velem, engedelmes eszközként használva fel azt, akinek a bársonyszékét nem voltam hajlandó elfoglalni. Erre képzeletben képébe vágtam az igazságot és megvetésemet, hallotta a fogkefe, a kagyló és minden elzárt csap: rosszul képzeli, hogy mindent megtehet. Egy Hegel nevű úr megírta, hogy a szolga a tulajdonképpeni úr, mindezt elszónokoltam látványos arcjátékkal, sátáni kacajjal és ajtóbecsapásos távozással. Heathcliff példája megtette hatását.

De a manipuláció nem lesz totálissá, amíg van szabad véleményem, nincs minden veszve.

Magam szereltem fel Daciámra a kipufogó hátsó dobját, egyelőre megteszi. Tegnap forrasztattam meg a szomszédban.

Április 27.

A szomszéd házkezelőségi műhelyben vígan feketéznek, hasznát vehetem.

Felhívtak Szentgyörgyről, Daninak betörték a fejét, és nagyon büszke, hogy mentőt hívtak és a kórházba szállították.

Az ünnepi számba egy musz-riportot írattak, de Hitetlen vezércikkírásra is felkért, merthogy ő foglalt. Egész egyszerűen úgy gondolta, eleget lógtam, a múlt héten, s nekem úgyis könnyebben megy a hasalás, mint neki a csömör és a munkaundor legyűrése, ami igaz. Azért pro forma háborogtam. Átjött az új titkárnő, hogy tanuljon. A régi magyaráz az utódnak. Csak a legfontosabb tudnivaló nem hangzott el, nevezetesen, hogy a szerkesztőség két alaptagra épül, a főnökre és a titkárnőre, akik pedig a lapot csinálják, tizedrangú társaság.

Április 29.

Ettore Scala: Cît de mult te-am iubit. 1975.

Kijött az önadóm: 35o lej plusz 6-szor 12o lej, ha nem dolgozom le a hat napot. A KB Politikai Végrehajtó Bizottsága elhatározta a kamatláb csökkentését, a takarékpénztár is kevesebbet fizet ezentúl, 5 helyett 3,5 %-ot, 3,5 % helyett 2,8 %-ot A hivatalos indoklás: a jövedelemnek munkából és nem kamatból kell származnia, a bankok 5 milliárd lejt veszítenek évente, ezáltal pedig javul a vállalatok rentabilitása. Ki jár rosszul?

A városközpontban kezd kirajzolódni a Dîmboviţa új medre a zűrzavarból, a Victoria sugárút hídját aszfaltozzák, katonatisztek, pártfejesek… világoskék kocsik vesztegelnek a parton, nagy kézfogások zajlanak. A város szívereinek eldugulása már az agónia nyomasztó érzésével hatott az emberekre, jó érzés látni, hogy van eredmény is.

Május 2., szombat

Délben kisütött a nap, elsétáltam az épülő központig, jó öt-hat kilométer, eléggé előrehaladottak a munkálatok, tk. város épül a városban, a hatalmi koncentráció a maga képére és hasonlatosságára teremtett egy betonvárat a középpontban. Aki építteti, bizonyítványt állít ki magáról: kettős jelkép és emlékmű. A decentralizáció divatja, ha majd felülkerekedik, nem fogja tudni, mit kezdjen vele.

Lakodalom délután a blokk előtt, táncol a násznép, egy hegedűs és egy harmonikás húzza, körtánc, tangó, legényes, mindenféle modern tánclépés egyvelege, rock and roll-féle cibálás és egyebek. A sok színes melegítőbe bújtatott gyerek szájtátva nyeli a szemével. Vastagderekú a menyasszony, a nők jó része papucscipőben ropja, keserves lehet, de nem hagyják abba. A férfiak fürgék és szilajak. Érkezéskor illő módon valamiféle versekkel fogadták őket a bejáratnál egy konyhai fazékkal (?) a kezükben. Este kilenckor újból lejöttek a borgőzt kiszellőztetni. A zöldet óvó leszúrt betonvasak közt nemhogy a gyerekek nem játszhatnak, de még táncolni is bajosan lehet. Itt először azokat kellene kihúzigálni és életteret, játszóhelyet kellene teremteni a gyerekeknek. De mi még a kocsikat is ott parkoltatjuk.

Regény*: Alessandro Manzoni: A jegyesek.* Horizont sorozat. Cristoforo barát előéletét olvasva azon töprengek, nem kellene-e nyíltan kimutatni, mennyire nem érzem magam jól itt, hiszen szinte úgy viselkedem, mint aki keresi a két vezető kegyeit, holott erre semmi szükség, sőt nem megkedveltetnem, hanem épp ellenkezőleg: eltaszíttatnom kellene magam. Csak ne érezném, hogy Hitetlen érdekelt az itt tartásomban, Aktívpista pedig nem mer abba a megyébe küldeni. Ellenszenve is arra ösztökélné, de amilyen gyenge ember (a saját szemében is), nála nem a saját rokon- vagy ellenszenvei döntenek, hanem mindig felettesei, illetve, amit azok óhajának vél.

Május 4–9.

Székelyudvarhely, Csík, Sepsiszentgyörgy
Remek kis alany: a szakiskolás varrólány.

Mózes Saci volt csoporttárs az egyetemen: orvos férj mellett és állapotosan a második gyerekével. Le a kalappal, habár a kockázattal tisztában van ő is, 37 éves, Baj, hogy mennének. A kicsi jövőjére, a helyzet lényegi változatlanságára, a férjet fenyegető gyergyói áthelyezésre hivatkoznak. Az udvarhelyi iskolájában a biológia stb. tanítása tavaly óta románul folyik. Egyre több a kudarcélménye, habár szeret tanítani és magának ott túl sem tudna egyebet elképzelni.

Egy kislányról az utcán kiderül, az ő tanítványa. És jó tanár? – kérdem négyszemközt. – Szigorú? – Az. Ő és a számtantanár ütnek. – Ütnek? Mivel? – Seprűvel. – De miért? –Minket ötödikben tanított, és akkor az órán beszélgettünk. – És hol üt? Kit? – A fiúkat. A seggüket.

Azzal jövök el, hogy a „helyzetet" nyilván azzal a céllal hozták létre, hogy az értelmiség tarthatatlannak érezze és lépjen le. A ’60-as évek végén felduzzasz-

tott nemzeti önérzettel be kellett sétálni ebbe a csapdába, s végül a nemzeti elkötelezettség mellett kellett dönteni és kivándorolni. Hol a néphez való hűség mostanában? Lent sem számít? Saciék a baráti körüket sajnálják itt hagyni és a város tiszta levegőjét…

Csíkban hóförgeteg, ujjnyi vastag dararéteg hullt.

Otthon atyai tanácsok, hogy ennek az őrületnek egyszer véget kell érnie, ők meg akarják érni a végét, ne adjam fel a lakásom és a szerkesztői beosztásom a tudósítóiért. Nos, erről szó sem volt.

Remek, nyelvileg ép párbeszédek a vonatban.

„Jópofa" felismerés, hogy ott a viszonyok kedvezőtlenebbek, mert olyanokat küldtek oda vezetőnek, akiknek kimondottan az a feladatuk, hogy rombolják őket. Én kamaszkorom óta represszív tekintély nyomása alatt élek, tapasztaltabb vagyok az elviselésében.

Partos Györgyike nem tudta elviselni az özvegységet, mérget vett be. Anyám temette.

Május 11.

Anyám találkozott Domokos Gézával, ősztől mehet nyugdíjba, és már nem ő dönt a könyvek megjelenése felől, hanem egy bizottság: Szilágyi Dezső, Lázár Edit és mások. Patyi beszélt a történésszel, Demény Lajossal, aki nem megtagadta a felszólalást a nemzetiségi tanácsban, hanem befeküdt a kórházba, miután egy napot végigült a jéghideg intézetben, s fel van készülve, hogy mindenképp mást mond, ha erőszakkal felléptetik. A műnek, az Erdély történetének előbb a fordítását, majd az eredetit is kézhez kapta és felfedezett egy *traddutore traditore*-t: a korabeli osztrák idézetben szerepelt az, hogy Avram Iancuval és rablóbandájával végezni kell, de a macskakörmöket a jobb érthetőség kedvéért! elhagyták. Más: Molnár Gusztáv hat hónapos fizetés nélküli szabadságot kért, és reméli, közben elintéződik kitelepedési ügye.

Május 11., hétfő.

A szerk-ben nagy újság vár: Tar Karcsit kinevezték a *Napsugár* főszerkesztőjének, állását Kovács Nemere kapná meg, én pedig a Nemere tudósítói beosztását a mostani fizetésemmel – csak állítsak magam helyett egy bukaresti! illetőségű palit. Szóval a szerkesztői besorolásról le kellene mondanom. Akár sikerül, akár nem, némi haladás, elmozdulás mindenképp megfigyelhető.

Május 12., kedd

Ma bejelentettem igényemet a Tar megürült állására, ha már nem akarják Bukarestbe visszahozni azt a státust. Kezd nagyon mézes-mázos lenni a viszonyunk.

Ötlet: egykori iskolai aligazgatóm végső soron „zseni" volt, névtelen feljelentéseket írogatott saját címére azok ellen, akiket ki akart készíteni vagy meg akart zsarolni, s csupán kiadta magának a feladatot, hogy kivizsgálást indítson. Az intézményes rothadás szimbóleuma.

Május 18., hétfő

Ma egyszerre tartottunk BOB-ülést (biroul organizației de bază, pártaalapszervezeti büró), és szerkesztőbizottságit, politikai oktatást és a szokásos szerkesztőségit. Aktívpista kedve szerinti nyelven vezette volna le a politikai oktatást, javasoltam, hogy másképp kellene. Szánalmas, ahogy imponálni szeretne nekünk. Ő és Hitetlen együttműködik, ő a szeminárium vezetője. Képtelenül híg tautológikus szóözön, okoskodásokkal, hogy pártunk ideológiai alapjai a programban és a mangáliai beszédben vannak lefektetve. Különben apró kis ravaszkodásokkal készítette elő a magyar összefoglalóját, Julinak és Bizalminak román bibliográfiát adott ki, Juli fel is olvasta, s akkor én halomra döntöttem minden számítását, az egész építményt. Kezdte elhinni, hogy okos, a mi eszünkön túl tud járni, holott „vakságunk", kezelhetőségünk nagyon is szándékos. A tapintatból az ember egyszer csak kifogy, különösen ha a másik fél vérszemet kapva arcátlanul kezd el visszaélni a magunkra erőltetett bárgyúsággal.

Május 19.

Ploiești-i portya a Május 1. Kőolajipari Művekben. Egy helyes kis nő elmagyarázta és megmutatta, mit jelent meósnak lenni. Ott hevertek a darabok – kettő sem volt egyforma, feldolgozóiparunk nagyobb dicsőségére –, a nagyobb hiányok esetén ún. derogare-val adják tovább a szomszéd műhelyeknek. Megkezdték a programvezérlésű gépeket bevezetni, egy marógépet láttam, de az állomány felénél több még kézi kezelésű.

Útlevélkérés? Voltam a rendőrségen. Igaznak bizonyultak a híresztelések: keleti államokba is csak az utazhat, akinek ismerőse 50 dollárt vagy az annak megfelelő valutaösszeget átutal a nevére, banki számlára. Magyarán: a ma-

gánturizmust felszámolták, illetve államosították. Ha az ONT[132] szervez még egyáltalán társas utakat. Másfelől beismertük ezáltal, hogy az összes többi testvérország valóságos nyugati Eldorádó hozzánk képest, s újfent kinyilvánítottuk, hogy továbbra is különbözni akarunk tőlük. Hallom, hogy folynak már Gorbacsov látogatásának az előkészületei.

Ploiești-en váradi magyar lányokkal akadtam össze, UCECOM[133] iskolások voltak. Szövetkezeti Iskolaközpont. A főtéren pedig egy olyan fiatal szürke szemű nő mellé ültem a padra, aki lakásínségben szenved, két éve etetik maszlaggal a szervek, s legutóbb úgy kifogyott a rokonok és főbérlők jóindulatából, hogy gyerekével együtt hárman aludtak férje munkahelyi teherautójának fülkéjében. Férjét egy éve vállalata szakképzetlen munkássá minősítette vissza a leépítések rendjén. Három állást szüntettek meg, három sofőr nem ment be vasárnap dolgozni, ezeket büntették meg. Egy ideig a Casa Albă-ba (Fehér Ház, a megyei tanácsok épületeit nevezték így) járt igazát keresni, majd hat hónapig munkanélküli volt, közben felélték a lagzin kapott 40 ezer lejt. A feleség sem dolgozhatott a gyerek miatt, a férj levelet írt a pártfőtitkárnak, mire a válasz megjött, szerzett állást egy más vállalatban, az aktivisták szemrehányást tettek neki (akik azelőtt hetekig gúnyt űztek belőle). Régi vállalata állítólag hat hónapi átlagkeresetét meg kellene térítse, de ő lemondott róla. Az aktivisták azt mondták neki, ha kívánja, régi vállalata visszaveszi, *dar să știi că vom fi cu ochii pe tine* (de tudd, rajtad tartjuk a szemünk). Jobbnak látta új állásához ragaszkodni. A fiatalasszony el volt szánva, elmegy bárhova, kifogyott a türelemből. Dolgozik különben, építőtelepen szobafestő. Egy férfi van a csapatban, a múlt hónapban egy lej fizetést sem kaptak. Nem érti, miért. 21 éves, és velem tartotta a hivatal ostromának főpróbáját a város főterén.

Útlevélügyek, kultúrpolitika, miegymás: a hatalom cselekedeteinek kulcsát egyre inkább az adja meg, hogy minden egyéb réteg lététől elvonatkoztat, és a városon megtelepedett vagy oda ingázó első generációs melósokból állónak tekinti az egész népet, illetve arra a szintre szorítaná le mindenki igényeit. Patriarchalizmus, de lelketlen, autoriter stílusban, az urbanizációs formák, művelődési feltételek, minden erre vezethető vissza.

A juhember nem jóember.

---

[132] Országos Turisztikai Hivatal, a társasutazás monopolizálója.
[133] Szövetkezetei Iskolaközpont.

Május 20.

Betelefonálok reggel, Aktívpista közli, meglehet, egy magyarországi KISZ-küldöttséget kell kísérgetnem. Ahogy hebeg és pózba vágja magát, visszakérdez: fölkészülsz tehát lelkileg? – világossá lesz, hogy egy második H. Nevetek magamban.

A szovjet partner Románia külkereskedelmi mérlegében 1964-ben 37, 1975-ben 17, ma kb. 33 százalékot tesz ki, az utóbbi két évben ötven százalékkal nőtt e hányad.

A Május 1. Művekben a télen egyharmados fizetéscsökkentés volt. Ebből alkothat a melós fogalmat magának arról, mi a baj a termeléssel.

Május 24.

Hitetlen Tamás színeváltozásainak sora: a) A Koppándi féle gyanúba keverés idején egy jó szót nem szólt értem. b) Mondom neki, küldjön engem a Tar megürült állására, erre kimegy, még a tárgyaláson se legyen jelen, nehogy állásfoglalásra kényszerüljön. c) Mesélem neki, mi a szándékom a felvételi tanácsadóval, erre ellágyul. Két napig szinte szerelmes belém, egyek vagyunk. Mikor beindulna a rovat, nincs hely a tanácsadó számára az első hat oldalon. Átjátssza Bizalminak. (Ő persze biztosan úgy véli, ártani nem ártott nekem. Valóban nem gonosz, de ez a konfliktuskerülés mégis állandó manipulációra bátorítja A.-t. Örökösen védekezik, pedig A. nem is sejti, mi van a fejében, mit véd. Nem a cselekvési szabadságát, arról eleve lemondott. A lap mégsem rossz, mert ami akadálytalanul, automatikusan, magától lemegy, azt leadja. Ő persze tudja, mit ad le, de elfogadja feltétel nélkül azt a játékszabályt, hogy cselekvésének határait egy másik ember gyanakvásai, korlátai, előítéletei jelöljék ki. S a döntési hatalomból nem kér. Persze, sokszor dönt, de csak abban, amit ráhagynak, és adva lévén a másik hozzá nem értése, elég sok minden függ tőle. Ő is élősködik az inkompetencián, csak egy, az Árpiénál alacsonyabb fokon. Mellette A. növelte szakmai becsvágyát is, időnként kér a sikerélményekből, a beosztottakkal meg akadálytalanul azt teszi, amit akar. Szerencsére kiismertük és viszonylag elviselhetőnek tartjuk, illetve megtartjuk annak. Tk. egy fokozati eltérés mutatható ki abban, hogy ki mit tart még elfogadható kompromisszumnak: egyik véglet a Müller Ferencé, majd Hadházy Zsuzsa, én, majd Hitetlen következik, mindenik másként viselkedik és vélekedik bátorságról, óvatosságról, gyávaságról, mindeniknél más ezek mértéke, másként ítéli meg saját cselekvése lehetőségeit.

Én most az enyhe kellemetlenkedést is megengedhetőnek tartom, hogy hamarabb elengedjen. Legutóbb a politikai oktatáson kimondottan felsült miattam, amikor javasoltam, hogy tartsuk magyarul, és erre ő, ahelyett, hogy lemondott volna az összefoglalásról, kijelentette, hogy románul készült rá, és a süket, szőrszálhasogató álérvelést elő is adta végül.

*

Szerénykével a cernicai erdőben. A fővárosiak kirándulóhelye. Tízest kapott vizsgáján, örvendett neki, feldobta, de főleg a rég kifőzött terve mozgatta. Valósággal a kezembe adta magát, mint a macska. Megértette, én óvakodom kezdeményezni, s valóban, bohó kamaszosan szabódtam, tétováztam, majd szinte bekaptam a legyet. Fő kérdése: meg akarom-e tartani fővárosi illetőségemet? (Abban a ravasz formában, hogy nem tarthatnám-e meg?) Leköltözésem nyilván mindennél jobban érdekli a kis harmadévest, saját kis jövője, fészke megépítésében minden nő maga a megtestesült körültekintés és zseniális stratégia. Jólesett orromnál fogva vezettetnem magam egy pár órán át. Neki biztosan szeget ütött a fejébe kérdésem a csók után: „Mit akarunk mi egymástól? Addig nincs baj, míg ezt meg nem kérdezzük". A konvenciók nagy tisztelője és betartója, csak a zebrán közlekedik, a templomba lépve ijedten kérdezte, kell-e keresztet vetnie?

A szerkben valóságos komédiában alakítottam a szabadkozót. A.-nek üzentek, csak ő mehet fordítani a magyar küldöttségnek, de ő úgy adta tovább nekem a dolgot, még küldhetne azért engem is, hogy kérleltesse magát. Én hagytam, hadd győzze meg magát saját személye megfelelőbb voltáról, gazsuláltam is egy keveset. Tudta, játékával sokat nem kockáztat.

Május 23–24.

Szentgyörgy, Dani születésnapja. A fiú még mindig nem választja le az igekötőket, ahol le kell.

A vonaton egy magyar szerelő érdekesen mesél a géemkázásról (vgmk). Ha a vállalat teljesíti negyedévi tervét, akkor vállalhat azon felül géemká-melót is, neki 40 forint az órabére, a gmk-ban 80, tehát délután annyit keres négy óra alatt, mint délelőtt a nyolc óra alatt, járja a világot, 50 műveletet is elvégeznek a numerikusan vezérelt szerszámgépeik. Az a véleménye, egy vezetőnek fiatalabbnak kellene lennie, nem szabad nyögnie, kombinációs készsége szónoklás közben hibátlan kellene legyen, elvégre ők azt tanulják egész életükben, tehát

kellene a marxizmust is tökéletesen ismernie. Mindezt Kádár Jánosra értette. Véleménye szerint az utóda Berecz János[134] lesz. Fel van zúdulva az ország, mert duplájára emelhetik a jövedelmi adót, de egyelőre vita zajlik róla. Az amerikai négyéves mandátum az igazi, mert olyankor kiseprik a Fehér Házat, újak jönnek, akik ugyanazt a hibát nem követik el újra. Okos, felvilágosult, politikailag tájékozott munkás. Vele ki lett szúrva, mondja, hogy ide küldték, de kilátásba helyeztek kárpótlásként egy nyugatnémet utat is. Itteni napidíja napi 15o lej plusz 800 lejes keret szállásra. Mivel valami 200-at fizet, és 560-at kap, a többit megtarthatja.

Május 25., hétfő

Születésnapi ajándékom, hogy Szerényke beült a kocsiba, egyetértettünk, hogy az lehetetlen, s még egy mozdulat.

Megérkezett látogatóba az új cár, Gorbacsov, másfél órát tartott az útja befele a röptérről, soha annyi embert ki nem vezényeltek még üdvözlésre.

Állítólag ígéret született, hogy két év alatt törleszti az ország az egész 6 milliárdos nyugati adósságot határidő előtt. Mert mi majd megmutatjuk! Egy gyerek átadta Bölöni László futballsztár véleményét rólam: Jó a sportrovat is, de az én riportjaim szellemesek, okosak, érdekesek. A legrendkívülibb bók, amit kaptam.

Május 26.

A kantinban az egyik alkalmazott nő a cárról, aki Bukarestbe jön: Are a privire blindă, om inteligent, se vede că are două diplome… (Szelíd tekintetű, értelmes ember, látszik, hogy két oklevele van.) A szelídséget kétszer is elismételte. Hogy miket vesznek észre! Hát még amit nem mondanak ki!

[134] Berecz János (1930–2022) magyar politikus a Kádár-rendszerben. Az 1980-as években az MSZMP KB tagja, az állampárt ideológiai és propagandaügyekkel foglalkozó KB-titkára, 1987-ben a Politikai Bizottság tagja. A rendszerváltás előtt az MSZMP reformkommunista szárnyával, így Pozsgay Imre körével szemben az egypártrendszer fenntartásáért küzdő pártvonal egyik vezetője. A rendszerváltás idején az MSZP helyett Grósz Károllyal együtt a marxista–leninista elvek mellett kitartó, újjáalakuló MSZMP-be lépett be. A nevéhez fűződik a Kádár-korszak egyik legismertebbé vált, a szovjet beavatkozás és kádári megtorlás helyességét igazoló könyve az 1956-os forradalomról, *Ellenforradalom tollal és fegyverrel 1956* címmel.

Május 27.

Vagy én hülyültem meg, vagy a cár mondott ragyogó beszédet Bukarestben. Lásd a mai lapokat: Nagy hatással volt rá a bajkonuri űrrepülőtéren tett látogatása, felmérte, mekkora lemaradásban van ehhez képest a szovjet ipar és társadalom is… Egyetlen kihegyezett mondata a reformról: természetesen nem egy ember műve lesz.

Fröccs ismerőse persze látta tegnap, ahogy valaki levelet akart átadni neki, és rögtön eltüntették. Minderre a nagy készültség indíthatta a népi képzeletet.[135]

*

A kolleganő Makár Júlia rákos apját szeretné kijuttatni Pestre. Kolozsvárt nem sikerült, a képzőművészek szövetségének sem ment, Jóska a KISZ-nél hiába kilincselt, erre ő a petrillai kapcsolatait vette elő, azok most itt építik az Unirii teret és a Dimbovitát szabályozzák. Egy igazgató elvitte egy vezérigazgatóhoz, órákig várt, három nap visszajárt oda, végül Olteanu volt hadügyértől remél megoldást. Eltöprengtem, miért is vállalta. Emberségből és kapcsolatépítési okokból.

Május 28., csüt.

Azt mondta a cár üzemlátogatása alkalmával: a SZU nem szemétdomb, amit rossz minőségű áruval lehetne tömni – mint eddig, tette hozzá gondolatban mindenki. A Nagyfőnök soha ennyit nem mosolygott még a képernyőn. A másik kedélyes, szellemes ember, nem egy megszállott. Ez a keleti szél, minden eddigi tapasztalatra rácáfolva, üdítő.

Tar Károly eddigi hét kötete annyit ér, hogy ki lehetett nevezni főszerkesztőnek? Megsemmisítő bírálat.

Május 29.

Bejött Titoknok, a nyugdíjas és közölte a legújabb híreket: Fröccs megigényelte A.-tól a Tar állását, mert kétszer is neki ígérték, de Jóska a felső szervek-

[135] Utóbb tudom meg, fogadta Király Károlyt, amivel nyilván borsot akart törni C. orra alá. Király már évek óta megbélyegzett személy, leveleit a magyarok elnyomásáról több ízben beolvasták a Szabad Európa rádióban.

re hivatkozva elutasította. Nagyon meggyőző nem lehetett, megindulhat újra reklamálni, mert már kilenc éve él itt. Domokos Géza be szeretné juttatni a fiát ugyanarra az állásra, mert az „esszéket tud írni, a táncról is…”

Május 30., szombat

Ma sétálni kellett volna vigyem, megüzente a háziasszonyával, hogy késő estig a kolleganőjénél lesz. Rém dühös lettem, a legkülönfélébb okokra gondoltam, majd kacaghatnékom támadt: valami olyan jegyet kaphatott mai vizsgáján, amit szégyell a múltkori tízes után. Ilyen babám se volt még! Későn jutott eszembe, ellőtte a víkendemet, lehet, megmaradok sértődöttnek, s meghagyom számára a titkos elégtételt, hogy megfizetett a megaláztatásért

Más: a gátlásos, szorongó főnökök korában élünk. Egyeseket ez tesz elviselhetetlenné, másokat ez tesz elviselhetővé.

Június 2., kedd

Tegnap Aktívpista csak délfele jött meg, alighanem dolga volt még a magyar küldöttség kísérgetése után. Nagy ártatlanul a cári látogatás felől érdeklődött, a régi fogást bevetve: ő nem tud semmit. B.-ből ömlött a szó, a kommunikációnak ezt a formáját ő alighanem tudatosan választotta. A. úgy viselkedett, mint akinek megengedték, hogy nagatív megjegyzéseket is tegyen, hogy pl. a cár emberibb hangot ütött meg, de azért azt sem igazán. Engem is be akart vonni, én persze csak a híradót láttam. A látogatás szemlátomást hangulatfelmérő alkalom a szerveknél. A. a mámor és együgyűség fölöttünk diadalt ülő elegye. Oldjátok fel a beszélgetést a híg kedélyeskedés és bizalmaskodás légkörében, ami a szolgai megalázkodást alig takarja, s az alatt harmadik rétegként ott lapul a kölcsönös megvetés és lenézés.

Rémes álmaim voltak, tisztára ponyvaregény, thriller elemekkel. Tésztával kínálnak egy pincében, minek ajtaján cseles zár, amit egy érkező nő bezár. A fejére egy kővel megrakott bőröndöt engednek egy háztetőről, halálsikoly az éjszakában, Dracula várában vagyunk. Ébredés, iszonyodás a tulajdon álmomtól.

Június 2–10.

Szentgyörgy, Udvarhely, Csíkszereda, Szentgyörgy.

Dani: Én jövök a tankkocsival és megölöm a harcot (mindenkit legyőz).

Az óceán a legnagyobb, ismételgeti, de fogalma sincs, mi az, a tengerrel rokon, de inkább élőlény. Öcsi reggel morcosan ül a konyhában, szemébe süt a fény: Apó, tömd el a napot. Anyja megsupákolja Öcsit, Dani sötéten néz és ráförmed: Menj, és puszild meg. Menj, és mondd neki, hogy szereted. A verés a szeretet megvonásának félelmét idézi fel, a feszültséget egy-egy puszi, simogatás tudja csak feloldani. Mi tehát egy apró vétségért supákolunk, ők mástól félnek, s ha utána puszit kapnak, akkor ugyan miért szokjanak le a kifogásolt cselekedetről. Ugyanakkor Dani viszont minden sérelmét ököllel torolja meg Öcsin, aki jóval ritkábban fakad sírva, s kivárja az alkalmas pillanatot, hogy visszaüthessen. Mert cinemintye.

A véletlen nagy ceremóniamester: a második meleg csíki napon az utcán összehoz egy csíki levelező partneremmel. Könnyű, fehér tüllruhában, mellén hímzéses ablakocskákkal, lábán báli cipellővel pont leendő anyósához indult megmutatkozni. S pont velem fut össze, aki pont arra sétálok két vonat között. Kedves, már oldódó gátlásosság, a burkolt bókra: Ó, mindig pirulok! Cipőjét megmutatja, a kutató pillantás mellől visszahúzza szoknyája fodrai alá, majd önbizalomra kapva némi öngúnnyal kék foltot mutat a karján, az ápolónő rosszul döfte bele a tűt: Szép lesz, ha a bankettre is így kell mennem. Még nem döntött, hogy Kolozsvárra vagy Temesvárra menjen-e, barátjától nem szeretne elszakadni. Helyeslek, történetemre, hogy elhidegülést idézhet elő, azt mondja: Az nem is igazi szerelem. Nem értek egyet, mert kell a testi és lelki közelség a szerelem megmaradásához, és igazam van az elvont női romantika ellenében, de neki is, ha azt nézzük, hogy példámban is egy kamaszszerelem megszűntéről van szó. Itthon levele vár, azt válaszolom: ha riporteri terveimen túl személyes közöm is lehet hozzá, az az lesz, hogy régi kamasz énjével szemben segítem felülkerekedni az újat, a szép és sikereitől könnyeden fölényes ifjú hölgyét, persze nőt írtam.

Vonaton egy központi kiküldöttel elegyedek szóba, Jellegzetes bukaresti értesülések: a tengeren az idén négyszer nagyobb a radióaktív sugárzás, mint tavaly a csernobili katasztrófa után; az Intercontinental szálló előtt hat métert süllyedt a metróalagút, átadása két hónapja késik valóban; az épülő Progresul hőerőmű széntüzelésű lett volna eredetileg, de a 250 méteres kémény tetejéről szétszórt hamut a szél egészen a KB-ig repítette; az ólomtermelést egy atombiztos, hat hónapos autonómiával rendelkező fedezék építése emészti fel. Az egyetemi helyek száma az idén 120 ezerről 70 ezerre csökken, nincs mit kezdjenek a sok mérnökkel. Megkérdezte tőlem: én valóban elhiszem mindazt, amit a sajtó ír? Hát…

A pozitív példának sajtónkban két funkciója van, és a kettő nem egyeztethető: követésre méltó modellt nyújt, vagy az apológiát fejezi ki, közvetíti, álcázza és segíti.

Hosszú esti beszélgetés lakótársammal, Ferivel. Szállítóvállalat, *șef de coloană*, 12o sofőr közvetlen főnöke. A milícia és a sofőrök különleges kapcsolatai: megértőek, mert tudják, ebből él az illető, ezért a büntetéseket a „cît îmi dai?" (mennyit adsz) elve szerint intézik. Ő öt éve nem bontott fel munkaszerződést, ha valaki 2-3-szor késik, hívatja, és egy idősebbre mutat: ő miért tud idejében bejárni? Mikor iszik a sofőr? Délután.

Az ipari és mezőgazdasági licisták arányát jövőre 90-ről 92 százalékra emelik. Megértem az utóbbi években a mat–fiz, az egészségügyi, pedagógiai, művészeti licisták arányának 12, majd 10, utóbb 8 százalékra csökkentését. Egybevág a helyek számának további korlátozásával.

Június 14. szombat

Pár hét óta furán optimista vagyok. A Vég közel van vagy legalábbis kivárható.

Június 15., vasárnap

Daninál elszenvedtem első vereségem. Van-e a két gyerek között rivalizálás. Öcsit a sugásfürdői kiránduláson a nyakamba vettem, ettől Dani végig a nagyapja kezét akarta fogni. De a fő ok más: az erdőben a kígyóveszélyről beszéltem neki. Majd azzal, ha társát belöki a patakba, anyját elviszi a rendőr stb. Az ilyen ijesztgetések és előítéletek funkcionális szerepéről elmélkedem – közben szabadságra, a gátlásosság legyőzésére szeretném nevelni. A kettő együtt nem megy – ez tükröződött abban, ahogy a gyermek egyszerűen tudomásul vette, hogy elutazom, az óvodai búcsúnk nagyon érzelemmentesnek bizonyult. Üres puszi – élete első üres puszija volt-e?

Június 16., péntek

Az első szobában munkatervet beszélnek meg, méghozzá az történik, hogy Aktívpista beszámoltatja Hitetlent. Ilyesmi azelőtt nem volt, se a mindenben engedelmeskedés, se ez a szakdolgokban is elismert fölény, a döntés teljes átengedése. Elég egy homlokráncolás, és nekem mindjárt egy musz-anyaggal többet kell írnom. „Épp rólad van szó:" – tehát idejében nyitottam rájuk az ajtót.

Másfelől a Hudy hétszáz lejét (gratificatie – benecsucsú) elosztják pár ember között, Kovács Nemere és Mirk 15–150-et, én 100-at kapok. Jellemző előbbiek felértékelődésére a szerken belül. De ugyanaz folyik künn is, és nem véletlenül: két friss vívmányriportkötetben szerepelnek együtt Hadházi Zsuzsával és Nagy Róberttel. A Fröccs vetése lassan beérik: a Tar üldözési mániája kapóra jött, amit az én állítólagos belső aknamunkámról híresztelt – holott épp ő az aljas rágalmazó. Az *Echinox Ifi*-t bemutató írásában Hitetlen Fröccsel együtt szerepel, „olyan tehetséges új munkatársak, mint…" Most Tar megürült állása körül bontakozik ki harc, Fröccs is sóvárog utána alacsony lelke egész hevével, s már előre valósággal belesárgul az irigységbe. Az biztos, hogy a belső ellentéteket igyekeztek a külsők kihasználni, különösen szenvtelen ügyességgel Kovács Nemere, aki egzisztenciáját érzi fenyegetve, és nem is ok nélkül. Árpi nem hiába ígérte nekem épp az ő állását annak idején. Érdekes, ahogy Tar saját üzelmei áldozatául esett.

Más: egy új jelöltről beszélgetünk. Nehogy bevásároljunk vele, mint Zsuzsával – mondja A., és megismétli: Nagyon bevásároltunk vele. Megint baj van vele? – kérdem, mire zavarba jön, mint aki többet árult el, mint amennyit akart, de hamar elmúlik zavara. Komor méltósága, hatalma, amivel köztünk jár-kel, ebből táplálkozik, ismeri dossziénkat, ő a káderes.

Június 16.

„Benecsucsúm" (haszonrészesedésem) az idén 1400 lej.

Egy belül fém, kívül műanyag fogkorona 300 lejbe kerül. Egyedül a számban kilencezer lej van, ha sorra veszem minden igazi szervem és tagom – egy láb legalább 100 ezer lej – kész milliomos vagyok.

Június 17.

Egy pasas, aki reggelig szokott inni és bömbölni, éjjel három fele randalírozni kezdett, szidta azokat, akik megjegyzéseket merészelnek tenni rá, és legalább tíz üveget az aszfalthoz csapott közben a legtrágárabb káromkodások kíséretében. Kérdem reggel az asszonyokat, hallották-e. Igen, azért dühöngött, mert állítólag lenézik őt, mivel cigány. Reggel fele lerohanta a feleségét, és hallották, ahogy az asszony nyögött, kiáltozott, hogy nem bírja tovább, majd nyöszörögni kezdett.

Lementem a magyar líceumba új munkatárs után vadászva, az új román igazgatónő szinte hazaküldött az otthon felejtett újságíró-igazolványért, majd

a tanfelügyelőségre kellett volna telefonálni, mert az osztálynapló hivatalos dokumentum, végül mégsem akart nevetségessé válni, és megállapodhattam telefonon Tulipántnéval, a régi magyar igazgatónővel, hogy lyukas órájában déli 12 és egy között majd segít. Igen ám, de délre megváltozott az órarend, az igazolványomat két kerek percig vizsgálgatta, majd szépen lelépett. Szobájában maradtak hozzáférhetetlenül a naplók. Kész idegbaj – egyelőre az övé.

Különben komorságomat leküzdve megjegyeztem a fehérnépnek, hogy láttam két tanulót csókolózni az iskola háta mögött, mire: Egyenruhában voltak-e? – majd enyhe mosolyomra: sunteti un om fin (ön finom ember), és sorolni kezdte, mi minden dolga van, és miért nem adhatja mellém a titkárnőt, s a titkárnő még tódított is hozzá, hogy ő aug. 23-ig el van halmozva munkával stb. Ezt követően tértem rá Tulipántnéra, amit elfogadott, mert nem volt benn, és vén taktikusként számíthatott rá. Utána úgy döntött, mégis tűrhetetlen, hogy szinte leteremtettem a volt igazgatónő előtt, és meg kell bosszulnia magát.

Június 20.

Miért nem csapott fel egy orvos sem újságírónak? Miért tanári végzettségű a sajtósok nagy zöme?

Június 20., szombat

A Piaţa Unirii a városközpontból a héten eltűnt. Lebontották a vásárcsarnokot, helyét betemették, a tér új alakja ezzel véglegessé vált – mit számít az az apróság, hogy a folyó betonmedrét feltörik ismét, mert a környék pincéiben gyűlni kezdett a víz!

Színház*: Sartre: Az ördög és a Jóisten*. Végre sikerült megnézni. A szegény egzisztencialista Götz végigpróbál mindent, és visszajut a hadvezérséghez. A cinikus hadvezetéstől a szeretet prófétáján át eljut a céltudatos hadvezérségig, aki már meggyőződésből gyilkol, és teremt félelmen alapuló fegyelmet a seregében. A szokásos Kis Színház-i produkció, feltálalnak egy félmeztelen nőt is.

Június 21., vasárnap

Film*: Bergman: Egy nyár Mónikával. 1953*. A szexuális forradalomról, figyelmeztetés, amit a fogamzásgátló tabletták részben feleslegessé tesznek. Az anyát

a szülés nem avatja felnőtté – remek jellemzése az infantilis női viselkedésnek, az álemancipációnak. Külső feltétele meglenne az egyenjogúságnak, a belső nincs. Még a „svéd nők, svéd erkölcsök" hírhedtté válása előtt készült. Ragyogó film, az éretlen női magatartás minden jegyét leltárba veszi: ahogy azt mondja a fiúnak, milyen szép hosszú lábad van, ahogy a gyerek is csak játékszer a számára, ahogy a hűségre mégis képtelen, ahogy az állandó törődést gyerekmód igényli, ahogy nem tud különbséget tenni a férj és a másik iránti sóvárgás közt, ahogy a tánc és a lokálok vonzzák stb.

Június 22., hétfő

Tulipántné erős egyéniségű, nyugdíjazás előtt álló fizikatanárnő a magyar líceumban. Szinte kérkedik: Én most sem hagyom magam, most a mikroprocesszorokat tanulmányozom. Ami ebben az országban fizika, az mind itt van – mutat a fejére.– Tegnap kijelentettem egy illetőnek: amit 30 éve adtatok, azt most elveszitek. És az illető szekus! Miről? Hát hogy miért nem beszélünk mi mindig románul, ilyeneket kérdezett. Erre fel mondtam, hogy most elveszik. Én nem félek, megmondom nekik is. 1961 óta tanítok itt, kilenc évig és egy hónapig voltam igazgató. Kérem: a 20. század végén még mindig a nyelv legyen a probléma!… Mikor mindenki azon van, hogy minél többet tudjon!… Sok az abszurd rendelet, de nincs baj, a józanság átlát ezeken és megtalálja a módját annak, hogy a tanügyben is érvényesítse az elképzeléseit. Csak magára van az ember hagyva. Arra kell ügyelni, hogy az embert vagy itt, vagy ott elismerjék. Ha itt nem is, de másutt igen. Tudja mit írtak fel tavaly ide jött, ide hozott új tanítványaim?[136] Iubim fizica, vrem să învăţam fizica! (Szeretjük a fizikát, tanulni kívánjuk.) Mikor felolvasták, ki megy nyugdíjba, három percig tapsolt a terem. Vastaps, mondták a kollégák. Valahol mindig el kell ismertetnie magát az embernek… Az utódom? Itt 20 éve nincs versenyvizsga. Pedig akinek az állása ideiglenes, az nem tud a tanításnak élni. Rámegy az iskola is, az illető is. Nekem mindig a tanítás volt a legfontosabb.

Tulipánt önigazolási láza: ezt és ezt tettem, ilyen és ilyen voltam, érthető: minden ott omlik össze a szeme előtt.

Hazafele a Katonai Akadémia előtt egy kényes helyen nem adtam elsőbbséget egy biciklistának, és elkapott az ott lesben álló rendőr. Kértem, legyen elnéző. *Ce sunteţi?* (Hol dolgozik?) Mondom, meglepődik, megismétli. Kérle-

[136] Román osztályokat költöztettek át a magyar középiskolába.

lem. A bicikli is jármű, orice vehicul! – röffen rám, majd tétovázik egy ideig, végül *domnu Andreinek* szólít, és azt kéri: szerezzek neki első osztályos tankönyveket! Nem értem, nevetek, majd kapva kapok az ötleten. Ott nyomják a Házban a tankönyveket.

Remek! Lecke a hatalomgyakorlás módozatairól. Csütörtök kettőre adtam neki találkát.

Június 23.

Képzelt szóváltás töredéke:

– Nem azért olvasok és gondolkodom húsz éve, hogy még mindig ők tudjanak mindent jobban!… Különben, persze, hogy jobban tudják, de nem a koncepció vagy képességeik felsőbbrendűsége miatt, hanem mert a hatalom egyben az információk monopóliumát is jelenti. Aki az értesülésektől engem megfoszt, ahol nyilvánosság nincs, az engem másodlagos butaságra, tájékozatlanságra kárhoztat, az elsorvasztja ítélőképességemet, cselekvési kezdeményező kedvem, az demoralizál. S akkor már előállhat olyan helyzet, amiben úgy tűnik: ő az illetékes és a jogos birtokosa a hatalomnak és képviselője az közérdeknek.

*

Két alapszenvedélyének szentelte magát a fő-fő az utolsó évtizedben: az építésnek (jelző?) és az éheztetésnek. „Korszakalkotó" felfedezése, hogy a kettő összefügg, a szűkös viszonyok fegyelmezőleg hatnak (negatív motiváció).

Film *Bergman: Femei în așteptare. 1952*. Három nő és egy lány történetei. Repedések a boldogság épületén.

Hazafele hatalmas felhőszakadásban hajtottam, néptelen utak, hólyagos tócsák, a kocsi sisteregve hasogatta a vízlepedőket, vad mennydörgések rázták az eget – soha ekkora víztömeg tíz perc leforgása alatt nem zúdult még a városra. Gyalog képtelenség volt közlekedni.

Június 24.

Délelőtt ragyogó cseh filmet néztem meg. *Ivan Pressar: Lumina intimă.* '60-as évek. Egy zenész meglátogatja volt kollégáját, egy vidéki tanárt. A teljes kiszszerűségbe ragadt ember tragédiája, illetve komédiája, pl. az ebédjelenet. Az elgázolt tyúkot tálalják fel, a vendégek megzavarják a kialakult elosztási rendet, a nagytatának a püspökfalat jut.

Június 26.

Film *Huszárik Zoltán: Csontváry*, Latinovits Zoltán emlékének ajánlva. 1979. Az abszolút látványosság filmje.

Az új magyar miniszterelnököt Grósz Károlynak[137] hívják.

Június 28., vasárnap

Péntek–vasárnap Szentgyörgyön jártam. Visszafele jövet egy Bukarestben végzett, Udvarhelyre tavaly kinevezett romántanárnőt vettem fel, fölkínálkozott, de hiába. Panaszkodott, nincs pénze, s hogy „feláldoznak az Ő (EL) politikai érdekeikért" (!). Albérletben lakik, Szentgyörgyön járt egy ismerősénél, fölolvasta a 25 végzettnek juttatott helyeket, csupa Észak-Moldva és Erdély, ő is több mint gyanúsnak tartja, konstancai buletinjét nem adná föl, ezért inkább albérletben lakik, Partos András barátnője volt, szerelmes volt bele 17 évesen, most már nem az, mert „s-a ramolit", de azért nála járt tavaly, és kapott ajándékba egy lemezt (más nő valaki egyetlenje akar lenni, ez az egész kultúrkasztot fogadná be az életébe), végül elragadtatottan kijelentette, megérezte, érdekes emberrel lesz ma kalandja. Nos, elég volt az éretlenségből, gondoltam, és meg is érkeztünk Brassóba. Közben megszidtam, miért nem ismeri fel, a székelyeknek igenis érdekükben áll megtanulni románul. De ő a magyarokat búbánatosnak találja!… És Eminescut hogyan magyarázza nekik?

---

[137] Grósz Károly (1930–1997), miniszterelnök és főtitkár. 1987 júniusában megválasztották a minisztertanács elnökévé. Programjában elismerte a piacgazdasági nyitás szükségességét, de a megújulást a szocializmuson belül képzelte el. Az 1988. májusi pártértekezleten az MSZMP reformszárnya nyert teret, a piacosítást és decentralizálást tűzte ki célul, mivel az egész folyamat a gazdaság katasztrofális, fenntarthatatlan teljesítményével indult. Ennek eredményeképp Kádár Jánost májusban a reformisták leváltották, helyette Grószt választották meg, aki azonban nem tudta követni a saját maga által indított reformot, annak sem társadalmi, sem gazdasági vonatkozásait nem mérte fel helyesen. 1988 novemberében ellenforradalmi veszélyről beszélt, és fehérterrort vizionált, amikor az ellenzék szóba került. Novemberben már lemondásra kényszerült, Németh Miklósnak adta át a miniszterelnöki posztot. 1989 januárjában Pozsgay Imre népfelkelésről beszélt, és az éppen Svájcban tartózkodó Grósz január 30-án leszögezte, hogy Pozsgay nem ítélheti meg az 1956-os események jellegét, azt csak az MSZMP KB teheti meg. Meglepetésére február 11-én az MSZMP KB is megállapította, hogy „népfelkelés történt 1956. október 23-án, igaz, az ellenforradalomba torkollott". Nem lépett be az MSZP-be.

Dani megjött a táborból, öt piros pont volt fűzve a nyakába. Sikeresen szerepelt. Este azt kérdezte anyjától: Bandi sokára hal-e meg? Megnyugtatták. Tudja és számon tartja, hogy apó hamarabb el fog menni. Végül azt kérdezte: És ő? Nagy örömmel töltötte el, hogy Bandit is túl fogja élni. Anyám szerint a halál minden gyereket foglalkoztat, Daninak a „răposatu" (apja) eltűnése óta külön gondja. Szorongásos gyerek, szemben Öcsivel, aki nem élte meg a házasság felbomlását még a tudatosság olyan alacsony fokán sem, mint Dani.

*

Hitetlen trükkjei: Aktívpista szabadságon van, ezért Illés elvtárs őrajta tartja a szemét. Erre nekem két szabadnapot adott, majd csütörtökön azon a címen, hogy pártkonferencián kell részt vennie, velem íratta meg a hivatalos anyagokat – hogy az ostor ne rajta csattanjon, ha Illés elvtárs valami kifogásolni valót találna az anyagban.

Június 29.

1975 óta, amióta a legnagyobb kereskedelmi kedvezményt megkapta Románia az USA-tól, 175 ezer ember kivándorlását engedélyezték. Esetleges féléves megvonása 300 millió dollártól ütne el.

Június 30.

Aki becsüli magát, ne érintkezzék a diákszövetség alkalmazottaival. Amit ezek bújócska dolgában műveltek velem, felülmúlhatatlan. Kénytelen voltam kijelenteni, nem mozdulok az előszobából, amíg nem bocsátják rendelkezésemre az adatokat. A lusta tróger végül egy plenárisuk felszólalásainak szövegét nyomta a kezembe azzal, vigyem majd vissza. Azt lesheti. A sajtó szerepe meglehetősen tisztázatlan ezek szerint. Sajtó, hol vagy? – kiálthatná az Úr. Nem beépült fölöttes szerv, félnek is tőle, mert hallottak valamit harangozni a nyilvánosságról, hisznek is benne, nem is, egy *bozgor* pedig lekezelendő, ha újságíró is.

Film *Visconti: Rocco és fivérei.* Másodszor. A címszereplő mindenkit megértő és mindenkinek megbocsátó dosztojevszkiji hős. Simone süket érvelése mögött („nem engedem, hogy a testvérem felszarvazzon"), illetve azon túl meglátja annak kétségbeesett szerelmét a megbecstelenített utcanő iránt, az erőszaktételben a ragaszkodást, az öngyilkos érzelmek és cselekvések zűrzavarában egy

olyan szolidaritás lehetőségét, amely Visconti szerint, aki a leszámolásra szavaz, soha ki nem bontakozhat.

Tarkovszkij a filmet mint műfajt az idő szobrászatának nevezte. Mert megkísérli a lehetetlent: láthatóvá és hallhatóvá tenni az emberi lelket.

Koreai játékfilm a tévében, kész bábszínház: a szereplők egytulajdonságú emberek.

Július 1.

Akadálya-e a tehetség az érvényesülésnek? Nem lett belőlem vezető beosztású polgár, mert 1. én nem törekedtem rá se céltudatosan, se ösztönösen, s nem tehetek róla, hogy világunkban nem jár együtt a kettő, mi több, én az írást preferáltam (igen helyesen különben, s tény, hogy a kettő nehezen összeegyeztethető). 2. A káderes sem talált végső soron megfelelőnek, mert meg sem kínált az állással, mézes madzagként húzogatta ugyan az orrom előtt, de én kimondva és kimondatlanul is tudtára adtam, hogy nem kell nekem, erővel meg nem akarta lenyomni a torkomon, esetleg nem kívánt egy elutasítást megkockáztatni, ami nem vetett volna jó fényt rá főnökei szemében sem. (Hosszas megfigyelés, egymás ellen való kijátszás stb. után az engedelmes Hitetlent választotta, aki nem is állt ellen, bár nem kívánta magának az állást, de nem merte az elutasítást sem vállalni. Dicséretemre legyen mondva, nem a balek és nem az eszköz szerepét játszottam az ügyben) 3. Harmadrendű oknak sem nevezhetőek a Fröccs- és Szarka-féle üzelmek és áskálódások, melyek végső soron nem árthattak nekem. Teljesítményem az, hogy nem „sikerült belenőnöm" a szervezetbe, s hogy a kiválás vágyát megérleltem magamban. „A tehetség … az öntörvényűség kisugárzása, és ezért együtt enyészik el vele. A szervezet akkor kooptálja a személyt, amikor annak csak az ambíciója a régi" – írja Martinovics-tanulmányában Eörsi István. Hízelgő lenne, ha alkalmazhatnám magamra.

Július 2.

Film: *Ingmar Bergman: Női álmok.* Kedvenc két színésznője, a szép szőke, aki szerelmére méltatlan férfit bálványoz, majd kiábrándul belőle, és a kis infantilis kamaszlány, akit egy öregúr akar elcsábítani, de nem győzi fizikai erővel a vidámparki megpróbáltatásokat, végül megszégyenül saját zsaroló lánya előtt is, s a kislány visszatér előző atyáskodó barátjához.

Szenzációs törvényjavaslatot hagytak jóvá a SZU-ban: a vállalati önállóság mellett egy másik törvény szükségesnek tartja megadni az egyénnek azt a jogot, hogy a demokrácia megszegése és a bürokratikus visszaélések ellenében bírósághoz forduljon saját sérelme orvoslása érdekében. A gazdasági reform és a polgári jogok ügyének ez az összekapcsolása (a harmadik törvényjavaslat a demokrácia továbbfejlesztését célozza) egyedülállónak tűnik az utóbbi évtizedek történetében.

A fővárosi ifjúsági építőtelepen meséli a lipován parancsnok: megharagították a csak magyarul beszélő kovásznai és baróti középiskolások, és lehordta őket. Az aktivista rémülten figyel fel arra, hogy délután öten haza akarnak utazni, mert itt megtiltották nekik, hogy anyanyelvüket használják. Leülteti őket, és tisztázza, félreértették a parancsnokot, ő nem tiltott semmit, hanem azt szorgalmazta, ha nehezükre esik is, itt az alkalom, hogy gyakorolják magukat a román nyelvben. Amelian parancsnok elvtárs somolyogva jegyzi meg: Én ismerem pártunk nemzetiségi politikáját, de értsék meg, akár Konstancára is kerülhetnek abszolválás után, és akkor ott majd jól fog… A megyei aktivista folytatja: megmagyaráztam a fiúknak, itt nem tilthatja meg senki a nyelvhasználatot, maguk közt és a táborban használják bátran, alkotmány szavatolja, de a munkahelyen igyekezzenek románul beszélni stb. stb. Örömmel tapasztalta, hogy egyes diákok végül konstruktív álláspontra helyezkedtek, a többiek is lecsillapodtak.

Hogy mik nem történnek a főváros szívében épülő csónakázótó építőtelepén!

Egydimenziós írás lesz. Az eredetiség a másik pólusra költözik, és a látszat-behódolás leple alatt él, ha él.

Július 3.

Péntek, tisztafejszolgálat, gyenge lapszám.

Meghatározási kísérlet: alkalmatlanságára való tekintettel kinevezték vezetőnek. Aktivista: vezető fajzat. Téma: hogyan rekrutálódik az aktivisták kasztja? Kimondottan értelmes, sőt művelt is van köztük, viszont ha bevált, akkor a végrehajtás-konformizmus-kultusz szentségéhez tartja magát, és ezt bebizonyította már.

Július 5. vasárnap

Napok óta leendőkolléga-vadászaton vagyok, akit magam helyett hagyjak itt, a kilátások sajna nem a legjobbak. Kisült, hogy Aktívpista évek óta próbál saját

embert felvenni (nyilván Árpival szemben) és a legjobb helyeken keresi: Ştefan Gheorghiu Akadémia, a cenzúrahivatal stb. Rossz kedvem kezd állandósulni, a munka nem ízlik, Hitetlennek szemére hánytam, hogy minden ünnepi számban szerepeltet, a kiégés jelei mutatkoznak rajtam. Ő végső soron aljasabb manipulátor mindenki másnál, mert a barátság máza borítja. Szentgyörgyre vágyódom, ott új életet kezdenék, de előre tartok az ellenszenv fellángolásától, mely a két öreghez fűződő maradék közöm is megsemmisítheti.

Egy agronómus és egy másik jelöltem is (28-30 évesek) évek óta várja, hogy párttag lehessen, ugyanis újabban kiosztottak egy-egy női vagy értelmiségi helyet is a pártszervezeteknek, azokra feliratkoznak, mint a lakásra, és várnak. Egyikük tudja, hogy két év múlva kerülhet sorra. Sejtem, hogy mivel ott akarják tartani, épp a káderes akadályozza meg fölvételét.

Július 7.

Mondja a szentgyörgyi aktivista és az onnan elkerült mérnök: ha székely beosztottjaikkal valamiben megállapodtak, azt végre is hajtották, azaz nem bújtak ki utólag, nem lazsálták el az időt, nem volt szavuk üres ígéret. A szavak fedezete – a Kárpátok a munkaerkölcs határa is lenne? Avagy azoktól délre nem lett volna érdemes megtartani az adott szót? A hatalom irdatlan fölénye miatt megtagadni a teljesítést nem lehetett, viszont belsőleg igazán érdekelve legfeljebb a hatalom átejtésében voltak. Kicsiben ez ismétlődik meg az értelmiség és a melósok kapcsolatában minden téren. Ahol a hatalom kiuzsoráz, ott a munka csakis kényszermunka lehet, aggassák tele mégoly hazafias karácsonyfadísszel bár!

Tegnap az Unirii téren végignéztem a főtitkár helyi szemléjét az épülő tó telepén: a hídról nézett szét, buzgón mutogattak neki. Állítólag annyit jár ide, hogy a mérnököket már személyesen ismeri. A civilrendőrök közt volt, aki a bámészkodó népfit adta.

Este Kacsó Juditéknál jártam, a komplexusos Kacsó Sándor[138] unoka hekulából úgy véli, az újságíráshoz nem kell tehetség. Éppen ő!

[138] Kacsó Sándor (1901–1984.) erdélyi magyar író, szerkesztő, közíró, baloldali politikus. Újságíróként példaképünk lehetne, kiváló emlékirat szerzője.

Július 10.

Hitetlen megőrült. Minden ünnepi számban nagyriporttal, vívmányriporttal kell szerepelnem. Hányingerem van a dologtól, különösen mikor hozzáteszi: azon kívül annyi színeset írhatsz, ahányat akarsz! Kegyként ajánlja fel, hogy azokat is leadná, a hiúságomra spekulál. Pedig az már erősen kornyadozik, én pedig egyre inkább lázadozom az ellen, hogy besoroljon engem is a munkaterv-emberei közé. Kifejti előttem, hogy mivel sok musz-riportot kell aláírnom, reméli, hogy ezt kellő számú érdekfeszítő írással ellensúlyozom majd. Jelentéses lapsusként B. Kovács Nemereként írt fel magának egy cédulára. Kiesett Hadházy Zsuzsa, ki még vagy kettő (Tar állása betöltetlen, mások nem neki dolgoznak), s erre engem gyötör halálra musz-anyagokkal, ráadásul szerdán és csütörtökön álljak a rendelkezésére vezércikket gyártandó. Meg van szorulva, de ki is uzsorázna. Sokra sose becsült és kiújuló ellentéteink miatt állandóan a manipuláció eszközéhez nyúlna vissza. Föl kell a dolgot vetnem Aktívpista előtt, Hitetlen jelenlétében persze.

Július 13.

Ún. egyéni beszélgetések zajlanak a tagokkal a pártszervezetben. Hitetlen a titkár, én a helyettese. Fröccs úgy érzi, hogy javult az oldala, amit szerkeszt, és főnökeihez fűződő viszonya is. Bizalmi szidja Fröccsöt, hogy fejlődésképtelen, és átadná Hitetlennek. M. Juli a teljes összeomlás küszöbén, tervei összekuszálódtak, leborul az asztalra és sír. Aktívpista újfent ismétli, hogy beosztását pártfeladatnak tekinti, támogat kettőnket, mert végre nem a szerkesztőség leggyengébb embere áll az alapszervezet élén. Amikor idekerült, azt vette át, amihez értett, ő nem egy Cseke Gábor, de most már szégyelli, hogy csak évi egy anyaga jelenik meg, gazdasági anyagokat szeretne írni, havonta legalább kettőt. Nos, ez újság!

KIPAKOLÁS

Július 17., csütörtök.

Ma kipakoltam H.-ról, Aktívpista tk. már várta, hogy kifakadjak: „vérszopó, zsarnok, kihasznál, kizsákmányol" stb., persze rögtön tódítottam is: egyetlen emberi kapcsolatom a családomhoz fűz, leköltözés nélkül lelki egyensúlyomat

megtartani nem fogom tudni, ideges, elfogult, ingerlékeny lettem az utóbbi időben, félek a kiégéstől. Hitetlen nem gonosz, de most elhatározta, hogy besorol Laci és Kovács Nemere mellé harmadiknak, kényszerhelyzetben cselekszik, igaz, de stb. Meghallgattak, s a főnök kijelentette: álláspontja változatlan: idővel leköltözhetek Szentgyörgyre, semmiképpen sem akarják, hogy kiuzsorázva érezzem magam. Közben kisül, hogy Hitetlen már elkezdte az ellentámadást, kijelentette, hogy leköltöznöm lehetetlen, s különben is őszintétlen vagyok. Elmondtam, kár, hogy állandóan összevethetem helyzetem az Árpi idejebelivel, aki feladatait is másképp értelmezte, de most be kellene vonni egy harmadik személyt is a *Pulzus* rovat megírásába stb. Őszinte kifakadás volt, megvolt a hitele, talán H.-t is lefegyverezte.

Délben hazavittem az új lányismerőst, du. Kós Béla unokatestvérénél, Kós Annánál jártam, és belesajdult a szívem, hogy mit is jelent az igazi értelmiségi kör, az árnyaltan fogalmazók társasága, a sokjelentésű mimika…

A NÉGER

Ragyogóan mesélő kutató, akit a Kós-unokatestvér, a felesége, a főnöke négerének nevez, sikeres ember, sokat utazik, pl. dolgozatot ír, de mást küldenek (a miniszter egy beosztottját feleségestől), ők 3-szor, Moszkváról lévén szó, kiutaztak saját pénzükön, de befizetni a részvételi díjat nem tudják, mert nem sikerül beváltani a saját pénzt! Végül megkönyörült rajtuk a feleség és a hivatalosan kiküldött, és átadja nekik a fellépésre feljogosító névjegykártyát: a dolgozatírók így felolvashatják munkájukat, és beszélhetnek az őket érdeklő nemzetközi szakemberekkel! Más. Az információ útja: szupravezetős (?) erőmű tervén dolgoznak, világszerte folynak a kutatások, jövős téma. Ennek kapcsán az epigon kutatás sorsa: ilyen kis országban az a cél, ha az eredmények a nagyhatalmak egy centrumában beérnek, legyen, aki szakszerűen tudja honosítani, átvenni vagy lemásolni, illetve a megvásárlandó licencet véleményezni képes stb. Szóval az információ útja: szakfolyóirat nem jár nekik, hát a *România liberă*ban olvassa, hogy a japánok új szupravezetőt találtak fel. Jön még hír a *Ştiinţa şi tehnica*ból is. Lassanként kisül, hogy a *Times* egy cikkben ismerteti a módszert, végül a *Lumea* folytatásokban közli a fordítást. A mi tudományos sajtónk. Mire ők egy páran reprodukálni akarják a kísérletet, elintézi, hogy kér alapanyagot X-től, kemencéje van Y-nak, s most mutyiban ezen dolgoznak, ez tartja izgalomban őket. De nem szabad tudni róla senkinek, mert erre nincs

pénz. Más: szüksége volt egy műszerre, utána nézett a külföldi ajánlatok közt, és közölte a vétel felől döntő illetékessel, hogy melyiket érdemes megvenni, azaz a még jó minőségűek közt melyik a legolcsóbb. A pasas kioktatta: most másként kell kereskedni, ő attól fogja végül megvenni, aki hajlandó tojásért, csavarhúzóért stb. leszállítani. Közvetlen termékcsere folyik a konvertibilis valuta hiánya miatt. Kiszámította erre fel, hogy hatszoros áron vették volna meg a legvacakabbat. Azért volna, mert a dologból nem lett semmi, a minisztérium törölte a kérést. Számtalan példa van arra, hogy külkereskedelmünk jóformán ráfizetéses, pl. kocsit szállítunk az USA-ba, ott derül ki, hogy eladni csak azt szabad, ami az 1990-es normáknak megfelel, erre mindenféléket szerelnek ott rá, a pluszköltség és a fekbér felemészti a kocsik árát vagy a hasznot. A kolonializmusnál rosszabb a hozzá nem értés… Itt ha felfordulás lesz, az a tudás lázadása lesz az inkompetencia ellen.

Hazafele még világosabban érzem: ezt a világot adjam fel azért, hogy összekössem az életem egy szűkebb látókörű valakivel? A mindennapos együttlétet nem sínylené-e meg a kedélyem?

Július 17., péntek

A feleség, a kis Kós Anna egészen jól ír, de hiányzik két szolgálati éve és a párttagsága. Nagy telefonálgatásaim során azonnal felvehető embert még nem találtam, pedig ez volt vala a cél.

Állítólag 20-ról 22 órára emelték a tanárok heti normáját, amivel 11 ezer poszt válik feleslegessé, ezért át fogják képezni őket. A jól bevált preventív represszió.

Hitetlennek mondom, hogy mennék terepre. „Engedjen el A., akkor én mást nem tehetek, bele kell egyeznem…" – mondja. A kiúttalan helyzeteket szereti!

Július 19., vasárnap

Pár nappal korábban *Tarkovszkij: Ivan Rjublov*. Ma a *Solarist* néztem meg ugyancsak tőle, utóbbi egy St. Lem regényből készült.

Július 20–26.

Udvarhely, Szentgyörgy, Csíkszereda

Felvételizők mesélik, hogy Kolozsváron az első két vizsgát még le lehetett tenni magyarul, a harmadikat (kémia) már nem. Szentgyörgyön a líceum (Székely Mikó) első fokozatán egy magyar mat–fiz osztályt hagytak jóvá ott, ahol régebb egy fél román osztály volt egy másfél magyar mellett, de önkényesen változtattak és szabályzatellenesen is jártak el: 90 felvételiző volt a magyar osztályba (36 helyre), s azt remélték, aki nem jut be a magyar osztályba, az automatikusan a románba kerül a jegyek sorrendjében, mint korábban. Vizsga után a tanfelügyelőség utasítására úgy döntöttek, hogy csak az írható oda be, aki eleve a románba jelentkezett. A kiesett harmincvalahány magyar gyerek a legjobbak közé tartozik, most mehetnek a leggyengébb szaklíceumi és szakiskolai osztályokat feltölteni. A dolog megismétlődött a XI.-es felvételin is, de ott már kaptak pár óra haladékot, és erre a tanár anyuka sem tudott a lányának jobb tanácsot adni: iratkozzál, fiam, át a románba! Ugyanis a XI.-ben már megfordul az arány: másfél román és csak egy fél magyar osztály lesz az egykori Székely Mikóban. A szülők tiltakoztak a tanfelügyelőségen, hivatkoztak a szabályzatra, köztük tanárok is voltak, de kérésüket elutasították, a tanárnő szerint a cél az volt, hogy a román osztályt, mely eddig a magyar osztályba be nem jutottakat fogadta be, most feljavítsák. Ezek színvonala évek óta gyengébb volt a magyar elit osztályokénál. A tiltakozás egyedüli eredménye, hogy egy pár értelmiségi gyereket mégis átírattak a román osztályba, például az ő fiát is, akiknek nagyobb átlaguk volt, úgy nyolcas fölötti. Szóval kockázatos lett a magyar osztályba jelentkezni. Eddig így gondolkodtak: a román osztályokat is fel kell tölteni, mindegy hogyan. Most változott a szemlélet, fölényre törnek, ezért választották szét a két tagozatot mereven a helyek számának megváltoztatásával egyetemben. A szabályzat különben valami ilyesmit tartalmaz: a be nem jutott tanulókat átlagaik csökkenő sorrendjében helyezik át más, azonos vagy nem azonos profilú osztályok betöltetlen helyeire. Szóval ők méltán hivatkoztak arra, hogy itt a profilról és nem a tagozatról van szó.

A SORVASZTÁS TAKTIKÁJA.

Jellemző az arányokra: Csíkban egy ipari líceumban hét kilencedikből csak kettő magyar tannyelvű. Érdekes ugyanakkor, hogy a kolozsvári egyetemen a tanárnő fia a mateken mindent magyarul tanul, két magyar csoport is van, ezek még két évvel ezelőtti békeidőben jutottak be. A magyar karon úgy lát-

szik még sok a nyugdíjba nem ment tanár, differenciáltan kezelik a kart, lépésről lépésre szűkítik a kört…

*

Tyúkfarmi vezető meséli, hogy kész rémuralom jelei mutatkoznak. A környéken a télen szénahiány miatt százszám hullottak el a marhák, s most szabotázs címén többszázezer lejt kell a farmvezetőknek megtéríteniük, és többévi börtönbüntetés is várhat rájuk. Hivatalosan egy lejt volt szabad a széna kilójáért fizetni, de hat lejbe került, azaz a jószág egy kilót evett meg, de hatot fizettek ki. A rendcsinálás ipari módszereit kiterjesztik a gazdaság egészére, a minisztériumi brigádok ügyészekkel együtt szállnak ki – mert csakis a végrehajtásban lehet a hiba, ugye. A rémület a középszintű vezetőket is hatalmába kerítette már.

*

Vasárnap székely munkaszolgálatosokkal utazom, akik a piramishoz (Bukarest új központja, a Nép Háza) vannak visszatérőben. Kimondottan jó kedélyűek, egy tréfacsináló kísérletezik felvidításukkal: „alig várom, hogy megérkezzünk, olyan fájin hely" a roboté. „Elb-sztátok a becsületet" – szidja azokat, akik viccelődnek vele, hogy kidobták őket az étkezőkocsiból, mert magyarul beszélőket nem szolgálnak ki. Az asszonyokról is véleményt cserélnek: „Minek verjem? Úgyse javul meg!"

Májnagyobbodásban szenvedő gyerekek utaznak haza a kovásznai ivókúráról. Sorolják a csínyeiket: egyikük állandóan bakalódott, kergette fel a társait a szekrény tetejére, aki aludt, annak fogpasztát nyomtak a képére, egy másikra vizet öntöttek, Juci néni reggel a szomszéd ágyban találta meg, utolsó nap a vécépapírt kilógatták az ablakon, lobogott, mint a papírsárkány, volt, aki a fenekét tolta ki az ablakon, és végezte el úgy a dolgát, a lépcsőházban az alul állókra esőt bocsátottak…

*

Rendkívül feldobott a kis barátnőm, el egészen az ábrándozásig, pedig olyan kislány még, de hónapok alatt megérhet. Nem a tapasztalat, az élmény teszi azt. Más gondolatmenet: ha a környezet elítél egy ilyen kapcsolatot, azért teszi, mert kihasználót és ártatlan áldozatot lát a két emberben. Tényleg: ragaszkodhatom-e hozzá akkor, amikor ő még nincs, csak lesz – miközben alakulására nincs döntő befolyásom? Hanem milyen hatásom van? A morál a megszilárdult egyéniségű személyek akaratát ismeri el szabadnak.

Augusztus 1–4., szombat–kedd

Szentgyörgy. Balás Irénke néni, örök szállásadóm itt járt Pestről. Mennyire szeretem, milyen hálás vagyok neki!

Beszélgetés egy sikeres matematikatanárral, aki az elitképzés buktatóiról eléggé leplezetlenül szólt. Hat sikeres év után átment a számítóközpontba, hogy matematikusként is realizáljon valamit. Ettől a lehetőségtől annak idején azzal ütötték el (1981-ben), hogy zárttá nyilvánították a nagyvárosokat és egyetlen nagyvárosi helyet sem kaptak kihelyezéskor. Még azelőtt a gyakornoki évek letöltése utánra tolták az egyetemre kerülést, ő azonban pl. kolozsvári középiskolai tanárként is be tudott volna dolgozni egy matematikai műhelybe. Elit osztályából 30 tanítványa jutott be, sose látott jó arány, őszire még javulni fog ráadásul.

A vizsgatitok felszámolásával ér fel, ahogy újabban a neveket a dolgozatokon beadás előtt írják, ellenőrzik és ragasztják le. A manipuláció és nem a képességek szerinti szelekció akadálytalanul működhet főleg egyesek eleve kirekesztésében s a kivételezettek felvételében.

PARANCS + FÉLELEM egyenlő VÉGREHAJTÓI MENTALITÁS

Augusztus 6.

Ha a társadalmi aprómunka, a hétköznapok kényelme és demokratizmusa terén kudarcba fulladnak a próbálkozások, vagy a vezető nagysága demonstrálására ezt nem találják alkalmasnak, ha az autokrata gőg a pozíció megszilárdulásával felülkerekedik – mindig fennáll a megalománia elhatalmasodásának lehetősége. A nagy építkezések a sikerességet hivatottak bizonyítani, mi több, a hétköznapi jólét föl is áldozható ennek az oltárán.

Augusztus 8.

Mondják, írják, kürtölik mindenfele, hogy Gorbacsov fő támasza és szövetségese reformjaiban az értelmiség. Csak össze ne fogjanak ellene a többiek, a felvizezett „nép” és a legjobban szervezett, ösztönösen is egymásra találó bürokraták, a beszűkült agyúak társasága. Ez egy szervesült szocio-pszichológiai kategória.

Kinyíró riport a tévében, egy ügyészségi vizsgálat illusztrációja. Egy téesz vezetői a búzatáblák szélén learatatlanul hagyták a gabonát „pe mai multe zeci de metri”, több tízméteres sávban), nagy volt a magveszteség is. A bemondó szerint el kellene ismerniük bűnösségüket, mindenképp a törvény szigorával

lépnek fel ellenük. Ezzel mintha a terméseredmények bejelentését készítenék elő, most már a tévényilvánosság elé viszik a középszintű vezetők elleni terrorhadjáratot is. El fognak vérezni, alulról biztosan nem emel szót senki értük.

Hetedikén végignéztem a központban lötyögve, tisztafej-szolgálat után, hogyan engedik bele a vizet a kibetonozott folyómederbe, a víz lassan nyomult előre, sodorva magával a piszkot, leveleket, lefejezett műanyag játéklovacskát, elöl egy üres üveget görgetett. Távolabb a lemenő nap arany köntöse ragyogott szemvakítóan, előttünk a piszokkal küszködő, majd megemelkedő zöld víz. Hosszan lötyögtem az esti langyosságban, egy hibátlan fenekű nő nyomába szegődve fel a Victoria sugárútig.

Augusztus 11.

Idukáék nálam szálltak meg, a SZU-ba utaznak ONT-s csoporttal és repülővel. Levél érkezett a csíki kislánytól: jobban szereti a barátját, mint valaha, bár azt képzelte pár napig, belém szerelmes. Soha „szakítás" jobban nem esett még.

Augusztus 14–27.

Két hét szabadság Szentgyörgyön. Augusztus 23-a, a nemzeti ünnep vasárnapra esett, szombaton tíz órakor tudták meg az emberek, hogy a vasárnap is munkanap lesz. Két napja a KB PVB-jén nagy elmaradásért bíráltak minden ágazatot, egyedül az árak alakultak a terv szerint (!). A nemzeti kurzus megszüntette a nemzeti ünnepet, totális munkaállammá alakult az ország. Okait lehet találgatni: büntetés lenne? Düh, mert elmaradt a metró vagy valami egyéb átadása és a frenetikus dicsőítés alkalma? Netán annyira sürgetne az idő, hogy megszusszanásra már nem jut belőle? Elég az hozzá, hogy szemtanú szerint hétfőn munkatársai nem sok kárt tettek a nyersanyagokban. Véleményem szerint már a fásultságon túli, tehát nem igazi passzivitással fogadták eme abszurd végletességet.

A tévében háborús film, hogyan állt át a román hadsereg és indult a pesti „Rákóczi út" felszabadítására Áltárgyilagosság és öntömjénezés.

Bibó István[139] *tanulmányainak harmadik kötete*. Politológusba oltott szociálpszichológus. *A kelet-európai kisállamok nyomorúsága* – klasszikus érték:

[139] Bibó István (1911.–1979) Széchenyi-díjas (posztumusz, 1990), jogi doktor, egyetemi tanár (politikatudomány, Szeged, 1946–1950), a Magyar Tudományos Aka-

nemzeti önbírálatként fogalmazta meg, s az ma egy az egyben illik másokra is. Az európai társadalomfejlődés értelme – szintézisvázlat. A magyar demokrácia válsága – a kommunista párt röntgenképe, a proletárdiktatúra megjóslása. Érdekes fogalmak: a francia forradalmat az értelmiség csinálta volna, vagy: azóta létezik a megrögzött reakcionárius és a hivatásos forradalmár, rossz polarizálódás eredményeként. A fasizmus mint tömegmozgalom bebizonyította, hogy az osztályhelyzet nem determinál. Szerinte a történelmet a morális haladás mozgatja vagy kellene, hogy mozgassa, s józanságát dicséri, hogy jobbára annak hiányát mutatja ki a vizsgált jelenségekben, úgymint a zsidókérdés, a koalíció válsága, a nemzeti hisztéria kérdéskörében. Vitája a marxizmussal egy eleven szaktudomány vitája egy megmerevedett filozófiával. Keményen bírálja az erőszak- és uralomcentrikus gyakorlatot és elméleteket. Valami olyasmi derül ki belőle, hogy a nyugati technokrácia és a keleti párturalom párhuzamos jelenségek mint az értelmiségi funkció diktatúrái. Márpedig mi alighanem örvendenénk a másiknak, sőt, azt áhítjuk egyre inkább.

*

Mit hallok a konyhából: Danin eluralkodott a mozgási kényszer, anyám nem bírt velük, ügyetlenségében egy szobában akarta elaltatni e két zsák bolhát, holott Dani sose alszik, s erre levonta a következtetést: Öcsinek normálisabbak a reakciói. Meg hogy Öcsi felnőttesebb. Engem is így idegeníthettek el maguktól.

Mi minden rejtőzhet itt, uramisten! Anyám panaszkodik, Sanyi betegsége, húgom válása stb. keserűséggel tölti el. Ha tudta volna, hogy így alakulnak a dolgok, sok mindent másként csinált volna – kesereg.

démia levelező tagja (1946–1949), a Kelet-európai Intézet elnökhelyettese (1947–1949), könyvtáros (ELTE Egyetemi Könyvtár, 1951–1957, KSH, 1963–1971), politikai fogoly (1957–1963). Nemzetközileg kimagasló, *hazai viszonylatban pedig a 20. században a legnagyobb demokrata politikai gondolkodó,* 1956-ban a Harmadik Nagy Imre-kormány – a szovjet megszállás után helyén kitartó, s a megszállás ellen tiltakozó – államminisztere. 1979. május 10-én hunyt el Budapesten. Az Óbudai temetőben temették el május 21-én. Temetésén Kenedi János és Illyés Gyula mondott beszédet. Ez az alkalom volt a demokratikus ellenzék első nyílt fellépése.

Augusztus 28.

A kereskedelem útjai kiismerhetetlenek: sóért is sorba állnak már, és két-három kilót vesznek egyszerre. Volt még kávé-, szalámi-, tojássor, mind külön-külön.

Az én utam tehát aug. 27.-i bejegyzésem lábjegyzeteként: más temperamentum – más társadalmi réteg – más élettapasztalat – más szemlélet – szembefordulás a kibocsátó réteggel és családdal is egyre inkább. Követtem a kortárs értelmiség eszmeáramlatait, s másik táborban találtam magam. Fő ellentmondása az adott helyzetnek épp a szakértelem és a hozzá nem értő hatalombirtokosok közötti, azaz a barométer állása szerint a teljes vagy részleges technokrata korszaknak kell következnie – épp mert a régi maradt fönn, az hosszabbította meg magát újabb évtizedekre akkor, amikor pl. amott Kádár Jánossal valóban új kurzus kezdődött (?). Itt csak nemzedékváltás történt – új célok és módszerek nélkül.

A régi folytatódása? Hozzá kell tenni, hogy C. számtalan vívmányt felszámolt, a szubjektív támaszt, a lelkesedés tartalékait fölélte, az adminisztratív és lelkiismereti kényszer eszközeire támaszkodik, a belügyi terrort, némileg szelídebb formájában, de egy osztályról mindenkire kiterjesztette, a különbségek tehát számottevőek, de mindez a sztalinizmus keretei között marad.

Augusztus 29., szombat

Du. lötyögés a Bellu temetőtől a Calea Dorobanțilorig gyalog, sok a szép fiatal nő, napsütés, elviselhető az őszi kánikula, sikerült végül egy kiló szalámit is vásárolnom. Felhívtam Z.-t. A második felvételin is kiesett, az esti pótfelvételivel kísérletezik. A meglepetésből rögtön hízelkedő kényeskedésbe csap át. Azok közé tartozik, akiket ennivalóan édeseknek tartanak a naivok, miközben épp őket fogyasztják el a kis édesek. De valami hiba csúszhatott a számításba, barátságai nagyon bomlékonyak. Mennyivel tisztább a kis csíki, minden óvatoskodása ellenére mennyivel jóhiszeműbb és romlatlanabb.

Szeptember 1.

Bercsényfalva (cartierul Berceni) végnapjai: az élelmiszerüzletekben csak pezsgőt és egy drága konyakfajtát lehet kapni.

Amit nehéz elhinni: fél évre megvonták Romániától a legnagyobb kereskedelmi kedvezményt – na, vajon miért? Állítólag félmilliárd dolláros évi kárt

jelent, csomagterv formájában fogadta el az amerikai kongresszus, és vette elejét annak, hogy az elnök megvétózhassa.

Szeptember 2.

A megvonás úgy látszik nem végleges, képviselőket fogadott a tegnap a Nagyfőnök emberjogi, vallási és kisebbségi ügyekben, de ezt csak mások[140] tudják így.

Hitetlen kolozsvári rokonát, egy 16 éves kislányt kalauzolok végig a városon. Jó lenne férjhez menni Franciaországba – mondja. Erdély? Hát vagy mindenki menjen el vagy mindenki maradjon – válaszolja kis gondolkodás után intő észrevételemre. Elsőnek jutott be volt iskolám XI. osztályába. A helyzet a következő: egész Kolozsvárt hat magyar XI. indult, kettő nálunk, az egykori piariban, három a Brassaiban, egy-egy fél a természettudományi középiskolában és még valahol, filológia–történelem szakos osztály nincs. Abból ítélve, hogy kilencedik három van, abból egy matematika–fizika osztály indult, két év múlva ott is csak egy fél XI.-es matematika–fizika osztály lesz, akárcsak a székely megyékben. Kolozsvárt a volt piariban a mostani két tizenegyedikből az egyik mat–fiz, a másik mechanika osztály. Ezek szerint a szaklíceumokban felszámolták a magyar osztályokat szinte mindenütt. Az idei felvételi trükkje, amit alighanem Szentgyörgyön is alkalmaztak, tehát tévesen jegyeztem le előbb, az volt, hogy aki az illető mat–fiz osztályba nem nyújtott be, nem osztották el a többi líceum között, mint eddig a szabadon maradt helyekre, hanem szakiskolába küldték. Az eredmény az lett, hogy a XI.-es magyar osztályba csak néggyel jelentkeztek többen a meghirdetett helyeknél, a mechanikába pedig csak nyolccal. Az intézkedés tehát elriasztani akar a matematika–fizika osztályoktól, Szentgyörgyön viszont másodlagos hatása is volt, az „erőviszonyokat" megfordította. A mat–fiz osztályok jelentik ma a politechnikai helyek bővítése miatt a bejutás, a továbbtanulás legnagyobb esélyét.

Szeptember 5.

Rémes felriadás éjjeli kettő fele, dobogó szívvel és a felismerés tiszta bizonyosságával: Ki volt az? Ki volt az?! – kérdeztem megalázott, zokogó nagyanyámtól, s közben a bűntudat is furdalt, hogy a születésnapra kapott könyvét eladtam az antikváriumban. Nem akarta mondani, de rájöttem és a név kimondása

[140] A Szabad Európa Rádió.

az álom innenső partjára dobott Ő! Ő! – zengés. Majd a világosság a fejben, persze, ő, apám, a nagy elhidegítő, az osztályharc behurcolója a családba, aki miatt nem szerethettem nagyanyám, aki miatt tektonikus repedések keletkeztek a rokoni körben. Emlékszem, még gyermekkoromban megosztotta velem gyűlölködésének titkát, s akkortól kezdve próbáltam kívülről nézni szegény Grószit. Megindító volt kísérlete, hogy a szőnyegvásárlással rehabilitálja magát, a konyhapénzből spórolta össze az árát. Majd aki gyűlöletet hoz, gyűlölet által vész el! Újabb lelkiismeret-furdalás, halála körülményei, lelkiismeretlen csapodárságom, közönyöm miatt.

Szeptember 5–9.

Tengerparti ödölés Eforie-Sudon a családdal, négy plusz egy. Egy kamasztábor a parton, a rockzene terrorja alatt. Egész délután bömböl, a ritmus rémuralma estefele a nagy teraszon éri el csúcseseményét a szabadtéri diszkóban, amit lentről a tömeg bámul. A hangosítóval felerősített optimizmus rémképe. Színes vászonra pingált föliratok: Tabăra de elevi Pescăruș – Adolescența în zbor de pascăruș – Pescăruș: o realitate de vis – În tabăra Pescăruș tristețea e interzisă –Prietenie, Elan, Spirit, Șarm. A sportelepen: Altius, fortius,… – Întrecerile sportive: izvor de sănătate – Mens sana in corpore sano.

Oldott: Pe aici nu se trece. Jók, különösen a szomorúságot betiltó.

Dani és Öcsi: egymást követik a cirkuszok, az erőpróbáló kihívások a felnőtti akarat ellen – s folyik szünet nélkül a marakodás kettejük közt is.

A vonaton a nyolc helyből hetet három miféle magyar család foglalta el, az utolsót egy hivatásos bajkeverő. Ennyire közelről most láttam harmadszor: az arrogancia és ravaszság együgyű keveréke, a bajt azonban valóban kikeveri.

*

Apámék ellenzékisége: a seggberúgott, félreállított nemzedéké, mert nem neveltjeik és gyerekeik vették át a vezető állásokat ’65 után, hanem egy új, „népi” eredetű funkcionáriusi nemzedék, amelyet 1. már nem jellemeznek az őszinte hit és az illúziók, 2. a nemzeti gondolat jegyében követik a pártot, ezért, 3. tk. a Gheorghiu-Dej korszak sztalinizmusát fokozzák fel, de most már uralomhitű cinizmussal – s emiatt eme elit szakít is az I. korszak jelszavaival és praxisával, fölszámolja a szociális vívmányait az egyéni lelkiismeretig terjeszkedő etatizmus ösztökélésére, és rémuralmat teremt, mely a visszahúzódó pozitív szoc. erkölcsi motiváció helyét hivatott elfoglalni. Az I. generációs nemzedék

ellenérzései tehát generációs félreállítottságára vezethetők vissza, eszmeileg lényegében üres ellenzékiség, mert a „tiszta" idealizmussal feltöltött sztalinizmus nem alternatíva a fönnállóval szemben, hisz lényegében annak folytatása. Ezért kell a tulajdonképpeni alternatívát egy harmadik nemzedéknek megfogalmazni (20-30 év), melynek ideológiájára rányomja bélyegét hatalmon kívülisége, viszonylagos képzettségi fölénye, szembenállása a hatalmi pozíciókba került II. nemzedékkel és korcsoport társaival. Az uralmi és szakértelmiségi funkció szigorú elválása nem egyéb, mint konzerválása az I. korszakban kialakult helyzetnek. A „seggberúgott" nemzedék eszköz és becsapott volt már lelkes ifjúságában is egy agyafúrt sztalinista elit kezében (a tk-i I. nemzedék), de a seggberúgás még mindig nem nyitotta, nem nyithatta ki a szemét, ugyanis a tudatlanságához, tanulatlanságához mint hithűsége jeléhez ragaszkodott. ZÁLOG. A valódi tényállás lelepleződése azonban jelszavak szintjén lehetőséget teremt egy ellenzékiségre: nem én árultam el népem, hanem ők – mondja a kigolyózott, megkeseredett melós, aki az ötvenes években dossziévizsgáló éber szeme volt pártjának nem is akármilyen megyei káderező helyeken. Bírálatuk mégis retrográd, mert ugyanannak egy kialakulóban levő változatát és saját „ártatlan" elvakultságukat sírják vissza.

Lehet-e egy forradalom meghamisításáról beszélni? Netán hamis forradalomról? A társadalomszerkezeti változások mindenképpen új helyzetet teremtettek.

Az átmenet képbe az I.-ről a II.-ra be kell illeszteni a '68–70-es flörtöt a hatalmon kívüli értelmiséggel, egy potenciális közvéleménnyel, akiknek később kussolni és igazodni kellett, s akik érzelmeikben stb. azután radikalizálódtak.

Apámék megpróbáltak átnyergelni, de épp a reményteli flört idején beolvastak neki saját munkatársai – hiúsága azóta sem heverte ki azt a csapást, sértettségében új állás után nézett. Dogmatizmust, merevséget vetettek szemére.

Az ember teljes kettészakadásának mint betegségnek az orvoslása nem az illúziók és a „lét" újbóli összeházasítása, hanem a lét reformja.

HAZUGOK ÉS PAPAGÁJOK

Micsoda balekok! Forradalmat csinálni irodából! Kivételezetten előnyös helyzetből, privilégiumok élvezőiként, hatalmi pozícióból, kockázat nélkül.

És milyen kényelmesek!

Hatalomfertőzött nemzedék – kezdeti jóhiszeműségén ez nem változtat, de a jóhiszeműség nem üdvözít.

Szeptember 11.

Többszázas krumplisorok városszerte, hetek óta nem lehetett ugyanis kapni, most ötkilós zsákokban árusítják – panaszolja egy tördelő. Sót negyven kilót vásárolt, mert szintén hiánycikk volt, s hogy aragázpalackját megtöltsék, előbb az önadót kellett kifizetnie.

Az ún. Aranykor titka egyszerű: közönséges zsákutca.

Szeptember 12., szombat

Nagyjelenet a blokk előtt: fiatal férfi szemközti lépcsőházból üvöltve jön haza: Na és, ha ittam?! Nem a te pénzed ittam el, és az anyádét sem! Felesége vagy gyereke a sarkon lecövekel, nem hajlandó apjával felmenni. – Na, csak állj ott, amíg érted jövök! Na és ha ittam?! Ma volt pénzem, a tegnap nem volt, ma ittam! Na, megállj. – Felmegy, öt perc múlva lerohan, és pofon veri. Összecsődül vagy 40 gyerek, a felnőttek is gyülekeznek. – Na és ha megütöttem?! Egy pofont kapott, annyit! – Magából kikelve üvölt. Egy nő a harmadik emeletről szidalmazni kezdi. – Én részeges? A te férjed az! Én előbb kifizetem a rezsit, utána iszom, nem úgy mint te!… Dobálsz? – Üvegeket hajítanak. – Itt állok, na, hajíts még valamit! Meg lehet nézni, semmi hátralékom nincs!… nem úgy, mint neked, rohadt kurva, 7000 lej. A férjed az! A munkahelyről dobták ki! Engem? A férjed, aki azt sem tudja, milyen világon él!

Elszabadult indulatok. Aszfalthoz csapott üvegek, gyönyörű káromkodások: futuzi biserica, cristosu mătii, dacă vrei sa stai cu mine în pat, hai! Logika nincs, csak a viszontsértés kényszere, csupa ismétlés. Reszket a dühtől, hirtelen megjuhászodik. Rendőr jön, valaki kihívta.

Régóta vártak az alkalomra, régi botrányhős a pali. Kiszáll a kocsiból, megérinti a vállát, felmennek a lakására. A gyerekek nem tágítanak, látni akarják, mi lesz a másikkal, aki nyilván szintén az alkalomra várt, hogy megmondja riválisának a magáét, s kiteregesse minden szennyesét. A rendőr lejön, a férfi lakásában üvölti a saját érveit: A magamét ittam el! A felesége nyilván egyvégtében mind azt ismételgeti, hogy megint ittál. S a vita csak erőszakhoz vezethet.

Hosszú séta az alkonyatban a városközponton keresztül, olyankor annak ritmusa is nyugodtabbra vált, és lehet lötyögni az utcán. A homlokzatokat bámulom végig, nem is olyan csapnivalóak. Az operettszínház melletti kis templomot tényleg lebontották, romokban hever az egész partszakasz a következő hídig. Langyos este.

Szeptember 13., vasárnap

Van ország, aminek az a dicsőség jutott, hogy egy lejáratott eszmerendszert abszurd végkövetkeztetéséig fejleszt – mert a népi ellenállás hiányzik, s mert ködevéssel beéri a népi önérzet: a vezetést hatalma megőrzése kötelezi el az elavult dogmák mellett, s a fantáziátlansága teszi egy epigon forradalom kétszeresen is majmoló utánzójává.

Anyám meséli a Blanka-ügyeket, a szünet nélküli viszályt közte és volt főnöke között. Kisül, hogy tíz évig volt szerkesztőségi titkár mellette, s végül lemondott a T. Irma javára, mert elterjesztették, hogy főszerkesztő akar lenni. – Tíz év titkárkodás! Egy tipikus tisztségviselő család voltunk épp az ötvenes évek eleje (egyetemi párttitkárság) és a hatvanas évek közepe között. Minden cselekedetüket a funkcionáriusi alkalmazkodás kényszere vezérelte a bukeresti leköltözésig. Ami nem sokaknak sikerült, ők belebuktak a látszatliberalizálódás pár évébe, önkéntes félreállásukban a sértődöttség is szerepet játszott, az önrevízió viszont nagyon felületes volt.

Két világnézet – két érzés, a hatalmon belülieké és kívülieké: minden alapjában véve jól van, illetve minden el van rontva, hibázva. Termékennyé nem válik szembenállásuk.

A RIDEG REMETE MESSIANIZMUSA

Apám a félúton ragadt a kátyúban, belső gátlásossága rögzült, alkalmazkodási kényszere elhatalmasodott (ennek egyedüli oldószere a műveltség), értelmiségivé nem akart válni – az átmenetiség szociális szubsztrátuma a funkcionáriusi lét (ami az önkorlátozó fegyelem és a mozgalmi hivatásos forradalmári illúziók áldatlan házassága). Becsületességükre hivatkoznak – ezt örökítették át magányosságukkal együtt, elhidegültségüket minden identitást, támaszt adó közösségtől – ezzel a becsületességgel legfeljebb megalkuvóan gyáva vagy besúgó lehet ma valaki. Nem készítettek fel az életre, pedig alapföltételezésük, a funkcionáriusi uralom fennmaradása igaznak bizonyult. Csakhogy a lét még nem élet.

Este Hargita megyét mutatja be a tévé. *A Megéneklünk, România!* fesztivál alcíme: Omagiul țării conducatorului iubit (a haza hódolata a szeretett vezető iránt). Különben a műsort a totális zárójelbetétel jegyében állítják össze. Egy szó nem sok, annyi sincs benne rólunk. Nem szeretheti magát az a nemzet, mely másokat megvet.

Szeptember 14., hétfő

Ügyvéd mondja: áron alul adódik el minden lakás, a bontások miatt pánik tört ki, ráadásul központi forrásból újabb államosításokról rebesgetnek. A lebontottak mindenike kap lakást, ezért öröklakást venni senki nem akar. Tegnapi sétámon láttam: a bontás alá eső rész az Unirii tértől a jó pár kilométerre fekvő Timpuri Noi mögötti új negyedig terjed, alaposan belenyestek a város testébe.

Szeptember 15.

Sulisok egyenruhában. Szóltam én is Aktivpistának: lakást ígértek Szentgyörgy központjában, nem akarok lemaradni róla. Egyelőre válasz nincs. Ami meglepő: a reakciója arra, hogy Fröccs temesvári tudósító akar lenni: „menjen, csak legyen vidéken!" Jellemző: ajánlatosabb rosszban lenni vele.

Ki lehet-e két millió embert radírozni a történelemből?

Kolozsvári látogatás, tanévnyitós szónoklat. Persze, hogy Ő. Arany jövő, arany jelen, csak a múlt ezüst. Önnön monológjába beleveszők hatalom.

Szeptember 16.

Szenvedélyes összeszólalkozás áthelyezésem ügyében. Mégsem tehető függővé az életem alakulása egy abszurd kísérlet sikerétől. Hol kapunk mi itt Bukarestben alkalmas embert a felvételre? Valami olyasmi sült ki, hogy bűnhődnöm kell, amiért elutasítottam annak idején a felkínált főnöki beosztást. Egyelőre „sértett vagyok és felháborodott", mert a központban nekem felkínált lakástól miatta elesek. Tény, hogy az énerő az én pártomon áll, s nem tartom kizártnak azt sem, hogy a kivárás, sem azt, hogy egy önhatalmú leköltözés hozza végül meg a sikert.

Szász János[141] egy hete ment nyugdíjba. „Nem hagytam lebeszélni magam, azt mondtam Szilágyinak, hogy mindent legalább százszor megírtam már." Meséli, hogy Balla Zsófika hogyan tisztázta magát, biztosan közlési nehézségei voltak: felment a sajtóosztályra és minden kérdésre válaszolt, pl. arra, miért nem ment férjhez. Nyolcvanéves az anyja, ő nem elég vonzó stb. De miért

[141] Szász János (1927–2006) termékeny regényíró, költő, fordító és újságíró, a leghatékonyabb, legátfogóbb szellemek egyike, igazi kovász-ember, nagy esszéíró.

nem párttag? Akkor elővette a tagsági könyvét. Erre minden rágalom hitelét vesztette. Most a névrokonom verseskönyvét tiltották le, azaz azóta nem közölhet utószavakon kívül egyebet.

Szeptember 18., péntek

Izgalmas adóreform Magyarországon: tk. a magánszférában felgyűlt tőke egy részét akarják vele átszivattyúzni az államkasszába, párhuzamosan az életszínvonal bizonyos fokú leszállításával. Ha a csődtörvényt is alkalmazzák és az ártámogatást részben felszámolják, több jut az adósságok törlesztésére és kifizetődő gazdasági vállalkozások bővítésére. 10-15 %-os jövedelemcsökkenésről, nagy áremelkedésekről beszélnek. Cserébe politikai reformokat ígérnek. Úgy általában, Nyers Rezső félhivatalosan a többpártrendszer távlati célként való deklarálását kéri, s mindenki utazhat Nyugatra szabadon, habár több valutát nem kaphat, mint eddig. Három évenként 300 dollárt.

Beszélgettem ma Székely Ervinnel. Fél, hogy Szalontán begyepesedik, mert olyan a kisváros, s ő pedig nem az az iskolát teremtő valaki, aki félresöpri a lehúzó erőket, s kiemelkedni képes környezetéből. Szép vallomás, ezt a fáradtságot látom az írásain…

Hitetlent egy odavetett megjegyzésemmel megsértettem, amit rögtön kikért magának. Márpedig én A.-val nem tárgyalok többet csak rajta keresztül – mondtam. „Miért panaszkodtok nekem? Mert én meghallgatom. Mondjátok neki. Én sokszor a magam ügyeit sem tudom megoldani vele…"

– Az elég baj!

Éjjeli felismerés: ő azért vezet engem egy éve az orromnál fogva, mert fél épp Sepsire küldeni. Nehogy egy nagy magyar összeesküvés gyanúja essen rá. Temesvárra már mehettem volna. Most ráadásul ott van Fröccs távozási szándéka, ennek annyira megörült, hogy a veszély nagy: a Tar volt állását szépen átküldi oda, s én hoppon maradok. Tehát nem annyira a bosszú, mint inkább a félelem dolgozik benne – fel kell mennem a sajtóosztályra.

Milyen jellemző: a főnököm addig bízott bennem, amíg azt hitte, hogy engem a főnökké előléptetés törekvése fegyelmez, az érvényesülés érdeke s az iránta való beosztotti alázat. Mióta kisült, hogy főnök lenni nem akartam, tehát saját értékrendem és belső szabadságom vezet, nem bízik bennem, kitol velem, orromnál fogva igyekszik vezetni, s a csalást sem tartja velem szemben meg nem engedhetőnek. Talán azért, mert úgy érzi: én is csaltam? Eltitkoltam, hogy nem saját értékei szellemében voltam jóban vele?

A sajtóosztályon valahogy úgy kell felvetnem a dolgot: segítsenek F-nek, hogy segíthessen rajtam, tehát nem vele szemben, elvégre ő csupa jóindulat…

Szeptember 20., vasárnap

Tolsztoj: Feltámadás. Egyre több ilyesmit kellene újraolvasnom, s nem csak nyelvfrissítési okokból.

Szeptember 23.

A zöldséges zseniális: ne két kiló krumplit vegyek, hanem ötöt, mert nem a legszebb. Magyarán, fele rothadt és túl apró, s hogy maradjon is valami, ha a felét kidobom, ő csak együtt adhatja a kettőt. Vegyen többet, mert kevesebbet nem érdemes.

Szeptember 25.

Arra lépek be, hogy Hitetlen áll a főnöke előtt, és gyámoltalanul, elveszetten kérdi: Mit kell mondani olyankor, ha esküvőre hivatalos az ember? A virágcsokor is röhög a kezében.

Az új titkárnő humorérzéke: mondom neki, olyan ritkán járok be, hogy igazán szabadon és kedved szerint találkozhatsz a babáiddal (azaz nem árulhatom be a szomszédban lakó szüleinek). Mire ő: Miért a babáimmal, mikor nekem férjem van? Elgondolkodott azon, amin nem lett volna szabad.

Tegnap délelőttől ma este ötig benzinért álltam sorban, és tanúja voltam egy remek népítéletnek: négy betolakodót elűztünk, kettő kocsiját szépen feltettük a járdára. Embertípusok: a keservét kiöntő csalódott, a dühösen ordító heveskedő, a lassan hangadói szerepet vállaló „logician", s mindennek a tetejébe a közös elégtétel, amivel az indulatok elülte után közöltük a megfellebbezhetetlen ítéletet s elzavartuk a betolakodókat, akik éjszaka csempészték be kocsijukat a sorba. Eltakarodásuk után felvidultunk: „Dar ce! Noi suntem proști? Pe noi ne consideră proști". (Hát hogyne! Minket hülyének néznek?) Ez fáj a legjobban. Az elemi tisztességérzet felülkerekedése a népi veszekedések ritualizált formájában, rendkívüli hangoskodások közepette. Igazság tétetett. A teoretikus beismerte, hogy kompenzál: annyifele lépnek a tyúkszemünkre, legalább itt teremthess rendet. Érdekes, hogy vezető egyéniség tk. nem volt, több szájaló, egy-két érvelő, a népség-katonaság inkább heveskedett és beérte

mellékszereppel, mást feltüzelni, az is szerep. Egy fiatalember adta az ötletet, ő toborzott és vagy tízen emeltünk. A SOR, évtizedek társadalmi kényszerkollektivitási formája a szervezkedés útjára lép.

Szeptember 28., hétfő

Víkend Szentgyörgyön. Dani a tudás útján. Apónak mondja: Tudod-e mi volt itt régen? Burebista… És aztán Burebistát lebontották és felépítették… Szentgyörgyöt! – jelenti ki diadalmasan. Román óvodába jár. Másik története a békeszeretetéről szól: helikopterre száll az államfővel (név szerint vele), „aki nagyon szereti a békét". És odarepül, ahol háború van (a tévéhíradóban Irak és Irán), és lebombázza a harcolókat, hogy legyen béke. És akkor béke lesz!…

A hiba nem az ő készülékében van.

A szentgyörgyi volt kollégáim közeledési szándékom elképedve és megütközve fogadták. Mélyen megsértődtem, mert bizalmatlanságra magyarázom, most kezd csak derengeni, hogy a tánclépést vétettem el: én a felső körök kötelező fölényét kellene hogy fitogtassam, leereszkedésem csak zavarodottságot, gyanút ébreszt, nem hiszik, hogy egyenlőnek tekintem magam velük. A kisvárosi körök kifele zártak.

Ne tekintsd magaddal egyenrangúnak azt, aki magát képtelen annak tekinteni, elvégre ő ismeri magát a legjobban. A baj az, hogy a riporteri viszonyulásként pont ennek a fordítottja a célszerű.

Szeptember 30.

Átalakították a kormányt[142]. A VH üléséről kiadott közleményből ítélve, hideg télnek nézünk elébe. Ma különben dermesztően hűvös őszi nap volt.

Gorbacsov állítólag azt nyilatkozta, hogy az eddigi reformkísérletek azért buktak meg, mert nem kísérte őket a társadalom demokratizálása.

*

Állítólag mindenkit kötelezni fognak, hogy leérettségizzék, az idősebbeknek is szükségiskolákat állítanak fel. A tanári normát az idén több mint évi 800 órára növelték. Az én időmben 1972-ben heti 18–20 óra volt, tehát 1976-tól talán kb. évi 680 körül, majd a '80-as évek elején 700 valamennyi, most ezt is

[142] Az energetikai ipar hiányosságaiért leváltottak két minisztert.

megemelték. Emiatt sokan elveszítik állásukat. Kolozsvárt az idén 18 kilencedik és 6 tizenegyedik indult, a hetvenes években kb. 50 és 20 volt a számuk. A magyar tankönyvek kiadását leállították, ezentúl mi magyarok is a többségi tankönyveket fogjuk használni. Az offenzíva folytatódik. A kolozsvári egyetem magyar főszakos végzettjei közül csak ketten kerültek Erdélybe az idén, a többi regáti munkahelyet kapott. Plusz a tömeges munkaszolgálat a fővárosban és az atomerőmű építőtelepén. Megírta Murvay *A Hét*ben, hogy az idei tanév újdonsága: minden tovább nem tanuló líceumista kötelező módon szakiskolába kell hogy iratkozzék. Magyarán: nincs elég munkahely. A nagy presztízsberuházások is ludasok lehetnek a dologban, a termelő beruházásoktól elvett tőkéből építik őket. A prioritásokat tehát az uralom és dicsőségvágy diktálja, amikor pedig a közellátáson kellene javítani és az új népesebb nemzedékeknek munkahelyet teremteni. Lakás, az épül, viszont a kulturális és szociális kiadásokból lefaragtak. S. nem kap táppénzt, mert nincs, a gyárakban a melósok az alapfizetésüket sem kapják meg. I. sógora 2600 helyett 1500-at kap kézhez havonta, nyersanyaghiányra hivatkoznak. (Kézdivásárhely). A bajok okaként hivatalosan az adósságtörlesztés kényszerét jelölik meg, s annak elhúzódása csak kapóra jöhet azoknak, akik a többi okot elkendőzni akarják. Termelői beruházások az energetikai iparba történnek, bővítik a kohászatot, a bányászatot…

Október 2.

A hegyekben havazott. Aktivpistával jó viszonyban vagyok pár napja, de nem titkolom, hogy csak az elköltözés érdekel. Állítólag közölték vele, pár napra feloldják a letelepedési tilalmat Bukarestben, készítsen elő egy listát a lehozandó újságírókkal, mert a román lapok is azt kérték. De ha csak egy év múlva kerülhet sor rá, addig én nem várhatok. Többször elfogott a dühroham, de jelenetet rendezni nem célszerű, még igazi véleményemet találom kitálalni. Hízelegnem sem szabad, a döntést hideg és szemrehányó magatartással kell kikényszerítenem.

Az egyetemi felvételi versenyvizsgán történtek szimptomatikusak a rendszerre nézve is. Aki a magánéletet is államosítani akarja, az nyilván nem tűrheti, hogy ilyen fontos ügy, mint az értelmiség újratermelése kivonja magát az ellenőrzése alól. A pályázó nevének titkossága azt szolgálná, hogy kizárólag a tudás és képességek alapján lehessen érvényesülni, s ez vívmány volt a valamikor nyíltan osztályhovatartozás szempontú előléptetéshez és felvételihez képest. Most újból a mellékszempontokat teszik fontosabbá: a származás, vallá-

si, etnikai, beépültségi szempontok, a korporativizmus prioritásai. Esszétéma. Ahogy leragasztatlan nevű dolgozatokat adatnak be, ahogy utólag ragasztják le, ahogy még javítás előtt osztályozhatják őket.

A felvételi érdekes társadalmi csomópont 1. a magánórák rendszerével az értelmiség stb. eleve előnyhöz juttatja gyerekeit, az sem mindegy, kihez járatom, léteznek bennfentesebb tanárok és vizsgáztatók is, 2. a felvételi objektivitása, a tárgyilagos elbírálás szintén befolyásolás alá esett, látjuk, újfajta előjogoknak esik áldozatul. Eltörölték a szóbelit, de „belekandikálnak" a dolgozatokba. Ezt nevezik növekvő egyenlőségnek.

A hivatalosság elnyeli a nem hivatalos szférát, az állam az eredendően nem intézményesíthető civil társadalmat

Közben (s nyilván ezért) a hivatal elveszíti a másik rész támogatását. Egy terjeszkedő szörnyeteg, polip, mindent befonó hínár, mely a „vizet" felinni akarja. Poshadttá teheti, a mozgási lehetőségeket benne felszámolhatja, de a víz csak víz marad. A hasonlat azért nem a legjobb, mert az atomizáltságot nem fejezi ki eléggé, és azért találó mégis, mert a kapcsolatok mindezek ellenére folyton megújulnak.

Október 4.

Főhullás: újabb négy minisztert csaptak el. A kilenchavi terv nem teljesült és a munkatermelékenység is elmaradt az előirányzottól. Erre kit váltanak le? A belügyminisztert, az igazságügyi, az elektrotechnikai stb. főmuftikat. Az első alighanem másban is ludas. A nemzetközi emberjogi konferencián tiltakoztak az ellen, hogy pl. a kanadai küldött a kisebbségek számára ún. különleges jogokat kért. – A hisztéria végnapjait élnők? Bűnbakkeresés és bűnbakképzés zajlik. Tk. önkritika és a kudarc elismerésével ér fel.

Október 5.

Az új titkárnő meséli: falun élő nővére két tyúkot tart, de titokban, mert különben húsz tojást kellene leadnia utánuk. Amúgy is ők szállítják neki a tojást Bukarestből, mert a cukor- és olajfejadagot csak annak ellenében kapja ki. Állatszámláláskor a kisgyerek közbeszólt: nyúl is van, mire kénytelenek voltak azt is megmutatni. A kölyök már négyéves korában megtanulhatja, mit ne mondjunk el.

Az ún. megkettőződés, a kétlelkűség, a hivatalos és a személyes én elválása

a személyiség védelmi eszköze, de egyben kohéziójának bomlasztója is, s a demoralizáció forrása. A hasadás belsővé tétele, az őrület beleültetése a lélekbe. A látszategyetértés és látszatazonosulás jelenségei, mindez a kisajátító-államosító hivatalosság mértéken felüli terjeszkedésének következménye.

Október 7.

Rémes dolog lehet élősdinek lenni, sajnálom is „szegényt". Az adminisztratív munkát elhúzza, amíg lehet, keresi, mikor „útmutathat", kioktathat, vagy azon töri a fejét, kit kérdezzen ki és mi felől. Ideje fönnmaradó 50 százalékában barkácsoló délutánjairól, angoltanáráról mesél, ezekből rajzolódik ki igazi arca. Ma pl. azt rágta a számba, mik az új beszéd prioritásai, hogy a vezércikket meg tudjam írni. Vigyázz, mert újraírod! – fenyegetett meg. Ilyet se mondott rég, egészen elszemtelenedett.

Október 13., kedd

Szombattól hétfőig Szentgyörgyön. Vasárnap szép őszi nap, kimentünk a Tündérvölgybe, Kovászna felé, majd fel Komandóra. Gyönyörű vidék, az öregek a kölykekkel s én. Anyám egyből kivándorláspárti lett. Mert az elvtársak is kimenekítették gyerekeiket 15–20 évvel ezelőtt. Rövidlátó, többéves késéssel jön rá arra, ami valamikor célszerű lett volna, most azonban pont ellentétes eredményre vezetne.

A vonaton S., a Brassói Lapok jótollú volt munkatársa meséli: 14 hónapja van munka nélkül, decemberre várja az útlevelet. Szekszárdon talált magának másfél napi alku után rovatvezetői állást. Pesten középiskolában vagy lapnál, kiadónál is lett volna, de a lektorok keveset keresnek, próbálkozott a diplomatastátusú külföldi lektorátusokkal is, viszont lakást nem tudott Pesten szerezni. Hangsúlyozza, hogy őt egyáltalán nem ismerték, minden azon múlik, ki telefonál ajánlóként a szerkesztőségnek. Megható a reménykedése: „Olvasod te is a sajtót, láthatod, nem verik annyira a kékeket". 34 éves.

Egy másik utas a vonaton idézte a mellette ülőnek Geo Bogza egy jegyzetecskéjéből, hogy a butaság és a ravaszság szövetségre léphetnek… Olyan korban élünk, hogy lábjegyzet nélkül is rögtön tudja mindenki, hogyan kell érteni.

Beszélik, új törvény készül, mely szerint mindenki kötelező módon ott fog dolgozni, ahova küldik. Szentgyörgyön a katonának be nem hívott fiatalok közül többen ukázt kaptak: a motru-i (Olténia) szénbányában kell munkába

állniuk. Az energetikai ipar militarizálva van, onnan eljönni nem lehet, még szabadságra is csak a parancsnok engedélyével. Az újság szerint 450 helyet „biztosítottak ott Kovászna megyének”!

Október 14.

Filmtéka: *Kramer: Bolondok hajója*.

Tele vannak a mozik magányos lányokkal – megkezdődött a tanév.

Október 16.

Dóra szerint összevonják a könyvkiadókat, tízenvalahányból lesz öt. Domokos Géza jövőre ment volna nyugdíjba.

Az általános létbizonytalanság az önkényuralom táptalaja: rettegésben tartom az apparátust, s arról ragályként átterjed a hivatalok mindenikére s onnan tovább a népre. Akárcsak a kisajátításoknak, ennek sem áll semmi útjában, a félelem elharapózik, az individuum felszámolására tör. Eredménye a megkettőződés, ami egyben az egyén védelmi stratégiája is s az abszurd, de valós remény forrása. Hogy ti. az egyént felszámolni nem lehet – per definitionem lehetetlen ugyanis. Az egykori forradalmárok, mozgalmiak önmegtagadó engedelmessége és az alattvalói szolgalelkűség, a gyávaság és behódolás közt végleg elmosódott a határ. Forradalmár alattvaló – van-e képtelenebb azonosulás?

Október 18., vasárnap

Hosszú sor a dohánybolt előtt: kapható a cigaretta! Egy árucikk sem kerülheti el a sorsát, előbb-utóbb felkerül a hiánylistára. A tervgazdálkodás meghonosodott, önmagából kifordult formájában a szükségletek, az egyéni fogyasztók szükségleteinek „tervszerű”, rendszeres elhanyagolását, semmibe vételét, ki nem elégítését jelenti. Az egyéni fogyasztást feláldozzuk a nagyberuházások oltárán? S mit ad Isten: azok is rosszul mennek. Az csak pazarláshoz vezethet, ha a munkás demoralizált, sőt, kiéheztetett és krónikusan elégedetlen. Az állítólag észszerűsítés, az erőforrások tervszerű felhasználásának feltárul a titka: mivel a lehető legészszerűtlenebb állapotokat idézte elő, célja nyilván más, pl. a hatalomcentralizáció és -koncentráció fenntartása.

Terentius: Andreia, a Nemzeti Színházban. Tízéves, degradálódott előadás, a demográfiai politika népszerűsítésére született, némely grimaszokkal. Túljátsszák benne a komédiázást, erre rámént a tk.-i játék, maradt a bohóckodás.

*

Aktívpista meséli, hogyan búcsúztatták az első titkárt[143]: „Olyan hatalmas virágkosarat kapott, mint még senki". Ő odajárulhatott gratulálni, mert azt mondta neki: „Îmi aduc aminte de prima noastră convorbire". (Emlékszem első beszélgetésünkre.) Itt ki kellett a szobából mennem. Arról lehetett szó, amikor ő megpróbálta elhárítania kinevezést, megvallva, hogy nem ismeri elégé a magyar nyelvet. Ha igen, akkor biztosan arra lyukadt ki a Főnökfi most: ugye, helyesen döntöttünk akkor. – Örvendhetünk tehát. Különben örökké a KB-nál ácsingózik, alighanem lelépni szeretne tőlünk ő is. Micsoda jelenet lehetett: a Nagymogul, a trónörökös és a kis nyamvadt végrehajtó, a kinevezett, botcsinálta finnugor…

Ma iktatták törvénybe a SZU-ban azt az állampolgári jogot, hogy közhivatalnokok ellen bíróságokon panaszt lehet emelni, eltörölve azt a korábbi megkötést, hogy csak akkor, ha a hivatalnok felettese nem orvosolta a panaszt. Milyen jellemző kitétel! Szerény, de kezdet. Állítólag azért bírálják, mért nem lehet közületet is beperelni? Pedig nagyobb baj az, hogy miért nem szervezkedhetnek az egyének érdekvédelmi közületté. Az lenne a következő lépés.

Október 19.

Kinn jártam a Bukaresti Nemzetközi Vásáron. Dilemma: hogyan magyarázd meg egy kollégának, nem teszi jól, ha munkahelyén hívja fel X-et, s hogy én nem találhatok ott cikktémát magamnak, ahol nem rajtam múlik a dolog, s ahol beszélgetni sem ildomos idegenekkel, lehallgatnak, lefognak, miegymás[144]. Különben álmosodó vásár, sokaknak inkább propagandisztikus esemény.

[143] Nicu Ceaușescut, a reménybeli trónörököst, miután KISZ-beli inasévét letöltötte a főtitkári székben, apja Szeben megyei első titkárrá neveztette ki, innen került letartóztatásba 1989-ben.

[144] Kötelező módon írásban kellett jelenteni a munkahelyi szekusnak vagy a hivatali főnöknek, kivel és miről beszélgetett az ember, a riporter is az idegen állampolgárral.

Október 20.

Filmotéka: *Becket Tamás,* Peter O'T00le-lal és Richard Burtonnel. Másodszori élményem már nem a régi, de jó a film nagyon.

Október 22–26.

Szentgyörgyön. Öcsi kis bambaként ténfereg a román óvodában, nagy viták folytak átíratása körül, végül egy évre áttétetik a magyar csoportba. Anyám siránkozik, hogy hidegek vagyunk, a húgom és én, s ők alighanem valami nagy hibát követtek el a nevelésünkben. Apám tekintélyi szóval kijelenti: vegyük tudomásul, a család mindent megadott nekünk. Dani mindent kitalál, csak foglalkozzam vele.

Mellékelem Sztálin táviratát az elégedetlenkedőknek a kínvallatás jogosultságáról, idézi Hruscsov titkos jelentésében: „*Felmerül tehát a kérdés, hogy a szocialista hírszerző szolgálat miért legyen emberségesebb a burzsoázia őrült ügynökeivel, a munkásosztály halálos ellenségeivel és a termelőszövetkezeti dolgozók ellenfeleivel szemben? A Szovjet Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottsága úgy véli, hogy a testi kényszer eszközeit – ezt az igazolhatóan célirányos módszert – továbbra is kötelezőleg kell alkalmazni, mint kivételt, a nép ismeretlen, makacs ellenségeivel szemben."*

Ez a kémgyártás biztos technológiája, a hamis vádakat hamis önváddá konvertálja, az ártatlanból bűnöst csinál. Kész inkviziciós lendület.

Október 30., péntek

Hétfő helyett kedden érkezem vidékről, szemrehányással fogad a főnök: „Pedig elengedtelek annak ellenére, hogy nem azt mondtad, elmennék, hanem hogy elmegyek. De hát ebben a szerk-ben ilyen a légkör". – Én megyek tönkre, ő pedig a tekintélye miatt szenved. Mióta az új titkárnő bálványként tiszteli, tőlünk is a behódolást várná el.

Felhívtam a gyereket, akit a helyemre vennének fel, állítólag beszéltek már a körzeti párttitkárral, és akkor párttagsági kérése rendeződik, és alkalmazható lesz.

Szerénykére múlt heti spontán búcsúnk után – egyáltalán nem akartam megölelni – egyre többet gondolok, és ezt tudomására is hoztam. Ha sikerülne rávennem, hogy szép, rendkívüli nevéhez méltó módon viselkedjen! Miért

ne varázsolná át a siker és a feltámadt érzelem? Vasárnap színházba viszem. – Érdekes eset, mintha teljesen üres forma lenne, akit a férfitársnak kell tartalommal megtöltenie – ha van ilyen nyilván lélektani képtelenség. Maga azt mondta nekem egy éve, hogy nincs önbizalma.

Megvolt a Művelődési Tanácsnál a kiadók értekezlete, összevonás egyelőre nem lesz, de állásokat faragnak le mindenünnen. A Kriterion Kiadónál név szerint említették pl. X-et, akinek kulák volt az apja („képzeld, ült is miatta vagy két évet, utána bocsánatot kértek tőle, s '87-ben újból előveszik"), Y-t, akinek magyarországi rokona van, Z-t, akinek pap az apja… Domokos kiállt mellettük valahogy úgy, hogy majd személyesen vizsgálja meg mindenik káderlapját. „Az ilyesmi őt feldobja, mert jobban érzi magát tőle. Van még egy fél éve a nyugdíjig, utána tegyenek, amit akarnak."

Október 31., szombat

Második napja vagyok itthon, legalább öt áramszünet volt délelőtt és délután.

Családunk *differentia specifica*-ja, hogy osztálykülönbség osztotta meg létrejöttekor és most, hogy mi is felnőttünk, úgyszintén A mai felnőtt harmadik nemzedék már sem státusában, sem tudatában nem tagja az uralkodó elitnek. A atyai tekintély szilárdan áll, de a múlt le nem döntött bástyájának számít. Legjellemzőbb nézeteltérés a vezető állásokhoz való viszonyunk körül bontakozott ki. Mért nem fogadtam el a jellemzően már csak titkári állást? Mert 1. értelmiségi hivatástudatom elárulását jelentette volna, 2. engem ma olvasnak, amúgy én olvastam volna másokat, 3. ráadásul egy bürokratának alárendelve, 4. feladva a jóval hatékonyabb terepmunkát, amit jellemző módon kevésbé jól fizetnek meg persze és egy relatíve nagyobb szabadságot, ami 5. az alkotáshoz elengedhetetlen, 6. leköltözésemről is lemondtam volna stb. A másik szemszögből sült bolond vagyok persze.

November 1.

Halottak Napja, távol, idegenben.

Az igazi kontinuitás az utóbbi negyven évben az egyén minden támasztól való megszabadításában mutatható ki: felbomlasztották a tradicionális közösségeket, fel a magántulajdont. A kiszolgáltatottság volt az, ami valóban sokoldalúan kifejlődött, most pl. a kultúrának üzentek hadat, mert az is kohéziós erő, mi több, üldözni kezdték a kisebbségi nyelveket is, ugyanazon okból, de már

családellenes éllel is. Ezzel párhuzamosan terebélyesedett ki a bürokrata uralom, fölszippantotta a társadalmat és befonta az egyén életét. Ilyen értelemben a gépezet fokmérője az egyéni szabadságnak és az egyén és a társadalom érettségének is. Lélegeztető gépre az szorul, akinek nem működik a tüdeje – olvastam valahol a reform kapcsán (hogy ti. reformra ott van szükség, ahol belső öntevékeny mozgás nincs vagy akadozik). Reformra nem lesz szükség, ha mindenki maga reformálhatja meg életét – a bürokráciával is úgy vagyunk. Ami kiépült, tehát az elidegenedettség egy új formája volt. A terror célja kezdetben a kapitalisták kisajátítása után a parasztság felbomlasztása, az iparosítás beindítása volt, ma már nem az eredeti tőkefelhalmozás (elvonás és beruházási politika), hanem a hatalmi helyzet konzerválása, a társadalom befagyasztása. Lényeges különbség, innen az ellenforradalmi hangsúly, a rendőrállami jelleg. Kifele persze az iparosítással kell indokolni, illetve (mivel azt nem lehet a végtelenségig) az újonnan, az iparosítás helyett felvállalt, a beruházási politika folytatását lehetővé tevő nagy építkezésekkel (városok, erőművek, csatornák, utak, infrastrukturális beruházások), akár bontás árán is – öncélú beruházás, ami ráadásul létfontosságú ágazatok termelésében idéz elő zavarokat (ellátás, fűtés, energia, közszállítás). Adósságállományunk 5 milliárd dollár állítólag, az átütemezést felajánlották, de Ő hallani sem akar róla. Ugyanis ragyogó hivatkozási alap. Bizonyára így gondolkodik: ha nem lenne adósság, ki kellene találni. A *popor* tényleg azt hiszi, hogy a baj abban van, hogy mindent kivisznek, hogy az oroszok veszik el tőlünk, mert „ei sunt mai deștepti" (ők dörzsöltebbek). Ragyogó paraván, ami mögött a hatalom a maga önző játékait űzheti, akárcsak országépítő programja füstfüggönye mögött. „Hatalom" alatt a szűkebb csoporton kívül a gépezet viszonylag kényelmesen élő és főleg dolgozó (dolgoztató) részét kell érteni, s a túlfizetett két pillérszervezetet. Ma már nem tartozik ide a faluról elmenekült s a városban ipari munkahelyen menedékre lelt újmunkás, akinek a nem túl megfeszített munkaritmus, az alacsony termelékenység és a biztos pénzjövedelem, a nyugdíjas állás áhított célja volt valamikor nem is olyan régen. Kényszeres jellegük miatt vonzerejüket elveszítették, az állandó zaklatások, a rendszeres fizetéscsökkentések miatt, s a városi ellátási zavarok miatt is, erre a tömegre nem támaszkodhatna már a hatalom válság esetén, habár még mindig könnyen manipulálható rémhírek terjesztésével (elbocsátások), megfélemlítéssel, nemzeti jelszavakkal stb. – és ebben komoly jártasságra tettek már szert az illetékesek.

Kiegészíteni: az értelmiség helye, nemzetiségek mint bűnbakok és a relatíve hátrányosabb helyzet példái (relatív előnyt nyújtanak), az iskolák mint a kussolás és a szolgalelkűség mételyének terjesztői, tévé mint a kultusz oltára,

szószéke. Az építkezések presztízs jellege, elzárkózás a külföldtől, a történelem mitizálása, *ein Volk, ein Reich, ein Führer.*

*

Szenzáció: szabad a sajtónak bírálni, lásd a Nagyfőnök legutóbbi leteremtő beszédét. Erre fel a tévében láttam is egy riportot 1975-ben megkezdett állatistállókról, amiket 1981-ben kellett volna ellátni felszereléssel, s még most is üresen állnak. Két vagy három ötéves terv múlt el közben felettük.

November 3., kedd

Barátságom Szerénykével hirtelen fölmelegedett, két héttel ezelőtt, vasárnap szabályszerűen megkértem, járjon velem. *Gombrowitz: Ivona, principesa Burgundiei* című darabját néztük meg a Kis színházban, ragyogó abszurd a hatalmi őrületről és a teljesen elegyügyűsödött népről. Hazafele beszélgettünk, egyelőre barátságnál többet nem nyújthat, nem látja értelmét a színlelésnek. Nekem tetszik. Tapintatosan tisztáznunk kell, hogy a diákszerelmek abszolutizmusa nem kérhető számon a felnőtti kapcsolaton. Mesélt volt barátjáról, akivel kibékülhetett volna, de maradt a jó ismeretség.

*

Másfél év után itt járt Rajcsek haver. Volt egy borzalmas baleset, szinte otthagyta a fogát. Ő már első látásra látja, ha egy nő olyan, azaz akarja-e vagy sem…– állítja. Nos, én ebben soha utol nem érem.

November 5.

Fröccs intrikál. Szólt Kazinak, hogy átadná a rovatot a lányának, mert Vásárhelyre szeretne költözni. Nocsak! A Molnár H. állására fáj a foga.

A Nagy Október 70. évfordulós ünnepségei Moszkvában. N. C. két dolgot tartott szükségesnek hangsúlyozni: a marxi tanítás sajátos körülményekre való alkalmazását, és az önállóságot, valamint azt, hogy a szocializmus építésében elengedhetetlen egy kommunista párt általi vezetés.

Hitetlen négy napja késik visszatérni külföldről.

Találka Szerénykével, süteményt, teát kaptam ajándékba, megkérdezte, iszom-e, s rögtön ráállt, hogy szombaton színház előtt feljön hozzám, mi több, a teát is azért fundálta ki. Édes, céltudatos és visszafogott. Ha ennyire komo-

lyan keresi a helyét az életemben, akár meg is találhatja. El kell érnem, hogy kitárulkozhassék, tehát a maximumot fogom nyújtani, a vonzalmat megjátszanom nem kell, elemi erejű.

November 7.

Lappangó téboly: az irodájában szenvedő szerkesztő.

*

Feljött hozzám színház előtt, életében másodszor. Előbb a Cişmigiuban sétálgattunk a gyenge őszi napsütésben, megcsodáltuk a juharlevelű platánokat, végre oldottan mesélt a családról, a húgáról, néztük a gyerekeket a homokozóban. Ahhoz képest, hogy most kezdtük az ismerkedést, túlontúl előreszaladtunk a szándékok kinyilvánítása dolgában.

November 9., hétfő

Női praktikák: elmész a tengerre próbára tenni a vonzerőd, nemigen megy a dolog, eszedbe jut egy elutasított srác, „milyen hülye voltam", esetleg „hadd lám, mit szólna ha…", írsz neki egy lapot, kiveted újra a horgot, találkoztok, rövid idő alatt kivasalod belőle a vallomást– s nem veszed észre, hogy elfonynyasztottad az érzést, ami nélkül tartalmatlanná lesz a kapcsolat. S kisül, fő mozgatórugója mindennek a hátterében az elhízástól való félelem, s a saját vonzerőd leértékelése húzódik meg.

November 10.

Tegnap eljött Szerényke a szalámiért, amit neki vettem, nagyon kedves volt, van benne egy (sajnos néma) finomság és érzék a kedvességhez.

*

Megjött Aktívpista egy heti távollét után. Hitetlen, úgy néz ki, kereket oldott. Fröccs bejelentette igényét a Lajos állására, elutasították, nekem ügyes kéréssemre (mondj nekem valamit, mert döglök meg) azt felelte: úgy tervezte, hogy két hónapon belül hazaküld, de diktált pár sort az általam beszervezett, kiszemelt lánynak, és döbbenten látta, hogy nem tud írni magyarul, az ly-t például lj-nek írja, haha! Egy hetet adott neki, hogy a nyelvtant megtanulja. ÚHHH!

Ma benzinsorban töltöttem az időt.
Flaubert: Bovariné I., többedszer olvasom.

November 11.

Elnöki rendelet csökkenti a villany- és gázfejadagot. Én naponta 1 kwh-t fogyaszthatok, ha túllépem 65 bani helyett 3 lejt fogok fizetni, de nem csupán a túlfogyasztásért, a gázt pedig egész egyszerűen elveszik, túlfogyasztás tehát ebből nem lesz. Össznépi pénzbírság, a díjak egyre inkább büntetésjelleget öltenek. Románia államadósságát különben a 80-as évek eleje óta 14-ről 6,4 milliárd dollárra csökkentette, Zs. szerint a villamos frekvencia egy éve az országos hálózatban 47-46 körül mozog, ami azt jelenti, hogy az 50 Herzre tervezett egész berendezés tönkre fog menni. A frekvenciacsökkenés abból származik, hogy a fogyasztás nagyobb a kínálatnál. Egy hűtőszekrény 27 kwh-t fogyaszt havonta.

Rossz hírem is van, Kozma Tibikét a konferencia előtt felvenni nemigen lehet, A. holnap beszél egy párttitkárral megsürgetendő az ügyet. Mellékelem a dekrétumot. Érdemes lenne összevetni a tavaly télivel, ami viszont csak három hónapra szólt.

Ajánlom Aktivpistának, vegye fel az ifjú Buia Simont. Át kéne alakítassa az állást, hogy érettségivel is alkalmazhassa. Ha megteszi, mondta, nem érte fogja megtenni. Makár Juli szerint nem szereti a gyereket, s mutatja, hogy szemellenzős. Vajon miért? Túl őszintén adná a gyerek önmagát? Még nem tanulta meg, hogy a tehetségnek a konformizmus álarca mögé kell rejtőznie, mert az *organization man* a kettőt csak együtt képes értékelni. A lovat a zablával együtt, s ha választania kell, a zablát választja inkább. Pedig az szekeret még el nem húzott soha! Ebből látnivaló, hogy bennünk is mit értékel. Be fogom jelenteni igényem a Molnár H. megürült állására.

Édes hazánk alternatív javaslatot terjesztett be a bécsi konferencián az osztrákokéval szemben a – na, mit gondoltál? – a kisebbségek ügyében. Alapgondolata, hogy a kisebbségi *egyéneket* a többi polgárt is megillető jogokban kell részeltetni, különleges jogokat, pláne kollektíve, nem kaphatnak. A közösségek persze még kevésbé. A különbözőket –különbségtétel nélkül! Micsoda játék a szavakkal, a negatív megkülönböztetés színében tüntetni fel a pozitívet.

A terror szükségességét forradalmak után mivel indokolják: a lakosság átcsoportosítása, az egyén leválasztása a tulajdonról és előző életformájáról, az új főhatalom elismertetése, az ellenállás letörése stb. indokolná az erőszak al-

kalmazását, a politikai és erkölcsi terrort. De az elrettentést, a félelemkeltést fel kell fokozatosan váltani a pozitív motívumokkal, amelyek az új állapotok valódi megszilárdulását hozhatják el. A szocializmus eddig nem hozta létre a javak bőségét, a népuralmi formák sem differenciálódtak – emiatt terjedhetett el az átmenetiséget befagyasztó, adminisztratív, hivatali kényszer és uralom, s a társadalom kettéválása mára nyílt titokká vált. Lásd a lengyeleket. A mesterségesen felajzott lelkesedés pedig kiürült – mert ez volt a negatív motívumok pozitív párja a hőskorban. A nagy dilemma persze mindig az, hogy az erkölcsi terror önellentmondás és ezért képtelenség, csakis behódolást, szolgalelkűséget, illetve lázadást, polgárjogi mozgalmat szülhet.

November 12.

A Hitetlen megpattant. Gyenge volt, s nagyon rá is mászhattak, azt hiszem, s mielőtt a bélyeg megszáradt volna rajta, jobbnak látta Svédországba távozni. „Karrierje" miben gyökerezett? Engedelmességében, ami gyengesége tudatából származott, és abban, hogy a törtetők, Fröccs és Szarka annyira lebecsülték, hogy mások pozíciói aláásásával foglalkoztak inkább, s őt elhanyagolták. Ő szegény pedig gyengesége miatt érezte előléptetését, a főnökséget a kiszolgáltatottság új formájának. Jellemző rá, hogy a feleségét magával vitte. Biztos vagyok benne, hogy vissza akarta szerezni eszmei csapata megbecsülését és az önbecsülést is, ehhez mást nem tehetett, itt hagyta a havi 6 ezer lejt és az alkalmazkodás kényszerét levetette. A kegyelemdöfést Aktívpista adhatta meg neki, amikor jelenlétemben elárulta neki, hogy én az állást visszautasítottam.

November 13., péntek

Nagy nap: elfogódottan, de az apasággal járó kötelezettségekre hivatkozva, kiigényeltem magamnak Molnár H. megürült állását. Kapásból elutasított, mire berzenkedve kijöttem, dühöngtem egy darabig magamban, majd visszamentem azzal, hogy ő a főnököm, tudnia kell, mit gondolok róla, igazságtalannak tartom a döntést. Kovács Nemerének akarja állítólag adni, mert honorálnia kell valamivel, hogy hetente két-három írása jelenik meg, és 15 éve dolgozik már. Igazságtalan, mondtam, mert én nem Nemerét kifogásolom, de itt mindenki lép egyet előre, csak én kettőt vissza. Miért? Utolsó ember lennék én itt?

Ez meggondolkoztatta, hétfőn tárgyalunk újra. Vagy felkínál nekem valamit, vagy abba a helyzetben hozza magát, hogy el kelljen engednie. Nem áll

már az a hipotézise, hogy „az volt az álmod, hogy elmenj Szentgyörgyre, én a szerkesztőség jelenlegi helyzetében is megígértem ezt. Mit akarsz még?" Nos, a kegyességnek lőttek, én kerekedtem felül. Azaz kerekedhetem… Ha nem becsül meg, akár azt is bejelenthetem, hogy más lapot keresek.

*

Reggel kérdem, hogyan fogadták a hírt a KISZ-nél Hitetlenről, amit tegnap hozott a tudomásukra. „Egytől este hatig tartottak ott, úgy jöttem el, mintha H. temetésén lettem volna… én nagyon jó viszonyban voltam vele…" Hitvány képmutatás, számításnak persze nem rossz. M. Julika a kiszemelt utód, ott tesz-vesz a szobában. Neki is szól? Az együttműködési készség, ami bennem fogyóban van, mintha őbelé költözött volna mind át. Megpezsdült kedvvel írta meg életrajzát.

*

Aktívpista elárulta titkát: a titkárnőt biztatja, próbáljon írni, s a Gyuri Pistára is leküldené. Sülve-főve együtt vannak, amióta H. lakását is neki ígérte, az a lába nyomát is megcsókolná, és készségességében már-már rabszolgai alázatosságról tesz tanúbizonyságot. A lavina elindult, a kontraszelekció „válogat", Isten irgalmazzon a lapnak az el-előrésedés útján. *Simili similibus gaudet.* „Mondtam neki, kötés helyett írjon." Tetszeleg a főnöki, a felfedezői szerepben, koldulja a szeretetet. Egy utópia lebeg a szeme előtt: a hasonszőrűek kis szigetén imádtatná magát.

November 15., hétfő

Lapelemző ülésen nekiugrottam keményen a bürokrata, KISZ-irodában fogant riportoknak. A. minden áron rá akart venni, ismerjem el, Kovács Nemeréről van szó, mondtam, nem, én is írtam ilyent, egy gyakorlatot támadok. Sajnos nem tettem hozzá a heves érvelésben, hogy a tehetségnek két ismertetőjele van, írása 1. élményt tartalmaz, élettapasztalatot, 2. megformált, azaz nyelvileg csiszolt vagy adekvát és szerkezetileg átgondolt. Utána öt percre négyszemközt maradtunk, kiderült, megtanult tárgyalni. Miután már a gyűlésen mindenki füle hallatára és először kijelentette, megígérte, hogy vidékre enged a lap jelenlegi nehéz helyzete ellenére is, és betartja a szavát, de négyszemközt azzal kezdte: azon gondolkozik, hogy mégis rávesz, maradjak. Én pedig bekaptam a horgot, kezdtem sorolni, miért lehetetlen (idegroham, apai

érzés, kiürült élet, gyomorfekély, álmatlanság stb.), s közben ránk nyitották az ajtót, be kellett fejezni, s a következő ragyogó mondattal búcsúzott, miután párhetes haladékot kért: „A dolog másik vonatkozásában pedig most sem tudok többet ígérni", azaz anyagilag be kell érnem a helyi tudósítói fizetéssel, a Lajos besorolását nem kaphatom meg. Kijöttem, és a mellékelt levelet fogom átadni neki holnap. Ha alkuszunk, bár egy részét mentsem meg a „redactori" besorolásomnak. A Lajosé különben publicist comentator volt, azaz főmunkatársféle.

Tehát a mai nap mérlege: 1. nyilvánosan elhangzott, hogy mehetek (nem utolsósorban a másik igényem, a fizetésemelés hatására, mert érzi ő is, nem teljesen alaptalan), 2. a fizetésemelés ügye nyitva maradt s további alku tárgyát képezheti. Szabadság asszony tehát rám kacsintott, habár nagy *píz* nemigen leszen, szegények leszünk, s szabadságunkat a régi módszerrel, igényeink tudatos korlátozásával fokozhatjuk csupán. Ügyes voltam abban, hogy nem akartam ma kikényszeríteni a választ. Ő ugyanis már tegnap eldöntötte, hogy nemet mond, és kész válasszal jött. Az is beütött, hogy nem Kovács Nemere elleni támadásként könyvelték el kirohanásomat a bürokrata riport ellen.

*

Szerényke telefonált, találkoztunk. Mondanivalója az otthoniakról semmi, szóra bírni nem lehet, csacsogni, de még beszélgetni is alig tud. Kérdésemre, hogy körmét előzetes megállapodás nélkül szokta-e levágni, azt válaszolta némileg csodálkozva, hogy igen. Bizony két vagy három éve egyfolytában igazam van…

November 17.

Bókoló levelet kaptam Székely Ervintől, szegény azt hiszi, én leszek a Hitetlen utóda. Az iróniának mestere azért.

*

A kis csíki lány „szakító" levele: ő kitárulkozott, én visszaéltem bizalmával, nem gondoltam a „kellemetlenségekre", amik érhetik. Szegény csak a maga kis világával gondol, szülei szemrehányásától retteg szorongva, s olyan panaszos hangon ír, legszívesebben megbocsátana, sajnálja nagyon, hogy „barátságunk ezennel összeomlik", s „biztosan nagyot csalódtam benne", írja.

Éjjel rémálomból ébredek a jóvátehetetlen iszonyat érzésével. Képek: valami beteges kajánságnak és érdeklődésnek engedve, apró, de kínkeserves neve-

tések közt, önpusztító mód kivágom a szívem, nagy húsdarab (szívet ebédeltem a tegnap), piros, sima szívizom, eldugom valami polcok mögé, közben egy másik énem józanul azt gondolja: lehetetlen hülyeség az egész, az erekből a szívüregbe torkolló vér összekeveredik, így élni nem lehet. De mégis élek, és iszonyodva várom, hogy a vér megalvadjon bennem, de még nem történt meg, csodálkozom, növekvő iszonyodással kilépek, hogy beszédbe elegyedjek valakivel, egészen elmosódó képek, foszladozik az álom, félálomban behatol tudatomba felülről az egész képtelenségének felismerése, erős szívdobogás, sajgó szívvel ébredek. S végül az eltaszítás keserű érzése tölt el, a megkönnyebbülés késik, miközben azonosítom a tegnapi levél élményét és már fogalmazom is neki a válaszom, tegnap elküldött válaszom függelékeként az álom leírását valami ilyen konklúzióval: hát tényleg vége? Légy hű nem a régi, hanem születő új önmagadhoz kislány – mert javíthatatlan tanácsadó vagyok…

*

Ez a ragyogó teremtés is cserben hagy? Fölszabadítom gátlásai alól, négyszemközt a leveleiben kitárulkozik, s én akkor (csúcsformájában!) kivezetem a világ szeme elé – mire ő megfutamodik! Vissza a jelentéktelenségbe! S még értetlenkedik, ha az ember a női nemet… – Ezt reggeli fölényeskedő eufóriámban írtam.

November 18., szerda

Szerényke a bevehetetlen hallgatagság vára. Áthatolhatatlan némaság falai közé zárkózik. Kiismerhetetlen, talán nem is érdemes megismerni. Mai találkánkat mindketten lemondtuk, én az esőre, ő a tanulásra hivatkozott. Én beszélek, kitárulkozom, ő hallgat, szaglászik, tűri, hogy puszilgassam. Nincs mihez kapcsolódni. Szövegelésimből csak az érdekli, ami a rokonokról, a kocsimról szól, a nagyvilág túl nagy neki, a nőies kedélyesség, melegség minimumát sem akarja nyújtani, s mióta elhidegülésem megsejtette, elővigyázatosan ő is előkészületeket tett a távolodásra. Kísérletem, hogy szóra bírjam, kudarcot vallott. Zártsága, gátlásossága, kishitűsége, szájszaga, csúf fogai? Elhízási hajlama? Győzedelmeskedtek.

November 20–22., péntek–vasárnap

Szentgyörgyön. A. válaszolt levelemre, szó sincs visszaminősítésről, a redactori állás a 24–27-es fizetési osztályokat öleli fel kb. 3400 lejig, a corespondent

local principal pedig a 29., azaz 3600 valahány lejig terjed. Erre előléptetést kértem nyíltan azzal, hogy nincs már kire felnéznem ebben a szerkesztőségben. Ez hétfőn történt, Szombaton előzőleg a *Megyei Tükör*nél jártam, lenne egy redactor pricipali állásuk, de sajna napilap!

November 23., hétfő

De. tárgyalás A.-val, délután lerohantam a dugig megpakolt kocsival, könyveim 2/3-val Szentgyörgyre ismét.

Vasárnap megismerkedtem a vonaton egy ragyogóan okos, érzékeny fiatal gyermekorvosnővel. Marosvásárhelyről hozta az erkölcsi tartást, Bukarestből a szakosodás adta tudásfölényt.

November 25., szerda

Merész és ügyes sakkhúzás: szóltam Bizalminak, hogy elvállalnám a kultúroldalt, s láttam, meggondolkodtatta. Tk. az ő oltalma alá helyeztem ezzel magam, a fizetésemelésre is számíthatok, s talán a tudósítói robotot is kicselezem.

November 27.

Elég! Hónapokig, sőt évekig betöltetlenül hagy állásokat, amíg mindenki intrikálni, könyörögni nem kezd, megmérgezi a szerkesztőség légkörét, hatalmát kiélvezi és mindenkit elégedetlenné tesz. Négy állás betöltetlen: a Taré, a Hitetlené, a Molnár H.-é és… És mindent miért? Hogy X. igényeit kielégíthesse. Pont azét, akit nem érdemes, aki kiégettségében már csak a minőség nélküli mennyiséget gyártja, nyers és megformálatlan bürokrata riportot tud produkálni. Ezt nevezi ő méltányosságnak. Fokozatosan rájött, hogy a középszerűség a legkönnyebben kezelhető, a tehetséggel vesződni nem érdemes.

Bizalmi ideges és faragatlanul kidob, őt ne sürgessem. Szeretné, ha átvenném a kultúroldalt, de nem tudja, hogyan fogadtassa el A.-val. Biztosan annyit szidott már előtte, egyetértett a leszázalékolásommal, hogy most nehezére esik átkérni, s ráadásul arra is rájött, hogy én előléptetést is elvárnék cserébe.

November 28.

Sejti, hogy becsülni nem lehet, s ezért arra vágyik, hogy szeressék. De hát lehet-e szeretni azt, akit nem becsülünk?

A politikai körök vezetői között jól szövegelő embereket hallgatok. Mi az ideológia – e körül folyik a szó az *ideologia noastră românească* helyett. Beszéltek a *conflictul între bine și foarte bine*-ről (a jó és a nagyon jó közti ellentét), amikor '67-ben legitimitást nyert a rossz is, ma pedig – jegyezte meg egy ragyogó elme – *conflictul între foarte bine și excepțional* (a nagyon jó és a rendkívüli, a kiváló közti ellentét) van napirenden. Hahaha! Felfele fokoznak, amikor az élet fordítva teszi.

A Vígszínházban *Ion Băieșu: Preșul* című szatírája. Ragyogó, a népről így is lehet hát írni. Zita okos, felszabadultan vidám és spontán, tapasztalt emberismerő. Mesélem neki: hat év a tanügyben, hat év újságírás… És a következő hat mi lesz? – kérdi némi rosszallással.

November 29., vasárnap

Eső, szitáló köd. Hatalmas sorok: liszt, bor, sör, kenyér, szalonna, szalámi, felvágott, gyümölcsök, zöldségek, italkülönlegességek, sütemény is mintha többféle lenne, tojás!, vagdalthús és egyebek. Este égnek a villanyok az utcán, mintha valami változott volna. A választások után ugyan új csatornát avattak, egyiptomi látogatásra is sor került, de tegnap a szokásostól elütő határozat támadja a *scapegoat*-okat (bűnbakok, itt az izraeliek). Beéri-e a közhangulat (ha egyáltalán van ilyen) ennyivel?

A Dolj megyei pártfejesek különben vadászni mentek, és ott egy aktivistát meglőttek.

Az országközepi[145] események kronológiája más. Volt előzőleg munkamegtagadás a Traktorgyárban, majd amikor buszokkal elszállították az illető részleg melósait, leállt a gyár, erre kiengedték őket. Hasonlóképpen az állandó fizetéscsökkentések hergelték fel a teherautógyáriakat is, meg a vasárnapi műszakok hetekre visszamenően, s amikor a választások reggelén sorba állítva akarták őket szavazni vinni, a bomba robbant. Dal, erőszak, a városi polgármester megverése és bezárása (előzőleg egy gyűlésen nem akarta meghallgatni a szót

[145] A brassói munkáslázadás, ami napok óta főhelyen szerepelt a Szabad Európa Rádió adásaiban.

kérőket), majd a menet a központba, a jelszavak, a hangulatot, az elszántságot szülő dal[146]. A jelszavak: Szabad vasárnapot!, Nem szavazást, hanem ételt!, A Traktor árulói!, Megtagadjuk a szavazást! Le az ország kiárusítóival! A tettek, a pártkantin és a pártbüfé raktárának feldúlása, az óriássajt felmutatása. Egy hétre rá se híre, se hamva semminek, de az én orvosnő ismerősöm csak román könyvet mert magával vinni a vonaton.

NÉP ÉS MASZLAG

Úgy tűnik, nem a represszió[147], hanem a retirálás alternatívája mellett döntöttek. Habár a határozat korántsem egyértelmű, a fenyegetést sem zárja ki.

Egy vicc: a helikopterből látni, százak taposssák az agyagot. Leszállnak, nézik, vályog! De miért? Exportra Bulgáriába. És? Onnan juhokat kapunk. Hol vannak? Azokat Lengyelországba exportáltuk. És? Onnan teheneket hozunk be. Jó, de hol vannak? Ja, azokat a SZU-ba küldtük, és onnan szalmát kapunk…

Scapegoat-gyártás (bűnbak), gyáva figyelemelterelés és fenyegetőzés az anarchiával. Az igazság ilyen indirekt bevallása undorító. A népharag ráuszítása a gépezetre, annak fegyelemre és engedelmességre intése. Vajon miért titkolták el a negatív állapotokat? Erkölcsileg, magánéletileg züllöttek-e? Ki rendezte meg azt a vadászatot?[148]

A válság nem mélyül-e tovább, ha 1. a fizetéscsökkentést abbahagyják, 2. ha az ellátás megjavul, 3. a villany- és fűtésszolgáltatás kielégítő lesz a télen s 4. a vasárnapi dolgoztatást nem erőltetik tovább? A leváltások, kinevezések kevésbé érdeklik a poport, azzal nem érné be. A politikai tudatosság nem olyan fokú, hogy politikai változást akarjon kicsikarni – magától, ha válság nem hajszolja bele a kétségbeesett céltudatosságba. Kérdés: mennyire volt szervezett a dolog, a nemzeti érzület megtisztítására tett kísérlet mennyire komoly, és a bürokrácia mozgástere mennyire maradt meg? A kiforratlanság, a politikai platform hiányának jelei nyilvánvalóak. Érdekes viszont, hogy a munkásosztály és a párt szembekerülését, a lengyel fejlemény csíráját látja benne egy hazai nyilatkozó,

---

146 Az *Ébredj, román!* című Andrei Mureșanu versére írt dalt énekelte a központba beözönlő tömeg, útóbb ebből lett az új román himnusz.

147 Kemény represszió is volt.

148 A lapok a vadászati balesettel foglalkoztak nagy terjedelemben, eseménnyé fújták fel, hogy elterelјék a figyelmet a munkáslázadásról.

és a represszióról való lemondásra szólít fel a különben Amerika-szakértő és 72 éves politológus[149]. Tény, hogy nemcsak belföldön, de nemzetközileg is a rendszer politikai megújulásának hogyanja tisztázatlan kérdés, a főhatalom (SZU) se döntött még, az alulról jövő megoldások ideje pláne nem érkezett el.

Különben a felelősség áthárítása a középszintre első lépése lehet a politikai vonal kiigazításának. Elvileg nem tartják bejelenthetőnek a módosítást, a központ nyílt önbírálatát nem vállalják. De minek bejelenteni, ha a bűnbak megvan már? S ha a nép némi kis gyakorlati változással is beéri? A látszatok tovább élhetnek, nem bánják, az elvek sose érdekelték őket. A veszedelmes felismerést, hogy vezető és az apparátus egy, ártalmatlanná lehet másképp is tenni.

November 30, hétfő

Hány ilyen magányos, borús névnapom lesz még? Ideje áttérni egyébre.

Aktívpista ellenségesen, szúrósan néz. Azt hiszi, át akarok menni más laphoz, de engedni nem akar.

December 1.

Ma pártgyűlésen feldolgoztam a párthatározatot, és odabiggyesztettem a magam görcsoldóját: példának hoztam fel magam arra, hogy a személyi kérdéseket is meg lehet pozitíve oldani, ugye nekem is megígérték a szentgyörgyi kihelyezést, amire nagy szükségem van, mert kritikus életkorban vagyok, és ami két évtizedig ment, hogy magányosan éljek, azt már nem bírom. Jó pár évig akarok még dolgozni. Éreztem a megkönnyebbülést az A. részéről, Bizalmi is felélénkült. A. erre fel különben elmondta, hogy a dolgot megbeszélte a KISZ-nél, meg Koppándival is, megvan a jóváhagyás arra, hogy tudósítóként leköltözhessek. Isten, segíts!

I. szerint, aki lányától tudja, a călărași-i kohászati kombinátban havi egyhetes fizetés nélküli szabadságot adnak mindenkinek, és kb. 50%-os fizetést kapnak. Eredetileg elbocsátásokhoz kellett volna folyamodni, a melósokkal egyetértve határoztak inkább a szabad hét mellett! Zs. Szentgyörgyön 40%-os fizetést kapott a múlt hónapban plusz 35 % hitelt (az egész gyár, az IMASA).

[149] Silviu Brucan. A *Scinteia* pártlap valamikori főszerkesztőjének, az akkor már félreállított politikusnak számító Brucannak, aki a volt funkcionáriusok tiltakozását, a Hatok levelét is aláírta később 1989 márciusában, komoly szerep jutott a rendszerváltás után is Ion Iliescu oldalán.

December 2.

Bizalmi nehéz ügynek látja a Szentgyörgyről való szerkesztést, valóban kész rabság lenne, ha hetente kellene egy oldalt postázzak, maradtunk abban, hogy bedolgozom – az is valami, ha félig hozzá, félig a másikhoz tartozom.

December 3–4.

Kolozsvár. Elsétáltam a Vasút és a Caragiale utcákba, ahol laktak felmenőim és mi is kisgyerek koromban, felültem a villamosra, ami újdonság. Okos beszélgetés Vargha Jenő László fiatal pszichológussal. Kovács Pali újabb útja Magyarországon, a Munca Invalizinál 17-en benn égtek egy robbanás nyomán. A nagy költő (Kányádi) jött szembe velem egy kis szekeret húzva. A Bethlen bástyánál lebontották a falról a toldalékokat, szemben pedig a cigánynegyedet, állítólag oda tervezik az új központot. A vonaton egy rendkívüli ember, a munkáspolitikus. A provokatőr gyanú azért csak utólag hunyt ki bennem. Dani érzelmi élete mélyül, harmonikusabb életkorba érkezett. Mindkét gyerek mumpszos volt.

December 9., szerda

Kizártuk Hitetlent a Pártból, mert megjött a képeslapja Stockholmból, hogy Prágából véletlenül lehetősége nyílt oda utazni, s az idő dönti el, hogy helyesen választott-e. Minden felszólalás, hozzászólás oda lyukadt ki, hogy álarcot viselt, nem tudtunk szándékáról, ez fontos, mert 1. elszigeteli az esetet és 2. felment bennünket. Aktívpista: „in felul său molatec și ipohondru, total lipsit de spirit de aventură… a executat tot ce i s-a spus" (méla és hipochonder módjára viselkedett, minden kalandori hajlam nélkül…mindent végrehajtott, amire utasították). Ő ne választott volna tudatosan?

H. egyfelől gyáva, másfelől gőgös volt. Gyávasága miatt egyre tűrhetetlenebb helyzetbe sodródott, „karrierje" is csak fokozta kínjai elviselhetetlenségét. Hogy önbecsülését visszanyerje, végül gőgjének engedve, fellázadt (ha a szökést annak lehet nevezni).

A. közli velem, hogy megszüntetik a lapot, mert mindenki innen pattan meg, „tehát nincs szükség rá" (?!). Izgalmas! Micsoda alpári fenyegetés és durva gonoszság– meg az a kimondott jóindulat!

December 11., péntek

Tegnap, négy nappal az országos pártkonferencia előtt az államvallás fő szentségét és orákulumát felmutatták a tömegnek, nagy volt az ünneplés. A sajtó sietett közölni, hogy a hűség megújításáról volt szó. Ún. munkalátogatás zajlott.

Három nap alatt három pártgyűlés, meg kellett vitatni a Dolj megyei ügyeket mindenütt és munkatervet kidolgozni. Referat al biroului organizației de bază cu privire la gravele abateri săvîrșite de H., secretarul biroului de bază.

December 12., szombat

Ma jelentették be, hogy N. C. javaslatára a beneficiu 50%-át megkapjuk még december folyamán, ezt eddig a következő év májusában ha folyósították. Más húrokat pengetnek, új érzékenység ébredt bennük.

Két ember elégedetlen velem: a főnököm és anyám, végső soron ugyanazon okból. Az apparátus családomból s az anyai szívből is kiűz.

December 16.

Hosszú séta a parkba és latyakos utcákon át, a Piața Romana sarkán jön szembe a zebrán Szerényke, az arca csupa sértettség és szemrehányás. Rájöttem, hogy nem megy – mondom. Fel sem hívtam, úgy maradtam el tőle. De nem is próbáltuk – így ő. – Olyan rosszul esett, hogy sírtam. Nem, csak három évig egyvégtében – gondoltam én. De megebédeltettem, megsöröztettem, megkávéztattam, s mire mindezzel megvoltunk, már újabb találkát beszéltünk meg. Úgy viselkedtem, mint aki női önbizalmát helyre akarja állítani. Ő azt hiszi, hogy a nyári kölcsönt adtam csak vissza. Giling-galang.

December 17.

A pártkonferencián elhangzott beszédben (N. C.) elhatárolja magát az ún. piac-szocializmustól és 200o-ig a falvak átrendezését is be szeretné fejeztetni.[150]

[150] A falurombolásként hírhedtté vált tervről van szó, mely ellen nemzetközi tüntetéseken is tiltakoztak. Az ország 13 ezer települését pár ezer ún. agráripari községbe vonta volna össze a totális ellenőrzés és elgyökértelenítés stb. céljával, a mezőgazdasági területek növelése ürügyén, többek közt eltörölve a kisebbségek múltját és felbontva közösségeit is egyúttal.

Egy jottányit sem enged a negyvennyolcból. Két részlet a záróbeszédből: lásd napló melléklet C beszéde 1–6.

December 19., szombat

Szerénykével a Pescărușban a Herăstrău park sarkán. Az ebéd után mindjárt az jut eszébe, hogy „ilyen körülmények között" nem akar két-három gyereket szülni. – De hogy az ösztönei mennyire feszes rúgóra járnak!

Másodszor láttam a Nagyfőnököt a Dorobanți sugárúton, nagy rendőri készültség, civilrendőrök, mindenik a járókelők fele fordulva.

A. szemelvényeket választatott ki velem a beszédből, majd az egészet újracsinálta. Hova lett az enyém? Most hasonlítgatja össze a sajátjával?

December 21.

A. a szerkesztőség plenárisát azzal kezdte, hogy megköszönte a munkatársak hozzáállását, akik Hitetlen disszidálása után többletmunkára tettek vállalást. Ezt azért bocsátotta előre, mert az anyag, az évi munka kiértékelése eléggé durva, nem emel ki sorozatokat sem az *Olt új könyvé*n kívül, nem dicsér, viszont bírál. Ez igaz is volt, de mivel név nélkül tette, teljességgel céltévesztett és hatástalan maradt. Kínos volt, mikor azt magyarázta, miért írta románul: vendéget akart hívni, de szombaton fejezte be az írást, emiatt lemondott róla. (Én végignéztem, hogyan húzta az időt szombatig.) A jelentést felolvassa, benne: a pártfőtitkár a konferencián, gazdasági problémák az anyagfogyasztásig és a pártfőtitkár megjegyzése a tíz nappal ezelőtti találkozón a sajtó képviselőivel: „Ti nem is tudjátok, mi az az új gazdasági mechanizmus! Ti, akik azt hiszitek, hogy mindent tudtok!…" A terv nem teljesítése azt jelenti, hogy a sajtó nem dolgozott! jól. Nevelő írásokra van szükség. Súlyos fegyelemsértés és két „árulás" történt. Tervfegyelemre van szükség az anyagleadásban. Fogalmi zavarra figyelt fel, pl. van, aki nem ismeri a szervezeti szabályzatot, a KISZ mozgalmi nyelvet, „a fiatalokról az értük nem felelő elvtársat kérdezte meg". (Ezt Székely Ervin később kikérte magának: ő az energiatakarékosság kapcsán miért ne kérdezhette volna meg a főnököt.) Ezentúl két havonta a szerk minden tagja dolgozatban számol be arról, hogyan sajátította el a pártdokumentumokat, ez lesz a belső továbbképzés.

Felolvasás után bocsánatot kér, egyes dolgokat eltúlzott, vallja be, de csak azért, hogy vegyük komolyan a bajokat. De mivel egyetlen nevet sem emlí-

tett, s csak két kéziratot mutatott fel („íme, hogy festenek szerkesztés után"), csak Hadházi Zsuzsa és Mirk László lehetett volna megsértődve, de ez utóbbi képtelen rá.

Következett az Intézkedési terv (Plan de măsuri) felolvasása. Mellékelem. Bevallja, hogy évekkel ezelőtti kollekcióból másolta ki az ötleteit, a rovatcímeket. A *Takaréklángon*t végig *tartaléklángnak* mondja és olvassa. Egyéb bakik (áttér a magyarra): „hogyan *barátkozzanak* (párkeresés) a serdülők? Barátkozzanak-e és milyen határok között?" Vagy: „a választott szakmák ne legyenek a perifériáról". A „szülőket hogyan tudjuk beterelni a helyes irányba?" „A hangsúly a nevelésre terelődik". Egy írásban *küszürűgépről* fecsegnek öt oldalon át. Kijelenti, hogy a XIII. pártkongresszus 18o gazdasági különprogramot fogadott el, ismerjük-e őket? Ne beszéljünk mindig mellé, ha pl. a munkatermelékenységről van szó, annak megduplázódása az érdekes, azt firtassuk. Bizalmi közbeszól: Nem sok az a 180? Röhögés. Lebontva? A megyei KISZ-titkárt? Azt kell kérdezni, a versenyek szabályzatát attól elkérni.

Aki teheti, szellemeskedik.

A kioktatás és a leteremtés kudarcba fullad, lejártja magát, nyelvi okokból. Amikor a beosztott bármikor belejavíthat szövegébe, a tanácsa elveszíti értékét és erkölcsi fedezetét.

Felszólalások. Mirk: ő többet dolgozott, az írások mégis gyengébbek, miért? Mert bárhova megy, mindenütt mások a gondok, mint amit és ahogyan meg kellene neki írnia, ezért kénytelen szájukba azt adni, amit elvárnak tőle. Nagy dolog számára Az *Olt új könyve* sorozat, mert évekkel ezelőtt neki és pár másnak nem is volt szabad riportot írnia, csak musz-anyagokat.

Fröccs felbátorodik és ráadupláz: nem ért egyet azzal, amit B. állított, hogy a jó riporterek elmentek volna. Hogy ki írhat riportot a negyedik oldalra, az nem tehetség, hanem státus kérdése volt nálunk. Mások oda nem írhattak, velük csak a hálátlan munkát végeztették el.

Én: Fröccs félreértette B.-t, ő nem állított olyat, hogy a jó riporterek elmentek és a szarok maradtak. Ő egyes jó eltávozottakról beszélt. Molnár H. kiérdemelte a maga státusát. A döglött oroszlánt rugdossuk? (Szégyentelen egy alak, forrott bennem a düh.)

A.: Volt egy idő, amikor a négyes oldalon csak Molnár H. és Bodó Barna osztoztak, oda más be sem kerülhetett. Molnár H. 1983 után már csak Vizi aláírású riportokat írt, azok már nem Molnár H.-riportok voltak.

Én: (efölött igyekeztem elsiklani): Akkor sem úgy volt, hogy a spec. riporteri státus és kiváltság jött előbb, és utána a tekintély.

Fröccs: Tar volt az egyetlen, aki spec. riporter is volt, és tudósító is (ez tetszett neki). Molnár H. viszont megtehette, mikor kedve volt hozzá, hogy az ügyvédjével meséltessen egy egész éven át (De jó írások voltak azok!), mert neki szabad volt…

B.: Lajos 1983 után nem közölt, mert elszarta a kalapács nyelét a könyvével, de azért a *SOS* című rovata is valami volt.

A.: Az már nem a Molnár H.-riport volt.

Én: Jó, az új vezetőség legyen tekintettel arra, hogy a négyes oldallal kapcsolatban van egy ilyen érzékenység, az tehát ne legyen lezárva senki előtt. Én, noha tudom, nem rám célozgattak, de én akár a hármas oldallal is beérem.

Lazics: Miért nem a kilencessel?…

Hadházy Zsuzsa: Kötelezővé kellene tenni, mindenki írjon havonta egy riportot a négyes oldalra.

Én: Ez hülyeség, de az új vezetőség legyen tekintettel erre az érzékenységre és ne zárjon ki senkit a négyes oldalról.

Fölmerül egy csomó új rovatötlet, új téma. Zsuzsa sajátságos butasága: rögtön kezdi magyarázni, hogy miért nem lehet ezt vagy azt megírni. Vagy feltételeket támaszt. Pl. az alkoholizmusról csak akkor hajlandó írni, ha névtelenül teheti stb. (Ebben a redakcióban náluk összefonódik alapélményük, a gúzsbakötöttség sajátságos lustaságukkal, önfelmentő érvelésükkel.) Belevész a zajba mondatom, hogy minden megírható. Különben sem állítom túl nagy meggyőződéssel, bár alapállásnak vitathatatlanul helyes. Ők ott hibáznak, amikor egy-egy kapott témát úgy fognak fel, hogy annak megközelítésébe sincs semmi beleszólásuk, hanem csak a sémákat szabad alkalmazniuk. Pl. a materialista nevelés a tanulók körében: Öt tanulót nyilatkoztatni? Kiszorítom én belőlük, bízd csak rám! – mondja az illető fennhéjázóan, bár épp csak „kiszorítani' nem lenne szabad. Kisül, hogy a szektások elvakultságáról is lehet írni. A szűkagyúság teszi a valóban kétségbeejtő helyzetet tényleg elviselhetetlenné.

Én szép témákat kaptam, kimondottan költői szárnyalásúakat, pl. a ligetek tavaszi vendégei.

Kapunk egy, a témát taglaló mutatót is. Szóval a letolás egy hosszú és kimerítő rovatgyűléssel zárult: témakiosztással.

December 22.

A mai *Informația Bucureștilor* az ellátásról húsígéreteket, az ellátás javítását tartalmazza. De hogyan? *Programul de autoguvernare și autoaprovizionare a*

populației cu produse agroalimentare și de produse industriale. (A lakosság önkormányzati és önellátási terve élelemmel és ipari termékekkel). Ha az állat vágósúlya meghaladja az előírtat (azt, amit be kell az államnak adni), akkor a többlet helyben maradhat, elfogyasztható. De amikor éheznek az állatok is!

December 23., szerda

Székely Ervinnel dumálunk, Hitetlen azért lépett le, hogy önmagát nemzedéke szemében rehabilitálja. Hozzágondolom, hogy ezzel egyúttal a túlzott engedelmesség útjának járhatatlanságáról is színt vallott. Mondom neki: Molnár H. komolyan vette a riport valóságfeltáró feladatát, és ráfázott. Méghozzá alaposan. De mégiscsak úgy érdemes csinálni, ha az ember valami kis fontosságot is tulajdonít magának, különben a musz-írások kalodájába zárnak, és valóban értelmét veszíti minden. Erre okosan megjegyzi, hogy ő inkább a saját korlátait érzi az utóbbi időben. Egy második Hudy. Makár Júliától nincs elragadtatva. Nekem is rendeznem kellene a viszonyom vele, a nulla pontra zuhant vissza, nem is szól hozzám, fojtott ellenszenvvel kezel. Hogy milyen szerkesztői egyéniség lesz belőle, előttem is rejtély.

December 24.

A nyálkás, sáros, csúszós utú városban ma reggelre rendet tett, nagytakarított a fagy. Kimondottan szép, a park meg gyönyörű lett.

December 26–január 3.

Szabadságon Szentgyörgyön. A gyerekek, az állandó családi! lefoglaltság a szellemet is lebéklyózza, elmélyülni lehetetlen saját lakás híján.

1988

Január 4.

Bukarest. A rádiókabarét hallgattam, így szilveszterezik egy magányos ember.

Pár gondolat: a témaválasztás és a témakezelés szabadsága, az két dolog. Zsuzsa és Fröccs tulajdonképpen a másodikkal nem rendelkeznek, de úgy viselkednek, mintha az első módjára az is meg lenne szabva, holott ott mozgástér még van. A főnöki bizalom hiánya miatt mozgásterük ugyan beszűkült, de azt ők tovább szűkítik ostoba viszonyulásuk, tévhitük miatt. Emiatt lehetőségeik alsó szintjén mozognak, Hitetlen, Fröccs, Zsuzsa ebben mind egy gyékényen árulnak. A szabadság fokozatai. Én az elsőt is részben megszereztem – kopogjuk le (felvételi stb.) – Persze ma január 4-én olvasok Zsuzsától egy írást a vakációs táborokról, de úgy, hogy egy KISZ-aktivistát beszéltet a munkatervről. Aktívpista szerint közölhetetlen és elégséges büntetés Zsuzsának, ha nem közlik. Holott valószínűleg kényelmességből választotta ezt a bürokratikus megoldást, és a markába röhög, hogy nem is kompromittálja magát vele az olvasó szemében, tehát ezentúl is büntetlenül teheti. Lusta is, persze demoralizált is.

*

Cikkek a szovjet sajtóban a bürokráciáról mint elnyomó osztályról – a vezető az apparátustól függ, nem a választóktól, ti. fentről választják, jelölik ki. Az apparátus piramis, csúcsán található a döntési szint, az információ is ott van, de a felelőtlenség is – az alapszinten pedig a felelőtlen tudatlanság és jogfosztottság.

Az áloktatás áltudományos ismereteket terjeszt.

Zaszlavszkaja orosz akadémikus az érdekekről: ez a társadalom tulajdonképpeni szervező elve, de az igazi nyilvánosság hiánya folytán érvényesülő központi akarat elfojtja őket, és idegen érdekeket fogadtat el vagy kényszeríti ki látszólagos elfogadásukat. Lásd a sziklaszilárd egység ideológiáját. Önfélreismerésre indít, „félrebeszél". A sajtó mit közvetít vajon?

Január 5–7.

Gyönyörű tavaszi derűs idő, nagy levegőzésre kitódult tömeg a városközpontban az alkony enyhén vörhenyes fényében.

Január 10.

A bürokrata tekintélyfogyasztó. Jellemző megnyilatkozása a bürokraták csalódottságának állításuk, hogy éretlen volt a nép a szocializmusra. Tehát nem a sztalinista gyakorlatban van a hiba. A népgyűlölet jellemző tünete, egyben életidegenség is.

Dani és Öcsi egy olyan világban fog felnőni, melyben a monolitikus hatalom már nem fog létezni, az állami paternalizmus a totális hatalom rendszerével együtt átadja helyét a hatalom megosztottságának és egy nagyobb egyéni szabadságnak, melyben tehát az egyéni ön- és identitástudat sokkal fontosabb lesz, mert egész egyszerűen az válik az egyéni boldogulás egyik alapfeltételévé.

*

Második reformkor. Jókai regényeiben a nemesség két táborra szakad, és megjelenik a radikálisok csoportjának képződése nem-nemesi rétegekből. Most az uralkodó elitről válik le egy réteg, és a népi értelmiséggel összefogva áll egy lényegében társadalmi mozgalom élére, mely ugyan még mocorgás és sejtelem csupán, de amely a nyilvánosság elé lépés mellett egyebet is akar egy hasonlóképpen civilizációs eszmény jegyében. És mégis mozog!…

Du. lakodalom az emeleten, csűrdöngölőt is járnak, reng tőle az épület.

Január 11., hétfő

Lehozták Danit egy fél napra. Dani selypeg, kényeskedik, affektálva beszél és a felelőtlen kisgyereket alakítja, mintha halálra kényeztettük volna. Mi infantilizálhatta ennyire ezt a maholnap hatéves kölyköt? Miért dobálja a földre a párnákat, piszkál hozzá a magnóhoz, mázolja szét a ragasztót, miért firkál, csíkozza be a tükröt, lapoz bele a könyvekbe, és miért megbízhatatlan? Miért viselkedik prímér impulzusok által mozgatott két-három évesként? Öcsi példája. Őt valóban kényeztetik és babusgatják, de ő természetesen kisgyerek, míg Dani megjátssza a kis édeset – és emiatt kis ebadta lesz, de keservesen sírva fakad, ha nem értik meg, hogy ő most játszik, és keményebben megbüntetik

vagy szidják. Dani szertelenkedik, kikényszeríti a figyelmet és szeretetet – talán ez magyarázza egész viselkedését, adja meg hozzá a kulcsot. Pillanatnyilag ezt a műfegyelmezetlenséget tartja a legcélszerűbbnek az érdeklődés lekötésére, ráadásul duplán élvezi a dolgot, mert külön öröme telik a szerepjátszásban, az alakoskodásban is. Felnőtt szemmel eléggé átlátszó és nem a legrokonszenvesebb fogás, épp a gyermeki természetességet korlátozza, ami persze időnként spontán kíváncsiság, egy-egy erősebb élmény hatására előbújik azért. De mégis azt korlátozza, amit a felnőtt a leginkább szeret a gyerekben, a megjátszottság hiányát. És ez nemigen fér össze a gyerek egyenlő a szeretet hordozója képlettel. Dani manipulál minket és önmagát is.

Egyéb tünetek: a szeme állandóan jár, rögtön kézbe veszi a vázát, a virágot, autókereket, pumpát, előrántja, játszik vele, teljesen kiszámíthatatlan – holott már tudja, mi a fegyelem és uralkodni is tud magán. De ha jó, senki sem törődik vele, míg így a mi típusú felnőtt nem veri, nem bünteti meg – akkor leszokna róla –, hanem játszani kezd vele, hogy figyelmét elterelje A kisöreg erre már rájött, és természetesen a honorált figyelem elvét követi, nem a másikat. Sejti, hogy a játékszerek játékszere nem a kocka vagy az autó, hanem a felnőtt. Valóban attól fejlődik a leginkább. A sajátos kizsarolási formák arra figyelmeztetnek, hogy vagy ő igényel több törődést, vagy a felnőttek hanyagolják el.

Január 14.

Ingmar Bergman: a sorozat új filmje a Patriában *a Kaktuszvirág.* Sikerdarab, de jópofa.

Január 16., szombat

Anatómiai lecke és demográfiapolitika. 25 gyerek áll körbe egy 20 centis, a szemétre vetett magzatot. Kutyák cibálták ki a kukából, véres.

Napok óta száraz hideg van, nem akar havazni. Lehangoló mindenképp. A magyar miniszterelnök, Grósz Károly azt mondta, ő egyetért azokkal, akik a rendszerben látják a hibák forrását. Csakhogy a rendszer megreformálható – tette hozzá.

Gyorsdokumentálódás a Timpuri Noi üzemben. Légsűrítőket gyártanak. A gyár körül halálra ítélt utcák, kivert ablakkeretű házak, leomlasztott falak, téglahalmaz, romok, kóbor macskák, rongy, piszok, szemét az úttesten. Hulladékot gyűjtő cigányok, kotrógépek, miegyéb. A leendő új központ.

Január 20–25., kedd

Temesváron nagynénémék a tenyerükön hordoztak. Találkoztam a csíki kislánnyal, aki itt tanul, ő a kérlelhetetlen egyenesség bűvöletében él és cselekszik, olyan egyértelmű helyzeteket igyekezett teremteni azzal, ahogy a diákotthonban fogadott, hogy alig tudtam megmozdulni. A kettőség persze végig megvolt, de egyenetlen intenzitással. Ha keresztülhúztam a riporteri számításodat, akkor sem tehetek mást – jelentette ki. Levelezzünk tovább, kérleltem. Sajna rokonlelkek vagyunk tartózkodásban, szemérmességben, zárkózottságban.

A város szép, a monarchia 19. századi kapitalizmusának terméke, a Dóm tér elragadó.

Józsa Ödi újságíró nagybátyám kérdései: miért nem adott a SZU olyan technikát, mint Amerika Tajvannak vagy Dél-Koreának? Lásd az illető államok csodáját! Másik: őt az nem lelkesíti, hogy halála után itt jobb leszen! Nagyon okos leírása a hibás körnek, amely a statisztikák meghamisítását szinte kikényszeríti: állandóan becslésekkel dolgoznak, a termésre vonatkozóan már áprilistól, s annál kevesebb nem lehet a termés. A jelentésekben szereplő számok, az állami alap, a takarmányalap, a fogyasztásra szánt rész, ezek mind irreálisak, erre az ún. önellátás rendszere teremt lehetőséget, illetve az kényszeríti ki.

*

Családom szerint a *Megyei Tükör*től üzentek, hogy 4000 lejes rovatvezetői állás vár, ha igénylem.

Szentgyörgyi mérnökismerős tavaly egész évben 85-90 százalékos bért kapott A vonaton két brassói gépkocsigyári munkás mesélte, hogy decemberre 120 %-os fizetést kaptak, amit csak tervmódosítás nyomán oszthattak ki nekik, amiből kiderül, hogy az eredeti tervmutatók irreálisak voltak. A mérnök azt állítja, hogy ők is csak a terv módosítása vagy a következő hónapra való átutalások révén vehetik kézhez a 90%-ot.

*

A temesvári magyar líceumban minisztériumi brigád járt, és hiába van tavaly óta két román igazgatónőjük, mégis rájuk járt a rúd. A tanárnőt felelősségre vonták, hogyan merte magyarul tartani az osztályfőnöki órát, amikor a tanfelügyelő nem tudott magyarul, egy gyerek „ötödik Cé”-ként nevezte meg az osztályát, miért nem mondott Csé-t? Akinek nem tetszik az állam nyelve, az elmehet, jelentették ki. A tanárok megalázottnak érezték magukat, volt tanár-

nő, aki sírva fakadt, egyes kollegák máshova adnák gyerekeiket, az volt az általános vélemény, hogy jövőre fel kívánják számolni a magyar tagozatot. A felügyelők hisztérikusan türelmetlenek voltak és a nyílt arcátlanságig mentek el.

Január 29.

Aktívpista panaszkodik, hogy Kozma Tibort nem hajlandó a szektor szervező titkára felvetetni a pártba – ő csak akkor alkalmazhatná. Jogász? – kérdezte. – Hozzon mérnököt!

Idegekre, idegekre és idegekre lesz szükség az elkövetkező években, hihetetlen önuralomra.

Film*:Far from the Madding Crowd.* Thomas Hardy regénye nyomán.

Vadászat indult a folyóiratok ellen, Huszár Sándortól elkobozták állítólag a naplóját vagy annak egy részét.

Január 31.

Napok óta esik, híg latyak borítja az aszfaltot, a beígért tél vajúdik, nem tud megszületni. Szerénykének bejelentettem, hogy nem megy, elsírta magát, de alighanem számított rá.

Február 1., hétfő

Leadtam két írást, kértem delegációt Szentgyörgyre, hazakísértem Makár Júliát. Hihetetlen önfegyelme van, el nem szólná magát egyetlenegyszer sem. Jehova inasai, mondja tanúi helyett. Ez jó. Holnaptól forgalmi tilalom, nagy a hó mindenfele. Hajnalban elbukdácsoltam a lábszárközépig érő hóban a 9-es kórházba, hogy a tomográfkezelő orvost ne sikerüljön meggyőznöm végül. S.-t kellene megvizsgálni az utóbbi rohamai miatt. Ragaszkodnak a beutaláshoz, amit a megye nem ad meg, mert 18 ezer lejébe kerülne. Az egészségügyben is a bürokraták uralkodnak, a beteg le van tojva. Alig nyitottam ki a szám, közbevágott, és leszólta a vidékieket, akik bizonyos fővárosi csodadoktorhoz irányítanak mindenkit, majd előjött a beutalással, mást ajánlott maga helyett, a tomográfról meg kijelentette, hogy nem jegyezheti elő S.-t, mert hol működik, hol nem, cserealkatrészeit külföldről kell ugyanis beszerezni. Kész! Közben Suceaváról hívta valaki, volt betege. – De azért a patkány inkább egér volt, ugye? – kérdezte tréfálkozva. –Nos, szedjen egy pirulával többet, hogy ne

lássa többet, innen egyebet nem mondhatok– tette le a kagylót indulatba jőve. A beutalás 7-10 napot is igénybe vehet, a vizsgálatok ráadásul fájdalmasak és haszontalanok is lehetnek.

Február 2–7., vasárnap

Szentgyörgyön. Anyám két megjegyzése. Benkő Samu kinyírásáról beszélgettünk, hogy szerinte ő is kinyírt azelőtt másokat. (?) „Ez a tolerancia egy furcsa dolog, azt se tudtuk korábban, mi fán terem. Olyan idők jártak, hogy amikor legelőször olvastam valahol, az értelmét szótárban kellett kikeresnem, hogy mit is jelent." 2. „Mindig arra vágytam, hogy normális, átlagos gyerekeim legyenek. S most a lányom élete olyan, amilyen, te sem vagy elrendezve…" Hiba, mondtam neki, hagyni kellett volna, hogy mindenki maga lehessen. Élesebben is fogalmazhattam volna

GÉPTEMETŐ A GYÁRBAN

A dudagyáron (autóvillamosági) volt tanítványom kísér végig a nagy csarnokon, korom, bűz, alumíniumkohó, olaj stb. Egy sarokban vagy húsz gép. Ezek sosem működtek, géptemető, csak arra jók, hogy amikor ellenőrök jönnek, nem tudják, hogyan itassák le őket, hogy ne róják fel a gyárnak a kihasználatlanságukat. Kérdem, miért nem írják le. Nem lehet, ócskavasunk van nekünk ennél több ott hátul. 45o fős részlege 17 ezer villanymotort gyárt havonta, 25 ezret is megtermelhetne kényelmesen, de nincs anyag, megrendelés, viszont a fizetéseket ki tudja így is hozni.

Zs.-t leküldték Bukarestbe, hogy tíz db. öt évvel ezelőtt az Augusztus 23-ba átküldött gép papírformáit rendezze, csakhogy azóta azokból mindent kiloptak, nem is találják őket, legfeljebb arra lettek volna hajlandók, hogy mostani állapotukat jegyzőkönyvezzék. Annak idején a gépeket fejvesztett sietséggel küldték le, főnöki munkalátogatásra vártak s féltek, nehogy ott találja őket, ti. azok is kihasználatlanul álltak.

Mindenfele ott a kiaknázatlanság. Kilóg az üzemszervezetlenség lólába. Bevezették az 5+1 napos hetet, a vasárnap mindig máskorra esik, így tk. csökkentették a munkaidőt is, és vasárnap is tudnak termelni, lásd az áramfogyasztás kiegyensúlyozását. Vasárnap viszont jóval kevesebbet termelnek, az igazgató meghagyta: aztán legyen fogyasztás! Hogy fedezve legyenek, az üresjáratot se

bánják, kimondottan pazarolnak. Ilyen időkben, amikor a gazdaság az energiahiány miatt fuldoklik.

Nagy beszéd, a kisebbségpolitika legeklatánsabb megfogalmazása az Előre 1988. február 9-i számában: …*Din păcate nu asta putem spune despre relațiile RSR cu Republica Pop. Ungar*ă.

*

A vonaton a megyei fővadásszal: a megyében 25o medvét tudnának eltartani az erdők, de már ezer fele van a számuk a vadászati tilalom miatt. Szimbóluma az önmagukat túlélő törvényeknek, rengeteg vérmedve garázdálkodik, a turizmust is komolyan veszélyeztetik. Egyvalaki vadászhat csak! Külföldit sem engednek be, pedig évi ötvenet nyugodtan ki lehetne lőni, valutát is hozna[151].

Február 9.

Io, io, io…e gli altri. 1966. Blasetti.

Február 10.

Look Back in Anger. John Osborne darabja nyomán. Richard Burtonnel. A nagyhangú hős a jó nőtől visszatér a jobbhoz.

Február 11.

Zsarnokéhes népek – népéhes zsarnokok.

Történelmi törvénycikkely-kiegészítés: a SZU-ban ezentúl nem vizsgálják ki a névtelen feljelentéseket, statisztikák szerint eddig 25 %-uk volt megalapozott. A rágalmazók és a félénkek, ill. a kiszolgáltatottak fegyverét vették el…

Apám szerint „büdös" lett a főszerkesztői állás, úgy érti: a mi szemünkben. Nem helyeslik, hogy a *Megyei Tükör* ajánlatát a rovatvezetésre nem fogadtam el, de nem csodálkoztak. Pedig fő indokom más: 1. mindig az igazi élettől való elszigeteltségem miatt szenvedtem, és egy ilyen állás semmiképpen sem kedvezne a kapcsolatteremtésnek, 2. e munkának se szakmai, se egyéb oldalait

[151] Évtizedek gondja a székelység nyakán: 2021-ben 1600 főre becsülték a medveállományt. (L. *Székely Hírmondó,* május 27.)

nem kedvelem, 3. és hogy bízom abban: a szabadidőt fel tudom hasznosabbra használni majd.

Aktívpista napok óta sötéten hallgat, úgy látom tehetetlen, képtelen egyedül megoldani a kérdést.

Február 13., szombat.

Tegnap este nyolcig tisztafej-szolgálatos voltam, a *Falvak Dolgozó Népé*től kellett átvennünk az ólmot. Január eleje óta folyton folyvást követik egymást a nem civil lapszámok.

Reiff tanár lánya elől az általa kiszemelt fogorvosi helyet egy nála kisebb átlagosztályzatú választotta el, ő megóvta a döntést, mire kikapcsolták a mikrofont, s az elnök nyilvánosan kijelentette: *aveți dreptate dar nu se poate face nimic* (igaza van, de tehetetlenek vagyunk), s emiatt Curtea de Argeșra helyezték ki.

Enikőnek tavaly pár század hiányzott a bejutáshoz, fellebbeztek, kisült, igaza van, *dar nu se poate face nimic,* mert új helyeket nem ad az állam, s a bejutottat már nem zárhatják ki. A „határzónában" rengeteg ilyen eset van. Tk. csalást is takarhat a megfellebbezhetetlen döntés fétise.

A teuton lovagok. Lengyel film. Hiányzik belőlük a pszichológia, ezért unalmasak.

Február 14., vasárnap

Film: *Marcel Carne: Hotel du Nord. 1938.*

Február 15.

Pártgyűlés, amin majdnem elvesztettem az önuralmam. Állítólag pressziót gyakorolok rá. Parancsnoki hangon közölték, hogy majd akkor mehetek el, ha a másikat felvették, punktum. Erre szállt a fejembe a vér.

A. hozzászólásából kisült: négy betöltetlen állásunk van, 1 felelős titkári és 3 újságírói 1. red. de rubrică 1. coresp. local principal, 1 specriporter. A két vidékre kihelyezett állás valószínűleg ott marad, mert nem tudja behozni őket a letelepedési tilalom miatt. A két korrektornak mennie kell, miután Cica nem volt hajlandó a *Tanügy Újság* egész normáját elvállalni. A kis gépírónővel szerkesztési munkát végeztettek, Zsuzsa és Kovács Nemere kéziratait adták oda

neki. Meg vannak őrülve, lelkiismeretlen játék egy csupa nagyravágyásból álló gyerekkel. A. szerint szerény, pedig csak szolgalelkű és műveletlen.

Ezerszer megbántam, hogy szóltam nekik a *Tükör* ajánlatáról, titkolnom kellett volna, két okból is: élni nem akartam vele, és hogy mégis élhessek, ha…

*

Az énerősebb győzelme volt a gyűlésjelenet, amikor a durva hangra (Mi az, hogy gyorsan? Te mindig mindent gyorsan szeretnél elintézni! Mi az, hogy drámai hangon számoltam be a szerkesztőség állapotáról?) Majd félbeszakítja a referátumhoz fűzött magyarázataim: Azt olvasd, amit oda leírtál – parancsol rám durván.

Remeg a hangom, belekezdek, szégyellem is, hogy a referátumot összecsaptam, de sértett önérzetem végül az új bekezdésnél izzó indulatként vaskemény dühvel tölt el és árad szét még a tagjaimban is, kezemmel vadul hadonászok, szemem majd kiugrik, Bizalmi rám szól, indulatommal küszködve folytatom, mire végére érek, már érvelni is tudok, lassan csillapul a düh, felolvasom a határozati javaslatot. Mély csend, egészen más hangon szól hozzá, s utána még politikai szemináriumot is tart, akadozva, a szavakat keresve, a nyelvet kerékbe törve a tervgazdaság abszurditásiról, majd az ún. piacszocializmus elutasításáról, a vállalati autonómia gondolatának elfogadhatatlan voltáról, ironikus felhangokkal, de fél sikerrel vagy még annyival sem. 30%-os a felhalmozási ráta nálunk már évtized óta talán, Fröccs szerint Nyugaton legfeljebb 3-4 százalékot tesz ki.

Azzal a gondolattal érek haza, hogy ha a Tar állása úgyis vidéken marad, visszavonom lemondásomat róla.

Február 16.

Truffaut: Fahrenheit 451. 1966. ragyogó antiutópia Bradbury regénye nyomán az államról, ahol a tűzoltók a betiltott könyvolvasást üldözik, s az emberek a képernyők előtt igyekeznek konformistákká átnevelődni. Cunci néni férjestől ott volt a moziban.

Február 17.

Újabb Bizalmi – Fröccs meccs folyik, lefordíttatott valamit, amit most közölhetetlennek tart. Fröccs dühös, mert Árpitól Bogdánig többektől kért segítséget a fordításhoz. Nem érti, hogy Bizalmi ettől csak még dühösebb lehet, s a

poklok poklának kínjait állja ki, ugyanis ő sem biztos ítéletében és nyelvérzékében, s ilyenkor képzelhetni, milyen helyzetben van. Tk. az Aktívpista helyzete ismétlődik, lásd Murphy nem tudom hányadik törvényét az előléptetésről: mindenkit addig léptetnek elő, amíg inkompetenssé nem lesz új állásában.

Bogdán László: A bőrönd elföldelése. 1987. Már irodalom, de még nem művészet. A címadó írás zseniális.

Február 22., hétfő

Szerkesztőbizottsági ülés. A lap tavaly 2,2 millióba került, hozott 1,7 milliót, átlagos példányszám 21 ezer, ebből 18 ezernél több az előfizetés, ráfizetés lapszámonként 12 bani, a különbözet a mellékkiadvány fedezi, tiszta haszon 280 ezer lej. A továbbképzés ezentúl úgy folyik, hogy a vidékiek kéthavonta tesztkérdésekre válaszolnak írásban. Milyen vetélkedőket hirdet a lap az idén. Személyi ügy: január 15-től kinevezték Makár Julit szerkesztőségi felelős titkárnak, azaz főszerk-helyettesnek.

Az én ügyem és Kozma felvétele úgy látszik, elakadt, és A. nem is bánja. A Baróti Judit lánya szeptemberben szabadul Vaslui megyéből, májusban felveszik a pártba egy ígéret szerint. Szép kilátások! Kijövök a farbával, de csak sorban: egyelőre a magasabb beosztást, utána az áthelyezést fogom kérni. Immorális, hogy a lap a négy betöltetlen állásból 27o ezer lejt takarított meg tavaly.

*

Este idézést hoztak a katonai körzettől, jelenjek meg két hét múlva „pentru verificare" (ellenőrzésre). Vegyes érzésekkel vettem át. Az A. keze lenne benne? Hogy ne helyeztessem át magam az év végéig, képesek voltak behívatni vagy valamilyen továbbképzésre beíratni? Van két hetem, talán kibújhatok még a hurokból… A szentgyörgyi álláshoz mégsem fűlik a fogam. De ezt az arcátlanságot nehéz lesz lenyelnem. Érdemes lesz-e viszont kiböjtölnöm a tudósítói státust, ha nem tudok élni vele? Legalább nem leszek egy megyéhez láncolva. Amúgy a napi kötelező robot felőrölne.

Február 24.

Valami tavaszias fény és enyhület a tél után, s a nők és lányok, de még a leánykák is valósággal vonzzák a szemet. Honnan ez a sok szemrevaló termet, szépecske arc, érdekes haj?

Makár Julival négyszemközt a lehető legőszintébben. Kértem egy jobb vidéki besorolást és a kihelyezés meggyorsítását. Nagyon készségesnek mutatkozott, A.-nak rögtön szólt, válasz még nincs, de már kerestetik Szilágyi Évát. A dolog előzménye kb. az lehetett, hogy a tegnap megtárgyalták Székely Ervin vitaindítóját a barátságról, és rossznak találták, s ma Juli ki is jelentette, hogy a jó riportot pillanatnyilag egyedül képviselem, s ezért szeretné, ha én jobban érezném magam a lapnál. Csak a katonai behívót ne hozták volna ki a tegnapelőtt. Mi sül ki vajon belőle?

Kulcsár Tibor[152] pszichológus állítólag haldoklik. Milyen jó interjút adott volt nekem!

Február 24–március 1.

Szentgyörgyön. Megengedték, hogy amikor már nem bírom, hazaugorjak.

Rémhírek típusa: a liftben egy nőtől elragadják a táskáját, iratait, kulcsait. Ne kiáltson, mert akkor nem lesz bántódása. Pár órára rá telefonálnak, hogy a rendőrség elfogta a kirablóit, fáradjanak be, de rögtön. Amíg odajár, a lakását kirámolják. A célbavettek az ékszer, a kazettás magnó, a videólejátszó tulajdonosok, a közirigység tárgyai, a világot járó külföldi kiküldöttek, az ott dolgozó munkások. A rémhír a népi igazságszolgáltatás egy formája, a közirigység levezető szelepe.

Egy nő meséli a vonatban: kiszámították férjével, hogy tavaly 800o lejt vontak le bérükből a terv nem teljesítése címén.

Elhunyt Kulcsár Tibor, a pszichológus. Érdemes interjúmat újraolvasni.

Tavasz van? Éjjel havazott, reggel csupa locspocs és latyak minden, víz mindenfele. És mit tesz a melegedő idő? Délre felszikkadnak az utak, híre-hamva sincs a hónak, de még a víznek se. A nők pedig gyönyörűek. Talán az teszi, hogy hajadonfőtt járnak, minden szimpla frizura szép lehet, s kezdenek kibontakozni téli ruháikból.

Románia lemondott a legnagyobb kereskedelmi kedvezmény elvéről. Ő! Mit neki az amerikai kiváltság![153]

---

[152] A kolozsvári egyetem tanára volt a lélektan szakon.

[153] Megelőzendő a jog megvonását, Ceauşescu bejelentette a lemondást róla.

Március 3.

Új munkatárs keresőben felvittem M. Julit az Öllerer feleségéhez, nagyon megtetszettek egymásnak. Csak a vén Jóska ne lenne olyan féltékeny és morózus. Bőrrákkal operálták.

A. elkérte a beszámoló közgyűlésre írott jelentésemet és kihúzta belőle a nevét, mondván, azt hihetik, nyalásról van szó. Négy legyet ütöttem egy csapásra: „nyaltam", anélkül hogy tudtam volna, fel se kellett olvasnom, és őt kétszeresen is elégtétellel tölti el, hogy mennyire szerény.

Nits Árpi elmesélte a folyosón, hogyan fedezte fel Molnár H. Lajost annak idején. Kapott egy párs oros levelet tőle, hogy ő ez és ez, és írna a lapba, mire ő csak azt felelhette, hogy egy pár sorból megítélni nem tudja, de, kérdezte, írt-e még. Erre érkezik újból pár sor, hogy eddig semmit nem írt, kivéve egy levelet az anyósának, azóta nem beszélnek. És mellékelt két riportot. Ebből már mindjárt látszott, hogy kicsoda. Most állítólag Pesten minden nap berúg, kimegy a Keleti pályaudvarra a vasúthoz, és azt üzeni haza az utazókkal, mondják meg X-nek, hogy csókolja meg a seggét. „Nem tudom, miért fordult annak idején hozzánk. Ja, igen! A főnöke, akit nagyon utált, az *A Hét*ben közölt, azért!". Nits legnagyobb szerkesztői elégtétele lehet.

*

Beszéd hangzott el újfent, nem is akármilyen. A 13 ezer falut 5-6 ezerre kell csökkenteni. A buldózer folytatja útját, 2000-ig a községek számát 2000-re kell lefaragni. Hadat üzent a háztájinak.

*

Mondom Aktivpistának hogy jelentkeznem kell a katonai körzetnél (hadkiegészítő), rögtön tudni vélte, hogy behívás lesz vagy tanfolyam, nem sokat vesztegette az idejét képmutató sajnálkozással, mi több, alig leplezte elégedettségét. Ismerem, tudom milyenek a reakciói, ha nem éri meglepetésként valami. Nem érdemes tenni semmit, tanácsolta, mert a halasztás csak rosszabb lehet. Ezt nekem mondja, aki költözés előtt állok. Végre nincs háttérbe szorítva, végre ő a nagy és erős. Az ő kezében a döntés, de csak addig, amíg nem dönt: ezért elviselhető és ezért tűrhetetlen. Pszichikai és hivatali erőviszonyok pillanatnyi természetellenes összhangja.

Március 4.

Oda fogom adni előléptetést kérő levelem, mert ha ellenérzése, bosszúvágya rögzült, annak is ki kell elégülnie. Ha elenged, legalább ezt megtagadhatja.

Március 6., vasárnap

Ébredés éjjel háromkor, rágódás a megaláztatáson, kemény idegizgalom, feszültség, majd az ébrenlétnél rosszabb rémlátásos álomfüzér rövid ébrenlétekkel, végül egy szabadulásmotívumos álmocska, hogy felkelés után az öngyötrés újrakezdődjék indulatkitörésekkel együtt. Agyam helyére, mintha ólmot öntöttek volna. A legmegrázóbb álomkép: fekszem, gutaütés vagy mi ért, hang nem jön ki a torkomon, hiába erőlködöm, integetek félrefordulva húgomnak, de a kezem is mintha csak képzeletben emeltem volna fel… Iszonyatos percek, az élet száll el közben belőlem, a húr elpattan, felébredek. Egy szívinfarktus előképe?

Délután séta a központban. Az új parlament jórészt kész, négyszögű erődítmény, csillagalaprajzú várakhoz hasonlóan a falakból bástyák ugranak elő a sarkokon. A hatalom megalomániájának építészeti önarcképe lenne?[154]

Március 7.

Fröccs abban a hitben, hogy engem utánoz, nagy nyalásba kezdett Júliánál, és némi fogékonyságra lelt, ugyanis Júlia neheztel kissé rám, amióta pénteken rátukmáltam a tisztafej-szolgálatot azzal, hogy ő következik. (Holott ő már politikai ellenőrré lépett elő). Hát így zajlik az élet epigonéknál.

Soha ennyi rendőr a TV-től a Scînteia Házig! A parktól visszatérítettek: ma utazott a Főnök Afrikába.

[154] Pár adat eme épületmonstrumról, mely félbemaradt, és csak a rendszerváltás után fejezték be, s melybe utóbb a parlament költözött: 400 műépítész tervezte meg, 17 templomot bontottak le a kedvéért, műemlékeket is, naponta 20 ezer munkás dolgozott rajta három műszakban, öt éven át, sokan munkaszolgálatosként, végül nagyságban a Pentagon után a világ második épülete lett a maga 2,5 millió köbméterével és 7 ezer helyiségével, melyek közül egyesek stadionnyi méretűek. Összesen 2 milliárd dollárba került, míg a nép éhezett, fázott és nélkülözött. Egyszerre emlékműve az egyeduralomnak, a megalomániának (piramis, melyben atombunker is van) és a központosítottságnak, a totális hatalomnak s a történelmileg kialakult település iránti megvetésnek, a hagyomány kíméletlen kiirtásának.

Március 9., hétfő

Tegnap kisült, hogy tartalékos tiszti továbbképzésre kaptam behívót május–augusztusra heti egy délutáni elfoglaltsággal, de közben át lehet helyezkedni vagy akár szabadságot is kivenni. A helyzet tehát a következő: hétfőn gyűlés plusz továbbképzés, kedden pártjelentést írok, szerdán és csütörtökön készenlétben állok *Pulzus* vagy vezércikkírásra, pénteken tisztafej leszek, szombat és vasárnap Szentgyörgyön kipihenem magam. Mikor riportereskedjem? Ráadásul du. pihennem kell, nem fűlik a fogam a körmöléshez. Konstatálnom kell, hogy bekerítettek. A szerkesztői megbízatást mindig elhárítottam magamtól, mert írni akartam– és kiderül, hogy a hivatal felzabálja minden szabad időm, terepre nem mehetek, lelki szabadságom is megcsorbíttatik. Védelmeztem riporteri mozgásterem, és épp azt támadták meg. A. komplexusos rosszindulatán keresztül valami szociális törvényszerűség nyilatkoztatja meg a maga erejét? Mindegy, hogy ki mit akar, mindenképp kikészítik? A vidékre távozás megoldás leszen. A. tk. elüldözni akar, jobbik esetben csak tudat alatt – nem hagyhatom, hogy sikerüljön neki.

*

A fenti előkészített szöveggel mentem be és pofára estem. Bizalmi kérés nélkül felajánlotta, hogy elintézi felmentésemet egy tegnap megismert steauás tiszt segítségével. El akarják mindenképp a gyanút terelni magukról. A. első reakciója kevésbé volt okos. Újjé! De inkább Júliának szól a gesztus, azaz nem igaz, amit én neki róluk mondhattam. Fölér egy rosszhiszemű befeketítéssel.

*

Otthoni ellentéteim: tehetség és tekintély. *Pride and Prejudice*.

AKI SOKAT MARKOL, KEVESET FOG – AMI AZÉRT A SEMMINÉL TÖBB.

Március 10.

Megválasztottuk Júliát párttitkárnak a kilógott H. helyére. A. hozzászólásában kijelentette, ahogy a dolgok most állanak, legfeljebb szeptember-októberre lesz valami a kádermozgásból. Lelombozódtam. Odaadtam neki a levelet, amiben a két vidéki állás egyikét kérem, szóban pedig azt, hogy közben az Öllerer,

Kozma vagy Baróti gyerek befuthat új munkatársként. Mondtam, az idén még lehet fizetést emelni nálunk, kombináljuk a kettőt, mindenki igényei kielégíthetőek. Ő a legőszintébben a tehetetlenségére hivatkozott, Kozmát, se Kós Annát nem tudta felvetetni (meglepődtem, hogy még foglalkoznak vele), most veszekedte ki, hogy Julika a főnöki fizetést megkaphassa.

*

Éjjel háromkor a szokásos ébredés a szorongásos álomból, amely most mégis sajátos volt. Az állomáson felejtettem a riporteri válltáskám a váróteremben, s arra megyek vissza, hogy egy cigányfiú és egy cigánylány kotorásznak benne. Lefüleltem őket. Hirtelen a világos józanság pillanat ráébreszt, A. egy kicsinyes, akarati görcsben szenvedő ember, aki fél a sajtóosztálytól, a pártbizottság előtt is lejáratta magát, egyedül a KISZ-re építhet– szabad-e adnom a szavára? Második álmomban hajnal fele már egy hosszú hajú lány szerepelt.

Március 14., hétfő

A péntek–vasárnapot Szentgyörgyön töltöttem, Danit és Öcsit moziba vittem. A tél délre latyakká változott.

Apám helyteleníti, hogy odaát Magyarországon hecckampány(!) folyik C. ellen, még szerencse, véli, hogy nem a hivatalos szervek rendezésében. Egy törvényesen megválasztott vezető ellen ez megengedhetetlen lenne szerinte. A Demokrata Fórum második nagy tanácskozásáról van szó, és a tüntetésekről a falurombolás és elnyomásunk ellen. A tekintélyszemlélet üres, terméketlen körforgása ide vezet, az új nyilvánosságfelfogás számára botrány.

Dani adoptált apjaként.

A vonaton visszafele mellém került Péter S. a helyi laptól. Kisült, hogy a fizetések jó 500-1000 lejjel magasabbak, összesen 22-en vannak. A lap nyilván jobb besorolású a mienknél. Rovatvezetők Ő, Magyari Lajos, Tompa Ernő és mások. Magyari iszik, Vasas főszerkesztő hónapokkal korábban letiltotta, rossz vége lesz. Vasas hangulatember, az *Agerpres*nél a külföldieknek szánt kiadványt szerkesztette, ragyogó román stílusa van, inkább olyan, mint egy román, aki megtanult magyarul. Rab István első titkár hozta magával, amikor négy éve kinevezték, elődje Jecza Tibor volt, a mai helyettes, a lapot tk. ő csinálja. Saját kérésére maradt! Részletezi sérelmi ügyét, melyben Cseke Gábor megírta testvére, a táncegyüttes-vezető afférját egy diákkal, aki megütötte, s akit ezért

kicsaptak. Fröccs is beleütötte az orrát Cseke Gábor védelmében. A Cseke-riportot Szilágyi visszaadta, Huszár leközölte *A Hét*ben, kapott is érte a fejére.

A BAZILISZKUSZ

Ma meghallgattuk Basiliadet az ifjúkori bűnözésről az Ifjúsági Kutató Intézettől. Értelmes, nyíltan fogalmazó ember. Az 1987. decemberi amnesztia és kegyelmi rendelet az utóbbi ötven év európai történetében páratlan és megismételhetetlen intézkedés, az elítéltek kb. 85 százalékára vonatkozott, gyilkosokat, mindenkit kiengedtek. Készül a halálos ítéletek nagyfokú korlátozása is. Mindez egy jogi önrehabilitációs kampány része, melynek során 1987-ben bírákat függesztettek fel, rendőröket lepleztek le, s véleménye szerint az ún. Dinca-rendelet (mely a tervet nem teljesítőket gyorsan ítélő bíróságok elé utasította, és szabotázsakciókkal vádolta meg, s valami két éve rettegésben tartja a gazdasági elitet) egy civilizált államban tarthatatlan. Érdekes a két ellentétes tendencia párhuzamossága. A kutató véleménye: a rendőri és igazságszolgáltatási gépezet, ha nincs, teremt magának bűnözőt, rengeteg volt az egy zsák kukoricával rajtakapott paraszt, ezek 1987-től kevésbé szigorú elbírálásban részesülnek, s a statisztikák – láss csodát – ugrásszerűen megjavultak, egyes bűnkategóriáknál 28–30 százalékos volt a csökkenés.

Az elítéltek 38 százaléka cigány. Népszámláláskor 250 ezren vallották magukat annak (nomád cigányaink is léteznek), egy központi utasításra végzett újabb számlálás félmilliót talált cigánynak, de feltehető a kérdés: Pe Jorj Voicu l-ai pus? Pe Sile Dinică l-ai pus? Két művész. Szóval a beintegráltakat már nem tekintik annak, A többiek beilleszkedését nagyban akadályozza a lakosság elutasító magatartása, pl. egy Szatmár megyei falu 600 lakója szabályszerűen kiverte a faluból a sváb emigránsok helyére betelepített 15o cigányt. Azt vallották, hogy ők hozzájuk sem nyúltak, azok állítólag egymás közt verekedtek össze. A falu csatatér képét mutatta, a cigányszekereket máglyába hordták és felgyújtották, stb.

Átnevelő intézet a kiskorúak számára három van: Tîrgu Ocna, Gaești és még egy. Napi öt óra tanulás, öt óra szakmai képzés plusz házimunka és nyolc óra alvás. Az osztályok 15-16-os létszámúak, komoly képzés folyik. Most ezek kiürültek. A nevelő hatások és a kiscsoportok informális kapcsolatai (opinion leader stb, a csoportstruktúra) kölcsönösen rombolják egymást, besúgórendszer is van, erőszak, félelem stb., úgyhogy a gyerek nemegyszer rosszabb erkölcsi állapotban

kerül ki, mint ahogy bekerült. Nagyon gyűlölik belülről, és a közvélemény, a külső is, tk. a börtönnel azonosítja, s aki onnan jön, megbélyegzettnek számít. Diplomáira újabban nem a belügy, hanem a munkaügyi minisztérium van rányomtatva. A bűnözés újratermelése folyik bennük. Franciaországban sokkal individualizáltabb a kiskorú bűnözőkkel való foglalkozás, közvetlen pszichopedagógiai kapcsolatra törekszenek a gyerekkel, meglátogatják otthon stb.

A 14–18 évesek két csoportra oszlanak: 14 és 16 év között úgy tekintik, nem volt tette szociálisan káros voltának tudatában, míg 16 fölött már igen. A büntetés lehet nem szabadság megvonásos, amikor a kiskorút az iskolai vagy munkahelyi közösségre bízzák, és lehet megvonásos, ez az átnevelő intézet, ahova kettőtől öt évig lehetnek bezárva, gyilkosok és zsebmetszők együtt. 14 év alatt nincs büntetőjogi felelőssége a gyereknek, 18 fölött pedig már felnőttként kezelik, és felel tettiért.

A túl gyakori amnesztiák folytán a büntetés elveszíti elrettentő erejét. 1987-ben 48 ezer 14–30 éves korú bűnöző volt, ebből 27 ezer szabadult 1988 januárjában.

Italfogyasztási stratégia: Belgiumban sikerült elérni, hogy a desztillált italok helyett az erjesztett alkoholos italokra, főleg sörre térjen át a lakosság. Nálunk is két éve eltűnt a vodka, a gyengébb italokat forgalmazzák, sok a sör, s tavaly pár százalékkal csökkent az italosan elkövetett bűnesetek száma, az erőszaktételeké is.

Az érték és a *comportament valorizant* (értékelvű viselkedés) két külön dolog szerinte, öt fő érték létezik: az ember, a haza, a szociális rendszer és az állam, a nemzeti vagyon és a család. A munka nem érték, hanem eszköz, értékteremtő tevékenység.

A KISZ egy felfordított piramishoz hasonlít: az alapszervezetekben 2-3-4 ember dolgozik tulajdonképpen, s erre épül egy nagy apparátus.

Bizalmi firtatta, hogy mi magyarázza az amnesztiarendelet szükségességét. Válasz. A minisztériumbeliek számára is meglepetés volt, az újságból értesültek róla. Azok, akiknek a szövegét meg kellett volna tk. fogalmazniuk. A szubjektív ok nyilvánvaló a januári dátum tényéből. (Tehát N. C. születésnapi ajándéka.) De tele voltak-e a börtönök? Igen, az Elvtárs ezt is kifogásolta, meg aztán már 1986 végén utasítást adott arra, hogy ne fújjanak fel minden kis ügyet, s hogy vizsgálják ki a rendőri korrupció és a bírói kar zavaros ügyeit. Fel is függesztettek kb. tíz bírót, huszonvalahány rendőrt elítéltek stb., s a tyúkperekben csökkent az ítéletek szigora, sokan a munkahelyen letöltendő büntetést kaptak, vagy pénzbírságot. Innen a statisztikai változás.

Mindebből következik, hogy a gépezetet is le kellene építeni, különben csak annyit tettünk, hogy a macskák ellustulását megakadályozandó szabadon engedtük az egereket, s a bűnözés újjászületése garantált.

Március 15.

Gyönyörű tavaszi nap ünnepel helyettünk is.

Rene Clair: The Ghost Goes West. A harmincas évekből.

Azt mondta nekem a folyosón Horváthné, hogy mivel férfibarátom sincs, nem tudom a nők barátságát sem értékelni. Jó!

Március 16.

R. a sajtó pártbizottságának plenárisán. Pár hete nevezték ki, jellemző, hogy magyarázkodik: ő volt megválasztásakor a leginkább meglepve, fogadott volna bárkivel, hogy sose töltik be az állást! Nem is vállalta volna el, ha nem *A Hét*ről lenne szó. stb. stb. Mintha lehetne vagy merne ő ilyet tenni. De *A Hét* megéri, az egyetlen lap, amelyik megéri, a jelenlegi viszonyok közt nem szabad kinevezést elfogadni. Mindenki attól félti, hogy az adminisztrációs munka el fogja őt nyelni, de ő egy nap alatt akár öt interjút is el tud készíteni, a mostani számban is öt írása van részben mások neve alatt. L. Edit úgy képzeli, hogy ő, Rostás csak a *supervizá*t végzi majd, habár bent ül estig, emiatt mindent elolvas, plusz csinálja, amit eddig. Ágoston Hugó rosszabbul járt.

Magyaráz, és közben hülyének néz, valami sajátságos, magára erőltetett korlátoltság – nekem szóló, de mintha alkatává váló valami lenne – árad belőle. Hallgatok, egészen jelentéktelenné szürkülve.

Különben tavaly nyolcan szöktek külföldre, és nyolc új tagot vettek fel az sajtó pártbizottságához tartozó szervezetekbe.

Júlia közli a hétpecsétes titkot: Kovács Nemere azzal fenyegetőzik, ha nem kap magasabb besorolást, átmegy a *Jóbarát*hoz. Nekem szánta a hírt, látom rajta, ezzel marasztalna a szerk-ben, tk. neki köszönhetem azt is, hogy Bizalmi felajánlotta segítségét a katonai ügyben, ami magától sose jutott volna eszébe, de ha előtte kell bizonyítani, hogy elfogulatlan velem szemben, akkor már kész volna ismerőseit is mozgósítani.

Március 18.

Tegnapi töprengéseim fordulatot hoztak: egyre inkább el tudom magam a *Megyei Tükör* szerkesztőjeként is képzelni. Erre fel:

Bementem Bizalmihoz, hogy elmondjam neki: 1. jelenleg anyagilag ott állok, ahol Fröccs, és ez nem méltányos, 2. nem érem be az áthelyezéssel vidékre, 3. elképzelésem az, hogy még most megkapjam az áthelyezést, s vállalom, hogy még hat hónapig fenntartom itteni lakásom és itt dolgozom addig. Meghallgatott, s A. esetleges elzárkózását e megoldástól azzal tartja indokolhatónak, hogy én – noha jól írok, tudok szépen magyarul – nem veszem ki részem a szerkesztőségi feladatok végzéséből. És A. látta ugye, hogy én mit műveltem Hitetlennel is stb. – magyarán tekintélygondok az egész vonalon.

A cirkalmas fogalmazás ellenére ez nyilván az ő véleménye főleg, s valami olyasmire redukálható, hogy túlontúl könnyedén kezelek bizonyos ügyeket, nem ülök benn órák hosszat, plusz az ő ellenszenve, s nem vagyok valami szolgálatkész. Előhozta legutóbbi politikai vezércikkem, ami kész politikai botrány szerinte, szerencsém, hogy Koppándi nem olvasta el. Olyan számokat idéztem a beszédből, amelyek nem voltak lényegesek…

Ez meglepetésként ért, szokásosan tisztességes módján hátba támadott ezek szerint múlt pénteken, de se A., se Julika nem szóltak róla. Amikor értetlenségemnek adtam hangot az A. elutasító álláspontja miatt, sikerült kiugratnom a nyulat a bokorból, anélkül, hogy akartam volna, és színt vallott: Kovács Nemere lehet hasznosabb munkát végez, mint én, minden rovatba dolgozik, sőt igényli (magyarán: írjak neki is) – Kész! Azt veti szememre, hogy nem úgy viselkedem, mint egy vidéki! Azzal jöttem ki, hogy világos, itt nekem babér nem terem.

Eltökéltem, hogy kenyértörésre viszem a dolgot. Most majd kénytelenek lesznek hárman megtárgyalni a dolgot, és döntést is hozni. Gondoskodtam, hogy A. tudomást szerezzen a tárgyalásról. Közben azon törték a fejüket, hogy H. Zsuzsát kirúgják, mert három hete nem jelentkezett, és betelt a pohár. K. N. pedig szintén ultimátumot intézett hozzájuk, megy át a *Jóbarát*hoz, ha… Forrong az egész szerkesztőség, a négy megürült álláshoz újabb kettő csatlakozik, azaz van összesen 17, ebből három technikai, plusz egy főszerk, plusz 13 újságírói, ebből ha kivonunk hatot, marad – hány?

Március 19.

Az ember idővel kinövi az ifjúsági problematikát. S kinőheti pl. a főnökét és a szerkesztőséget is!

A.-ről azt állítják, hogy kb. kurírnak lenne megfelelő. Én nem vagyok ennyire rossz véleménnyel róla, szerintem valahol a kurír és Fröccs között lenne a helye. Kívánom neki, sose tudja meg, mit gondol róla Bizalmi valójában.

PAROLÁZÁS TÜKÖR ELŐTT

Március 21., hétfő

Megállapodtam a „Vasas némettel", a *Megyei Tükör* főnökével.

Tk. nincs okom neheztelni A.-ra és B.-re. Csupán az sült ki, hogy ők nem becsülnek engem többre, mint én őket. *Băiat de comitet*-et (belevaló gyereket) nem volt erejük faragni belőlem, de van képük megleckéztetni engem saját kudarcukért! A szentgyörgyi „németnek" két dolgot mondtam: 1. nehéz volt a döntés, mert nagyon, talán érdemén felül ragaszkodtam a másik laphoz, 2. az ember rájön, hogy az ifjúsági problematikát úgyis kinövi egyszer. (A *Megyei Tükör* persze szinte gyereklap a maga didakticizmusában). 3. Hozzátettem, hogy Tompa Ernő, Bíró Béla, Sylvester Lajos példája arra vall, hogy a *Tükör*-nél lehet kezdeményezni, nekem pedig vannak ötleteim. – Egyelőre ún. spec riporter leszek, közvetlenül neki alárendelve, aztán majd meglátjuk, megerősítésre szorul a *Pártélet* című rovat, Tompa hamarosan nyugdíjba vonul a mezőgazdasági rovat éléről. Van a szerkesztőségben egy ellenzéki hangulat, bizonyos dolgokat nem akarnak vállalni egyesek, én, reméli, minden műfajt, vezércikket is művelek. Véleménye szerint minden kényes témát meg lehet írni, csak a kellő fogalmazásra kell vigyázni. Hallgattam. A gazdasági témák megírásába még bele kell jönnöm, mondtam végül. Végül Aktivpistáról és Koppándi elvtársról váltottunk még pár szót.

A vonaton Vörös Előddel utaztam: ő az irigy, mondja magáról. Kirúgták a laptól a leépítéskor, Bogdán László és Farkas Árpád környezetében őt állandóan a kisebbrendűségi érzés gyötri stb. stb.

Március 23.

Kocsijavíttatás, 400 lejen vett nyugalom.

A. visszaadta egy kopfomat azzal, hogy fordítsam inkább le a román eredetit, mert ukázstílusú szöveg kölletik.

B. és A.: a kreatúra gazdáját, teremtőjét kreatúraként kezeli, a kötelező meghunyászkodás és kiszolgálás támaszpontjáról.

A kocsiadó és biztosítás 950 lejről 1150 lejre ment fel, a biztosítót átejtő össznépi csalássorozat böjtje jött el. A fémalkatrészek ára sem csökkenhetett.

Március 24.

Bent az új titkár helyezkedik, bizonyítani akarja, hogy nem velem pendül egy húron. A süketnek hízik a mája –de ebben is milyen erőtlen, sótlan, jellegtelen.

Manipulálni csak azt lehet, akinek valamit ígértek, különben csak kellemtelen helyzetét veszítheti, fellázadhat bármikor. A. Fröccsnek Tar, Szarkának Árpi állását ígérte volt meg, bennem is azért bizott, mert azt hitte, az Árpi utódjának tekintem magam. Árpi a Szarka „elintézése" után Hudyra akarta testálni állását, majd elment engem hagyva gólhelyzetben, de a Gyenge egy gyengébbet választott, hogy a kemény korszak fáradalmait kipihenhesse. Ezt követően Hitetlen összeomlása és az ellenszenv felerősödése nyomán kerültem én valóban funkcióközelbe – s ekkori elutasító-csúfondáros magatartásom, mely szembenállásom és szabadságom mértékét is adja, megbocsáthatatlanul értelmetlen marad a járszalagon mozgók szemében. Érvelésük a mindenkori *organization man* véleménye a valamivel relatíve autonómabb ember bizarr furcsaságaival szemben, rosszhiszeműséggel, kishitűséggel megspékelve.

HAMIS VALÓSÁG

Március 25., péntek

A. mogorva, úgy ül, mint aki végre kegyosztói hatalomhoz jut, s hirtelen rájön, nincs kinek adni, senki sem szereti. Máskor meg úgy tűnik, fitogtatná a hatalmát, azt szeretné, hogy tartsanak tőle. Delegációt kérek, mire rácsap az újságlapra: Sose tudom végigolvasni… Modortalan lenne? Hülye? Pózol? Tetszeleg? Végső soron egyre megy.

Domokos Gézától visszakapom apám Kriterionhoz benyújtott kéziratát[155]. A kísérőlevélben Heves Ferenc „vallásosságáról", elvétett messianizmusáról ír. Tulajdonképpen azt hiszem, apám saját önarcképét is megrajzolta Heves levelei, beadványai segítségével: a fanatikus evilági és túlvilági boldogtalanságáét. Egy elhibázott életét. Domokos szerint Hevesből jó hivatalnok, pedagógus vagy publicista válhatott volna, de ő „boldogítani" akart képességek nélkül, a fanatizmus és elvakultság útján haladva – persze, hogy csak karikatúráját nyújthatta a nagy szerepnek. Megcsúfolta szerelmét, emberileg akkor került a legmélyebbre.

Az elszigeteltségre e típusúaknak azért volt szükségük (apámnak sose volt tartós barátja), akárcsak a műveletlenségre, hogy vakhitüket meg ne ingathassa semmi. Más: való-e vezetőnek az, aki nem tud kapcsolatot teremteni, elemi kommunikációs zavarokkal küzd? Csakis rideg bürokrataként viselkedhetett, akárcsak egész osztálya, az oda nem valók, akik fölfele keresték a támaszt, s engedelmes eszközök voltak a legfőbb vezetők kezében: ez az ún. forradalmári fegyelem, az önmegtagadás mítoszának magja. Ha A.-t nézem, azt kell mondanom, oda jutottunk mára, a hozzá nem értés szinte feltételévé vált a kinevezésnek.

Az oda nem illő embert a neki nem való helyre – alapelvévé vált az előléptetésnek. Miért? Hogy az intézményi autonómia kibontakozását csírájában lehessen elfojtani, hogy minden alrendszer teljesen dependens legyen a felet-

---

[155] *Heves Reneé: Levelek a hitvestől (1941–44). Összeállította Kovács András.* Domokos Géza akkori levelében úgy vélte, várni kell még a kiadással. Végül 2003-ban a Pallas –Akadémia Kiadónál jelent meg a Communitas Alapítvány támogatásával. A levelek az 1973-ban elhunyt Heves Ferenc hagyatékában maradtak fenn, és a második feleség, Magda kérte fel apámat a kötet megszerkesztésére, amit apám kegyeleti és eszmetársi okokból, egykori rokonszenve emlékére vállalt el. Valóban megrendítő írások, a koholt vádak alapján börtönbüntetésre ítélt férjben ezek tartották a lelket. Apámat felkavarta Heves Ferenc magániratainak olvasása: „*…most előttem bontakozik ki egy betegen született hatalom hiteles korrajza. Nos, ebben a pártban hittünk, ehhez voltunk – legalábbis jómagam – elfogultan hűségesek. Feri? Hamarabb rá kellett jönnie a valóságra. Erről a pártról hittem, hogy hitelességének „fémjele" az emberség. És most a kiválasztott iratokból legalább kétszer annyi tanúság van az ellenkezőjéről. (…) Most kezdem érteni: ez a párt nem az a párt, melyhez oly naivan hűségesek akartunk lenni. A hőn vágyott emberség, épp az hiányzott szemléletéből. Amit Feri már tudhatott, de közeli barátságunk, szellemi, gyermeki-apai viszonyunk ellenére hallgatott „második" élete keserveiről."* — írta a kötet előszavában. A kézirat eredetileg Heves Ferenc sok egyéb magániratát, pártbeadványát, tragikus véget ért fia védelmében írott, elutasított kérvényeit is tartalmazta volna. Ezekből emelték ki végül a szépíró Heves Reneé leveleit.

tes szervektől, teljesen nyitott a fenti hatalmi befolyás előtt, és minél zártabb a lentről, a kívülről jövő hatásokkal szemben. A „lent" irányába egységesen, tántoríthatatlanul kellett fellépnie, minden utasítást betű szerint teljesítenie, tekintet nélkül a „külsők" akaratára. A valóság semmibevétele persze idővel létrehozza az intézkedések látszatvégrehajtását, amikor az intézmény kizárólag csak a saját önmegnyugtatására szolgáló jelentéseket ad ki. A kérdés az: meghamisította-e a valóságot is? Szerintem van egy nehéz munkával kiépített látszatvalóság is, aminek a fenntartásában a sajtó segédkezik: a hamis realitások nagyon is reális fantomvilága, mely a valóságnak betömi a száját, elnyomja, némaságra kárhoztatja azt, mi több, arra kényszeríti, hogy hozzá igazodjék. Suttogják már, hogy a király meztelen.

Március 26–április 3.

Egyhetes portya Szentgyörgyön, Kolozsváron, Vásárhelyen. Kimentem Bácsba, alighanem utoljára, sértően éretlen Réka, kezd beleunni az alanyi szerepbe, mást meg nem kap, nem is kívánja már. Ha a kapcsolat kettősége ellaposodik, a vallomásos kedv is elapad, a riporter a legjobb, ha nem „erősködik". Vásárhelyt egy ragyogó alany Udvarfalván, de céltudatosabb, követelőző szinte, a család viszont mélyebb. Végignéztem egy magyar előadást, a román színésznövendékek számára a túljátszott gesztus egyhangúsága miatt s mert a szöveget sem értették, rémes lehetett.

Szentgyörgyön Vasas elvtárs rejtélyeskedik: az első visszajelzések Bukarestből nem kedvezőek, de majd kiharcoljuk, ígéri, ha az elhatározásom szilárd. Hiába kérdem, nem árulja el, milyen természetűek az akadályok. Hogy 4-én Bukarestben kisüljön, Koppándi szerint most nem lenne fair a lelépés, habár ő támogatja, tekintettel a szerkesztőség helyzetére. Négy állás betöltetlen, ugye. A. előtt is színt kellene vallanom, habár jobb, ha nem megy híre egyelőre, mert nem lenne lusta rossz híremet kelteni, hogy a hírnél maradjunk.

Pár újdonság az új beszédből, s az új törvény szövegéből, mint adalék a januári amnesztiához. Újságkivágás:

Április 4. hétfő

Tegnapelőtt letelefonáltak állítólag, hogy minden helységnevet ezentúl románul kell írni. Viszonossági politika a harmincas évekből? De kire nézve roszszabb? Mától kezdve lapjaink semmitmondása ezzel megszűnt.

Húsvéti öntözésen voltam a szomszéd ácsmesternél. Egy szomszédasszony, ácsfeleség meséli: szombaton a fejedelmi pár megszemlélte a *fîntîna arteziana* (ártézi díszkút) építését, és felrakatta előbb jobbra, majd balra, hogy hogyan jobb. Hát, hülye, nem lássa (tudja elképzelni), nem, hanem előbb így, aztán úgy! És meghagyta, hogy holnapra (vasárnap) legyen meg. Egész vasárnap kellett volna csinálják. Szegény igazgató, már nem tudta, hova legyen, így remegett a keze. Aztán a férjem ő ugye *șef de echipa,* ő nem mehetett előre, de intett a fejével a többieknek, hogy mehetnek haza, s akkor ő is utánuk. – Erre Szigetiné hozzáteszi, hogy egy asszony leesett a nyolc méter magas állásról (állvány) a látogatás alatt, Ő látta, de csak beült az autóba és elhajtott.

FORTYOGÁS IDEGES REMEGÉS

Április 6.

Olasz filmhét, órás sorban állás jegyért.

Federico Fellini: Și vasul își continuă drumul?: La mulți ani , doamnă!

Az előbbi zenészekről szól, akik a nagy énekesnő hamvait a tengerbe szórandó hajóra szállnak egy bizonyos sziget felé. 1914 nyarán vagyunk, szerb menekülteket vesz fel a hajó, amiért az osztrák–magyar flotta egy rombolója…

Tegnap Fröccs hiányában rám bízták egy cikk fordítását. Amíg lementem ebédelni egy egész szenvedélyciklus viharzott végig rajtam a teljes elutasítástól az úgy, ahogy, önfegyelemnek nevezhető állapotig, amihez nehezen jutottam el, mert teljesen belelovaltam magam, és magával ragadott a szenvedélyes ingerültség. Amikor végül A. jött be Bizalmi helyett, hogy nagyon szelíd hangon szinte megkérjen a fordításra, megenyhültem. A rögeszme ennek ellenére egész du. és ma délelőtt kínozott, hangosan vitatkoztam magamban velük, vad szidalmakat szórtam rájuk, és gyötrelmes lelkiállapotban vagyok. Ma valami olyasmire jutottam, hogy azzal kellene bemennem hozzá

(erkölcsi alapot teremtendő ahhoz, ami következik – miután a tegnap este nem tudtam eldönteni, mit tegyek: 1.tetessem magam betegnek, menjek idegorvoshoz? 2. tagadjam meg kerek-perec az együttműködést, amíg nem adja hozzájárulását az áthelyezésemhez? stb. rossz ötletek) – szóval hogy színt kellene vallanom, de okosan. Mégpedig hogyan:

– Emberileg és szakmailag kilátástalan helyzetbe kerültem, család + szakmai elégtétel hiánya, amiben az őszt nem várhatom ki,
– ezért döntöttem az elmenetel mellett;
– neki módjában állt volna, hogy engem nagyobb türelemre bírjon, sokkal elégedettebb lehetnék, nem érezném magam korábban ilyen rémesen a szerk-ben, de nem tette meg;
– következésképpen nem áll jogában késleltetni az áthelyezésem, elvárni, hogy várjak, amíg felvesz valakit. Én most már csak magammal törődöm, miután ő fütyült az idegállapotomra, igényeimre, erre feljogosítva érzem magam. Embertelenség lenne engem marasztalnia.
– Vezércikket úgyse írathat velem többé, miután Bizalmi a politikai megbízhatóságomat vonta legutóbb kétségbe (pedig sok beszédet kivonatoltam eddig) – és se ő, se Julika nem védtek meg Bizalmival szemben, válaszom a sztrájk.
– Ellenkező esetben – itt most óvatosan! – egészségem védelmében feljogosítva érzem magam bármilyen lépés megtételére, lásd védelemkeresés. Minden következményért ő viseli a felelősséget.

Amilyen gyáva, elég lesz a fenyegetés.

A baj csak az, hogy ideges remegés jelentkezik időnként a szervezetemben.

Április 7.

M. Monicelli: Mattia Pascal két élete, Mastrioannival.

Álom: fura álmom volt, de inkább a felszabadulásé, miután tegnap az elszámolás napja volt. Egy hatalmas disznót kezdtünk el feltrancsírozni, egy nagy kádban feküdt, tk. a szívét keresték a késsel, de aztán mégse, már meg volt ölve, hasa felvágva, s akkor a mester kikereste egyik szemét, hirtelen kiharapta, és rázkódva ömleni kezdett belőle a belső tartalma – nem tudni, mi, mert a nagy nyomás alól szabadulva, ahogy el-elakadva, de nagy erővel előtört, a mester lefele tartotta, hogy a felnyitott hasba ömöljön, majd a kádat színültig

töltötte egy fehéres folyadék, az túlcsordult és rohantunk, én, apám s valami nők, hogy rongyokkal eltorlaszoljuk az útját a szoba felé és a seprűvel a lefolyóba irányítsuk… A nagy serénykedés képeiből ébredtem fel, valami átmeneti érzés meghatározhatatlanságán tűnődve – mi volt ez? Mint aki lélegzethez jut, de még nem tudja, van-e minek örülnie.

*

Estefele az jutott eszembe, hátha téves feltételezésem, hogy A. nem akar rögtön elengedni? Hátha alig várja, hogy bejelentsem a szándékom? Elvégre mégsem várhatom el tőle, hogy ő kezdeményezzen. Persze a remény alighanem csalóka… De nem halogathatom az ügyet tovább. Keményebb hangot csak indokolt esetben ütök meg, tk. a feszültség, amiben tartottam én is őt, megtehette már hatását.

Április 8.

Győzelem!
Győzelem!
Győzelem!

A jól begyakorolt szerep, a fűtöttség, visszafogott indulat, az őszinte átéltség és lapidáris fogalmazás megtette hatását, megbénította és a vereség kényszerpályára irányította: belement, hogy rögtön aláírja. Feltételezésem, hogy a Koppándival kötött megállapodása régibb keletű, beigazolódott. Lefolyás:

– A te hozzájárulásod hiányzik csak ahhoz, hogy átmenjek egy más laphoz.

A meglepetés teljes volt.

– És miért?

– Ezt most ne részletezzük, másfél éven át épp eleget mind mondtam…

– Jó, de mégis nem értem…

Érteni értette, csak nem volt felkészülve rá. Fojtottan, de kipakoltam: visszaélt a laphoz való ragaszkodásommal, egy–másfél éve félrevezetnek, 3200 lejes fizetésre ítélt, megalázva éreztem magam, és teljesen ki akart semmizni. Azzal fejeztem be, hogy neki is érdekében áll a civilizált, csendes elválás.

– Miért? Nekem semmi titkolnivalóm nincs, vagy lenne? …

Visszakoztam, mondván, hogy *summa summarum* nem remélem már, hogy egyéni gondjaimat itt meg tudjam oldani. Majd hirtelen kitörtem: két örömöm volt, a család és az írás, s most az írógépre rá sem bírok nézni. Nos, munkakedvem és egészségem védelmében cselekedtem. Jó, mondta némileg

elégedetten, mert Júlia előtt is látszólag a nyeregben maradt: Hozd ide a papírt, és aláírom.

Kijelentettem, hogy méltányolom ezt és számíthat rám a civilizált elválás tekintetében. Rohantam telefonálni Vasasnak. Egyáltalán nem örvendett, szerda előtt ne hívjam vissza. Legutóbb ugye azt mondta nekem, akadály támadt, nem árulhatja el, mi, de ő majd legyőzi.

Tényleg úgy érzi, hogy felsült volna?

Majd szóltam Koppándinak, miután A. várakozásommal ellentétben nem kapott rögtön az alkalmon. Rendesen, némileg kelletlenül, de korrekten visszakozott, hogy hát tőle A. segítséget kért, de ha a szerk-nek megfelel, ő nem ellenzi, éppen megy terepre, de szól Illésnek, hogy egyetért a dologgal. Vasast nem hívtam ezután fel, de hátha nem rontja el a dolgot.

Rányitom az ajtót a kupaktanácsra. Bizalmi szívja a fogát, elképedése teljes. Egy óra múlva második tanácskozás és A. azzal csatlakozik mellém a folyosón, hogy neki rosszul esett kijelentésem, hogy visszaélt a laphoz való ragaszkodásommal. És hogy ő tk. arra szeretett volna megkérni, hogy egy pár hónapig még maradjak, de adott szavát nem vonja vissza, különben is szeptember 1-ig kellett volna maradnom. És hogy én egy belül őrlődő típus vagyok, nehéz belém látni… És hogy riporteri terveimet hol fogom kiélni?… Szóltam-e már Koppándinak?… A papírok megszerzése sok időt fog igénybe venni. Kedvetlenül hallgattam, csalódott kisfiúként vált el tőlem.

Taviani testvérek: G00d Morning, Babilonia. Olasz filmhét.

FELSÜLT RIPACSOK

A. egyéb hebegései: Megvolt a magad kialakította munkarended, azt írtál, amit akartál… Én tiszteltelek téged, és azt hittem, hogy ez kölcsönös… Teneked biztosan magánéleti problémáid voltak, s azok emészthetnek belülről… Biztos vagyok abban, ha Kozma Tibit januárban felvesszük, te nem mentél volna el.,.. Ha te az én tehetetlenségemet rosszindulatra magyarázod, tévedsz… (ezt olyan álnok simasággal, hogy ha nem tudtam volna, most már biztos, hogy a Kozma-ügyben volt egy színjátékszerűség, amivel engem akartak ámítgatni.) Két felsült ripacs.

*

Az üzletekben húsvét előtti feldobás, az elárusító szerint is évek óta nem kaptak prágai sonkát és cigánysonkát. Adagolják, egy kiló maximum, mindenki többször állja végig a sort, mert tudják, hónapok, évek múlva juthatnak esetleg még hozzá. Román húsvét előtt vagyunk. Délután viszont sorra kopogtatják az ajtókat, és az önadó felől érdeklődnek, elérkezettnek látják az időt – itt a tavasz –, hogy azt is bevasalják.

Román feleségével és lányával délután egy másik világban él tulajdonképpen, ráadásul a saját városában, mely emettől akár teljesen független is lehet.

Április 9. szombat.

A nép húsvétol: sorban áll és újra áll és megint áll. Szép meleg az idő, virágoznak a cseresznyefák. A poliklinikán nyugtatókat kértem, az orvos kész idegbetegnek bizonyult.

*

Húsvéti majális a ház előtt: nyitott ablakok, zene, kiült emberek, lemeszelt fatörzsek, felsöpört aszfalt, kitakarított kert és lakások – enyhe, napsütéses idő, kék ég…

Április 11., hétfő.

Családostól, gyerekestől, sőt kocsistól kapják meg egyesek a kivándorlásra lehetőséget teremtő útlevelet, lásd Kászoniék példáját. Nem kell senkit zaciban itthon hagyni… Folyik a feszültség lecsapolása?

Április 12–17., vasárnap

Szentgyörgy, négynapos szabadságon. Napokig vártam, hogy A. felhívja Vasast és tisztázzák helyzetemet. Közben Koppándi Kovásznán kezeltette magát és beszélt Vasassal, a „némettel”, aki szemlátomást előbb nála akarta bebiztosítani magát. Szombaton háromszor hívtam fel, mindháromszor azt a választ kaptam, hogy nem sikerült elérnie telefonon, ami valószínűleg igaz, épp festenek benn, lehet be se mentek, de én minden alkalommal másra gondoltam.

Megérkezés után újságolom apámnak, milyen ügyes voltam, mire kiböffen belőle: nehogy a megyénél akadjon el a dolog. Szinte életszükségletévé vált, hogy hibát találjon számításaimban, cselekedeteimben.

Péntekre nagy hózápor kerekedett, három napig havazott, végül a kocsit ott kellett hagyjam.

Április 18., hétfő

Pártgyűlés, gyűlölködő tekintetű A., szomorú Júlia, elégedett, sima modorú Bizalmi. A. hozzászólása az új egységes kerettervhez: soha meg nem tanulja az anyanyelvét. B. és Júlia szolidárisan felvonul, én és Fröccs némaságba burkolózunk.

A MENNYISÉGI SZEMLÉLET DIADALA GESZTENYE

Akár jelképnek is tekinthető, hogy eltávozásom előtt vezetik be a gépelt sorok számának figyelembevételét a normázásban: nem a címek, hanem a sorok számával mérik a normát: 90 sor szorozva néggyel lenne pl. az enyém, ami egyenlő 12o lejjel. Tisztára országosnapilap-módszer, megfelelő következményekkel, a jegyzet és a minőség hanyatlásával.

Április 19.

Ún. „egyéni beszélgetések", utolsó tündöklésem az itteni pártbüró „egén". Nem tudtam megállni, hogy a „hat pompás év emlékére" meg ne valljam: helytelenítem az előléptetések ügyének felfüggesztését, a másfél éves főszerkesztői sztrájkot, mert végül az se fog tudni örülni az állásnak, aki megkapja, s egy olyan helyzetet teremt, amelyben mindenki mindenkinek ellenfele, amelyben a vezető képtelen tisztelni a zsaroló, nyaló, hízelgő, rímánkodó, gyűlölködő beosztottat, s ez utóbbi a hatalmával visszaélő, azt betegesen „élvező" főnökét.

Vasas még mindig nem telefonált, bosszús vagyok emiatt. De A. kijelentette, hogy erővel vissza nem tart senkit, tehát baj nem lehet.

Fröccs szintén elmenetellel fenyegetőzik. „Mondjam? Nem mondjam? Úgyis mindig én járok rosszul…" – teszi hozzá.

Április 20.

Rene Clair: Portyes des Lilas. A mihaszna munkakerülő kocsmatöltelék erkölcsi érzéke.

Április 25., hétfő

Remélhetőleg utolsó riportutam a Republica üzemben és a Intreprinderea de maşini unelte şi agregate-ban a Muncii úton. Az elsőben nincs nyersanyag, rosszul fizetnek, nagy füstös csarnok, csőhuzagoló gépsor – amerikai import – ma kivételesen működik, váltásonként 300 csövet kellene gyártaniuk, de a három műszak alatt sem készül el annyi, mindenfele beszélgető, ácsorgó munkások, az egyik int, hogy elakadt a berendezés, egy óra múlva ha újraindul – hát lelépünk. A KISZ-irodán a titkárok jönnek jelentéseiket leadni, közben színház- és üdülőjegyet tétetnek félre maguknak. A fiatal lányok bizottságának felelősétől kérdem, milyen gondjaik vannak a lányoknak: Jaj, „*noi suntem cu acţiunile, nu cu problemele"* (jaj, mi nem a gondokkal, hanem a feladatokkal lettünk megbízva), azokat ti. a szakszervezet oldaná meg. A szomszédban a titkár szintén munkás, büszkélkedik a dossziék sorával. Csak azt nem érti, hogyan lett az Augusztus 23. Művek KISZ-szervezete fővárosi élszervezet, amikor a kerületi elsők ők lettek és a szomszéd vállalat egyetlen kerületi első helyezést sem ért el. *Sector*. Nagy rend, tisztaság mindenfele, *suntem întreprindere de protocol (díszüzem vagyunk).*

Mosási mániám szűnőben, nincs már mit vízbe mártogatni…

*

Madarat tolláról, főnököt nyalójáról.

*

Jaj, csak véget érne már a se ez, se az.

*

A kis udvarfalvi lány szerepcserésdit játszik velem, hevesen ostromol, nekem csak a boldogító igent kellene kimondanom.

Április 26.

A. valószínűleg ma volt fenn Koppándinál, aki kéthetes gyógykezeléséről ma tért vissza, tehát ma dőlt el a sorsom.

Izgalmas szociálpolitikai kérdés: a 600o lejes fizetés lényegében azonos a 300o lejessel, mégis az előbbit felvevők a hatalom illúziójában élnek, odasorolják magukat az uralkodó osztályhoz, a falanx tartozékai. Ez csakis az árukínálat szegénysége mellett fenntartható tévhit, az teszi a 600o lejt sokká. Nagy fizetéssé. Plusz az egyéb előnyök. És van még egy nem is jelentéktelen előfeltétel: a következetes kontraszelekció, amely tk. minden jelentéktelen előnyt, privilégiumot megszoroz legalább kettővel: az arra érdemtelenek kinevezésük nélkül soha hozzá nem jutottak volna az illető előnyökhöz. Neki tehát több oka van ragaszkodni állásához, mint egy arra érdemesnek, aki ezért könnyebben is válik meg tőle – és ez is csak a kontraszelekciót fokozza tovább. Kész!

IGAZLÁTÓ ÁLOM

Április 30–május 2.

Szentgyörgyön Danival. Minden reggel ő költ fel, játszadozunk. Másodikán fölvittem őket a Kereszténhavasra, 18o4 méterre Brassó fölé. Szép, derült idő volt, a csúcs alatt javában sízett még a nép.

Igazlátó álmom volt az éjjel, ébredéskor különös világossággal láttam át, hogy a tudatalattim kiértékelte és ítéletet mondott az utóbbi hetekben dédelgetett illúzióim felett: egy kocsi koccan a sárgámnak, melyet én kívülről tolok, bár motorja működik, sőt megy is – kétségbeesetten irányítanám, az ajtó fogantyúját rángatva. A koccanás után nagy tömeg gyűlik körém, mely a másik cinkosaként reagál nagy kajánul minden szavamra. Elismerem, hogy a sebességváltó beugrott magától, mikor rájövök a másik és tábora kárörömében, hogy ő tk. az egész kocsi javíttatását akarja a nyakamba varrni, és ezzel elismertem vétkes voltomat – riadt ébredés, eszmélés a valóságra: a kislány magát és családját általam akarja emancipáltatni, azzal, hogy szinte rám tukmálja magát, s úgy tűnik a többiek hozzájárulásával, cinkos segítségével… A koccanást ők idézték elő szándékosan, s én fizetek érte. Így égnek ki az illúziók.

Május 3.

Fiatal házasok iskolája, amerikai film, a kamaszos *superman*-rögzültség elemzése, de sekélyes pszichologizálással. Tennessee Williams darabjából.

A. közben azt eszelte ki, hogy a mai beszédet velem kivonatoltatja a mai számban.

INDIVIDUUM

Május 5.

Létezik egy, az egyén teljes kiszolgáltatottságán alapuló társadalom a világon. Létrehozói nyilván nem ezt akarták, lévén, hogy ők is egyének voltak. Hogy megalkothassák, mindenféle ideológiák mákonyával kábították el magukat és próbálták elfeledni, hogy ők is egyének. Izgalmas, hogy az individuum tk. kettő. Ez az önámítás kezdetben a fennköltség, önzetlenség alakjában öltött eszményi formát, majd bürokratamentalitásként vált közönségessé és elterjedtté, mondhatni tömegessé. Annyira azzá, hogy még a melós is kénytelen ezt az álarcot felölteni hivatali kapcsolataiban, azaz a megkettőződés vált tk. általánossá, a rejtett magánember és a hivatalos eszményhez igazodó, külsődlegesen közember között. De mivel az ellentét demoralizáló és terméketlen, vagy még annál is rosszabb, a magánemberi lét kitermeli a valódi közéletiség belső alapjait is, mely külső hatalomra tört, azaz jut.

*

Francesco Rossi: A kihívás. Nápolyi történet, sűrített drámaiságú a zöldségkereskedelem monopolisztikus helyzetű közvetítőinek torzsalkodásáról az egymással való leszámolásról. Amerikai gengsztertempók – olasszá kicsinyítve.

MÚZEUMOK – BÚCSÚ A VÁROSTÓL

Május 8., vasárnap

A Természettörténeti és a Munkásmozgalmi Múzeumban. Az előbbiben a bennszülöttek életnagyságú gipszszobrai páratlanok. A múlt századi tudományosság robusztus eredményei. Az utóbbiban az elsikkasztott gyökérág imitt-

amott elővillan. A szociáldemokráciát egy cikk a „nyugat erőteljes élcsapatának” nevezi.

Május 9.

A *Megyei Tükör* talán ma dönt felvételemről.

A régi kommunisták két komplexus áldozatai. Az első tk. az infantilis fanatizmus, vakhit alapját veti meg, a második a kiválasztottságé, a millenarizmus örököse és folytatódása. Itt az eszméltető ellentmondás a fent és a lent fölcserélődésében rejlik: kuruc hit és labanc szerep.

Május 10.

Végignéztem, ahogy Gromikó szovjet államfő nagy zenebona kíséretében megkoszorúzta Lenin szobrát. Vannak emberek, akik…

A Karamazov testvérek. Film. Orosz. „Ki ne szeretné megölni az apját?” – kérdi Iván.

A MÁSVILÁG

Május 11.

Hatalmas, a Big áruházból kilógó 150 méteres sor. Kávé! Valódi? – kérdem naivan. Á dehogy, keverék… Nos, ez valamikor megvetett pótszer volt, ma éppolyan hiánycikk, mintha nem az eredeti hiánycikk pótlására találták volna ki. Nyekezol, csicseri borsóból.

I. meséli: a ghenceai katonai temető megtelt, s azt a bölcs döntést hozták, hogy a tiszthelyetteseket kiássák és a város határába költöztetik át. Férjével jelentkeztek a hivatalnál és a tiszt közölte vele, ha újból férjhez ment, első ezredes férje sírjába temetkezni már nincs joga. Igen, de neki a második férje is ezredes! Ja, az más! Beírták mindkettejüket. Hallotta, amint a tiszthelyettes-rokonok háborogtak, a másvilágon sincs igazság, kiáltották. Hihetetlen kegyeletsértés, a kasztosodás rendszere megszilárdulásának jele, a Ghencean csak a törzstisztek és feleségeik temetkezhetnek, azaz őrnagytól felfele.

Anyám meséli: lektor korában helyettesítenie kellett a beteg kolleganőjét, akinek előadásában a mondatok sem voltak épek. A felolvasást Gáll Ernő mostani felesége mint KISZ-titkár szakította félbe, hogy ők tiltakoznak azellen,

hogy ilyen gyenge előadók lépjenek náluk a színin katedrára. Anyám magyarázkodni próbált, neki utolsó pillanatban szóltak, semmi vétke nincs, de az csak fújta a magáét. „Úgyse adtak volna nekik igazat, de botrány lett volna a dékáni hivatalban." Ettől féltében végül indulatosan otthagyta őket: „Vegyék tudomásul, hogy itt most proletárdiktatúra van, nem lehet ugrálni. Én pedig ilyen ronda társaságnak nem vagyok hajlandó tovább magyarázni!" Szép kis lecke volt.

Május 12.

Francia kultúrhét: *Cimpul de onoare,* tavalyi film az 1870-es porosz–francia háborúról, egy paraszfiú és egy kisfiú bolyongásáról a feldúlt tájon.

Újságkivágás.

Május 14., szombat

Cele mai frumoase eschrocherii din lume. 1964. Egy-egy tokiói, amsterdami, nápolyi és párizsi valódi történet szélhámosokról és becsapottakról. A japán gésát hamispénzköteggel ejti át egy zsugori vénség. Az amsterdami szélhámosnő gyémánt nyakéket vetet magának alkalmi barátjával. Az olasz prosti férjhez megy egy vén nyomorulthoz, hogy személyazonosságit szerezzen. Az Eiffel-tornyot eladják egy német frankománnak. A másodikat Roman Polanski rendezte.

*

A sztalinizmus egy összefoglalása: iparosítás egy elmaradott országban – emiatt a polgári vívmányok, szorgalom és egyéni szabadságjogok beolvasztása, átvétele elmarad – a despotikus hagyományok továbbélnek – a társadalom államosítása és túlpolitizáltsága totálissá válik – a közösségi érdekek képviseletét kisajátítja egy politikai monopólium – a vezető réteg minden ellenőrzés alól kivonja magát – a pártapparátus eszközből az uralom fenntartásának céljává válik – az egyének elszemélytelenítése felgyorsul, a fegyelem szükségletéből a szükségletek „fegyelmezése", korlátozása lesz – a nagy szociális idomítás állati sorba süllyeszti a tömegeket – ördögi jellemek jelennek meg a csúcson – milliók robotolnak a munkatáborokban és a másik világon – alapjaiban torzul el az emberi együttélés és amit a forradalom meghirdetett.

Május 16.

Felhívtam a *Megyei Tükör*t, a főszerkesztő megnyugtatott, hogy ma küldi is már pártpostával az iratokat, és holnap Sprinţăroiu, a sajtóosztály vezetője alá fogja írni. Kértem, a lakásügyemet se hanyagolja el, mert van ugyan hol meghúznom magam, de laknom már nincs ahol. Rávágta: „Hát húzza meg magát!"

Május 17.

Egész este és az éjjel is szívidegesség gyötört, az foglalkoztatott, vajon nem vásároltam-e be, nem intéztem-e el magam? Eszembe jutott Sylvester egy megygyalázott riportja, anyám célozgatásai, hogy ez egy autoritárius ember, Domokos Géza önkéntelen csodálkozása, saját megfigyeléseim némely csiszlik tempókat illetően, s pár kimondott kétértelmű kijelentés. Az eredmény az lett, hogy új riportokat kezdtem fogalmazgatni, az lecsillapított némileg, de lelki egyensúlyomat az állította végül helyre, hogy felmentem a Faunhoz (Szilágyi Dezső – szerk megj.) az országos lapnál, és nagyon készségesnek mutatkozott, óvott atyásan a zülléstől (Nocsak! Szép kis híre van a vidéki brancsnak!), barátkozástól, s kis idő után, akár át is vehetne, mondta. Szóval van tartalék lehetőségem, odamondhatok Vasasnak, ha muszáj, nem kell „meghúznom" magam, miként javasolta. Átolvasgattam a *Megyei Tükör* utóbbi számait és a Sylvester riportjait (stílusa a személyes hangvételű tárgyilagosságra törekszik), és kisütöttem, hogy az én területem a városi életstílus problémái leendenek, az még szabad.

A BLOKKNEGYEDEK SZOCIOLÓGIÁJA

Május 20–24., péntek–kedd

Sepsiszentgyörgyön.

Világtörténelmileg rendhagyó módon Kádár János hagyta, hogy a reformszárny kiseprűzze csoportját az országos pártértekezleten megválasztott új Politikai Bizottságból, és őt „elnökké" minősítse vissza, aki részt vehet a PB ülésein, de szavazati jog nélkül. Nyilatkozat szerint az ország a politikai reform úttörőjévé válik.

*

Másik meglepetés: Vasas megkérdezte, ugye garzonra lenne szükségem. Egy vendég jelenlétében fogadott, és kijelentette, hogy mivel a KB új propagandatitkárt kapott, és Mitea elvtársat visszahelyezték a sajtóosztály élére (bukás), érthető, hogy nem az én ügyem volt az első, amit elintézzen. Aktívpista szerint épp ellenkezőleg áll a dolog, épp Mitea az, most már új minőségében, dönthet: nem kell a titkárhoz felterjeszteni áthelyezésem ügyét. Lehet, Vasas erre értette, amit mondott, de beleszólt a rang gőgje is bizonyára. Különben a KB új propagandatitkára oltyán, a főváros volt polgármestere, azelőtt talán hadügyminiszter is volt. Szóval a sorsa *up and down, up and down* a rotáció rendjén.

Május 25.

Egy *Ginger és Fred* filmmel ünnepeltem 39. születésnapomat.

Május 26.

Andrzej Wajda: Cronica adolescenței. Egy háború előtti nyár szerelmei.

Munkalátogatás! – kiáltja jó hangosan A., amikor jó háromórás késéssel belépek Szentgyörgyről jövet. A célzás világos. Kisül, valóban épp folyik egy munkalátogatás, s persze nekem kell megírnom. Érzem a titkos kárörömet. Szó nélkül vállalom, egész nap az *Előre* szövegét parafrazálom.

Május 28., szombat

Film: Sába királynője. 1952. Olasz.

Regény: *Ilf-Petrov: Tizenkét szék.*

Az egypártrendszer a politikai monopólium következménye, hogy a párt az állam fölébe kerekedhessék, s azt eszközövé tehesse, ezen előnyért azonban nagy árat fizet: az adminisztratív módszerek ejtik rabul, itatják át, az utasítgatás módszere és parancsuralomnak nevezhető rendszer jön létre, magyarán fölszámolódik a politikai párt is mint olyan. Ennek uralmát feszegetik most azok, akik így fogalmaznak: „uralkodni persze könnyebb, mint vezetni, mert ahhoz érvek is kellenek" (Berecz magyar vezető), nem elég a meztelen hatalmi fölény…

Május 29., vasárnap

A *Scînteia* pártlap szerint a 7-8 ezer falu tervbe vett felszámolása 35o ezer hektárt szabadítana fel a mezőgazdasági művelés számára. A számításba valami hiba csúszhatott: 15o ezer hektárt ugyanis a háztáji gazdaságok tehetnek ki, 50 ezer hektár lenne a beépített terület, ami marad – megéri-e? A falurombolás célja nyilván nem gazdasági, itt egy politika emel kezet a településhálózaton keresztül a népre és annak történelmére…

Május 30.

Vasas üzent, hogy leküldte az áthelyezésemet kérő levelet Bukarestbe, egyben közölte, megbeszélte a polgármesterrel, nekem csupán garzon jár. Cifra. Miután megállapodtunk, ő maga mondta, mit sem könnyebb elintézni, sok a lakás – most figurázik. Ezt teszi hetek óta: fölényének elismertetésére törekszik. Fütyülök rá.

Május 31.

Ma bepillanthattam egy jegyzékbe az évi jövedelmekről. Én 42 ezer, Jóska 78 ezer, Mirk 46 ezer lejjel szerepelt benne. Nálam csak Fröccs keresett kevesebbet tavaly.

Életrajzi fejezetcímek: A hiány korában. Más: A balfék jobbkeze (ez lehettem volna, s ezt a karrierlehetőségek netovábbjaként kínálta nekem Bukarest).

Színház: *Woody Allen: Cum se cuceresc femeile*. A bukaresti zsidó színház előadásában, egy Rudy Rosenfeld nevű színész főszereplésével, aki alighanem az egyetlen zsidó volt a színpadon.

Június 2., csütörtök

A papír nem jött meg, felhívom Vasast. Kisül, még nem is küldte el, telefonhívásomat várta, nem lett volna *boss-like,* hogy rögtön postázza. Igen ám, de egyéb bonyodalmak is adódtak: az eredeti kérvény a sajtóosztályon elkeveredett, pedig rajta volt a propagandatitkár és osztályvezető jóváhagyó aláírása is. Erre Vasas újabbat küldött le Szentgyörgyről, közben azonban a régi másolata alapján kiállították a régit, de aláíratták az új propagandatitkárral is – én vagyok az egyetlen, aki ekkora hivatali áldással lép új munkahelyére. A telefon-

beszélgetés közben belép A., a kezébe nyomom a kagylót, végighallgattam vérszegény dumáját (Segít egy emberen … – mondta Vasas németnek). Dúlhatott-fúlhatott magában utólag, mert leplezetlen kárörömmel jött közölni, hogy a főnök új beszédet mond, azt nekem kell ismertetnem.

Áthelyezésem dátuma június 15., június idusa. Volt eddig szeptember 1, lett április 5, majd január 15 (tanügy, tévé, az *Ifi*) – végigzongorázzák-e az összes hónapot?

Az idén általános lesz a 12 osztályos oktatás, nincs elég új munkahely, a fővárosi építkezések befejezésére két év haladékot kaptak a vállalatok. A mellékelt közlemény szerint a középiskolások 94 százaléka fog ipari, ipari–agrár, erdészeti stb. szaklíceumba járni, és csak 6 százalék a matematika–fizika, a természettudományi és pedagógiai (tanítóképző) középiskolákba, azaz az értelmiségképzés csatornáit beszűkítik, egész évfolyamokat áldoznak fel.

*

A Magyar Szocialista Munkáspárt pártértekezletének ezek voltak a kulcsszavai:

– szocialista jogállam
– szocialista pluralizmus
– gazdasági reform

Valami új fő, rotyog a fazékban (miután már bűzlött).

Június 4–6.

Szentgyörgy. Itt nekem senki nem örül, engem nem kíván, kivéve a kisöreget. A húgom is kirobbant, hogy a gyerek őt azóta hülyézi, amióta én itt vagyok. Van benne valami, nagyon érzékeny barométer a kicsi. Kikéri magának, hogy előtte bíráljam az apám, vegyem tudomásul, jobban szereti nálam. Zaklatottságom rémes keserűség tetézte, pár órába telt, míg legyűrtem. Másnap írtam Vasasnak egy levelet, és felmentem a polgármesterhez, aki azt mondta: csak garzont adhat. Ezt szépen az otthoniak tudomására hoztam, felültem a kocsiba, s irány Bukarest, eddigi minőségemben ezúttal utoljára.

Tekintélyviszonyok: Dani eredeti megjegyzése: Te mámá Bandinak a lánya vagy. Mondom, hogy testvére, mire tiltakozik: Nem, a lánya.

Addendum. Mesélem otthon, Vasas képtelen helyzetben van, mert gyengén tud magyarul, mire ragyogó ötletük az: álljak be mellé szerkeszteni. Ez ugyanis maga lenne a szemenszedett tisztességesség, ugye! Mondom ez legfeljebb egy hivatali helyezkedőhöz lenne méltó, ami merőben szemben áll köte-

tírói terveimmel, alkotói beállítottságommal. Mindent preferálnának, csak ne legyen szabad értelmiségi mentalitás. Mert függésre, zablára van szüksége az emberi szellemnek, pláne a szabadnak, ez szerintük nem botrány. Ezért kellene együttműködnöm a kiszolgáltatottság hálóját szövögető vaspókkal.

ROHAMSZERŰ SZÍNHÁZLÁTOGATÁSOK

Június 9.

Szép élmény, koraesti séta az elcsendesülő Calea Vicitoriei-en, a kánikulai hőség is enyhül, békésen rendeződnek a vonalak, a forgalom csillapulóban, a mozgás, a színek, a hőmérséklet összhangja van kialakulóban – s jól öltözött fiatalok gyűlnek a Gyűjtemények Múzeumának udvarán. Vetítés, szabadtéri: *Fellinitől a La strada*, Anthony Quinnel és Giulietta Massinával, akik mint komédiások járják Itáliát egy ócska tragaccsal.

Június 10.

Esti séta a Buzești tér környékén. Folyik a bontás, száll a por. Egy képtelen alakú alacsony, földbe süppedt házon márványtábla: *În aceasta casă a locuit Mihail Eminescu în 1882 (Itt lakott.).* Kinyitom a bádogajtót, tele kukák sorára látok, a bűztől belépni sem lehet. Szemétlerakó, ami nemzeti kegyhely lehetne.

Június 11., szombat

Este megnéztem *Az elveszett levél* legújabb előadását a Nemzetiben. Erőteljesen át van politizálva, azaz nem is kellett aktualizálni, megy az magától is. Van benne munkalátogatás, sok-sok ováció, s azt vágja a néző szemébe a végső jelenet is – indulók harsognak, állja a rengeteg színész a tapsot, de egy szemernyi mosoly nem sok, annyi sincs az arcokon –, hogy „juhok vagytok!" A Cațavencu szónoklatában jól kiemelve a sokat idézett mondat: *Vrem și noi faliții noștrii*!…

Június 12., vasárnap

Délelőtt a *Mitică Popescu* című musicalt néztem meg a Kisszínházban maga Mitică Popescu, a színészlegenda főszereplésével. Évek óta megy, és a varázsa

nem kopik. Az ún. miticizmus mint nemzeti jellemvonás, viszonyulásmód ironikus-érzelmes megsemmisítése (?) Tegnap alig tudtam levenni a szemem egy szőke lány meztelen hátáról, ma egy kis balettáncos lányt találtam ellenállhatatlannak.

15-én reggel dugig tömött kisautómmal elutaztam a fővárosból, vége az 1978–1988-as szakasznak életemben. Ami értékem csak volt, mind magammal vittem.[156]

---

[156] Idemásolok még következő napi bejegyzésemből pár passzust a fogadtatás milyenségéről:
„Vasas soha készségesebb nem volt, mindjárt kiderül, miért. Intett, hogy beszélgessünk valahol kinn, nem az irodájában, végül kocsiba ültünk, és a temető fele megállított és előadta, hogy a dossziém szerint én nagy magyar vagyok még írásban is (így adták volna áldásuk rám?), nos, erre itt szükség nincs, mert ebből van itt elég. Elhárítottam a vádat. Beszélt a kedvenceiről, arról, kik szidják a háta mögött, s arra következtettem, hogy egyelőre Sylvester egyik ellenpólusának szán, akit pedig „inkább dicsérni kellene, de mindig interjút ír, hiába mondom neki, hogy az az informálódás eszköze főleg, ráadásul minden írásában elmeséli, hogyan indult el, ami szintén nem mindig indokolt". Utána levitt a pártbüfébe, vettem öt kiló bárányhúst — ebben az össznépi flamóban! —, benzint ígért és másnapra témajavaslatokat igényelt. Ha tudná, hogy a dokumentumriport fele hajolnék…
Bemegyek 16-án reggel — most ugrik a majom a vízbe — remeg a levegő az idegességtől, öt százalék bérlevonásos bírságokat osztogat Bíró Bélának és még valakinek, hallom, hogy három másik tisztázta magát azzal, hogy márpedig naponta leadtak az azelőtti héten naponta egy-egy oldalt. Jecza Tibor, a helyettes kedélyes képet vág a dologhoz, majd jön a derült égből a villámcsapás: a fizetésem csak 355o lejes lehet. Remekül megjátszott bejelentés, eláll a szavam. Átejtettek, a sef sectie is rovatvezető, sőt az az igazi rovatvezető. Méltatlankodásomra odavágja: „Augusztusig nem tehetek semmit." Nos, ezt le kellett volna ellenőriznem, tudhattam volna, kivel állok szemben. Következett egy lapelemző gyűlés, rossz hangulatban, még rosszabb szájízzel. Utána magunkra maradva a kollegák nekem estek: Hogy nem kérdeztél meg senkit?… Ha nincs önérzeted, akkor ki fogsz tudni jönni vele…. Nekem ezer lejeket vont már le a fizetésemből… E mellett a kopasz vámpír mellett, aki úgy félti a székét, hogy oda is tojt már, megélni nem lehet…
Fura fogadtatás, egyedül Sylvester mondta azt: Én dolgozom, be nemigen járok, marad az írás.
Nyilvánvaló a szakadék, ráadásul minden szó visszajut hozzá, a hangulat pokoli. Ő felajzott ember, akinek a dührohamait, „diktátori kitöréseit" ellágyulások követik, olyankor egész napokon át ostáblázik, majd újból kezdődik minden elölről, az őrületig fokozódva.
Volt még egy beszélgetésem 15-én este Jeczával, nagyon szívélyesnek mutatkozott, tulajdonképpen a kéziratokat ő adja le, Vasas csak oldalban olvassa nyomdába küldés közben, ezért Jeczának minden este is le kell mennie, Vasas ugyanis délelőtt gyakran beszédeket ír a megyei első titkárnak. Politikai ikerkarrier, itt van a kutya

elásva, a lap kölönc csupán a nyakában, ami ráadásul egyre ellenőrizhetetlenebbé válik számára. Ő tk. *Agerpress*-tudósító volt Brassóban, végig román iskolába járt, újságírói teljesítménye a földrengéskor írott látogatási riport — „én fogalmaztam a leggyorsabban" mondta —, de nemzetisége miatt az előléptetéshez alighanem Rab Istvánhoz, az első titkárhoz kellett csatlakoznia, s mintha reménykedve említette volna előttem, hogy ő lévén a legrégibb megyei első titkár, hamarosan előléptethetik… A kép lassan összeáll. Két hetet kértem, hogy első riportjaim megírhassam."

Első megjelent írásaim

1980–82

Műszaki haladás és demokrácia. Brassói beszélgetés a továbbképzésről. *Előre,* 1978. 05.26.

Az Agóra és a Pnüx. Értékelések, adatok az ókori görög demokráciáról. *A Hét,* 1978.03.3. Ács András álnév alatt.

Egyed, egyén, közösség. Marx, Platon, Arisztotelész és Hegel. *A Hét,* 1978.09.29. Ács András álnéven

A mérnök visszatér. A mérnöktanárok és a műszaki oktatás kérdései. *Ifjúmunkás,* 1980.05.18.

Államvizsga '80. *Ifjúmunkás,* 1980.07–6.

Csodafegyver. *Ifjúmunkás,* 1980.07.6.

Az egypólusú planéta. *Ifjúmunkás,* 1980.09.28.

Mit ér az együttes, ha népi? *Művelődés,* 1981. X. szám.

Népi kultúra és városiasodás. *Művelődés,* 1980. XI. szám

Kemény csárdás. *Művelődés,* 1981.?

Mikor hívják meg Nagy Pista bácsit a táncházba? *Művelődés,* 1981. XII. szám

Átmegy-e az, aki nem tanul? *Ifjúmunkás,* 1982.02.14.

Osztályfelelősökről őszintén. I. *Ifjúmunkás,* 1982.02.21.

II. márc. 7.

Könnyűzene. Fütyültek-e már ki? *Ifjúmunkás,* 1982. márc. 7.

A szelep. *Ifjúmunkás,* 1982. márc. 28.

Visszhang. *Ifjúmunkás,* 1982. ápr. 4.

A szánalomtól a tapintatig. *Előre,* 1981. szeptember?

A némaság legyőzése. *Művelődés,* 1981. XI. szám

Földrengésbiztos vendégszeretet. *Ifjúmunkás,* 1981.?

Vasfű. *A Hét,* 1981. okt. 16.

Mit ér az egyetem, ha népi? *Művelődés,* 1981. X. szám

Ifi vezető tekintélye. Beszélgetés a székelyudvarhelyi Petru Groza líceumban. *Ifjúmunkás,* 1982. okt.?

Két évszám: 19o7 és 1962. *Ifjúmunkás,* 1982. márc.

Salto mortale – salto vitae. *Ifjúmunkás,* 1982/15.

Országos magyar irodalmi olimpia. *Ifjúmunkás,* 1982/16.

Háború után, ösztöndíj előtt. Asztalos Sándor két egyszemélyes intézményről. *A Hét,* 1982/17. (ápr. 23.)

Tanügyi hírek. *Ifjúmunkás,* 1982/18.

Osztályfelelősökről őszintén III. Neki azt állva kell végighallgatnia 1982/19. (május 9).
IV. Elpocsékolt őszinteség. *Ifjúmunkás,* 1982/21.
V. A választás. 1982/23.
Mérleg és egy tanulság *Ifi,* 1982/19.
Latolgassuk esélyeinket *Ifi,*1982/20.
Vizsgaláz. *Ifi,* 1982/22.
Répanadrág. *Ifi,* 1982/23.
A hangyaboly. *Ifi,* 1982/27.
Mozgosítás. *Ifi,* 1982/27.
Az igazgató muzsikál. Hogyan nem lett Szép Gyulából bürokrata? *Ifi,* 1982/28.
A nemzetiségi oktatás legújabb adatai. *Ifi,* 1982/29.
A házasság rejtelmei. *Ifi,* 1982/29. szatíra
Három lány a metropolisban. *Ifi,* 1982/30.A felvételi kalandja riport
A nagyváros küszöbe. *Ifi,* 1982/31. szatíra
Mitől jött zavarba liberális pénzügyminiszter? Interjú Felszeghy Ödönnel. *A Hét,* 1982/32. aug. 1.
A föld alatti kihívás. *Ifi,* 1982./33.
Új rajzás. Mi az igazság cirkusz-ügyben?*Ifi,* 1982/31.
A kiskanál és az óceán. *Ifi,* 1982/38.
Trükk és becsület. A felvételi kulisszatitkai. *Ifi,* 1982/38.
Középkori lányok…

AZ *IFJÚMUNKÁSBAN* MEGJELENT RIPORTJAIM, INTERJÚIM, JEGYZETEIM, GLOSSZÁIM, SOROZATAIM, ANKÉTJAIM, CIKKEIM II.

1982 vége–1988.

Középkori lányok. 1982./42
Időmilliomosok unokái. 1982/48.
Srácgyűjtés. 1982/52.

1983.

Egy diákszerelem története. I. 1983/5.
Latolgassuk esélyeinket. 1983./5.
Egy diákszerelem története. II. A kántálás éjszakája. 1983/6.
Okosok és Buták. Beszélgetés Kulcsár Tibor pszichológussal. 1983/6.
Egy diákszerelem története. III. 1983/7.
Latolgassuk esélyeinket. 1983/9
Egy diákszerelem története. IV.A kántálás éjszakája – és nappala. 1983/12.

Langyos szelek. 1983/11.
Felvételi tudnivalók a 11. osztályba. 1983/14,
Úgysem maradhat a családban. I. 1983/14.
Nem rejtik véka alá. Jegyzet a temesvári líceumról. 1983/15.
Úgysem maradhat a családban. II. 1983/15.
III. 1983/16.
IV. 1983/17.
Párbaj helyett párbeszéd. Visszhang. 1983/19.

Átszállás. 1983/22.
A felmérés. Diákpárti tanárok. 1. 1983/25.
2.1983/26.
A negyedik Duna-ág mentén. 1983/33.
Tengerparti csatangolás. 1983/34.
Mindaz, amit egy köri tag elvárhat. 1983/34.
A társkereső postája. 1983/35.
Érvényes és túlhaladott közmondások. 1983/41.
Egy kamasz vallomásai. 1. A kezit csókolom „végnapjai" 1983/43.
2. 71 és 17. A hórukk. 1983/44.
3. (alcím nélkül) 1983/45.
4. Pályára lépni különös érzés. 1983/46.
5. Két vizsga közt, a pad alatt. 1983/47.
6. Ugye nem haragszol, hogy szeretlek? 1983/50.
7. Szerelemtől szerelemig. 1983/52.

1984.

Egy kamasz vallomásai. 8. Átváltozások. 19834/2.
Robbantás az osztályban. 1984/4.
Egy kamasz vallomásai. 9. Hát nem vagány? 1984/4.
Két levél, két segélykérés. 1. „Megszököm" jeligére, 2. Hogy ne úgy nőjön fel, mint a kutyatej. 1984/6.
Nem macskazene. 1984/8.
Visszhang a Két levél, két segélykérésre. 1984/9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.
El kéne indulni. 1. Bál előtti beszélgetés. 1984/11.
Két hír felvételizőknek. 1984/11.
El kéne indulni.2. A szokás szerelme. 1984/12.
Olajvárosi találkozások. 1984/13.
El kéne indulni. 3. Nemcsak a falu vár rá. 1984/14.
Buzău-i újdonságok. 1984. 14.
El kéne indulni. 4. Titi. 1984/15.
Veteránok. 1984/15.

Két levél, két segélykérés. A vitazáró. 1984/15.
El kéne indulni. 5. Egy munkássá válás története. 1984/16.
Műszaki megújulás. Buzău. 1984/16.
El kéne indulni. 6. A karonfogás tilalma. 1984/17.
A társkereső postája. 1984/17.
El kéne indulni. 7. Két hangra. 1984/19.
8.Mit jelentsen ez? Megkérted a kezem? 1984/21.
9. Az olvasó közbeszól. 1984/23.
10. Nem akarja, hogy megrekedjen. 1984/24.
Hány ruhát vigyünk a felvételire? 1984/24.
Vízépítők. 1984/25.
A vizsgázás ábécéje. 1984/25.
El kéne indulni. 11. Mindenkinek mutogattuk. 1984/26.
Klub a kikötőben. 1984/30.
El kéne indulni. 12. Visszhang. 1984/30.
Óceánjárók között. Í984/31.
El kéne indulni. 13–14. Miről szedik a málnát? I. és II. 1984/35,36.
Három levél. 1984/36.
Oktatásügy. 1984/37.
El kéne indulni. 15. Mikor feszíti a beton. 1984/40.
16. Válogatós lányok. 1984/16.
Acélváros a nagyvárosban. 1984/44.
Vizsganapló. I., II., III. 1984/45, 48, 49.
Milliárdos üzem. Brăilai riport. 1984/46.
Galaci jegyzet. 1984/48.
Szövetségesek. 1984/37.
El kéne indulni. 17. Magas térdemeléssel. I. 1984/50.
18. Magas térdemeléssel. II. 1984/51.
A megnyergelt folyam. 1984/49.
Gépek és reszelők. 1984/50.
Minden út oda vezet. 1984/52.

1985.

El kéne indulni. 19. Nem tengeri sztori. 1985/2.
Díjkiosztás. 1985/2.
Kivágták a rezet. 1985/2.
Százas puska. 1985/3.
El kéne indulni. 20–24. Katalin és fellegek. I., II., III., IV., V. 1985/5, 6, 7, 8, 9.
25–26. Nem érdemes szomorkodni. I. és II. 1984/12, 13.
27. Ki az úr a házból! 1985/14.

28. A harmadik telek. 1985/17.
29–30. Mese a sündisznóról. I. és II. 1985/22, 23.
Gerendák. I. 1985/25.
Lakótelep. 1. és 2. Én nem…, Egy szem piruló paradicsom1985/27, 28.
Gerendák II. 1985/28.
Kék munkaruhában. Năvodari riport. 1985/30.
Gerendák. III., IV., V., VI. 1985/31, 32, 35, 36.
Becsengetés. 1985/37.
Hamuban sült pogácsa. 1. Beszélgetés Csendeskével. 1985/43.
Lakótelep. 3. Akaratlan vendég. 1985/43.
Hamuban sült pogácsa. 2. A rajongó. 1985/44.
Lakótelep. 4. Kezdő szülő. 1985/44.
Hamuban sült pogácsa. 3–4. A két Imre. I. és II. 1985/45, 46.
Lakótelep. 5. Egy ringó léptű. 1985/47.
Hamuban sült pogácsa. 5. A tanár mind papolhat. 1985/52.

1986.

Hamuban sült pogácsa. 7. Beolvasás. 1986/2.
Nyolc aranyérem. 1986/4.
Hamuban sült pogácsa. 8–9–10. Mindig azon igyekeztem, hogy én legyek a főszereplő. I., II., III. 1986/6, 7, 8.
11. Milyen tanár nem szeretnél lenni? 1986/3.
12. Diákzászló a vár fokán. I. és II. 1986/11, 12.
A lurkó. 1986/14.
Gólyahír. 1. és 2. Mire vársz, Panna?! I. és II. 1986/15, 16.
Újból a fővárosban jártak a diáktörténészek. 1986/16. Tanulóink sikerei. 1986/20.
Tóépítők. 1986/18.
Gólyahír. 3–4–5. Kislány a nagyvárosban. 1986/21, 22, 23. Változatok a kötőtűre. 1986/23.
Gólyahír. 6–7. Megreparált gyerekkor. 1986/25, 26.
Gólyahír. 8–9. Szót kér egy lány. I. és II. 1986/27, 28.
Gólyahír. 10. „Ugrás" előtt. 1986/29.
Vizsgadrukk. 1986/29.
Rövid levél unokaöcsémnek a fürdőhelyről. 1986/31.
A szellemi kaland. 1986/33.
A sántító őszinteség esetei. 1. és 2. 1986/40, 41.
Zsebláz. 1986.42.
A sántító őszinteség. 3., 4. és 5. 1986/43, 45, 49.
Lányijesztő. 1986/46.
Geológusok. 1986/48.
A sántító őszinteség esetei. 6. 1986/51.

Minden munkás egyeteme. 1986/52.

1987.

Két elszánt lány. 1987/1.
A sántító őszinteség esetei. 7., 8., 9., 10., 11., 12. 13. 1987/1, 2, 3, 5, 6, 8, 9.
Csatorna a Román Alföld szívében. I. és II. 1987/11, 12.
A sántító őszinteség esetei. 14. Visszhang. 1987/14.
Fej és fal. I., II., III. 1987/16, 17, 19.
Játszunk egy kicsit. 1987/18.
Fej és fal. IV. 1987/20.
Felvételi tanácsadó. 1987/21.
Lányok lakat alatt. 1987/22.
Felvételi tanácsadó. 1987/22.
Levél egy minőségi ellenőrhöz. 1987/22.
A sántító őszinteség esetei. 15. Visszhang. II. 1987/22.
Nyakunkon a vizsgaidőszak. 1987/22.
Többet ésszel. 1987/23.
Felvételi tanácsadó. 3. és 4. 1987/23, 25.
…áció. 1987/25
…akáció. 1987/26
A sántító őszinteség esetei. 16. Segélykérés. 1987/28.
Nemzetközi tantárgyolimpiák. 1987/29.
A főváros második tófüzére. 1987/ 30.
Az Argeș augusztusban. 1987/32.
A fővárosi nehézgépgyárban – ünnep előtt. 1987/34.
Röppen a madár. 1987/35.
A sántító őszinteség esetei. 17. Dac. 1987/39.
A rosta. 1. és 2. 1987/42, 43.
Áll a vásár. 1987/43.
A rosta. 3., 4., 5., 6., 7., 8. 1987/44, 45, 46, 47, 48, 49.

1988.

A dínomdánom. 1988/3.
Cseppfolyós ügyek. 1988/6.
A bál. 1. és 2. 1988/6, 7.
Mi lett a dudagyárból? 1988/ 8.
Dohányzás elleni világnap. 1988/13.
Napi hány órán át sanyargassuk magunkat? 1. és 2. 1988/13, 14.
Óriásgyár fiataljai ünnep előtt. 1988/18.

NÉVMUTATÓ

(A név utáni foglalkozás vagy státus a vonatkozó időszakra utal, tehát nem kimerítő jellegű.)

Aczél György kultúrpolitikus
Ady Endre író, költő
Agca, Ali merénylő
Ágoston Hugó szerkesztő
Ágoston Vilmos író, esszéista
Aime, Aunuk színésznő
Ajtmatov, Csingiz író
Amaritei egyetemi tanár
Anderson, Lindsey rendező
András János szerkesztő
Andrejcsenkó, Natalia színésznő
Andronic, Ion újságíró
Andropov, Jurij pártfőtitkár
Annuilh, Jean rendező
Antonioni, Michelangelo rendező
Aquino, Benigni elnökjelölt
Aradits László, riporter
Ara-Kovács Attila disszidens
Aronson szociológus
Árpi l. Nits Árpád
Ászprits Velimirné Tosa Ilonka szomszéd
Aulich Sándor belügyi ezredes

Babits Mihály író, költő
Baby Doc Papa Doc fia
Bacalu szerkesztő
Bács Miklós színinövendék
Băieşu, Ion író
Bajor Andor humorista
Balás Irénke rokon
Balás Irénke titkárnő
Balázs Sándor tanár
Bálint András üzemi párttitkár

Bálint Tibor író
Balla Zsófia költőnő
Balogh Edgár szerkesztő
Balzac, Honore de író
Bányai László történész
Barabás István szerkesztő
Baróti Judit szerkesztő
Baróti Pál szerkesztő
Basiliade szociológus
Beckett, Samuel író
Beke György közíró, riporter
Bence György Lukács-tanítvány
Benedek Géza szívorvos
Beniuc, Mihai költő
Benkő Levente riporter
Benkő Samu történész
Berecz János KB titkár
Berend T. Iván közgazdász
Bergman, Ingmar rendező
Bíró Béla riporter
Bíró Gáspár jogász
Bitai Ödön szerkesztő
Boda Iosif előadótanár
Boda József egyetemi tanár
Bodea történész
Bodó Barna riporter
Bodor Pál főszerkesztő, író
Bodor Tamás szerkesztő
Bogdán László író
Bogdán Tibor újságíró
Bogdan, Mircea operatőr
Bogza, Geo riporter
Bohr, Niels fizikus
Bontaș, KISZ KB-titkár
Boros Zoltán tévészerkesztő
Bölöni Katalin tanárnő
Bölöni László futballista
Brahms zeneszerző
Bretter György egyetemi tanár
Brezsnyev, Leonyid Iljics pártfőtitkár
Brucan, Silviu politológus

Buda Béla pszichológus
Buia Simon slapaj
Bulgakov író
Bunuel, Luis rendező
Burján Gál Emil képzőművész
Burtica, Cornel miniszter
Burton, Richard színész
Buzás Pál zongorista
Buzura, Augustin író

Camus, Albert író
Caragiale, Ion Luca író
Carne, Marcel rendező
Ceaușescu, Elena társuralkodó
Ceaușescu, Nicolae pártfőtitkár, államfő
Ceaușescu, Nicu KISZ első titkár
Ceaușescu, Zoe C. lánya
Chaplin rendező
Cicero szónok
Cionoff újságíró
Clair, Rene rendező
Connors, Jimmy teniszbajnok
Constantinescu, Florin párttörténész
Coppola rendező
Crăciun, Constanța politikus
Crăciunescu költőnő

Cs. Gyímesi Éva irodalomtörténész
Csákány József tanár
Csáky Zoltán riporter
Csehi Gyula irodalomtörténész
Csehi Péter tévés, képzőművész
Cseh-Szombathy László szociológus
Cseke Gábor főszerkesztő
Csép Sándor riporter
Cseres Tibor író
Csernyenkó pártfőtitkár
Csire Gabriella írónő
Csokonai Vitéz Mihály író
Csőgör Lajos rektor
Csurka István író

Dali Sándor főszerkesztő, színházigazgató
Dancsuly András prorektor
Dante, Alighieri költő
Danton forradalmár
Dăscălescu miniszterelnök
Dávid Gyula szerkesztő
Deák Ferenc politikus
Demény István Pál néprajzos
Demény Lajos történész
Deneuve, C. színésznő
Déry Tibor író
Dichiseanu színész
Dinică, Sile zenész
Doctorow író
Domokos Árpád zenész
Domokos Géza író, főszerkesztő, kiadóigazgató
Dosztojevszkij, Fjodor író
Dracula–Vlad Ţepes neve?
Dragoş, Ioan szerkesztő
Ducadam futballkapus
Duvalier, Francois diktátor
Dvorzak zeneszerző
Dzsingisz kán

Egyed Ákos történész
Egyed Péter szerkesztő
Eliot, T.S. író
Eminescu, Mihail költő
Enache, Petru propagandatitkár
Erdélyi Laló fényképész
Esterházy Péter író
Everac, Paul drámaíró

Fábián Ernő esszéista, tanár
Fábri Zoltán rendező
Faragó József néprajzos
Farkas Árpád költő
Farkas János közgazdász
Fazekas János miniszter
Fazekas Lajos miniszter

Feczkó Zoltán szerkesztő
Feder Éva polgármester
Fehér Ferenc, Lukács-tanítvány
Féja Géza író
Fejes Gyula (Iuliu) alelnök
Fejtő Ferenc kritikus
Fellini, Federico rendező
Felszeghy Ödön tanügyi államtitkár
Ferencz Attila mérnök
Ferencz Hermina, Grószi nagyanyám
Fey László tanár
Flaubert író
Florea Ion egyetemi tanár
Florea, Elena egyetemi tanár
Florescu, Eugen KB osztályvezető
Fo, Dario író
Fodor Sándor író
Forman, Milos rendező
Forró Eszter titkárnő
Földes László egyetemi tanár, esztéta
Furo Iuliu államtitkár
Gaál Gábor szerkesztő
Galbács Pál riporter
Gálfalvi Zsolt szerkesztő
Gáll Ernő szerkesztő, esszéista
Gance, Abel rendező
Garcia Marquez, Gabriel író
Garda Dezső történész, tanár
Gazda József tanár, író
Gere Mihály KB-tag
Gergely irodavezető
Gergely Tamás szerkesztő
Germi, Pietro rendező
Gheorghiu-Dej, Gheorghe pártfőtitkár
Gombrowitz író
Gorbacsov pártfőtitkár
Gothár Péter rendező
Graure, Gheorghe riporter
Greene, Graham író
Gromiko, Andrej államfő
Grósz Károly pártfőtitkár

Grószi l. Ferencz Hermina
Groza Petru miniszterelnök
Gubenko rendező

Gy. Szabó Béla grafikus
Gyarmat János szerkesztő

Hadházi Zsuzsa riporter
Hajdú Győző főszerkesztő
Halász Anna kritikus
Hancheş, Ioan szekus felügyelő
Heisenberg fizikus
Heller Ágnes Lukács-tanítvány
Hervay Gizella költőnő
Heves Ferenc banktisztviselő
Heves Renee író
Hitler, Adolf fasiszta diktátor
Horváth Andor szerkesztő
Hrabal író
Hruscsov, Nyikita Szregejevics pártfőtitkár
Hudy Árpád tudósító
Huizinga, Johann történész
Huszár Sándor író, főszerkesztő
Huszárik Zoltán rendező

Iancu, Avram forradalmár
Ignotus Pál szerkesztő
Iliescu, Ion államfő
Illés aktivista
Illyés Gyula író
Illyés Kinga előadóművész
Illyés Lajos műkedvelő színész
Imreh István történész
Iorga, Nicolae történész, miniszterelnök
Ivanyenkó, D. D. fizikus

Jakab Mária szerkesztő
Jakabffy Tamás diák
Jang San-kun államelnök
János Pál II. pápa
Jaruzelski tábornok, pártfőtitkár

Jecza Tibor főszerkesztő-helyettes
Jenei Dezső műszaki író, főmérnök
Jenei Dezső unitárius főgondnok
Jókai Mór író
Józsa Erika szerkesztő
Józsa Ida tanárnő, nagynéném
Józsa Ödön újságíró
József Attila költő

K. Jakab Antal szerkesztő
Kacsó Sándor publicista
Kádár János pártfőtitkár
Kafka Franz író
Kakojánisz, Mihálisz rendező
Kallós Zoltán néprajzos
Kancsár Etelka tanárnő
Kányádi Sándor költő
Karinthy Ferenc író
Kászoni Gáspár halászati szakember
Kazan, Elia rendező
Kelemen Árpád egyetemi tanár
Kenéz Ferenc költő
Keszthelyi András diák
Király Károly disszidens
Király László költő
Kis János Lukács-tanítvány
Kocsis Előd szobrász
Konrád György Lukács-tanítvány
Koppándi Ágnes szerkesztő
Koppándi Sándor KB-aktivista
Korda, Alexander (Sándor) rendező
Korniss Mihály író
Kós Anna mérnöknő
Kós Béla pszichológus
Kós Károly építész
Kósa Ferenc rendező
Kosáry Domokos történész
Kovács János főszerkesztő, irodalomkritikus
Kovács Nemere tudósító
Kovács Pali Ferenc műkedvelő, népművész
Kozmutza Flóra pszichológus

Könczei Ádám tanár
Kramer rendező
Krizsán Zoltán újságíró
Kulcsár Tibor pszichológus, egyetemi tanár
Kurkó Gyárfás MNSZ-vezető
Kurosawa rendező

Labancz Frida riporter
Láng Gusztáv irodalomtörténész
Lantos, Tom szenátor
Lászlóffy Aladár író
Lázár Edit főszerkesztő
Lázár László szerkesztő
Lem, St író
Lenin, Vladimir Iljics politikus
Létay Lajos főszerkesztő, költő
Leu, Corneliu főszerkesztő
Li Peng miniszterelnök
Loren Sophia színésznő
Lőrincz államtitkár
Lőrincz Csaba a Limes-kör tagja
Lőrinczi László műfordító, író
Lukács György filozófus
Lukács István munkás
Lungu, Emil operatőr
Lustig, Oliver történész

Mag Péter szerkesztő
Magnani, Anna színésznő
Magyari Lajos költő
Majtényi Ágnes szerkesztő
Majtényi Éva vágónő
Makár Júlia szerkesztő
Mănescu, Corneliu külügyminiszter
Mann, Thomas író
Manzoni, Alessandro író
Mao Ce-tung pártfőtitkár
Marcos, Ferdinand elnök, diktátor
Marcos, Imelda elnöki feleség
Martinovics Ignác összeesküvő
Márton Áron püspök

Marx, Karl filozófus
Masina, Giulietta színésznő
Mastrianni, Marcello színész
Mattis T. János festő
Maurer, Ion Gheorghe miniszterelnök
Mazursky, Paul rendező
Méliusz József író
Menzel, Jiřzi rendező
Mérimée, Prosper író
Metternich kancellár
Mezei Jocó szerkesztő
Mihalkov, Nyikita rendező, színész
Mihalkov-Koncsalovszkij rendező
Mikó Imre jogász
Mikojan politikus
Mill, John Stuart filozófus
Miller, Arthur író
Mindszenty József bíboros, hercegprímás
Mirk László tudósító
Mitea sajtóosztály-vezető
Mitterand, Francois államelnök
Molnár Gusztáv szerkesztő, esszéista
Molnár H. Lajos riporter, író
Monica, Vitti színésznő
Montaigne filozófus
Montand, Yves színész
Móricz Zsigmond író
Mózes Attila író
Mureșanu, Andrei költő
Mușat, Mircea párttörténész
Musil, Robert író
Müller Ferenc közíró
Münnich Ferenc politikus

Nagy Ferdinánd megyei első titkár
Nagy Géza egyetemszervező tanár
Nagy Imre politikus
Nagy Károly újságíró
Nagy Mária énekes
Nagy Róbert szerkesztő
Napóleon, Bonaparte hadvezér, császár

Năstase, Ilie teniszbajnok
Neacșu, Iulian
Németh László író
Németh Miklós miniszterelnök
Nifon metropolita
Nits Árpád szerkesztőségi főtitkár

O'Toole, Peter színész
Olivier, Laurence színész
Osborne, John író
Otcenasek író
Ottlik Géza író

Öllerer József operatőr
Örkény István író

Paleologue, Maurice nagykövet
Paler, Octavian író
Palkó Attila történelemtanár
Palotás Dezső író
Papa Doc diktátor
Părăluță gazdasági szakértő
Partos Györgyi barátnő
Passos, Dos író
Pászka Imre történész
Păunescu, Adrian költő, főszerkesztő
Péchy Simon vallásalapító
Peteanu egyetemi tanár
Petőfi Sándor költő
Pezderka cenzor
Podoabă, Francisc pártfunkcionárius
Polanski Roman rendező
Popa, Dan rendező
Popa, Pop D. orvos
Popescu lépcsőházfelelős
Popescu, Dumitru író
Popescu, Mitică színész
Popescu, Tudor író
Potra, Florian filmkritikus
Pozsgay Imre politikus
Pressa, Ivan rendező

Proca sebész
Puskás Attila volt politikai fogoly
Pusztai János író

Quinn, Anthony színész

R. László Ferenc szerkesztő
Rab Stefan megyei első titkár
Rácz Győző főszerkesztő
Rădulescu, Dem színész
Raffaello festő
Rajcsek István tanár
Rajk László belügyminiszter
Rákosi Mátyás pártfőtitkár
Rakovski miniszterelnök-helyettes
Ránki György közgazdász
Reagan, Ronald államfő
Reiff István tanár
Renoir rendező
Resnais rendező
Richardson, Tony rendező
Rilke, Rainer Maria költő
Rjazman, J. rendező
Rjazonov rendező
Robespierre forradalmár
Rohonyi Zoltán egyetemi tanár
Rosellini rendező
Rosenfeld, Rudy színész
Rosi, Francesco rendező
Rostás Lia vágónő
Rostás Zoltán szerkesztő
Ruffy Péter publicista
Rutherford fizikus

Salat Levente tanár
Sartre író
Scala, Ettore rendező
Schneider, Romy színésznő
Scott kapitány sarkkutató
Scott, Fitzgerald író
Sebestyén György építész

Shakespeare, William író
Sica, Vittorio de rendező
Simonffy Katalin riporter
Sîntimbreanu kiadóigazgató
Sordi, Alberto színész
Sorescu, Marin író
Sorescu, Marin költő
Spălățelu, Ion egyetemi tanár
Spira György történész
Spiró György író
Sprințăroiu sajtóosztály-vezető
Stefănescu, Ion Traian miniszter
Steinbeck, John író
Suksin rendező
Sütő András író
Sylvester Lajos riporter

Szabó Dezső író
Szabó Gyula író
Szabó István rendező
Szabó Máté kutató
Szamszonov rendező
Szántó Judit mozgalmár
Szántó politikus
Száraz György közíró
Szász János író, költő, esszéista
Szász József KB-tag
Szávai Géza író
Széchenyi István naplóíró
Szegő György fordító, tanár, doktorandus
Szegő Katalin egyetemi tanár
Székely Ervin tudósító
Székely János író
Széles Anna színésznő
Szentimrei Jenő író
Szerb Antal író
Szigeti András ácsmester
Szikszai Jenő tanár
Szilágy N. Sándor szerkesztő
Szilágyi Dezső főszerkesztő
Szilágyi Domokos költő

Szilágyi István író
Szőcs Géza író, disszidens
Szőcs István kritikus
Sztálin, Joszif Vissarionovics pártfőtitkár
Sztravinszkij, Igor zeneszerző
Szurdi András rendező
Szuszlov politikus

Tar Károly tudósító, író
Tarkovszkij, Andrej rendező
Tellman Jenő tanár
Teng Hsziao-ping pártvezér
Teoctist pátriárka
Terentius író
Thackeray író
Tito, Ioszip Broz pártfőtitkár, elnök
Titulescu, Nicolae külügyminiszter
Tolcsvai titkár
Toma, Ioan KISZ KB titkár
Tomcsányi szerkesztő
Tompa Ernő szerkesztő
Tóth Ilona disszidens
Tóth Károly Antal disszidens
Török Márta magyartanárnő
Traianus császár
Trofin, Virgil politikus
Truffaut rendező
Tulai polgármester
Tulipántné tanárnő

Vadász Zoltán színész
Vadim, Tudor Corneliu költő
Vajda György sinológus
Vajnovszki Kázmér újságíró
Varga József főszerkesztő
Vári Attila író, költő
Váriné tanfelügyelő
Vásárhelyi Géza költő
Vasas Ferenc főszerkesztő
Vasilichi nemzetiségi miniszter
Vaszi Jánoska, a szoborrobbantás tanuló áldozata

Vekov Károly történész
Verdeț, Ilie miniszterelnök
Veress Zoltán író
Vincze János (Vințe, Ioan) KB-tag
Visconti, Luchino rendező
Vitéz László rendező
Vitti, Monica színésznő
Voicu, Jorj zenész
Voiculescu, M. egyetemi tanár
Vörös Előd pszichológus
Vörösmarty Mihály költő

Wajda, Andrzej rendező
Walesa, Lech munkásvezér
Walles, Orson író
Wesselényi Miklós politikus
Wilder, Thornton író
Wiler, William rendező
Woody, Allen rendező

Zampa, Luigi rendező
Zaszlavszkaja akadémikus
Zola, Emile író
Zoscsenkó író
Zsuzsa l. Hadházi Zsuzsa

Tartalom

I. Egy magyar riportertanonc a román fővárosban. 1978–1981 5

Előszó 7

Hogyan nem lettem tévériporter? 10

1978 11

1979 21

1980 38

1981 51

1982 88

II. 93

II. Nem egészen önkéntes száműzetés. 1982–1988 93

Előszó 95

1982 97

1983 129

1984 177

1985 242

1986 357

1987 454

1988 566

Első megjelent írásaim 607

Névmutató 613